

KUTLU
ÇAĞRININ
İZİNDE

3

Türk Basınında

Ayasofya Camii

TÜRKİYE YÜZYILI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

ISBN 978-625-6281-00-4 (TK)
ISBN 978-625-6281-03-5 (3.CİLT)

KUTLU ÇAĞRININ İZİNDE 3
TÜRK BASININDA AYASOFYA CAMİİ

© 2024 CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Yayıncı Sertifika No: 45482
1. Baskı, İstanbul 2024

Hazırlayanlar Dursun Gürlek, Doç. Dr. Oğuz Göksu, Muhammet Özdemir
Grafik Tasarım Muhammed Nur Anbarlı

İletişim
Kızılırmak Mahallesi, Mevlânâ Bulvarı, No: 144
06520 Çankaya, Ankara, Türkiye
T +90 312 590 20 00 | webinfo@iletisim.gov.tr

Baskı ve Cilt
Optimum Basım / Matsis Matbaa
Tevfikbey Mahallesi, Dr. Ali Demir Caddesi, No: 51/1
34295 Küçükçekmece, İstanbul
T +90 212 463 71 25 | www.optimumbasim.com.tr
Sertifika No: 41707

KUTLU ÇAĞRININ İZİNDE

3

Türk Basınında

Ayasofya Camii

İçindekiler

TAKDİM
CUMHURBAŞKANI RECEP TAYYİP ERDOĞAN —» 9

BÖLÜM I
KİMLİK, HAFIZA

Muhteşem Mâbed Ayasofya Camii —» 15
Ayasofya: "Tanrı'nın Hikmeti" —» 21
Ayasofya'nın Tarihi ve Muhafazası: Osmanlı'nın Değerli Katkısı —» 25
İstanbul'un Fethi ve Fatih'in Ayasofya Vakfiyesi: Ayasofya-i Kebîr Camii —» 29
Ayasofya'nın Hukukî Statüsü —» 35
Uluslararası Hukuk Açısından Ayasofya Camii —» 41
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Ayasofya Manifestosu —» 45
Ayasofya Camii'nin Yeni Dönemde Korunması ve Geliştirilmesi —» 61

BÖLÜM II
TÜRK BASININDA AYASOFYA

Ezan ve Kur'ân – Yahya Kemal Beyatlı / *Tevhid-i Efkar* —» 69
Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı? – Galip Kemalî Söylemezoğlu / *Tarih Dünyası* —» 74
Ayasofya ve Kadir Gecesi – Galip Kemalî Söylemezoğlu / *Tarih Dünyası* —» 77
Ayasofya / *Dünya ve Türkiye* —» 79
Fetihten Sonra Ayasofya / *Yeni Çağ* —» 86
Ayasofya Davası – Osman Yüksel Serdengeçti —» 90
Fatih ve Ayasofya – Kemal Fedai Coşkuner / *Yeni İstiklâl* —» 156
Halep Müftüsü'nün Dikkate Şayan Sözleri – F. Cemâl Oğuz Öcal / *Yeni İstiklâl* —» 160
Rumların Ayasofya ve Anadolu İdeali / *Yeni İstiklâl* —» 163
Fatih ve Ayasofya – Prof. Dr. M. C. Şehâbeddin Tekindağ / *Fethin 511. Yıldönümü Konferansları* —» 165
Camiler Kilise Olurken / *Yeni İstiklâl* —» 172

CHP Zamanında Bizans Müzesi Haline Getirilen Ayasofya Cami Yapılmalıdır / *Yeni İstiklâl* —» **178**

Ayasofya Cami Olmalıdır / *Yeni İstiklâl* —» **183**

Ayasofya'yı Ziyaret / *Yeni İstiklâl* —» **184**

Ayasofya'nın Üç Yüzü – Refik İkbal / *Tohum* —» **188**

Ayasofya'nın Mânen Fethi – İ. Semahaddin Cem / *Tohum* —» **192**

Yürekler Acısı Ayasofya – Râci Putsevmez / *Yeni İstiklâl* —» **195**

Ayasofya Nasıl Müze Yapıldı? – Hulusi Yavaşlar / *Yeni İstiklâl* —» **200**

Bir Galata Kavgası Bana Ayasofya Camii Şerifini Bir Daha Hatırlattı – Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu / *Yeni İstiklâl* —» **204**

Ayasofya Camii Şerifi – Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu / *Yeni İstiklâl* —» **209**

Ayasofya Kızıl-Elması – İsmail Hami Danişmend / *İslâm'ın İlk Emri Oku* —» **214**

Mübarek Hatıra: Ayasofya – Mustafa Yazgan / *İslâm'ın İlk Emri Oku* —» **217**

Bahtsız Milletin Bahtsız Camii Esir Ayasofya / *Yeni İstiklâl* —» **219**

"Erzurumlular Başbakan'dan Ayasofya'nın Bir An Önce İbadete Açılmasını İstediler" / *Yeni İstiklâl* —» **224**

Fethin 522. Yıldönümünde Ayasofya ve Ben Ağladık / Mehmetçik / *Tohum* —» **228**

Ayasofya'ya Haçlı Bayrak Dikmek Sevdasında Olanlar – T. Reis / *Yeni İstiklâl* —» **230**

Fatih ve Ayasofya – Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ / *Tarih Dünyası* —» **233**

Ayasofya Minârelerini Nasıl Kurtardım? – İbrahim Hakkı Konyalı / *Yeni İstiklâl* —» **237**

Ayasofya'ya Çan Takılamaz – Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu / *Yeni İstiklâl* —» **241**

Fatih'in Vakfiyesi ve Ayasofya – İbrahim Hakkı Konyalı / *Yeni İstiklâl* —» **247**

Ayasofya'yı Affediniz ve Tekrar Cami Yapınız! / *Yeni İstiklâl* —» **251**

Ayasofyam – Nuri Baş / *İslâm'ın İlk Emri Oku* —» **254**

Fatih'in Vakfiyeleri – İbrahim Hakkı Konyalı / *Yeni İstiklâl* —» **258**

Yüksek Din Kurulu Kararı: "Ayasofya, İslâmî Hükümlere Göre Bir Camidir!" / *Yeni İstiklâl* —» **263**

Ayasofya – Necip Fazıl Kısakürek / *İslâm Medeniyeti* —» **265**

Ayasofya – H. Tevfik Paksu / *Bugün* —» **274**

Ayasofya, Ne Kadar Sabırlısın! – Sezai Karakoç / *İslâm Medeniyeti* —» **276**
Ayasofya'nın Levhaları – Dr. Sedat Kumbaracılar / *Hayat Tarih* —» **279**
Ağlayan Ayasofya – Ali Ulvi Kurucu / *Bugün* —» **286**
Kiliseden Camie Çevrilen İbâdethaneler: Ayasofya – Erhan Demirutku / *Hayat Tarih* —» **288**
Ayasofyam – Hasan Basri Öztürk / *Babıâlide Sabah* —» **296**
Ayasofya Bizimdir – Mehmed Şevket Eygi / *Bugün* —» **300**
Ayasofya – Peyami Safa / *Bugün* —» **306**
Fatih'in Vakfiyesi ve Ayasofya – İbrahim Hakkı Konyalı / *Bugün* —» **310**
Ayasofya Meselesinin Etrafındaki Esrar – Eşref Edib / *Bugün* —» **320**
Zavallı Ayasofya! – Cevat Rıfat Atilhan / *Bugün* —» **323**
Ayasofya – Ali Ulvi Kurucu / *Bugün* —» **327**
Hak Yerini Bulmalı: Ayasofya Tekrar Cami Olmalıdır! / *Bugün* —» **330**
Bizans'ı Hortlatmak İsteyenlere Karşı, Ayasofya Tekrar Cami Yapılmalıdır!.. / *Bugün* —» **334**
Ayasofya Niçin Açılmalıdır? / *Bugün* —» **337**
Sultan Vahdettin Zamanında, Ayasofya'da Bir Mevlid – Pietro Quaroni / *Bugün* —» **339**
Ayasofya'yı Müze Yapmak Eski ve Yeni Hukukumuza Aykırı Kanunsuz Bir Tasarruftur – Osman Tüfekçi / *Bugün* —» **343**
Ayasofya'da Kılınan İlk Cuma – Ahmed Muhtar Paşa / *Bugün* —» **345**
Ayasofya'nın Tarihi – M. Hâdi Altay / *Türkiye'de ve Dünyada Sabah* —» **348**
İlk Cuma Namazı – M. Hâdi Altay / *Türkiye'de ve Dünyada Sabah* —» **353**
Ayasofya'nın Bedbaht Kaderi – Ali Osman Kaya / *Tohum* —» **355**
Zincire Vurulan Cami Ayasofya – Ahmed Selâmi / *Büyük Gazete* —» **361**
Sutanahmed'deki Ayasofya – Çelebi Mustafa / *Tohum* —» **369**
Topkapı Sarayı'nda – Yahya Kemal Beyatlı / *Tohum* —» **375**
Ayasofya'da Bir Cuma Namazı – Ahmed Es'ad Ben'im / *Büyük Gazete* —» **381**
Ayasofya İbadete Açılmalıdır – Prof. Dr. Fahir Armaoğlu / *Tercüman* —» **387**

TAKDİM

Türkiye'nin kalbinde, İstanbul'un tarihi silüetinin en önemli sembollerinden olan Ayasofya, asırlar boyunca pek çok dönüşüme uğramış, pek çok medeniyetin izlerini taşımıştır. Haşmetli bir Bizans kilisesi olarak inşa edilen bu yapı, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethiyle cami olarak hizmet etmeye başlamış ve İslâm dünyasının sembol mabetlerinden biri haline gelmiştir.

Fetihle birlikte camiye dönüştürülen ve 481 yıl cami olarak hizmet veren Ayasofya, 1930'lu yıllarda başlatılan restorasyon çalışmalarının ardından, 24 Kasım 1934 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye dönüştürüldü. Danıştay, 10 Temmuz 2020 tarihinde söz konusu Bakanlar Kurulu kararını iptal etti ve bu çok değerli mabedin yeniden ibadete açılmasının önünde herhangi bir engel kalmadı. 2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnâmesiyle Ayasofya'yı yeniden ibadete açarak, Türkiye'nin ve İslâm dünyasının tarihî ve kültürel mirasının canlanması adına büyük bir adım atılmış oldu.

Gerek tarihî gerekse mimarî açıdan önemli olan Ayasofya'nın tekrar cami olarak kullanılması, bu tarihî yapıyı aslına uygun bir şekilde canlandıracak ve korunmasını sağlayacaktır.

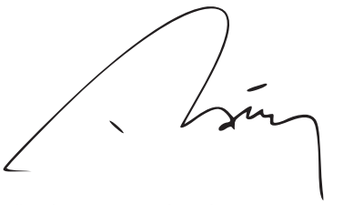
Ayasofya, her zaman bu milletin bütün fertlerinin gönlünde önemli bir yere sahip olmuştur. Gençlik yıllarımızdan itibaren, Ayasofya'ya karşı derin bir sevgi besledik. Bu kutsal mekânı, kültürel değerini koruyarak ve Fatih'in vasiyetine uygun olarak yeniden ibadete açmak suretiyle, ecdada karşı görevimizi yerine getirdik.

Fatih Sultan Mehmed, Ayasofya'nın ilelebet muhafazasını vasiyet etmiş ve cami hüviyetinin devamlılığını şart koşmuştur. Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması emanete sahip çıktığımızı göste-

ren bir semboldür. Ayasofya'nın aslî kimliğine kavuşturulması, bu mabedin kapılarındaki zincirler yanında, topyekûn gönüllerdeki ve ayaklardaki prangaların da kırılıp atılmasıdır.

Milletimin gönlünde büyük bir özleme dönüşen, Ayasofya'nın tekrar cami olarak ibadete açılmasına ilişkin kararın alınmasını bizlere nasip eden Rabbime sonsuz hamd ediyorum.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından hazırlanan üç ciltlik çalışmanın "Kutlu Çağrının İzinde Türk Basınında Ayasofya Camii" isimli, Ayasofya'nın yeniden diriliş mücadelesini yansıtan bu cildinin hayırlı olmasını diliyor, emeği geçenleri tebrik ediyorum.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANI
RECEP TAYYİP ERDOĞAN

حسن رضي الله عنه

Birinci Bölüm

Kimlik, Hafıza

Muhteşem Mâbed Ayasofya Camii

Ayasofya, Kudüs'teki Süleyman Mabedi'nden sonra inşa edilen en muhteşem eserdir. Gerek kiliseyken, gerekse camiye çevrildikten sonra bu ihtişamını yıllar boyu korudu. Bir mimarlık âbidesi olarak ortaya çıkan bu mabed sihirli güzelliğiyle bütün insanlığı büyüledi. O kadar ki Hıristiyan yazarlar ondan söz ederken kubbesi sanki gökte asılı duruyor, diyorlardı.

Kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar kilise olarak kullanılan, 29 Mayıs 1453'ten itibaren camiye çevrilen, Cumhuriyet devrinde ise tam 86 yıl müze şeklinde hizmet veren Ayasofya Roma İmparatorlarından en önce Hıristiyanlığı kabul eden Büyük Konstantin tarafından Miladi 375 yılında ahşap olarak yaptırıldı. İmparator Arcadius devrinde çıkan bir yangında yandı. Oğlu Teodosius zamanında yine ahşap olarak inşa edildi. Bizans'ın haşmetli hükümdarı Jüstinyen'in iş başında bulunduğu sırada vuku bulan ayaklanma sırasında tekrar yanması üzerine kâgir olarak inşa edilmeye başlanıldı ve Miladi 548'de tamamlandı. Mimarları, sanatlarında son derece maharetli Trallesli (Aydınlı) Ahthemius ile Miletoslu İsidor isimli iki büyük sanatkârdır.

İnşaatının bitiminde içine girip ihtişamına, harika tezyinatına hayran olan Jüstinyen –kendine hâkim olamayarak– Süleyman Aleyhisselam'ın ruhaniyetine sığındı ve "Ey Süleyman! Seni geçtim!" diye övünme ihtiyacı duydu. Roma'da ortaya çıkan Sofya isimli bir azize namına olarak bu kiliseye "Ayasofya" adını verdi.

Ayasofya asıl kimliğini, yani İslâmî hüviyetini, cihan hükümdarı Fatih Sultan Mehmed Han'ın 29 Mayıs 1453'de Konstantiniyye'yi fethetmesiyle kazandı. Bilindiği üzere, Fatih şanlı ordusuyla ve değerli hocalarıyla salı günü şehre girdi ve ilk namazı burada kıldı. Çok hızlı şekilde camiye çevrilen Ayasofya'da Cuma namazını hocası Akşemseddin'le birlikte eda etti. Böylece Ayasofya da bir müslüman mabedi olarak Türk milletine hediye edildi. Fatih'ten sonra gelen Osmanlı padişahlarının birçoğu da Ayasofya Cami-i Şerifi'ni himayeleri altına aldılar ve bu tarihi mabedin en sağlam

bir şekilde ayakta kalması için ellerinden gelen desteği verdiler. Ayasofya'da en kapsamlı onarım Sultan Abdülmecid zamanında yapıldı.

Fatih, fethettiği bu şehrin en büyük camisi olan Ayasofya'nın yanı başına bir de medrese inşa ettirdi. Semerkant'tan gelen ünlü bilgin Ali Kuşçu bu medresede görevlendirildi. Bu büyük âlim İstanbul'a gelene kadar yolda, daha doğrusu sefer esnasında "Risaletü'l-Muhammediye" ve "Risaletü'l-Fethiyye" adlarında iki kitap kaleme aldı ve bunları İstanbul fatihine ithaf etti. Osmanlı hükümdarları, Ayasofya Camii'ne çeşmeler, şadırvanlar, kütüphaneler, muvakkithaneler inşa ederek onu bir külliye haline getirdiler. Evet, Ayasofya da işte zengin ve göz okşayıcı ek binalarıyla diğer büyük Osmanlı camileri gibi selâtin camileri sırasına girdi. İkinci Selim, Üçüncü Murat, Üçüncü Mehmet, Sultan İbrahim, Birinci Mustafa ve bunlardan bazılarının şehzadelerinin de buradaki türbelerine defnedilmeleriyle Ayasofya'nın da bir haziresi meydana gelmiş oldu. Bu tarihî ibadethane İslâmî özellikleri ve güzellikleriyle romanlara, hikâyelere ve şiirlere konu oldu ve böylece bir bakıma Ayasofya edebiyatı diyebileceğimiz yeni bir edebi tür kendini göstermiş oldu.

İnsanlar gibi mabedlerin de bir kaderi vardır. Onların da hayat hikâyelerinde inişler çıkışlar söz konusu olur. Ayasofya Cumhuriyet devrinde müzeye çevrilince en hüzünlü yıllarını yaşamaya başladı ve fetret devri tam 86 yıl devam etti.

Unutmayalım ki, Ayasofya kilise iken de cami iken de mabed idi ve ibadet için yapılmıştı. Onu Bizans kralı Jüstinyen inşa ettirdi. Müslüman Türklerin en büyük padişahı Fatih Sultan Mehmed cami haline getirdi. Müzelik süresi sona erince de Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından tekrar İslâm ibadetine açılmak suretiyle asli kimliğine kavuşturuldu.

Ayasofya'nın 86 yıl süren mahzun günlerinde Türk basın dünyasının seçkin isimleri duydukları üzüntüyü dile getiren çok sayıda ilgi çekici makaleler yayımladılar. Kültür tarihçisi Dursun Gürlek, 40 yılı aşkın bir süre, dergi ve gazete gibi süreli yayınlarda Ayasofya, Fatih Sultan Mehmed Han ve İstanbul'un Fethi hakkında çıkan her türlü yazıyı özenle arşivledi. Dursun Gürlek Hoca, bu nadide arşivi Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına açtı. Böylece, bugün pek çoğu aramızdan ayrılmış kültür, sanat, edebiyat ve bilim dünyamızın meşhur simalarının farklı tarihlerde, farklı mecralarda kaleme aldığı yazılar bu çalışma kapsamında yeniden okuyucuyla buluştu.

Elbette biliyoruz ki, Türk basınında değişmeyen gündem konuları Ayasofya, Fatih Sultan Mehmed Han ve İstanbul'un Fethi'ne dair yazılar, bu eserde sunduğumuz örneklerden ibaret değildir. Ancak bu kitaba aldığımız haber, köşe yazısı, edebiyat, araştırma ve inceleme yazıları gibi farklı türlerde örnek metinler, sadece Dursun Gürlek Hocamızın arşivinden temin edilen örneklerle sınırlıdır.

Geniş bir periyoda yayılmış gazete ve dergi gibi süreli yayınlardan derlediğimiz yazılar imla açısından, bugün kullanılan imladan bazı farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışmada, anlam kayması, ifade bozukluğu gibi düzeltilmesi zorunlu olan durumlar dışında, tarihimizin ve basın tarihimizin uzun bir kesitine tanıklık eden bu metinlerin genel yapısına dokunmamayı tercih ettik. Sadece anlam bozukluğu ya da dizgi hatası kaynaklı ifadeleri düzeltmekle yetindik. Zaman zaman da izaha muhtaç olan bazı durumları küçük dipnotları ile ifade ettik.

Fethin 571. yılına özel olarak hazırlanan "Kutlu Çağrının İzinde Türk Basınında" üst başlığını taşıyan; "Ayasofya Camii", "Fatih Sultan Mehmed" ve "İstanbul'un Fethi" isimli üç ciltlik bu eserin aynı zamanda basın yayın tarihimize de ışık tutacağını ve yeni çalışmalara esin kaynağı olacağını ümit ediyoruz.

Ayasofya: "Tanrı'nın Hikmeti"

Dünyadaki en önemli mabedlerden biri olduğu herkesçe kabul edilen Ayasofya Camii, İstanbul'un manevi merkezini teşkil etmektedir. İnşa edildiği dönemde dünya üzerindeki en büyük ve en görkemli binalardan biri olan Ayasofya, 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınan İstanbul'un en dikkat çekici simgelerinden biridir. İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesinin ardından Fatih Sultan Mehmed Han, Ayasofya Camii'ni vakfederek, bu yapının ilelebet muhafazasını vasiyet etmiş ve cami hüviyetinin devamlılığını şart koşmuştur. Bu bağlamda, milletimiz tarafından büyük bir muhabbet beslenen Ayasofya Camii, asırlar boyunca İstanbul'un gözbebeği gibi muhafaza edilmiş ve bir insanlık mirası olarak bugünlere kadar varlığını koruyabilmiştir. Öyle ki, "Tanrı'nın Hikmeti" anlamına gelen orijinal isminin değiştirilmesine dahi teşebbüs edilmemiştir. Asırlarca yaşadığı depremlerden, yangınlardan, yağmalardan ve bakımsızlıktan dolayı harap vaziyette olan Ayasofya, 1453 yılından itibaren sadece camiye dönüştürülmemiş, aynı zamanda bir medeniyet tasavvuru çerçevesinde ihya edilmiştir. Bu nedenle, güçlü sahiplenişi ile Türk milletinin Ayasofya üzerindeki hakkı, yaklaşık 1.500 yıl önce bu eseri ilk inşa edenlerden daha fazladır.

Ancak, 481 yıl boyunca cami olarak hizmet veren Ayasofya, 1934 yılında müzeye dönüştürülmüştür. Türk milletinin maşerî vicdanında yara açan bu durum, 10 Temmuz 2020 günü son bulmuş ve 86 yıllık hasret sona ermiştir. Ayasofya, Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın muştusuyla aslına rücu ederek ibadete açılmıştır. Bu karar, hukukî bir yanlışlığı düzeltmenin yanı sıra Fatih Sultan Mehmed Han'ın vasiyeti ve vakfiyesinin yerine getirilmesi anlamına da gelmektedir.

- Türkiye'nin iç hukuku ve tarihî hakları bağlamında Ayasofya'nın hangi amaçla kullanılacağına karar vermesi ve cami olarak ibadete açması, Türkiye'nin egemenlik hakları ile ilgilidir. Türkiye'nin aldığı bu karara saygı duyulmalıdır. Bu konuda görüş belirtmenin ötesindeki her türlü tavır Türkiye'nin bağımsızlığının ihlali anlamına gelir.

- Türkiye, Ayasofya'yı insanlığın ortak kültürel mirası kimliğine halel getirmeden, vakfiyesine uygun şekilde yeniden ibadete açmıştır. Türkiye'deki bütün camiler gibi Ayasofya'nın kapıları da yerli ve yabancı, müslim ve gayrımüslim herkese sonuna kadar açıktır.
- Uluslararası sözleşmelerde, Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesine engel teşkil edecek herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.
- Türkiye'nin aldığı karar Ayasofya'nın üstün evrensel değerini asla etkilemeyecektir. Fonksiyonunun değiştirilmesi, üstün evrensel değerine halel getirileceği anlamına gelmemektedir.
- Bu karar müzeye çevrilmiş Ayasofya'nın aslî hüviyetine, yani ibadethaneye kavuşturulmasıdır.
- Türkiye'de halen ibadete açık olan birçok kilise ve sinagogun varlığı, dinî özgürlük konusunda ülkemizin hassasiyetini gözler önüne sermektedir.
- Türkiye bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonra da, insanlığın ortak mirası olarak varlığını devam ettirecek olan Ayasofya'nın üstün evrensel değerine, özgünlüğüne ve bütünlüğüne azamî hassasiyet gösterecek ve gerek uluslararası sözleşmeler gerekse iç hukuk çerçevesinde Ayasofya Camii'ni koruyarak gelecek nesillere aktaracaktır.

ANADOLU AJANSI

الله جل جلاله
محمد عليه السلام

Ayasofya'nın Tarihi ve Muhafazası: Osmanlı'nın Değerli Katkısı

Ayasofya aynı yere üç kez inşa edilmiş bir eserdir. Günümüzdeki Ayasofya "Üçüncü Ayasofya" olarak bilinmektedir. Ayasofya'nın ilk inşaatı Hıristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul eden I. Konstantin döneminde başlatılmıştır. İstanbul'un yedi tepesinden birincisi üzerinde ahşap çatılı bir bazilika olarak inşa edilen ve o dönemde 'Büyük Kilise' ismiyle anılan bu yapının açılışı, 360 yılında II. Konstantin döneminde gerçekleşmiştir. 404 yılında başlayan isyanda çıkan bir yangın neticesinde büyük ölçüde harap olan bu yapıdan günümüze ulaşan bir kalıntı bulunmamaktadır.

İkinci Ayasofya, İmparator II. Theodosius tarafından birincisinin üzerine inşa ettirilmiş ve 415 yılında ibadete açılmıştır. Yine bazilika şeklinde ve ahşap çatılı olarak inşa edilen bu yapı ise, 532 yılında İmparator Jüstinyen aleyhinde çıkan Nika Ayaklanması'nda isyancılar tarafından yakılıp yıkılmıştır.

İmparator Jüstinyen isyanın hemen ardından ilk ikisinden çok daha büyük ve görkemli bir Ayasofya yaptırmaya karar vermiştir. Üçüncü Ayasofya Bizans İmparatoru I. Jüstinyen tarafından 532-537 yıllarında inşa ettirilmiştir.

Doğu Roma'nın İmparatorluk Kilisesi olarak kullanılan Ayasofya, tarih boyunca isyanlar, savaşlar ve doğal afetler yüzünden sık sık tahrip olmuştur. Ayasofya en büyük yıkımlardan birini 1204'te 4. Haçlı Seferi'nde şehrin istila edilmesiyle yaşamıştır. Haçlılar tüm şehirle birlikte Ayasofya'yı da yağmalamıştır. İstanbul'da 1204 yılından 1261 yılına kadar süren Lâtin işgali müddetince Ayasofya, Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı bir katedrale dönüştürülmüştür.

Ciddi hasarlar almış olan Ayasofya, İstanbul'da tekrar Doğu Roma idaresinin sağlanmasının ardından tamirlerle ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, yapılan tamiratlar yetersiz kalmış ve 1346 yılında Ayasofya'nın doğudaki başkemeri ve kubbesinin bir kısmı çökmüştür.

Esasında, Lâtin istilasından İstanbul'un fethine kadar geçen dönemde Ayasofya en karanlık çağını yaşamıştır. İki defa yıkılıp üçüncü kez inşa

edilen, yüzyıllar boyunca savaşlar ve isyanlar nedeniyle tahrip edilen, bakımsızlık ve mimarî hatalar yüzünden belirli kısımları çöken Ayasofya, İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed Han tarafından fethine kadar sürekli yıkılma tehlikesi altında varlığını sürdürmüştür. Ayrıca, Katolik-Ortodoks mezhep kavgası yüzünden mabedin sosyolojik ve sembolik anlamı da büyük zarar görmüştür.

Osmanlılar fethin nişanesi olarak kabul ettikleri ve kıymet verdikleri Ayasofya Camii'ne Fatih Sultan Mehmed Han'dan itibaren büyük özen göstermiş, bakım-onarım faaliyetlerini sürekli hale getirmiş ve camiyi eskisinden çok daha sağlam bir yapıya kavuşturmuştur. Bilhassa Mimar Sinan'ın Ayasofya'ya yaptığı eklemeler ve düzenlemeler, bu insanlık mirasının bugün hâlâ ayakta kalmasında çok büyük rol oynamıştır.

Nitekim fethin hemen ardından Ayasofya'ya giden Fatih Sultan Mehmed Han'ın, caminin durumuna üzülerek şu mısraları okuduğu tarihi kayıtlarda bildirilmektedir:

> *"Perdedâri mîkoned ber kasr-i Kayser ankebut*
> *Bûm novbet mîzened der tarem-i Efrâsiyâb"*
>
> *"Örümcek Kayser'in sarayında perdedârlık yapıyor*
> *Baykuş Efrasiyab'ın burcunda nöbet tutuyor"*

Ayasofya Camii'ni kendi hayratı olarak vakfeden ve çok sayıda akar bağlayarak bakım-onarım maliyetlerini garanti altına alan Fatih Sultan Mehmed Han, önce caminin yanına bir de medrese inşa ettirerek eğitim faaliyetlerini başlatmıştır. Ayasofya'nın ilk minâresi de Fatih Sultan Mehmed Han döneminde ahşaptan inşa edilmiştir. Uzun yıllar varlığını sürdüren bu minâre 1574 yılındaki büyük tamiratta kaldırılmıştır. Ayasofya Camii'nin ikinci minâresi ise, Sultan II. Bayezid Han döneminde tuğladan inşa edilmiştir.

Ayasofya'ya en fazla ilgi gösteren Osmanlı padişahlarından biri de Sultan II. Selim Han'dır. Binanın yorgunluk emareleri göstermesi üzerine II. Selim Han, Mimar Sinan'ı Ayasofya'nın bakım ve onarımı için vazifelendirmiştir. Doğu Roma döneminde defalarca kubbeleri ve duvarları çöken Ayasofya, Mimar Sinan'ın düzenlemelerinden sonra, İstanbul'da yaşanan nice büyük depreme rağmen bir daha hiç çökmemiştir. Ayasofya etrafında padişah türbelerinin yapımına da Sultan II. Selim Han için Ayasofya Külliyesi'nin haziresine Mimar Sinan tarafından inşa edilen ilk türbe ile başlanmıştır.

Fatih Sultan Mehmed Han'dan itibaren her padişah, Ayasofya'yı daha da güzelleştirme gayreti içinde olmuş ve zaman içinde yapılan mihrab, minber, kürsü, minâreler, hünkâr mahfili, şadırvan, medrese, kütüphane ve aşhane gibi yapılar ile Ayasofya tam tekmil bir külliyeye dönüştürülmüştür. Ayrıca, Osmanlı döneminde Ayasofya Camii'nin iç süslemelerine de büyük önem verilmiştir. Ayasofya hüsn-i hat ve çinicilik gibi Türk sanatlarının en zarif örnekleriyle süslenmiş ve mabede yeni estetik değer-

ler kazandırılmıştır. Böylece, Ayasofya sadece camiye dönüştürülmemiş, aynı zamanda insanlığın bu ortak mirası muhafaza ve ihya edilmiştir.

Fetihle birlikte camiye dönüştürülen ve 481 yıl cami olarak hizmet veren Ayasofya, 1930'lu yıllarda restorasyon çalışmalarının başlamasıyla halka kapatılmıştır. Ardından, 24 Kasım 1934 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye dönüştürülmüştür. Danıştay, 10 Temmuz 2020 tarihinde söz konusu Bakanlar Kurulu kararını iptal etmiştir. Hemen ardından Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan imzası ile yayımlanan 2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Ayasofya yeniden ibadete açılmıştır.

İstanbul'un Fethi ve Fatih'in Ayasofya Vakfiyesi: Ayasofya-i Kebîr Camii

İstanbul'un fethi yalnızca Türk ve İslâm tarihi açısından değil tüm insanlık için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Osmanlı Devleti çok geniş bir coğrafyada yüzyıllar boyunca barış, hoşgörü ve refahı tesis etmiştir. Tarihte "Osmanlı Barışı" (Pax Ottomana) olarak anılan bu dönem, günümüzde dinmek bilmeyen çatışmalar ve savaşlarla anılan Ortadoğu, Kuzey Afrika, Balkanlar ve Kafkasya gibi çetin coğrafyalarda benzersiz bir huzur iklimi ve bir medeniyet tasavvurunun yansımasıdır. Asırlar boyu çok çeşitli millet, kavim, dil, din, mezhep ve meşrepten insanın huzur ve barış içerisinde bir arada yaşamasını temin eden engin hoşgörü anlayışı, İstanbul'un fethinin ilk dakikalarından itibaren Fatih Sultan Mehmed Han'ın tavrında kendisini göstermiştir.

Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul'u fethettikten sonra şehirde kimseye zarar verilmemesini emretmiş, sivillerin tutuklanmasını durdurmuş, kadınlara ve çocuklara kötü muameleyi ve insanların köle olarak alınıp satılmasını yasaklamıştır.

Osmanlı'da asırlar boyu sürdürülen bir gelenek, fethedilen bir şehrin en büyük mabedinden ezan okunması ve ilk Cuma namazının bu mabedde kılınmasıdır. Böylece, o şehrin fethedildiği tescillenmekte, ilgili mabed "Fethiye Camii" olarak anılmakta ve şehirdeki diğer mabedlere gerekli olmadıkça dokunulmamaktadır. Fatih Sultan Mehmed Han, fetih sembolü olarak sancağını Ayasofya'nın ortasındaki mihrabın bulunduğu yere dikmiş, kubbeye doğru bir ok fırlatmış ve ilk ezanı kendisi okuyarak, İstanbul'un fethini tescillemiştir. Ardından, şükür secdesi yaparak, iki rekât namaz kılmıştır. Bu davranışıyla da Ayasofya'yı camiye çevirdiğini göstermiştir.

Fethin üçüncü gününde ilk Cuma namazı da fethin manevi mimarı Akşemseddin'in imametinde Ayasofya Camii'nde kılınmıştır. Üç günlük süre içinde gece gündüz süren hazırlıklarla Ayasofya'ya mihrap ve minber konulmuş, ayrıca tahtadan bir minâre dikilmiştir. Ayasofya içerisindeki taşınabilir heykel ve ikonaların caminin dışına alınmasını, duvarlardaki mozaik resimlerin ise kireç tabakayla örtülmesini emreden Fatih Sultan

Mehmed Han, bu ilk Cuma namazında ordusuna bir hutbe irad etmiştir.

İstanbul'un fethinin hemen ardından Fatih Sultan Mehmed Han uzun süredir iyi bir idareden mahrum kaldığı için fakirliğe ve yıkıma mahkum olmuş İstanbul'u ve Ayasofya başta olmak üzere barındırdığı eserleri hızla yeniden yapılandırma gayreti içerisine girmiştir. Bu yeniden yapılandırma gayreti ise, Türk-İslâm Medeniyeti'nin toplumsal yapısında merkezi bir öneme sahip olan vakıflar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, İstanbul'un fethiyle, Roma İmparatoru unvanını alan ve Bizans hanedanı üzerine kayıtlı bulunan tüm mülklere sahip olan Fatih Sultan Mehmed Han, Ayasofya'da kılınan ilk namazla birlikte camiyi vakfetmiş, "Fatih Külliyesi ve Ayasofya-i Kebir Vakfı"nı kurmuş, Ayasofya'nın ilelebet muhafazasını vasiyet etmiş ve cami hüviyetinin devamlılığını şart koşmuştur.

İstanbul'un tüm sosyal hizmetlerini karşılamak üzere vakıflar ihdas edilmiştir. Böylece, İstanbul bilim, eğitim, sanat, sosyal yardımlaşma gibi alanlarda kusursuz bir sistem olarak görülen vakıf kültürünün yaşama geçirildiği en başarılı merkezlerden biri haline gelmiştir. İstanbul, Türk-İslâm Medeniyeti'nin üstün şehircilik anlayışını temsil eden bir görünüme bürünmüştür.

Vakıflar, kadılık makamı tarafından tescil edilen bir 'vakıf senedi' ile ihdas edilmektedir. Vakıf senetleri, padişah dâhil herkes için bağlayıcı hükümler içermektedir. Fatih Külliyesi ve Ayasofya-i Kebir Vakfı'nın hukuki statüsünü belirleyen 1462 tarihli vakfiye de bu açıdan en önemli belgelerden biri olarak kabul edilmektedir.

Bu vakfiye, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde 2202 (eski 666) numarayla kayıtlı bulunmaktadır. Vakfiyenin Evkaf Nezareti döneminde yapılan suret kaydı ise, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde İstanbul 6. Vakfiye defterinde 46 numarada kayıtlıdır. Aynı vakfiyenin Türkiye Cumhuriyeti döneminde yapılan Lâtin harfli çevirisi de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 575 numaralı defterde 82. sayfadan itibaren 46 sıra numarası ile kayıtlıdır. Bu belgede vakfın hayır müesseseleri, hayır şartları, akarları, yönetimi gibi konular detaylı biçimde anlatılmakta ve her vakıf senedinde olduğu gibi bir "vakıf duası" ve bir de "vakıf bedduası" yer almaktadır.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın Ayasofya vakfiyesi incelendiğinde, bu vakfın bilhassa eğitim, din ve sağlık hizmetleri açısından dönemin en önemli kurumsal yapılarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu hizmetlerin devamlılığını temin etmek için çok sayıda çarşı, pazar, dükkân ve ev akar olarak vakfedilmiştir.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın bahse konu vakıf senedinde yer alan bedduasının bir kısmı şu şekildedir:

"Eğer bu hayır müesseseleri yıkılacak olursa, ikinci defa, üçüncü defa ila ahir yeniden inşa oluna... Bütün bu şerh ve ta'yin eylediğim şeyler, tesbit edilen şekilde ve vakfiyede yazılı haliyle **vakıf** olmuştur; şartları değiştirilemez; kanunları tağyir edilemez; asılları maksatları dışında bir başka hale çevrilemez; tesbit edilen kuralları ve kaideleri eksiltilemez; vakfa herhangi bir şekilde müdahale Allâh'ın diğer haramları gibi haramdır.

Kim ki, bozuk teviller, hurafe ve dedikodudan öteye geçmeyen bâtıl gerekçelerle, bu vakfın şartlarından birini değiştirirse veya kanun ve kurallarından birini tağyir ederse; vakfın tebdili ve iptali için gayret gösterirse; vakfın ortadan kalkmasına veya maksadından ve gayesinden başka bir gayeye çevrilmesine kast ederse, vakfın temel hayır müesseselerinden birinin yerine başka bir kurum ikame eylemek ve vakfın bölümlerinden birine itiraz etmek dilerse veya bu mânâda yapılacak değişiklik veya itirazlara yardımcı olur yahut yol gösterirse; veya şer'-i şerife aykırı olarak vakıfda tasarruf etmeye azm eylerse, mesela şeri'ata ve vakfiyeye aykırı ferman, berat, tomar veya ta'lik yazarsa veyahut tevliyet hakkı resmi yahut takrir hakkı resmi ve benzeri bir şey taleb ederse, kısaca bâtıl tasarruflardan birini işler yahut bu tür tasarrufları tamamen geçersiz olan yazılı kayıtlara ve defterlere kaydeder ve bu tür haksız işlemlerini yalanlar yumağı olan hesaplarına ilhak ederse, açıkça büyük bir haramı işlemiş olur, günahı gerektiren bir fiili irtikâb eylemiş olur. Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti üzerlerine olsun. Ebediyyen cehennemde kalsınlar, onların azapları asla hafifletilmesin ve onlara ebediyyen merhamet olunmasın. Kim bunları duyup gördükten sonra değiştirirse, vebali ve günahı bunu değiştirenlerin üzerine olsun. Hiç şüphe yok ki, Allâh her şeyi işitir ve her şeyi bilir." (Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, 2/181).

Fatih Sultan Mehmed'in Ayasofya Camii Vakfiyesi (detay görünüm) TKG.KK.VKF.Cd.11 fonu, 38 x 653 cm. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivi.

ANADOLU AJANSI

Ayasofya'nın Hukukî Statüsü

Ayasofya, mazbut vakıf (yöneticisi ve mütevellisi kalmamış) statüsünde bulunan Ebü'l-Feth Sultan Mehmet Vakfına (günümüzde Fatih Sultan Mehmed Han Vakfı) ait ve vakfiyesi gereğince cami olarak kullanılması gereken hayrat taşınmaz niteliğindedir. Ayasofya'nın cami olarak vakfedildiğine ilişkin ifade, 1462 tarihli vakfiyede yer almaktadır. Ayasofya'nın statüsünün belirlenmesi açısından en önemli husus, Fatih Sultan Mehmed Han Vakfı'nın 1926 yılından önce kurulmuş olmasıdır. Nitekim, Türkiye'de 1926 yılından önce oluşturulan vakıfların hukukî statüleri korunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de 1926 yılından önce kurulan vakıflar için kurulduğu dönemdeki geçerli hukuk kuralları uygulanmaktadır.

- Hayrat taşınmazlar ibadethane, hastane ve aşhane gibi doğrudan doğruya hayır hizmetlerinin ifası için kurulmuş olan vakıfların taşınmazlarıdır.
- Hayrat taşınmazlar hiçbir kişinin özel mülkiyetinde değildir ve bu taşınmazlar hakkında özel mülkiyet hükümleri tatbik olunamaz.
- Hayrat taşınmazlar satılamaz, rehnedilemez ve haczolunamaz.
- Bu taşınmazlar, yürürlükte olan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre kamunun istifadesine tahsis edilmiştir.
- Hayrat taşınmazların vakfın belirlediği kullanım amacının dışında bir amaç için tahsis edilememesi esastır.
- Vakıf hayrat taşınmazların amaç dışı kullanımları üçüncü kişilerin yanı sıra devlete karşı da korunmuştur. Bu vakıfların devletin koruması altında olması, devletin istediği zaman ve istediği şekilde vakıf malları üzerinde tasarrufta bulunması anlamına gelmez.

Türkiye'de vakıflara ilişkin mevzuat ve Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay kararları birlikte değerlendirildiğinde, 1926 yılından önce kurulmuş olan vakıflarla ilgili olarak,

- Vakfiye ya da vakıf senedinin vakfın kurucu belgesi olduğu ve bu belgelerin vakfın konusuna, amacına ve organlarına dair vakfedenin

iradesini yansıtan düzenlemeler içerdiği,

- Vakfiye ya da vakıf senedi hükümlerinin, hukuk kuralı etki, değer ve gücünde olduğu,
- Vakıf kurma işlemi tamamlandıktan sonra bu kuralların, "vakfedeni", "vakfı idare edenleri", "vakıftan faydalanacakları" ve "üçüncü kişileri" bağladığı gibi "Devleti" de bağladığı,
- Kurucu iradeyi yansıtan vakfiye ya da vakıf senetlerini hiç kimsenin değiştiremeyeceği,
- Vakıf varlıklarının, vakfedenin iradesine uygun olarak kullanılmasının zorunlu olduğu,

sonucuna varılmaktadır.

19 Kasım 1936 tarihli tapu senedine göre, Ayasofya 57. pafta, 57. ada, 7. parselde Fatih Sultan Mehmed Vakfı adına türbe, akaret, muvakkithane ve medreseden oluşan Ayasofya-i Kebîr Camii Şerifi adına kayıtlıdır. Ayasofya'nın mülkiyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescili ise, İstanbul Merkez Mazbut Hayrat Vakıf Taşınmaz Mallar Kütüklerinde 139. sıraya yapılarak 'taşınmaz hayrat' olarak kaydedilmiştir.

Bu bağlamda, Ayasofya'nın statüsünün hukuk düzeni ile muhafaza edildiği ve güvence altına alındığı; mazbut vakıf niteliğindeki Fatih Sultan Mehmed Han Vakfı'nın mülkiyetinde olduğu; vakfedenin iradesi gereği sürekli şekilde cami olarak kullanılması için toplumun hizmetine sunulduğu ve tapu belgesinde de cami vasfı ile tescilli bulunduğu dikkate alındığında, 1934 yılında Ayasofya'nın bir Bakanlar Kurulu Kararı ile müzeye dönüştürülmesinin Türkiye'nin vakıflarla ilgili mevzuatına (mülga 864 sayılı Kanun, 2762 sayılı mülga Vakıflar Kanunu, 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu) aykırı olduğu çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Düzenleyici işlemlerle vakıf hayrat taşınmazların başka bir amaca tahsis edilmesi mevzuata ve evrensel hukuk ilkelerine aykırıdır.

Devletin, vakıf varlığının vakfedenin iradesine uygun olarak kullanılmasını sağlama yönünde pozitif yükümlülüğü, vakıf mal ve haklarına ilişkin vakfedenin iradesini ortadan kaldıracak şekilde müdahalede bulunmama yönünde negatif yükümlülüğü bulunmaktadır.

Nitekim, Sürekli Vakıflar Tarihî Eserlere ve Çevreye Hizmet Derneği'nin Danıştay'a açtığı dava sonucunda, Danıştay 10. Dairesi Ayasofya'yı müzeye çeviren 24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararını iptal etmiştir. Hemen ardından yayınlanan 2729 sayılı, 10 Temmuz 2020 tarihli ve Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan imzalı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Ayasofya Camii ibadete açılmıştır.

Kariye Camii Kararı

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 2019 yılında Ayasofya Camii davası için emsal teşkil edecek bir kararı yine Fatih Sultan Mehmed Han'ın vakfiyelerinden olan Kariye Camii için vermiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 1945 yılında bir Bakanlar Kurulu kararı ile müzeye dönüştürülen Kariye Camii'nin, mülkiyeti mazbut Fatih Sultan Mehmed Vakfı'na ait bir hayrat taşınmaz olmasından hareketle, camiyi müzeye dönüştüren ilgili Bakanlar Kurulu kararını yetki, şekil, sebep, maksat yönlerinden hukuka aykırı bularak iptal etmiştir. Nitekim, Danıştay 10. Dairesi'nin Ayasofya Camii'ne ilişkin gerekçeli kararında Kariye Camii kararına referans verilmektedir.

Uluslararası Hukuk Açısından Ayasofya Camii

Ayasofya'nın hukukî statüsü ve kullanımına ilişkin tüm hususlar, 1453 yılından itibaren Türkiye'nin iç meselesidir. Yabancı devletlerin Ayasofya'ya yönelik her türlü müdahale teşebbüsü, Türkiye'nin egemenlik haklarına saygısızlık dışında anlam ifade etmemektedir. Ayasofya Camii, sadece kültürel ve doğal mirasın korunmasına ilişkin Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmeler bağlamında uluslararası toplumu ilgilendirebilecek bir konudur.

Bu bağlamda, uluslararası hukuk açısından "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" ön plana çıkmaktadır. Bu Sözleşme, bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtmak, toplumlarda evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan veya yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye, UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'ye 1983 yılında taraf olmuştur.

Bu Sözleşme çerçevesinde, uluslararası önem taşıyan ve korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere Dünya Mirası statüsü tanınarak, söz konusu varlıklar Dünya Miras Listesi'ne eklenmektedir. Dünyada toplam 1199 alan, Türkiye'den ise 21 alan Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır.

Ayasofya, 1985 yılında kullanım durumuna ilişkin herhangi bir niteleme yapılmaksızın "İstanbul'un Tarihi Alanları" başlığı altında Topkapı Sarayı, Süleymaniye Camii, Sultan Ahmet Camii, Şehzade Mehmet Camii, Zeyrek Camii, Tarihî Surlar gibi eserlerin bulunduğu tarihi yarımada içerisinde Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilmiştir.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'nin 6. Maddesinde, "Bu Sözleşmeye taraf olan Devletler, 1. ve 2. maddelerde sözü edilen kültürel ve doğal mirasın toprakları üzerinde bulunduğu *devletlerin egemenliğine tam olarak saygı göstererek ve ulusal yasaların sağladığı mülkiyet haklarına zarar vermeden,* bu tür mirasın, bütün uluslara-

rası toplum tarafından işbirliği ile korunması gereken evrensel bir miras olduğunu kabul ederler." hükmü yer almaktadır. Sözleşme bir devletin ülkesinde bulunan kültürel varlık üzerinde egemenlik yetkilerini kullanmasını sınırlandırmamaktadır.

Dolayısıyla, Sözleşmeye taraf devletler, Ayasofya kültürel ve doğal mirasının, toprakları üzerinde bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliğine tam olarak saygı göstererek ve ulusal yasalarının sağladığı mülkiyet haklarına zarar vermeden, uluslararası toplum tarafından işbirliği ile korunması gereken evrensel bir miras olduğunu açıkça kabul etmektedirler. Söz konusu Sözleşme, evrensel miras statüsündeki kültür varlıklarının kullanım şekli yahut hüviyetine ilişkin hiçbir sınırlamada bulunmamaktadır. Aksine, Ayasofya'nın kullanım şeklinin iç hukukta yer alan "vakıf mülkiyet hukuku" çerçevesinde belirlenmesi, Sözleşmenin 6. maddesinde ifade edilen "egemenliğe tam olarak saygı gösterme" ve "ulusal yasaların sağladığı mülkiyet haklarına zarar vermeme" ilkeleri kapsamında Sözleşme'den kaynaklanan bir zorunluluktur. Kısacası, bu varlıkların müze, ibadethane, kamu kurumu yahut farklı bir şekilde kullanılması Sözleşmenin kapsamı dışında kalmaktadır.

Uluslararası hukuk bağlamında, Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi açısından da değerlendirilebilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde güvence altına alınan haklar arasında "vakıf kurma hakkı" açıkça yer almamakla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Sözleşme'nin 11. maddesindeki "birlik kurma hakkı"nı, "vakıf kurma hakkını" da kapsayacak şekilde geniş yorumlamakta ve vakıf kurma hakkını Sözleşme'nin 9. maddesindeki din ve vicdan hürriyeti ile 10. maddesindeki ifade hürriyetiyle yakından ilişkili olarak görmektedir.

AİHM de Osmanlı döneminde kurulanlar da dâhil olmak üzere, vakıfların korunan statülerinin bir sonucu olarak sahip oldukları taşınmaz ve haklarının mülkiyet hakkı kapsamında korunmasını garanti altına almaktadır. Mülkiyet hakkı, maliki olunan varlığı kullanma, değerlendirme ve yararlanma yetkilerini içerdiği için vakfedenin vakfettiği mal ve haklarla ilgili iradesinin korunması gerekmektedir. Dolayısıyla, vakfedenin iradesine aykırı olarak vakıf taşınmazının vasfının değiştirilmesi veya başka bir amaca hizmet edecek şekilde kullanılması AİHM içtihatlarıyla da bağdaşmamaktadır.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler bağlamında, Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesine engel teşkil edecek bir hüküm söz konusu değildir. Türkiye dün olduğu gibi bugünden sonra da sahip olduğu kültürel ve doğal miras varlıklarını titizlikle korumaya devam edecektir. Türkiye bu konuda geçmişi en temiz ülkelerden biridir. Türkiye, UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 2011 tarihli İstanbul Tarihî Yarımada Alan Yönetim Planı hükümleri uyarınca Ayasofya Camii'nin özgünlüğünü, bütünlüğünü ve üstün evrensel değerini korumaya devam edecektir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Ayasofya Manifestosu

Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Ayasofya kararı Türkiye'de ve dünyada gündem teşkil etmiş ve uluslararası düzeyde bu karara ilişkin bazı eleştiriler dile getirilmiştir. Ancak, unutulmamalıdır ki, uzun yıllardır Ayasofya'ya ev sahipliği yapan Türkiye'nin bu mabedin yaşatılması için yaptığı katkılar sayesinde söz konusu kültürel miras bugünlere kadar varlığını sürdürmüştür.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ayasofya'yı müzeden camiye dönüştüren kararı imzaladığı 10 Temmuz 2020 tarihinde yaptığı konuşma bir manifesto niteliğindedir. Bu konuşma, söz konusu karara yönelik uluslararası kamuoyunda yapılan eleştirilerin tümüne yönelik yanıtları içermektedir. Aynı zamanda, insanlığın ortak mirası olarak Ayasofya'nın gelecekte de güçlü şekilde sahiplenileceğinin ve özenle korunacağının en temel göstergesidir.

Aziz milletim...

Sizleri en kalbi duygularımla, muhabbetle selamlıyorum.

Danıştay bugün, Ayasofya'nın camiden müzeye dönüştürülmesini sağlayan 1934 tarihli Bakanlar Kurulu düzenlemesini iptal etti.

Biz de buna dayanarak çıkardığımız bir Cumhurbaşkanlığı düzenlemesiyle, Ayasofya'nın yeniden cami olarak hizmete açılmasını sağladık.

Böylece Ayasofya, 86 yıl sonra yeniden, Fatih Sultan Mehmed Han'ın vakfiyesinde belirttiği şekilde cami olarak hizmet vermeye başlayabilecektir.

Bu kararın milletimize, ümmete ve tüm insanlığa hayırlı olmasını diliyorum.

Kültür ve Turizm Bakanlığımız, konunun idarî ve teknik hazırlıklarıyla, Diyanet İşleri Başkanlığımız da dinî yönüyle ilgili çalışmalara hemen başladı.

Tüm camilerimiz gibi Ayasofya'nın kapıları da, yerli ve yabancı, müslim ve gayrımüslim herkese sonuna kadar açık olacaktır.

İnsanlığın ortak mirası olan Ayasofya, yeni statüsüyle herkesi kucaklamaya, çok daha samimi, çok daha özgün şekilde devam edecektir.

Hazırlıkları süratle tamamlayarak, 24 Temmuz 2020 Cuma günü, Cuma namazı ile birlikte Ayasofya'yı ibadete açmayı planlıyoruz.

Bu kararın, içeride ve dışarıda çeşitli tartışmalara yol açması muhtemeldir. Herkesi, ülkemizin yargı ve yürütme organları tarafından alınan Ayasofya kararına saygılı olmaya davet ediyorum.

Uluslararası alanda bu konuda ortaya konan her türlü görüşü elbette anlayışla karşılarız.

Ancak, Ayasofya'nın hangi amaçla kullanılacağı konusu, Türkiye'nin egemenlik haklarıyla ilgilidir.

Yeni bir düzenlemeyle Ayasofya'nın ibadete açılıyor olması, ülkemizin egemenlik hakkı kullanımından ibarettir.

Türkiye Cumhuriyetinin bayrağı neyse, başkenti neyse, ezanı neyse, dili neyse, sınırları neyse, 81 vilayeti neyse, Ayasofya'nın vakfiyesine uygun şekilde camiye dönüştürülmesi hakkı da odur.

Bu konuda, görüş belirtmenin ötesindeki her türlü tavrı ve ifadeyi, bağımsızlığımızın ihlali olarak kabul ederiz.

Türkiye olarak nasıl diğer ülkelerdeki ibadet mekânlarıyla ilgili tasarruflara karışmıyorsak, biz de tarihî ve hukukî haklarımıza sahip çıkma konusunda aynı anlayışı bekliyoruz.

Üstelik bu, öyle 50-100 yıllık değil, tam 567 yıllık bir haktır.

Şayet bugün inanç odaklı bir tartışma yapılacaksa, bunun konusu Ayasofya değil, dünyanın dört bir yanında her geçen gün tırmanan İslâm düşmanlığı ve yabancı nefreti olmalıdır.

Türkiye'nin kararı, sadece kendi iç hukuku ve tarihî haklarıyla ilgilidir.

Bu kararın arkasında duran tüm siyasî partilere ve liderlerine, sivil toplum kuruluşlarına, milletimizin her bir ferdine şükranlarımı sunuyorum.

Aziz milletim...

İstanbul'un fethi ve Ayasofya'nın cami haline dönüştürülmesi hadisesi, Türk tarihinin en şanlı sayfaları arasında yer alır.

Uzun bir kuşatmanın ardından 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul'u fethederek şehre giren Fatih Sultan Mehmed Han, doğrudan Ayasofya'ya yönelir.

Bizans halkı, korku ve merakla Ayasofya'da akıbetlerini beklemektedir.

Fatih, kendisini karşılayan halka, hayatları ve hürriyetleri konusunda teminat vererek, Ayasofya'ya girer.

İstanbul'un Fatihi, fetih sembolü olarak sancağını Ayasofya'nın ortasındaki mihrabın bulunduğu yere diker, kubbeye doğru bir ok fırlatır, ilk ezanı da kendisi okur.

Böylece, fethini tescillemiş olur.

Ardından, mabedin uygun bir köşesinde şükür secdesi yaparak, iki rekât namaz kılar. Bu davranışıyla da Ayasofya'yı camiye çevirdiğini gösterir.

Sultan Fatih, İstanbul'un incisi bu ulu mabedi zemininden çatısına kadar büyük bir titizlikle inceler.

Tarihçilerin yazdığına göre, Ayasofya'nın kubbesine çıkan Fatih Sultan Mehmed Han, yapının ve çevrenin harap görüntüsü karşısında, şu meşhur Farsça beyti söyler:

"Perdedâri mîkoned ber Kasr-ı Kayser ankebut
Bûm novbet mîzened der tarem-i Efrâsiyâb"

Bugünün Türkçesiyle tekrarlayacak olursak;

"Örümcek Kayser'in sarayında perdedârlık yapıyor
Baykuş Efrasiyab'ın burcunda nöbet tutuyor"

Evet... Fatih Sultan Mehmed Han, işte böylesine harap, bitap, perişan bir İstanbul ve Ayasofya devralmıştır.

Esasen, Fatih'in teslim aldığı Ayasofya, daha önce aynı yere yapılan ilk iki kilise, kargaşa dönemlerinde yakılıp yıkıldığı için, üçüncü defa inşa edilmiş bir eserdir.

Fethin ardından üç günlük hummalı bir çalışmayla, ilk cuma namazı için Ayasofya ibadete hazır hale getirilir.

Devlet erkânı ve askeriyle beraber camiye giren Fatih, burada kubbeleri çınlatan tekbirler ve salavatlarla karşılanır.

Ayasofya'daki ilk cumanın hutbesini Fatih irad eder, namazı da hocası Akşemseddin Hazretleri kıldırır.

Fatih, diğer Hristiyan mezhepleri tarafından dışlanan Ortodoks Kilisesini de himayesi altına alarak gelişmesini sağlar.

Bu ulu mabedin kubbeleri ve duvarları, o günden itibaren 481 yıl boyunca ezanlarla, salalarla, tekbirlerle, salavatlarla, hatmi şeriflerle, mevlid-i şeriflerle çınlamıştır.

Asırlarca yaşadığı depremlerden, yangınlardan, yağmalardan ve bakımsızlıktan dolayı harap vaziyette olan İstanbul, fetihle birlikte yeniden ayağa kaldırılmıştır.

Bu sürecin sembolü de Ayasofya'dır.

Fatih Sultan Mehmed Han'dan itibaren her padişah, İstanbul'u ve Ayasofya'yı daha da güzelleştirmenin gayreti içinde olmuştur.

Şehrin Ulu Camisi olarak belirlenen Ayasofya, zaman içinde etrafına

ilave edilen yapılarıyla, tam tekmil bir külliye haline dönüştürülmüş ve asırlarca müminlere hizmet vermiştir.

Neredeyse takip eden her asırda büyük onarımlara tâbi tutulan, eklemelerle daha da güzelleştirilen Ayasofya'ya, milletimiz hep gözbebeği gibi bakmıştır.

Öyle ki, "Tanrı'nın Hikmeti" anlamına gelen orijinal ismini değiştirmeye dahi teşebbüs etmemiştir.

Görüldüğü gibi, köhne bir devletin çöküntüsü altında yıkılmak üzere olan bu mabed, ecdadımız tarafından sadece camiye dönüştürülmekle kalmamış, aynı zamanda ihya ve i'la edilmiştir. İşte bunun için Ayasofya'nın her devirde bu milletin tüm fertlerinin gönlünde ayrı bir yeri olmuştur.

Bizim de gençlik yıllarımızdan beri kalbimizde bir Ayasofya sevgisi vardır.

Bu mabedi, kültür hazinesi kimliğine halel getirmeden, vakfiyesine uygun şekilde yeniden ibadete açarak, milletimize önemli bir hizmet verdiğimize inanıyoruz.

Aziz Milletim...

Milletimiz için fetih "Cihad-ı Asgar" hükmünde iken, asıl "Cihad-ı Ekber" imar, inşa ve hayrat faaliyetleriydi.

Doğu Roma döneminde Ayasofya inşa edilirken Mısır'dan İzmir'e, Suriye'den Balıkesir'e kadar imparatorluğun dört bir yanından malzeme taşınmıştı.

Fatih ve ardından gelen padişahlar, Anadolu'nun ve Rumeli'nin her yerinden zanaat erbabını İstanbul'a getirerek, hem Ayasofya'yı, hem şehri adeta yeni baştan imar ve inşa ettirdiler.

Bunu yaparken de, devraldıkları mirastan azami derecede faydalandılar.

Mesela Fatih, Ayasofya'nın içindeki sabit mozaikleri korumuş, sadece taşınır heykelleri yapıdan çıkarttırmıştır.

Asırlar boyunca yerinde kalan mozaikler, daha sonraki onarımlar sırasında peyderpey kapatılmış, böylece dış etkilere karşı korunması ve bugünlere gelmesi temin edilmiştir.

Esasen farklı inançların mensuplarına hoşgörüyle bakmak, dinimizin özünde varolan bir yaklaşımdır.

Peygamber Efendimiz, tebliğini sürdürürken, Müslümanlara saldırmayan ve bozgunculuk yapmayan diğer dinlerden topluluklara herhangi bir müdahalede bulunmamıştır.

Hazreti Ömer de Kudüs'ü aldığında, şehirdeki Hristiyanları ve Musevileri, hakları ve ibadethaneleriyle koruması altına almıştır.

علی رضی الله عنه
عمر رضی الله عنه

Ecdadın kurduğu tüm devletler gibi Osmanlı'nın yöneticileri de aynı yolu izlemiştir.

Fatih'in ve ardından gelenlerin İstanbul'da yaptıkları da, bu kadim geleneği takip etmekten ibarettir.

Medeniyet tarihimizin en önemli isimlerinden olan Mimar Sinan, Ayasofya'ya en çok katkı yapan kişilerin başında geliyor.

Ayasofya Camii, mihrabı, minberi, kürsüsü, minâreleri, hünkâr mahfili, levhaları, nakışları, şamdanları, halıları, şadırvanı ve diğer tüm unsurlarıyla 481 yılda bu hale geldi.

Tarih boyunca hep İstanbul'un en kalabalık cemaatlerinin toplandığı Ayasofya, Teravih, Kadir Gecesi ve Bayram gibi müstesna günlerde gerçekten çok göz alıcı manzaraların yaşandığı bir yer olmuştur.

Dolayısıyla, Türk Milletinin Ayasofya üzerindeki hakkı, yaklaşık 1.500 yıl önce bu eseri ilk inşa edenlerden daha az değildir.

Tam tersine yaptığı katkılar ve güçlü sahiplenişi itibariyle milletimizin, bugün insanlık mirasının en önemli eserleri arasında gösterilen Ayasofya üzerindeki hakkı daha fazladır.

İstanbul, fetihle beraber Müslüman, Hristiyan ve Musevilerin barış ve huzur içinde, bir arada yaşadığı bir şehir haline gelmiştir.

Tarih, fethettiğimiz her yerde refahı, güveni, huzuru ve hoşgörüyü hâkim kılmak için verdiğimiz büyük mücadelelerin şahididir.

Bugün de ülkemizin her köşesindeki Camilerimiz yanında, her inanca ait binlerce tarihi mabed vardır.

Ayrıca, cemaati olan her yerde kiliseler ve havralar faaliyet göstermektedir.

Halen ülkemizde ibadete açık 435 kilise, sinagog ve havra bulunuyor.

Başka coğrafyalarda benzerine rastlayamayacağımız bu manzara bizim farklılıklarımızı zenginlik olarak gören anlayışımızın bir tezahürüdür.

Buna rağmen millet olarak, yakın tarihimizde dahi bunun tam tersi örneklerle karşılaşmaktan kurtulamadık.

Osmanlı'nın çekilmek zorunda kaldığı Doğu Avrupa ve Balkan coğrafyasında, ecdadın asırlar boyunca inşa ettiği eserlerden pek azı hâlâ ayaktadır.

"Su-i misal emsal olmaz" sözünden hareketle, bu kötü örneklerin hiçbirini dikkate almıyor, kendi medeniyetimizin inşa ve ihya üzerine kurulu duruşunu kararlılıkla koruyoruz.

Aziz Milletim...

Bugün yeniden ibarete açılması kararı vesilesiyle bir kez daha dikkatlerin üzerinde toplandığı Ayasofya tartışmalarının yaklaşık bir asırlık geçmişi vardır.

Anadolu'nun ve İstanbul'un işgal yıllarında da Ayasofya'nın kiliseye çevrilmesi tartışmaları yaşanır.

Bu niyetin ilk adımı olarak, Ayasofya'nın kapısına tam teçhizatlı bir işgal birliği dayanır.

Birliğin başındaki Fransız komutan, Ayasofya'da görevli Osmanlı subayına, kendilerinin buraya yerleşeceklerini, bunun için Türk askerinin camiyi boşaltması gerektiğini bildirir.

Askerleriyle birlikte Ayasofya'yı koruyan Binbaşı Tevfik Bey, onlara şu cevabı verir:

> "Buraya giremezsiniz ve giremeyeceksiniz.
> Çünkü burası bizim mabedimizdir.
>
> Şayet cebren girmeye teşebbüs edecek olursanız, size ilk cevabı şu ağır makinalılar, sonra da caminin dört köşesine yerleştirdiğimiz tahrip kalıpları verecektir.
>
> Ayasofya'nın üzerinize yıkılmasını göze alabiliyorsanız, buyurun girmeyi deneyin."

Böylece işgalcilerin Ayasofya'yı ele geçirme ümitlerini boşa çıkarır.

Ayasofya'ya yabancı ilgisi, daha sonraki yıllarda, mozaik tamiri gibi bahanelerle sürer.

Bu sırada tek parti dönemi hükümeti, çıkardığı bir kararnameyle, camilerin birbirine uzaklığının en az 500 metre olması gerektiği kuralını getirerek, Ayasofya'yı ibadete kapatır.

Bir süre sonra da, 1 Şubat 1935 tarihinde, Ayasofya müze olarak ilan edilip ziyarete açılır.

İbadete kapalı bulunduğu yıllar boyunca ecdat yadigarı bu eser, büyük bir tarih kıyımına maruz kalır.

Caminin bitişiğindeki, İstanbul'daki ilk Osmanlı üniversitesi olan ve Fatih tarafından inşa ettirilen Ayasofya Medresesi, sebepsiz yere yıkılarak ortadan kaldırılır.

Ayasofya'nın zemininde serili nadide halılar kesilerek sağa sola dağıtılır.

Antika şamdanlar eritilmek üzere dökümhaneye götürülür.

Halen yerinde duran şaheser levhalar ise çok büyük oldukları için kapıdan çıkarılamaz ve mecburen depoya kaldırılır.

Bu levhalar daha sonra Demokrat Parti devrinde tekrar yerlerine asıldı.

Ayasofya'nın uğradığı tahribat bunlarla sınırlı kalmaz.

Cami olduğu devirlerden hiçbir eser kalmasın isteyenler, az kalsın Ayasofya'nın minârelerini dahi yıktıracaklardı.

Nitekim, Sultan İkinci Bayezid döneminde camiye çevrilen Küçük Ayasofya'nın minâresi, hukuki hiçbir dayanağı olmadan bir gecede yerle yeksan edilir.

Sıranın Ayasofya'ya geldiğini gören tarihçi, gazeteci ve müzeci İbrahim Hakkı Konyalı hemen bir rapor yazar ve neşreder.

Merhum Konyalı'nın raporunda, "Bu minâreler kubbenin desteğidir, eğer minâreler yıkılırsa Ayasofya da yıkılır" dendiği için mecburen yıkımdan vazgeçilir.

Aynı dönemde ülkemizin dört bir yanında pek çok caminin, medresenin, ecdat yadigarı eserin başına benzer felaketler gelmiştir.

Esasen, tek parti döneminde alınan bu karar, tarihe ihanet olmanın yanında, hukuka da aykırıydı.

Çünkü Ayasofya ne devletin, ne de herhangi bir kurumun malı değil, vakıf mülküdür.

Fatih İstanbul'u fethettiğinde, Roma İmparatoru unvanını da almış ve dolayısıyla Bizans hanedanı üzerine kayıtlı bulunan tüm emlake sahip olmuştur.

İşte bu hukuka istinaden, Ayasofya da, Fatih'in ve onun kurduğu vakfın üzerine tapulanmıştır.

Cumhuriyet döneminde bu tapu senedinin yeni harflerle hazırlanmış resmi bir sureti de çıkarılarak hukuki statüsü tescillenmiştir.

Ayasofya Fatih'in tapulu mülkü olmasaydı, hukuken burayı vakfetme hakkı da bulunmazdı.

Fatih Sultan Mehmed Han, Ayasofya'yı da içeren 1 Haziran 1453 tarihli yüzlerce sayfalık vakfiyesinin bir yerinde aynen şunları söylüyor:

> "Kim bu Ayasofya'yı camiye dönüştüren vakfiyemi değiştirir, bir maddesini tebdil eder, onu iptal veya tedile koşarsa...
>
> Fasit veya fasık bir teville veya herhangi bir dalavereyle Ayasofya Camii'nin vakıf hükmünü yürürlükten kaldırmaya kastederse...
>
> Aslını değiştirir, füruuna itiraz eder ve bunları yapanlara yol gösterir, yardım ederse...
>
> Kanunsuz olarak onda tasarruf yapmaya kalkar, camilikten çıkarır ve sahte evrak düzenleyerek, mütevellilik hakkı gibi şeyler isterse...
>
> Yahut onu kendi batıl defterine kaydeder veya yalandan kendi hesabına geçirirse...
>
> Huzurunuzda ifade ediyorum ki, en büyük haramı işlemiş ve günahı kazanmış olur.

Bu vakfiyeyi kim değiştirirse; Allah'ın, Peygamber'in, meleklerin, bütün yöneticilerin ve dahi bütün müslümanların ebediyen laneti onun ve onların üzerine olsun...

Azapları hafiflemesin, haşr gününde yüzlerine bakılmasın.

Kim bunları işittikten sonra hâlâ bu değiştirme işine devam ederse, günahı onu değiştirene ait olacaktır.

Allâh'ın azabı onlaradır.

Allâh işitendir, bilendir."

Evet... Bugün alınan karar, aynı zamanda Fatih'in işte bu ağır beddua-sından kurtulmamızı sağlamıştır.

Gerçi, aynı zihniyet bugün de, bırakınız Ayasofya'nın hüznünü gidermeyi, İstanbul'un en gözde camii Sultan Ahmet'i müzeye dönüştürmeyi teklif edebilmektedir.

Bu zihniyet geçmişte, Sultan Ahmet Camii'ni resim galerisi, Yıldız Sarayını kumarhane, Ayasofya'yı caz kulübü olarak kullanmayı da düşünmüş, hatta bir kısmını gerçekleştirmişti.

Her dönemde olduğu gibi günümüzde de bu bakış açısı, çağdaşlık kisvesi altında çağ dışı bir anlayışın tezahürüdür.

Vatikan'ın müze haline dönüştürülerek ibadete kapatılmasını talep etmekle, Ayasofya'nın müze olarak kalmasında ısrarcı olmak aynı mantığın ürünüdür.

Bunun bir adım sonrası, insanlığın en eski mabedi olan Kabe'nin ve yine kadim mabed Mescid-i Aksa'nın da müzeye dönüştürülmesi isteğidir.

Rabbim ülkemizi ve insanlığı, bu zihniyetten ilelebet muhafaza eylesin diyorum.

Rabbim bir daha bu milleti değerlerine düşmanlık edenlerle sınamasın diyorum.

Aziz Milletim...

Bazı eserler vardır ki, bunlar milletlerin ve devletlerin sembolüdür.

Ayasofya da işte bu sembollerimizden biridir.

Yahya Kemal, 1922 yılında yazdığı bir makalede şöyle diyor:

"Bu devletin iki manevî temeli vardır:

Fatih'in Ayasofya minâresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor...

Selim'in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu Kur'ân ki hâlâ okunuyor..."

Yine Yahya Kemal'in ifadesiyle Ayasofya'nın milletimiz için anlamı şu şekildedir:

"Bir zamanlar hendeseden âbide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhura bakarken şimdi,
Senelerden beri rüyada görüp özlediğim
Cedlerin mağfiret iklimine girmiş gibiyim"

Şairin "cedlerin mağrifet iklimi" olarak tarif ettiği bu mabed, maalesef, uzunca bir süre ezan ve Kur'an sesinden mahrum kalmıştır.

Önce 1980'de, ardından 1991'de Ayasofya'nın hünkar mahfili ibadete açılmışsa da, ana yapısı itibariyle bu mabedin boynu hep bükük kalmaya devam etmiştir.

Fikir ve sanat insanlarımızın hemen hepsi, Ayasofya'nın öksüzlüğü konusunu yazılarında, konuşmalarında dile getirmiştir.

Merhum Necip Fazıl Kısakürek, "Türk'ün bu vatanda kalıp kalmayacağından şüphe edenler, Ayasofya'nın da açılıp açılmayacağından şüphe eder" diyerek, bu konudaki inancını ortaya koyar.

Üstadın, "Ayasofya açılmalıdır, Türk'ün kapalı bahtıyla beraber açılmalıdır" çağrısına işte bugün cevap veriyoruz.

Nazım Hikmet'in İstanbul'un fethini ve Ayasofya'nın Camiye dönüştürülmesini anlattığı şiiri de çok çarpıdır:

"İslâm'ın en beklediği en şerefli gündür bu
Rum Kostantiniye'si oldu Türk İstanbul'u
Cihana karşı koyan bir ordunun sahibi
Türk'ün padişahı, bir gök yarılır gibi
Girdi Edirnekapı'dan kır atın üstünde
Fethetti İstanbul'u sekiz hafta üç günde
O ne mutlu, mübarek bir kuluymuş Allah'ın
Belde-i Tayyibe'yi fetheden padişahın
Hak yerine getirdi, en büyük niyazını
Kıldı Ayasofya'da ikindi namazını"

Bir başka tarihçi ve şair Nihal Atsız'a, "Dünyaya bir daha gelseniz, ne olmak isterdiniz?" diye sorulduğunda, cevabı "Ayasofya'ya imam olmak isterdim" olmuştur.

Dünya çapındaki tarihçimiz Halil İnalcık, "Batı, İstanbul'un fethini ve Ayasofya'yı hiç unutmadı" derken, aslında bize bu konunun siyaset üstü bir mesele olduğunu anlatmaya çalışıyordu.

Edebiyatımızın zirve isimlerinden Peyami Safa ise, "Ayasofya'nın müze haline getirilmesi, Hristiyanlığın İstanbul üzerindeki emellerini bertaraf etmemiş, bilakis cesaretini artırmış, kışkırtmış ve azdırmıştır" diyordu.

Osman Yüksel Serdengeçti'nin idamla yargılanmasına sebep olan Ayasofya başlıklı yazısı şu satırlarla son bulur:

"Ayasofya!

Ey muhteşem mabet...

Merak etme, Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler.

Gözyaşlarıyla abdest alıp secdelere kapanacaklar.

Tehlil ve tekbir sadaları boş kubbelerini yeniden dolduracak, ikinci bir fetih olacak.

Ozanlar bunun destanını yazacaklar, ezanlar ilanını yapacaklar.

Sessiz ve öksüz minârelerden yükselen tekbir sesleri fezaları yeniden inletecek.

Şerefelerin yine Allah'ın ve Hazret-i Muhammed'in şerefine ışıl ışıl yanacak.

Bütün dünya Fatih dirildi sanacak.

Bu olacak Ayasofya, bu olacak.

İkinci bir fetih, yeni bir ba'sü ba'del-mevt...

Bu muhakkak...

Bu günler yakın...

Belki yarın, belki yarından da yakın..."

Hamdolsun, işte o yarınlara kavuştuk.

Ayasofya'nın mahzunluğu konusundaki en çarpıcı şiirlerden biri de Arif Nihat Asya'ya aittir:

"Ulu mabed, neye hicrana büründün böyle

Fatih'in devrini bir nebzecik olsa söyle!

Beş vakit loşluğunda saf saftık

Davetin vardı dün ezanlarında.

Seni ey mabedim utansınlar

Kapayanlar da, açmayanlar da!"

Bugün Türkiye, işte böyle bir utançtan kurtulmuştur.

Bugün Ayasofya, inşa edildiği tarihten itibaren defalarca şahit olduğu yeniden dirilişlerinden birini yaşıyor.

Ayasofya'nın dirilişi, Mescid-i Aksa'nın özgürlüğe kavuşmasının habercisidir.

Ayasofya'nın dirilişi, dünyanın dört bir yanındaki Müslümanların fetret devrinden çıkış iradesinin ayak sesidir.

Ayasofya'nın dirilişi, sadece Müslümanların değil, onlarla birlikte tüm mazlumların, mağdurların, ezilmişlerin, sömürülmüşlerin umut ateşinin yeniden alevlenişidir.

Ayasofya'nın dirilişi, Türk Milleti, Müslümanlar ve tüm insanlık olarak dünyaya söyleyecek yeni sözlerimiz olduğunun ifadesidir.

Ayasofya'nın dirilişi, Bedir'den Malazgirt'e, Niğbolu'dan Çanakkale'ye kadar tarihimizin tüm atılım dönemlerini yeniden hatırlayışımızın adıdır.

Ayasofya'nın dirilişi, şehitlerimizin ve gazilerimizin emanetlerine gerekirse canımız pahasına sahip çıkma kararlılığımızın remzidir.

Ayasofya'nın dirilişi, Buhara'dan Endülüs'e kadar medeniyetimizin tüm sembol şehirlerine verdiğimiz bir gönül selamıdır.

Ayasofya'nın dirilişi, Alparslan'dan Fatih'e ve Abdülhamit'e kadar ecdadın tamamına vefamızın gereğidir.

Ayasofya'nın dirilişi, Fatih'in fetih ruhunu şad etme yanında, Akşemseddin'in maneviyatını, Mimar Sinan'ın estetiğini ve zevkini de yeniden gönlümüzde canlandırmaktır.

Ayasofya'nın dirilişi, insanlığın özlemle beklediği temeli adalet, vicdan, ahlak, tevhid ve kardeşlik olan medeniyet güneşimizin yeniden yükselişinin sembolüdür.

Ayasofya'nın dirilişi, bu mabedin kapılarındaki zincirler yanında, topyekûn gönüllerdeki ve ayaklardaki prangaların da kırılıp atılmasıdır.

Ezanın aslına döndürülmesinden 70 yıl sonra Fatih'in emaneti Ayasofya'nın da Cami olarak hizmete girmesi, gecikmiş bir yeniden silkiniştir.

Bu tablo, İslâm coğrafyasının dört bir yanındaki sembol değerlerimize yapılan hoyratça saldırılara verilmiş en güzel cevaptır.

Türkiye, son dönemde attığı her adımla, artık zamanın ve mekânın nesnesi değil öznesi olduğunu göstermektedir.

Millet olarak verdiğimiz tarihi mücadeleyle, temsilcisi olduğumuz medeniyetin aydınlık geleceği için maziden atiye tüm insanlığı kucaklayan bir köprü kuruyoruz.

İnşallah bu kutlu yolda yürümeye, durmadan, duraksamadan, yılmadan, azimle, fedakarlıkla, kararlılıkla, menzile ulaşana kadar devam edeceğiz.

Bir kez daha Ayasofya'nın yeniden camiye dönmesini sağlayan yargı kararı ve Cumhurbaşkanlığı düzenlemesinin hayırlı olmasını diliyorum.

Ayasofya'yı insanlığın ortak kültürel mirası vasfını koruyarak Cami olarak ibadete açacağımızın altını da tekrar çiziyorum.

Sizlere sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum.

Kalın sağlıcakla...

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI

Karar Sayısı: 2729

İstanbul İli, Fatih İlçesinde bulunan Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesi hakkındaki 24/11/1934 tarihli ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Danıştay Onuncu Dairesinin 2/7/2020 tarihli ve E:2016/16015, K:2020/2595 sayılı Kararı ile iptal edildiğinden, Ayasofya Camiinin yönetiminin 22/6/1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 35 inci maddesi gereğince Diyanet İşleri Başkanlığına devredilerek ibadete açılmasına karar verilmiştir.

10 Temmuz 2020

Recep Tayyip ERDOĞAN
Cumhurbaşkanı

ANADOLU AJANSI

24 Temmuz 2020. Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi, 86 yıl sonra kılınan cuma namazıyla ibadete açıldı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi'nin açılış programında Kur'ân-ı Kerîm tilavet etti; Fatiha sûresini ve Bakara sûresinin ilk 5 âyetini okudu.

Ayasofya Camii'nin Yeni Dönemde Korunması ve Geliştirilmesi

Ayasofya'nın camiye dönüştürülerek, asıl hüviyetine kavuşturulmasının ardından insanlığın ortak mirası olarak yerli ve yabancı, müslim ve gayrımüslim herkes tarafından ücretsiz bir şekilde ziyaret edilebilmesi, eserin özgünlüğüne ve bütünlüğüne zarar gelmemesi ve müminler için asıl fonksiyonunu sorunsuz bir şekilde yerine getirebilmesi için atılacak adımlar ve alınacak önlemler ilgili bakanlıklar ve kamu kurumları tarafından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, projeler yaşama geçirilmeye başlanmış ve sürecin başat kurumları arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır.

Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi Tefriş Projesi

İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.07.2020 tarih ve 7527 sayılı Kararı ile Ayasofya Camii'nin ibadete açılmasına yönelik bir tefriş projesi uygun bulunmuştur.

Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi Tefriş Projesi ile

- Ziyaretçi güzergâhlarının belirlenmesi ve Cami-i Şerif'in hem ibadete hem de ziyarete açık olması,
- İbadet alanı ile gezi alanlarının birbirinden seperatörlerle ayrılması,
- İbadet mekânında (naos) yer alan mihrabın üstündeki Hz. Meryem ve Çocuk İsa figürlü mozaik ile Hz. Cebrail, ana mekan (naos) giriş kapısındaki İmparator Mozaiği ile yan kapı (vestibül kapı) üstündeki Sunu Mozaiği'nin sökülüp-takılabilir ve açılır-kapanır perde sistemi ile sadece namaz vakitlerinde kapatılması ve diğer mozaik, fresko ve benzeri varlıkların olduğu gibi bırakılması,
- Ana mekânın zeminine keçe serilmesi ve üzerinin halı ile kaplanması,
- Ana mekân içerisindeki İmparator Taç Giyme Alanının korkuluklarla ayrılması ve sergilenmeye devam etmesi,
- Avluda yer alan I. Mahmud şadırvanının çalışır duruma getirilmesi sağlanacaktır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı İş Birliği Protokolü

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 16.07.2020 tarihinde yapılan protokol ile Ayasofya'nın tarihî, kültürel, sosyal, manevî ve estetik değerlerinin korunması ve tanıtılmasına yönelik ana ilkeler saptanmış ve kurumlar arası iş bölümü belirlenmiştir.

Protokol ile

- Ayasofya'nın sahip olduğu somut ve somut olmayan değerlerin korunmasının uluslararası ve ulusal düzeyde kabul görmüş ilkelere dayalı olarak gerçekleştirilmesi,
- Ayasofya'nın sahip olduğu değerlere, özgünlüğüne ve bütünlüğüne zarar verecek nitelikte herhangi bir fiziki müdahalede bulunulmaması,
- Gerçekleştirilecek herhangi bir müdahale öncesinde, mevcut Bilimsel Danışma Kurulu ile yeni oluşturulacak İdare Kurulunun görüşü ve Koruma Bölge Kurulunun kararının alınması,
- 1972 UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi'nin Uygulanmasına İlişkin Rehber'in 172. paragrafı uyarınca Ayasofya Camii'ni etkileyebilecek büyük ölçekli imar ve altyapı faaliyetleri öncesinde UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne bilgi verilmesi ve Kültürel Miras Etki Değerlendirme Raporu hazırlanması temel ilkeler olarak kabul edilmiştir.

Ayrıca, Protokol ile T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yükümlülükleri de belirlenmiştir. Ayasofya Camii'ne ilişkin bakım, koruma, geliştirme, risk yönetimi, ziyaretçi yönetimi, eğitim konularına ilişkin tüm çalışmalar, bugüne kadar olduğu gibi, Bakanlık tarafından yürütülecek ve denetlenecektir. Din hizmetlerinin yerine getirilmesi için gerekli tedbirler ise, Diyanet İşleri Başkanlığınca alınacaktır.

Protokol çerçevesinde, ihtiyaçların ivedilikle belirlenip, koordinasyon içerisinde gerçekleştirilmesi ve günümüze kadar elde edilen bilimsel ve kurumsal bilginin aktarılması amacıyla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İstanbul Tarihî Alanları Alan Başkanlığının temsilcilerinin yer aldığı bir İdare Kurulu oluşturulacaktır. Daha önceden oluşturulan ve Cumhurbaşkanlığı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri ile öğretim üyeleri ve tarihçilerin yer aldığı Bilim Kurulu da dikkate alındığında, Ayasofya'nın korunması ve geliştirilmesi sürecinin katılımcı ve istişareye dayalı bir şekilde yönetileceği daha iyi anlaşılabilir.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

1938, Sultanahmet Camii'nden
Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi'ne doğru bakış.

علی رضی الله عنه
حسن رضی الله عنه

İkinci Bölüm

Türk Basınında Ayasofya

Ezan ve Kur'ân

Yahya Kemal Beyatlı

Yahya Kemal Beyatlı, "Ezan ve Kur'ân", *Tevhid-i Efkar* gazetesi, 30 Mart 1922, s. 3.

مارت ۳۰

حیات وادیات

اذان وقرأن

محرری : یحیی کال

Birçok günlerimi Ziya Gökalp'le konuşarak geçirdim. Diyarbekir'in bir hârika olan bu oğlu konuştuğu zaman istikbâlin muhayyel bünyânını kuran dev gibi bir mimara benzerdi; ilk müslümanlar gibi mütedeyyin, ilk Türkler gibi bânî idi; mâzîye arkasını çevirmiş sabit bir bakışla yalnız istikbâle bakardı. Mâzîye karşı dâüssılamı hararetle söylediğim bir gün dedi ki:

Harâbîsin harâbâtî değilsin
Gözün mâzîdedir âtî değilsin

Ben de mâzînin kulağıma fısıldadığı bir sesle cevap verdim:

Ne harâbî ne harâbâtîyim,
Kökü mâzîde olan âtîyim.

dedim. Bir cevaptan başka ciddi mânâsı olmayan bu sözde sonraları hissettim ki, küçük bir hakikat varmış. Mütârekeden sonra maziye karşı dâüssılam arttı. Kendimi avutmak için tek başıma İstanbul'da geziniyordum. Bu şehirde geçen beş asırlık hayatımızın safhalarını birer birer hissettikten sonra gönlüm bir merhalede tevakkuf etti. Fatih'in Edirne'den İstanbul üzerine yürüdüğü 857 senesinin baharını hissettim. Edirne'den İstanbul üzerine o yürüyüş; yirmi iki yaşında bir çocuk olan o Fatih; Kostantaniyye fethine dair bir hadîsin müjdesini hisseden o asker; tarihin en büyük faslını açmaya gelmiş olan o ejder gibi toplar Gelibolu'dan gelen o binbir yelkenli beyaz donanma; hasılı o safha kalbimde canlandı. Elli yedi gün süren muhasarada ihtiyar Akşemsed-

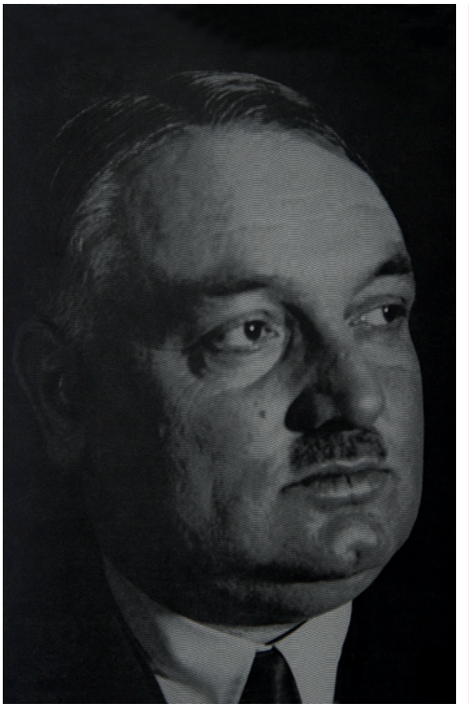

Tevhid-i Efkar gazetesinin Yahya Kemal'in makalesinin yayımlandığı 30 Mart 1922 tarihli nüshasının 1. sayfası ve yazının yer aldığı 3. sayfası.

din'in kocamış bir kartal gibi kollarını açarak top gürültüsüne karışmış bir sesle, "Yâ Müfettihü'l-Ebvâb!" diye bağırdığı tepelerden surlara baktım. İhtiyar Karaca Bey'in Rumeli askerlerini yıldırım gibi boşaltarak kırdığı Edirnekapı ve Tekfur Sarayı burçlarının üstünde oturdum. Zağanos Paşa'nın elli yedi gün Türk hamlesiyle yıkmaya çalıştığı Eğri Kapı ve Haliç kulelerini gezindim. Yedikule'den Eyüb'e kadar Türk ordularının bir sel gibi taştığı uzun yolda yürüdüm. Topkapı'dan Edirnekapı'ya kadar giden büyük surun orta kapısından şehre girdim. Rûmî Mayıs'ın Yirmi dokuzuncu Salı sabahı şafak sökerken, fetih askeri ilk defa buradan girmiştiler. O şafak vaktini, o müthiş mahşeri, 857 seneden beri İslâm'ın muntazır olduğu o sabahı, o büyük saatleri, o coşkunluğu, o sevinci bütün kalbimle hissettim.

Fatih'in büyük tabutunun cephesinde duran destârı, Bellini'nin meşhur resmi kadar canlı bir tasvirin vehmini veriyordu. Fakat bu gördüğüm rüya mâziydi. Bir gün Ayasofya minâresinden ezan okunduğunu işittim.

EZAN VE KUR'AN

Birçok günlerimi Ziya Gökalp'le konuşarak geçirdim. Dikarbekir'in bir hârika olan bu oğlu konuştuğu zaman istikbâlin muhayyel bünyânını kuran dev gibi bir mîmâra benzerdi; ilk müslümanlar gibi mütedeyyin, ilk Türkler gibi bânî idi; mâzîye arkasını çevirmiş sâbit bir bakışla yalnız istikbâle bakardı. Mâzîye karşı dâüssılamı harâretle söylediğim bir gün dedi ki:

Harâbîsin harâbâtî değilsin
Gözün mâzîdedir âtî değilsin

Ben de mâzînin kulağıma fısıldadığı bir sesle cevap verdim:

Ne harâbî ne harâbâtîyim,
Kökü mâzîde olan âtîyim.

dedim. Bir cevaptan başka ciddî mânâsı olmayan bu sözde sonraları hissettim ki, küçük bir hakîkat varmış. Mütârekeden sonra mâzîye karşı dâüssılam arttı. Kendimi avutmak için tek başıma İstanbul'da geziniyordum. Bu şehirde geçen beş asırlık hayâtımızın safhalarını birer birer hissettikten sonra gönlüm bir merhalede tevakkuf etti. Fâtih'in Edirne'-

Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul*, MEB Devlet Kitapları, İstanbul, 1969, ss. 123-125.

857 senesinin o sabahından beri asırlarca günde beş defa okunmuş olan bu ezan, hâl-i vâki'ydi. Bu ezanı dinlerken Fatih'i asıl mânâsıyla ilk defa idrak ettim!

***

Yine bir gün padişahlarımızın Topkapı Sarayı'nda Revan Köşkü'nü ziyaret ediyordum. Uzaktan Kur'ân okunuyordu, yavaş yavaş sese doğru yaklaşırken nereden geldiğini ziyaretimde rehber olan zâta sordum. Dedi ki, "Hırka-i Saâdet Dairesi'nden geliyor."

Peygamberimizin hırkasını sakladığımız cennet gibi yeşil bir odanın türkkârî penceresi önünde durduk. İçeride iki hâfız vardı. Biri ellerini kavuşturmuş gözlerini yummuş oturuyordu, diğeri diz çökmüş müsterih ve yüksek bir sesle okuyordu.

Rehberime sordum: "Hırka-i Saâdet önünde Kur'ân ne zaman okunur?"

Dedi ki: "Dört asırdan beri her saat! Geceli gündüzlü."

Yavuz Sultan Selim'in Hırka-i Saadet'i Mısır'dan getirip bu odadaki mevkiine koyduğundan beri kırk hâfız nöbetle Kur'ân okur. Türk tarihinde bir dakika bile buradaki Kur'ân sesi kesilmemiştir.

Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin iki mânevî temeli vardır: Fatih'in Ayasofya minâresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor. Selim'in Hırka-i Saâdet önünde okuttuğu Kur'ân ki hâlâ okunuyor!

Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri siz bu kadar güzel iki şey için döğüştünüz!

1938, Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi'nin içi.

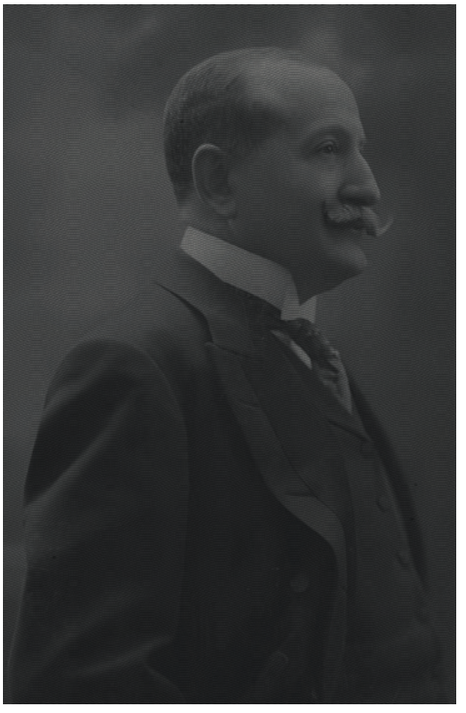
CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı?..

Galip Kemalî Söylemezoğlu

Galip Kemalî Söylemezoğlu, "Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı?..", *Tarih Dünyası*, Sayı: 2, 1 Mayıs 1950, ss. 52-53.

Galip Kemalî Söylemezoğlu

Bir milletin kuvvet, kudret, seciye ve yaşama hakkı, tarihinin en kara günlerinde göstereceği cesaret, metanet, azim ve imanının derecesiyle ölçülür. Şu geçen yarım asır içinde şahidi olduğumuz hâdiseleri bir gözden geçirirsek, bir devlet ve millet itibariyle başımıza gelmedik felâket kalmadığını görürüz.

Fakat, burada anlatacağım iki tarihî vak'a, en büyük felâketler karşısında bile o sönmez hürriyet ve istiklâl aşkı ile neler başarabileceğimizi bir daha isbat edecektir.

30/10/1918'de mütarekenin imzasından az sonra, 13/11/1918'de, Babıâli'de kurulan "Muhtelit Mütareke Komisyonu" reisliğine tayin edilmiştim. 15 Mayıs 1919'da, yani devamlı ve âdilâne bir sulha kavuşmayı emniyetle beklediğimiz sırada, İzmir'in, kıyamete kadar medeniyet dünyasının yüzünü kızartacak şekilde işgali üzerine 19 Mayıs günü komisyon reisliğinden istifa etmiştim.

Bu hadiseden yirmi sene sonra, o kara günlerin elemli vakalarını, bütün vesikalariyle "Başımıza Gelenler" adlı kitabımda neşretmiş, fakat o kitapta açıklamaktan çekindiğim iki mühim hadiseyi, bugün, *Tarih Dünyası* ile tarihe karşı açıklamaktayım.

Mütarekenin imzasını müteakip, hiçbir sebep yokken, amiral Galthorp ve amiral Amet komutasındaki İngiliz ve Fransız donanması İstanbul'a gelmiş ve karaya asker çıkarmıştı. Hükûmet namına kendilerini selamlamaya gittiğim zaman bana: "Bu

geliş, bir işgal mahiyetinde değildir" dediler. "Bolşevik kuvvetlerine karşı Odesa üzerinden yapılacak harekât için bir deniz üssü olarak limanınızdan faydalanmak istiyoruz."

Fakat birkaç gün sonra Yunan deniz kuvvetleri de sularımızı bulandırmış ve Averof kruvazörü tam Dolmabahçe önünde demirlemişti.

Bu manzara karşısında kendilerinden geçen Palikaryalar, akın akın sandallara dolarak "Zito!" sesleri ve lâternaların çatlak nağmeleriyle sabahtan gece yarılarına kadar gemiyi ziyaret ederek izzet-i nefsimizi incitmekten çekinmediler. Bu, hâdiselerin durulmasını beklemek üzere metanet ve sükûnetini muhafaza eden halkımızın üzerinde çok fena tesir yapıyordu.

TARİH Dünyası

Mütarekenin kara günlerinde Yunanlılar tarafından işgal edilmek istenen Ayasofyadan bir görünüş

Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı?..

Yazan: **Galip Kemali SÖYLEMEZOĞLU**

Bir milletin kuvvet, kudret, seciye ve yaşama hakkı, tarihinin en kara günlerinde göstereceği cesaret, metanet, azim ve imanının derecesiyle ölçülür. Şu geçen yarım asır içinde şahidi olduğumuz hâdiseleri bir gözden geçirirsek, bir devlet ve millet itibariyle başımıza gelmedik felâket kalmadığını görürüz.

Fakat, burada anlatacağım iki tarihî vak'a, en büyük felâketler karşısında bile o sönmez hürriyet ve istiklâl aşkı ile neler başarabileceğimizi bir daha isbat edecektir.

30/10/918 de mütarekenin imzasından az sonra, 13/11/918 de, Babı-âli'de kurulan «Muhtelit Mütareke Komisyonu» Reisliğine tayin edilmiştim. 15 Mayıs 1919 da, yâni devamlı ve âdilâne bir sulha kavuşmayı emniyetle beklediğimiz sırada, İzmir'in, kıyamete kadar medeniyet dünyasının yüzünü kızartacak şekilde işgali üzerine 19 Mayıs günü komisyon reisliğinden istifa etmiştim.

Bu hâdiseden yirmi sene sonra, o kara günlerin elemli vakalarını, bütün vesikalariyle «Başımıza gelenler» adlı kitabımda neşretmiş, fakat o kitapda açıklamakdan çekindiğim iki mühim hâdiseyi de, bugün, Tarih Dünyası ile tarihe karşı açıklamaktayım.

Mütarekenin imzasını müteakip, hiç bir sebep yokken, amiral Galthorp ve amiral Amet komutasındaki İngiliz ve Fransız donanması İstanbul'a gelmiş ve kara-

52

Bugünlerin birinde idi, iki bahriyeli zabit, Hariciye'deki odama geldi. Yüzlerindeki üzüntü ve gözlerinde şimşek gibi çakan ateşi, hâlâ gözümün önündedir. Askerce selâm verip karşımda yer aldıktan sonra biri: "Muhterem Beyefendi" dedi. "Sizi rahatsız ettik. Fakat, bu gördüğümüz hareketler karşısında, birkaç fedaî arkadaş tedarikledik, Averofu torpilleyerek batıracağız, haberiniz olsun..."

Onlar bunu yapacaklardı, fakat böyle bir hâdise, yüzlerce, binlerce Türk'ün ölümüne ve şehirde korkunç bir terörün sonuna kadar devam etmesine sebep olacaktı. Sekl-doryanın önünde bir genç, sudan bir sebeple öldürülmüştü. İngiliz ve Fransız üniformasiyle tercümanlık yapan bazı serseriler, bütün gayretlerini âsayişin bozulmasına harcıyorlardı. Averof hâdisesi, maazallah İstanbul'da görülmemiş felâketlere sebep olurdu.

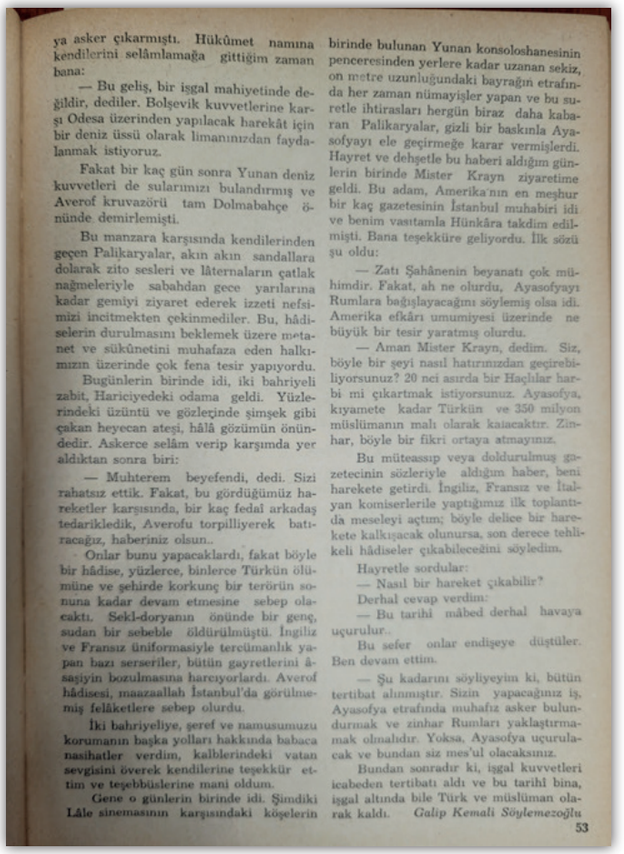
İki bahriyeliye, şeref ve namusumuzu korumanın başka yolları hakkında babaca nasihatler verdim. Kalplerindeki vatan sevgisini överek kendilerine teşekkür ettim ve teşebbüslerine mani oldum.

Gene o günlerin birinde idi. Şimdiki Lâle sinemasının karşısındaki köşelerin birinde bulunan Yunan konsoloshanesinin penceresinden yerlere kadar uzanan sekiz, on metre uzunluğundaki bayrağın etrafında her zaman nümayişler yapan ve bu suretle ihtirasları her gün biraz daha ka-

baran Palikaryalar, gizli bir baskınla Ayasofya'yı ele geçirmeye karar vermişlerdi. Hayret ve dehşetle bu haberi aldığım günlerin birinde Mister Krayn ziyaretime geldi. Bu adam, Amerika'nın en meşhur birkaç gazetesinin muhabiri idi ve benim vasıtamla Hünkâr'a takdim edilmişti. Bana teşekküre geliyordu. İlk sözü şu oldu:

"Zât-ı Şahâne'nin beyanatı çok mühimdir. Fakat, ah ne olurdu, Ayasofya'yı Rumlara bağışlayacağını söylemiş olsa idi. Amerika efkârı umumiyesi üzerinde ne büyük bir tesir yaratmış olurdu."

"Aman Mister Krayn" dedim, "Siz böyle birşeyi nasıl hatırınızdan geçirebiliyorsunuz? Yirminci asırda bir Haçlılar harbi mi çıkartmak istiyorsunuz. Ayasofya, kıyamete kadar Türk'ün ve 350 milyon müslümanın malı olarak kalacaktır. Zinhar, böyle bir fikri ortaya atmayınız."

ya asker çıkarmıştı. Hükûmet namına kendilerini selâmlamağa gittiğim zaman bana:

— Bu geliş, bir işgal mahiyetinde değildir, dediler. Bolşevik kuvvetlerine karşı Odesa üzerinden yapılacak harekât için bir deniz üssü olarak limanınızdan faydalanmak istiyoruz.

Fakat bir kaç gün sonra Yunan deniz kuvvetleri de sularımızı bulandırmış ve Averof kruvazörü tam Dolmabahçe önünde demirlemişti.

Bu manzara karşısında kendilerinden geçen Palikaryalar, akın akın sandallara dolarak zito sesleri ve lâternaların çatlak nağmeleriyle sabahdan gece yarılarına kadar gemiyi ziyaret ederek izzeti nefsimizi incitmekten çekinmediler. Bu, hâdiselerin durulmasını beklemek üzere metanet ve sükûnetini muhafaza eden halkımızın üzerinde çok fena tesir yapıyordu.

Bugünlerin birinde idi, iki bahriyeli zabit, Hariciyedeki odama geldi. Yüzlerindeki üzüntü ve gözleçinde şimşek gibi çakan heyecan ateşi, hâlâ gözümün önündedir. Askerce selâm verip karşımda yer aldıktan sonra biri:

— Muhterem beyefendi, dedi. Sizi rahatsız ettik. Fakat, bu gördüğümüz hareketler karşısında, bir kaç fedaî arkadaş tedarikledik, Averofu torpilliyerek batıracağız, haberiniz olsun..

Onlar bunu yapacaklardı, fakat böyle bir hâdise, yüzlerce, binlerce Türkün ölümüne ve şehirde korkunç bir terörün sonuna kadar devam etmesine sebep olacaktı. Sekl-doryanın önünde bir genç, sudan bir sebeble öldürülmüştü. İngiliz ve Fransız üniformasiyle tercümanlık yapan bazı serseriler, bütün gayretlerini âsâişiyin bozulmasına harcıyorlardı. Averof hâdisesi, maazaallah İstanbul'da görülmemiş felâketlere sebep olurdu.

İki bahriyeliye, şeref ve namusumuzu korumanın başka yolları hakkında babaca nasihatler verdim, kalblerindeki vatan sevgisini överek kendilerine teşekkür ettim ve teşebbüslerine mani oldum.

Gene o günlerin birinde idi. Şimdiki Lâle sinemasının karşısındaki köşelerin birinde bulunan Yunan konsoloshanesinin pencerelerinden yerlere kadar uzanan sekiz, on metre uzunluğundaki bayrağın etrafında her zaman nümayişler yapan ve bu suretle ihtirasları hergün biraz daha kabaran Palikaryalar, gizli bir baskınla Ayasofyayı ele geçirmeğe karar vermişlerdi. Hayret ve dehşetle bu haberi aldığım günlerin birinde Mister Krayn ziyaretime geldi. Bu adam, Amerika'nın en meşhur bir kaç gazetesinin İstanbul muhabiri idi ve benim vasıtamla Hünkâra takdim edilmişti. Bana teşekküre geliyordu. İlk sözü şu oldu:

— Zatı Şahânenin beyanatı çok mühimdir. Fakat, ah ne olurdu, Ayasofyayı Rumlara bağışlayacağını söylemiş olsa idi. Amerika efkârı umumiyesi üzerinde ne büyük bir tesir yaratmış olurdu.

— Aman Mister Krayn, dedim. Siz, böyle bir şeyi nasıl hatırınızdan geçirebiliyorsunuz? 20 nci asırda bir Haçlılar harbi mi çıkartmak istiyorsunuz. Ayasofya, kıyamete kadar Türkün ve 350 milyon müslümanın malı olarak kalacaktır. Zinhar, böyle bir fikri ortaya atmayınız.

Bu müteassıp veya doldurulmuş gazetecinin sözleriyle aldığım haber, beni harekete getirdi. İngiliz, Fransız ve İtalyan komiserleriyle yaptığımız ilk toplantıda meseleyi açtım; böyle delice bir harekete kalkışacak olunursa, son derece tehlikeli hâdiseler çıkabileceğini söyledim.

Hayretle sordular:

— Nasıl bir hareket çıkabilir?

Derhal cevap verdim:

— Bu tarihi mâbed derhal havaya uçurulur..

Bu sefer onlar endişeye düştüler. Ben devam ettim.

— Şu kadarını söyliyeyim ki, bütün tertibat alınmıştır. Sizin yapacağınız iş, Ayasofya etrafında muhafız asker bulundurmak ve zinhar Rumları yaklaştırmamak olmalıdır. Yoksa, Ayasofya uçurulacak ve bundan siz mes'ul olacaksınız.

Bundan sonradır ki, işgal kuvvetleri icabeden tertibatı aldı ve bu tarihî bina, işgal altında bile Türk ve müslüman olarak kaldı. *Galip Kemali Söylemezoğlu*

53

Hayretle sordular:

"Nasıl bir hareket çıkabilir?"

Derhal cevap verdim:

"Bu tarihi mâbed derhal havaya uçurulur..."

Bu sefer onlar endişeye düştüler. Ben devam ettim:

"Şu kadarını söyleyeyim ki, bütün tertibat alınmıştır. Sizin yapacağınız iş, Ayasofya etrafında muhafız asker bulundurmak ve zinhar Rumları yaklaştırmamak olmalıdır. Yoksa, Ayasofya uçurulacak ve bundan siz mes'ul olacaksınız."

Bundan sonradır ki, işgal kuvvetleri icap eden tertibatı aldı ve bu tarihi bina, işgal altında bile Türk ve müslüman olarak kaldı.

Ayasofya ve Kadir Gecesi

Galip Kemalî Söylemezoğlu

Galip Kemalî Söylemezoğlu, "Ayasofya ve Kadir Gecesi", *Tarih Dünyası*, Sayı: 6, 20 Haziran 1950, ss. 232-233.

TARİH Dünyası

Cilt: 2 Sayı: 15
15 Kasım 1950

Bu tarihi resim, 1931 yılı Kadir Gecesinde ve ilk Türkçe ezan ve Tekbirle namaz kılındığı zaman çekilmiş ve «Nur içinde İslâmiyet» başlığı altında Fransızca Illustration'un 7 mart tarihli ve 4592 numaralı sayısında neşredilmişti

Ayasofya ve Kadir Gecesi...

Galip Kemali Söylemezoğlu, müze haline getirilmiş olan Ayasofyada yılda bir gece dini âyinin yapılmasını teklif etmekte ve bunun lüzumunu müdafaa eylemektedir. Muharrir, bugün müze haline getirilmiş olan Saint-Pierre kilisesinde de aynı şeyin yapıldığını kaydetmektedir.

Yazan: GALİP KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU

Ayasofya, müze haline getirilmiştir. Bu kararda bir isabetsizlik olduğunu ileri sürecek değilim. Dünyanın bu eşsiz tarihi ve dini âbidesi asırlarca Hıristiyanlara ve gene asırlarca Müslümanlara mâbetlik vazifesini görmüştü. Müze oluşu da hiçbir zaman onun tarihi kıymetini azaltmaz, çoğaltır. Bir bakıma, müze oluşu yerinde olmuştur. Zira, Ayasofya, İstanbula gelen bütün yabancı turistlerin ziyaret etmek istiyecekleri bir âbidedir. Sık sık ziyaret edilen bir yerin müze haline getirilmiş olmasını yerinde bir hareket olarak kabul edebiliriz.

Fakat...

Evet, fakat tarihî Ayasofya'nın, hem müzelik, hem de mâbetlik vasıfları muhafaza edilemez mi?

Bu hususdaki mütalâamı ileri sürmeden önce, bir müşahedemi belirtmek isterim:

Bütün katolik âleminin dünyada biricik dinî sembolü olan ve her yıl Amerikadan milyonlarca seyyahın koşup ziyaret ettiği Saint-Pierre kilisesi de müze haline getirilmiştir. Meşhur heykeltıraş Canova tarafın-

232

"Bu tarihî resim, 1931 yılı Kadir Gecesinde ve ilk Türkçe ezan ve tekbirle namaz kılındığı zaman çekilmiş ve 'Nur içinde İslâmiyet' başlığı altında Fransızca Illustration*'un 7 Mart tarihli ve 4592 numaralı sayısında neşredilmişti."*

Galip Kemali Söylemezoğlu, müze haline getirilmiş olan Ayasofya'da yılda bir gece dinî âyinin yapılmasını teklif etmekte ve bunun lüzumunu müdafaa eylemektedir. Muharrir, bugün müze haline getirilmiş olan Saint Pierre kilisesinde de aynı şeyin yapıldığını kaydetmektedir.

Ayasofya, müze haline getirilmiştir. Bu kararda bir isabetsizlik olduğunu ileri sürecek değilim. Dünyanın bu eşsiz tarihî ve dinî âbidesi asırlarca Hıristiyanlara ve gene asırlarca Müslümanlara mâbetlik vazifesini görmüştü. Müze oluşu da hiçbir zaman onun tarihi kıymetini azaltmaz, çoğaltır. Bir bakıma, müze oluşu yerinde olmuştur. Zira, Ayasofya, İstanbul'a gelen bütün yabancı turistlerin ziyaret etmek isteyecekleri bir âbidedir. Sık sık ziyaret edilen bir yerin müze haline getirilmiş olmasını yerinde bir hareket olarak kabul edebiliriz.

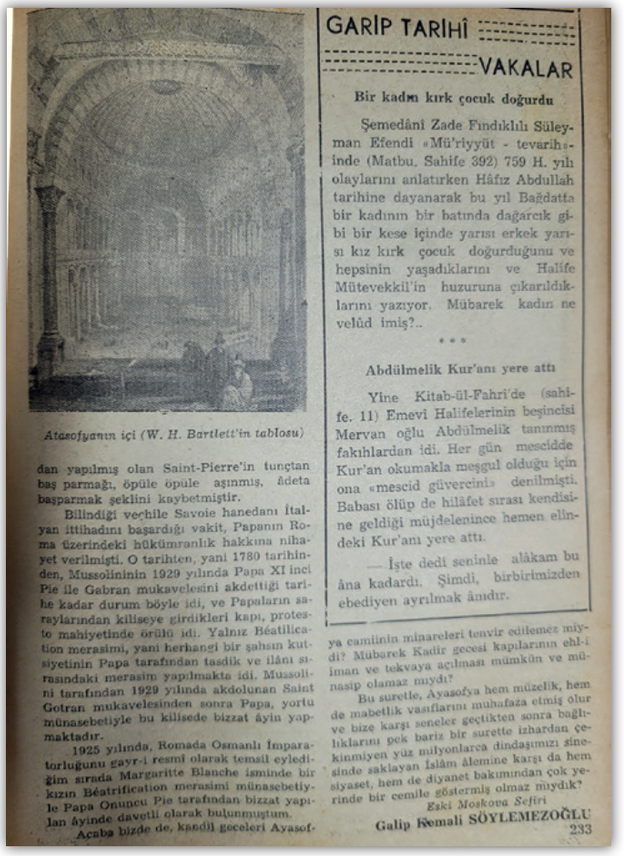
Fakat...

Evet, fakat tarihî Ayasofya'nın, hem müzelik, hem de mâbetlik vasıfları muhafaza edilemez mi?

Bu hususta mütalâamı ileri sürmeden önce, bir müşahedemi belirtmek isterim:

Bütün katolik âleminin dünyada biricik dinî sembolü olan ve her yıl Amerika'dan milyonlarca seyyahın koşup ziyaret ettiği Saint Pierre kilisesi de müze haline getirilmiştir. Meşhur heykeltıraş Canova tarafından yapılmış olan Saint Pierre'in tunçtan baş parmağı, öpüle öpüle aşınmış, âdeta başparmak şeklini kaybetmiştir.

Bilindiği veçhile Savoie hanedanı İtalyan ittihadını başardığı vakit, Papa'nın Roma üzerindeki hükümranlık hakkına nihayet verilmişti. O tarihten, yani 1780 tarihinden, Mussolini'nin 1929 yılında Papa XI'inci Pie ile Gabran mukavelesini akdettiği tarihe kadar durum böyle idi ve Papaların saraylarından kiliseye girdikleri kapı, protesto mahiyetinde örülü idi. Yalnız Béatification merasimi, yani herhangi bir şahsın kutsiyetinin Papa tarafından tasdik ve ilânı sırasındaki merasim yapılmakta idi. Mussolini tarafından 1929 yılında akdolunan Saint Gotran mukavelesinden sonra Papa, yortu münasebetiyle bu kilisede bizzat âyin yapmaktadır.

Ataosfyanın içi (W. H. Bartlett'in tablosu)

dan yapılmış olan Saint-Pierre'in tunçtan baş parmağı, öpüle öpüle aşınmış, âdeta başparmak şeklini kaybetmiştir.

Bilindiği veçhile Savoie hanedanı İtalyan ittihadını başardığı vakit, Papanın Roma üzerindeki hükümranlık hakkına nihayet verilmişti. O tarihten, yani 1780 tarihinden, Mussolininin 1929 yılında Papa XI inci Pie ile Gabran mukavelesini akdettiği tarihe kadar durum böyle idi, ve Papaların saraylarından kiliseye girdikleri kapı, protesto mahiyetinde örülü idi. Yalnız Béatification merasimi, yani herhangi bir şahsın kutsiyetinin Papa tarafından tasdik ve ilânı sırasındaki merasim yapılmakta idi. Mussolini tarafından 1929 yılında akdolunan Saint Gotran mukavelesinden sonra Papa, yortu münasebetiyle bu kilisede bizzat âyin yapmaktadır.

1925 yılında, Romada Osmanlı İmparatorluğunu gayr-i resmî olarak temsil eylediğim sırada Margaritte Blanche isminde bir kızın Béatification merasimi münasebetiyle Papa Onuncu Pie tarafından bizzat yapılan âyinde davetli olarak bulunmuştum.

Acaba bizde de kandil geceleri Ayasofya camiinin minâreleri tenvir edilemez miydi? Mübarek Kadir gecesi kapılarının ehl-i iman ve takvaya açılması mümkün ve münasip olmaz mıydı?

GARİP TARİHİ

VAKALAR

Bir kadın kırk çocuk doğurdu

Şemedânî Zade Fındıklılı Süleyman Efendi «Mü'riyyüt - tevarih»inde (Matbu, Sahife 392) 759 H. yılı olaylarını anlatırken Hâfız Abdullah tarihine dayanarak bu yıl Bağdatta bir kadının bir batında dağarcık gibi bir kese içinde yarısı erkek yarısı kız kırk çocuk doğurduğunu ve hepsinin yaşadıklarını ve Halife Mütevekkil'in huzuruna çıkarıldıklarını yazıyor. Mübarek kadın ne velûd imiş?..

* * *

Abdülmelik Kur'anı yere attı

Yine Kitab-ül-Fahri'de (sahife. 11) Emevi Halifelerinin beşincisi Mervan oğlu Abdülmelik tanınmış fakıhlardan idi. Her gün mescidde Kur'an okumakla meşgul olduğu için ona «mescid güvercini» denilmişti. Babası ölüp de hilâfet sırası kendisine geldiği müjdelenince hemen elindeki Kur'anı yere attı.

— İşte dedi seninle alâkam bu âna kadardı. Şimdi, birbirimizden ebediyen ayrılmak ânıdır.

ya camiinin minareleri tenvir edilemez miydi? Mübarek Kadir gecesi kapılarının ehl-i iman ve tekvaya açılması mümkün ve münasip olmaz mıydı?

Bu suretle, Ayasofya hem müzelik, hem de mabetlik vasıflarını muhafaza etmiş olur ve bize karşı seneler geçtikten sonra bağlılıklarını pek bariz bir surette izhardan çekinmiyen yüz milyonlarca dindaşımızı sinesinde saklayan İslâm âlemine karşı da hem siyaset, hem de diyanet bakımından çok yerinde bir cemile göstermiş olmaz mıydık?

Eski Moskova Sefiri

Galip Kemali SÖYLEMEZOĞLU

233

Acaba bizde de kandil geceleri Ayasofya camiinin minâreleri tenvir edilemez miydi? Mübarek Kadir gecesi kapılarının ehl-i iman ve takvaya açılması mümkün ve münasip olmaz mıydı?

Bu suretle, Ayasofya hem müzelik, hem de mâbetlik vasıflarını muhafaza etmiş olur ve bize karşı seneler geçtikten sonra bağlılıklarını pek bariz bir surette izhardan çekinmeyen yüz milyonlarca dindaşımızı sinesinde saklayan İslâm âlemine karşı da hem siyaset, hem de diyanet bakımından çok yerinde bir cemile göstermiş olmaz mıydık?

Ayasofya

"Ayasofya", *Dünya ve Türkiye: Tarafsız Siyasî, İktisadî, İçtimaî Aylık Dergi, İstanbul'un 500'üncü Fetih Yılı Özel Sayısı,* Yıl: 4, Sayı: 40-41, 20 Mayıs 1953, s. 25-26.

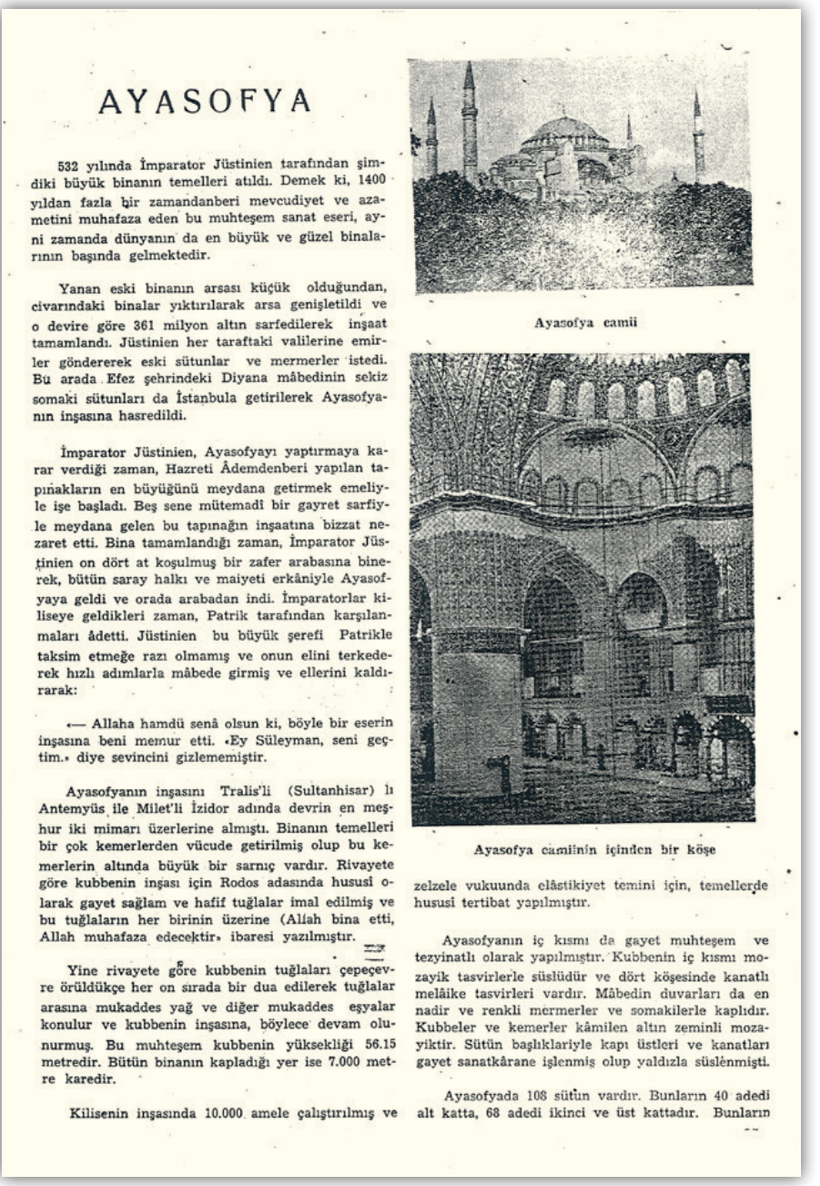

532 yılında İmparator Jüstinien tarafından şimdiki büyük binanın temelleri atıldı. Demek ki, 1400 yıldan fazla bir zamandan beri mevcudiyet ve azametini muhafaza eden bu muhteşem sanat eseri, aynı zamanda dünyanın da en büyük ve güzel binalarının başında gelmektedir.

Yanan eski binanın arsası küçük olduğundan, civarındaki binalar yıktırılarak arsa genişletildi ve o devre göre 361 milyon altın sarfedilerek inşaat tamamlandı. Jüstinien her taraftaki valilerine emirler göndererek eski sütunlar ve mermerler istedi. Bu arada Efes şehrindeki Diyana mâbedinin sekiz somaki sütunları da İstanbul'a getirilerek Ayasofya'nın inşasına hasredildi.

İmparator Jüstinien, Ayasofyayı yaptırmaya karar verdiği zaman, Hazret-i Âdem'den beri yapılan tapınakların en büyüğünü meydana getirmek emeliyle işe başladı. Beş sene mütemadi bir gayret sarfiyle meydana gelen bu tapınağın inşaatına bizzat nezaret etti. Bina tamamlandığı zaman, İmparator Jüstinien on dört at koşulmuş bir zafer arabasına binerek, bütün saray halkı ve maiyeti erkânıyla Ayasofya'ya geldi ve orada arabadan indi. İmparatorlar kiliseye geldikleri zaman, Patrik tarafından karşılanmaları âdetti. Jüstinien bu büyük şerefi Patrikle taksim etmeye razı olmamış ve onun elini terkederek hızlı adımlarla mabede girmiş ve ellerini kaldırarak:

"Allah'a hamdü senâ olsun ki, böyle bir eserin inşasına beni memur etti. Ey Süleyman, seni geçtim!" diye sevincini gizlememiştir.

AYASOFYA

532 yılında İmparator Jüstinien tarafından şimdiki büyük binanın temelleri atıldı. Demek ki, 1400 yıldan fazla bir zamandanberi mevcudiyet ve azametini muhafaza eden bu muhteşem sanat eseri, aynı zamanda dünyanın da en büyük ve güzel binalarının başında gelmektedir.

Yanan eski binanın arsası küçük olduğundan, civarındaki binalar yıktırılarak arsa genişletildi ve o devire göre 361 milyon altın sarfedilerek inşaat tamamlandı. Jüstinien her taraftaki valilerine emirler göndererek eski sütunlar ve mermerler istedi. Bu arada Efez şehrindeki Diyana mâbedinin sekiz somaki sütunları da İstanbula getirilerek Ayasofyanın inşasına hasredildi.

İmparator Jüstinien, Ayasofyayı yaptırmaya karar verdiği zaman, Hazreti Âdemdenberi yapılan tapınakların en büyüğünü meydana getirmek emeliyle işe başladı. Beş sene mütemadi bir gayret sarfiyle meydana gelen bu tapınağın inşaatına bizzat nezaret etti. Bina tamamlandığı zaman, İmparator Jüstinien on dört at koşulmuş bir zafer arabasına binerek, bütün saray halkı ve maiyeti erkâniyle Ayasofyaya geldi ve orada arabadan indi. İmparatorlar kiliseye geldikleri zaman, Patrik tarafından karşılanmaları âdetti. Jüstinien bu büyük şerefi Patrikle taksim etmeğe razı olmamış ve onun elini terkederek hızlı adımlarla mâbede girmiş ve ellerini kaldırarak:

«— Allaha hamdü senâ olsun ki, böyle bir eserin inşasına beni memur etti. «Ey Süleyman, seni geçtim.» diye sevincini gizlememiştir.

Ayasofyanın inşasını Tralis'li (Sultanhisar) lı Antemyüs ile Milet'li İzidor adında devrin en meşhur iki mimarı üzerlerine almıştı. Binanın temelleri bir çok kemerlerden vücude getirilmiş olup bu kemerlerin altında büyük bir sarnıç vardır. Rivayete göre kubbenin inşası için Rodos adasında hususi olarak gayet sağlam ve hafif tuğlalar imal edilmiş ve bu tuğlaların her birinin üzerine (Allah bina etti, Allah muhafaza edecektir» ibaresi yazılmıştır.

Yine rivayete göre kubbenin tuğlaları çepeçevre örüldükçe her on sırada bir dua edilerek tuğlalar arasına mukaddes yağ ve diğer mukaddes eşyalar konulur ve kubbenin inşasına, böylece devam olunurmuş. Bu muhteşem kubbenin yüksekliği 56.15 metredir. Bütün binanın kapladığı yer ise 7.000 metre karedir.

Kilisenin inşasında 10.000 amele çalıştırılmış ve

Ayasofya camii

Ayasofya camiinin içinden bir köşe

zelzele vukuunda elâstikiyet temini için, temellerde hususi tertibat yapılmıştır.

Ayasofyanın iç kısmı da gayet muhteşem ve tezyinatlı olarak yapılmıştır. Kubbenin iç kısmı mozayik tasvirlerle süslüdür ve dört köşesinde kanatlı melâike tasvirleri vardır. Mâbedin duvarları da en nadir ve renkli mermerler ve somakilerle kaplıdır. Kubbeler ve kemerler kâmilen altın zeminli mozayiktir. Sütün başlıklariyle kapı üstleri ve kanatları gayet sanatkârane işlenmiş olup yaldızla süslenmişti.

Ayasofyada 108 sütun vardır. Bunların 40 adedi alt katta, 68 adedi ikinci ve üst kattadır. Bunların

Ayasofya'nın inşasını Tralisli (Sultanhisar) Antemyüs ile Miletli İzidor adında devrin en meşhur iki mimarı üzerlerine almıştı. Binanın temelleri birçok kemerlerden vücuda getirilmiş olup bu kemerlerin altında büyük bir sarnıç vardır. Rivayete göre kubbenin inşası için Rodos adasında hususî olarak gayet sağlam ve hafif tuğlalar imal edilmiş ve bu tuğlaların her birinin üzerine "Allah bina etti, Allah muhafaza edecektir" ibaresi yazılmıştır.

Yine rivayete göre kubbenin tuğlaları çepeçevre örüldükçe her on sırada bir dua edilerek tuğlalar arasına mukaddes yağ ve diğer mukaddes eşyalar konulur ve kubbenin inşasına, böylece devam olunurmuş. Bu muhteşem kubbenin yüksekliği 56.15 metredir. Bütün binanın kapladığı yer ise 7.000 metre karedir.

Kilisenin inşasında 10.000 amele çalıştırılmış ve alt katta zelzele vuku-

unda elâstikiyet temini için, temellerde hususî tertibat yapılmıştır.

Ayasofya'nın iç kısmı da gayet muhteşem ve tezyinatlı olarak yapılmıştır. Kubbenin iç kısmı mozayik tasvirlerle süslüdür ve dört köşesinde kanatlı melâike tasvirleri vardır. Mâbedin duvarları da en nadir ve renkli mermerler ve somakilerle kaplıdır. Kubbeler ve kemerler kâmilen altın zeminli mozayiktir. Sütun başlıklarıyla kapı üstleri ve kanatları gayet sanatkârane işlenmiş olup yaldızla süslenmişti.

Ayasofya'da 108 sütun vardır. Bunların 40 adedi alt katta, 68 adedi ikinci ve üst kattadır. Bunların birçoğu eski tapınaklardan getirilmiş, işlemeli başlıklı muhteşem sütunlardır.

Bizans İmparatorlarının taç giyme merasimi Ayasofya'da yapılırdı. Ayasofya'nın geceleyin manzarası son derece tesirli ve esrarlı idi. Gece âyinlerinde 6.000 kandil yanar, duvardaki mozayikler bir hayal gibi parıldardı. Ayasofya'ya ait eşyanın ekserisi altın ve gümüştendi. Bizanslılar devrinde birçok mukaddes kitaplar bulunduğu gibi, altın ve kıymetli taşlarla işlenmiş kapaklar içinde muhafaza olunan iki İncil mevcut imiş. Rivayete göre, Ayasofya'daki gümüş eşyanın ağırlığı 40.000 kilo tutarında imiş. Kapılar selvi, abanoz ve fildişi olup büyük kapı yaldız kaplama gümüşten imiş.

Bizanslılar devrinde dış avlunun ortasında bir havuz vardı. Bu havuza arslanlar ağzından su akardı. O zaman kiliselere girenlerin evvelce yıkanmaları ve temizlenmeleri âdet olduğundan burada el ve ayaklarını yıkarlardı. Hattâ kilisenin içinde bulunan bir teknede Rumca şu cümle yazılı imiş: "Yalnız yüzünüzü yıkamayınız, günahlarınızı da yıkayınız!"

Fetihten Sonra Ayasofya

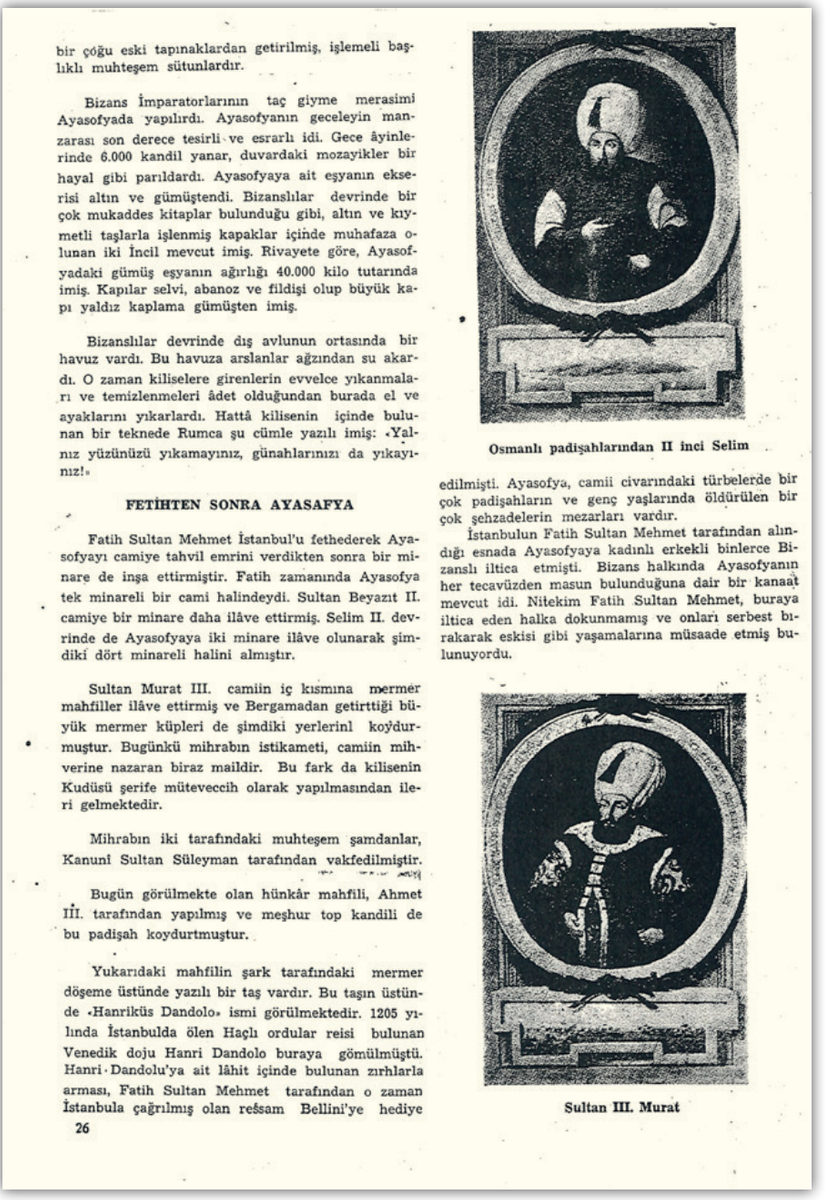
Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethederek Ayasofya'yı camiye tahvil emrini verdikten sonra bir minâre de inşa ettirmiştir. Fatih zamanında Ayasofya tek minâreli bir cami halindeydi. Sultan İkinci Beyazıt camiye bir minâre daha ilâve ettirmiş. İkinci Selim devrinde de Ayasofya'ya iki minâre ilave olunarak şimdiki dört minâreli halini almıştır.

Sultan III. Murat caminin iç kısmına mermer mahfiller ilâve ettirmiş ve Bergama'dan getirttiği büyük mermer küpleri de şimdiki yerlerine koydurmuştur. Bugünkü mihrabın istikameti, caminin mihverine nazaran biraz maildir. Bu fark da kilisenin Kudüs'ü şerife müteveccih olarak yapılmasından ileri gelmektedir.

Mihrabın iki tarafındaki muhteşem şamdanlar, Kanunî Sultan Süleyman tarafından vakfedilmiştir.

Bugün görülmekte olan hünkâr mahfili, Üçüncü Ahmet tarafından yapılmış ve meşhur top kandili de bu padişah koydurtmuştur.

Yukarıdaki mahfilin şark tarafındaki mermer döşeme üstünde yazılı bir taş vardır. Bu taşın üstünde "Hanriküs Dandolo" ismi görülmektedir.

bir çoğu eski tapınaklardan getirilmiş, işlemeli başlıklı muhteşem sütunlardır.

Bizans İmparatorlarının taç giyme merasimi Ayasofyada yapılırdı. Ayasofyanın geceleyin manzarası son derece tesirli ve esrarlı idi. Gece âyinlerinde 6.000 kandil yanar, duvardaki mozayikler bir hayal gibi parıldardı. Ayasofyaya ait eşyanın ekserisi altın ve gümüştendi. Bizanslılar devrinde bir çok mukaddes kitaplar bulunduğu gibi, altın ve kıymetli taşlarla işlenmiş kapaklar içinde muhafaza olunan iki İncil mevcut imiş. Rivayete göre, Ayasofyadaki gümüş eşyanın ağırlığı 40.000 kilo tutarında imiş. Kapılar selvi, abanoz ve fildişi olup büyük kapı yaldız kaplama gümüşten imiş.

Bizanslılar devrinde dış avlunun ortasında bir havuz vardı. Bu havuza arslanlar ağzından su akardı. O zaman kiliselere girenlerin evvelce yıkanmaları ve temizlenmeleri âdet olduğundan burada el ve ayaklarını yıkarlardı. Hattâ kilisenin içinde bulunan bir teknede Rumca şu cümle yazılı imiş: «Yalnız yüzünüzü yıkamayınız, günahlarınızı da yıkayınız!»

FETİHTEN SONRA AYASAFYA

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethederek Ayasofyayı camiye tahvil emrini verdikten sonra bir minare de inşa ettirmiştir. Fatih zamanında Ayasofya tek minareli bir cami halindeydi. Sultan Beyazıt II. camiye bir minare daha ilâve ettirmiş. Selim II. devrinde de Ayasofyaya iki minare ilâve olunarak şimdiki dört minareli halini almıştır.

Sultan Murat III. camiin iç kısmına mermer mahfiller ilâve ettirmiş ve Bergamadan getirttiği büyük mermer küpleri de şimdiki yerlerinl koydurmuştur. Bugünkü mihrabın istikameti, camiin mihverine nazaran biraz maildir. Bu fark da kilisenin Kudüsü şerife mütevecciih olarak yapılmasından ileri gelmektedir.

Mihrabın iki tarafındaki muhteşem şamdanlar, Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilmiştir.

Bugün görülmekte olan hünkâr mahfili, Ahmet III. tarafından yapılmış ve meşhur top kandili de bu padişah koydurtmuştur.

Yukarıdaki mahfilin şark tarafındaki mermer döşeme üstünde yazılı bir taş vardır. Bu taşın üstünde «Hanriküs Dandolo» ismi görülmektedir. 1205 yılında İstanbulda ölen Haçlı ordular reisi bulunan Venedik doju Hanri Dandolo buraya gömülmüştü. Hanri Dandolu'ya ait lâhit içinde bulunan zırhlarla arması, Fatih Sultan Mehmet tarafından o zaman İstanbula çağrılmış olan reśsam Bellini'ye hediye

26

Osmanlı padişahlarından II inci Selim

edilmişti. Ayasofya, camii civarındaki türbelerde bir çok padişahların ve genç yaşlarında öldürülen bir çok şehzadelerin mezarları vardır.

İstanbulun Fatih Sultan Mehmet tarafından alındığı esnada Ayasofyaya kadınlı erkekli binlerce Bizanslı iltica etmişti. Bizans halkında Ayasofyanın her tecavüzden masun bulunduğuna dair bir kanaat mevcut idi. Nitekim Fatih Sultan Mehmet, buraya iltica eden halka dokunmamış ve onları serbest bırakarak eskisi gibi yaşamalarına müsaade etmiş bulunuyordu.

Sultan III. Murat

1205 yılında İstanbul'da ölen Haçlı ordular reisi bulunan Venedik Doju Hanri Dandolo buraya gömülmüştü. Hanri Dandolu'ya ait lahit içinde bulunan zırhlarla arması, Fatih Sultan Mehmed tarafından o zaman İstanbul'a çağrılmış olan ressam Bellini'ye hediye edilmişti. Ayasofya Camii civarındaki türbelerde birçok padişahların ve genç yaşlarında öldürülen bir çok şehzadelerin mezarları vardır.

İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından alındığı esnada Ayasofya'ya kadınlı erkekli binlerce Bizanslı iltica etmişti. Bizans halkında Ayasofya'nın her tecavüzden masun bulunduğuna dair bir kanaat mevcut idi. Nitekim Fatih Sultan Mehmed, buraya iltica eden halka dokunmamış ve onları serbest bırakarak eskisi gibi yaşamalarına müsaade etmiş bulunuyordu.

Bugün Gazetesi ilavesi, 29 Mayıs 1970

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

1938, Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi kubbesinden
Topkapı Sarayı ve İstanbul Boğazı.

Fetihten Sonra Ayasofya

"Fetihten Sonra Ayasofya", *Yeni Çağ*, 29 Mayıs 1953, s. 11.

Türkler, Ayasofya'ya büyük ehemmiyet vermişlerdir. Bu alâka çok eski tarihten başlar. Nitekim Fatih İstanbul'a girince Ayasofya'ya gitmiştir. Hattâ, bu sırada bazı kıymetli eşyayı yağma eden askeri, "Binalar benim" diyerek şiddetli surette cezalandırmıştır. Fethi müteakip Ayasofya'nın papaz odalarında faaliyete geçen medreselerin başına, değerli tanınmış âlim Molla Hüsrev'i günde 100 akça ücretle tayin etti. Daha sonra meşhur Ali Kuşçu'yu davet ederek 200 akçe ile bu medreseye getirdi. Bu medrese imparatorluğa hizmet eden kıymetli adamlar yetiştirmiştir. Fatih külliyesi yapılıncaya kadar 18 sene devam eden bu devre içinde Ayasofya Camii ve medresesi, canlı bir ilim kaynağı olmuştur.

Milletlerarası bir âlim olan Molla Hüsrev'in Ayasofya'daki dersine gelişi ve orada namaz kılması adetâ içtimaî bir heyecan uyandırır; at üstünde muidleri ve danişmend derecesine yükselen talebeleriyle camiye gelirken büyük hürmet tezahürü gösterilirdi.

Cuma günleri camiye girdiği zaman bekleyen cemaat ayağa kalkar ve ona ta ilk saflara kadar yol açardı. Namazını kılıp, dersini verdikten sonra aynı şekilde uğurlanırdı.

Bu derece itibar bulan Ayasofya hakkında birtakım efsaneler vardı.

Bu efsanelerden birinde; "Ayasofya'nın bir türlü tutmayan kubbesi, Peygamberimizin tükürüğünü göndererek harcına karıştırdıktan sonra tutmuştur.

Şimdi müze olan Ayasofyanın içersinden geniş ölçüde bir görünüş

Fetihten sonra Ayasofya

Türkler, Ayasofyaya büyük ehemmiyet vermişlerdir. Bu alâka çok eski tarihten başlar. Nitekim Fatih İstanbul'a girince Ayasofyaya gitmiştir. Hattâ, bu sırada bazı kıymetli eşyayı yağma eden askeri, «Binalar benim» diyerek şiddetli surette cezalandırmıştır. Fethi müteakip Ayasofyanın papas odalarında faaliyete geçen medreselerin başına, değerli, tanınmış âlim Molla Hüsrevi günde 100 akça ücretle tâyin etti. Daha sonra meşhur Ali Kuşçi'yi davet ederek 200 akçe ile bu medreseye getirdi. Bu medrese imparatorluğa hizmet eden kıymetli adamlar yetiştirmiştir. Fatih Külliyesi yapılıncaya kadar 18 sene devam eden bu devre içinde Ayasofya Camii ve medresesi, canlı bir ilim kaynağı olmuştur.

Milletlerarası bir âlim olan Molla Hüsrev'in Ayasofyadaki dersine gelişi ve arada namaz kılması adetâ içtimaî bir heyecan uyandırır; at üstünde müdafileri ve danişmend derecesine yükselen talebeleriyle camie gelirken büyük hürmet tezahürü gösterilirdi.

Cuma günleri camie girdiği zaman bekleyen cemaat ayağa kalkar ve ona ta ilk saflara kadar yol açardı. Namazını kılıp, dersini verdikten sonra aynı şekilde uğurlanırdı.

Bu derece itibar bulan Ayasofya hakkında birtakım efsaneler de vardır.

Bu efsanelerden birinde; «Ayasofyanın bir türlü tutmıyan kubbesi, Peygamberimizin tükürüğünü göndererek harcına karıştırdıktan sonra tutmuştur. (Zira orası bir gün cami olacaktır) demiştir. Cami istikametini Kâbeye, parmağını bir direğe sokarak çeviren Hızırdır.» denmektedir.

Ayrıca Fatihe izafe olunan efsane şudur:

Fatih, Edirne'de Vali iken yıkılma tehlikesine maruz olduğu bildirilen Ayasofyayı ayakta tutmak için mimar Ali Neccar'ı göndermiştir. Ayasofyayı kurtarmış ve istinat duvarının içine 200 basamaklı bir merdiven yapmıştır. Kral, sebebini sorunca, «Kurşunluğa çıkmak içindir» cevabını vermiştir. Ali Neccar, Edirne'ye avdetinde: «Padişahım, dört pâyende ile Ayasofyanın kubbesini kurtardım. Tamir vazifesi bana kısmet oldu. Fetih vazifesi de sana düşüyor. Hattâ yapacağım minare temelini de hazırladım ve üzerinde ilk namazı ben kıldım.» demiştir. Üç sene sonra Fatih bu temelin üzerine 16 köşeli (Tuğla) minareyi yapmıştır.

Daha başka efsaneler de vardır. Bütün bunlar, İstanbul'un ne kadar benimsendiğini göstermektedir.

Ayasofya Camiinin tulû 75, derinliği 70 metredir. Kubbesinin yerden yüksekliği ise 56,15 metredir. İçindeki ayetleri Kazasker İzzet Efend yapmıştır. Taş kürsü'yü Dördüncü Murad, ortadak top kandili Üçüncü Sultan Ahmed, Mihrabın iki tarafındaki şamdanları Sultan Süleyman, iki minaresini İkinci Sultan Selim yaptırmıştır. Mahfili Hümayun, kütüphane, şadırvan, mektep ve imareti Birinci Mahmud'un eseridir.

Etrafında müteaddit türbe bulunmaktadır. Bilhassa İkinci Selim türbesindeki çiniler çok zariftir.

11

(Zira orası bir gün cami olacaktır). Cami istikametini Kâbe'ye, parmağını bir direğe sokarak çeviren Hızır'dır."

Ayrıca Fatih'e izafe olunan efsane şudur:

Fatih, Edirne'de vali iken yıkılma tehlikesine maruz olduğu bildirilen Ayasofya'yı ayakta tutmak için mimar Ali Neccar'ı göndermiştir. Ayasofya'yı kurtarmış ve istinat duvarının içine 200 basamaklı bir merdiven yapmıştır. Kral, sebebini sorunca, "Kurşunluğa çıkmak içindir" cevabını vermiştir. Ali Neccar, Edirne'ye avdetinde: "Padişahım, dört pâyende ile

Ayasofya'nın kubbesini kurtardım. Tamir vazifesi bana kısmet oldu. Fetih vazifesi de sana düşüyor. Hattâ Yapacağım minâre temelini de hazırladım ve üzerinde ilk namazı ben kıldım." demiştir. Üç sene sonra Fatih bu temelin üzerine 16 köşeli "tuğla" minâreyi yaptırmıştır.

Daha başka efsaneler de vardır. Bütün bunlar, İstanbul'un ne kadar benimsendiğini göstermektedir.

Ayasofya Camiinin tûlu 75, derinliği 70 metredir. Kubbesinin yerden yüksekliği ise 56,15 metredir. İçindeki âyetleri Kazasker Mustafa İzzet Efendi yapmıştır. Taş Kürsü'yü Dördüncü Murad, ortadaki top kandili Üçüncü Sultan Ahmed, mihrabın iki tarafındaki şamdanları Sultan Süleyman, iki minâresini İkinci Sultan Selim yaptırmıştır. Mahfil-i Hümayun, kütüphane, şadırvan, mektep ve imareti Birinci Mahmud'un eseridir.

Etrafında müteaddit türbe bulunmaktadır. Bilhassa İkinci Selim türbesindeki çiniler çok zariftir.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

1938, Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi'nin Sultanahmet Camii'nden görünüşü.

Ayasofya Davası

Osman Yüksel Serdengeçti

Av. Emin Akyüz (Derleyen ve Tanzim Eden), *Ayasofya Davası*, Serdengeçti Neşriyatı, No: 21, Ankara, 1959.

Osman Yüksel Serdengeçti

Takdim

Serdengeçti'nin 30. sayısını, İstanbul'un 506. yıldönümüne hasredecektik.

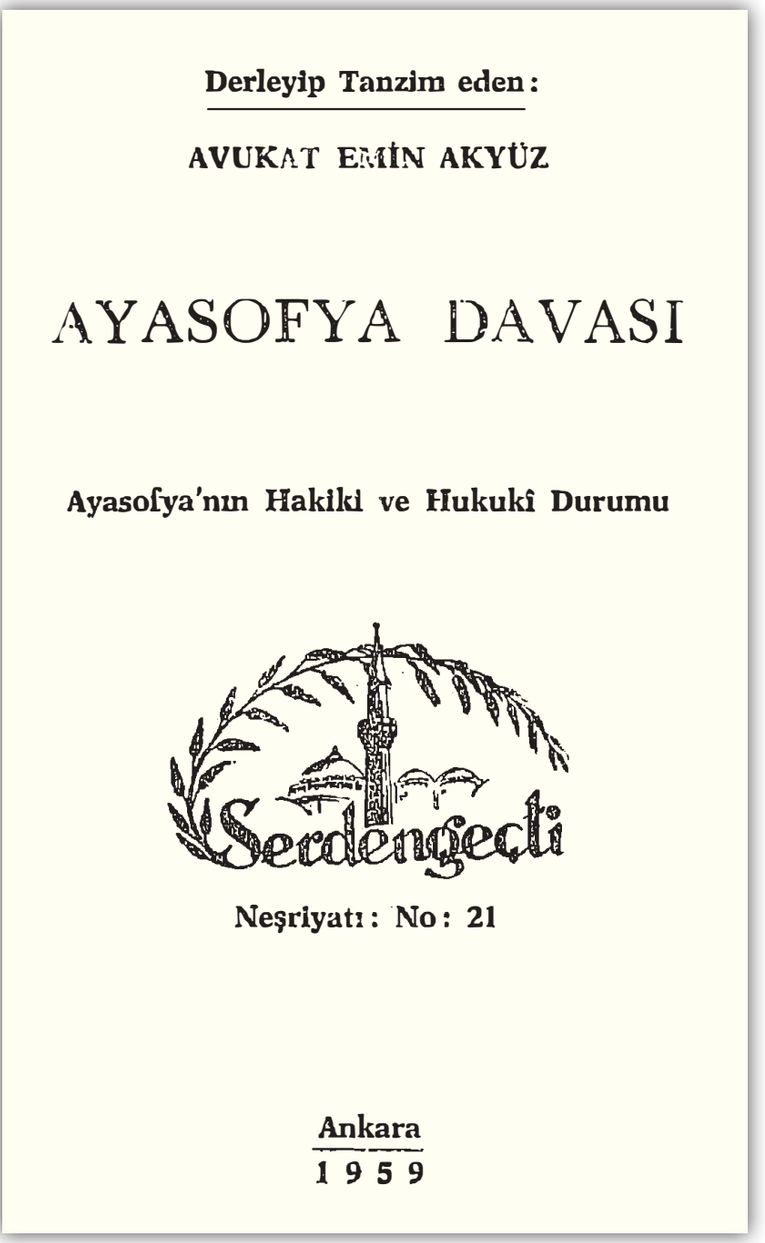
Fetih deyince şüphesiz akla Fatih ve onun bize bıraktığı mukaddes emanetler gelir. Bu emanetlerin başında Ayasofya var.

Serdengeçti'nin 17. sayısında Ayasofya başlığı altında heyecanlı bir yazı neşretmiştik. Bu yazı o zamanlar memleketin muhtelif yerlerinde çıkan bir çok gazete ve mecmua tarafından iktibas edilmiş, adeta bir mesele haline getirilmişti.

Bilâhare aynı yazı savcılık tarafından takibata uğramış, Ağır ceza mahkemesine verilmiştik.

Bu hâdisede avukat arkadaşlarımız bizi yalnız bırakmamış, mezkûr yazıyı kendileri yazmışcasına dâvamızı samimiyet, cesaret, feragat ve maharetle müdafaa etmişlerdir: Bilhassa Avukat Emin Akyüz ve Avukat Arif Emre'ye, ayrıca bizlere bu hususta yol gösteren, engin bilgisini, şefkat dolu ilgisini bizlerden esirgemeyen kıymetli büyüğümüz, değerli âlimimiz Ali Himmet Berki'ye teşekkür ve şükranlarımızı arzederiz.

Bu muhakeme vesilesiyle milletimizin bilmesi lâzım gelen bir çok hakikatlar meydana çıkmıştır. Gönlümüz bu hakikatların şurada burada unutulup gitmesine razı olmadı. Fetih yıldönümü münasebetiyle Ayasofya meselesini ve dâvasını ele alalım, mecmuada neşredelim dedik. Baktık ki yazılar Ayasofya kubbesi kadar genişledi. Mecmua'da diğer yazılara yer

kalmadı. Bu sebepten Ayasofya Dâvası ve bu dâva vesilesiyle yapılan müdafaaları ayrı bir kitap haline getirmeye karar verdik. Böylece Serdengeçti neşriyatı arasına bir kitap daha katılmış oluyor. Bu münasebetle büyük Fatih'in manevî huzurunda bir kerre daha tazimle eğilir, onun emanetini canla başla, sonuna kadar muhafaza ve müdafaa edeceğimize söz veririz.

Osman Serdengeçti
9/6/959
Ankara

Derleyip tanzim eden:

AVUKAT EMİN AKYÜZ

AYASOFYA DAVASI

Ayasofya'nın Hakiki ve Hukuki Durumu

Fatihin Vakfı-Vakfın Hali Aslisi Tebdil Olunamaz

Vekiller Heyetinin Ayasofya'yı Müze Yapan Kararı

Durum, Bugünkü Kanunlarımız Muvacehesinde Dahi Müdafaa Edilemez

Ayasofya'nın Müslüman-Türk Huviyeti Silinemez..

Mahkemeye İntikal Eden Bu Dava Dolayısıyla, Avukatların Ve Serdengeçti Osman Yüksel'in Müdafaaları

Serdengeçti

Neşriyatı: No: 21

Ankara

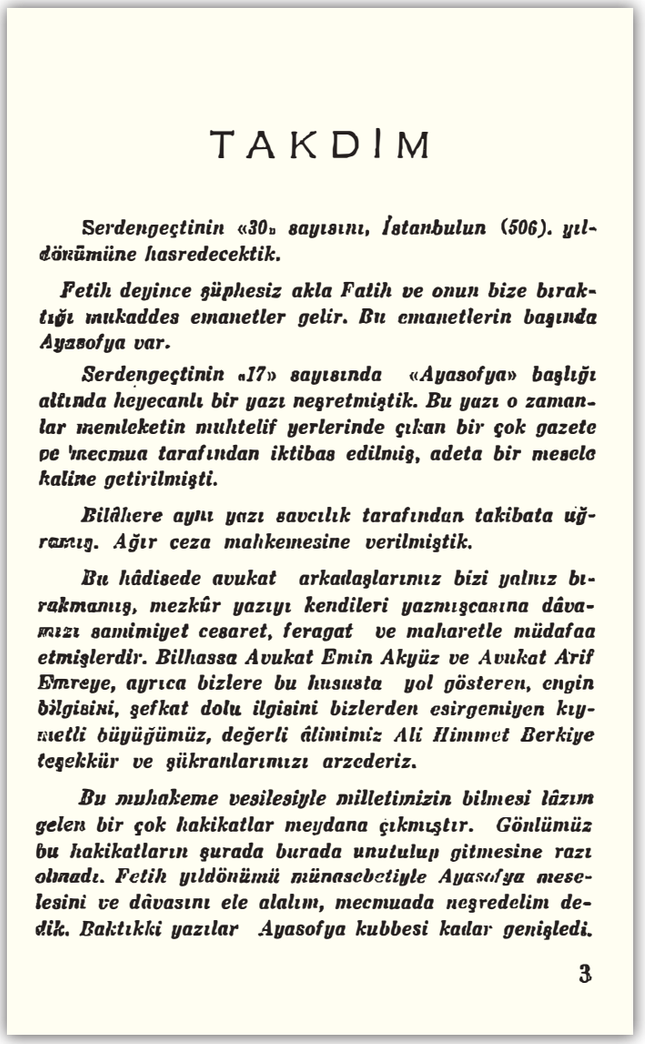
1959

Ayasofya Davası

Dava konusu yazı:

Ankara'da münteşir *Serdengeçti* adlı bir mecmua vardır.

Mecmuanın sahibi Osman Yüksel'dir. Kendisi Ayasofya Camii'nin müze halinden de çıkarılıp tekrar kilise yapılması yolunda Yunan matbuatında yazılar intişar ettiği ve neşriyata müvazi olarak İstanbul'da bazı Rum vatandaşlar tarafından bu yolda mütalebatta bulunulduğu bir sırada mecmuasının aynı zamanda mesul müdürlüğünü de yaptığı Ağustos

TAKDİM

Serdengeçtinin «30» sayısını, İstanbulun (506). yıldönümüne hasredecektik.

Fetih deyince şüphesiz akla Fatih ve onun bize bıraktığı mukaddes emanetler gelir. Bu emanetlerin başında Ayasofya var.

Serdengeçtinin «17» sayısında «Ayasofya» başlığı altında heyecanlı bir yazı neşretmiştik. Bu yazı o zamanlar memleketin muhtelif yerlerinde çıkan bir çok gazete ve mecmua tarafından iktibas edilmiş, adeta bir mesele haline getirilmişti.

Bilâhere aynı yazı savcılık tarafından takibata uğramış. Ağır ceza mahkemesine verilmiştik.

Bu hâdisede avukat arkadaşlarımız bizi yalnız bırakmamış, mezkûr yazıyı kendileri yazmışcasına dâvamızı samimiyet cesaret, feragat ve maharetle müdafaa etmişlerdir. Bilhassa Avukat Emin Akyüz ve Avukat Arif Emreye, ayrıca bizlere bu hususta yol gösteren, engin bilgisini, şefkat dolu ilgisini bizlerden esirgemiyen kıymetli büyüğümüz, değerli âlimimiz Ali Himmet Berkiye teşekkür ve şükranlarımızı arzederiz.

Bu muhakeme vesilesiyle milletimizin bilmesi lâzım gelen bir çok hakikatlar meydana çıkmıştır. Gönlümüz bu hakikatların şurada burada unutulup gitmesine razı olmadı. Fetih yıldönümü münasebetiyle Ayasofya meselesini ve dâvasını ele alalım, mecmuada neşredelim dedik. Baktıkki yazılar Ayasofya kubbesi kadar genişledi.

3

Mecmuada diğer yazılara yer kalmadı. Bu sebepten Ayasofya Dâvası ve bu dâva vesilesiyle yapılan müdafaaları ayrı bir kitap haline getirmeye karar verdik. Böylece Serdengeçti neşriyatı arasına bir kitap daha katılmış oluyor. Bu münasebetle büyük Fatihin manevî huzurunda bir kerre daha tazimle eyilir, onun emanetini canla başla, sonuna kadar muhafaza ve müdafaa edeceğimize söz veririz.

Osman Serdengeçti

9/6/959

ANKARA

1952'de intişar eden 17'inci sayısında imzası altında Ayasofya başlıklı bir yazı neşretmiştir.

C.(umhuriyet) Müddeiumumiliğinin ihbarı:

Mecmuanın intişarından bir müddet sonra C. Müddeiumumiliğinden Ankara Garnizon Komutanlığına bir yazı gönderilmiştir. 22.8.1952 tarih ve 5/17881 sayılı ve Müddeiumumi Muavinlerinden Müfit Birsen imzasını taşıyan bu yazı şudur:

Garnizon Komutanlığına

Ankara'da münteşir Serdengeçti adlı dergide yapılan tetkikat sonunda:

1. Derginin kapağındaki resim ile bu resmin altındaki kıt'a;

2. Tarikatları Demokrat Parti idare ediyormuş adlı yazı içinde ikinci sütunda Bediüzzaman tarikatı gibi bir tarikat... sözlerile başlayan satırlar ve üçüncü sütunda bulunan bağzı cümleler;

3. Ayasofya adlı yazıdaki ibare ve cümleler;[1]

4. Dinî hayatımız adlı makale;

Garnizon Komutanlığının yazısı:

Ankara Garnizon Komutanlığı, Müddeiumumiliğin yukarıdaki yazısına 5.9.952 tarih ve 2/24 sayı ile şu cevabı vermiştir:

"Ankara'da münteşir Serdengeçti adlı dergide kaleme alınan yazıların mahiyetleri itibarile halkın mâneviyatını kırıcı ve millî menfaatlere zarar verici olup olmadıklarının anlaşılabilmesi çin Adalet Bakanlığının 6 Şubat 1939 tarih ve 20/8 sayılı olup Hukukî ve Cezaî Mütalâalar Mecmuasında neşredilmiş bulunan tamimleri dairesinde makamınızca hazırlık soruşturması yapılmasını ve suça mevzu derginin de birlikte gönderilmesini rica ederim."

Ankara Savcılığı, bu yazı üzerine 6.9.1952 tarihinde: Serdengeçti Mecmuası eklenmiştir. Savcılığımızca tahkiki mucip başka bir cihet bulunmadığı kanaatine varıldığından gereğinin yapılması ricasıyla Garnizon Komutanlığına diyerek kâğıtları tekrar Komutanlığa göndermiştir.

Maznunun ilk sorgusu:

Evrak böylece Garnizon Komutanlığına tekrar gittikten sonra, Komutanlık, yazının muharriri ve mecmuanın mesul müdürü sıfatı ile maznun Osman Yükseli 27.9.952 tarihinde celbetmiş ve ifadesini almıştır.

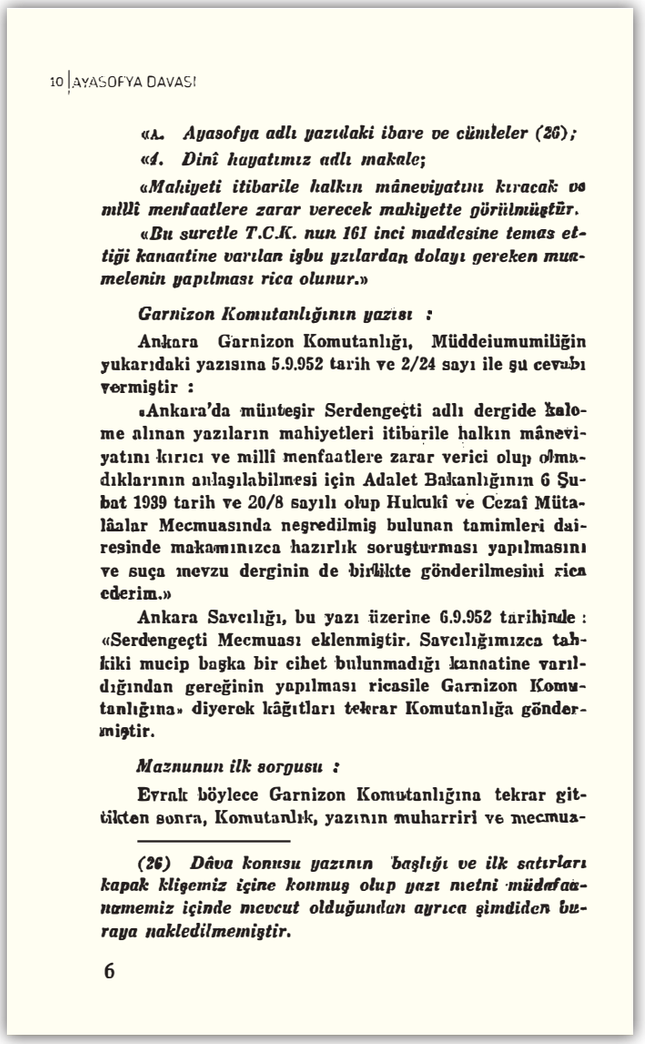
Maznun Osman Yüksel, takip konusu olan diğer yazı hakkında konuştuktan sonra[2] Ayasofya başlıklı yazısı dolayısıyla kısaca şunları söylemiştir:

"İstanbul'daki Ayasofya Camisinin (ki halen müzedir) kilise haline konması için İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar ve bazı Yunan gazeteleri neşriyat ve faaliyette bulundular. Buna karşı her Türk gibi ben de içimde bir aksülâmel duydum ve bu yazıyı yazdım: Bu yazımda da millî mukavemeti kıracak, millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir husus yoktur. Bu yazı ile istediğimiz, Ayasofya'nın kilise haline sokulmaması ve beş yüz yıldanberi olduğu gibi yine cami olarak kalmasıdır. Bu yazım Anadolu'da münteşir 10-15 kadar gazete tarafından aynen iktibas edilmiştir ki bu yazımızın halk tarafından nasıl benimsendiğini gösterir. Biz bu yazımızda eski Fetih devrini, o devrin şerefli, şanlı günlerine terennüm ettik. Ecdat ruhunu canlandırdık. Yazımız millî mukavemeti kırıcı değil, bilâkis millî hisleri, kahramanlık ve şecaat hislerini şahlandıran, Fatih ve fetih ruhunu gönüllere sindiren bir yazıdır."

---

1 Dâva konusu yazının başlığı ve ilk satırları kapak klişemiz içine konmuş olup yazı metni müdafaanamemiz içinde mevcut olduğundan ayrıca şimdiden buraya nakledilmemiştir.

2 Müddeiumumiliğin ilk yazısında bahsi geçen diğer yazılar bundan müstakil bir dâva mevzuu yapılmış ve o yazılar dolayısile de muharriri ayrıca Ağırceza Mahkemesine sevkolunmuştur. Dâvamızın konusu ile alâkalı bulunmadığı cihetle dosyadan yalnız Ayasofya yazısına taallûk eden ifade buraya alınmıştır.

10 | AYASOFYA DAVASI

«A. *Ayasofya adlı yazıdaki ibare ve cümleler (26);*

«4. *Dinî hayatımız adlı makale;*

«*Mahiyeti itibarile halkın mâneviyatını kıracak ve millî menfaatlere zarar verecek mahiyette görülmüştür.*

«*Bu suretle T.C.K. nun 161 inci maddesine temas ettiği kanaatine varılan işbu yazılardan dolayı gereken muamelenin yapılması rica olunur.*»

Garnizon Komutanlığının yazısı :

Ankara Garnizon Komutanlığı, Müddeiumumiliğin yukarıdaki yazısına 5.9.952 tarih ve 2/24 sayı ile şu cevabı vermiştir :

«Ankara'da münteşir Serdengeçti adlı dergide kaleme alınan yazıların mahiyetleri itibarile halkın mâneviyatını kırıcı ve millî menfaatlere zarar verici olup olmadıklarının anlaşılabilmesi için Adalet Bakanlığının 6 Şubat 1939 tarih ve 20/8 sayılı olup Hukukî ve Cezaî Mütalâalar Mecmuasında neşredilmiş bulunan tamimleri dairesinde makamınızca hazırlık soruşturması yapılmasını ve suça mevzu derginin de birlikte gönderilmesini rica ederim.»

Ankara Savcılığı, bu yazı üzerine 6.9.952 tarihinde : «Serdengeçti Mecmuası eklenmiştir. Savcılığımızca tahkiki mucip başka bir cihet bulunmadığı kanaatine varıldığından gereğinin yapılması ricasile Garnizon Komutanlığına» diyerek kâğıtları tekrar Komutanlığa göndermiştir.

Maznunun ilk sorgusu :

Evrak böylece Garnizon Komutanlığına tekrar gittikten sonra, Komutanlık, yazının muharriri ve mecmuasının mesul müdürü sıfatı ile maznun «Osman Yüksel» i 27.9.952 tarihinde celbetmiş ve ifadesini almıştır.

Maznun Osman Yüksel, takip konusu olan diğer yazı hakkında konuştuktan sonra (27) «Ayasofya» başlıklı yazı dolayısile kısaca şunları söylemiştir :

«İstanbul'daki Ayasofya camisinin (ki halen müzedir) kilise haline konması için İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar ve bazı Yunan gazeteleri neşriyat ve faaliyette bulundular. Buna karşı her Türk gibi ben de içimde bir aksülâmel duydum ve bu yazıyı yazdım. Bu yazımda da millî mukavemeti kıracak, millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir husus yoktur. Bu yazı ile istediğimiz, Ayasofya'nın kilise haline sokulmaması ve beşyüz yıldanberi olduğu gibi yine cami olarak kalmasıdır. Bu yazım Anadolu'da münteşir 10-15 kadar gazete tarafından aynen iktibas edilmiştir ki bu yazımızın halk tarafından nasıl benimsendiğini gösterir. Biz bu yazımızda eski Fetih devrini, o devrin şerefli, şanlı günlerini terennüm ettik. Ecdat ruhunu canlandırdık. Yazımız millî mukavemeti kırıcı değil, bilâkis millî hisleri, kahramanlık ve şecaat hislerini şahlandıran, Fâtih ve fetih ruhunu gönüllere sindiren bir yazıdır.»

Takibata izin verilmesi :

Maznunun ilk ifadesi alındıktn sonra Komutanlık keyfiyeti 13.11.1952 tarih ve 65461 sayılı bir yazı ile Millî Müdafaa Vekâleti ile Genel Kurmay Başkanlığına arzetmiş ve gereğinin takdirini istemiştir.

Bunun üzerine, 19.11.952 tarih ve 52/6074 sayılı ve

(26) Dâva konusu yazının başlığı ve ilk satırları kapak klişemiz içine konmuş olup yazı metni müdafaanamemiz içinde mevcut olduğundan ayrıca şimdiden buraya nakledilmemiştir.

6

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 11

(27) Müddeiumumiliğin ilk yazısında bahsi geçen diğer yazılar bundan müstakil bir dâva mevzuu yapılmış ve o yazılar dolayısile de muharriri ayrıca Ağırceza Mahkemesine sevkolunmuştur. Dâvamızın konusu ile alâkalı bulunmadığı cihetle dosyadan yalnız «Ayasofya» yazısına taallûk eden ifade buraya alınmıştır.

7

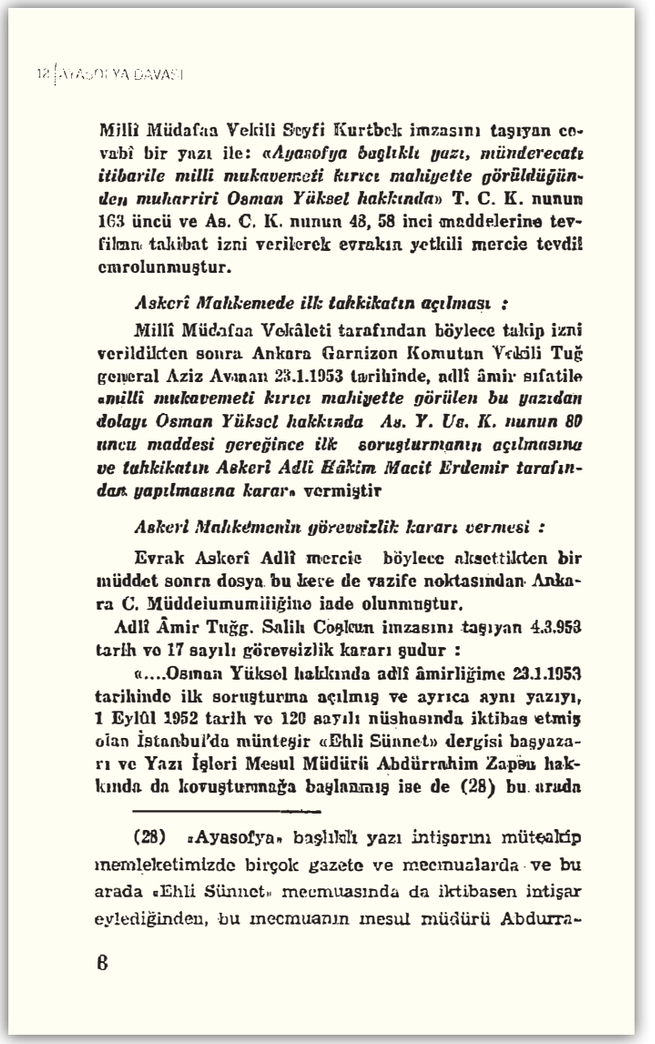
Takibata izin verilmesi:

Maznunun ilk ifadesi alındıktan sonra Komutanlık keyfiyeti 13.11.1951 tarih ve 65461 sayılı bir yazı ile Millî Müdafaa Vekâleti ile Genel Kurmay Başkanlığına arzetmiş ve gereğinin takdirin istemiştir.

Bunun üzerine, 19.11.1952 tarih ve 52/6074 sayılı ve Millî Müdafaa Vekili Seyfi Kurtbek imzasını taşıyan cevabî bir yazı ile: Ayasofya başlıklı yazı, münderecatı itibarile millî mukavemeti kırıcı mahiyette görüldüğünden muharriri Osman Yüksel hakkında. T.C.K.'nunun 163'üncü ve As. C. K.'nunun 48, 58'inci maddelerine tevfikan takibat izni verilerek evrakın yetkili mercie tevdii emrolunmuştur.

Askerî Mahkemede ilk tahkikatın açılması:

Millî Müdafaa Vekâleti tarafından böylece takip izni verildikten sonra Ankara Garnizon Komutan Vekili Tuğgeneral Aziz Avman 23.1.1953 tarihinde, adlî âmir sıfatile *millî mukavemeti kırıcı mahiyette görülen bu ya-*

12 AYASOFYA DAVASI

Millî Müdafaa Vekili Seyfi Kurtbek imzasını taşıyan cevabî bir yazı ile: «*Ayasofya başlıklı yazı, münderecatı itibarile milli mukavemeti kırıcı mahiyette görüldüğünden muharriri Osman Yüksel hakkında*» T. C. K. nunun 163 üncü ve As. C. K. nunun 48, 58 inci maddelerine tevfikan takibat izni verilerek evrakın yetkili mercie tevdii emrolunmuştur.

Askerî Mahkemede ilk tahkikatın açılması :

Millî Müdafaa Vekâleti tarafından böylece takip izni verildikten sonra Ankara Garnizon Komutan Vekili Tuğ general Aziz Avman 23.1.1953 tarihinde, adlî âmir sıfatile «*milli mukavemeti kırıcı mahiyette görülen bu yazıdan dolayı Osman Yüksel hakkında As. Y. Us. K. nunun 89 uncu maddesi gereğince ilk soruşturmanın açılmasına ve tahkikatın Askerî Adlî Hâkim Macit Erdemir tarafından yapılmasına karar*» vermiştir

Askeri Mahkemenin görevsizlik kararı vermesi :

Evrak Askerî Adlî mercie böylece aksettikten bir müddet sonra dosya bu kere de vazife noktasından Ankara C. Müddeiumumiliğine iade olunmuştur.

Adlî Âmir Tuğg. Salih Coşkun imzasını taşıyan 4.3.953 tarih ve 17 sayılı görevsizlik kararı şudur :

«....Osman Yüksel hakkında adlî âmirliğime 23.1.1953 tarihinde ilk soruşturma açılmış ve ayrıca aynı yazıyı, 1 Eylûl 1952 tarih ve 120 sayılı nüshasında iktibas etmiş olan İstanbul'da münteşir «Ehli Sünnet» dergisi başyazarı ve Yazı İşleri Mesul Müdürü Abdürrahim Zapsu hakkında da kovuşturmağa başlanmış ise de (28) bu arada

(28) «Ayasofya» başlıklı yazı intişarını mütealkip memleketimizde birçok gazete ve mecmualarda ve bu arada «Ehli Sünnet» mecmuasında da iktibasen intişar eylediğinden, bu mecmuanın mesul müdürü Abdurra-

8

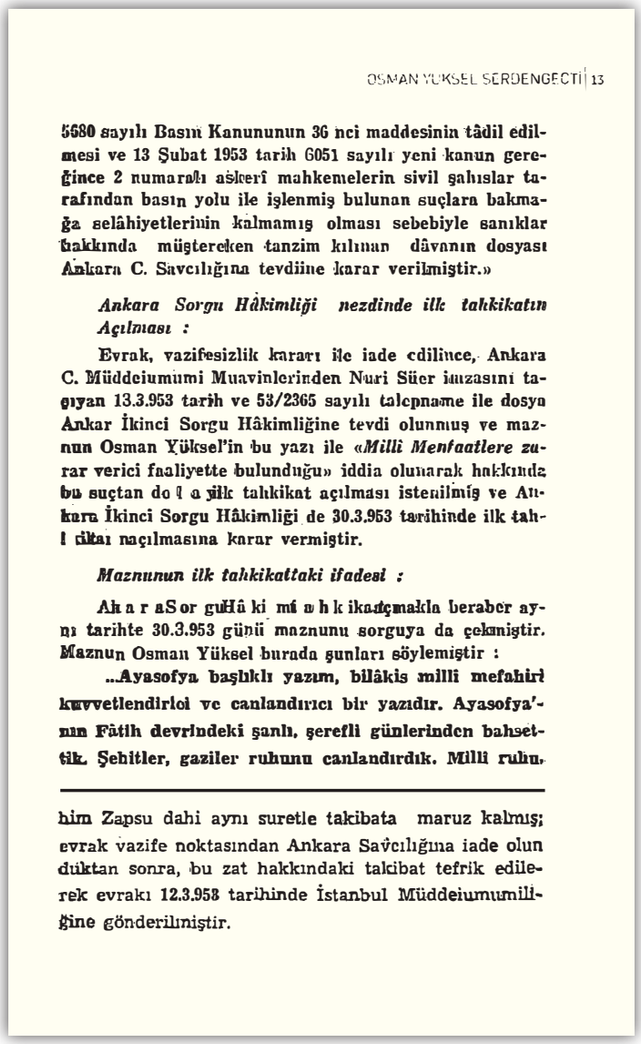
zıdan dolayı Osman Yüksel hakkında As. Y. Us. K.'nunun 89'uncu maddesi gereğince ilk soruşturmanın açılmasına ve tahkikatın Askerî Adlî Hâkim Macit Erdemir tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

Askerî Mahkemenin görevsizlik kararı vermesi:

Evrak Askerî Adlî mercie böylece aksettikten bir müddet sonra dosya bu kere de vazife noktasından Ankara C. Müddeiumumiliğine iade olunmuştur.

Adlî Âmir Tuğg. Salih Coşkun imzasını taşıyan 4.3.953 tarih ve 17 sayılı görevsizlik kararı şudur:

"... Osman Yüksel hakkında adlî âmirliğime 23.1.1953 tarihinde ilk soruşturma açılmış ve ayrıca aynı yazıyı, 1 Eylül 1952 tarih ve 120 sayılı

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 13

5680 sayılı Basın Kanununun 36 ncı maddesinin tâdil edilmesi ve 13 Şubat 1953 tarih 6051 sayılı yeni kanun gereğince 2 numaralı askerî mahkemelerin sivil şahıslar tarafından basın yolu ile işlenmiş bulunan suçlara bakmağa selâhiyetlerinin kalmamış olması sebebiyle sanıklar hakkında müştereken tanzim kılınan dâvanın dosyası Ankara C. Savcılığına tevdiine karar verilmiştir.»

Ankara Sorgu Hâkimliği nezdinde ilk tahkikatın Açılması :

Evrak, vazifesizlik kararı ile iade edilince, Ankara C. Müddeiumumi Muavinlerinden Nuri Süer imzasını taşıyan 13.3.953 tarih ve 53/2365 sayılı talepname ile dosya Ankar İkinci Sorgu Hâkimliğine tevdi olunmuş ve maznun Osman Yüksel'in bu yazı ile «*Milli Menfaatlere zarar verici faaliyette bulunduğu*» iddia olunarak hakkında bu suçtan dolayı ilk tahkikat açılması istenilmiş ve Ankara İkinci Sorgu Hâkimliği de 30.3.953 tarihinde ilk tahkikat açılmasına karar vermiştir.

Maznunun ilk tahkikattaki ifadesi :

Ankara Sorgu Hâkimi müvekkilimle beraber aynı tarihte 30.3.953 günü maznunu sorguya da çekmiştir. Maznun Osman Yüksel burada şunları söylemiştir :

...Ayasofya başlıklı yazım, bilâkis milli mefahiri kuvvetlendirici ve canlandırıcı bir yazıdır. Ayasofya'nın Fâtih devrindeki şanlı, şerefli günlerinden bahsettik. Şehitler, gaziler ruhunu canlandırdık. Milli ruhu,

him Zapsu dahi aynı suretle takibata maruz kalmış; evrak vazife noktasından Ankara Savcılığına iade olunduktan sonra, bu zat hakkındaki takibat tefrik edilerek evrakı 12.3.953 tarihinde İstanbul Müddeiumumiliğine gönderilmiştir.

nüshasında iktibas etmiş olan İstanbul'da münteşir 'Ehli Sünnet' dergisi başyazarı ve Yazı İşleri Mesul Müdürü Abdürrahim Zapsu hakkında da kovuşturmağa başlanmış ise de[3] (28) bu arada 5680 sayılı Basın Kanununun 36'ıncı maddesinin tâdil edilmesi ve 13 Şubat 1953 tarih 6051 sayılı yeni kanun gereğince 2 numaralı askerî mahkemelerin sivil şahıslar tarafından basın yolu ile işlenmiş bulunan suçlara bakmağa selâhiyetlerinin kalmamış olması sebebiyle sanıklar hakkında müştereken tanzim kılınan dâvanın dosyası Ankara C. Savcılığına tevdiine karar verilmiştir."

3 "Ayasofya" başlıklı yazı intişarını müteakip memleketimizde birçok gazete ve mecmualarda ve bu arada *Ehli Sünnet* mecmuasında da iktibasen intişar eylediğinden, bu mecmuanın mesul müdürü Abdurrahim Zapsu dahi aynı suretle takibata maruz kalmış; evrak vazife noktasından Ankara Savcılığına iade olunduktan sonra, bu zat hakkındaki takibat tefrik edilerek evrakı 12.3.953 tarihinde İstanbul Müddeiumumiliğine gönderilmiştir.

Ankara Sorgu Hâkimliği nezdinde ilk tahkikatın açılması:

Evrak, vazifesizlik ile iade edilince, Ankara C. Müddeiumumi Muavinlerinden Nuri Süer imzasını taşıyan 13.3.953 tarih ve 53/2365 sayılı talepname ile dosya Ankara İkinci Sorgu Hâkimliğine tevdi olunmuş ve maznun Osman Yüksel'in bu yazı ile *Millî menfaatlere zarar verici faaliyette bulunduğu* iddia olunarak hakkında bu suçtan dolayı ilk tahkikat açılması istenilmiş ve Ankara İkinci Sorgu Hâkimliği de 30.3.953 tarihinde ilk tahkikatın açılmasına karar vermiştir.

Maznunun ilk tahkikattaki ifadesi:

Ankara Sorgu Hâkimi tahkikatı açmakla beraber aynı tarihde 30.3.953 günü maznunu sorguya da çekmiştir. Maznun Osman Yüksel burada şunları söylemiştir:

... Ayasofya başlıklı yazım, bilâkis millî mefahiri kuvvetlendirici ve canlandırıcı bir yazıdır. Ayasofya'nın Fatih devrindeki şanlı, şerefli günlerinden bahsettik. Şehitler, gaziler ruhunu canlandırdık. Millî ruhu, millî mefahiri zedeleyici değil, tam aksine millî ruhu şahlandırıcı bir yazıdır. Bu yazımız millet tarafından da tasvib edilmiş, bunun üzerine birçok tebrik mektupları ve telgrafları aldım. Mezkûr yazı 13 gazete ve dergide aynı şekilde iktibas olundu. Bu da gösteriyor ki böyle bir yazı millet tarafından samimiyetle benimseniyor. Ben milliyetçi ve mukaddesatçı bir adamım. Yazılarım ve kitaplarım ve dergilerim meydandadır. Bu bir hakikattir. Böyle bir ithamı bana ancak Ayasofya'nın tekrar kilise olmasını isteyen Yunanlılar yapabilir. Nitekim o zaman bu maksatla Yunan matbuatı neşriyat yapıyordu. Bu yazım bir bakımdan bu neşriyata cevap teşkil eder. Aslında bir cami olan Ayasofya müzesinin tekrar cami olmasını bir müslüman ve Türk çocuğu sıfatı ile istedim. Ve bunu yazımda belirttim. Ben yazımda böyle bir maksat ve gaye gütmedim bu mahildir demiş ve Askerî Mahkemeye verdiği ifadeyi de tekrarladığını söylemiştir.

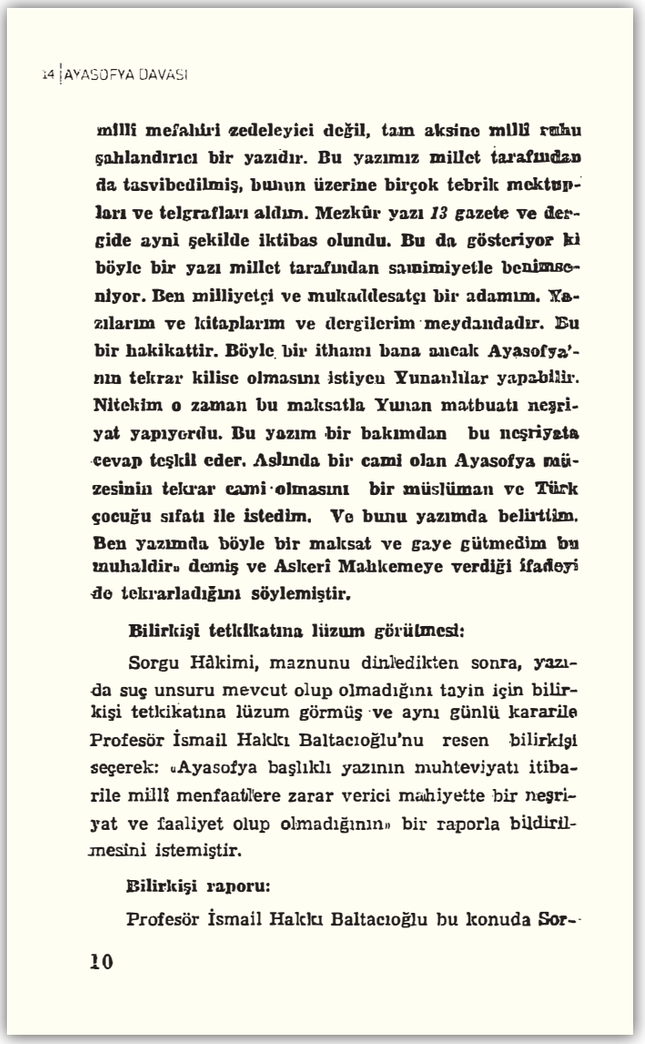
Bilirkisi tetkikatına lüzum görülmesi:

Sorgu Hâkimi, maznunu dinledikten sonra, yazıda suç unsuru mevcut olup olmadığın tayin için bilirkişi tetkikatına lüzum görmüş ve aynı günlü kararile Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nu resen bilirkişi seçerek, Ayasofya başlıklı yazının muhteviyatı itibarile millî menfaatlere zarar verici mahiyette bir neşriyat ve faaliyet olup olmadığının bir raporla bildirilmesini istemiştir.

Bilirkişi raporu:

Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu konuda Sorgu Hâkimliğine 2.4.953 tarihini taşıyan şu raporu vermiştir:

Serdengeçti derginin Ağustos 1952 ve 17 sayılı nüshasında 'Ayasofya' başlıklı yazısının millî menfaatlere zarar verecek mahiyette olup olma-

14 AYASOFYA DAVASI

milli mefahiri zedeleyici değil, tam aksine milli ruhu şahlandırıcı bir yazıdır. Bu yazımız millet tarafından da tasvibedilmiş, bunun üzerine birçok tebrik mektupları ve telgrafları aldım. Mezkûr yazı *13* gazete ve dergide ayni şekilde iktibas olundu. Bu da gösteriyor ki böyle bir yazı millet tarafından samimiyetle benimsenmiyor. Ben milliyetçi ve mukaddesatçı bir adamım. Yazılarım ve kitaplarım ve dergilerim meydandadır. Bu bir hakikattir. Böyle bir ithamı bana ancak Ayasofya'nın tekrar kilise olmasını istiyen Yunanlılar yapabilir. Nitekim o zaman bu maksatla Yunan matbuatı neşriyat yapıyordu. Bu yazım bir bakımdan bu neşriyata cevap teşkil eder. Aslında bir cami olan Ayasofya müzesinin tekrar cami olmasını bir müslüman ve Türk çocuğu sıfatı ile istedim. Ve bunu yazımda belirttim. Ben yazımda böyle bir maksat ve gaye gütmedim bu muhaldir» demiş ve Askeri Mahkemeye verdiği ifadeyi de tekrarladığını söylemiştir.

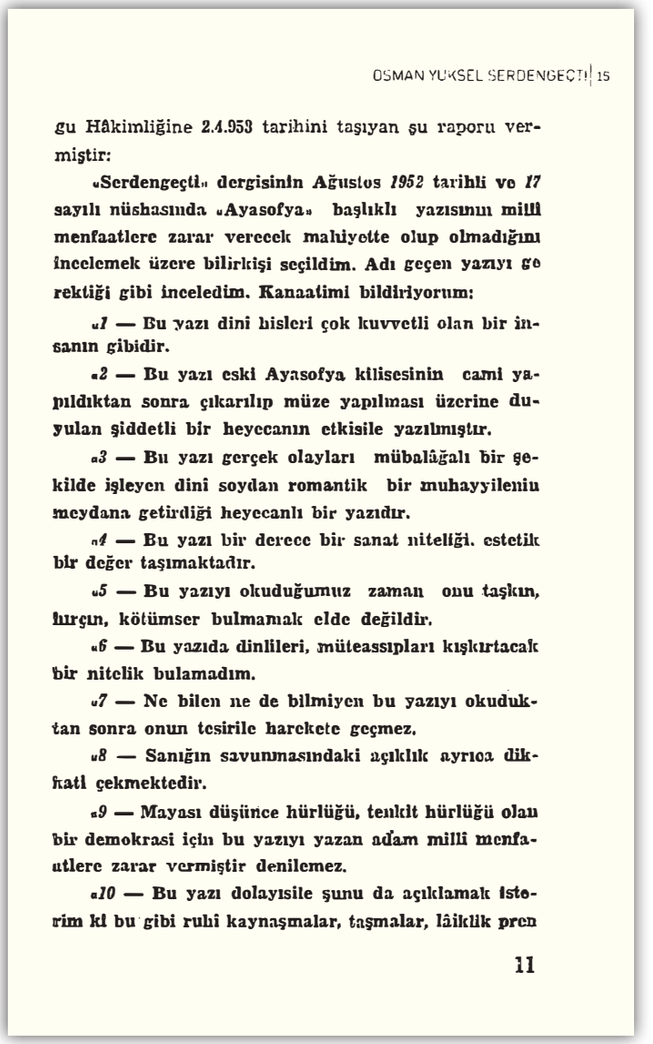
Bilirkişi tetkikatına lüzum görülmesi:

Sorgu Hâkimi, maznunu dinledikten sonra, yazıda suç unsuru mevcut olup olmadığını tayin için bilirkişi tetkikatına lüzum görmüş ve aynı günlü kararile Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nu resen bilirkişi seçerek: «Ayasofya başlıklı yazının muhteviyatı itibarile millî menfaatlere zarar verici mahiyette bir neşriyat ve faaliyet olup olmadığının» bir raporla bildirilmesini istemiştir.

Bilirkişi raporu:

Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu konuda Sor-

10

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 15

gu Hâkimliğine 2.4.953 tarihini taşıyan şu raporu vermiştir:

«Serdengeçti» dergisinin Ağustos *1952* tarihli ve *17* sayılı nüshasında «Ayasofya» başlıklı yazısının millî menfaatlere zarar verecek mahiyette olup olmadığını incelemek üzere bilirkişi seçildim. Adı geçen yazıyı gerektiği gibi inceledim. Kanaatimi bildiriyorum:

«*1* — Bu yazı dini hisleri çok kuvvetli olan bir insanın gibidir.

«*2* — Bu yazı eski Ayasofya kilisesinin cami yapıldıktan sonra çıkarılıp müze yapılması üzerine duyulan şiddetli bir heyecanın etkisile yazılmıştır.

«*3* — Bu yazı gerçek olayları mübalâğalı bir şekilde işleyen dini soydan romantik bir muhayyilenin meydana getirdiği heyecanlı bir yazıdır.

«*4* — Bu yazı bir derece bir sanat niteliği, estetik bir değer taşımaktadır.

«*5* — Bu yazıyı okuduğumuz zaman onu taşkın, hırçın, kötümser bulmamak elde değildir.

«*6* — Bu yazıda dinlileri, müteassıpları kışkırtacak bir nitelik bulamadım.

«*7* — Ne bilen ne de bilmiyen bu yazıyı okuduktan sonra onun tesirile harekete geçmez.

«*8* — Sanığın savunmasındaki açıklık ayrıca dikkati çekmektedir.

«*9* — Mayası düşünce hürlüğü, tenkit hürlüğü olan bir demokrasi için bu yazıyı yazan adam millî menfaatlere zarar vermiştir denilemez.

«*10* — Bu yazı dolayısile şunu da açıklamak isterim ki bu gibi ruhi kaynaşmalar, taşmalar, lâiklik pren

11

dığını incelemek üzere bilirkişi seçildim. Adı geçen yazıyı gerektiği gibi inceledim. Kanaatimi bildiriyorum:

1. Bu yazı dinî hisleri çok kuvvetli olan bir insanın gibidir.

2. Bu yazı eski Ayasofya kilisesinin cami yapıldıktan sonra çıkarılıp müze yapılması üzerine duyulan şiddetli bir heyecanın etkisile yazılmıştır.

3. Bu yazı gerçek olayları mübalâğalı bir şekilde işleyen dinî soydan romantik bir muhayyilenin meydana getirdiği heyecanlı bir yazıdır.

4. Bu yazı bir derece bir sanat niteliği, estetik değer taşımaktadır.

5. Bu yazıyı okuduğunuz zaman onu taşkın, hırçın, kötümser bulmamak elde değildir.

6. Bu yazıda dinlileri, müteassıpları kışkırtacak bir nitelik bulamadım.

7. Ne bilen ne de bilmiyen bu yazıyı okuduktan sonra onun tesirile harekete geçmez.

8. Sanığın savunmasındaki açıklık ayrıca dikkati çekmektedir.

9. Mayası düşünce hürlüğü, tenkit hürlüğü olan bir demokrasi için bu yazıyı yazan adam millî menfaatlere zarar vermiş denilemez.

10. Bu yazı dolayısile şunu da açıklamak isterim ki bu gibi ruhî kaynaşmalar, taşmalar, lâiklik prensibinin idare adamları tarafından tam bir başarı ile uygulanmamasından, din hürlüğü derken, istenmiyerek, bilinmiyerek de olsa yapılagelen baskıdan doğan ruhî terkiplerden biridir.

Bu yazıda da olduğu gibi hür bir insanın din konusunda dahi içinden geleni olduğu gibi söylemesinde, yazmasında topluluk ve sosyal düzen için hiçbir zarar yoktur, olamaz da.

Eğer gerçekleri, topluluk yaşayışının gerektirdiklerini gözönünde bulundurmayıp da şu veya bu düşünce ile dinî duyguların coşkun belirtileri üzerine kanun elile baskılar yapacak olursak yurdun den ve düzeni daha iyi korunmuş olmaz. Din konusunda –bilim konusunda olduğu gibi ve onun kadar olsun– genlik, genişlik gerektir.

Bu satırları yazmakla; her türlü politik, şahsî ve öznel duygulardan sıyrılarak aklımın hem de vicdanımın buyruklarına uyduğuma inanıyor ve raporumu saygılarımla yüksek katınıza sunuyorum.

Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu

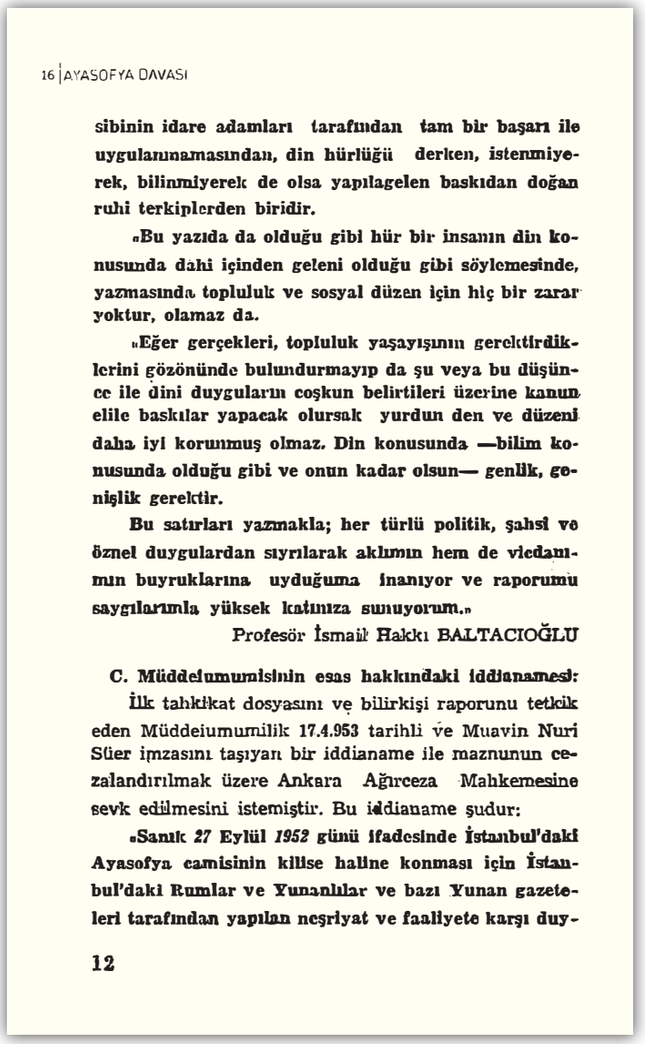
C. Müddeiumumisinin esas hakkındaki iddianamesi:

İlk tahkikat dosyasını ve bilirkişi raporunu tetkin eden Müddeiumumilik 17.4.1953 tarihli ve Muavin Nuri Süer imzasını taşıyan bir iddianame ile maznunun cezalandırılmak üzere Ankara Ağırceza Mahkemesine sevk edilmesin istemiştir. Bu iddianame şudur:

Sanık 27 Eylül 1952 günü ifadesinde İstanbul'daki Ayasofya Camisinin kilise haline konması için İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar ve bazı Yunan gazeteleri tarafından yapılan neşriyat ve faaliyete karşı duyduğu aksülâmel ile bu yazıyı yazdığı ve bu yazı ile Ayasofya'nın kilise haline sokulmaması ve cami olarak kalması istendiğini yazıda Fatih devrinin şerefli günlerini terennüm ettiğini söyledikten sonra yazımız millî mukavemeti kırıcı değil, bilâkis millî, askerî, kahramanlık ve şecaat hislerini şahlandıran bir yazıdır, yolunda beyanda bulunmuş ve 30.3.953 günlü sorgusunda da Garnizon Mahkemesinde etraflı şekilde verdiği müdafaasının nazara alınmasını istemiştir.

Bilirkişi raporu tetkik edildiği zaman birinci bentten beşinci bende kadar bilirkişinin mütalâasına iştirak etmemek için hiçbir sebep gösterilemez.

Çünkü bu kısımda profesör, estetik, pedagojik ve psikolojik mevzularda mütalâasını beyan etmektedir. Bu itibarla tam bir ihtisas mevzuu ile karşı karşıya bulunmaktayız.

16 | AYASOFYA DAVASI

sibinin idare adamları tarafından tam bir başarı ile uygulanmamasından, din hürlüğü derken, istenmiyerek, bilinmiyerek de olsa yapılagelen baskıdan doğan ruhi terkiplerden biridir.

«Bu yazıda da olduğu gibi hür bir insanın din konusunda dahi içinden geleni olduğu gibi söylemesinde, yazmasında topluluk ve sosyal düzen için hiç bir zarar yoktur, olamaz da.

«Eğer gerçekleri, topluluk yaşayışının gerektirdiklerini gözönünde bulundurmayıp da şu veya bu düşünce ile dini duyguların coşkun belirtileri üzerine kanun elile baskılar yapacak olursak yurdun den ve düzeni daha iyi korunmuş olmaz. Din konusunda —bilim konusunda olduğu gibi ve onun kadar olsun— genlik, genişlik gerektir.

Bu satırları yazmakla; her türlü politik, şahsî ve öznel duygulardan sıyrılarak aklımın hem de vicdanımın buyruklarına uyduğuma inanıyor ve raporumu saygılarımla yüksek katınıza sunuyorum.»

Profesör İsmail Hakkı BALTACIOĞLU

C. Müddeiumumisinin esas hakkındaki iddianamesi:

İlk tahkikat dosyasını ve bilirkişi raporunu tetkik eden Müddeiumumilik 17.4.953 tarihli ve Muavin Nuri Süer imzasını taşıyan bir iddianame ile maznunun cezalandırılmak üzere Ankara Ağırceza Mahkemesine sevk edilmesini istemiştir. Bu iddianame şudur:

«Sanık *27* Eylül *1952* günü ifadesinde İstanbul'daki Ayasofya camisinin kilise haline konması için İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar ve bazı Yunan gazeteleri tarafından yapılan neşriyat ve faaliyete karşı duy-

12

duğu aksülâmel ile bu yazıyı yazdığı ve bu yazı ile Ayasofya'nın kilise haline sokulmaması ve cami olarak kalması istendiğini yazıda Fâtih devrinin şerefli günlerini terennüm ettiğini söyledikten sonra yazımız milli mukavemeti kırıcı değil, bilâkis milli, askeri, kahramanlık ve şecaat hislerini şahlandıran bir yazıdır, yolunda beyanda bulunmuş ve *30.3.953* günlü sorgusunda da Garnizon Mahkemsinde etraflı şekilde verdiği müdafaasının nazara alınmasını istemiştir.

Bilirkişi raporu tetkik edildiği zaman birinci bentten beşinci bende kadar bilirkişinin mütalâasına iştirak etmemek için hiçbir sebep gösterilemez.

«Çünkü bu kısımda profesör, estetik, pedagojik ve psikolojik mevzularda mütalâasını beyan etmektedir. Bu itibarla tam bir ihtisas mevzuu ile karşı karşıya bulunmaktayız.

«Bundan sonraki bendlerde ise Bilirkişinin tefekkür ve vicdan hürriyeti sahasındaki özel düşünceleri ile idare adamlarının bu sahalarda ne yolda hareket etmeleri lâzımgeldiği yolundaki mütalâaları ve şahsî tefsirleri karşısında bulunmaktayız.

«Bilhassa T.C.K. nun bahis konusu olan *161* ci maddesinde pek umumi olarak yazılmış bulunan (Milli menfaatlere zarar verecek her hangi bir faaliyette bulunan kimse) den ne murat olunduğunu tayin ve takdirinin bilirkişiye değil vazifeli mahkemeye bırakılması icap ettiği nazara alınmalıdır.

«Ayasofya adlı yazının *6, 7, 8, 9, 10* uncu paragraflarında (aynen) «Kur'an sesleri dindirilmiş, müslü-

13

Bundan sonraki bendlerde ise Bilirkişinin tefekkür ve vicdan hürriyeti sahasındaki özel düşünceleri ile idare adamlarının bu sahalarda ne yolda hareket etmeleri lâzımgeldiği yolundaki mütalâaları ve şahsî tefsirleri karşısında bulunmaktayız.

Bilhassa T.C.K.'nun bahis konusu olan 161'ci maddesinde pek umumî olarak yazılmış bulunan (Millî menfaatlere zarar verecek her hangi bir faaliyette bulunan kimse) den ne murat olunduğunu tayin ve takdirinin bilirkişiye değil vazifeli mahkemeye bırakılması icap ettiği nazara alınmalıdır.

Ayasofya adlı yazının 6, 7, 8, 9, 10'uncu paraflarında (aynen) 'Kur'ân sesleri dindirilmiş, müslümanlar sindirilmiş, Allah, Muhammed, hulefayi raşidin bu din ulularının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş, Fethin, Fatih'in mabedinden kitabı mübini, bu ulu dinî kaldıran kim? Dinimize, imanımıza saldıran kim? Asırlık surların arkasından köhne Bizans'ı hortlatmak isteyen eller kimin eli, bunu söyleyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir? Elleri kurusun, dilleri kurusun... Ayasofya, Ayasofya, seni bu

hale koyan kim? Seni çırılçıplak soyan kim?' denilmektedir.

Bu yazının Ayasofya'nın yıllarca evvel müze haline konmasına karşı duyulmuş gibi gösterilen bir aksülamel ile yazıldığı ileri sürülse dahi bu aksülamelin pek şiddetli olduğu ve maksadı mahsus için istifade edildiği meydandadır.

Müze haline getirilmiş ve fakat Allah Muhammet ve hülefayı râşidinin isimlerini taşıyan yazılarına dokunulmamış olan Ayasofya'da Kur'ân tilâveti durmuşsa da bunun müslümanların sindirilmesini hiçbir veçhile ifade edemiyeceği âşikârdır.

Görülüyor ki Ayasofya'nın müze haline konulması senelerce sonra bir istismar vesile ve mevzuu ittihaz edilmiştir.

Her hangi bir mabedin müze haline getirilmesinin bir dinin kaldırılması demek olmadığı ise izahtan vârestedir. Bu halin dinimize, imanımıza saldırmak olarak sayılması ise tamamen yersizdir.

Yazarın Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere cevap verdiği yolundaki savunmasının samimi olduğunu kabul etmek de mümkün değildir.

Çünkü aslında kilise olan Ayasofya'nın evvelden cami yapılması gibi sonradan müze yapılmasının da idarî bir muameleden, ibaret bulunduğunu ve müze haline konulmasının da senelerce evvele ait olduğunu herkes gibi bu yazının muharriri de pekâlâ bilir.

Yine dokuzuncu paragraftaki ilk cümlenin Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere bir cevap olduğu ileri sürülebilirse de 'Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?' şeklindeki cümleyi sanığın savunma tarzile izah etmek kabil değildir ve kilise haline konulmamış bulunmasına göre gayrivakii vaki gibi göstermekteki maksadı mahsusunu anlamak icabeder.

Yine onuncu parağrafındaki 'elleri kurusun, dilleri kurusun' sözlerinin Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere matuf olduğunu iddia etmek de mümkün değildir.

Yazının Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler diye başlayan son kısımlarında da Ayasofya'nın tekrar cami yapılması İstanbul'un ikinci bir fethi gibi gösterilmek ve kendisi gibi düşünenlerin bu hareketi teşvik edilmek istenmektedir.

Netice olarak: Ayasofya adlı yazının aslında kilise olan Ayasofya'nın senelerce evvel cami halinden müze haline getirilmesi vesile ittihaz olunarak bunun dine, îmana saldırmak, müslümanları sindirmek ve müzenin cami haline getirilmesinin de ikinci bir İstanbul fethi şeklinde gösterilmesi suretiyle ve Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler diyerek bu yolda düşünenlerin teşvik edilmesi maksadıyla yazıldığı anlaşılmaktadır.

Bu hareketin ayrıca Bizans'la tarihî ve kültürel alâkaları dolayısıyla Yunanlıları ve bir kısım vatandaşları tahrik edebilecek bir mahiyet taşıdığı da açıkdır.

manlar sindirilmiş, Allah, Muhammed, hulefayi raşidin bu din ululârının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş, Fethin, Fatihin mabedinden kitabı mübini, bu ulu dinî kaldıran kim? Dinimize, imanımıza saldıran kim?. Asırlık surların arkasından köhne Bizansı hortlatmak istiyen eller kimin eli, bunu söyliyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir. Elleri kurusun, dilleri kurusun... Ayasofya, Ayasofya, seni bu hale koyan kim. Seni çırılçıplak soyan kim?» denilmektedir.

«Bu yazının Ayasofya'nın yıllarca evvel müze haline konmasına karşı duyulmuş gibi gösterilen bir aksülamel ile yazıldığı ileri sürülse dahi bu aksülamelin pek şiddetli olduğu ve maksadı mahsus için istifade edildiği meydandadır.

«Müze haline getirilmiş ve fakat Allah Muhammet ve hülefayı râşidinin isimlerini taşıyan yazılarına dokunulmamış olan Ayasofya'da Kuran tilâveti durmuşsa da bunun müslümanların sindirilmesini hiç bir veçhile ifade edemiyeceği âşikârdır.

«Çünkü Ayasofya bütün mimarî azamet ve ceşametine rağmen, değil Türkiye'nin, hattâ İstanbul'un da biricik camii ve mabedi değildir.

«Görülüyor ki Ayasofya'nın müze haline konulması senelerce sonra bir istismar vesile ve mevzuu ittihaz edilmiştir.

«Her hangi bir mabedin müze haline getirilmesinin bir dinin kaldırılması demek olmadığı ise izahtan vârestedir. Bu halin dinimize, imanımıza saldırmak olarak sayılması ise tamamen yersizdir.

«Yazarın Ayasofya'yı kilise yapmk istiayenlere cevap verdiği yolundaki savunmasının samimi olduğunu kabul etmek de mümkün değildir.

«Çünkü aslında kilise olan Ayasofya'nın evvelden cami yapılması gibi sonradan müze yapılmasının da idarî bir muameleden, ibaret bulunduğunu ve müze haline konulmasının da senelerce evvele ait olduğunu herkes gibi bu yazının muharriri de pekâlâ bilir.

«Yine dokuzuncu parağraftaki ilk cümlenin Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere bir cevap olduğu ileri sürülebilirse de «Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir» şeklindeki cümleyi sanığın savunma tarzile izah etmek kabil değildir ve kilise haline konulmamış bulunmasına göre de gayrivakil vaki gibi göstermekteki maksadı mahsusunu anlamak icabeder.

«Yine onuncu parağrafındaki «elleri kurusun, dilleri kurusun» sözlerinin Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere matuf olduğunu iddia etmek de mümkün değildir.

«Yazının Fâtih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler diye başlıyan son kısımlarında da Ayasofya'nın tekrar cami yapılması İstanbul'un ikinci bir fethi gibi gösterilmek ve kendisi gibi düşünenlerin bu hareketi teşvik edilmek istenmektedir.

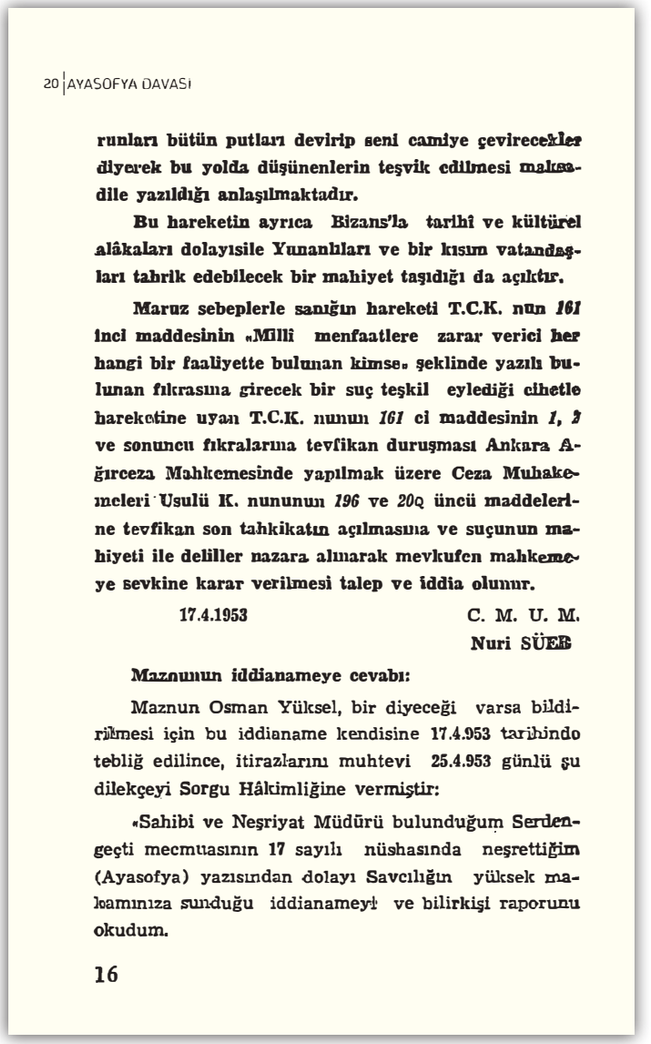
«Netice olarak: Ayasofya adlı yazının aslında kilise olan Ayasofya'nın senelerce evvel cami halinden müze haline getirilmesi vesile ittihaz olunarak bunun dine, imana saldırmak, müslümanları sindirmek ve müzenin cami haline getirilmesinin de ikinci bir İstanbul fethi şeklinde gösterilmesi suretile ve Fâtihin to-

Maruz sebeplerle sanığın hareketi T.C.K.'nun 161'inci maddesinin 'Millî menfaatlere zarar verici her hangi bir faaliyette bulunan kimse' şeklinde yazılı bulunan fıkrasına girecek bir suç teşkil eylediği cihetle hareketine uyan T.C.K.'nun 16'inci maddesinin 1, 2 ve sonuncu fıkralarına tevfikan duruşması Ankara Ağırceza Mahkemesinde yapılmak üzere Ceza Muhakemeleri Usulü K.'nun 196 ve 200'üncü maddelerine tevfikan son tahkikatın açılmasına ve suçunun mahiyeti ile deliller nazara alınarak mevkufen mahkemeye sevkine karar verilmesi talep ve iddia olunur.

17.4.1953

C.M.U.M.

Nuri SÜER

20 AYASOFYA DAVASI

runları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler diyerek bu yolda düşünenlerin teşvik edilmesi maksadile yazıldığı anlaşılmaktadır.

Bu hareketin ayrıca Bizans'la tarihi ve kültürel alâkaları dolayısile Yunanlıları ve bir kısım vatandaşları tahrik edebilecek bir mahiyet taşıdığı da açıktır.

Maruz sebeplerle sanığın hareketi T.C.K. nun *161* inci maddesinin «Milli menfaatlere zarar verici her hangi bir faaliyette bulunan kimse» şeklinde yazılı bulunan fıkrasına girecek bir suç teşkil eylediği cihetle hareketine uyan T.C.K. nunun *161* ci maddesinin *1, 2* ve sonuncu fıkralarına tevfikan duruşması Ankara Ağırceza Mahkemesinde yapılmak üzere Ceza Muhakemeleri Usulü K. nununun *196* ve *200* üncü maddelerine tevfikan son tahkikatın açılmasına ve suçunun mahiyeti ile deliller nazara alınarak mevkufen mahkemeye sevkine karar verilmesi talep ve iddia olunur.

17.4.1953 C. M. U. M.
Nuri SÜER

Maznunun iddianameye cevabı:

Maznun Osman Yüksel, bir diyeceği varsa bildirilmesi için bu iddianame kendisine 17.4.953 tarihinde tebliğ edilince, itirazlarını muhtevi 25.4.953 günlü şu dilekçeyi Sorgu Hâkimliğine vermiştir:

«Sahibi ve Neşriyat Müdürü bulunduğum Serdengeçti mecmuasının 17 sayılı nüshasında neşrettiğim (Ayasofya) yazısından dolayı Savcılığın yüksek makamınıza sunduğu iddianameyi ve bilirkişi raporunu okudum.

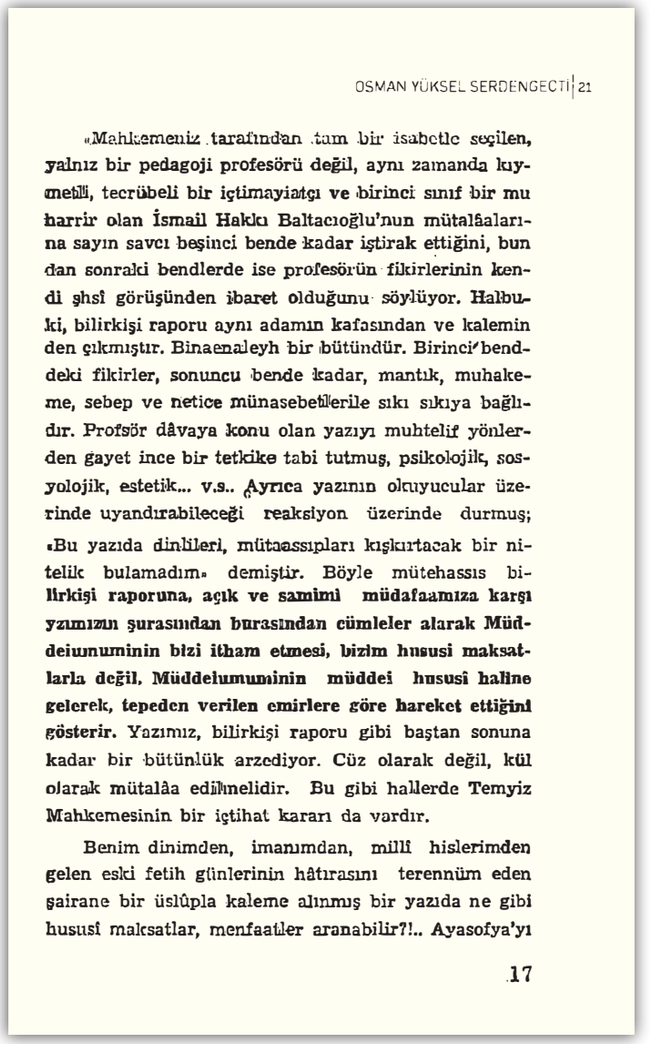
16

Maznunun iddianameye cevabı:

Maznun Osman Yüksel, bir diyeceği varsa bildirilmesi için bu iddianame kendisine 17.4.1953 tarihinde tebliği edilince, itirazlarını muhtevi 25.4.1953 günlü şu dilekçeyi Sorgu Hâkimliğine vermiştir:

Sahibi ve Neşriyat Müdürü bulunduğum Serdengeçti mecmuasının 17 sayılı nüshasında neşrettiğim (Ayasofya) yazısından dolayı Savcılığın yüksek makamınıza sunduğu iddianameyi ve bilirkişi raporunu okudum.

Mahkeminiz tarafından tam bir isabetle seçilen, yalnız bir pedagoji profesörü değil, aynı zamanda kıymetli, tecrübeli bir içtimaiyatçı ve birinci sınıf bir muharrir olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun mütalâalarına sayın savcı beşinci bende kadar iştirak ettiğini, bundan sonraki bendlerde ise profesörün fikirlerinin kendi şahsî görüşünden ibaret olduğunu söy-

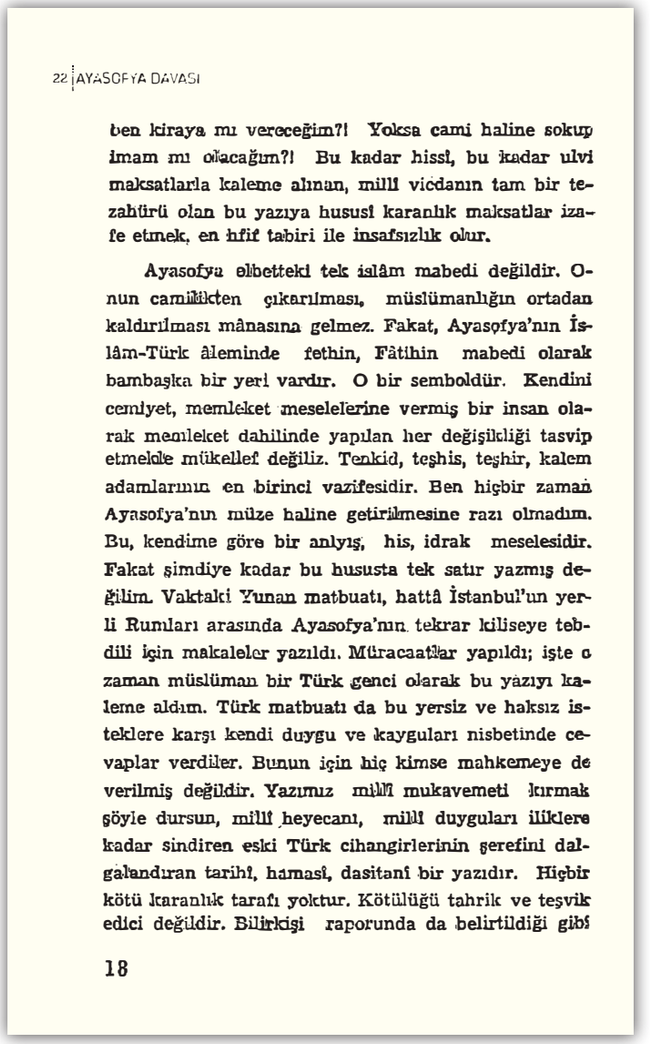
OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 21

«Mahkemeniz tarafından tam bir isabetle seçilen, yalnız bir pedagoji profesörü değil, aynı zamanda kıymetli, tecrübeli bir içtimaiyatçı ve birinci sınıf bir mu harrir olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun mütalâalarına sayın savcı beşinci bende kadar iştirak ettiğini, bundan sonraki bendlerde ise profesörün fikirlerinin kendi şhsî görüşünden ibaret olduğunu söylüyor. Halbuki, bilirkişi raporu aynı adamın kafasından ve kalemin den çıkmıştır. Binaenaleyh bir bütündür. Birinci benddeki fikirler, sonuncu bende kadar, mantık, muhakeme, sebep ve netice münasebetlerile sıkı sıkıya bağlıdır. Profsör dâvaya konu olan yazıyı muhtelif yönlerden gayet ince bir tetkike tabi tutmuş, psikolojik, sosyolojik, estetik... v.s.. Ayrıca yazının okuyucular üzerinde uyandırabileceği reaksiyon üzerinde durmuş; «Bu yazıda dinlileri, mütaassıpları kışkırtacak bir nitelik bulamadım» demiştir. Böyle mütehassıs bilirkişi raporuna, açık ve samimî müdafaamıza karşı yazımızın şurasından burasından cümleler alarak Müddeiumuminin bizi itham etmesi, bizim hususi maksatlarla değil, Müddeiumuminin müddei hususî haline gelerek, tepeden verilen emirlere göre hareket ettiğini gösterir. Yazımız, bilirkişi raporu gibi baştan sonuna kadar bir bütünlük arzediyor. Cüz olarak değil, kül olarak mütalâa edilmelidir. Bu gibi hallerde Temyiz Mahkemesinin bir içtihat kararı da vardır.

Benim dinimden, imanımdan, millî hislerimden gelen eski fetih günlerinin hâtırasını terennüm eden şairane bir üslûpla kaleme alınmış bir yazıda ne gibi hususi maksatlar, menfaatler aranabilir?!.. Ayasofya'yı

17

lüyor. Halbuki, bilirkişi raporu aynı adamın kafasından ve kaleminden çıkmıştır. Binaenaleyh bir bütündür. Birinci benddeki fikirler, sonuncu bende kadar, mantık, muhakeme, sebep ve netice münasebetleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Profesör dâvaya konu olan yazıyı muhtelif yönlerden gayet ince bir tetkike tabi tutmuş, psikolojik, sosyolojik, estetik... vs... ayrıca yazının okuyucular üzerinde uyandırabileceği reaksiyon üzerinde durmuş; 'Bu yazıda dinlileri, mütaassıpları kışkırtacak bir nitelik bulamadım.' demiştir. Böyle mütehassıs bilirkişi raporuna, açık ve samimi müdafaamıza karşı yazımızın şurasından burasından cümleler alarak Müddeiumuminin bizi itham etmesi, bizim hususi maksatlarla değil, Müddeiumuminin müddei hususî haline gelerek, tepeden verilen emirlere göre hareket ettiğini gösterir. Yazımız, bilirkişi raporu gibi baştan sonuna kadar bir bütünlük arzediyor. Cüz olarak değil, kül olarak mütalâa edilmelidir. Bu gibi

22 AYASOFYA DAVASI

ben kiraya mı vereceğim?! Yoksa cami haline sokup imam mı olacağım?! Bu kadar hissî, bu kadar ulvî maksatlarla kaleme alınan, millî vicdanın tam bir tezahürü olan bu yazıya hususî karanlık maksatlar izafe etmek, en hafif tabiri ile insafsızlık olur.

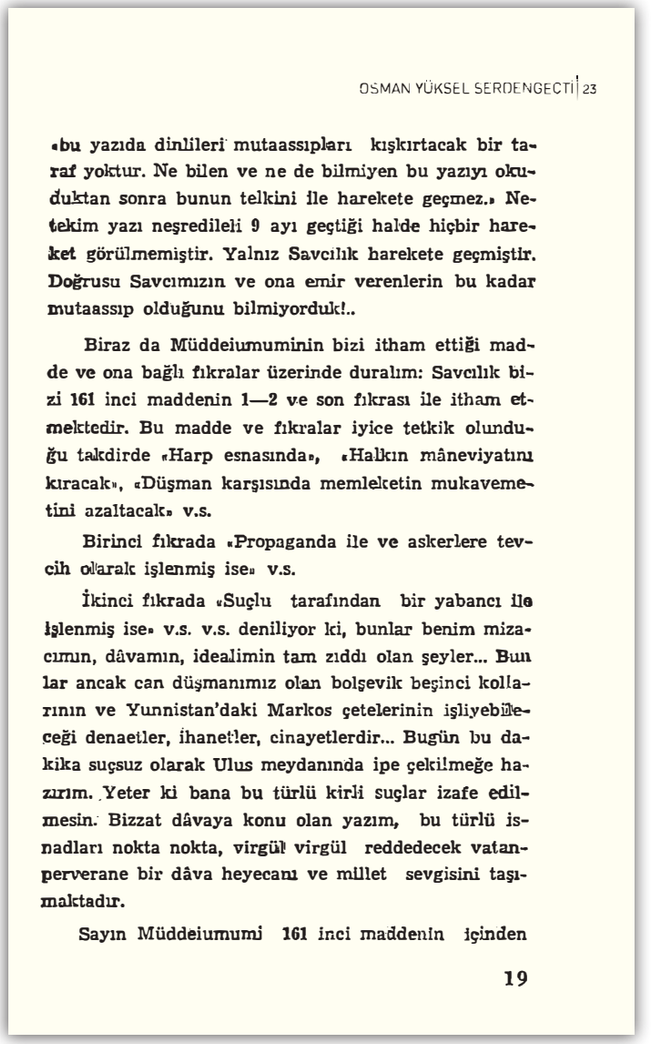
Ayasofya elbetteki tek islâm mabedi değildir. Onun camilikten çıkarılması, müslümanlığın ortadan kaldırılması mânasına gelmez. Fakat, Ayasofya'nın İslâm-Türk âleminde fethin, Fâtihin mabedi olarak bambaşka bir yeri vardır. O bir semboldür. Kendini cemiyet, memleket meselelerine vermiş bir insan olarak memleket dahilinde yapılan her değişikliği tasvip etmekle mükellef değiliz. Tenkid, teşhis, teşhir, kalem adamlarının en birinci vazifesidir. Ben hiçbir zaman Ayasofya'nın müze haline getirilmesine razı olmadım. Bu, kendime göre bir anlayış, his, idrak meselesidir. Fakat şimdiye kadar bu hususta tek satır yazmış değilim. Vaktaki Yunan matbuatı, hattâ İstanbul'un yerli Rumları arasında Ayasofya'nın tekrar kiliseye tebdili için makaleler yazıldı. Müracaatlar yapıldı; işte o zaman müslüman bir Türk genci olarak bu yazıyı kaleme aldım. Türk matbuatı da bu yersiz ve haksız isteklere karşı kendi duygu ve kayguları nisbetinde cevaplar verdiler. Bunun için hiç kimse mahkemeye de verilmiş değildir. Yazımız millî mukavemeti kırmak şöyle dursun, millî heyecanı, millî duyguları iliklere kadar sindiren eski Türk cihangirlerinin gerefini dalgalandıran tarihî, hamasî, dasitanî bir yazıdır. Hiçbir kötü karanlık tarafı yoktur. Kötülüğü tahrik ve teşvik edici değildir. Bilirkişi raporunda da belirtildiği gibi

18

hallerde Temyiz Mahkemesinin bir içtihat kararı da vardır.

Benim dinimden, imanımdan, millî hislerimden gelen eski fetih günlerinin hâtırasını terennüm eden şairane bir üslûpla kaleme alınmış bir yazıda ne gibi hususî maksatlar, menfaatler aranabilir?!.. Ayasofya'yı ben kiraya mı vereceğim?! Yoksa cami haline sokup imam mı olacağım?! Bu kadar hissî, bu kadar ulvi maksatlarla kaleme alınan, millî vicdanın tam bir tezahürü olan bu yazıya hususî karanlık maksatlar izafe etmek, en hafif tabiri ile insafsızlık olur.

Ayasofya elbette ki tek İslâm mabedi değildir. Onun camilikten çıkarılması, müslümanlığın ortadan kaldırılması mânasına gelmez. Fakat, Ayasofya'nın İslâm-Türk âleminde fethin, Fatih'in mabedi olarak bambaşka bir yeri vardır. O bir semboldür. Kendini cemiyet, memleket meselelerine

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 23

«bu yazıda dinlileri mutaassıpları kışkırtacak bir taraf yoktur. Ne bilen ve ne de bilmiyen bu yazıyı okuduktan sonra bunun telkini ile harekete geçmez.» Netekim yazı neşredileli 9 ayı geçtiği halde hiçbir hareket görülmemiştir. Yalnız Savcılık harekete geçmiştir. Doğrusu Savcımızın ve ona emir verenlerin bu kadar mutaassıp olduğunu bilmiyorduk!..

Biraz da Müddeiumuminin bizi itham ettiği madde ve ona bağlı fıkralar üzerinde duralım: Savcılık bizi 161 inci maddenin 1—2 ve son fıkrası ile itham etmektedir. Bu madde ve fıkralar iyice tetkik olunduğu takdirde «Harp esnasında», «Halkın mâneviyatını kıracak», «Düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak» v.s.

Birinci fıkrada «Propaganda ile ve askerlere tevcih olarak işlenmiş ise» v.s.

İkinci fıkrada «Suçlu tarafından bir yabancı ile işlenmiş ise» v.s. v.s. deniliyor ki, bunlar benim mizacımın, dâvamın, idealimin tam zıddı olan şeyler... Bunlar ancak can düşmanımız olan bolşevik beşinci kollarının ve Yunnistan'daki Markos çetelerinin işliyebileceği denaetler, ihanetler, cinayetlerdir... Bugün bu dakika suçsuz olarak Ulus meydanında ipe çekilmeğe hazırım. Yeter ki bana bu türlü kirli suçlar izafe edilmesin. Bizzat dâvaya konu olan yazım, bu türlü isnadları nokta nokta, virgül virgül reddedecek vatanperverane bir dâva heyecanı ve millet sevgisini taşımaktadır.

Sayın Müddeiumumi 161 inci maddenin içinden

19

vermiş bir insan olarak memleket dahilinde yapılan her değişikliği tasvip etmekle mükellef değiliz. Tenkid, teşhis, teşhir, kalem adamlarının en birinci vazifesidir. Ben hiçbir zaman Ayasofya'nın müze haline getirilmesine razı olmadım. Bu, kendime göre bir anlayış, his, idrak meselesidir. Fakat şimdiye kadar bu hususta tek satır yazmış değilim. Vaktaki Yunan matbuatı, hatta İstanbul'un yerli Rumları arasında Ayasofya'nın tekrar kiliseye tebdili için makaleler yazıldı. Müracaatlar yapıldı; işte o zaman müslüman bir Türk genci olarak bu yazıyı kaleme aldım. Türk matbuatı da bu yersiz ve haksız isteklere karşı kendi duygu ve kaygıları nisbetinde cevaplar verdiler. Bunun için hiç kimse mahkemeye de verilmiş değildir. Yazımız millî mukavemeti kırmak şöyle dursun, millî heyecanı, millî duyguları iliklere kadar sindiren eski Türk cihangirlerinin şerefini dalgalandıran tarihî, hamasî, dasitanî bir yazıdır. Hiçbir kötü karanlık tarafı yoktur.

Kötülüğü tahrik ve teşvik edici değildir. Bilirkişi raporunda da belirtildiği gibi 'bu yazıda dinlileri mutaassıpları kışkırtacak bir taraf yoktur. Ne bilen ve ne de bilmeyen bu yazıyı okuduktan sonra bunun telkini ile harekete geçmez.' Netekim yazı neşredileli 9 ayı geçtiği halde hiçbir hareket görülmemiştir. Yalnız Savcılık harekete geçmiştir. Doğrusu Savcımızın ve ona emir verenlerin bu kadar mutaassıp olduğunu bilmiyorduk!..

Biraz da Müddeiumuminin bizi itham ettiği madde ve ona bağlı fıkralar üzerinde duralım: Savcılık bizi 16'inci maddenin 1-2 ve son fıkrası ile itham etmektedir. Bu madde ve fıkralar iyice tetkik olunduğu takdirde 'Harp esnasında', 'Halkın mâneviyatını kıracak', 'Düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak' vs.

Birinci fıkrada 'Propaganda ile ve askerlere tevcih olarak işlenmiş ise' v.s.

İkinci fıkrada 'Suçlu tarafından bir yabancı ile işlenmiş ise' vs. vs. deniliyor ki, bunlar benim mizacımın, dâvamın, idealimin tam zıddı olan şeyler... Bunlar ancak can düşmanımız olan Bolşevik beşinci kollarının ve Yunanistan'daki Markos çetelerinin işliyebileceği denaetler, ihanetler, cinayetlerdir... Bugün bu dakika suçsuz olarak Ulus meydanındaki ipe çekilmeye hazırım. Yeter ki bana bu türlü kirli suçlar izafe edilmesin. Bizzat dâvaya konu olan yazım, bu türlü isnadları nokta nokta, virgül virgül reddedecek vatanperverane bir dâva heyecanı ve millet sevgisini taşımaktadır.

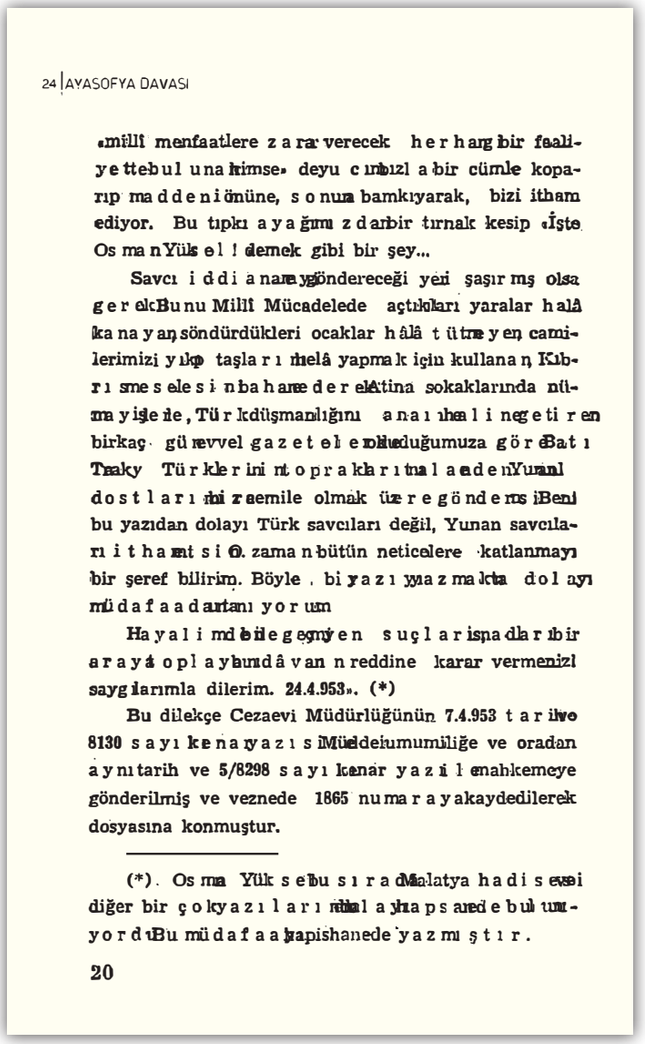
Sayın Müddeiumumi 16'inci maddenin içinden 'millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse' diye cımbızla bir cümle koparıp maddenin önüne, sonuna bakmayarak, bizi itham ediyor. Bu tıpkı ayağımızdan bir tırnak kesip 'İşte Osman Yüksel!' demek gibi bir şey...

Savcı iddianameyi göndereceği yeri şaşırmış olsa gerek! Bunu Millî Mücadelede açtıkları yaralar hâlâ kanayan, söndürdükleri ocaklar hâlâ tütmeyen, camilerimizi yıkıp taşlarını helâ yapmak için kullanan, Kıbrıs meselesini bahane ederek Atina sokaklarında nümayişlerle, Türk düşmanlığını anane haline getiren birkaç gün evvel gazetelerde okuduğumuza göre Batı Trakya Türklerinin topraklarını talan eden Yunanlı dostlarımıza bir cemile olmak üzere göndersin. Beni bu yazıdan dolayı Türk savcıları değil, Yunan savcıları itham etsin. O zaman bütün neticelere katlanmayı bir şeref bilirim. Böyle bir yazıyı yazmaktan dolayı müdafaadan utanıyorum.

Hayalimden bile geçmeyen suçları, isnadları bir araya toplayan bu dâvanın reddine karar vermenizi saygılarımla dilerim. 24.4.1953.[4]

Bu dilekçe Cezaevi Müdürlüğünün 7.4.1953 tarih ve 8130 sayılı kenar yazısıyla Müddeiumumiliğe ve oradan aynı tarih ve 5/8298 sayılı kenar yazısıyla mahkemeye gönderilmiş ve veznede 1865 numaraya kaydedilerek dosyasına konmuştur.

4 Osman Yüksel bu sırada Malatya hadisesi ve diğer bir çok yazılarından dolayı hapishanede bulunuyordu. Bu müdafaayı hapishanede yazmıştır.

24 | AYASOFYA DAVASI

«millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunmamsı» deyu cümbüzli abir cümle koparıp maddenin önüne, sonuna bakmıyarak, bizi itham ediyor. Bu tıpkı ayağımızdan bir tırnak kesip «İşte Osman Yüksel!» demek gibi bir şey...

Savcı iddianaye göndereceği yeni şaşırmış olsa gerek. Bunu Millî Mücadelede açtıkları yaralar hâlâ kanayan, söndürdükleri ocaklar hâlâ tütmeyen camilerimizi yıkıp taşlarını mehâ yapmak için kullanan, Kıbrıs meselesinin baharederek Atina sokaklarında nümayişlerle, Türk düşmanlığını anarhali getiren birkaç gürevvel gazete ele olduğumuza göre Batı Trakya Türklerinin topraklarını talan eden Yunanlı dostlarımızı temsile olmak üzere göndermiş. Beni bu yazıdan dolayı Türk savcıları değil, Yunan savcıları itham etsin. O zaman bütün neticelere katlanmayı bir şeref bilirim. Böyle bir yazıyı yazmakta dolayı müdafaa da artanı yorum.

Hayalimde bile geçmeyen suçlar ispatlanırsa bir araya toplanan hâkimler, bana ceza vermenizi saygılarımla dilerim. 24.4.953». (*)

Bu dilekçe Cezaevi Müdürlüğünün 7.4.953 tarih ve 8130 sayılı kenar yazısı ile Müddeiumumiliğe ve oradan aynı tarih ve 5/8298 sayılı kenar yazısı ile mahkemeye gönderilmiş ve veznede 1865 numara ya kaydedilerek dosyasına konmuştur.

(*). Osman Yüksel bu sıralarda Malatya hadisesi ile diğer bir çok yazıları nedeniyle hapsede bulunmuyordu. Bu müdafaayı hapishanede yazmıştır.

Ankara İkinci Sorgu Hâkimliğinin son tahkikatın açılmasına mütedair *6.5.953* gün ve *45/69* sayılı kararı:

Müddeiumumiminin iddianamesi ile sanığın bu dilekçesinden sonra yetkili sorgu hâkimi (831 sicil sayılı) Adil Sanal, son tahkikatın açılması için şu kararı ittihaz eylemiştir :

«Millî menfaatlere zarar verici faaliyette bulunmaktan maznun Osman Yüksel hakkında yapılan ilk soruşturma şonunda:

«Maznun Osman Yüksel'in yazı işleri müdürü bulunduğu (Serdengeçti) dergisinin Ağustos 1952 tarih ve 17 sayılı nüshasında neşredilen (Ayasofya) başlıklı yazıda, (Kur'an sesleri dindirilmiş, müslümanlar sindirilmiş, Allah, Muhammed, Hülefayı Raşidin, bu din ulularının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş, fethin, Fâtihin mabedinden kitabı mübini, bu ulu dini kaldıran kim? Dinimize, îmanımıza saldıran kim? Asırlık surların arkasından köhne Bizansı hortlatmak istiyen eller kimin eli, bunu söyliyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delilidir?! Elleri kurusun, dilleri kurusun... Ayasofya, Ayasofya seni bu hale koyan kim, seni çırılçıplak soyan kim, Ayasofya, ey muftehem mabed!... Merak etme, Fatih'in torunları yakında bütün putları dvirip seni camiye çevirecekler...) denilmek suretile millî menfaatlere zarar verecek neşriyat ve harekette bulunduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar bilirkişi Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 2.4.953 günlü raporunda mezkûr yazının, Ayasofya kilisesinin cami yapıldıktan sonra, cami olmaktan çıkarılıp müze yapılması üzerine duyulan şiddetli bir he-

Ankara İkinci Sorgu Hakimliğinin son tahkikatın açılmasına mütedair 6.5.1953 gün ve 45/69 sayılı kararı:

Müddeiumuminin iddianamesi ile sanığın bu dilekçesinden sonra yetkili sorgu hâkimi (831 sicil sayılı) Adil Sanal, son tahkitatın açılması için şu kararı ittihaz eylemiştir:

Millî menfaatlere zarar verici faaliyette bulunmaktan maznun Osman Yüksel hakkında yapılan ilk soruşturma sonunda:

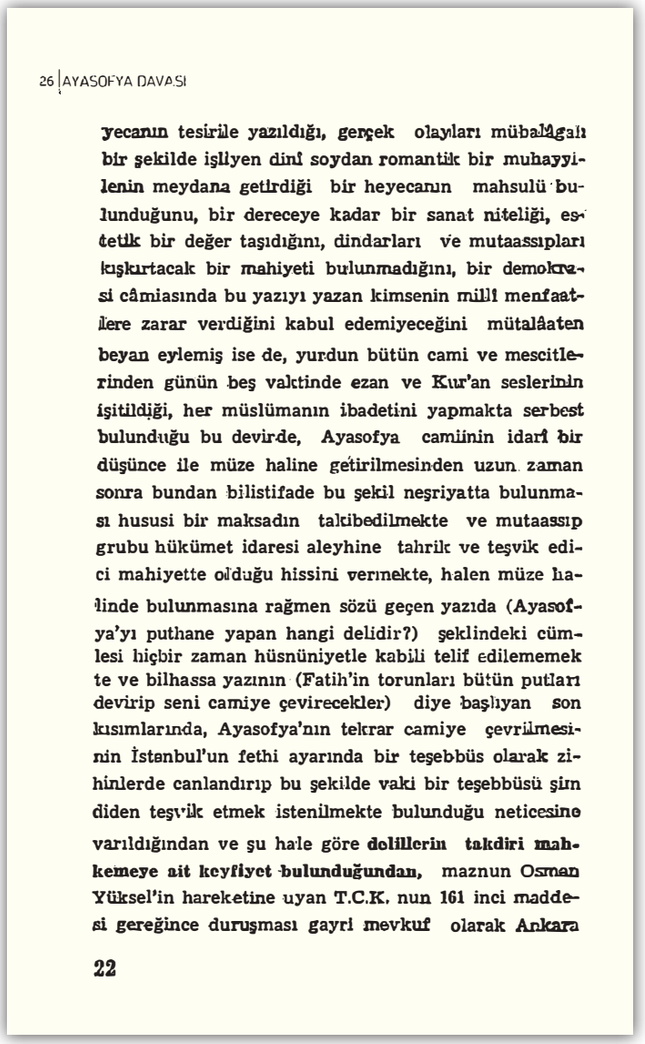
Maznun Osman Yüksel'in yazı işleri müdürü bulunduğu (Serdengeçti) dergisinin Ağustos 1952 tarih ve 17 sayılı nüshasında neşredilen (Ayasofya) başlıklı yazıda, (Kur'an sesleri dindirilmiş, müslümanlar sindirilmiş, Allah, Muhammed, Hülefayı Raşidin, bu din ulularının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş, fethin, Fatih'in mabedinden kitabı mübini, bu ulu dini kaldıran kim? Dinimize, îmanımıza saldıran kim? Asırlık surların arkasından köhne Bizans'ı hortlatmak isteyen eller kimin eli,

bunu söyleyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?! Elleri kurusun, dilleri kurusun... Ayasofya, Ayasofya seni bu hale koyan kim, seni çırılçıplak soyan kim, Ayasofya, ey muhteşem mabed!.. Merak etme, Fatih'in torunları yakında bütün putları devirip seni camiye çevirecekler...) denilmek suretiyle millî menfaatlere zarar verecek neşriyat ve harekette bulunduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar bilirkişi Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 2.4.[1]953 günlü raporunda mezkûr yazının, Ayasofya kilisesinin cami yapıldıktan sonra, cami olmaktan çıkarılıp müze yapılması üzerine duyulan şiddetli bir heyecanın tesiriyle yazıldığı, gerçek olayları mübalâğalı bir şekilde işliyen dinî soydan romantik bir muhayyilenin meydana getirdiği bir heyecanın mahsulü bulunduğunu, bir dereceye kadar bir sanat niteliği, estetik bir değer taşıdığını, dindarları ve mutaassıpları kışkırtacak bir mahiyeti bulunmadığını, bir demokrasi camiasında bu yazıyı yazan kimsenin millî menfaatlere zarar verdiğini kabul edemeyeceğini mütelâaten beyan eylemiş ise de, yurdun bütün cami ve mescitlerinden günün beş vaktinde ezan ve Kur'an seslerinin işitildiği, her müslümanın ibadetini yapmakta serbest bulunduğu bu devirde, Ayasofya camiinin idarî bir düşünce ile müze haline getirilmesinden uzun zaman sonra bundan bilistifade bu şekil neşriyatta bulunması hususi bir maksadın takip edilmekte ve mutaassıp grubu hükûmet idaresi aleyhine tahrik ve teşvik edici mahiyette olduğu hissini vermekte, halen müze halinde bulunmasına rağmen sözü geçen yazıda (Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?) şeklindeki cümlesi hiçbir zaman hüsnüniyetle kabili telif edilememekte ve bilhassa yazının (Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler) diye başlayan son kısımlarında, Ayasofya'nın tekrar camiye çevrilmesinin İstanbul'un fethi ayarında bir teşebbüs olarak zihinlerde canlandırıp bu şekilde vaki bir teşebbüsü şimdiden teşvik etmek istenilmekte bulunduğu neticesine varıldığından ve şu hale göre delillerin takdiri mahkemeye ait keyfiyet bulunduğundan, maznun Osman Yüksel'in hareketine uyan T.C.K.'nun 161'inci maddesi gereğince duruşması gayri mevkuf olarak Ankara Ağırceza Mahkemesinde yapılmak üzere hakkında son tahkikatın açılmasına ve dosyanın mahkemeye sunulması için C.M.M.'liğine tevdiine karar verilmiştir. 6.5.[1]953.[5]

Bu karar gereğince dosya 15.5.[1]953 tarihinde Ankara İkinci Ağırceza Mahkemesine gönderilmiş ve bu mahkemenin [1]953/115 Esas sayısına

---

5 Müddeiumumiliğin iddianamesinde geçtiği gibi sorgu hâkimliği kararnamesinde de sanık hakkında tatbiki istenildiği görülen T.C.K.'nun 161'inci maddesinin konu ile alâkalı birinci ve son fıkraları şunlardır:
Harp esnasında âmmenin telâş ve heyecanını mucip olacak veya halkın mâneviyatını kıracak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalâgalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yayan veya nakleden veya millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.
Bu maddede yazılı fiiller sulh zamanında işlenmiş olursa, failleri hakkında tertip edilecek cezanın yarısından dörtte üçe kadarı indirilmek suretiyle hükmolunur.
Kanunen ağır hapis cezasının âzami haddi 24 senedir. Maddede tatbik olunacak cezanın âzami haddi tahdit edilmediği cihetle iddiaya ve sevk kararnamesine göre son fıkra mucibince tenzile tâbi tutulmak kaydile sanığın 24 sene hapis cezasıyla mahkûmiyeti istenmiş bulunmaktadır.

26 AYASOFYA DAVASI

yecanın tesirile yazıldığı, gerçek olayları mübalâğalı bir şekilde işliyen dinî soydan romantik bir muhayyilenin meydana getirdiği bir heyecanın mahsulü bulunduğunu, bir dereceye kadar bir sanat niteliği, estetik bir değer taşıdığını, dindarları ve mutaassıpları kışkırtacak bir mahiyeti bulunmadığını, bir demokrasi câmiasında bu yazıyı yazan kimsenin millî menfaatlere zarar verdiğini kabul edemiyeceğini mütalâaten beyan eylemiş ise de, yurdun bütün cami ve mescitlerinden günün beş vaktinde ezan ve Kur'an seslerinin işitildiği, her müslümanın ibadetini yapmakta serbest bulunduğu bu devirde, Ayasofya camiinin idarî bir düşünce ile müze haline getirilmesinden uzun zaman sonra bundan bilistifade bu şekil neşriyatta bulunması hususi bir maksadın takibedilmekte ve mutaassıp grubu hükümet idaresi aleyhine tahrik ve teşvik edici mahiyette olduğu hissini vermekte, halen müze halinde bulunmasına rağmen sözü geçen yazıda (Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?) şeklindeki cümlesi hiçbir zaman hüsnüniyetle kabili telif edilememek te ve bilhassa yazının (Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler) diye başlıyan son kısımlarında, Ayasofya'nın tekrar camiye çevrilmesinin İstanbul'un fethi ayarında bir teşebbüs olarak zihinlerde canlandırıp bu şekilde vaki bir teşebbüsü şiddiden teşvik etmek istenilmekte bulunduğu neticesine varıldığından ve şu hale göre **delillerin takdiri mahkemeye ait keyfiyet bulunduğundan,** maznun Osman Yüksel'in hareketine uyan T.C.K. nun 161 inci maddesi gereğince duruşması gayri mevkuf olarak Ankara

22

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 27

Ağırceza Mahkemesinde yapılmak üzere hakkında son tahkikatın açılmasına ve dosyanın mahkemeye sunulması için C.M.M. liğine tevdiine karar verilmiştir 6.5.953 (30).»

Bu karar gereğince dosya 15.5.953 tarihinde Ankara İkinci Ağırceza Mahkemesine gönderilmiş ve bu

(30) Müddeiumumiliğin iddianamesinde geçtiği gibi sorgu hâkimliği kararnamesinde de sanık hakkında tatbiki istenildiği görülen T.C.K. nun 161 inci maddesinin konu ile alâkalı birinci ve son fıkraları şunlardır.:

«Harp esnasında âmmenin telâş ve heyecanını mucip olacak veya halkın mâneviyatını kıracak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalâğalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yayan veya nakleden veya millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.»

«Bu maddede yazılı fiiller sulh zamanında işlenmiş olursa, failleri hakkında tertip edilecek cezanın yarısından dörtte üçe kadarı indirilmek suretiyle hükmedolunur.»

Kanunen «ağır hapis» cezasının âzami haddi 24 senedir. Maddede tatbik olunacak cezanın âzami haddi tahdit edilmediği cihetle iddiaya ve sevk kararnamesine göre son fıkra mucibince tenzile tâbi tutulmak kaydile sanığın 24 sene ağır hapis cezasiyle mahkûmiyeti istenmiş bulunmaktadır.

23

kaydedilerek duruşma icrası ve ilk celsenin 30.5.[1]953 günü yapılması tensip kılınmıştır.

Ağırceza Mahkemesindeki celseler:

İlk oturum 30.5.[1]953 günü yapılmıştır. Bu celsede maznun, son tahkikat kararnamesinin CM.UK.'nun 208'inci maddesine uyularak kendisine tebliğ edilmemiş olduğunu söyleyerek, bu kararnameyi tetkik ettikten sonra ifade vereceğini söylemiştir.

Bu sebeple celse talik olunmuş ve müteakip 10.6.[1]953 tarihli oturumda maznun vekili Avukat Arif Emre söz alarak dâvada Basın Kanununa nazaran altı aylık zaman aşımı tahakkuk etmiş bulunduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme, mecmuanın 2.8.[1]952 tarihde Savcılığa verildiğini ve o zamanki mer'i hükümlere göre Askerî Garnizon Komutanlığınca 23.1.[1]952 günü ilk tahkikatın açılmış bulunduğunu kaydederek zaman aşımı itirazını reddetmiştir.

Bundan sonra maznun Osman Yüksel'in sorgusu yapılmıştır. Maznun bu sorgusunda da daha önce verdiği ifadeleri tekrar etmiş ve tevsii tahkikat talebi olmadığını bildirdiğinden Müddeiumuminin esas hakkındaki mütalâası alınmıştır.

C. Müddeiumuminin esas hakkında talebi:

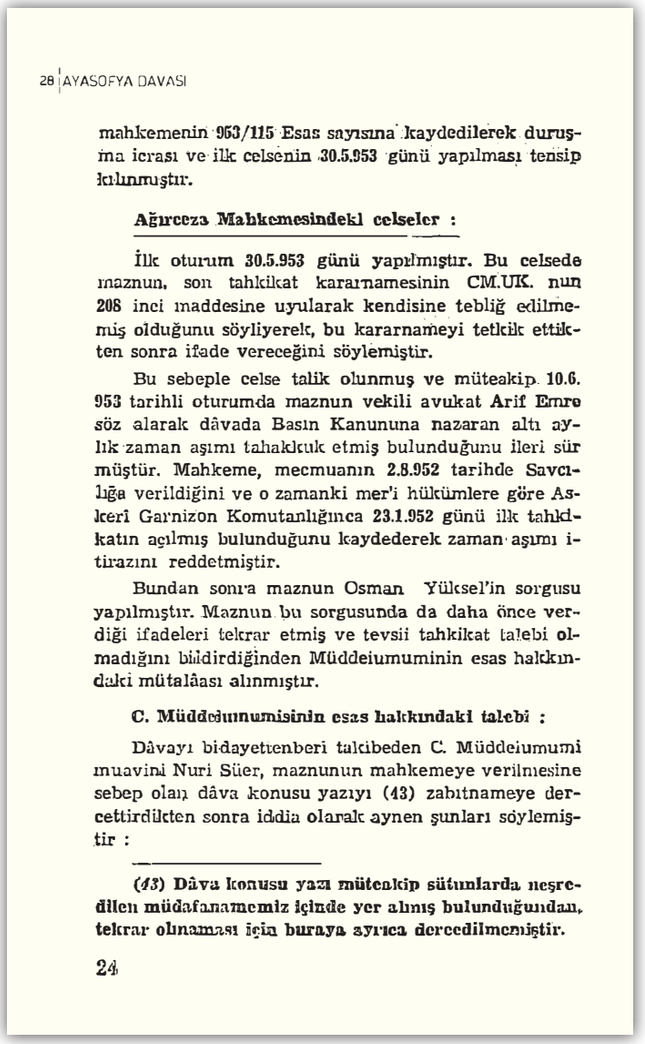
Dâvayı bidayettenberi takibeden C. Müddeiumumi muavini Nuri Süer, maznunun mahkemeye verilmesine sebep olan dâva konusu yazıyı[6] zabıtnameye dercettirdikten sonra iddia olarak aynen şunları söylemiştir:

... Sanık 27 Eylül [1]951 günü ifadesinde İstanbul'daki Ayasofya Camiinin kilise haline konması için İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar ve bazı gazeteler tarafından yapılan neşriyat ve faaliyete karşı duyduğu aksülâmelle bu yazıyı yazdığını ve bu yazı ile Ayasofya'nın kilise haline sokulmamasını ve cami olarak kalmasını istediğini, yazının Fatih devrinin şerefli günlerini terennüm ettiğini söylemiş, ilk tahkikatta ve duruşmada bu müdafaasını teyid edecek mahiyette beyanda bulunmuştur.

Halbuki Ayasofya müze haline getirilmiş ise de Allah, Muhammet ve Hulefay-i Raşidîn isimlerini taşıyan yazılara dokunulmamıştır. Ayasofya'da Kur'an-ı Kerim tilâveti durmuş ise de bu müslümanların sindirilmesini hiçbir veçhile ifade edemeycek şekildedir. Herhangi bir mâbedin müze haline getirilmesinin bir dinin kaldırılması demek olmadığı izahtan vârestedir. Kaldı ki bu halin dinimize, imanımıza saldırmak olarak sayılması ise tamamen yersizdir. Muharririn Ayasofya'yı kilise yapmak isteyenlere cevap verdiği yolundaki müdafaasının samimî olduğunu kabul etmek de mümkün değildir. Çünkü aslında kilise olan Ayasofya'nın evvela cami yapılması, sonra da müze haline konulması idarî bir muameleden ibarettir. Ayrıca Ayasofya'nın müze haline konulması senelerce evvele ait bulunmakta olup bu yazının muharirrinin de bu hususu bilmediği ve bilemeyeceği iddia edilemez. 'Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?' şeklindeki cümleyi sanığın müdafaa tarzile izah etmek kabil değildir. Çünkü aslında kilise olan Ayasofya tarihî ve mimarî kıymetleri bulunduğu iddia edilen Bizans devrinden kalma nakışlar ve kabartmaları meydana çıkarmak için bir takım muameleye tabi tutulmuş bulunmaktadır. Müze haline konulmak başka, kilise olarak kullanılmak tamamen başka bir keyfiyettir. Öylece muharrir bilmemezlikten gelerek vaki olmamış bir keyfiyeti vaki imiş gibi göstermek suretiyle bu işte bir kasdı mahsus ile hareket ettiğini izhar etmektedir.

'Elleri kurusun, dilleri kurusun' sözlerinin Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere matuf olduğunu iddia etmek de mümkün değildir. Çünkü Ayasofya'yı müze haline koyanlar İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar değil,

6 Dâva konusu yazı müteakip sütunlarda neşredilen müdafaanamemiz içinde yer almış bulunduğundan tekrar olmaması için buraya ayrıca dercedilmemiştir.

28 | AYASOFYA DAVASI

mahkemenin 953/115 Esas sayısına kaydedilerek duruşma icrası ve ilk celsenin 30.5.953 günü yapılması tensip kılınmıştır.

Ağırceza Mahkemesindeki celseler :

İlk oturum 30.5.953 günü yapılmıştır. Bu celsede maznun, son tahkikat kararnamesinin CM.UK. nun 208 inci maddesine uyularak kendisine tebliğ edilmemiş olduğunu söyliyerek, bu kararnameyi tetkik ettikten sonra ifade vereceğini söylemiştir.

Bu sebeple celse talik olunmuş ve müteakip 10.6.953 tarihli oturumda maznun vekili avukat Arif Emre söz alarak dâvada Basın Kanununa nazaran altı aylık zaman aşımı tahakkuk etmiş bulunduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme, mecmuanın 2.8.952 tarihde Savcılığa verildiğini ve o zamanki mer'i hükümlere göre Askeri Garnizon Komutanlığınca 23.1.952 günü ilk tahkikatın açılmış bulunduğunu kaydederek zaman aşımı itirazını reddetmiştir.

Bundan sonra maznun Osman Yüksel'in sorgusu yapılmıştır. Maznun bu sorgusunda da daha önce verdiği ifadeleri tekrar etmiş ve tevsii tahkikat talebi olmadığını bildirdiğinden Müddeiumuminin esas hakkındaki mütalâası alınmıştır.

C. Müddeiumumisinin esas hakkındaki talebi :

Dâvayı bidayetenberi takibeden C. Müddeiumumi muavini Nuri Süer, maznunun mahkemeye verilmesine sebep olan dâva konusu yazıyı (43) zabıtnameye dercettirdikten sonra iddia olarak aynen şunları söylemiştir :

---

(43) Dâva konusu yazı müteakip sütunlarda neşredilen müdafaanamemiz içinde yer almış bulunduğundan, tekrar olunması için buraya ayrıca dercedilmemiştir.

24

OSMAN YUKSEL SERDENGEÇTİ | 29

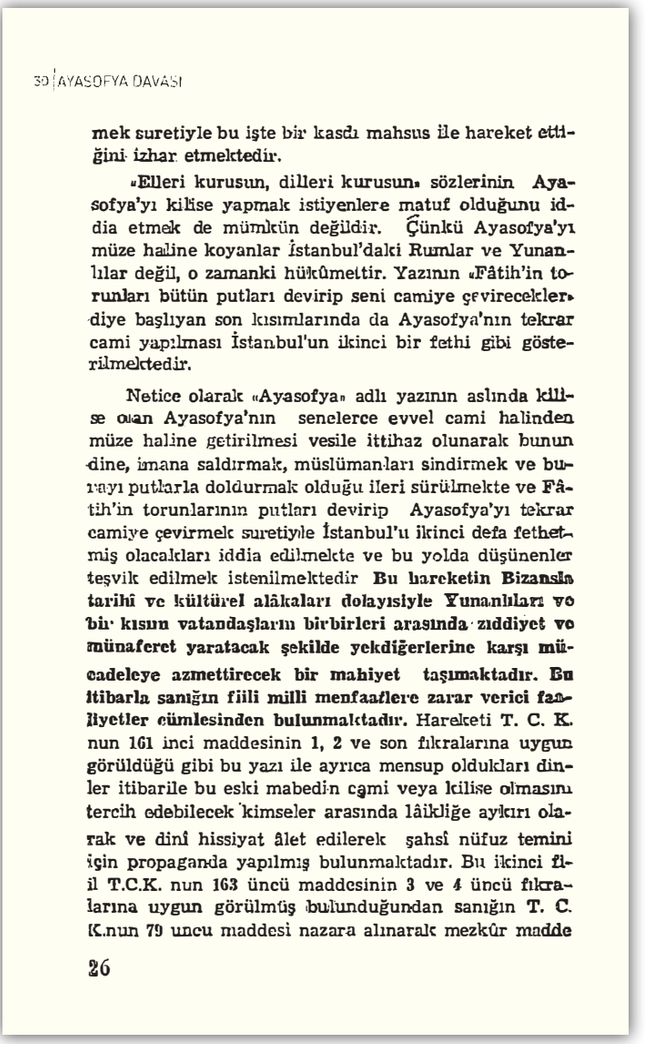
«...Sanık 27 Eylül 951 günü ifadesinde İstanbul'daki Ayasofya camiinin kilise haline konması için İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar ve bazı gazeteler tarafından yapılan neşriyat ve faaliyete karşı duyduğu aksülâmelle bu yazıyı yazdığını ve bu yazı ile Ayasofya'nın kilise haline sokulmamasını ve cami olarak kalmasını istediğini, yazının Fâtih devrinin şerefli günlerini terennüm ettiğini söylemiş, ilk tahkikatta ve duruşmada, bu müdafaasını teyid edecek mahiyette beyanda bulunmuştur.

Halbuki Ayasofya müze haline getirilmiş ise de Allah, Muhammed ve Hulefay-i Raşidin isimlerini taşıyan yazılara dokunulmamıştır. Ayasofya'da Kuranı Kerim tilâveti durmuş ise de bu müslümanların sindirilmesini hiçbir veçhile ifade edemiyecek şekildedir. Herhangi bir mâbedin müze haline getirilmesinin bir dinin kaldırılması demek olmadığı izahtan vârestedir. Kaldı ki bu halin dinimize, imanımıza saldırmak olarak sayılması ise tamamen yersizdir. Muharririn Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere cevap verdiği yolundaki müdafaasının samimî olduğunu kabul etmek de mümkün değildir. Çünkü aslında kilise olan Ayasofya'nın evvelâ cami yapılması, sonra da müze haline konulması idari bir muameleden ibarettir. Ayrıca Ayasofya'nın müze haline konulması senelerce evvele ait bulunmakta olup bu yazının muharririnin de bu hususu bilmediği ve bilemiyeceği iddia edilemez. «Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?» şeklindeki cümleyi sanığın müdafaa tarzile izah etmek kabil değildir. Çünkü aslında kilise olan Ayasofya tarihî ve mimarî kıymetleri bulunduğu iddia edilen Bizans devrinden kalma nakışlar ve kabartmaları meydana çıkarmak için bir takım muameleye tabi tutulmuş bulunmaktadır. Müze haline konulmak başka, kilise olarak kullanılmak tamamen başka bir keyfiyettir. Öylece muharrir bilmemezlikten gelerek vaki olmamış bir keyfiyeti vaki imiş gibi göster-

25

o zamanki hükûmettir. Yazının 'Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler' diye başlayan son kısımlarında da Ayasofya'nın tekrar cami yapılması İstanbul'un ikinci bir fethi gibi gösterilmektedir.

Netice olarak 'Ayasofya' adlı yazının aslında kilise olan Ayasofya'nın senelerce evvel cami halinden müze haline getirilmesi vesile ittihaz olunarak bunun dine, imana saldırmak, müslümanları sindirmek ve burayı putlarla doldurmak olduğu ileri sürülmekte ve Fatih'in torunlarının putları devirip Ayasofya'yı tekrar camiye çevirmek suretiyle İstanbul'u ikinci defa fethetmiş olacakları iddia edilmekte ve bu yolda düşünenler teşvik edilmek istenilmektedir. Bu hareketi Bizans'la tarihî ve kültürel alâkaları dolayısıyla Yunanlıları ve bir kısım vatandaşların birbirleri arasında zıddiyet ve münaferet yaratacak şekilde yekdiğerlerine karşı mücadeleye azmettirecek bir mahiyet taşımaktadır. Bu itibarla sanığın fiili millî menfaatlere zarar verici faaliyetler cümlesinden bulunmaktadır. Hareketi T. C.K.'nun 161'inci maddesinin 1, 2 ve son fıkralarına uygun görüldüğü gibi

30 AYASOFYA DAVASI

mek suretiyle bu işte bir kasdı mahsus ile hareket ettiğini izhar etmektedir.

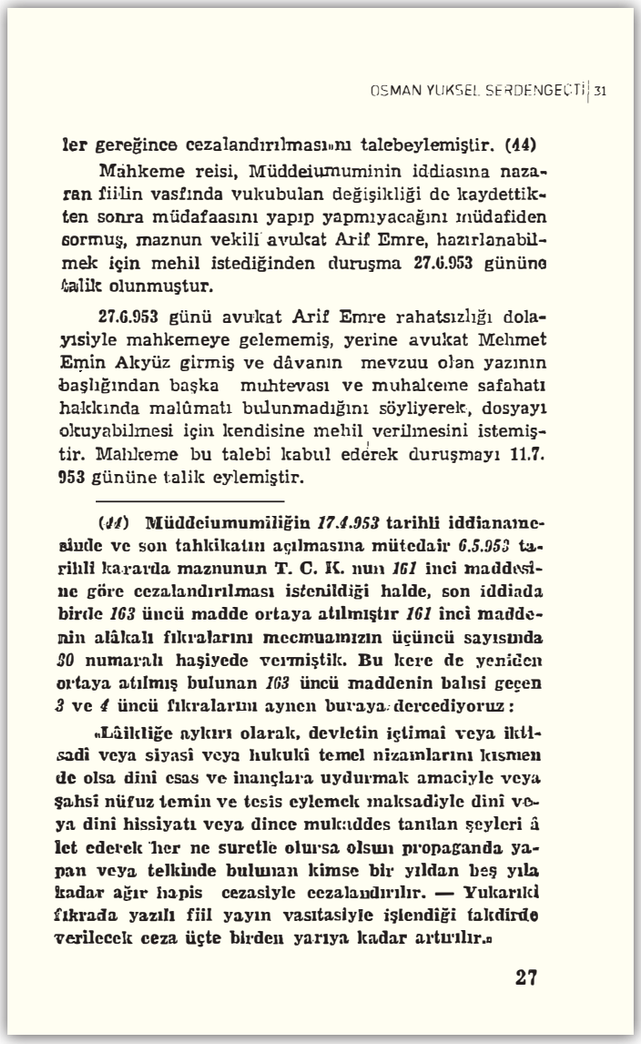
«Elleri kurusun, dilleri kurusun» sözlerinin Ayasofya'yı kilise yapmak istiyenlere matuf olduğunu iddia etmek de mümkün değildir. Çünkü Ayasofya'yı müze haline koyanlar İstanbul'daki Rumlar ve Yunanlılar değil, o zamanki hükûmettir. Yazının «Fâtih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler» diye başlıyan son kısımlarında da Ayasofya'nın tekrar cami yapılması İstanbul'un ikinci bir fethi gibi gösterilmektedir.

Netice olarak «Ayasofya» adlı yazının aslında kilise olan Ayasofya'nın senelerce evvel cami halinden müze haline getirilmesi vesile ittihaz olunarak bunun dine, imana saldırmak, müslümanları sindirmek ve burayı putlarla doldurmak olduğu ileri sürülmekte ve Fâtih'in torunlarının putları devirip Ayasofya'yı tekrar camiye çevirmek suretiyle İstanbul'u ikinci defa fethetmiş olacakları iddia edilmekte ve bu yolda düşünenler teşvik edilmek istenilmektedir **Bu hareketin Bizansla tarihî ve kültürel alâkaları dolayısiyle Yunanlıları ve bir kısım vatandaşların birbirleri arasında zıddiyet ve münaferet yaratacak şekilde yekdiğerlerine karşı mücadeleye azmettirecek bir mahiyet taşımaktadır. Bu itibarla sanığın fiili milli menfaatlere zarar verici faaliyetler cümlesinden bulunmaktadır.** Hareketi T. C. K. nun 161 inci maddesinin 1, 2 ve son fıkralarına uygun görüldüğü gibi bu yazı ile ayrıca mensup oldukları dinler itibarile bu eski mabedin cami veya kilise olmasını tercih edebilecek kimseler arasında lâikliğe aykırı olarak ve dinî hissiyat âlet edilerek şahsî nüfuz temini için propaganda yapılmış bulunmaktadır. Bu ikinci fiil T.C.K. nun 163 üncü maddesinin 3 ve 4 üncü fıkralarına uygun görülmüş bulunduğundan sanığın T. C. K.nun 79 uncu maddesi nazara alınarak mezkûr madde

26

bu yazı ile ayrıca mensup oldukları dinler itibariyle bu eski mabedin cami veya kilise olmasını tercih edebilecek kimseler arasında lâikliğe aykırı olarak ve dinî hissiyat âlet edilerek şahsî nüfuz temini için propaganda yapılmış bulunmaktadır. Bu ikinci fiil T.C.K.'nun 163'üncü maddesinin 3 ve 4'üncü fıkralarına uygun görülmüş bulunduğundan sanığın T.C.K.7nun 79'uncu maddesi nazara alınarak mezkûr maddeler gereğince cezalandırılmasını talep eylemiştir.[7]

7 Müddeiumumiliğin 17.4.953 tarihli iddianamesinde ve son tahkikatın açılmasına mütedair 6.5.953 tarihli kararda maznunun T.C.K'nun 161'inci maddesine göre cazalandırılması istenildiği halde, son iddiada birde 163'üncü madde ortaya atılmıştır. 161'inci maddenin alâkalı fıkralarını mecmuamızın üçüncü sayısında 30 numaralı haşiyede vermiştik. Bu kere deyeniden ortaya atılmış bulunan 163'üncü maddenin bahsi geçen 3 ve 4'üncü fıkralarını aynen buraya dercediyoruz:
Lâikliğe aykırı olarak, devletin içtimaî ve iktisadî veya siyasî veya hukukî temel nizamlarını kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amaciyle veya şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek masadiyle dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanıtılan şeyleri âlet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasiyle cezalandırılı.

OSMAN YUKSEL SERDENGECTİ | 31

ler gereğince cezalandırılması»nı talebeylemiştir. (44)

Mahkeme reisi, Müddeiumuminin iddiasına nazaran fiilin vasfında vukubulan değişikliği de kaydettikten sonra müdafaasını yapıp yapmıyacağını müdafiden sormuş, maznun vekili avukat Arif Emre, hazırlanabilmek için mehil istediğinden duruşma 27.6.953 gününe talik olunmuştur.

27.6.953 günü avukat Arif Emre rahatsızlığı dolayısiyle mahkemeye gelememiş, yerine avukat Mehmet Emin Akyüz girmiş ve dâvanın mevzuu olan yazının başlığından başka muhtevası ve muhakeme safahatı hakkında malûmatı bulunmadığını söyliyerek, dosyayı okuyabilmesi için kendisine mehil verilmesini istemiştir. Mahkeme bu talebi kabul ederek duruşmayı 11.7.953 gününe talik eylemiştir.

(44) Müddeiumumiliğin *17.4.953* tarihli iddianamesinde ve son tahkikatın açılmasına mütedair *6.5.953* tarihli kararda maznunun T. C. K. nun *161* inci maddesine göre cezalandırılması istenildiği halde, son iddiada birde *163* üncü madde ortaya atılmıştır *161* inci maddenin alâkalı fıkralarını mecmuamızın üçüncü sayısında *30* numaralı haşiyede vermiştik. Bu kere de yeniden ortaya atılmış bulunan *163* üncü maddenin balısi geçen *3* ve *4* üncü fıkralarını aynen buraya dercediyoruz:

«Lâikliğe aykırı olarak, devletin içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amaciyle veya şahsi nüfuz temin ve tesis eylemek maksadiyle dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanılan şeyleri â let ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasiyle cezalandırılır. — Yukarıki fıkrada yazılı fiil yayın vasıtasiyle işlendiği takdirde verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.»

27

Mahkeme reisi, Müddeiumuminin iddiasına nazaran fiilin vasfında vukubulan değişikliği de kaydettikten sonra müdafaasını yapıp yapmayacağını müdafiden sormuş, maznun vekili avukat Arif Emre, hazırlanabilmek için mehil istediğinden duruşma 27.6.[1]953 gününe talik olunmuştur.

27.6.[1]953 günü avukat Arif Emre rahatsızlığı dolayısıyla mahkemeye gelememiş, yerine avukat Mehmet Emin Akyüz girmiş ve dâvanın mevzuu olan yazının başlığından başka muhteva ve muhakeme safahatı hakkında malûmatı bulunmadığını söyliyerek, dosyayı okuyabilmesi için kendisine mehil verilmesini istemiştir. Mahkeme bu talebi kabul ederek duruşmayı 11.7.[1]953 gününe talik eylemiştir.

– Yukarıki fıkrada yazılı fiil yayın vasıtasiyle işlendiği takdirde verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Avukatların Müdafaası:

11.7.[1]953 günü, maznun vekili olarak avukat Arif Emre, Sadık Erdem ve M. Emin Akyüz'ün duruşmaya geldikleri görülmüştür. Müddeiumumilik makamı bu celsede muavinlerden Hakkı Egeseli tarafından işgal olunmuştur.

Celse açılınca ilk olarak müdafilerden Sadık Erdem kısa bir konuşma yapmış, bilahare avukat Arif Emre hazırladığı şu müdafaayı yapmıştır:

Muhterem hâkimler...

Millî vicdanın tercümanı ve adaletin tecelligâhı olan yüksek mahkemenizde duyduğumuz huzur ve inşirah içerisinde müdafaamıza başlıyoruz. Gerek mahkemelerimize karşı beslediğimiz itimat ve gerekse dâva konusu yazının mahiyet ve muhtevası bizleri müdafaadan müstağni bir dâva karşısında bulunduğumuz kaanatına isal etmiş ise de, sırf bir vazifenin ifası zaruretiyle bazı noktalara temas edeceğiz.

MAZNUNUN NEŞRİYATINDAKİ GAYESİ[8]

Herhangi bir muharririn makaleyi hangi maksatla kaleme aldığını hakkaniyete uygun bir şekilde tesbit edebilmek için onun edebî şahsiyetini, karakterini ve neşir hayatında ötedenberi takip edegeldiği idealini bilmek ve nazara almak lâzımdır. Milletini ve vatanını kendi nefsinden çok fazla sevdiği için, vatanı uğrunda millî mukavemetin kuvvetlenmesi uğrunda istikbalini feda ederek şahsî mahrumiyet ve sıkıntılara duçar olan bir kimsenin millî menfaatlere zarar iras edeceği düşünülemeyeceği gibi, sadece bir yazısı ele alınarak ve buna elden geldiği kadar menfi gayeler izafesine çalışılarak mahkûmiyeti istenemez. Bu itibarla müvekkilimiz yazısının T. C. Kanununun 161 ve 163'üncü maddeleri muvacehesinde yapacağımız tahliline esas olmak üzere onun neşir hayatında müdafaa ettiği fikirleri ve millî menfaatlere yaptığı hizmetleri tebarüz ettirerek edebî şahsiyeti üzerinde duracağız:

SOLCULARLA MÜCADELESİ

Müvekkilimiz Osman Yüksel, istikbalini temin maksadıyla liseyi bitirdikten sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine girmiş ve bu Fakültenin felsefe kısmından mezun olacağı bir sırada o zaman fakültede karşılaştığı manzara kendisini diploma almaktan alıkoymuş ve her türlü şahsî menfaat ve istikbal ednişisini bir tarafa bırakarak memleketin selâmeti uğrunda mücadeleye atılmıştır. Manzara şudur:

Birkaç doçent ve profesör ilmî nüfuz ve otoritelerine istinaden mütemadiyen solculuk propagandası yapıyor, bunlar tarafından ahlâkî ve mânevî meziyetlerimiz, burjuva kuruntusu ve ortaçağ kalıntısı gibi gösteri-

8 Müdafaanameler aslında müselsel birer metin halindedir... Taallûk ettiği mevzuların ayırd edibilmesi için yer yer tarafımızdan ara başlıkları konmuştur.

Avukatların Mudafaası :

11.7.953 günü, maznun vekili olarak avukat Arif Emre, Sadık Erdem ve M. Emin Akyüz'ün duruşmaya geldikleri görülmüştür. Müddeiumumilik makamı bu celsede muavinlerden Haldı Egeseli tarafından işgal olunmuştur.

Celse açılınca ilk olarak müdafilerden Sadık Erdem kısa bir konuşma yapmış, bilahere avukat Arif Emre hazırladığı şu müdafaayı yapmıştır:

«Muhterem hâkimler...

«Millî vicdanın tercümanı va adaletin tecelligâhı olan yüksek mahkemenizde duyduğumuz huzur ve inşirah içerisinde müdafaamıza başlıyoruz. Gerek mahkemelerimize karşı beslediğimiz itimat ve gerekse dâva konusu yazının mahiyet ve muhtevası bizleri müdafaadan mütağni bir dâva karşısında bulunduğumuz kanaatına isal etmiş ise de, sırf bir vazifenin ifası zaruretiyle bazı noktalara temas edeceğiz.

MAZNUNUN NEŞRİYATINDAKİ GAYESİ (45)

Herhangi bir muharririn makaleyi hangi maksatla kaleme aldığını hakkaniyete uygun bir şekilde tesbit edebilmek için onun edebî şahsiyetini, karakterini ve neşir hayatında ötedenberi takip edegeldiği idealini bilmek ve nazara almak lâzımdır. Milletini ve vatanını kendi nefsinden çok fazla sevdiği için, vatanı uğrunda millî mukavemetin kuvvetlenmesi uğrunda istikbalini feda ederek şahsî mahrumiyet ve sıkıntılara duçar olan bir kimsenin millî menfaatlere zarar iras edeceği düşünülemiyeceği gibi, sadece bir yazısı ele alınarak ve buna elden geldiği kadar menfi gayeler izafesine

(45) Müdafaanameler aslında müselsel birer metin halindedir.. Taallük ettiği mevzuların ayırd edilebilmesi için yer yer tarafımızdan ara başlıkları konmuştur.

çalışılarak mahkûmiyeti istenemez. Bu itibarla müvekkilimizin yazısının T. C. Kanununun 161 ve 163 üncü maddeleri muvacehesinde yapacağımız tahliline esas olmak üzere onun neşir hayatında müdafaa ettiği fikirleri ve millî menfaatlere yaptığı hizmetleri tebarüz ettirerek edebî şahsiyeti üzerinde duracağız :

SOLCULARLA MÜCADELESİ

«Müvekkilimiz Osman Yüksel, istikbalini temin maksadiyle liseyi bitirdikten sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine girmiş bu Fakültenin felsefe kısmından mezun olacağı bir srada o zaman fakültede karşılaştığı manzara kendsini diploma almaktan alıkoymuş ve her türlü şahsî menfaat ve istikbal endişesini bir tarafa bırakarak memleketin selâmeti uğrunda mücadeleye atılmıştır. Manzara şudur:

«Bir kaç doçent ve profesör ilmî nüfuz ve otoritelerine istinaden mütemadiyen solculuk propagandası yapıyor, bunlar tarafından ahlâkî ve mânevî meziyetlerimiz, burjuva kuruntusu ve ortaçağ kalıntısı gibi gösterilerek gençlik evvelâ millî ruhun tesirinden tecrid ediliyor, bilâhare Karl Marx büyük bir dâhi ve peygamber gibi gösterilerek prensipleri aşılanıyor. O zaman fakültede bu propagandaların tesirine kapılanlarla kapılmıyanlar arasında ikilik vardır. Bu duruma cephe alanlar bu yolda olan öğretim üyelerinin gözünden düşme ve sınıfta kalma gibi tehdid ve baskılar altındadır.

«Herkes gibi durumun ciddiyet ve vehametini takdir eden müvekkilimiz mânevi bir ıztırap içerisindedir. Çünkü bu müessesemiz bütün Türkiye'ye müsbet ilim nurunu aşılayacak öğretmenleri yetiştiren kıymetli bir müessesedir. Vatanın her tarafına terakki ve feyz bu ilim menbaından dağıtılacaktır. Bu ana menbaa karıştırılacak zehir ilerde vatanın her tarafındaki her

lerek gençlik evvelâ millî ruhun tesirinden tecrid ediliyor, bilâhare Karl Marx büyük bir dâhi ve peygamber gibi gösterilerek prensipleri aşılanıyor. O zaman fakültede bu propagandaların tesirine kapılanlarla kapılmayanlar arasında ikilik vardır. Bu duruma cephe alanlar bu yolda olan öğretim üyelerinin gözünden düşme ve sınıfta kalma gibi tehdid ve baskılar altındadır.

Herkes gibi durumun ciddiyet ve vehametini takdir eden müvekkilimiz mânevi bir ıztırap içerisindedir. Çünkü bu müessesemiz bütün Türkiye'ye müsbet ilim nurunu aşılayacak öğretmenleri yetiştiren kıymetli bir müessesedir. Vatanın her tarafına terakki ve feyz bu ilim menbaından dağıtılacaktır. Bu ana menbaa karıştırılacak zehir ilerde vatanın her tarafındaki her nevi okullara intikal edecek yalnız kendi bünyesinde kalmayacak, bu türlü hocaların tesirine kapılanlar öğretmen olarak yurda dağılacaklar aynı fikirleri aşılıyacaklar, neticeden bu suretle bu zararlı cereyan hendesî bir nisbetle korkunç bir şekilde tezayüd ve sirayet edecektir.

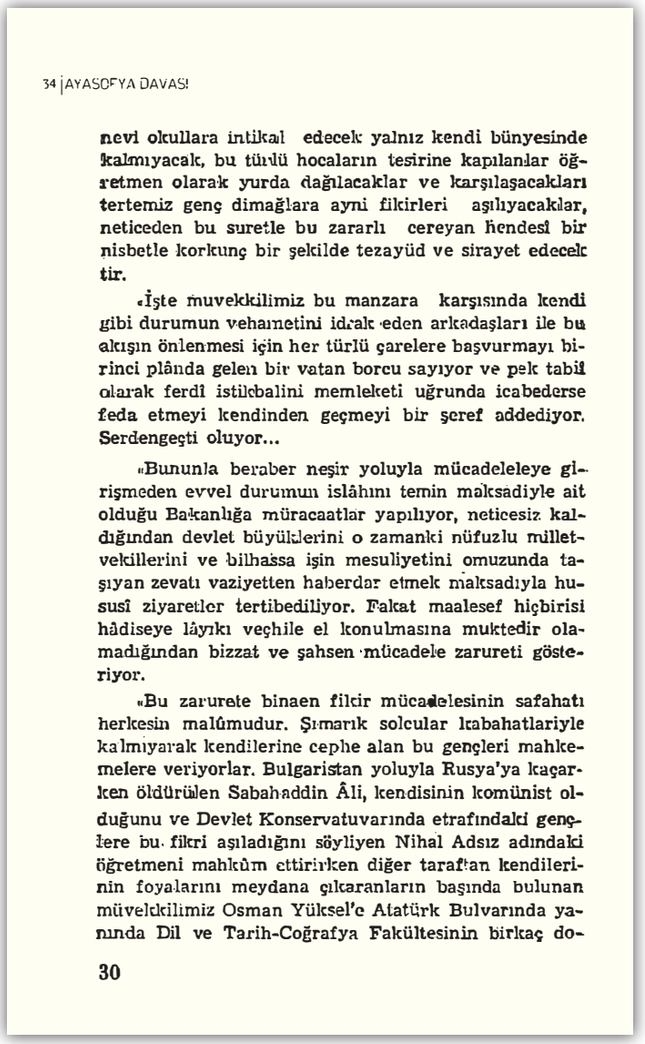
İşte müvekkilimiz bu manzara karşısında kendi gibi durumun vehametini idrak eden arkadaşları ile bu akışın önlenmesi için her türlü çarelere başvurmayı birinci planda gelen bir vatan borcu sayıyor ve pek tabiî olarak ferdî istikbalini memleketi uğrunda icabederse feda etmeyi kendinden geçmeyi bir şeref addediyor. Serdengeçti oluyor...

Bununla beraber neşir yoluyla mücadeleye girişmeden evvel durumun ıslâhını temin maksadıyla ait olduğu Bakanlığa müracaatlar yapılıyor, neticesiz kaldığından devlet büyüklerini o zamanki nüfuzlu milletvekillerini ve bilhassa işin mesuliyetini omuzunda taşıyan zevatı vaziyetten haberdar etmek maksadıyla hususî ziyaretler tertib ediliyor. Fakat maalesef hiçbirisi hâdiseye lâyıkı veçhile el konulmasına muktedir olamadığından bizzat ve şahsen mücadele zarureti gösteriyor.

Bu zarurete binaen fikir mücadelesinin safahatı herkesin malûmudur. Şımarık solcular kabahatlariyle kalmayarak kendilerine cephe alan bu gençleri mahkemelere veriyorlar. Bulgaristan yoluyla Rusya'ya kaçarken öldürülen Sabahaddin Âli, kendisinin komünist olduğunu ve Devlet Konservatuvarında etrafındaki gençlere bu fikri aşıladığını söyleyen Nihal Atsız adındaki öğretmeni mahkûm ettirirken diğer taraftan kendilerinin foyalarını meydana çıkaranların başında bulunan müvekkilimiz Osman Yüksel'e Atatürk Bulvarında yanında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin birkaç doçenti olduğu halde hakaret ve tecavüzde bulunmak cüretini gösteriyor. Aynı zamanda Türklüğe ve Türklere de hakaret ediyor. Yapılan kavga o günün suçüstü mahkemesine intikal ediyor. Bu kavga ve buna inzimam eden Serdengeçti mecmuasının ilk sayısında 'Bir Fakültenin İçyüzü' başlığı altında neşredilen yazılar müvekkilimin fakülteden kovulmasına ve bu hâdiselerin dâvaları esnasında yapılan tezahüratlar ise milletperver gençlerin Örfi İdare mahkemesine sevkedilmelerine müncer oluyor. Hadiselerin hakikatını araştırmaya lüzum görmeden maksatlı veya maksatsız neşriyat yapan bazı gazetelerin aleyhteki propagandaları ve solcuları himaye edenlerin tahrikiyle tevkif edilen ve Sayın Başbakan Adnan Menderes'in muhtelif nutuklarında tabutluklarda işkenceye ve zulme maruz kaldıkları ilân edilen masum ve vatansever gençlerin arasında müvekkilimiz de bulunuyordu. Bu gençlerin beraatıyla neticelenen tarihî dâvadan fazlaca basetmeye lüzum yoktur.

MAZNUN, MİLLÎ MUKAVEMETİ ARTIRMAYA ÇALIŞMIŞTIR:

Görülüyor ki müvekkilim bu milletin istikbali için ve hele millî mukavemetin korunması maksadıyla kendisini ve istikbalini feda etmiştir. Onun yaptığı bu hizmet her Türk gencine nasip olmayacak derecededir. Buna mukabil gördüğü mükâfat Fakülteden ebediyen tard ve solcular tarafından açtırılan dâvalar sonunda verilen mahkûmiyet kararlarıdır. Bu kadar halisane maksatlarla ortaya çıkan müvekkilimin iddialarının hakikat olduğu ancak 4 sene sonra anlaşılmış ve savcılık tarafından müvekkilimi fakülteden kovduran ve fakültede sol cereyanları yayan kimseler

34 | AYASOFYA DAVASI

nevi okullara intikal edecek yalnız kendi bünyesinde kalmıyacak, bu türlü hocaların tesirine kapılanlar öğretmen olarak yurda dağılacaklar ve karşılaşacakları tertemiz genç dimağlara ayni fikirleri aşılıyacaklar, neticeden bu suretle bu zararlı cereyan hendesi bir nisbetle korkunç bir şekilde tezayüd ve sirayet edecektir.

«İşte muvekkilimiz bu manzara karşısında kendi gibi durumun vehametini idrak eden arkadaşları ile bu akışın önlenmesi için her türlü çarelere başvurmayı birinci plânda gelen bir vatan borcu sayıyor ve pek tabii olarak ferdî istikbalini memleketi uğrunda icabederse feda etmeyi kendinden geçmeyi bir şeref addediyor. Serdengeçti oluyor...

«Bununla beraber neşir yoluyla mücadeleleye girişmeden evvel durumun islâhını temin maksadiyle ait olduğu Bakanlığa müracaatlar yapılıyor, neticesiz kaldığından devlet büyüklerini o zamanki nüfuzlu milletvekillerini ve bilhassa işin mesuliyetini omuzunda taşıyan zevatı vaziyetten haberdar etmek maksadıyla hususî ziyaretler tertibediliyor. Fakat maalesef hiçbirisi hâdiseye lâyıkı veçhile el konulmasına muktedir olamadığından bizzat ve şahsen mücadele zarureti gösteriyor.

«Bu zarurete binaen fikir mücadelesinin safahatı herkesin malûmudur. Şımarık solcular kabahatlariyle kalmıyarak kendilerine cephe alan bu gençleri mahkemelere veriyorlar. Bulgaristan yoluyla Rusya'ya kaçarken öldürülen Sabahaddin Âli, kendisinin komünist olduğunu ve Devlet Konservatuvarında etrafındaki gençlere bu fikri aşıladığını söyliyen Nihal Adsız adındaki öğretmeni mahkûm ettirirken diğer taraftan kendilerinin foyalarını meydana çıkaranların başında bulunan müvekkilimiz Osman Yüksel'e Atatürk Bulvarında yanında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin birkaç do-

30

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 35

çenti olduğu halde hakaret ve tecavüzde bulunmak cüretini gösteriyor. Ayni zamanda Türklüğe ve Türklere de hakaret ediyor. Yapılan kavga o günün suçüstü mahkemesine intikal ediyor... Bu kavga ve buna inzimam eden Serdengeçti mecmuasının ilk sayısında «Bir Fakültenin içyüzü» başlığı altında neşredilen yazılar müvekkilimin fakülteden kovulmasına ve bu hâdiselerin dâvaları esnasında yapılan tezahüratlar ise milletperver gençlerin Örfi İdre mahkemesine sevkedilmelerine müncer oluyor. Hâdiselerin hakikatını araştırmaya lüzum görmeden maksatlı veya maksatsız neşriyat yapan bazı gazetelerin aleyhdeki propagandaları ve solcuları himaye edenlerin tahrikiyle tevkif edilen ve Sayın Başbakan Adnan Menderes'in muhtelif nutuklarında tabutluklarda işkenceye ve zulme maruz kaldıkları ilân edilen masum ve vatansever gençlerin arasında müvekkilimiz de bulunuyordu. Bu gençlerin beraatıyla neticelenen tarihî dâvadan fazlaca bahsetmeye lüzum yoktur.

MAZNUN, MİLLÎ MUKAVEMETİ ARTIRMAĞA ÇALIŞMIŞTIR :

«Görülüyor ki müvekkilim bu milletin istikbali için ve hele millî mukavemetin korunması maksadiyle kendisini ve istikbalini feda etmiştir. Onun yaptığı bu hizmet her Türk gencine nasip olmayacak derecededir. Buna mukabil gördüğü mükâfat Fakülteden ebediyen tard ve solcular tarafından açtırılan dâvalar sonunda verilen mahkûmiyet kararlarıdır. Bu kadar halisane maksatlarla ortaya çıkan müvekkilimin iddialarının hakikat olduğu ancak 4 sene sonra anlaşılmış ve savcılık tarafından müvekkilimi fakülteden kovduran ve fakültede sol cereyanları yayan kimseler aleyhinde âmme dâvası açılmış ve neticeten müvekkilimin maksadı yani bu gibilerin tasfiyesi ancak 4, 5 sene sonra tahak-

31

aleyhinde âmme dâvası açılmış ve neticeten müvekkilimin maksadı yani bu gibilerin tasfiyesi ancak 4, 5 sene sonra tahakkuk edebilmiştir. Aradaki bu dört senelik fark, millî mukavemet mevzuunda gösterilen hassasiyetin kimden sâdır olduğunu, gösterilen ihmal neticesinde millî mukavemete nasıl zarar iras edildiğini göstermeğe kâfidir.

MAZNUNUN NEŞRİYATINDAN NUMUNELER:

İşte neşir hayatına atılırken müvekkilimin içerisinde bulunduğu şartlar bunlardır. Bu şartlar içerisinde kim yetişirse yetişsin eğer kendisinde vatan sevgisi varsa, müvekkilim gibi hareket edecek ve millî menfaatlerin korunması için faaliyete girişecektir. Müvekkilimin neşriyatı, içerisinde bulunduğu bu şeraitin öğrettiklerine uygundur. Müvekkilim sol cereyanlara kapılanların millî ve ahlâkî terbiyeleri ihmal edilmiş kimseler olduğunu ve bilhassa imanı zayıfların kolayca zehirlenebildiğini bizzat müşa-

hede ettiğinden bu mânevî esasları takviye maksadıyla müessir bir neşir yolu tutmuştur. Teyidi iddia zımnında yüksek mahkemenize ibraz edeceğimiz Serdengeçti neşriyatı sizlere müvekkilimizin ideali hakkında kâfi kanaat verecektir.

Bunlardan birincisi Serdengeçti mecmualarının birinci nüshasıdır. Münderecatı mecmuanın hangi ruh ve maksadı taşıdığını göstermekte ve aynı zamanda hülâsa edilen müvekkilimizin hizmetlerine delil teşkil etmektedir.

İkincisi, müvekkilimizin milî, vatanî, hamasî yazı ve şiirlerini ihtiva eden bu dertleri terennüm eden hisleri dile getiren *Bu Millet Neden Ağlar* adındaki kitabıdır.

Üçüncüsü, tarihimizin en şaşaalı ve şanlı devirlerinden Kanunî Sultan Süleyman devrinde, bu ihtişamı gören bir ecnebi sefirinin hâtıratını ihtiva eden ve *Kanunî Devrinde Bir Sefirin Hatıratı* adı altında müvekkilim tarafından tercüme ettirilerek neşredilen tarihî ve içtimaî değeri olan eserdir, ki gençliğin millî hislerini takviye maksadıyla bastırılmıştır.

Dördüncüsü, büyük Türk mütefekkiri Ziya Gökalp'in Türkçülüğün felsefesini yapan *Türkçülüğün Esasları* adındaki eseri olup sol cereyanların yıpratıcı tesirlerine karşı millî mukavemetimizi takviye edeceği düşünülerek müvekkilimiz tarafından yeniden bastırılarak neşredilmiştir.

MAZNUNUN MİLLÎ HEYECANI

Müvekkilimiz dâva mevzuu yazı da dahil olduğu halde bütün yazılarını milletine karşı beslediği ve ruhunda sevda derecesinde duyduğu sevgi ve heyecanın tesiri altında yazmıştır. Müvekkilimiz, millî menfaatleri siyanet pahasına kendi istikbalini feda eden bir mücadeleci olduğu kadar, vatanî ve millî mevzularda duyduğu heyecanın coşkusunluğu altında yazı ve şiirler yazan bir şairdir. Onun gerek edebi şahsiyeti gerek yazılarında hâkim olan üslûbu ve gerekse dâva mevzuu yazı gibi aynı zamanda sanat değeri olan yazılarını yazarken ne derece garezsiz ivazsız masumane bir maksat taşıdığı ve sadece vecd halinde duyduğu heyecanın tesiri altında hareket ettiği hakkında mahkemenize bir misal vermek maksadıyla, ibraz ettiğimiz *Bu Millet Neden Ağlar* adındaki kitabın 32 ve 35'inci sahifelerindeki iki yazısının okunmasını istirham ediyoruz.[9]

Sakarya'nın azit hâtırası karşısında millî heyecanın tesiriyle kendinden geçen, âdeta şehitlerin mübarek ruhlarından aldığı ilham ile serbest olup bu yazı ve şiiri kaleme alan; ve yine Türk kahramanlığının mütevazi timsali olan Mehmetçik karşısında onun ruhunu içten gelen bir sevgi ile kucaklayan bir vatan çocuğu elbetteki fethin ve Fatih'in hatırasını taşıyan Ayasofya'ya girdiği zaman o devrin şan ve şeref dolu mefahirini hatırlaya-

9 Birer nüshası mahkemeye ibraz edilen bu kitaplar, maznunun tesis ettiği Serdengeçti neşriyatındandır. Birincisi kendi eseridir.

kuk edebilmiştir. Aradaki bu dört senelik fark, millî mukavemet mevzuunda gösterilen hassasiyetin kimden sâdır olduğunu, gösterilen ihmal neticesinde millî mukavemete nasıl zarar iras edildiğini göstermeğe kâfildir.

MAZNUNUN NEŞRİYATINDAN NUMUNELER :

«İşte neşir hayatına atılırken müvekkilimin içerisinde bulunduğu şartlar bunlardır. Bu şartlar içerisinde kim yetişirse yetişsin eğer kendisinde vatan sevgisi varsa, müvekkilim gibi hareket edecek ve millî menfaatlerin korunması için faaliyete girişecektir. Müvekkilimin neşriyatı, içerisinde bulunduğu bu şeraitin öğrettiklerine uygundur. Müvekkilim sol cereyanlara kapılanların millî ve ahlâkî terbiyeleri ihmal edilmiş kimseler olduğunu ve bilhassa imanı zayıfların kolayca zehirlenebildiğini bizzat müşahede ettiğinden bu mânevî esasları takviye maksadiyle müessir bir neşir yolu tutmuştur. Teyidi iddia zımnında yüksek mahkemenize ibraz edeceğimiz Serdengeçti neşriyatı sizlere müvekkilimizin ideali hakkında kâfi kanaat verecektir.

«Bunlardan birincisi Serdengeçti mecmualarının birinci nüshasıdır. Münderecatı mecmuanın hangi ruh ve maksadı taşıdığını göstermekte ve ayni zamanda hülâsa edilen müvekkilimizin hizmetlerine delil teşkil etmektedir.

«İkincisi, müvekkilimizin millî, vatanî hamasî yazı ve şiirlerini ihtiva eden bu dertleri terennüm eden hisleri dile getiren **BU MİLLET NEDEN AĞLAR** adındaki kitabıdır.

«Üçüncüsü, tarihimizin en şaşaalı ve şanlı devirlerinden Kanunî Sultan Süleyman devrinde, bu ihtişamı gören bir ecnebi sefirinin hâtıratını ihtiva eden ve **KANUNİ DEVRİNDE BİR SEFİRİN HATIRATI** adı altında müvekkilim tarafından tercüme ettirilerek neş-

32

redilen tarihî ve içtimaî değeri olan eserdir, ki gençliğin millî hislerini takviye maksadiyle bastırılmıştır.

«Dördüncüsü, büyük Türk mütefekkiri Ziya Gökalp'ın Türkçülüğün felsefesini yapan **TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI** adındaki eseri olup sol cereyanların yıpratıcı tesirlerine karşı millî mukavemetimizi takviye edeceği düşünülerek müvekkilimiz tarafından yeniden bastırılarak neşredilmiştir.

MAZNUNUN MİLLÎ HEYECANI

«Müvekkilimiz dâva mevzuu yazı da dâhil olduğu halde bütün yazılarını milletine karşı beslediği ve ruhunda sevda derecesinde duyduğu sevgi ve heyecanın tesiri altında yazmıştır. Müvekkilimiz, millî menfaatleri siyanet pahasına kendi istikbalini feda eden bir mücadeleci olduğu kadar, vatanî ve millî mevzularda duyduğu heyecanın coşkunluğu altında yazı ve şiirler yazan bir şairdir. Onun gerek edebi şahsiyeti gerek yazılarında hâkim olan üslûbu ve gerekse dâva mevzuu yazı gibi ayni zamanda san'at değeri olan yazılarını yazarken ne derece garezsiz ivazsız masumane bir maksat taşıdığı ve sadece vecid halinde duyduğu heyecanın tesiri altında hareket ettiği hakkında mahkemenize bir misal vermek maksadiyle, ibraz ettiğimiz **BU MİLLET NEDEN AĞLAR** adındaki kitabın 32 ve 35 inci sahifelerindeki iki yazısının okunmasını istirham ediyoruz (46).

«Sakarya'nın aziz hâtırası karşısında millî heyecanın tesiriyle kendinden geçen, âdeta şehidlerin mübarek ruhlarından aldığı ilham ile serbest olup bu yazı ve şiiri kaleme alan; ve yine Türk kahramanlığının mütevazi timsali olan Mehmetçik karşısında onun ru-

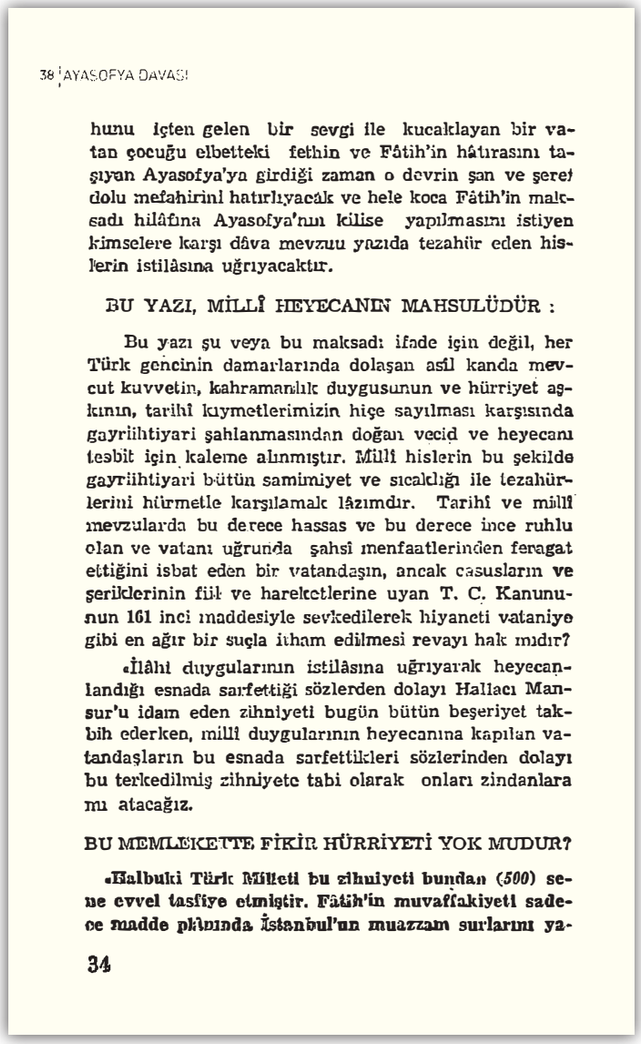
(46) Birer nüshası mahkemeye ibraz edilen bu kitaplar, maznunun tesis ettiği «Serdengeçti» neşriyatındandır. Birincisi kendi eseridir.

33

cak ve hele koca Fatih'in maksadı hilâfına Ayasofya'nın kilise yapılmasını isteyen kimselere karşı dâva mevzuu yazıda tezahür eden hislerin istilâsına uğrayacaktır.

BU YAZI, MİLLÎ HEYECANIN MAHSULÜDÜR:

Bu yazı şu veya bu maksadı ifade için değil, her Türk gencinin damarlarında dolaşan asîl kanda mevcut kuvvetin, kahramanlık duygusunun ve hürriyet aşkının, tarihî kıymetlerimizin hiçe sayılması karşısında gayriihtiyari şahlanmasından doğan vecd ve heyecanı tesbit için kaleme alınmıştır. Millî hislerin bu şekilde gayriihtiyari bütün samimiyet ve sıcaklığı ile tezahürlerini hürmetle karşılamak lazımdır. Tarihî ve millî mevzularda bu derece hassas ve bu derece ince ruhlu olan ve vatanı uğrunda şahsî menfaatlerinden feragat ettiğini isbat eden bir vatandaşın, ancak casusların ve şeriklerin fiil ve hareketlerine uyan T. C. Kanununun 161'inci maddesiyle sevkedilerek hiyaneti vataniye gibi en ağır bir suçla

38 AYASOFYA DAVASI

hunu içten gelen bir sevgi ile kucaklayan bir vatan çocuğu elbetteki fethin ve Fâtih'in hâtırasını taşıyan Ayasofya'ya girdiği zaman o devrin şan ve şeref dolu mefahirini hatırlıyacak ve hele koca Fâtih'in maksadı hilâfına Ayasofya'nın kilise yapılmasını istiyen kimselere karşı dâva mevzuu yazıda tezahür eden hislerin istilâsına uğrıyacaktır.

BU YAZI, MİLLÎ HEYECANIN MAHSULÜDÜR :

Bu yazı şu veya bu maksadı ifade için değil, her Türk gencinin damarlarında dolaşan asil kanda mevcut kuvvetin, kahramanlık duygusunun ve hürriyet aşkının, tarihî kıymetlerimizin hiçe sayılması karşısında gayriihtiyari şahlanmasından doğan vecid ve heyecanı tesbit için kaleme alınmıştır. Millî hislerin bu şekilde gayriihtiyari bütün samimiyet ve sıcaklığı ile tezahürlerini hürmetle karşılamak lâzımdır. Tarihî ve millî mevzularda bu derece hassas ve bu derece ince ruhlu olan ve vatanı uğrunda şahsî menfaatlerinden feragat ettiğini isbat eden bir vatandaşın, ancak casusların ve şeriklerinin fiil ve hareketlerine uyan T. C. Kanununun 161 inci maddesiyle sevkedilerek hiyaneti vataniye gibi en ağır bir suçla itham edilmesi revayı hak mıdır?

«İlâhî duygularının istilâsına uğrıyarak heyecanlandığı esnada sarfettiği sözlerden dolayı Hallacı Mansur'u idam eden zihniyeti bugün bütün beşeriyet takbih ederken, millî duygularının heyecanına kapılan vatandaşların bu esnada sarfettikleri sözlerinden dolayı bu terkedilmiş zihniyete tabi olarak onları zindanlara mı atacağız.

BU MEMLEKETTE FİKİR HÜRRİYETİ YOK MUDUR?

«Halbuki Türk Milleti bu zihniyeti bundan (500) sene evvel tasfiye etmiştir. Fâtih'in muvaffakiyeti sadece madde planında İstanbul'un muazzam surlarını ya-

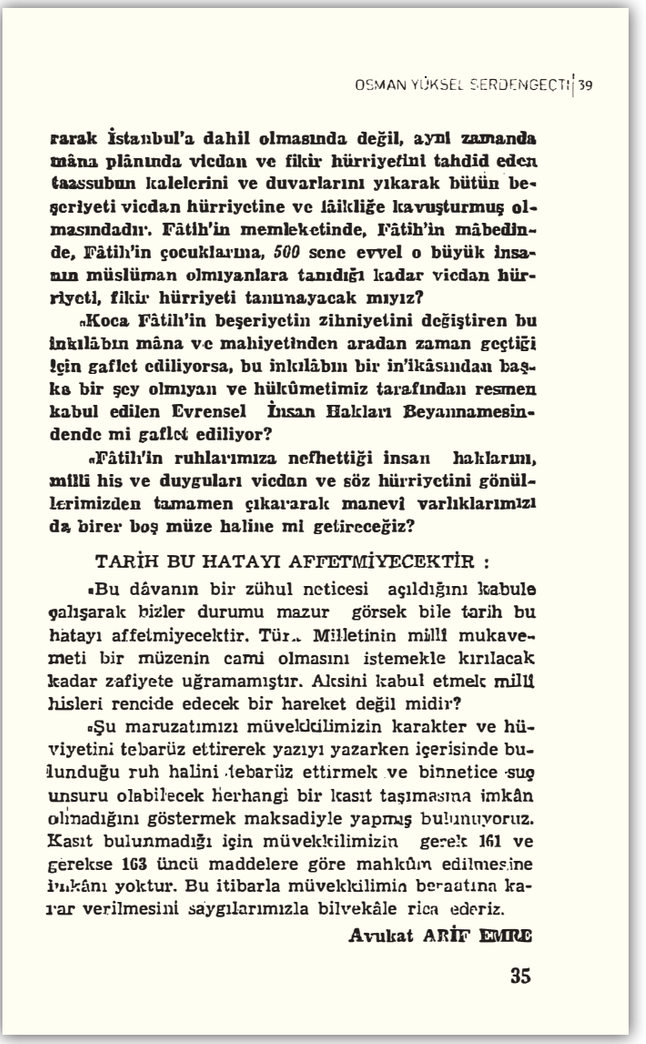
34

itham edilmesi revayı hak mıdır?

İlâhi duygularının istilasına uğrayarak heyecanlandığı esnada sarfettiği sözlerden dolayı Hallacı Mansur'u idam eden zihniyeti bugün bütün beşeriyet takbih ederken, millî duygularının heyecanına kapılan vatandaşların bu esnada sarfettikleri sözlerinden dolayı bu terkedilmiş zihniyete tabi olarak onları zindanlara mı atacağız?

BU MEMLEKETTE FİKİR HÜRRİYETİ YOK MUDUR?

Halbuki Türk milleti bu zihniyeti bundan 500 sene evvel tasfiye etmiştir. Fatih'in muvaffakiyeti sadece madde planında İstanbul'un muazzam surlarını yararak İstanbul'a dahil olmasında değil, aynı zamanda mânâ planında vicdan ve fikir hürriyetini tahdid eden taassubun kalelerini ve

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 39

rarak İstanbul'a dahil olmasında değil, aynı zamanda mâna plânında vicdan ve fikir hürriyetini tahdid eden taassubun kalelerini ve duvarlarını yıkarak bütün beşeriyeti vicdan hürriyetine ve lâikliğe kavuşturmuş olmasındadır. Fâtih'in memleketinde, Fâtih'in mâbedinde, Fâtih'in çocuklarına, *500* sene evvel o büyük insanın müslüman olmıyanlara tanıdığı kadar vicdan hürriyeti, fikir hürriyeti tanınmayacak mıyız?

«Koca Fâtih'in beşeriyetin zihniyetini değiştiren bu inkılâbın mâna ve mahiyetinden aradan zaman geçtiği için gaflet ediliyorsa, bu inkılâbın bir in'ikâsından başka bir şey olmıyan ve hükûmetimiz tarafından resmen kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinden de mi gaflet ediliyor?

«Fâtih'in ruhlarımıza nefhettiği insan haklarını, millî his ve duyguları vicdan ve söz hürriyetini gönüllerimizden tamamen çıkararak manevî varlıklarımızı da birer boş müze haline mi getireceğiz?

TARİH BU HATAYI AFFETMİYECEKTİR :

«Bu dâvanın bir zühul neticesi açıldığını kabule çalışarak bizler durumu mazur görsek bile tarih bu hatayı affetmiyecektir. Türk Milletinin millî mukavemeti bir müzenin cami olmasını istemekle kırılacak kadar zafiyete uğramamıştır. Aksini kabul etmek millî hisleri rencide edecek bir hareket değil midir?

«Şu maruzatımızı müvekkilimizin karakter ve hüviyetini tebarüz ettirerek yazıyı yazarken içerisinde bulunduğu ruh halini tebarüz ettirmek ve binnetice suç unsuru olabilecek herhangi bir kasıt taşımasına imkân olmadığını göstermek maksadiyle yapmış bulunuyoruz. Kasıt bulunmadığı için müvekkilimizin gerek 161 ve gerekse 163 üncü maddelere göre mahkûm edilmesine imkânı yoktur. Bu itibarla müvekkilimin beraatına karar verilmesini saygılarımızla bilvekâle rica ederiz.

Avukat ARİF EMRE

35

duvarlarını yıkırak bütün beşeriyeti vicdan hürriyetine ve lâikliğe kavuşturmuş olmasındadır. Fatih'in memleketinde, Fatih'in mabedinde, Fatih'in çocuklarına, 500 sene evvel o büyük insanın müslüman olmayanlara tanıdığı kadar vicdan hürriyeti, fikir hürriyeti tanımayacak mıyız?

Koca Fatih'in beşeriyetin zihniyetini değiştiren bu inkılâbın mâna ve mahiyetinden aradan zaman geçtiği için gaflet ediliyorsa, bu inkılâbın bir in'ikâsından başka bir şey olmayan ve hükûmetimiz tarafından resmen kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinden de mi gaflet ediliyor?

Fatih'in ruhlarımıza nefhettiği insan haklarını, millî his ve duyguları vicdan ve söz hürriyetini gönüllerimizden tamamen çıkararak manevî varlıklarımızı da birer boş müze haline mi getireceğiz?

TARİH BU HATAYI AFFETMEYECEKTİR:

Bu dâvanın bir zühul neticesi açıldığını kabule çalışarak bizler durumu mazur görsek bile tarih bu hatayı affetmiyecektir. Türk milletinin millî mukavemeti bir müzenin cami olmasını istemekle kırılacak kadar zafiyete uğramamıştır. Aksini kabul etmek millî hisleri rencide edecek bir hareket değil midir?

Şu maruzatımızı müvekkilimizin karakter ve hüviyetini tebarüz ettirerek yazıyı yazarken içerisinde bulunduğu ruh halini tebarüz ettirmek ve binnetice suç unsuru olabilecek herhangi bir kasıt taşımasına imkân olmadığını göstermek maksadıyla yapmış bulunuyoruz. Kasıt bulunmadığı için müvekkilimizin gerek 161 ve gerekse 163'üncü maddelere göre mahkûm edilmesine imkân yoktur. Bu itibarla müvekkilimin beraatına karar verilmesini saygılarımızla bilvekâle rica ederiz.

Avukat Arif Emre

AVUKAT EMİN AKYÜZ'ÜN MÜDAFAASI:

Müteakiben avukat Mehmed Emin Akyüz söz almış ve yapılan müdafaayı tamamlayıcı mahiyette müdafaada bulunmuş ve aynen şunları söylemiştir:

Muhterem ve asîl Türk Hâkimleri...

Sanık vekili arkadaşımın rahatsızlığı sebebile vekâleten geçen celse huzurunuza çıktım ve dâvanın esasını bilmediğim için mehil rica ettim.

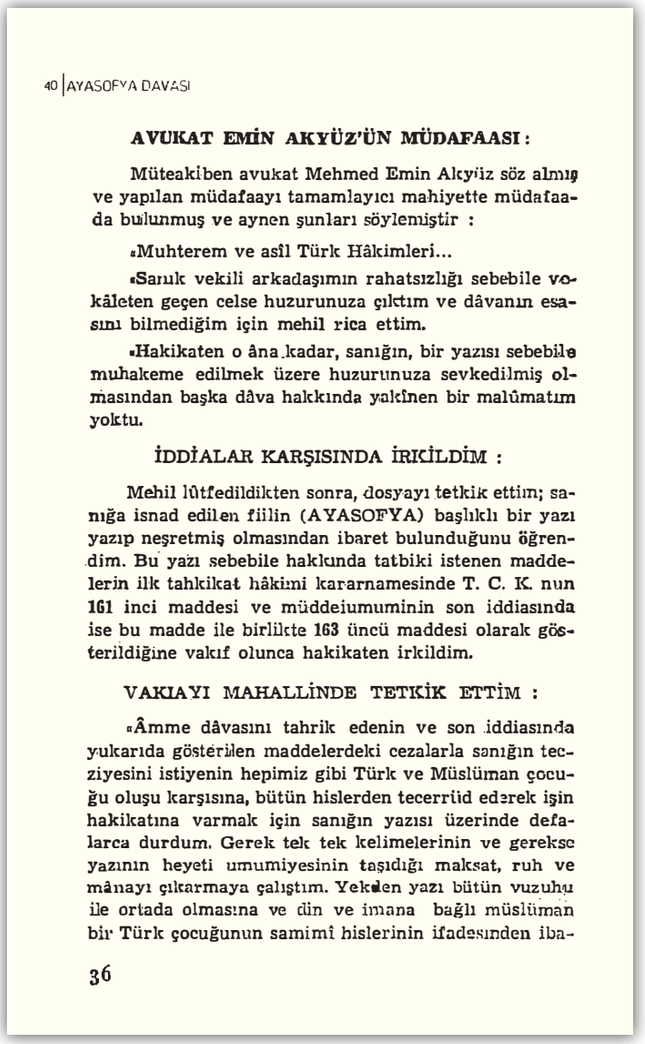
Hakikaten o âna kadar, sanığın, bir yazısı sebebiyle muhakeme edilmek üzere huzurunuza sevkedilmiş olmasından başka dâva hakkında yakînen bir malûmatım yoktu.

İDDİALAR KARŞISINDA İRKİLDİM:

Mehil lûtfedildikten sonra, dosyayı tetkik ettim; sanığa isnad edilen fiilin (Ayasofya) başlıklı bir yazı yazıp neşretmiş olmasından ibaret bulunduğunu öğrendim. Bu yazı sebebile hakkında tatbiki istenen maddelerin ilk tahkikat hâkimi kararnamesinde T. C. K.'nun 161'inci maddesi ve müddeiumuminin son iddiasında ise bu madde ile birlikte 163'üncü maddesi olarak gösterildiğine vakıf olunca hakikaten irkildim.

VAKIAYI MAHALLİNDE TETKİK ETTİM:

Âmme dâvasını tahrik edenin ve son iddiasında yukarıda gösterilen maddelerdeki cezalarla sanığın tecziyesini isteyenin hepimiz gibi Türk ve Müslüman çocuğu oluşu karşısına, bütün hislerden tecerrüd ederek işin hakikatına varmak için sanığın yazısı üzerinde defalarca durdum. Gerek tek tek kelimelerinin ve gerekse yazının heyeti umumiyesinin taşıdığı maksat, ruh ve mânayı çıkarmaya çalıştım. Yekden yazı bütün vuzuhu ile ortada olmasına ve din ve imana bağlı müslüman bir Türk çocuğunun samimî hislerinin ifadesinden ibaret bulunmasına rağmen, konuyu yazı

40 | AYASOFYA DAVASI

AVUKAT EMİN AKYÜZ'ÜN MÜDAFAASI :

Müteakiben avukat Mehmed Emin Akyüz söz almış ve yapılan müdafaayı tamamlayıcı mahiyette müdafaada bulunmuş ve aynen şunları söylemiştir :

«Muhterem ve asîl Türk Hâkimleri...

«Sanık vekili arkadaşımın rahatsızlığı sebebile vekâleten geçen celse huzurunuza çıktım ve dâvanın esasını bilmediğim için mehil rica ettim.

«Hakikaten o ânа kadar, sanığın, bir yazısı sebebile muhakeme edilmek üzere huzurunuza sevkedilmiş olmasından başka dâva hakkında yakînen bir malûmatım yoktu.

İDDİALAR KARŞISINDA İRKİLDİM :

Mehil lûtfedildikten sonra, dosyayı tetkik ettim; sanığa isnad edilen fiilin (AYASOFYA) başlıklı bir yazı yazıp neşretmiş olmasından ibaret bulunduğunu öğrendim. Bu yazı sebebile hakkında tatbiki istenen maddelerin ilk tahkikat hâkimi kararnamesinde T. C. K. nun 161 inci maddesi ve müddeiumuminin son iddiasında ise bu madde ile birlikte 163 üncü maddesi olarak gösterildiğine vakıf olunca hakikaten irkildim.

VAKIAYI MAHALLİNDE TETKİK ETTİM :

«Âmme dâvasını tahrik edenin ve son iddiasında yukarıda gösterilen maddelerdeki cezalarla sanığın tecziyesini istiyenin hepimiz gibi Türk ve Müslüman çocuğu oluşu karşısına, bütün hislerden tecerrüd ederek işin hakikatına varmak için sanığın yazısı üzerinde defalarca durdum. Gerek tek tek kelimelerinin ve gerekse yazının heyeti umumiyesinin taşıdığı maksat, ruh ve mânayı çıkarmaya çalıştım. Yekûn yazı bütün vuzuhu ile ortada olmasına ve din ve imana bağlı müslüman bir Türk çocuğunun samimî hislerinin ifadesinden ibaret bulunmasına rağmen, konuyu yazı dışında bir de mahallinde tetkik etmeyi düşündüm. Bunun için şu kısa zaman zarfında İstanbul'a gittim. Müze haline getirildiği tarihtenberi görmediğim Ayasofya'yı bu gözle gezdim. Tam bir hafta önce Ayasofya'da gördüklerimi arzedince yüksek heyetiniz de ayni ruhla tarafımızdan duyulan heyecanı hissedeceğinizden emin bulunmaktayız.

36

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 41

MAZNUN, HİS TARAFI GALİP, MİLLÎ BİR KIYMETTİR :

«Benden evvel konuşan sayın meslekdaşım, huzurunuzda sanık mevkiinde oturtulan, Osman Yüksel'in şahsiyeti, bütün yazılarındaki maksat ve istikameti hakkında hepimizin bildiği geçmiş hâdiselere temas ederek kâfi izahat vermiş bulunmaktadır.

«Sanık Osman Yüksel, yurdumuzun her yeri gibi mübarek bir yerinde Türk ana ve babadan doğmuş, kalbi mücerret bu memleketin hayrı için çarpan müslüman bir Türk evlâdıdır. Tabiî yaratılışı bağlandığı mevzularda kendisini her an coşup taşan bir mizaç sahibi yapmıştır. Fikirlerini ifade ederken şiire kaçan ifade ve buluşları sebebiyle ekseriya hissi galip bulunmaktadır. Osman Yüksel'i hepimiz gibi sizde tanırsınız. Her millet içinde umumu ilgilendiren millî mevzuları bunun gibi his tarafı taşkın şekilde ifade eden kıymetler vardır. Bu kıymetler tarih boyunca, kendi milletleri tarafından idare edilmiş ve şuurlu ve devamlı bir himaye sayesinde, millî hislerin ayakta ve dipdiri tutulması konusunda kendilerinden büyük istifadeler olunagelmiştir.

«AYASOFYA» NIN HUKUKÎ DURUMU :

«Dâva konusu yazı, Ayasofya camiinin cami halinden çıkarılmış olması dolayısiyle duyulan şahsî hisleri ve temennileri ifade etmektedir. Yazıyı ve iddiayı

37

dışında bir de mahallinde tetkik etmeyi düşündüm. Bunun için şu kısa zaman zarfında İstanbul'a gittim. Müze haline getirildiği tarihtenberi görmediğim Ayasofya'yı bu gözle gezdim. Tam bir hafta önce Ayasofya'da gördüklerimi arzedince yüksek heyetiniz de aynı ruhla tarafımızdan duyulan heyecanı hissedeceğinizden emin bulunmaktayız.

MAZNUN, HİS TARAFI GALİP, MİLLÎ BİR KIYMETTİR:

Benden evvel konuşan sayın meslekdaşım, huzurunuzda sanık mevkiinde oturtulan, Osman Yüksel'in şahsiyeti, bütün yazılarındaki maksat ve istikameti hakkında hepimizin bildiği geçmiş hâdiselere temas ederek kâfi izahat vermiş bulunmaktadır.

Sanık Osman Yüksel, yurdumuzun her yeri gibi mübarek bir yerinde Türk ana ve babadan doğmuş, kalbi mücerret bu memleketin hayrı için çarpan müslüman bir Türk evlâdıdır. Tabiî yaratılışı bağlandığı mevzularda kendisini her an coşup taşan bir mizaç sahibi yapmıştır. Fikirlerini

ifade ederken şiire kaçan ifade ve buluşları sebebiyle ekseriya hissi galip bulunmaktadır. Osman Yüksel'i hepimiz gibi siz de tanırsınız. Her millet içinde umumu ilgilendiren millî mevzuları bunun gibi his tarafı taşkın şekilde ifade eden kıymetler vardır. Bu kıymetler tarih boyunca kendi milletleri tarafından idare edilmiş ve şuurlu ve devamlı bir himaye sayesinde, millî hislerin ayakta ve dipdiri tutulması konusunda kendilerinden büyük istifadeler olunagelmiştir.

AYASOFYANIN HUKUKÎ DURUMU:

Dâva konusu yazı, Ayasofya Camii'nin cami halinden çıkarılmış olması dolayısıyla duyulan şahsî hisleri ve temennileri ifade etmektedir. Yazıyı ve iddiayı tahlil etmeden önce adı geçen Ayasofya'nın yaşayan hukukumuz muvacehesinde birkaç cümle ile hukukî durumuna temas edeceğiz.

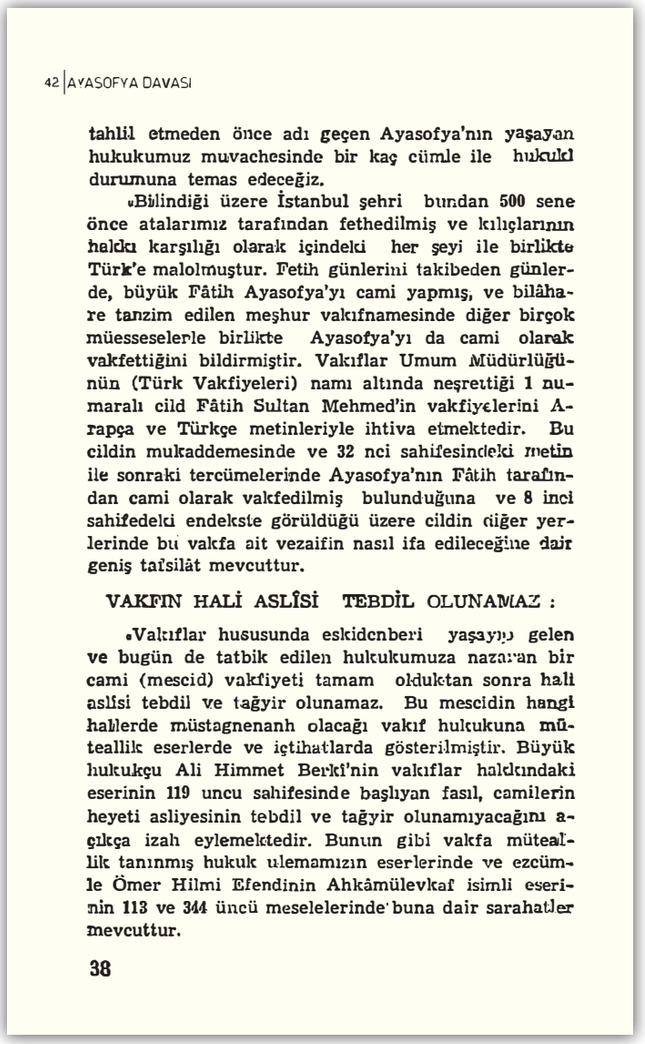
Bilindiği üzere İstanbul şehri bundan 500 sene önce atalarımız tarafından fethedilmiş ve kılıçlarının hakkı karşılığı olarak içindeki her şeyi ile birlikte Türk'e malolmuştur. Fetih günlerini takib eden günlerde, büyük Fatih Ayasofya'yı cami yapmış ve bilâhare tanzim edilen meşhur vakıfnamesinde diğer birçok müesseselerle birliket Ayasofya'yı da cami olarak vakfettiğini bildirmiştir. Vakıflar Umum Müdürlüğünün (Türk Vakfiyeleri) namı altında neşrettiği 1 numaralı cild Fatih Sultan Mehmed'in vakfiyelerini Arapça ve Türkçe metinleriyle ihtiva etmektedir. Bu cildin mukaddemesinde ve 32'inci sahifesindeki metin ile sonraki tercümelerinde Ayasofya'nın Fatih tarafından cami olarak vakfedilmiş bulunduğuna ve 8'inci sahifedeki endekste görüldüğü üzere cildin diğer yerlerinde bu vakfa ait vezaifin nasıl ifa edileceğine dair geniş tafsilât mevcuttur.

VAKFIN HALİ ASLÎSİ TEBDİL OLUNAMAZ:

Vakıflar hususunda eskidenberi yaşayıp gelen ve bugün de tatbik edilen hukukumuza nazaran bir cami (mescid) vakfiyeti tamam olduktan sonra hali aslîsi tebdil ve tağyir olunamaz. Bu mescidin hangi hallerde müstağn-en'anh (kendine ihtiyaç kalmayan vakıf) olacağı vakıf hukukuna müteallik eserlerde ve içtihatlarda gösterilmiştir. Büyük hukukçu Ali Himmet Berkî'nin vakıflar hakkındaki eserinin 119'uncu sahifesinde başlayan fasıl, camilerin heyeti asliyesinin tebdil ve tağyir olunamayacağını açıkça izah eylemektedir. Bunun gibi vakfa müteallik tanınmış hukuk ulemamızın eserlerinde ve ezcümle Ömer Hilmi Efendinin Ahkâmülevkaf isimli eserinin 113 ve 344'üncü meselelerinde buna dair sarahatler mevcuttur.

AYASOFYANIN MÜSLÜMAN-TÜRK HÜVİYETİ SİLİNEMEZ:

Ayasofya Fatih tarafından cami olarak vakfedildikten sonra tam 480 sene bilâfasıla bu hizmette kullanılmış, bu müddet zarfında bu cami içinde adedi milyarlara varan müslüman Türk ecdadımızın başları secdeye varmıştır. Beş asra yakın bir zaman içinde milyarlara varan müslüman

42 | AYASOFYA DAVASI

tahlil etmeden önce adı geçen Ayasofya'nın yaşayan hukukumuz muvacehesinde bir kaç cümle ile hukukî durumuna temas edeceğiz.

«Bilindiği üzere İstanbul şehri bundan 500 sene önce atalarımız tarafından fethedilmiş ve kılıçlarının hakkı karşılığı olarak içindeki her şeyi ile birlikte Türk'e malolmuştur. Fetih günlerini takibeden günlerde, büyük Fâtih Ayasofya'yı cami yapmış, ve bilâhare tanzim edilen meşhur vakıfnamesinde diğer birçok müesseselerle birlikte Ayasofya'yı da cami olarak vakfettiğini bildirmiştir. Vakıflar Umum Müdürlüğünün (Türk Vakfiyeleri) namı altında neşrettiği 1 numaralı cild Fâtih Sultan Mehmed'in vakfiyelerini Arapça ve Türkçe metinleriyle ihtiva etmektedir. Bu cildin mukaddemesinde ve 32 nci sahifesindeki metin ile sonraki tercümelerinde Ayasofya'nın Fâtih tarafından cami olarak vakfedilmiş bulunduğuna ve 8 inci sahifedeki endekste görüldüğü üzere cildin diğer yerlerinde bu vakfa ait vezaifin nasıl ifa edileceğine dair geniş tafsilât mevcuttur.

VAKFIN HALİ ASLİSİ TEBDİL OLUNAMAZ :

«Vakıflar hususunda eskidenberi yaşayıp gelen ve bugün de tatbik edilen hukukumuza nazaran bir cami (mescid) vakfiyeti tamam olduktan sonra hali aslisi tebdil ve tağyir olunamaz. Bu mescidin hangi hallerde müstagnenanh olacağı vakıf hukukuna mütealllik eserlerde ve içtihatlarda gösterilmiştir. Büyük hukukçu Ali Himmet Berki'nin vakıflar haldındaki eserinin 119 uncu sahifesinde başlıyan fasıl, camilerin heyeti asliyesinin tebdil ve tağyir olunamıyacağını açıkça izah eylemektedir. Bunun gibi vakfa müteallik tanınmış hukuk ulemamızın eserlerinde ve ezcümle Ömer Hilmi Efendinin Ahkâmülevkaf isimli eserinin 113 ve 344 üncü meselelerinde buna dair sarahatler mevcuttur.

38

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 43

«AYASOFYA» NIN «MÜSLÜMAN - TÜRK HÜVİYETİ» SİLİNEMEZ :

«Ayasofya Fatih tarafından cami olarak vakfedildikten sonra tam 480 sene bilâfasıla bu hizmette kullanılmış, bu müddet zarfında bu cami içinde adedi milyarlara varan müslüman Türk ecdadımızın başları secdeye varmıştır. Beş asra yakın bir zaman içinde milyarlara varan müslüman Türklerin bu camide ifa ettikleri ibadetlerin şöyle bir tahayyülü dahi insana ne derece heyecan ve istiğrak vereceği izahtan müstağnidir. İçinde beş asır mütemadiyen yapılagelen ibadetler, Ayasofya'nın temelinden zirvesine kadar bütün maddî varlığını Müslüman - Türk hüviyetiyle sarmış, bu maddî varlığı Türk - Müslüman hüviyetinden ayrılmaz ve tecezzi kabul etmez hale getirmiştir. Tarih boyunca nasıl ki bu yurdu müdafaa için sayısız evlâtlarını feda etmiş olan analarla dolu Anadolu'dan Türklük vasfı giderilemezse, Ayasofya'dan da Türk - Müslüman hüviyetinin mânası öylece silinemez.

DURUM, HUKUKEN MÜDAFAA EDİLEMEZ :

«**Vakıflar Umum Müdürlüğünün kayıtlarından öğrendiğimize göre, beş asırlık vakıf cami şahsiyetini taşıyan Ayasofya, İcra Vekilleri Heyetinin *24* Teşrinisani *1934* tarih ve *2/1589* sayılı kararnamesi ile iki satırlık bir yazı ile müze haline getirilmiştir (*47*).**

(47) Vakıflar Umum Müdürlüğü kayıtlarında görülen bahsi geçen kararnameyi o zamanki resmî gazetede bulamadık. Yaptığımız tetkikat neticesinde bunun «neşredilmeyen mukarrerat» arasında bulunduğu anlaşılmıştır. (Niçin neşredilmemiş niçin saklamışlar, gizlemişler. Bu üzerinde durulacak bir meseledir.)

«Yakın geçmişimize bakıp hâfızalarımızı yokladığımızda, Ayasofya'nın cami iken müze haline getiri-

39

Türklerin bu camide ifa ettikleri ibadetlerin şöyle bir tahayyülü dahi insana ne derece heyecan ve istiğrak vereceği izahtan müstağnidir. İçinde beş asır mütemadiyen yapılagelen ibadetler, Ayasofya'nın temelinden zirvesine kadar bütün maddî varlığını Müslüman-Türk hüviyetiyle sarmış, bu maddî varlığı Türk-Müslüman hüviyetinden ayrılmaz ve tecezzi kabul etmez hale getirmiştir. Tarih boyunca nasıl ki bu yurdu müdafaa için sayısız evlâtlarını feda etmiş olan analarla dolu Anadolu'dan Türklük vasfı giderilemezse, Ayasofya'dan da Türk-Müslüman hüviyetinin mânası öylece silinemez.

DURUM, HUKUKEN MÜDAFAA EDİLEMEZ:

Vakıflar Umum Müdürlüğünün kayıtlarından öğrendiğimize göre, beş asırlık vakıf cami şahsiyetini taşıyan Ayasofya, İcra Vekilleri Heyetinin 24 Teşrinisani 1934 tarih ve 2/1589 sayılı kararnamesi ile iki satırlık bir yazı

ile müze haline getirilmiştir.[10]

Yukarıda işaret ettiğimiz Vakfı hukukumuza nazaran bir caminin ve hele Ayasofya'nın müze haline getirilmesi hukuken ve kanunen caiz bulunmamaktadır. Mevzuatımız bu hususta hiçbir makama selâhiyet vermemiştir. İcra Vekilleri Heyetinin kararıyla 20 seneye yakın bir zamandanberi müze haline konmuş olması ancak fiilî bir durumdur. Hangi zaruret ve saiklerle yapılmış olursa olsun bu durumun hukuken müdafaası mutasavver değildir.

TATBİKİ İSTENEN 161'İNCİ MADDENİN KISA TAHLİLİ:

Ayasofya'nın müze haline getirilişinin, mevzuatımız muvacehesinde durumuna kısaca işaret ettikten sonra savcının sanık hakkında tatbikini istediği maddeleri kısaca gözden geçireceğiz.

Müddeiumumilik makamını işgal eden zat son iddiasında müvekkilimizin bu yazı ile (âmmenin telaş ve heyecanını mucip olacak veya halkın mâneviyatını kıracak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalâğalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yaymak suretiyle millî menfaatlere zarar verdiğini) ve ayrıca (lâikliğe aykırı olarak devletin içtimaî veya iktisadî veya hukukî temel nizamlarını kısmın de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasî menfaat ve şahsî nüfuz temin ve tesiseylemek madsadıyla dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes sayılan şeyleri âlet ederek propaganda yaptığını ileri sürmekte ve binnetice vatan hainlerine ve katillere verilebilecek cezaların verilmesini istemektedir.

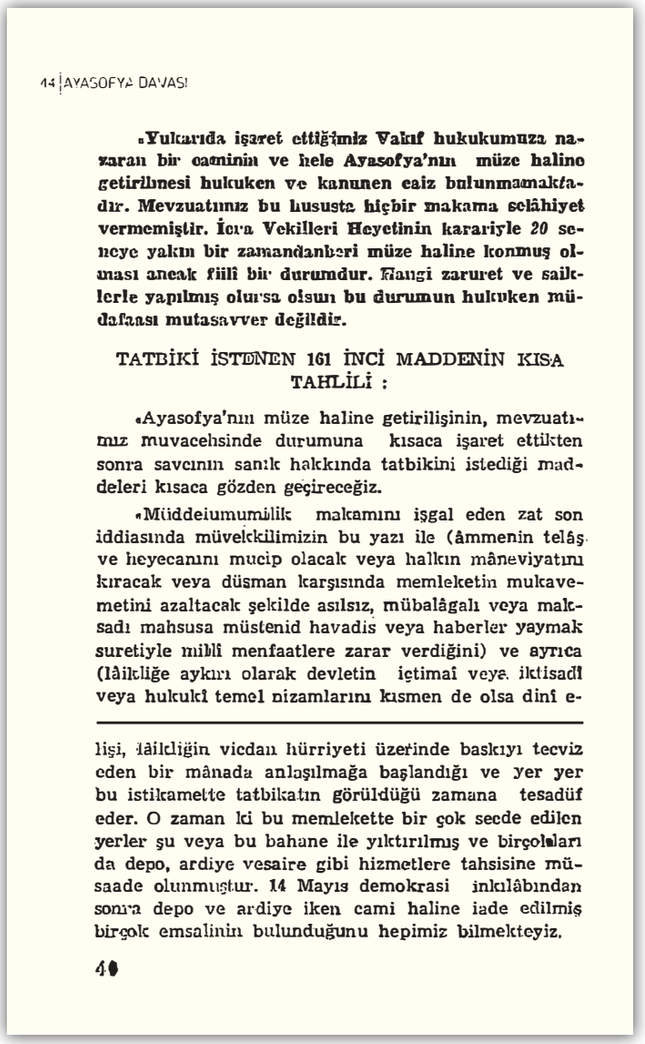
YAZIYI, SUÇ UNSURLARI BAKIMINDAN, İNSAF İLE MÜLÂHAZA EDELİM:

Ayasofya takriben 20 sene evveline gelinceye kadar 5 asırdanberi Türk'ün ibadet yerlerinden biri iken müze haline getirildiği sıralarda kimsenin telâş ve heyecanını mucip olmamış, asırların olgunlaştırdığı bu mübarek millet, o zaman o kararı da sükûnetle karşılamıştır. O tarihten bugüne kadar, bu konuda hiçbir hareket olmamış bulunması da bu hususu teyid etmektedir.

Milletimizin, hükûmetleri tarafından alınan karara itaatı karşısında, bir komşu millet matbuatından bazılarının takındığı taşkır tavır ibretle mütalâa edilmeye sezadır. Onlar, ortada hiçbir sebep yokken, birden

---

10 Vakıflar Umum Müdürlüğü kayıtlarında görülen bahsi geçeen kararnameyi o zamanki *Resmî Gazete*'de bulamadık. Yaptığımız tetkikat neticesinde bunun neşredilmeyen mukarrerat arasında bulunduğu anlaşılmıştır. (Niçin neşredilmemiş niçin saklamışlar, gizlemişler. Bu üzerinde durulacak bir meseledir.)
Yakın geçmişimize bakıp hâfızalarımızı yokladığımızda, Ayasofya'nın cami iken müze haline getirilişi, lâikliğin vicdan hürriyeti üzerinde baskıyı tecviz eden bir mânada anlaşılmaya başlandığı ve yer yer bu istikamette tatbikatın görüldüğü zamana tesadüf eder. O zaman ki bu memlekette bir çok secde edilen yerler şu veya bu bahane ile yıktırılmış ve bir çoklar da depo, ardiye vesaire gibi hizmetlere tahsisine müsaade olunmuştur. 14 Mayıs demokrasi inkılâbından sonra depo ve ardiye iken cami haline iade edilmiş birçok emsalinin bulunduğunu hepimiz bilmekteyiz.

44 AYASOFYA DAVASI

«Yukarıda işaret ettiğimiz Vakıf hukukumuza nazaran bir caminin ve hele Ayasofya'nın müze haline getirilmesi hukuken ve kanunen caiz bulunmamaktadır. Mevzuatımız bu hususta hiçbir makama selâhiyet vermemiştir. İcra Vekilleri Heyetinin kararıyle *20* seneye yakın bir zamandanberi müze haline konmuş olması ancak fiilî bir durumdur. Hangi zaruret ve saiklerle yapılmış olursa olsun bu durumun hukuken müdafaası mutasavver değildir.

TATBİKİ İSTENEN 161 İNCİ MADDENİN KISA TAHLİLİ :

«Ayasofya'nın müze haline getirilişinin, mevzuatımız muvacehsinde durumuna kısaca işaret ettikten sonra savcının sanık hakkında tatbikini istediği maddeleri kısaca gözden geçireceğiz.

«Müddeiumumilik makamını işgal eden zat son iddiasında müvekkilimizin bu yazı ile (âmmenin telâş ve heyecanını mucip olacak veya halkın mâneviyatını kıracak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalâgalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yaymak suretiyle milli menfaatlere zarar verdiğini) ve ayrıca (lâikliğe aykırı olarak devletin içtimaî veya iktisadî veya hukukî temel nizamlarını kısmen de olsa dinî e-

---

lişi, lâikliğin vicdan hürriyeti üzerinde baskıyı tecviz eden bir mânada anlaşılmağa başlandığı ve yer yer bu istikamette tatbikatın görüldüğü zamana tesadüf eder. O zaman ki bu memlekette bir çok secde edilen yerler şu veya bu bahane ile yıktırılmış ve birçokları da depo, ardiye vesaire gibi hizmetlere tahsisine müsaade olunmuştur. 14 Mayıs demokrasi inkılâbından sonra depo ve ardiye iken cami haline iade edilmiş birçok emsalinin bulunduğunu hepimiz bilmekteyiz.

40

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 45

sas ve inançlara uydurmak amaciyle veya siyasî menfaat veya şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek maksadiyle dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes sayılan şeyleri âlet ederek propaganda yaptığını ileri sürmekte ve binnetice vatan hainlerine ve katillere verilebilecek cezaların verilmesini istemektedir.

YAZIYI, SUÇ UNSURLARI BAKIMINDAN, İNSAF İLE MÜLÂHAZA EDELİM :

«Yüksek hey'etinizi her türlü suizanlardan tenzih ederek bu iddiayı yapan müddeiumuminin Türklük, Müslümanlık ve nihayet insanlık duygularına hitap ediyor ve dâva konusunda kendilerini insaf ve mülâhazaya davet ediyoruz.

YAZI, TELÂŞ YARATMAMIŞTIR :

«Ayasofya takriben 20 sene evveline gelinceye kadar 5 asırdanberi Türkün ibadet yerlerinden biri iken müze haline getirildiği sıralarda kimsenin telâş ve heyecanını mucip olmamış, asırların olgunlaştırdığı bu mübarek millet, o zaman o kararı da sükûnetle karşılamıştır. O tarihten bu güne kadar, bu konuda hiçbir hareket olmamış bulunması da bu hususu teyid etmektedir.

«Milletimizin, hükûmetleri tarafından alınan kararа itaatı karşısında, bir komşu millet matbuatından bazılarının takındığı taşkın tavır ibretle mütalâa edilmeğe sezadır. Onlar, ortada hiçbir sebep yokken, birden Ayasofya'nın kilise haline getirilmesi yolunda taleplerde bulunmağa başlamışlar ve hattâ bu uğurda fiilî bazı tezahürlerde dahi bulunmuşlardır. İşte, o sıralarda, o gibi şartlar muvacehesinde yazılan bu yazıdan dolayı yazarı ancak takdir edilebilirdi. Nitekim, yazı yazıldığı ve neşredildiği sırada böylece takdir hisleriyle karşılanmış, bu yüzden kendisine neden bu yazıyı

41

Ayasofya'nın kilise haline getirilmesi yolunda taleplerde bulunmaya başlamışlar ve hatta bu uğurda fiilî bazı tezahürlerde dahi bulunmuşlardır. İşte, o sıralarda, o gibi şartlar muvacehesinde yazılan bu yazıdan dolayı yazar ancak takdir edilebilirdi. Nitekim, yazı yazıldığı ve neşredildiği sırada böylece takdir hisleriyle karşılanmış, bu yüzden kendisine neden bu yazıyı yazdığı hakkında sual sormayı kimse aklından dahi geçirmemiştir.

Dâva konusu yazı Serdengeçti mecmuasının Ağustos 1952 tarihli nüshasında intişar etmiştir. Dâva ise bundan aylarca sonra açılmış bulunmaktadır. Yazının intişarından dâva tarihine kadar hatta dâva tarihinden bu âna kadar Ayasofya'nın tekrar cami haline getirilmesi temennisi dolayısıyla âmmede değil, fertlerde dahi en küçük bir telâş ve heyecan eseri görülmemiştir. Neşrinden sonra bu kadar zaman geçip yazının tesiri derecesi bilfiil anlaşılmış bulunduğu halde müddeiumuminin, (âmmenin telâş ve heyecanını mucip olma) unsurunu nereden arayıp bulduğuna akıl erdirmek mümkün olmamıştır.

YAZIDA ASILSIZ HABERLER YOKTUR:

Ayasofya'nın 500 senelik cami iken müze haline getiriliş inkârı gayrikabil bir vâkıadır. Kanun haberlerin düşman karşısınhda memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız ve mübalâgalı yayılmasını suç unsuru saymıştır. Ayasofya'nın müze oluşu ve cami iken zeminin, duvarlarını ve kubbelerini tezyin eden halılar, tablolar ve yazılar ne varsa hepsinin indirilmiş ve bir depoya konmuş bulunması da herkesce bilinen ve bilmiyenlerce keşfen tahkiki mümkün bir hakikat iken bu hususa taallûk eden yazı kısmının asılsız diye tavsif edilmesi için herşeyden önce insaftan tecerrüt etmek lâzımgelir. Kaldı ki yazı cereyan etmekte olan bir hâdisenin oluşu esnasında umuma duyurmayı matuf bir haber de değildir. Hadise olalı ve Ayasofya beş yüz seneden beri giydiği müslümanlığa ve Türklüğe ait elbiselerinden soyulalı 20 sene olmuştur. Yazı, yirmi sene evvel olan bir hadisenin cereyan ettiği yerin bir ziyaret sebebiyle görüldüğü esnada duyulan hissiyatın ifadesinden ibarettir. Yukarıda bir nebze işaret ettiğimiz veçhile bu gibi yazılar ancak millî mukavemeti artıran yazılardandır. Vatan müdafaası zamanı geldiğinde her sahada heyecan ifade eden bu gibi yazıların ortaya çıkması, hatta çıkmasının istenmesi millî mukavemeti artırıcı bir mahiyette olduklarındandır. 500 senelik bir caminin mevzu hukuka muhalif olsun olmasın müze haline getirildikten sonra ihtiyaca binaen tekrar cami haline getirilmesini istemek müslüman Türk vatandaşının tabiî haklarındandır. Vatandaş ister, icra mevkiinde bulunan günün şartlarını ve ihtiyaçlarını nazara alarak bu talebi red veya terviç eder. Bu gibi taleplerin millî mukavemeti azaltıcı hiçbir veçhi yoktur. Demokrasi inkılâbından sonra tekrar cami haline getirilen mescidlerin mevcudiyeti bu yoldaki taleplerin yersiz olmadığına delildir. Ayasofya'nın tekrar kilise haline getirilmesi hususunda Yunan matbuatında ileri sürülen metalib karşısında müvekkilimizin kalemi eline alıp müddeiumuminin dediği gibi (burası 500 sene evvel kilise idi, yine kilise yapalım ve sahiplerine teslim edelim. Bizans devrinde olduğu gibi üzerine kendi bayraklarını çekerek içerde tapınsınlar) mı demeli idi? Böyle dendiği takdirde 500 senelik tarihin inkâr edileceği ve binnetice kılıç hakkı ile ve binlerce şüheda kanı pahasına alınan yerlerin fetihten evvelki sahiplerine iadesi lâzım geldiği fikri telkin edilmiş olur ve işte bu fikir ve telkin açıkça millî mukavemetin kırılmasını intaç ederdi. Müvekkilimizin malımız olmuş bulunan bir yer üzerindeki haksız talepleri bu şekildi karşılamış bulunması ancak takdir olunmak lâzımdır.

YAZIDA, 163'ÜNCÜ MADDENİN UNSURLARI DA YOKTUR:

161'inci maddenin unsurları ve iddia dolayısıyla şu kadarla iktifa ettikten sonra müvekkilimize isnad olunan 163'üncü maddenin unsurlarına da bir nebze temas edeceğiz.

Müvekkilimizin yazısında devletin hiçbir iktisadî, içtimaî ve hukukî temel nizamından ve onların dinî esaslara uydurulması lâzım geldiğinden

yazdığı hakkında sual sarmağı kimse aklından dahi geçirmemiştir.

«Dâva konusu yazı Serdengeçti mecmuasının Ağustos 1952 tarihli nüshasında intişar etmiştir. Dâva ise bundan aylarca sonra açılmış bulunmaktadır. Yazının intişarından dâva tarihine kadar hattâ dâva tarihinden bu âna kadar Ayasofya'nın tekrar cami haline getirilmesi temennisi dolayısiyle âmmede değil, fertlerde dahi en küçük bir telâş ve heyecan eseri görülmemiştir. Neşrinden sonra bu kadar zaman geçip yazının tesiri derecesi bilfiil anlaşılmış bulunduğu halde müddeiumuminin, (âmmenin telâş ve heyecanını mucip olma) unsurunu nereden arayıp bulduğuna akıl erdirmek mümkün olmamıştır.

YAZIDA «ASILSIZ HABERLER» YOKTUR:

«Ayasofya'nın 500 senelik cami iken müze haline getirilişi inkârı gayrikabil bir vâkıadır. Kanun haberlerin düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız ve mübalâgalı yayılmasını suç unsuru saymıştır. Ayasofya'nın müze oluşu ve cami iken zeminini, duvarlarını ve kubbelerini tezyin eden halılar, tablolar ve yazılar ne varsa hepsinin indirilmiş ve bir depoya konmuş bulunması da herkesce bilinen ve bilmiyenlerce keşfen tahkiki mümkün bir hakikat iken bu hususa taallûk eden yazı kısmının asılsız diye tavsif edilmesi için her şeyden önce insaftan tecerrüt etmek lâzımgelir. Kaldı ki yazı cereyan etmekte olan bir hâdisenin oluşu esnasında umuma duyurmayı matuf bir haber de değildir. Hâdise olalı ve Ayasofya beşyüz senedenberi giydiği müslümanlığa ve Türklüğe ait elbiselerinden soyulalı 20 sene olmuştur. Yazı, yirmi sene evvel olan bir hâdisenin cereyan ettiği yerin bir ziyaret sebebile görüldüğü esnada duyulan hissiyatın ifadesinden ibarettir. Yukarda bir nebze işaret ettiğimiz veçhile bu gibi yazılar ancak millî mukavemeti artıran yazılardandır. Vatan müdafaası zamanı geldiğinde her sahada heyecan ifade eden bu gibi yazıların ortaya çıkması, hattâ çıkmasının istenmesi millî mukavemeti artırıcı mahiyette olduklarındandır. 500 senelik bir caminin mevzu hukuka muhalif olsun olmasın müze haline getirildikten sonra ihtiyaca binaen tekrar cami haline getirilmesini istemek müslüman Türk vatandaşının tabiî haklarındandır. Vatandaş ister, icra mevkiinde bulunanlar günün şartlarını ve ihtiyaçlarını nazara alarak bu talebi red veya terviç eder. Bu gibi taleplerin millî mukavemeti azaltıcı hiçbir veçhi yoktur. Demokrasi inkılâbından sonra tekrar cami haline getirilen mescidlerin mevcudiyeti bu yoldaki taleplerin yersiz olmadığına delildir. Ayasofya'nın tekrar kilise haline getirilmesi hususunda Yunan matbuatında ileri sürülen metalibat karşısında müvekkilimizin kalemi eline alıp müddeiumuminin dediği gibi (burası 500 sene evvel kilise idi, yine kilise yapalım ve sahiplerine teslim edelim. Bizans devrinde olduğu gibi üzerine kendi bayraklarını çekerek içerde tapınsınlar) mı demeli idi? Böyle dendiği takdirde 500 senelik tarihin inkâr edileceği ve binnetice kılıç hakkı ile ve binlerce şüheda kanı pahasına alınan yerlerin fetihten evvelki sahiplerine iadesi lâzımgeldiği fikri telkin edilmiş olur ve işte bu fikir ve telkin açıkça millî mukavemetin kırılmasını intaç ederdi. Müvekkilimizin malımız olmuş bulunan bir yer üzerindeki haksız taleplerı bu şekilde karşılamış bulunması ancak takdir olunmak lâzımdır.

YAZIDA, 163 ÜNCÜ MADDENİN UNSURLARI DA YOKTUR:

«161 inci maddenin unsurları ve iddia dolayısile şu kadarla iktifa ettikten sonra müvekkilimize isnad olunan 163 üncü maddenin unsurlarına da bir nebze temas edeceğiz.

bahis yoktur. Yazıda, müvekkilimizin siyasi ve şahsî nüfuz tesis etmek maksadıyla hareket ettiğine dair de sarahat yoktur. Mücerret mecmua çıkarıp neşriyat yapmak maddenin kasdettiği nüfuz tesisinin kabulünü icap ettirmez. Aksi takdirde bütün gazete ve mecmua çıkaranları başkaca delil aramaksızın bu maddenin tehdidi altında mahkemelere sevk edip mahkûm ettirmek yolu açılır ki bu yol fikir ve neşir hürriyetinin imhasına müncer olur. Kaldı ki kanun neşriyat yoluyla şahsî nüfuz tesis etmenin lâikliğe aykırı olmasını da şart koşmuştur. Müze haline geterilen tarihî bir caminin tekrar cami haline getirildikten sonra da kilise haline getirilmesini istiyenlerin bu taleplerinin tervicini emreden bir bâtıl anlayış ve rejim değildir. Ayasofya konusunda müze haline getirme fiilinde mevzuata aykırı bir mahiyet vardır. 500 sene Türk ve müslüman hüviyetini iktisap eden vakıf bir caminin onun mevcudiyeti ile iftihar eden milyonlarca müslümanın dinî hissiyatına bakılmaksızın bir kalemde müze haline ge-

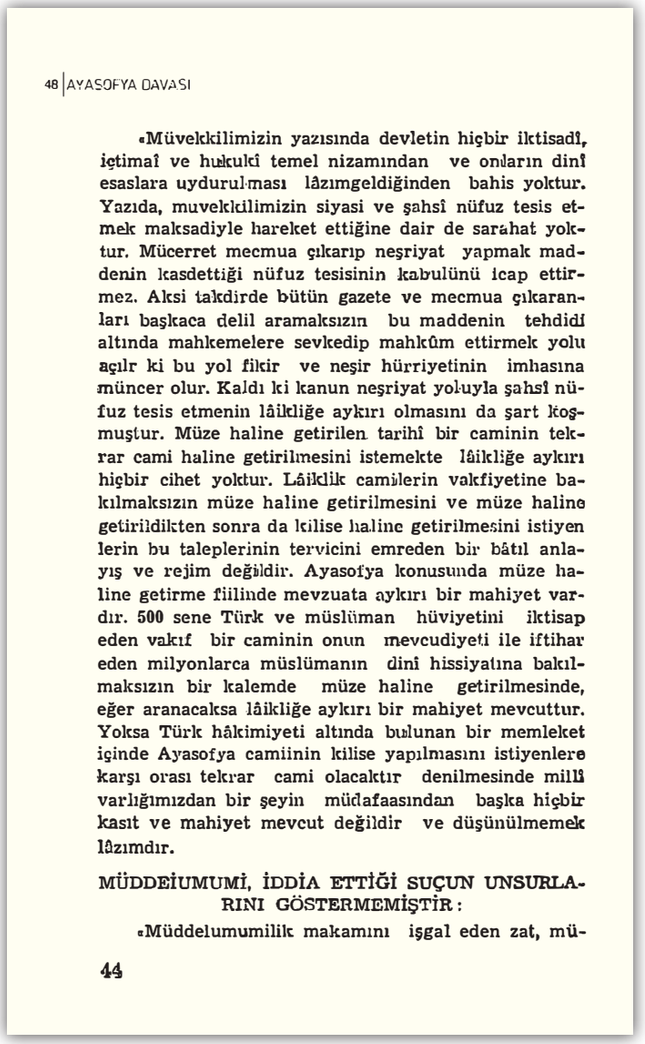
tirilmesinde, eğer aranacaksa lâikliğe aykırı bir mahiyet mevcuttur. Yoksa Türk hâkimiyeti altında bulunan bir memleket içinde Ayasofya Camiinin kilise yapılmasını istiyenlere karşı orası tekrar cami olacaktır denilmesinde millî varlığımızdan bir şeyin müdafaasından başka hiçbir kasıt ve mahiyet mevcut değildir ve düşünülmemesi lâzımdır.

MÜDDEİUMUMİ, İDDİA ETTİĞİ SUÇUN UNSURLARINI GÖSTERMEMİŞTİR:

Müddeiumumilik makamını işgal eden zat, müvekkilimiz hakkında tatbikini istediği maddelerdeki unsurların birer biren ne veçhile teşekkül ettiğini izah etmek ve delilleriyle göstermek mevkiinde bulunduğu halde böyle yapmamış, yazıdan bazı cümleler alarak ve ilâveler de yapmak suretiyle bunların lâikliğe aykırı, millî mukavemeti kıracak, şahsî nüfuz tesis edecek mahiyette bulunduğunu indî olarak söylemekle iktifa etmiştir.

MİLLÎ MUKAVEMETİ, BU GİBİ DÂVALAR KIRAR:

Müdddeiumumilik makamı kendine gelen her iş üzerinde uluorta iddianame tanzim edip vatandaşları sanık sıfatıyla mahkemeye sevk için kurulmuş bir baskı âleti değildir. Bilhassa bu gibi mevzularda dâva açmadan evvel savcılığın inceden inceye tetkikat yapıp üzerinde durması bir lâzimedir. Vatana bağlılık ve vatandan olan âbideler üzerinde hassasiyetten ileri gelen düşünce his ifadelerinin, millî mukavemeti kıracak mahiyette tavsif edilmesinde cidden azim bir hata ve tehlike mevcuttur. Bu gibi dâvaların açılması bu mevzularda millî mukavemeti artıracak şekilde yazı yazma kudretine sahip olanları ürkütür ve binnetice millî mukavemeti kırar. Bir vatandaşın mahkemede beraat etse dahi sanık sıfatıyla bu maddeler tehdidi altında aylarca muhakeme edilmesinin tevlid edeceği baskı tesiri izahtan vârestedir. Bir baskı tesiri uyandırabilecek bu gibi dâvaların açılmasının büyük bir titizlikle üst makamlarca kontrol edilmesini istemek hakkımızdır.

48 | AYASOFYA DAVASI

«Müvekkilimizin yazısında devletin hiçbir iktisadî, içtimaî ve hukukî temel nizamından ve onların dinî esaslara uydurulması lâzımgeldiğinden bahis yoktur. Yazıda, muvekkilimizin siyasi ve şahsî nüfuz tesis etmek maksadiyle hareket ettiğine dair de sarahat yoktur. Mücerret mecmua çıkarıp neşriyat yapmak maddenin kasdettiği nüfuz tesisinin kabulünü icap ettirmez. Aksi takdirde bütün gazete ve mecmua çıkaranları başkaca delil aramaksızın bu maddenin tehdidi altında mahkemelere sevkedip mahkûm ettirmek yolu açılır ki bu yol fikir ve neşir hürriyetinin imhasına müncer olur. Kaldı ki kanun neşriyat yoluyla şahsî nüfuz tesis etmenin lâikliğe aykırı olmasını da şart koşmuştur. Müze haline getirilen tarihî bir caminin tekrar cami haline getirilmesini istemekte lâikliğe aykırı hiçbir cihet yoktur. Lâiklik camilerin vakfiyetine bakılmaksızın müze haline getirilmesini ve müze haline getirildikten sonra da kilise haline getirilmesini istiyenlerin bu taleplerinin tervicini emreden bir bâtıl anlayış ve rejim değildir. Ayasofya konusunda müze haline getirme fiilinde mevzuata aykırı bir mahiyet vardır. 500 sene Türk ve müslüman hüviyetini iktisap eden vakıf bir caminin onun mevcudiyeti ile iftihar eden milyonlarca müslümanın dini hissiyatına bakılmaksızın bir kalemde müze haline getirilmesinde, eğer aranacaksa lâikliğe aykırı bir mahiyet mevcuttur. Yoksa Türk hâkimiyeti altında bulunan bir memleket içinde Ayasofya camiinin kilise yapılmasını istiyenlere karşı orası tekrar cami olacaktır denilmesinde millî varlığımızdan bir şeyin müdafaasından başka hiçbir kasıt ve mahiyet mevcut değildir ve düşünülmemek lâzımdır.

MÜDDEİUMUMİ, İDDİA ETTİĞİ SUÇUN UNSURLARINI GÖSTERMEMİŞTİR:

«Müddelumumilik makamını işgal eden zat, mü-

44

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 49

vekkilimiz hakkında tatbikini istediği maddelerdeki unsurların birer birer ne veçhile teşekkül ettiğini izah etmek ve delilleriyle göstermek mevkiinde bulunduğu halde böyle yapmamış, yazıdan bazı cümleler alarak ve ilâveler de yapmak suretiyle bunların lâikliğe aykırı, millî mukavemeti kıracak, şahsî nüfuz tesis edecek mahiyette bulunduğunu indî olarak söylemekle iktifa etmiştir.

MİLLİ MUKAVEMETİ, BU GİBİ DÂVALAR KIRAR:

«Müddeiumumilik makamı kendine gelen her iş üzerinde uluorta iddianame tanzim edip vatandaşları sanık sıfatile mahkemeye sevk için kurulmuş bir baskı âleti değildir. Bilhassa bu gibi mevzularda dâva açmadan evvel savcılığın inceden inceye tetkikat yapıp üzerinde durması bir lâzımdır. Vatana bağlılık ve vatandan olan âbideler üzerinde hassasiyetten ileri gelen düşünce ve his ifadelerinin, millî mukavemeti kıracak mahiyette tavsif edilmesinde cidden azim bir hata ve tehlike mevcuttur. Bu gibi dâvaların açılması bu mevzularda millî mukavemeti artıracak şekilde yazı yazma kudretine sahip olanları ürkütür ve binnetice millî mukavemeti kırar. Bir vatandaşın mahkemede beraat etse dahi sanık sıfatile bu maddeler tehdidi altında aylarca muhakeme edilmesinin tevlid edeceği baskı tesiri izahtan vârestedir. Bir baskı tesiri uyandırabilecek bu gibi dâvaların açılmasının büyük bir titizlikle üst makamlarca kontrol edilmesini istemek hakkımızdır.

BİLİRKİŞİ RAPORU KÂFİDİR:

«Dâva konusu yazı dosyadadır. Yukardanberi verdiğimiz izahat şahsî görüşümüz olmakla beraber bu hususta dosyada bizi teyid eden kıymetli bir vesika da mevcuttur. Sorgu hâkimliği yazının hukukî durumu

45

BİLİRKİŞİ RAPORU KÂFİDİR:

Dâva konusu yazı dosyadadır. Yukarıdanberi verdiğimiz izahat şahî görüşümüz olmakla beraber bu hususta dosyada bizi teyid eden kıymetli bir vesika da mevcuttur. Sorgu hâkimliği yazının hukukî durumu için bilirkişi tetkikatına lüzum görmüş ve memlekette tanınmış olan hatta beynelmilel şöhreti bulunan bir ilim adamımız Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na yazıyı tetkik ettirmiştir. Bu muhterem zât, müvekkilimin yazısını her bakımdan hakikaten incelemiş ve 2.4.953 tarihli bir rapor vermiştir.[11]

Dâvamızda müvekkilimizin lehine olduğu için değil, hakikaten akıl ve hikmete, kanunların ruhuna, insan hakları ve cemiyet nizamı prensip ve gereklerine uygunluğu bakımından, bu bilirkişi raporu, adlî edebiyatımı-

11 Bilirkişi raporunun metni üçüncü sayımızda aynen neşredildiği cihetle rapordan alınıp müdafaanamemize konmuş bulunan cümleler, tekrar olmaması için buraya dercedilmemiştir.

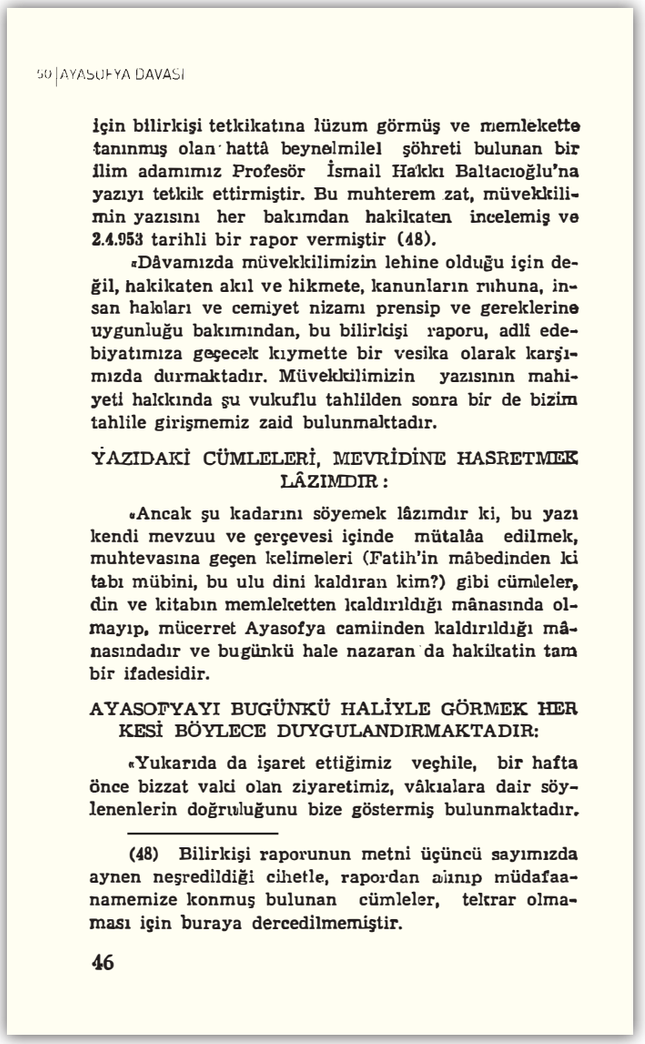
za geçecek kıymette bir vesika olarak karşımızda durmaktadır. Müvekkilimizin yazısının mahiyeti hakkında şu vukuflu tahlilden sonra bir de bizim tahlile girişmemiz zaid bulunmaktadır.

YAZIDAKİ CÜMLELERİ, MEVRİDİNE HASRETMEK LÂZIMDIR:

Ancak şu kadarını söylemek lâzımdır ki, bu yazı kendi mevzuu ve çerçevesi içinde mütalâa edilmek, muhtevasına geçen kelimeleri (Fatih'in mâbedinden kitabı mübini, bu ulu dini kaldıran kim?) gibi cümleler, din ve kitabın memleketten kaldırıldığı mânasında olmayıp, mücerret Ayasofya camiinden kaldırıldığı mânasındadır ve bugünkü hâle nazaran da hakikatin tam bir ifadesidir.

AYASOFYA'YI BUGÜNKÜ HALİYLE GÖRMEK HERKESİ BÖYLECE DUYGULANDIRMAKTADIR:

Yukarıda da işaret ettiğimiz veçhile, bir hafta önce bizzat vaki olan ziyaretimiz, vâkıalara dair söylenenlerin doğruluğunu bize göstermiş bulunmaktadır. Filhakika vaktiyle içinde gürül gürül ibadet edilen Ayasofya, bugün, bütün elbiselerinden soyulmuş, ölü bir mezar sükûtu içinde bomboş durmaktadır. Avlusundaki şadırvanlar kurumuş, caminin içindeki halılar, duvarlardaki levhalar, yazılar hepsi kaldırılmış... Çok büyük oldukları için yerlerinde bırakılan sekiz levha ile mahkûk birkaç cümle yazıdan başka, beş yüz sene içinde müslüman Türkün camiye giydirildiği elbiselerden hiçbiri yerinde değil. Bugünkü hali ile Ayasofya, ayakta duran, mânasından tecerrüd etmiş bir taş sütun yığını halindedir. Ziyaretçiler, içeriye ayakkabı ile girmekte ve sokakta dolaşır gibi hiçbir kayda tâbi olmadan dolaşabilmektedir. Üzerinde yürünülen zemin yer yer kazılmış, bu binanın ilk zamanlardaki temellerinden bazı yerler meydana çıkarılmış... Bu çukurlarda biriken temel suları yosunlaşmış ve kokmakta... Koca bina içinde dört bekçi... her biri bir köşede yerde taşlar üzerine oturmuş... Öylece ziyaretçi beklemekte. Caminin duvarları yer yer taş ve sıvaları dökülmüş... Her taraf hâli üzre terkedilmesinin kirliliği içinde... Dehlizler karanlık... Cami halinde iken mevcud olan elektrik tesisatı kaldırılmış... Yalnız, yağ kandilleri boş ve metruk bir halde yerlerinde asılı durmakta... Koca âbide, koca eser, gezdiğim bir saat zarfında benden başka üçü kadın ve beşi erkek olmak üzere sekiz (Rum vatandaşı) tarafından ziyaret edildi. Ayasofya'nın cami halindeki ruhaniyetini yakinen görüp bilenler için bugünkü hali hakikaten hüzün verici bir haldir. Eski halini bilip ruhaniyetinden feyz almış olanlar içinde biraz hassas bulunanların müvekkilim Osman Yüksel gibi heyecana gelmemesine imkân yoktur. Bu tesir ve neticeyi bizzat yaşamış olmaklığım sebebiyle yüksek heyetinize arzetmeye cesaret buluyorum. Ayasofya'yı gezerken duyduğum hislerin mahiyet ve kuvvetini sizlere duyurabilmem için kelime bulmakta acz içindeyim. Yalnız şu kadarını söyliyeyim ki, ziyaret için bilet alıp kapıdan içeri girdiğim andan, orayı terkedeceğim ana kadar hemen her anım gözyaşları içinde

50 | AYASOFYA DAVASI

için bilirkişi tetkikatına lüzum görmüş ve memlekette tanınmış olan hattâ beynelmilel şöhreti bulunan bir ilim adamımız Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na yazıyı tetkik ettirmiştir. Bu muhterem zat, müvekkilimin yazısını her bakımdan hakikaten incelemiş ve 2.4.953 tarihli bir rapor vermiştir (48).

«Dâvamızda müvekkilimizin lehine olduğu için değil, hakikaten akıl ve hikmete, kanunların ruhuna, insan hakları ve cemiyet nizamı prensip ve gereklerine uygunluğu bakımından, bu bilirkişi raporu, adli edebiyatımıza geçecek kıymette bir vesika olarak karşımızda durmaktadır. Müvekkilimizin yazısının mahiyeti hakkında şu vukuflu tahlilden sonra bir de bizim tahlile girişmemiz zaid bulunmaktadır.

YAZIDAKİ CÜMLELERİ, MEVRİDİNE HASRETMEK LÂZIMDIR:

«Ancak şu kadarını söyemek lâzımdır ki, bu yazı kendi mevzuu ve çerçevesi içinde mütalâa edilmek, muhtevasına geçen kelimeleri (Fatih'in mâbedinden ki tabı mübini, bu ulu dini kaldıran kim?) gibi cümleler, din ve kitabın memleketten kaldırıldığı mânasında olmayıp, mücerret Ayasofya camiinden kaldırıldığı mânasındadır ve bugünkü hale nazaran da hakikatin tam bir ifadesidir.

AYASOFYAYI BUGÜNKÜ HALİYLE GÖRMEK HER KESİ BÖYLECE DUYGULANDIRMAKTADIR:

«Yukarıda da işaret ettiğimiz veçhile, bir hafta önce bizzat vaki olan ziyaretimiz, vâkıalara dair söylenenlerin doğruluğunu bize göstermiş bulunmaktadır.

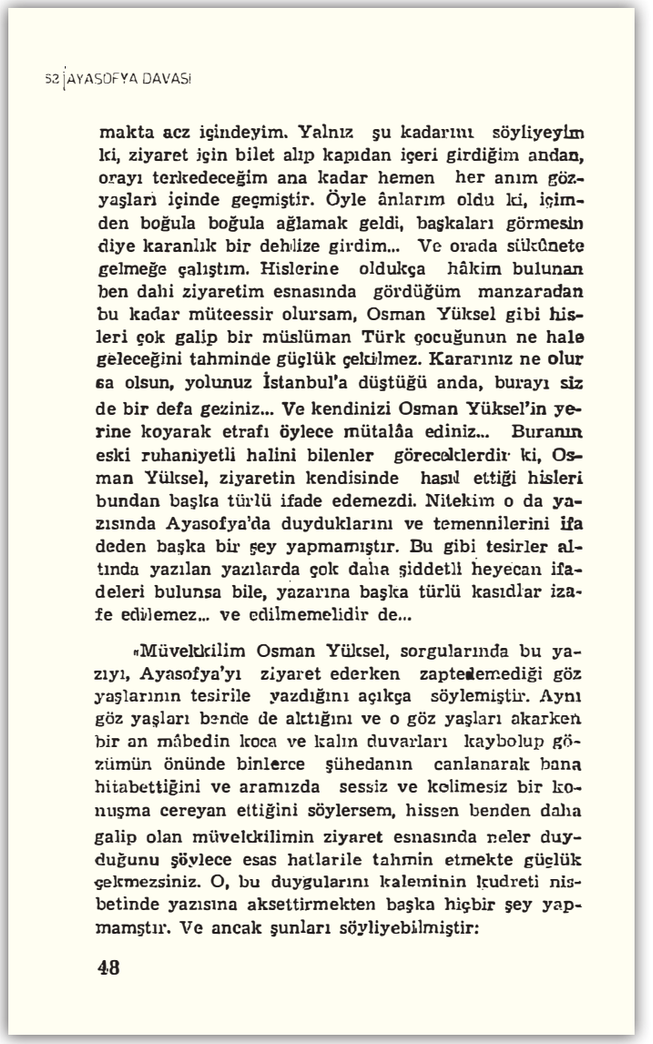
(48) Bilirkişi raporunun metni üçüncü sayımızda aynen neşredildiği cihetle, rapordan alınıp müdafaanamemize konmuş bulunan cümleler, tekrar olmaması için buraya dercedilmemiştir.

46

Filhakika vaktile içinde gürül gürül ibadet edilen Ayasofya, bugün, bütün elbiselerinden soyulmuş, ölü bir mezar sükûtu içinde bomboş durmaktadır. Avlusundaki şadırvanlar kurumuş, camiin içindeki halılar, duvarlardaki levhalar, yazılar hepsi kaldırılmış... Çok büyük oldukları için yerlerinde bırakılan sekiz levha ile mahkûk birkaç cümle yazıdan başka, beşyüz sene içinde müslüman Türkün camiye giydirildiği elbiselerden hiçbiri yerinde değil. Bugünkü halile Ayasofya, ayakta duran, mânasından tecerrüd etmiş bir taş ve bütun yığını halindedir. Ziyaretçiler, içeriye ayakkabı ile girmekte ve sokakta dolaşır gibi hiçbir kayda tabi olmadan dolaşabilmektedir. Üzerinde yürünülen zemin yer yer kazılmış, bu binanın ilk zamanlardaki temellerinden bazı yerler meydana çıkarılmış... Bu çukurlarda biriken temel suları yosunlaşmış ve kokmakta... Koca bina içinde dört bekçi... her biri bir köşede yerde taşlar üzerine oturmuş... Öylece ziyaretçi beklemekte. Camiin duvarları yer yer taş ve sıvaları dökülmüş... Her taraf hali üzre terkedilmesinin kirliliği içinde... Dehlizler karanlık... Cami halinde iken mevcud olan elektrik tesisatı kaldırılmış... Yalnız, yağ kandilleri boş ve metruk bir halde yerlerinde asılı durmakta... Koca âbide, koca eser, gezdiğim bir saat zarfında benden başka üçü kadın ve beşi erkek olmak üzere sekiz (Rum vatandaş) tarafından ziyaret edildi. Ayasofya'nın cami halindeki ruhaniyetini yakinen görüp bilenler için bugünkü hali hakikaten hüzün verici bir haldir. Eski halini bilip ruhaniyetinden feyz almış olanlar içinde biraz hassas bulunanların müvekkilim Osman Yüksel gibi heyecana gelmemesine imkân yoktur. Bu tesir ve neticeyi bizzat yaşamış olmaklığım sebebile yüksek heyetinize arzetmeğe cesaret buluyorum. Ayasofya'yı gezerken duyduğum hislerin mahiyet ve kuvvetini sizlere duyurabilmem için kelime bul-

47

geçmiştir. Öyle ânlarım oldu ki, içimden boğula boğula ağlamak geldi, başkaları görmesin diye karanlık bir dehlize girdim... Ve orada sükûnete gelmeğe çalıştım. Hislerine oldukça hâkim bulunan ben dahi ziyaretim esnasında gördüğüm manzaradan bu kadar müteessir olursam, Osman Yüksel gibi hisleri çok galip bir müslüman Türk çocuğunun ne hale geleceğini tahminde güçlük çekilmez. Kararınız ne olursa olsun, yolunuz İstanbul'a düştüğü anda, burayı siz de bir defa geziniz... Ve kendinizi Osman Yüksel'in yerine koyarak etrafı öylece mütalâa ediniz... Buranın eski ruhaniyetli halini bilenler göreceklerdir ki, Osman Yüksel, ziyaretin kendisinde hasıl etitği hisleri bundan başka türlü ifade edemezdi. Niktekim o da yazısında Ayasofya'da duyduklarını ve temennilerini ifadeden başka bir şey yapmamıştır. Bu gibi tesirler altında yazılan yazılarda çok daha şiddetli heyecan ifadeleri bulunsa bile, yazarına başka türlü kasıtlar izafe edilemez... ve edilmemelidir de...

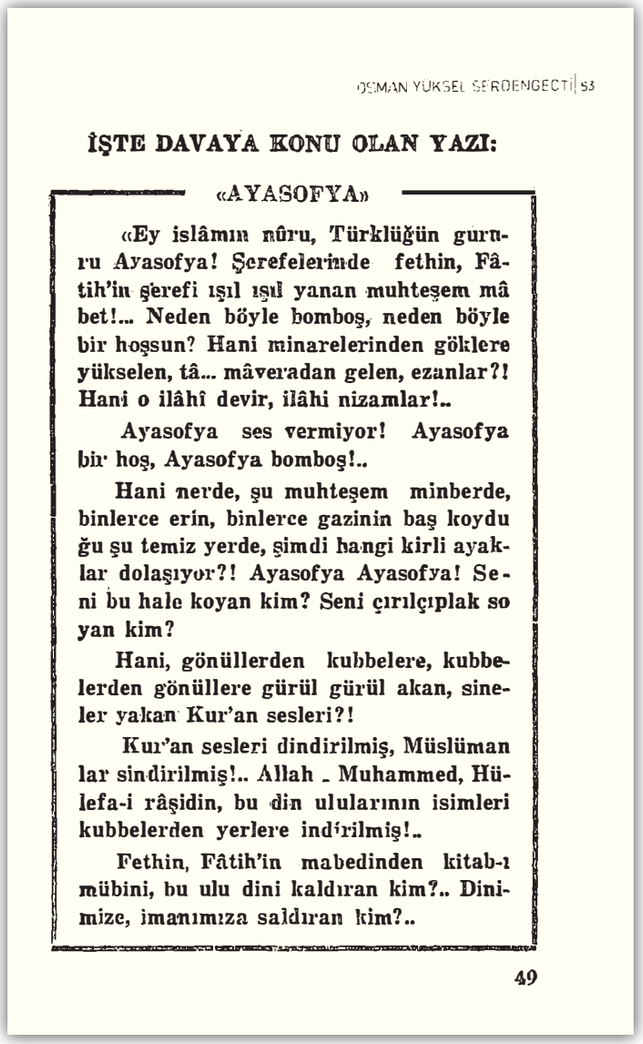
52 AYASOFYA DAVASI

makta acz içindeyim. Yalnız şu kadarını söyliyeyim ki, ziyaret için bilet alıp kapıdan içeri girdiğim andan, orayı terkedeceğim ana kadar hemen her anım göz-yaşları içinde geçmiştir. Öyle ânlarım oldu ki, içimden boğula boğula ağlamak geldi, başkaları görmesin diye karanlık bir dehlize girdim... Ve orada sükûnete gelmeğe çalıştım. Hislerine oldukça hâkim bulunan ben dahi ziyaretim esnasında gördüğüm manzaradan bu kadar müteessir olursam, Osman Yüksel gibi hisleri çok galip bir müslüman Türk çocuğunun ne hale geleceğini tahminde güçlük çekilmez. Kararınız ne olursa olsun, yolunuz İstanbul'a düştüğü anda, burayı siz de bir defa geziniz... Ve kendinizi Osman Yüksel'in yerine koyarak etrafı öylece mütalâa ediniz... Buranın eski ruhaniyetli halini bilenler görecekterdir ki, Osman Yüksel, ziyaretin kendisinde hasıl ettiği hisleri bundan başka türlü ifade edemezdi. Nitekim o da yazısında Ayasofya'da duyduklarını ve temennilerini ifa deden başka bir şey yapmamıştır. Bu gibi tesirler altında yazılan yazılarda çok daha şiddetli heyecan ifadeleri bulunsa bile, yazarına başka türlü kasıdlar izafe edilemez... ve edilmemelidir de...

«Müvekkilim Osman Yüksel, sorgularında bu yazıyı, Ayasofya'yı ziyaret ederken zaptedemediği göz yaşlarının tesirile yazdığını açıkça söylemiştir. Aynı göz yaşları bende de aktığını ve o göz yaşları akarken bir an mâbedin koca ve kalın duvarları kaybolup gözümün önünde binlerce şühedanın canlanarak bana hitabettiğini ve aramızda sessiz ve kelimesiz bir konuşma cereyan ettiğini söylersem, hissen benden daha galip olan müvekkilimin ziyaret esnasında neler duyduğunu şöylece esas hatlarile tahmin etmekte güçlük çekmezsiniz. O, bu duygularını kaleminin kudreti nisbetinde yazısına aksettirmekten başka hiçbir şey yapmamıştır. Ve ancak şunları söyliyebilmiştir:

48

Müvekkilim Osman Yüksel, sorgularında bu yazıyı, Ayasofya'yı ziyaret ederken zaptedemediği göz yaşlarının tesiriyle yazdığını açıkça söylemiştir. Aynı göz yaşları bende de aktığını ve o göz yaşları akarken bir an mâbedin koca ve kalın duvarları kaybolup gözümün önünde binlerce şühedanın canlanarak bana hitab ettiğini ve aramızda sessiz ve kelimesiz bir konuşma cerayan ettiğini söylersem, hissen benden daha galip olan müvekkilimin ziyaret esnasında neler duyduğunu şöylece esas hatlarıyla tahmin etmekte güçlük çekmezsiniz. O, bu duygularını kaleminin kudreti nisbetinde yazısına aksettirmekten başka hiçbir şey yapmamıştır. Ve ancak şunları söyleyebilmiştir:

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 53

İŞTE DAVAYA KONU OLAN YAZI:

«AYASOFYA»

«Ey islâmın nûru, Türklüğün gururu Ayasofya! Şerefelerinde fethin, Fâtih'in şerefi ışıl ışıl yanan muhteşem mâbet!... Neden böyle bomboş, neden böyle bir hoşsun? Hani minarelerinden göklere yükselen, tâ... mâveradan gelen, ezanlar?! Hani o ilâhî devir, ilâhi nizamlar!..

Ayasofya ses vermiyor! Ayasofya bir hoş, Ayasofya bomboş!..

Hani nerde, şu muhteşem minberde, binlerce erin, binlerce gazinin baş koydu ğu şu temiz yerde, şimdi hangi kirli ayaklar dolaşıyor?! Ayasofya Ayasofya! Seni bu hale koyan kim? Seni çırılçıplak so yan kim?

Hani, gönüllerden kubbelere, kubbelerden gönüllere gürül gürül akan, sineler yakan Kur'an sesleri?!

Kur'an sesleri dindirilmiş, Müslüman lar sindirilmiş!.. Allah - Muhammed, Hülefa-i râşidin, bu din ululârının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş!..

Fethin, Fâtih'in mabedinden kitab-ı mübini, bu ulu dini kaldıran kim?.. Dinimize, imanımıza saldıran kim?..

49

İŞTE DAVAYA KONU OLAN YAZI:

Ayasofya

Ey İslâm'ın nûru, Türklüğün gururu Ayasofya! Şerefelerinde fethin, Fatih'in şerefi ışıl ışıl yanan muhteşem mâbet!.. Neden böyle bomboş, neden böyle bir hoşsun? Hani minârelerinden göklere yükselen, tâ... mâveradan gelen, ezanlar?! Hani o ilâhî devir, ilâhî nizamlar!..

Ayasofya ses vermiyor! Ayasofya bir hoş, Ayasofya bomboş!..

Hani nerde, şu muhteşem minberde, binlerce erin, binlerce gazinin baş koyduğu şu temiz yerde, şimdi hangi kirli ayaklar dolaşıyor?! Ayasofya Ayasofya! Seni bu hale koyan kim? Seni çırılçıplak soyan kim?

Hani, gönüllerden kubbelere, kubbelerden gönüllere gürül gürül akan, sineler yakan Kur'ân sesleri?!

Kur'ân sesleri dindirilmiş, Müslümanlar sindirilmiş!.. Allah, Muhammed, Hülefa-i Râşidin, bu din ulularının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş!..

Fethin, Fatih'in mabedinden kitab-ı mübini, bu ulu dini kaldıran kim?.. Dinimize, imanımıza saldıran kim?..

Asırlık sûrların arkasından köhne Bizans'ı hortlatmak isteyen kimin eli, bunu söyleyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?!..

Elleri kurusun, dilleri kurusun!.. Ayasofya, Ayasofya, senin bu hale koyan kim?.. Seni çırılçıplak soyan kim?!..

Ayasofya! Ey muhteşem mâbet!.. Merak etme. Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler. Gözyaşlarıyla abdest alarak secdelere kapanacaklar... Tehlil ve tekbir sadaları boş kubbelerini yeniden dolduracak... İkinci bir fetih olacak... Ozanlar bunun destanını yazacaklar, ezanlar ilânını yapacaklar... Sessiz ve öksüz minârelerinden yükselen tekbir sesleri fazaları yeniden inletecek. Şerefelerin yine Allah'ın ve onun sevgili Peygamberi Hz. Muhammed'in şerefine ışıl ışıl yanacak... Bütün dünya Fatih dirildi sanacak... Bu olacak Ayasofya, bu olacak!.. ikinci bir fetih, yeni bir basübadelmevt... Bu muhakkak... Bu günler yakın, belki yarın, bekli yarından da yakın!..

Osman Yüksel

Muhterem hâkimler... Bu konuda daha fazla söylemeyi zaid buluyorum. Sizler hepiniz müvekkilim gibi birer müslüman ve Türk evlâdısınız. Onun his ve heyecanlarını sizlerden daha iyi kim anlayabilir?

Temiz vicdanlarınızın ifadesi olacak kararınızı büyük bir tevekkül ile bekliyoruz. 11.7.1953.

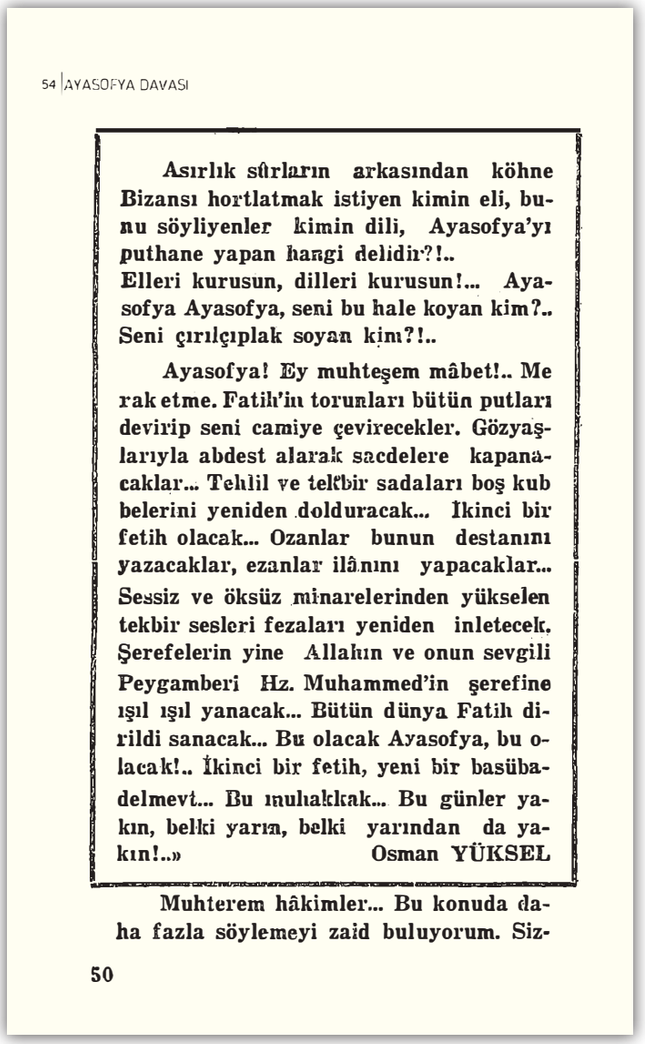
M. E. Akyüz

Müteakiben avukat Arif Emre söylenenlere ilâve edecek bir cihet görmediğini bildirmiş ve son söz kendisine verilen maznun Osman Yüksel de 25.4.953 tarihli dilekçesi muhteviyatındaki esaslardan hareket ederek şu müdafaayı yapmıştır:

Serdengeçti Osman Yüksel'in Müdafaası

Muhterem Hâkimlerim;

Huzurunuza çok garip, çok acı, çok ağır isnadlarla çıkarılmış bulunuyorum! Çünkü dâvaya mevzu olan yazı ile bana isnat olunan suçlar arasındaki uçurumu hiçbir vicdan; hiçbir kanaat ve adalet ölçüsü dolduramaz!.. Biz 15 yıla varan neşriyat hayatımızda, daima millî mevzuları ele alan, bu mevzuları duyan, yaşayan, yazılarımızla yaşatan bir insan olarak tanınmışızdır. Şahısların, fertlerin sınırlarını aşan, milleti alâkadar eden, her mevzu bizi yakından alâkadar eder. Mecmua, broşür, kitaplarla yaptı-

54 | AYASOFYA DAVASI

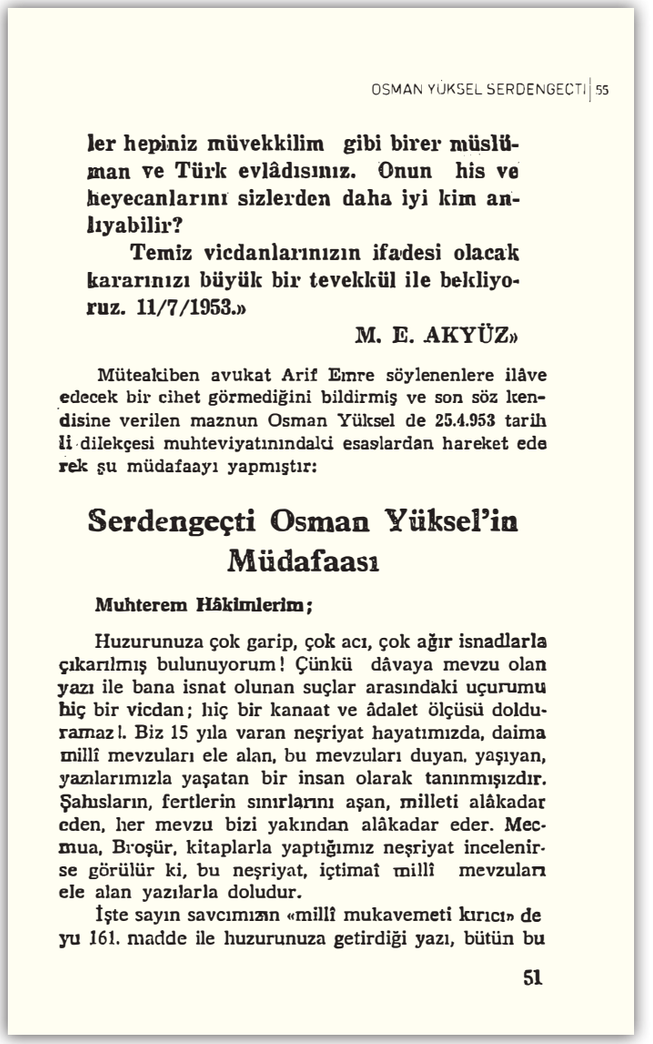
Asırlık sûrların arkasından köhne Bizansı hortlatmak istiyen kimin eli, bunu söyliyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?!..
Elleri kurusun, dilleri kurusun!... Ayasofya Ayasofya, seni bu hale koyan kim?.. Seni çırılçıplak soyan kim?!..

Ayasofya! Ey muhteşem mâbet!.. Merak etme. Fatih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler. Gözyaşlarıyla abdest alarak sacdelere kapanacaklar... Tehlil ve tekbir sadaları boş kubbelerini yeniden dolduracak... İkinci bir fetih olacak... Ozanlar bunun destanını yazacaklar, ezanlar ilânını yapacaklar... Sessiz ve öksüz minarelerinden yükselen tekbir sesleri fezaları yeniden inletecek. Şerefelerin yine Allahın ve onun sevgili Peygamberi Hz. Muhammed'in şerefine ışıl ışıl yanacak... Bütün dünya Fatih dirildi sanacak... Bu olacak Ayasofya, bu olacak!.. İkinci bir fetih, yeni bir basübadelmevt... Bu muhakkak... Bu günler yakın, belki yarın, belki yarından da yakın!..»

Osman YÜKSEL

Muhterem hâkimler... Bu konuda daha fazla söylemeyi zaid buluyorum. Siz-

50

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 55

ler hepiniz müvekkilim gibi birer müslüman ve Türk evlâdısınız. Onun his ve heyecanlarını sizlerden daha iyi kim anlıyabilir?

Temiz vicdanlarınızın ifadesi olacak kararınızı büyük bir tevekkül ile bekliyoruz. 11/7/1953.»

M. E. AKYÜZ»

Müteakiben avukat Arif Emre söylenenlere ilâve edecek bir cihet görmediğini bildirmiş ve son söz kendisine verilen maznun Osman Yüksel de 25.4.953 tarihli dilekçesi muhteviyatındaki esaslardan hareket ederek şu müdafaayı yapmıştır:

Serdengeçti Osman Yüksel'in Müdafaası

Muhterem Hâkimlerim;

Huzurunuza çok garip, çok acı, çok ağır isnadlarla çıkarılmış bulunuyorum! Çünkü dâvaya mevzu olan yazı ile bana isnat olunan suçlar arasındaki uçurumu hiç bir vicdan; hiç bir kanaat ve âdalet ölçüsü dolduramaz!. Biz 15 yıla varan neşriyat hayatımızda, daima millî mevzuları ele alan, bu mevzuları duyan, yaşıyan, yazılarımızla yaşatan bir insan olarak tanınmışızdır. Şahısların, fertlerin sınırlarını aşan, milleti alâkadar eden, her mevzu bizi yakından alâkadar eder. Mecmua, Broşür, kitaplarla yaptığımız neşriyat incelenirse görülür ki, bu neşriyat, içtimaî millî mevzuları ele alan yazılarla doludur.

İşte sayın savcımızın «millî mukavemeti kırıcı» deyu 161. madde ile huzurunuza getirdiği yazı, bütün bu

51

ğımız neşriyat incelenirse görülür ki, bu neşriyat, içtimaî millî mevzuları ele alan yazılarla doludur.

İşte sayın savcımızın millî mukavemeti kırıcı deyu 161. Madde ile huzurunuza getirdiği yazı, bütün bu unsurları ihtiva eden bir yazıdır. Biz, resmî bir kumar olan millî piyangodan başka bütün millîlerin dostu, gayr-ı millîlerin düşmanıyız. Yazımızın başlığı Ayasofya ismini taşıyor. Yazı Ayasofya'ya aittir. Bu bina tarihi bir binadır. Bir devir açıp, bir devir kapayan Fatih'in ilk hutbeyi okuduğu bu binanın İslâm-Türk âleminde bambaşka bir mevkiî vardır. Yeni zamanlara ilk nefhayı, ilk nefesi Fatih, Ayasofya minberlerinden üflemiştir. Onun için iddia makamının bir camii müze haline getirmek müslümanlığın ortadan kaldırılması demek değildir demesi hiçbir mâna ifade etmez. Kaldı ki biz yazımızda böyle bir şey de söylemiyoruz.

Geçen sene Ayasofya'yı ziyaret etmiştim. Binaya girer girmez, muazzam perişan bir boşluğun içine düştüm sanki!.. Ayasofya'yı camileştiren ne varsa imha edilmiş, İslâmın, Türklüğün takdir ve tebcil ettiği Allah-Muhammed gibi büyük isimler yerlere indirilmiş, bu tarihî perişanlık, bu kendi kendini inkâr dekoru içinde, eski günleri, İstanbul'un fethini, şu minberde Fatih'in okuduğu ilk fetih hutbesini duyar gibi oldum.

Tâ... asırların, nesillerin arkasından gelen bir sesle boş kubbelere şöyle seslendim:

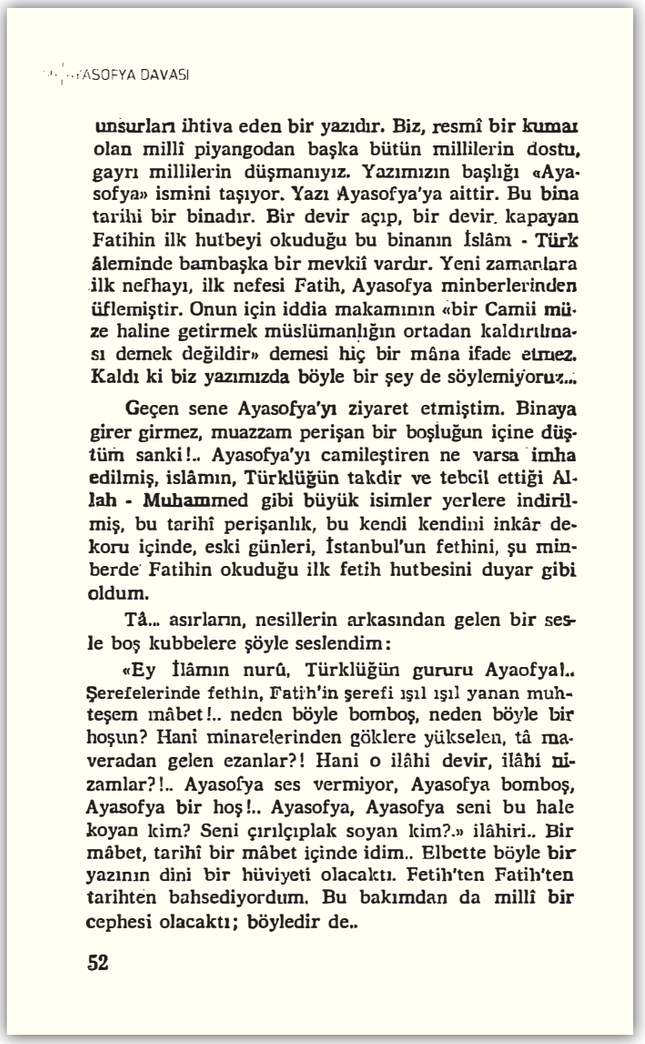
Ey İslâm'ın nûru, Türklüğün gururu Ayasofya! Şerefelerinde fethin, Fatih'in şerefi ışıl ışıl yanan muhteşem mâbet!.. Neden böyle bomboş, neden böyle bir hoşsun? Hani minârelerinden gökleren yükselen, tâ... mâveradan gelen, ezanlar?! Hani o ilâhî devir, ilâhî nizamlar!.. Ayasofya ses vermiyor! Ayasofya bir hoş, Ayasofya bomboş!.. Hani nerde, şu muhteşem minberde, binlerce erin, binlerce gazinin baş koyduğu şu temiz yerde, şimdi hangi kirli ayaklar dolaşıyor?! Ayasofya Ayasofya! Seni bu hale koyan kim? Seni çırılçıplak soyan kim? ilâhiri.. Bir mâbet, tarihî bir mâbet içinde idim. Elbette böyle bir yazının dini bir hüviyeti olacaktı. Fetihten Fatih'ten tarihten bahsediyordum. Bu bakımdan da millî bir cephesi olacaktı; böyledir de...

Böyle bir yazıya nasıl olurda 161. maddenin ağzıyla "Millî menfaatleri kırıcı", "Halkın mâneviyatını bozucu", "Düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltıcı", "Yabancılarla işbirliği yapmak" vs. vs. gibi bizi çileden çıkartan, bizim can düşmanımız komünistlere isnat edilebilecek en şeni, en deni suçlar isnat edilebilir? Şimdi beni götürsünler, şu meydanda ipe çeksinler... razıyım. Belki bilmeden mesela uyurken gece bir suç işlemişimdir. Fakat beni bile bile, şuurla senelerce mücadele ettiğim böyle iğrenç suçlarla muvakkaten de olsa suçlandırmasınlar!

Bizim davamız açıktır; meydandadır. Bu dava mecmuamızın parolasını teşkil eden Allah-Millet-Vatan davasıdır. Biz bu üç büyük gerçeğe delicesine bağlıyız. Bunların aleyhinde tek kelime söylemeyiz, yazmayız; elimizden gelirse söyletmeyiz, yazdırmayız da...

Davaya konu olan yazı, bilirkişi raporunda da belirtildiği gibi, millî mukavemeti kırmak şöyle dursun, millî heyecanı, millî hisleri şahlandıran, millî mukavemeti takviye eden, hisli, hüzünlü, bir bakıma hayali, tarihî romantik neviden dini bir yazıdır. Bilirkişiyi biz seçmiş değiliz. Kendileri seçmiştir. Fakat rapora yine kendileri itiraz etmektedirler. Bir muharrir olduğu kadar aynı zamanda içtimaiyatçı, estetikçi olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun mütlâasına sayın savcı 5 bende kadar iştirâk edebileceğini ancak bundan sonraki mütalâalara iştirak edemeyeceğini söylüyor.

Halbuki bilirkiş raporu, bir bütündür. Birinci bentteki mütalâalar, sonuncu bende kadar sebep netice münasebetleriyle sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Bu hususta tam bir selâhiyet sahibi olan Profesör, davaya konu olan yazıyı muhtelif yönlerden, din, iman, heyecan, psikoloji, sosyoloji,

AYASOFYA DAVASI

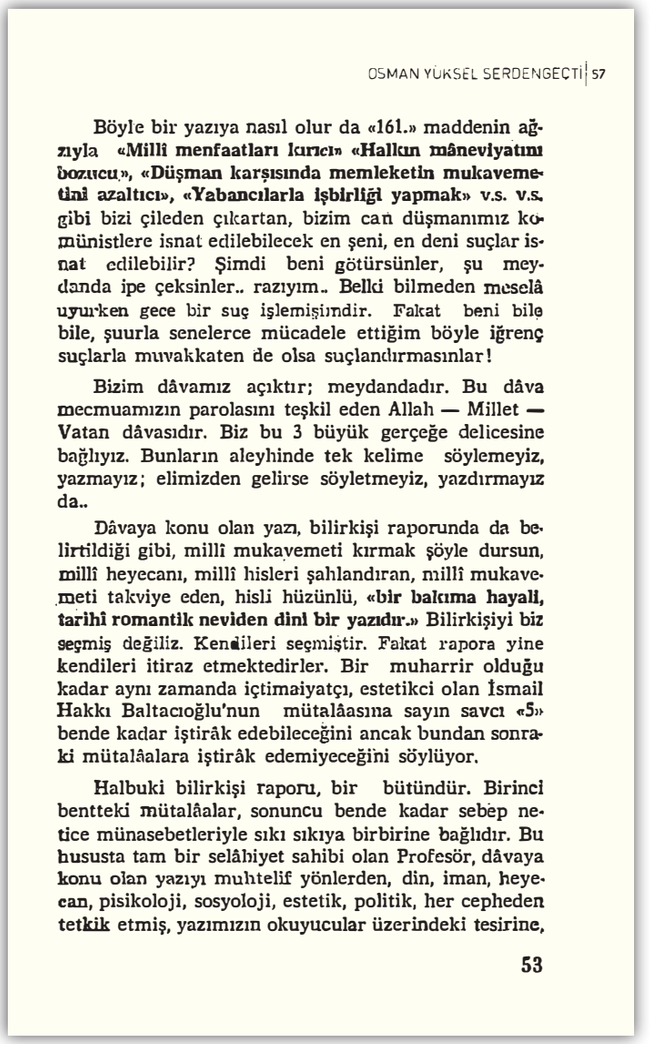
unsurları ihtiva eden bir yazıdır. Biz, resmî bir kumar olan millî piyangodan başka bütün millilerin dostu, gayrı millilerin düşmanıyız. Yazımızın başlığı «Ayasofya» ismini taşıyor. Yazı Ayasofya'ya aittir. Bu bina tarihi bir binadır. Bir devir açıp, bir devir kapayan Fatihin ilk hutbeyi okuduğu bu binanın İslâm - Türk âleminde bambaşka bir mevkii vardır. Yeni zamanlara ilk nefhayı, ilk nefesi Fatih, Ayasofya minberlerinden üflemiştir. Onun için iddia makamının «bir Camii müze haline getirmek müslümanlığın ortadan kaldırılması demek değildir» demesi hiç bir mâna ifade etmez. Kaldı ki biz yazımızda böyle bir şey de söylemiyoruz...

Geçen sene Ayasofya'yı ziyaret etmiştim. Binaya girer girmez, muazzam perişan bir boşluğun içine düştüm sanki!.. Ayasofya'yı camileştiren ne varsa imha edilmiş, islâmın, Türklüğün takdir ve tebcil ettiği Allah - Muhammed gibi büyük isimler yerlere indirilmiş, bu tarihî perişanlık, bu kendi kendini inkâr dekoru içinde, eski günleri, İstanbul'un fethini, şu minberde Fatihin okuduğu ilk fetih hutbesini duyar gibi oldum.

Tâ... asırların, nesillerin arkasından gelen bir sesle boş kubbelere şöyle seslendim:

«Ey İlâmın nurû, Türklüğün gururu Ayaofya!.. Şerefelerinde fethin, Fatih'in şerefi ışıl ışıl yanan muhteşem mâbet!.. neden böyle bomboş, neden böyle bir hoşun? Hani minarelerinden göklere yükselen, tâ maveradan gelen ezanlar?! Hani o ilâhi devir, ilâhi nizamlar?!.. Ayasofya ses vermiyor, Ayasofya bomboş, Ayasofya bir hoş!.. Ayasofya, Ayasofya seni bu hale koyan kim? Seni çırılçıplak soyan kim?.» ilâhiri.. Bir mâbet, tarihî bir mâbet içinde idim.. Elbette böyle bir yazının dini bir hüviyeti olacaktı. Fetih'ten Fatih'ten tarihten bahsediyordum. Bu bakımdan da millî bir cephesi olacaktı; böyledir de..

52

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 57

Böyle bir yazıya nasıl olur da «161.» maddenin ağzıyla **«Millî menfaatları kırıcı» «Halkın mâneviyatını bozucu», «Düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltıcı», «Yabancılarla işbirliği yapmak»** v.s. v.s. gibi bizi çileden çıkartan, bizim can düşmanımız komünistlere isnat edilebilecek en şeni, en deni suçlar isnat edilebilir? Şimdi beni götürsünler, şu meydanda ipe çeksinler.. razıyım.. Belki bilmeden meselâ uyurken gece bir suç işlemişimdir. Fakat beni bile bile, şuurla senelerce mücadele ettiğim böyle iğrenç suçlarla muvakkaten de olsa suçlandırmasınlar!

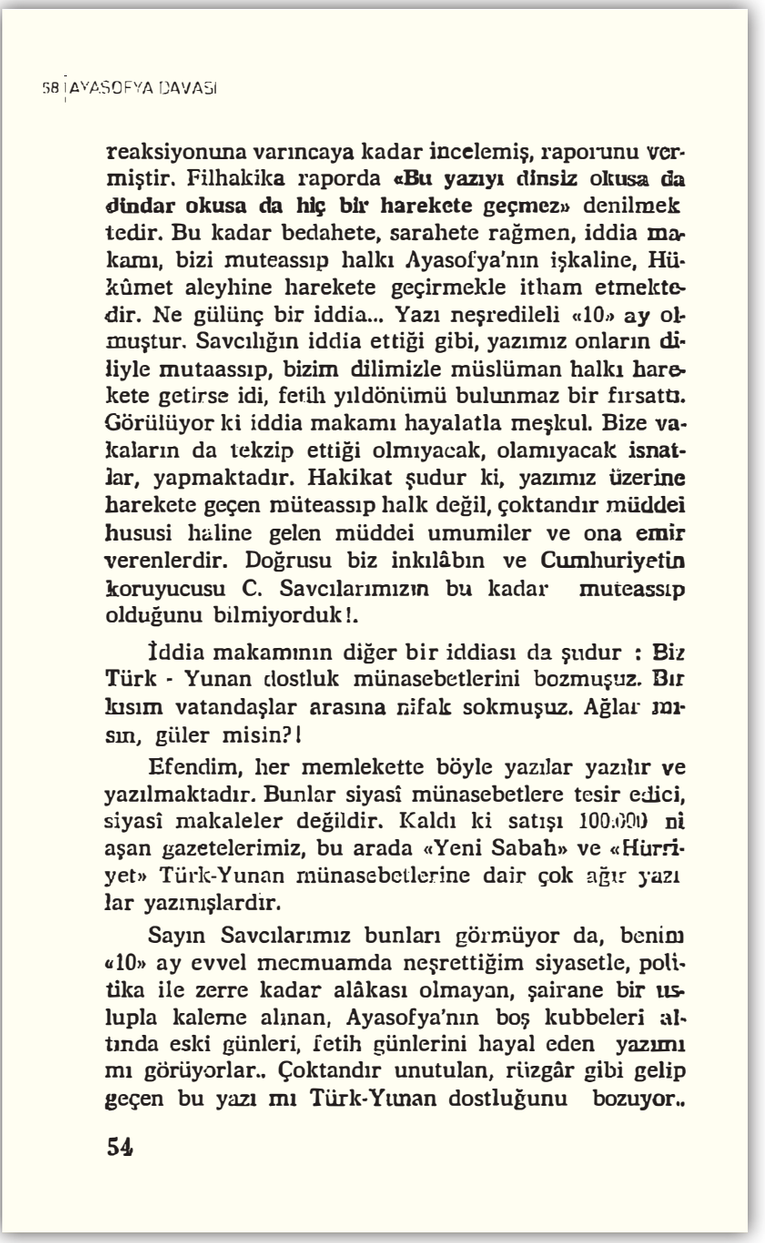
Bizim dâvamız açıktır; meydandadır. Bu dâva mecmuamızın parolasını teşkil eden Allah — Millet — Vatan dâvasıdır. Biz bu 3 büyük gerçeğe delicesine bağlıyız. Bunların aleyhinde tek kelime söylemeyiz, yazmayız; elimizden gelirse söyletmeyiz, yazdırmayız da..

Dâvaya konu olan yazı, bilirkişi raporunda da belirtildiği gibi, millî mukavemeti kırmak şöyle dursun, millî heyecanı, millî hisleri şahlandıran, millî mukavemeti takviye eden, hisli hüzünlü, **«bir balkıma hayali, tarihî romantik neviden dini bir yazıdır.»** Bilirkişiyi biz seçmiş değiliz. Kendileri seçmiştir. Fakat rapora yine kendileri itiraz etmektedirler. Bir muharrir olduğu kadar aynı zamanda içtimaiyatçı, estetikci olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun mütalâasına sayın savcı «5» bende kadar iştirâk edebileceğini ancak bundan sonraki mütalâalara iştirâk edemiyeceğini söylüyor.

Halbuki bilirkişi raporu, bir bütündür. Birinci bentteki mütalâalar, sonuncu bende kadar sebep netice münasebetleriyle sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Bu hususta tam bir selâhiyet sahibi olan Profesör, dâvaya konu olan yazıyı muhtelif yönlerden, din, iman, heyecan, pisikoloji, sosyoloji, estetik, politik, her cepheden tetkik etmiş, yazımızın okuyucular üzerindeki tesirine,

53

estetik, politik, her cepheden tetkik etmiş, yazımızın okuyucular üzerindeki tesirine, reaksiyonuna varıncaya kadar incelemiş, raporunu vermiştir. Filhakika raporda "Bu yazıyı dinsiz okusa da, dindar okusa da hiçbir harekete geçmez." denilmektedir. Bu kadar bedahete, sarahete rağmen, iddia makamı, bizi mutaassıp halkı Asayofya'nın işgaline, Hükûmet aleyhine harekete geçirmekle itham etmektedir. Ne gülünç bir iddia... Yazı neşredileli 10 ay olmuştur. Savcılığın iddia ettiği gibi, yazımız onların diliyle mutaassıp, bizim dilimizle müslüman halkı harekete getirse idi, fetih yıldönümü bulunmaz bir fırsattı. Görülüyor ki iddia makamı hayalatla meşgul. Bize vakaların da tekzip ettiği olmayacak, olamayacak isnatlar, yapmaktadır. Hakikat şudur ki, yazımız üzerine harekete geçen mutaassıp hal değil, çoktandır müddei hususi haline gelen müddei umumiler ve ona emir verenlerdir. Doğrusu biz inkılâbın ve Cumhuriyetin koruyucusu C. Savcılarımızın bu kadar mutaassıp olduğunu bilmiyorduk!

58 AYASOFYA DAVASI

reaksiyonuna varıncaya kadar incelemiş, raporunu vermiştir. Filhakika raporda **«Bu yazıyı dinsiz okusa da dindar okusa da hiç bir harekete geçmez»** denilmektedir. Bu kadar bedahete, sarahete rağmen, iddia makamı, bizi muteassıp halkı Ayasofya'nın işkaline, Hükûmet aleyhine harekete geçirmekle itham etmektedir. Ne gülünç bir iddia... Yazı neşredileli «10» ay olmuştur. Savcılığın iddia ettiği gibi, yazımız onların diliyle mutaassıp, bizim dilimizle müslüman halkı harekete getirse idi, fetih yıldönümü bulunmaz bir fırsattı. Görülüyor ki iddia makamı hayalatla meşkul. Bize vakaların da tekzip ettiği olmıyacak, olamıyacak isnatlar, yapmaktadır. Hakikat şudur ki, yazımız üzerine harekete geçen müteassıp halk değil, çoktandır müddei hususi haline gelen müddei umumiler ve ona emir verenlerdir. Doğrusu biz inkılâbın ve Cumhuriyetin koruyucusu C. Savcılarımızın bu kadar muteassıp olduğunu bilmiyorduk!.

İddia makamının diğer bir iddiası da şudur : Biz Türk - Yunan dostluk münasebetlerini bozmuşuz. Bir kısım vatandaşlar arasına nifak sokmuşuz. Ağlar mısın, güler misin?!

Efendim, her memlekette böyle yazılar yazılır ve yazılmaktadır. Bunlar siyasî münasebetlere tesir edici, siyasî makaleler değildir. Kaldı ki satışı 100.000 ni aşan gazetelerimiz, bu arada «Yeni Sabah» ve «Hürriyet» Türk-Yunan münasebetlerine dair çok ağır yazılar yazmışlardır.

Sayın Savcılarımız bunları görmüyor da, benim «10» ay evvel mecmuamda neşrettiğim siyasetle, politika ile zerre kadar alâkası olmayan, şairane bir uslupla kaleme alınan, Ayasofya'nın boş kubbeleri altında eski günleri, fetih günlerini hayal eden yazımı mı görüyorlar.. Çoktandır unutulan, rüzgâr gibi gelip geçen bu yazı mı Türk-Yunan dostluğunu bozuyor..

54

İddia makamının diğer bir iddiası da şudur: Biz Türk-Yunan dostluk münasebetlerini bozmuşuz. Bir kısım vatandaşlar arasına nifak sokmuşuz. Ağlar mısın, güler misin?!

Efendim, her memlekette böyle yazılar yazılır ve yazılmaktadır. Bunlar siyasî münasebetlere tesir edici, siyasî makaleler değildir. Kaldı ki satışı 100.000'i aşan gazetelerimiz, bu arada Yeni Sabah ve Hürriyet Türk-Yunan münasebetlerine dair çok ağır yazılar yazmışlardır.

Sayın Savcılarımız bunları görmüyor da, benim 10 ay evvel mecmuamda neşrettiğim siyasetle, politika ile zerre kadar alâkası olmayan, şairane bir üslûpla kaleme alınan, Ayasofya'nın boş kubbeleri altında eski günle-

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 59

Şimdi müsaadenizle size Hürriyet Gazetesinin 9 Temmuz 1953 tarihli başmakalesini okuyorum. Dostluk münasebetleri bakımından bir benim yazıma bakılsın, bir buna.. Bütün mesele kurt - kuzu hikâyesinden ibaret.. Burada Adaletin huzurunda bir siyaset adamı gibi konuşacak değiliz. Hangi dostluk efendim..

Komşumuzun dün daha yaktığı yıktığı ocaklar tütmedi. Ne münasebet efendim; Her milletin kendine göre, mukaddesleri, tarihi, hissiyatı vardır. Bunlar millî kıymetlerdir. Bu husus politikayı, politikacıları, hele siyasetle asla alâkası olmıyan adalet cihazını hiç ilgilendirmemesi iktiza eder.

Yunanistan'da Fetih yıldönümü münasebetiyle, hattâ ondan daha evvel neler olmuştur, neler olmaktadır. Bunlar hepinizin malûmu. Bütün bunlara rağmen Hariciye Vekilimiz şu günlerde yine Atina'dadır. Siyaset adamları başka, biz başkayız.

Rica ederim ; insaf edilsin, zaman zaman Atina sokaklarında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için yapılan mümayişler, Türk elçiliğine doğru yürüyüşler olup, bu vesile ile Türk düşmanlığı yapılırken İstanbul'un Türkler tarafından fethinin mâtemini bütün Yunanistan, devlet adamları, din adamlarıyla birlikte tutar, Kilise çanları âfakı inletirken, Türk - Yunan dostluğuna rağmen Batı - Trakya Türklerinin toprakları ellerinden alınırken, ecdat yadigârı camilerimiz Türbelerimiz Yunan makamları tarafından yıktırılıp taşları helâ yapmak için kullanılırken, Yunan gazeteleri bize İstanbul ismini dahi çok görüp İstanbul'un «Kostantaniye» olmasını isterlerken, İstanbul'un yerli Rumları da dahil, Ayasofya'nın Kilise olması için geniş propaganda yaparlarken, Anadolu'nun bir köşesinden garip Müslüman bir Türk çocuğu İstanbul'a gelmiş, Ayasofya'yı, Fethin, Fatihin mâbedini ziyaret etmiş.. Ayasofya'nın boş kubbeleri altında tarihinin ecdadının, dininin

55

ri, fetih günlerini hayal eden yazımı mı görüyorlar. Çoktandır unutulan, rüzgâr gibi gelip geçen bu yazı mı Türk-Yunan dostluğunu bozuyor?

Şimdi müsaadenizle size *Hürriyet* gazetesinin 9 Temmuz 1953 tarihli başmakalesini okuyorum. Dostluk münasebetleri bakımından bir benim yazıma bakılsın, bir buna. Bütün mesele kurt-kuzu hikâyesinden ibaret. Burada Adaletin huzurunda bir siyaset adamı gibi konuşacak değiliz. Hangi dostluk efendim?

Komşumuzun dün daha yaktığı yıktığı ocaklar tütmedi. Ne münasebet efendim. Her milletin kendine göre mukaddesleri, tarihi, hissiyatı vardır. Bunlar millî kıymetlerdir. Bu husus politikayı, politikacıları, hele siyasetle

asla alâkası olmayan adalet cihazını hiç ilgilendirmemesi iktiza eder.

Yunanistan'da fetih yıldönümü münasebetiyle, hatta ondan daha evvel neler olmuştur, neler olmaktadır? Bunlar hepinizin malûmu. Bütün bunlara rağmen Hariciye Vekilimiz şu günlerde yine Atina'dadır. Siyaset adamları başka, biz başkayız.

Rica ederim, insaf edilsin, zaman zaman Atina sokaklarında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için yapılan nümayişler, Türk elçiliğine doğru yürüyüşler olup, bu vesile ile Türk düşmanlığı yapılırken İstanbul'un Türkler tarafından fethinin mâtemini bütün Yunanistan, devlet adamları, din adamlarıyla birlikte tutar, kilise çanları âfakı inletirken, Türk-Yunan dostluğuna rağmen Batı Trakya Türklerinin toprakları ellerinden alınırken, ecdat yadigârı camilerimiz, türbelerimiz Yunan makamları tarafından yıktırılıp taşları helâ yapmak için kullanılırken, Yunan gazeteleri bize İstanbul ismini dahi çok görüp İstanbul'un Kostantiniye olmasını isterlerken, İstanbul'un yerli Rumları da dahil Ayasofya'nın kilise olması için geniş propaganda yaparlarken, Anadolu'nun bir köşesinde garip Müslüman bir Türk çocuğu İstanbul'a gelmiş, Ayasofya'yı fethin, Fatih'in mâbedini ziyaret etmiş. Ayasofya'nın boş kubbeleri altında tarihinin, ecdadının, dininin, imanının sesini duymuş, duyurmuş. Çoktandır öksüz kalan minârelerde bir ezan sesi duymak istemiş. Çok mu; insaf edilsin! El insaf... Neredeyiz. Hangi memleketteyiz?

Bidayette de söylediğim gibi savcılık bu dâvayı yanlış yere getirmiş. Dosyayı Yunanistan'a gönderseydi daha iyi etmiş olurdu.

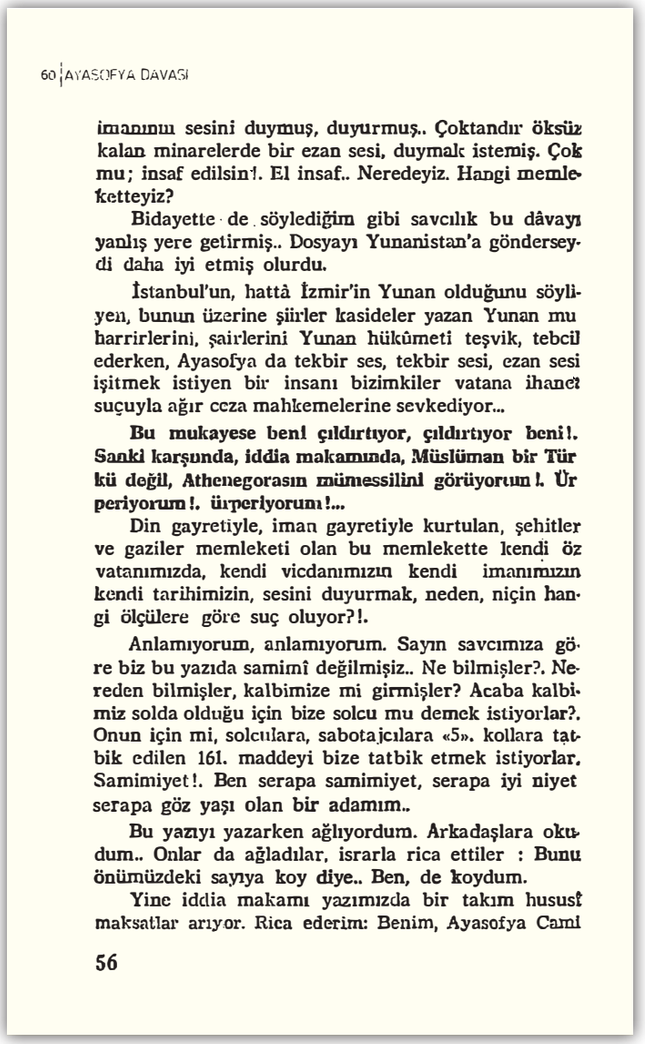
İstanbul'un hatta İzmir'in Yunan olduğunu söyleyen, bunun üzerine şiirler, kasideler yazan Yunan muharrirlerini, şairlerini Yunan hükûmeti tevşik, tebcil ederken, Ayasofya'da tekbir ses, tekbir sesi, ezan sesi işitmek isteyen bir insanı bizimkiler vatana ihanet suçuyla ağır ceza mahkemelerine sevkediyor.

Bu mukayese beni çıldırtıyor, çıldırtıyor beni! Sanki karşısında, iddia makamında, Müslüman bir Türk'ü değil, Athenagoras'ın mümessilini görüyorum! Ürperiyorum! Ürperiyorum!

Din gayretiyle, iman gayretiyle kurtulan, şehitler ve gaziler memleketi olan bu memlekette kendi öz vatanımızda, kendi vicdanımızın, kendi imanımızın, kendi tarihimizin sesini duyurmak, neden, niçin, hangi ölçülere göre suç oluyor?!

Anlamıyorum, anlamıyorum. Sayın savcımıza göre biz bu yazıda samimî değilmişiz. Ne bilmişler? Nereden bilmişler, kalbimize mi girmişler? Acaba kalbimiz solda olduğu için bize solcu mu demek istiyorlar? Onun için mi, solculara, sabotajcılara, beşinci kollara tatbik edilen 161. Maddeyi bize tatbik etmek istiyorlar. Samimiyet! Ben serapa samimiyet, serapa iyi niyet, serapa göz yaşı olan bir adamım.

Bu yazıyı yazarken ağlıyordum. Arkadaşlara okudum. Onlar da ağladılar, ısrarla rica ettiler: Bunu önümüzdeki sayıya koy, diye... Ben de, koydum.

60 AYASOFYA DAVASI

imanının sesini duymuş, duyurmuş.. Çoktandır öksüz kalan minarelerde bir ezan sesi, duymak istemiş. Çok mu; insaf edilsin!. El insaf.. Neredeyiz. Hangi memleketteyiz?

Bidayette de söylediğim gibi savcılık bu dâvayı yanlış yere getirmiş.. Dosyayı Yunanistan'a gönderseydi daha iyi etmiş olurdu.

İstanbul'un, hattâ İzmir'in Yunan olduğunu söyliyen, bunun üzerine şiirler kasideler yazan Yunan mu harrirlerini, şairlerini Yunan hükûmeti teşvik, tebcil ederken, Ayasofya da tekbir ses, tekbir sesi, ezan sesi işitmek istiyen bir insanı bizimkiler vatana ihanet suçuyla ağır ceza mahkemelerine sevkediyor...

Bu mukayese beni çıldırtıyor, çıldırtıyor beni!. Sanki karşında, iddia makamında, Müslüman bir Türkü değil, Athenegorasın mümessilini görüyorum!. Ürperiyorum!. ürperiyorum!...

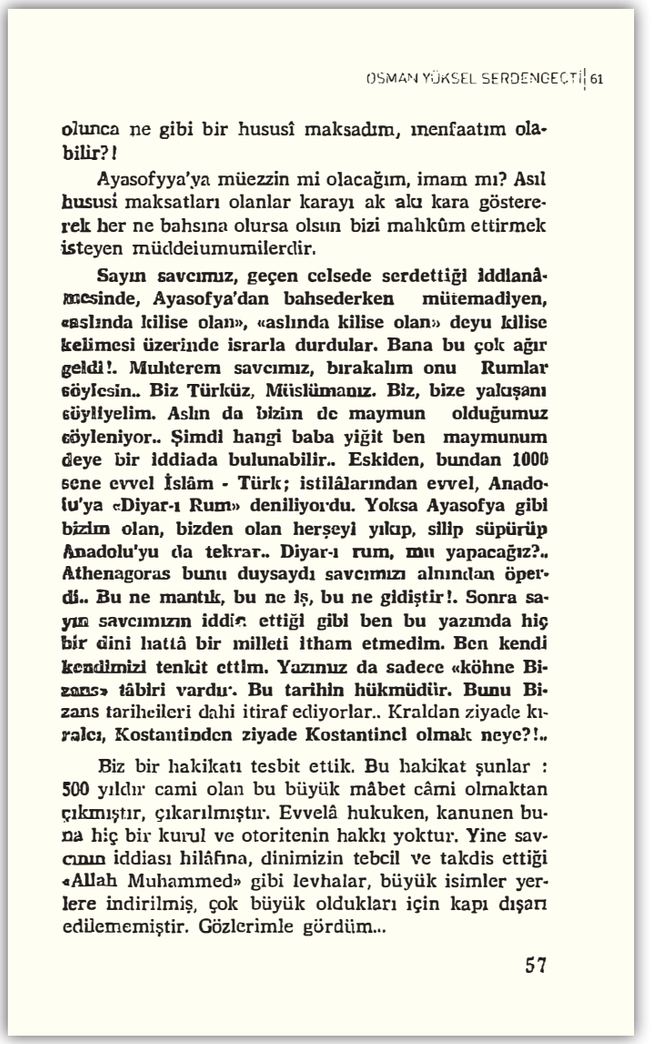
Din gayretiyle, iman gayretiyle kurtulan, şehitler ve gaziler memleketi olan bu memlekette kendi öz vatanımızda, kendi vicdanımızın kendi imanımızın kendi tarihimizin, sesini duyurmak, neden, niçin hangi ölçülere göre suç oluyor?!.

Anlamıyorum, anlamıyorum. Sayın savcımıza göre biz bu yazıda samimî değilmişiz.. Ne bilmişler?. Nereden bilmişler, kalbimize mi girmişler? Acaba kalbimiz solda olduğu için bize solcu mu demek istiyorlar?. Onun için mi, solculara, sabotajcılara «5». kollara tatbik edilen 161. maddeyi bize tatbik etmek istiyorlar. Samimiyet!. Ben serapa samimiyet, serapa iyi niyet serapa göz yaşı olan bir adamım..

Bu yazıyı yazarken ağlıyordum. Arkadaşlara okudum.. Onlar da ağladılar, ısrarla rica ettiler : Bunu önümüzdeki sayıya koy diye.. Ben, de koydum.

Yine iddia makamı yazımızda bir takım hususî maksatlar arıyor. Rica ederim: Benim, Ayasofya Cami

56

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 61

olunca ne gibi bir hususî maksadım, menfaatım olabilir?!

Ayasofyya'ya müezzin mi olacağım, imam mı? Asıl hususi maksatları olanlar karayı ak akı kara göstererek her ne bahsına olursa olsun bizi mahkûm ettirmek isteyen müddeiumumilerdir.

Sayın savcımız, geçen celsede serdettiği iddianâmesinde, Ayasofya'dan bahsederken mütemadiyen, «aslında kilise olan», «aslında kilise olan» deyu kilise kelimesi üzerinde ısrarla durdular. Bana bu çok ağır geldi!. Muhterem savcımız, bırakalım onu Rumlar söylesin.. Biz Türküz, Müslümanız. Biz, bize yakışanı söyliyelim. Aslın da bizim de maymun olduğumuz söyleniyor.. Şimdi hangi baba yiğit ben maymunum deye bir iddiada bulunabilir.. Eskiden, bundan 1000 sene evvel İslâm - Türk; istilâlarından evvel, Anadolu'ya «Diyar-ı Rum» deniliyordu. Yoksa Ayasofya gibi bizim olan, bizden olan herşeyi yıkıp, silip süpürüp Anadolu'yu da tekrar.. Diyar-ı rum, mu yapacağız?.. Athenagoras bunu duysaydı savcımızı alnından öperdi.. Bu ne mantık, bu ne iş, bu ne gidiştir!. Sonra sayın savcımızın iddia ettiği gibi ben bu yazımda hiç bir dini hattâ bir milleti itham etmedim. Ben kendi kendimizi tenkit ettim. Yazınız da sadece «köhne Bizans» tâbiri vardır. Bu tarihin hükmüdür. Bunu Bizans tarihcileri dahi itiraf ediyorlar.. Kraldan ziyade kıralcı, **Kostantinden ziyade Kostantincl olmak neye?!..**

Biz bir hakikatı tesbit ettik. Bu hakikat şunlar : 500 yıldır cami olan bu büyük mâbet câmi olmaktan çıkmıştır, çıkarılmıştır. Evvelâ hukuken, kanunen buna hiç bir kurul ve otoritenin hakkı yoktur. Yine savcının iddiası hilâfına, dinimizin tebcil ve takdis ettiği «Allah Muhammed» gibi levhalar, büyük isimler yerlere indirilmiş, çok büyük oldukları için kapı dışarı edilememiştir. Gözlerimle gördüm...

57

Yine iddia makamı yazımızda bir takım hususî maksatlar arıyor. Rica ederim: Benim, Ayasofya cami olunca ne gibi bir hususî maksadım, menfaatım olabilir?

Ayasofya'ya müezzin mi olacağım, imam mı? Asıl hususi maksatları olanlar karayı ak, akı kara göstererek her ne bahasına olursa olsun bizi mahkûm ettirmek isteyen müddeiumumilerdir.

Sayın savcımız, geçen celsede serdettiği iddianâmesinde, Ayasofya'dan bahsederken mütemadiyen, aslında kilise olan, aslında kilise olan deyu kilise kelimesi üzerindre ısrarla durdular. Bana bu çok ağır geldi! Muhterem savcımız, bırakalım onu Rumlar söylesin. Biz Türküz, Müslümanız. Biz, bize yakışanı söyliyelim. Aslında bizim de maymun olduğumuz söyleniyor. Şimdi hangi babayiğit ben maymunum diye bir iddiada bulunabilir. Eskiden, bundan 1000 sene evvel İslâm-Türk; istilâlarından evvel, Anadolu'ya Diyar-ı Rum deniliyordu. Yoksa Ayasofya gibi bizim olan, bizden olan her şeyi yıkıp, silip süpürüp Anadolu'da tekrar Diyar-ı Rum mu

yapacağız? Athenagoras bunu duysaydı savcımızın alnından öperdi. Bu ne mantık, bu ne iş, bu ne gidiştir! Sonra sayın savcımızın iddia ettiği gibi ben bu yazımda hiçbir dini hatta bir milleti itham etmedim. Ben kendi kendimizi tenkit ettim. Yazımızda sadece köhne Bizans tabiri vardır. Bu tarihin hükmüdür. Bunu Bizans tarihçileri dahi itiraf ediyorlar. Kraldan ziyade kralcı, Kostantin'den ziyade Kostantinci olmak neye?

Biz bir hakikatı tesbit ettik. Bu hakikat sunlar: 500 yıldır cami olan bu büyük mâbet cami olmaktan çıkmıştır, çıkarılmıştır. Evvela hukuken, kanunen buna hiçbir kurul ve otoritenin hakkı yoktur. Yine savcının iddiası hilâfına, dinimizin tebcil ve takdis ettiği Allah, Muhammed gibi levhalar, büyük isimler yerlere indirilmiş, çok büyük oldukları için kapı dışarı edilememiştir. Gözlerimle gördüm...

Bizans devrine ait ne varsa, büyük bir itina ile ortaya çıkarılmış, bizden olan, bize hitap eden her şey imha edilmiştir. Ayasofya şimdiki haliyle içinde mum yanmayan, istavroz, günah çıkarılmayan bir kilisedir. Elbette Mülsüman bir Türk olarak, bundan hüzün duydum. İdare ve siyaset adamları ne derlerse desinler, nasıl düşünürlerse düşünsünler. Biz her yapılan değişikliği alkışlamak, her olanı, her söyleneni, kabul etmek mecburiyetinde değiliz! Acı duymak hakkımız da mı yok!

Muhterem Hâkimlerim!

Sayın savcımız 161. Madde de tutmayınca işi bu sefe 163. Maddeye nakletti. Öyle ya beğen beğendiğini, herkes reyinde hür. Demokrasi bu. Biri tutmazsa biri tutar. Neredeyse bütün maddeleri üzerimde tatbik edecek! At babam at... 163. Madde. Dini neşriyat yapanların başında Demokles'in kılıcı gibi sallanan meşhur madde. Bu maddeye göre Devletin esas nizamlarını sarsmak. Bu nizamı dini inançlara uydurmak, siyasî nüfuz ve şahsî menfaat tesis eylemek.. Dini siyasete âlet etmek.. Duya duya, söylene söylene ezberlediğimiz bu madde.

161. gibi bütün bunlar da benim mizacım, yolum, dâvam hilâfına zıd iddialar, isnadlar.

Şu Ayasoya yazısı devletin hangi içtimaî nizamını sarsmış Allah aşkına... İksitadî mi, siyasî mi, içtimaî mi? Siyasî menfaat.. Ben siyaset, parti, patırtı deyince Kaf dağının arkasına kadar kaçan adamım. İçi parça parça olan adamım! Ne siyaset, ne kiyaset, ne riyaset... Hiçbir şey yok bende.. Hiçbir partiye, hiçbir siyasî, gayrı siyasî teşekküle girmiş değilim. Hiçbir yerin, hiçbir adamın adamı değilim.

Dini siyasete âlet etmek.. âlet olmak.. ve hele din gibi mukaddes bir duyguyu âlet olarak kullanmak, en çok iğrendiğim şeyler. Hepsinden el Hazer!.. El insaf!.. Nice nice mahkûmiyet ve mahrumiyetlere göğüs gerdiğim 7 senede ancak 20 sayı çıkarabildiğim şu mecmua ile mi? Şahsî nüfuz, siyaset, servet...

Bizans devrine ait ne varsa, büyük bir itina ile ortaya çıkarılmış, bizden olan, bize hitap eden her şey imha edilmiştir. Ayasofya şimdiki haliyle içinde mum yanmıyan, istavroz, günah çıkarılmıyan bir kilisedir. Elbette Müslüman bir Türk olarak, bundan hüzün duydum. İdare ve siyaset adamları ne derlerse desinler, nasıl düşünürlerse düşünsünler. Biz her yapılan değişikliği alkışlamak, her olanı, her söyleneni, kabul etmek mecburiyetinde değiliz! Acı duymak hakkımız da mı yok!

Muhterem hâkimlerim :

Sayın savcımız 161. madde de tutunamayınca işi bu sefer 163. maddeye nakletti.. Öyle ya beğen beğendiğini, herkes reyinde hür.. Demokrasi bu.. Biri tutmazsa biri tutar.. Neredeyse bütün maddeleri üzerimde tatbik edecek! At babam at... 163. madde. Dini neşriyat yapanların başında Demokles'in kılıcı gibi sallanan meşhur madde.. Bu maddeye göre **Devletin esas nizamlarını sarsmak. Bu nizamı dini inançlara uydurmak, siyasî nüfus ve şahsî menfaat tesis eylemek.. Dini siyasete âlet etmek.. Duya duya, söylene söylene ezberlediğimiz bu madde.**

161. gibi bütün bunlar da benim mizacım, yolum, dâvam hilâfına zıd iddialar, isnadlar.

Şu Ayasofya yazısı Devletin hangi içtimaî nizamını sarmış Allah aşkına.. İktisadî mi, siyasî mi, içtimaî mi? Siyasî menfaat.. Ben siyaset, parti, patırtı deyince kaf dağının arkasına kadar kaçan adamım. İçi parça parça olan adamım! Ne siyaset ne kiyaset, ne riyaset.. Hiç bir şey yok ben de.. Hiç bir partiye, hiç bir siyasî, gayrı siyasî teşekküle girmiş değilim. Hiç bir yerin, hiç bir adamın adamı değilim.

Dini siyasete âlet etmek.. âlet olmak.. ve hele din gibi mukaddes bir duyguyu âlet olarak kullanmak, en

çok iğrendiğim şeyler. Hepsinden el Hazer!.. el insaf!.. Nice nice mahkûmiyet ve mahkûmiyetlere göğüs gerdiğim 7 sene de ancak «20» sayı çıkarabildiğim şu mecmua ile mi? Şahsî nüfus, siyaset, servet...

Muhterem hâkimlerim :

Biz kurultay, nutuk, politika adamları değiliz. Samimi, mümin, gerçek dâva adamlarıyız. Bize isnad edilen suçları şiddet ve nefretle reddediyorum. Buraya kadar oynanan oyun siyaset oyunudur. Şimdi II. Ağır Ceza Mahkemesinin huzurundayım. Artık politika bitmiştir. Vicdanlar, kanunlar konuşacaktır. Benim beraatım için fazla değil, Adaletin A harfi kâfidir. Sizden bunu bekliyorum.

Osman YÜKSEL

Ağırceza Mahkemesinin kararı :

Maznun vekilleri tarafından yapılan müdafaadan sonra hâkimler heyeti müzakereye çekilmiş ve tekrar celse açıldığında esbabı mucibeli karar bilâhare yazılmak üzere, maznunun ittifakla beraetine karar verilmiştir. Sayın A. Fazlı Öztan'ın (62) reisliğinde âza sayın Y. Bahri Bilen ve sayın H. Kâmil Özaydın'dan müteşekkil mahkeme heyetince verilen beraet kararının esbabı mucibeli metni şudur :

K a r a r :

«Gereği düşünüldü : Milli Menfaatlara zarar verecek şekilde faaliyette bulunmaktan maznun yukarıda açık hüviyeti ve adresi yazılı Salim oğlu 333 D. lu

(62) Sayın Fazıl Öztan, bu karardan bir müddet sonra terfian Temyiz Mahkemesine âza tâyin edilmiştir. Halen Temyiz Birinci Ceza Dairesi üyesi bulunmaktadır.

Muhterem Hâkimlerim!

Biz kurultay, nutuk, politika adamları değiliz. Samimi, mümin, gerçek dâva adamlarıyız. Bize isnad edilen suçları şiddet ve nefretle reddediyorum. Buraya kadar oynanan siyaset oyunudur. Şimdi II. Ağır Ceza Mahkemesi'nin huzurundayım. Artık politika bitmiştir. Vicdanlar, kanunlar konuşacaktır. Benim beraatım için fazla değil, Adaletin A harfi kâfidir. Sizden bunu bekliyorum.

Osman Yüksel

Ağırceza Mahkemesi'nin Kararı:

Maznun vekilleri tarafından yapılan müdafaadan sonra hâkimler heyeti müzakereye çekilmiş ve tekrar celse açıldığında esbabı mucibeli ka-

rar bilâhare yazılmak üzere, maznunun ittifakla beraetine karar verilmiştir. Sayın A. Fazlı Öztan'ın[12] reisliğinde âza sayın Y. Bahri Bilen ve sayın H. Kâmil Özaydın'dan müteşekkil mahkeme heyetince verilen beraet kararının esbabı mucibeli metni şudur:

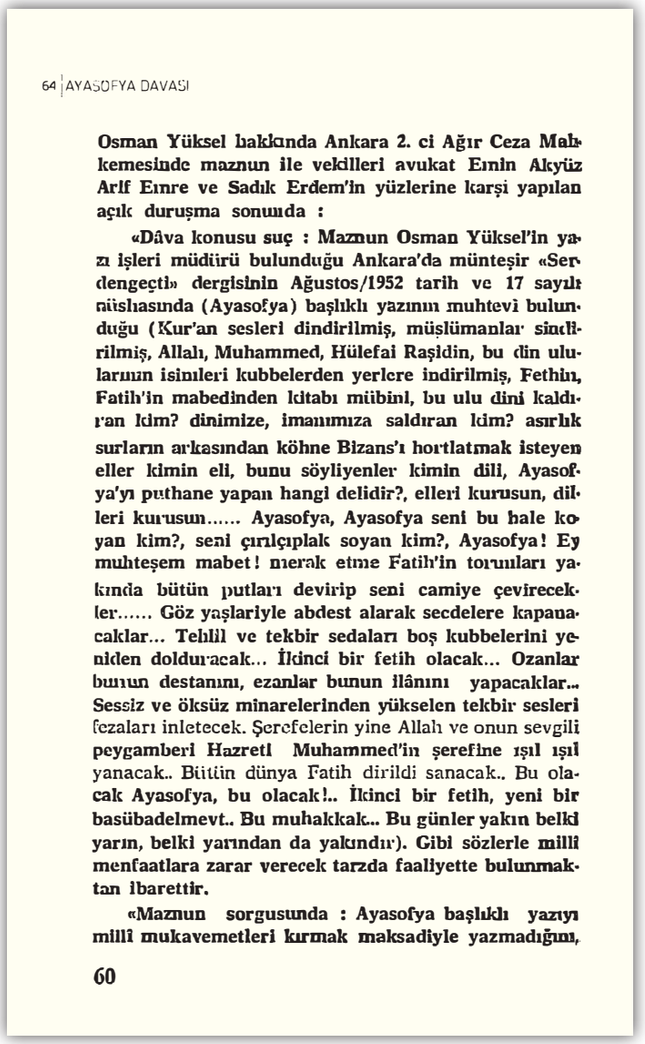
Karar:

Gereği düşünüldü: Millî menfaatlara zarar verecek şekilde faaliyette bulunmaktan maznun yukarıda açık hüviyeti ve adresi yazılı Salim oğlu 333 D.lu Osman Yüksel hakkında Ankara 2.ci Ağır Ceza Mahkemesinde maznun ile vekilleri avukat Emin Akyüz, Arif Emre ve Sadık Erdem'in yüzlerine karşı yapılan açık duruşma sonunda:

Dâva konusu suç: Maznun Osman Yüksel'in yazı işleri müdürü bulunduğu Ankara'da münteşir 'Serdengeçti' dergisinin Ağustos/1962 tarih ve 17 sayılı nüshasında (Ayasofya) başlıklı yazının muhtevî bulunduğu (Kur'ân sesleri dindirilmiş, müslümanlar sindirilmiş, Allah, Muhammed, Hülefai Raşidin, bu din ululârının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş, Fethin, Fatih'in mabedinden kitabı mübini, bu ulu dini kaldıran kim? Dinimize, imanımıza saldıran kim? Asırlık surların arkasından köhne Bizans'ı hortlatmak isteyen eller kimin eli, bunu söyleyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir? Elleri kurusun, dilleri kurusun... Ayasofya, Ayasofya seni bu hale koyan kim? Seni çırılçıplak soyan kim? Ayasofya! Ey muhteşem mabet! Merak etme Fatih'in torunları yakında bütün putları devirip seni camiye çevirecektir... Gözyaşlarıyla abdest alarak secdelere kapanacaklar... Tehlil ve tekbir sedaları boş kubbelerine yeniden dolduracak... İkinci bir fetih olacak... Ozanlar bunun destanını, ezanlar bunun ilânını yapacaklar... Sessiz ve öksüz minârelerinden yükselen tekbir sesleri fezaları inletecek. Şerefelerin yine Allah ve onun sevgili peygamberi Hazret-i Muhammed'in şerefine ışıl ışıl yanacak. Bütün dünya Fatih dirildi sanacak. Bu olacak Ayasofya, bu olacak!.. İkinci bir fetih, yeni bir basübadelmevt. Bu muhakkak. Bu günler yakın, belki yarın, belki yarından da yakındır). Gibi sözlerle millî menfaatlara zarar verecek tarzda faaliyette bulunmaktan ibarettir.

Maznun sorgusunda: Ayasofya başlıklı yazıyı millî mukavemetleri kırmak maksadıyla yazmadığını, bir müslüman, Türk olduğu için Ayasofya'nın cami olduğu zamandaki halini düşünerek bu binanın müze haline getirilmesini doğru bulmadığımdan Serdengeçti dergisi ile bu yazıyı neşrettiğini, yazının intişar ettiği günlerde bir kısım Yunan gazetelerinin Ayasofya'nın kilise yapılması yolundaki neşriyatına dayanamayarak bu yazıyı neşrettiğini, iddia edildiği gibi yazının millî mukavemeti kıracak mahiyeti olmadığını bilâkis millî hisleri takviye eder değerde bulunduğu-

12 Sayın Fazıl Öztan, bu karardan bir müddet sonra terfian Temyiz Mahkemesine âza tâyin edilmiştir. Halen Temyiz Birinci Ceza Dairesi üyesi bulunmaktadır.

64 | AYASOFYA DAVASI

Osman Yüksel hakkında Ankara 2. ci Ağır Ceza Mahkemesinde maznun ile vekilleri avukat Emin Akyüz Arif Emre ve Sadık Erdem'in yüzlerine karşi yapılan açık duruşma sonunda :

«Dâva konusu suç : Maznun Osman Yüksel'in yazı işleri müdürü bulunduğu Ankara'da münteşir «Serdengeçti» dergisinin Ağustos/1952 tarih ve 17 sayılı nüshasında (Ayasofya) başlıklı yazının muhtevi bulunduğu (Kur'an sesleri dindirilmiş, müslümanlar sindirilmiş, Allalı, Muhammed, Hülefai Raşidin, bu din ulularının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş, Fethin, Fatih'in mabedinden kitabı mübini, bu ulu dini kaldıran kim? dinimize, imanımıza saldıran kim? asırlık surların arkasından köhne Bizans'ı hortlatmak isteyen eller kimin eli, bunu söyliyenler kimin dili, Ayasofya'yı puthane yapan hangi delidir?, elleri kurusun, dilleri kurusun..... Ayasofya, Ayasofya seni bu hale koyan kim?, seni çırılçıplak soyan kim?, Ayasofya! Ey muhteşem mabet! merak etme Fatih'in torunları yakında bütün putları devirip seni camiye çevireceklerr..... Göz yaşlariyle abdest alarak secdelere kapanacaklar... Tehlil ve tekbir sedaları boş kubbelerini yeniden dolduracak... İkinci bir fetih olacak... Ozanlar bunun destanını, ezanlar bunun ilânını yapacaklar... Sessiz ve öksüz minarelerinden yükselen tekbir sesleri fezaları inletecek. Şerefelerin yine Allah ve onun sevgili peygamberi Hazreti Muhammed'in şerefine ışıl ışıl yanacak.. Bütün dünya Fatih dirildi sanacak.. Bu olacak Ayasofya, bu olacak!.. İkinci bir fetih, yeni bir basübadelmevt.. Bu muhakkak... Bu günler yakın belki yarın, belki yarından da yakındır). Gibi sözlerle milli menfaatlara zarar verecek tarzda faaliyette bulunmaktan ibarettir.

«Maznun sorgusunda : Ayasofya başlıklı yazıyı milli mukavemetleri kırmak maksadiyle yazmadığını,

60

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ | 65

bir müslüman, Türk olduğu için Ayasofya'nın cami olduğu zamandaki halini düşünerek bu binanın müze haline getirilmesini doğru bulmadığımdan Serdengeçti dergisi ile bu yazıyı neşrettiğini, yazının intişar ettiği günlerde bir kısım Yunan gazetelerinin Ayasoya'nın kilse yapılması yolundaki neşriyatına dayanamıyarak bu yazıyı neşrettiğini, iddia edildiği gibi yazının milli mukavemeti kıracak mahiyeti olmadığını, bilâkis milli hisleri takviye eder değerde bulunduğunu ve yazının lâikliğe aykırı hareket maksadiyle de yazılmadığını söyliyerek savunmuştur.

«Sözü geçen yazıyı bilirkişi sıfatiyle incelyen İsmail Hakkı Baltacıoğlu dosya içinde mevcut 2/4/1953 tarihli raporu ile (dini duyguları çok kuvvetli olan yazı sahibinin Ayasofya'nın cami olmaktan çıkarılarak müze yapılması üzerine duyduğu şiddetli bir heyecanın tesiri ile bu yazıyı yazdığı, yazının gerçek olayları mübalâğalı şekilde işleyen dini soydan romantik bir mahiyette olduğu ve bir dereceye kadar san'at niteliği olan estetik bir değer de taşıdığı, yazıda dindarları, müteassıpları kışkırtacak bir nitelik de olmadığı, topluluk ve sosyal düzene zarar verecek bir vasıfta bulunmadığı) bildirilmektedir.

Her ne kadar C.M.N. liği maznunun dâva konusu yazı ile T.C.K. nun 161 ve 163 ncü maddeleri hükümlerini ihlâl eylediğinden bahisle tecziye talebinde bulunmuş ise de; mahiyeti yukarıya aynen dercedilen yazı; maznunun safahattaki savunması, bilirkişi mütalâası, dosya münderecatiyle birlikte kül halinde nazara alındığı takdirde maznunun bu yazıyı eskiden cami olan Ayasofya'nın sonradan müze haline getirilmiş olmasını şahsi kanaat ve akidesine uygun bulmadığı için dini duygularının tesiri altında kalarak yazıp neşrettiği bu yazının intişar ettiği sırada bir kısım Yunan gazetelerinin Ayasofya'nın kilse yapılması yolun-

61

nu ve yazının lâikliğe aykırı hareket maksadıyla da yazılmadığını söyleyerek savunmuştur.

Sözü geçen yazıyı bilirkişi sıfatıyla inceleyen İsmail Hakkı Baltacıoğlu dosya içinde mevcut 2/4/1953 tarihli raporu ile (dini duyguları çok kuvetli olan yazı sahibinin Ayasofya'nın cami olmaktan çıkarılarak müze yapılması üzerinde duyduğu şiddetli bir heyecanın tesiri ile bu yazıyı yazdığı, yazının gerçek olayları mübalâğalı şekilde işleyen dini soydan romantik bir mahiyette olduğu ve bir dereceye kadar san'at niteliği olan estetik bir değer de taşıdığı, yazıda dindarları, müteassıpları kışkırtacak bir nitelik de olmadığı, topluluk ve sosyal düzene zarar verecek bir vasıfta bulunmadığı) bildirilmektedir.

Her ne kadar C.M.N.liği maznunun dâva konusu yazı ile T.C.K.'nun 161 ve 163'üncü maddeleri hükümlerini ihlâl eylediğinden bahisle tecziye ta-

lebinde bulunmuş ise de; mahiyeti yukarıya aynen dercedilen yazı; maznunun safahattaki savunması, bilirkişi mütalâası, dosya münderecatıyla birlikte kül halinde nazara alındığı takdirde maznunun bu yazıyı eskiden cami olan Ayasofya'nın sonradan müze haline getirilmiş olmasını şahsî kanaat ve akidesine uygun bulmadığı için dini duyguların tesiri altında kalarak yazıp neşrettiği bu yazının intişar ettiği sırada bir kısım Yunan gazetelerinin Ayasofya'nın kilise yapılması yolunda neşriyatta bulunmalarının da maznun üzerinde bir teessür husule getirdiği ve şu duruma göre maznunun bu yazısında ne millî menfaatlara zarar vermek ve ne de lâiklik prensibine aykırı propaganda yapmak gibi bir kasıt ve mâna görülmediği ve netice itibariyle maznunun T.C.K.'nun 161-163'üncü maddeleriyle cezalandırılmasını haklı gösterecek delil ve sebep olmadığı için müsnet suçlardan BERAATİNE, 11/7/1953 tarihinde ittifakla verilen karar C.M.U.M. Hakkı Engeseli hazır olduğu halde maznun ve vekilleri avukat Emin Akyüz, Arif Emre ve Sadık Erdem'in yüzlerine karşı açıkça okunup onatıldı 11/7/1953.

Müddeiumumiliğin temyizi:

Maznunun beraetine mütedair verilen bu karar, C. Müddeiumumiliği tarafından maznun aleyhine 18.7.1953 tarihinde temyiz olunmuştur.

Temyiz dilekçesine ek olarak verilen C. Müddeiumumi muavinlerinden Hakkı Egeseli imzasını taşıyan 7.8.1953 tarihli temyiz lâyihası şudur:

Millî menfaatlere zarar verici faaliyette bulunmaktan sanık Osman Yüksel hakkında yapılan duruşma sonunda: Beraatine dair Ankara İkinci Ağız Ceza Mahkemesi'nden verilen 11.7.953 tarihli kararı şu düşüncelerle kanuna uygun görmemekteyiz:

1. Sanık, kendisinin mesul müdürü bulunduğu Ankara'da intişar eden Serdengeçti dergisinin Ağustos 1952 tarihine ait 17 sayılı nüshasının 3'üncü sahifesinde kendi imzası altında neşrettiği Ayasofya adlı yazının kül halinde mütalâasından da anlaşılacağı gibi bu binanın cami halinden müze haline ifrağını temin eden düşünce ve zihniyete karşı aksülamelini izhar etmektedir. Bu düşünce ile kaleme alınan yazının ana fikri, memlekette terk edilen ilâhî devir ve ilâhî nizamların kötü oluşlarının bir sonucu olarak Ayasofya'nın mâbet halinden müze haline çevrildiğini ve bu halin müslümanları müteessir ettiğini ve müslümanların öldükten sonra diriliş gibi âni bir hareket ve kalkış ile terkedilen ilâhî devir ve nizamları yeniden avdet ettireceklerini ve bunun pek yakın bir âtide vukubulacağını açıklamaktadır ki sanığın bu ifade tarzı ile lâikliğe aykırı olarak dinî inanç ve hissiyatı âlet etmek suretiyle propagandaya giriştiği şüphesizdir.

2. Makalenin mütalâasından da açıkça anlaşılacağı gibi sanık dinî inanç ve akideleri âlet ederek memlekette mevcut içtimaî ve hukukî nizamı kötülemekte ve bununla da iktifa etmeyerek bu nizamın eskiye avdet etmek suretiyle ortadan kaldırılacağını ve bu hareketin de uzak olmadığını an-

da neşriyatta bulunmalarının da maznun üzerinde bir teessür husule getirdiği ve şu duruma göre maznunun bu yazısında ne millî menfaatlara zarar vermek ve ne de lâiklik prensibine aykırı propaganda yapmak gibi bir kasıt ve mâna görülmediği ve netice itibariyle maznunun T.C.K. nun 161-163 ncü maddeleriyle cezalandırılmasını haklı gösterecek delil ve sebep olmadığı için müsnet suçlardan BERAATİNE, 11/7/1953 tarihinde ittifakla verilen karar C.M.U.M. Hakkı Engeseli hazır olduğu halde maznun ve vekilleri avukat Emin Akyüz, Arif Emre ve Sadık Erdem'in yüzlerine karşı açıkça okunup onatıldı 11/7/1953.»

Müddeiumumiliğin temyizi :

Maznunun beraetine müteadir verilen bu karar, C. Müddeiumumiliği tarafından maznun aleyhine 18.7.1953 tarihinde temyiz olunmuştur.

Temyiz dilekçesine ek olarak verilen ve C. Müddeiumumi muavinlerinden Hakkı Egeseli imzasını taşıyan 7.8.953 tarihli temyiz lâyihası şudur :

«Millî menfaatlere zarar verici faaliyette bulunmaktan sanık Osman Yüksel hakkında yapılan duruşma sonunda : Beraatine dair Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 11.7.953 tarihli kararı şu düşüncelerle kanuna uygun görmemekteyiz :

1. Sanık, kendisinin mesul müdürü bulunduğu Ankara'da intişar eden «Serdengeçti» dergisinin Ağustos 1952 tarihine ait 17 sayılı nüshasının 3 üncü sahifesinde kendi imzası altında neşrettiği «Ayasofya» adlı yazının kül halinde mütalâasından da anlaşılacağı gibi bu binanın cami halinden müze haline ifrağını temin eden düşünce ve zihniyete karşı aksülamelini izhar etmektedir. Bu düşünce ile kaleme alınan yazının ana fikri, memlekette terk edilen ilâhî devir ve ilâhî nizamların kötü oluşlarının bir sonucu olarak Ayasofya'-

nın mâbet halinden müze haline çevrildiğini ve bu halin müslümanları müteessir ettiğini ve müslümanların öldükten sonra diriliş gibi âni bir hareket ve kalkış ile terkedilen ilâhî devir ve nizamları yeniden avdet ettireceklerini ve bunun pek yakın bir âtide vukubulacağını açıklamaktadır ki sanığın bu ifade tarzı ile lâikliğe aykırı olarak dinî inanç ve hissiyatı âlet etmek suretiyle propagandaya giriştiği şüphesizdir.

2. Makalenin mütalâasından da açıkça anlaşılacağı gibi sanık dinî inanç ve akideleri âlet ederek memlekette mevcut içtimaî ve hukukî nizamı kötülemekte ve bununla da iktifa etmiyerek bu nizamın eskiye avdet etmek suretiyle ortadan kaldırılacağını ve bu hareketin de uzak olmadığını anlatmak suretiyle maksadını açıklamaktadır. Makalenin son satırlarında vukubulacağı bahsedilen ikinci fetih, ba'sü-badelmevt olayları işte bu makalenin kaleme alınmasındaki ana fikir ve maksadı açıklamaktadır.

3. Sanık suç olan bu makalede heyecanlı ve dinî bir ifade tarzını tercih ederek Kur'an seslerinin dindirilmesi, müslümanların sindirilmesi, mâveradan gelen ezan seslerinin artık duyulmaz oluşu,Allah, Muhammed ve hulefay-i Raşidîn gibi din ulularının isimlerinin mâbedden yerlere indirilmesi gibi hakikatte gayrimevcut olan olayları ileri sürerek ana fikrini desteklemeye sây eylemekte ve Ayasofya'nın müze haline getirilmesinin memleketteki ilâhî nizam ve ilâhî devrin ve daha açık tâbiri ile dinî hukukun terkedilmesinin doğurduğu kötü neticelerden biri olduğunu açıklamak istedikten sonra Fâtih devrindeki içtimaî ve hukukî nizamın avdetinin uzak olmadığı fikri ile makaledeki esaslı maksadını tamamen meydana koy muş bulunmaktadır.

4. Gerçi iddianame sanığın bu yazı ile millî menfaatlere zarar verecek faaliyette bulunduğundan ba-

latmak suretiyle maksadını açıklamaktadır. Makalenin son satırlarında vukubulacağı bahsedilen ikinci fetih, ba'sü-badelmevt olayları işte bu makalenin kaleme alınmasındaki ana fikir ve maksadı açıklamaktadır.

3. Sanık suç olan bu makalede heyecanlı ve dinî bir ifade tarzını tercih ederek Kur'an seslerinin dindirilmesi, müslümanların sindirilmesi, mâveradan gelen ezan seslerinin artık duyulmaz oluşu, Allah, Muhammed ve Hulefay-i Raşidîn gibi din ulularının isimlerinin mâbedden yerlere indirilmesi gibi hakikatte gayrimevcut olan olayları ileri sürerek ana fikrini desteklemeye sây eylemekte ve Ayasofya'nın müze haline getirilmesinin memleketteki ilâhî nizam ve ilâhî devrin ve daha açık tâbiri ile dinî hukukun terkedilmesinin doğurduğu kötü neticelerden biri olduğunu açıklamak istedikten sonra Fatih devrindeki içtimaî ve hukukî nizamın avdetinin uzak olmadığı fikri ile makaledeki esaslı maksadını tamamen meydana koymuş bulunmaktadır.

4. Gerçi iddianame sanığın bu yazı ile millî menfaatlere zarar verecek faaliyette bulunduğundan bahisle tanzim edilmiş bulunmakta ise de biz de bilirkişinin bu hususa ait beyanlarını oluşa uygun gördüğümüzden dolayı 161'inci maddeye muhalefet suçunun unsurlarını gayrimevcut telâkki ediyoruz. Ancak mahkemenin hâdiseyi bilirkişiye tetkik ettirdiği sırada sadece 161'inci maddedeki suç unsurları bakımından bilirkişiyi vazifelendirdiği gözönünde tutularak makamımızca olayın 163/4'üncü maddesine tevafuk eylediği hakkında iddia sebkeyleyince makalede bu bakımdan da suç unsurları mevcut olup olmadığını, sanığın makaleyi yazmakla neyi kasdeylediği, bu makaledeki ana fikirle, bu ana fikri destekliyen yardımcı ve tâli fikirlerin nelerden ibaret bulunduğunun bilirkişye tevcih edilecek suallerle ve yaptırılacak tetkikat ile meydana çıkarılması icabederken mahkemenin mütalaamız üzerinde asla tevakkuf etmiyerek ve yukarıda zikrettiğimiz tetkikatı dahi yaptırmıyarak eksik incelemeye istinaden beraet kararı vermesi yerinde değildir.

5. Yukarıdanberi açıklanan makale mevzuu üzerinde asla durulmayarak ve dördüncü fıkrada zikrettiğimiz ilmî ve hukukî tetkikat dahi ikmal edilmeyerek verilen beraet kakarında şu noktadan dahi isabet mütalâa edilemez ki; sanığın makaleyi Ayasofya'nın müze haline ifrağından duyduğu teessürle yazdığı kabul edilmektedir. Halbuki bu olay sanığın daha çocuk denecek bir yaşta bulunduğu sırada vukubulmuştur. Bu kadar eski bir olayın aradan 20 yıl geçtikten sonra sanığın ruhunda heyecan tevlit ettiğinin kabulü hakkikate tevafuk etmez. Belki sanığın neşretmekte bulunduğu derginin içtimaî ve siyasî karakteri göz önünde tutulmak suretiyle makalenin değerlendirilmesi ve sanığın maksadının meydana çıkarılması icabeder. Malûmdur ki sanık, dergisi ile memleketteki içtimaî ve hukukî nizamı değiştirmek ve daha ziyade dinî esas ve inançlara uygun bir rejimin propagandasını yapagelmekte olduğundan hakkında müteaddit takipler yapılmış bulunmaktadır. Bu hali ile sanığın şahsiyetini dahi gözönünde tutarak takip etmekte bulunduğu gaye üzerinde durulmak ve bu suretle sanığın maksadına nüfuz edilmek yollarının tamamıyla ihmal edilmiş olması adaleti rencide edici bir noksanlık olarak müşahede edilmiş bulunmaktadır.

Arzettiğimiz sebepler dolayısıyla tetkik buyuralarak hükmün bozulması arz ve istida olunur. 7.9.953 Ankara C.M.U Hakkı EGESELİ

C. Başmüddeiumumiliğinin tebliğnamesi:

Ankara C. Müddeiumumiliğinin bu şekildeki temyizi üzerine dosya Temyiz Mahkemesi Cumhuriyet Başmüddeiumumiliğine gönderilmiştir. Başmüddeiumumilikçe yapılan inceleme sonunda mahkemece verilen beraet kararı usul ve kanuna uygun görülmüş ve mahallî müddeiumumiliğin bozma isteğinin reddiyle mümeyyezünbih kararın tasdiki talebi ile, dosya Temyiz Mahkemesi Birinci Ceza Dairesine tevdi olunmuştur.

hisle tanzim edilmiş bulunmakta ise de biz de bilirkişinin bu hususa ait beyanlarını oluşa uygun gördüğümüzden olayda 161 inci maddeye muhalefet suçunun unsurlarını gayrimevcut telâkki ediyoruz. Ancak mahkemenin hâdiseyi bilirkişiye tetkik ettirdiği sırada sadece 161 inci maddedeki suç unsurları bakımından bilirkişiyi vazifelendirdiği gözönünde tutularak makamımızca olayın 163/4 üncü maddesine tevafuk eylediği hakkında iddia sebkeyleyince makalede bu bakımdan da suç unsurları mevcut olup, olmadığı, sanığın makaleyi yazmakla neyi kasdeylediği, bu makaledeki ana fikirle, bu ana fikri destekliyen yardımcı ve tâli fikirlerin nelerden ibaret buulnduğunun bilirkişiye tevcih edilecek suallerle ve yaptırılacak tetkikat ile meydana çıkarılması icabederken mahkemenin mütalaamız üzerinde asla tevakkuf etmiyerek ve yukarıda zikrettiğimiz tetkikatı dahi yaptırmıyarak eksik incelemeğe istinaden beraet kararı vermesi yerinde değildir,

5. Yukarıdanberi açıklanan makale mevzuu üzerinde asla durulmıyarak ve dördüncü fıkrada zikrettiğimiz ilmî ve hukukî tetkikat dahi ikmal edilmiyerek verilen beraet kararında şu noktadan dahi isabet mütalâa edilemez ki; sanığın makaleyi Ayasofya'nın müze haline ifrağından duyduğu teessürle yazdığı kabul edilmektedir. Halbuki bu olay sanığın daha çocuk denecek bir yaşta bulunduğu sırada vukubulmuştur. Bu kadar eski bir olayın aradan 20 yıl geçtikten sonra sanığın ruhunda heyecan tevlit ettiğinin kabulü hakikate tevafuk etmez. Belki sanığın neşretmekte bulunduğu derginin içtimaî ve siyasî karakteri göz önünde tutulmak suretiyle makalenin değerlendirilmesi ve sanığın maksadının meydana çıkarılması icabeder. Malûmdur ki sanık, dergisi ile memleketteki içtimaî ve hukukî nizamı değiştirmek ve daha ziyade dinî esas ve inançlara uygun bir rejimin propagandasını yapagel-

64

mekte olduğundan hakkında mütcaddit takipler yapılmış bulunmaktadır. Bu hali ile sanığın şahsiyetini dahi gözönünde tutarak takip etmekte bulunduğu gaye üzerinde durulmak ve bu suretle sanığın maksadına nüfuz edilmek yollarının tamamiyle ihmal edilmiş olması adaleti rencide edici bir noksanlık olarak müşahede edilmiş bulunmaktadır.

Arzettiğimiz sebepler dolayısiyle tetkik buyurularak hükmün bozulması arz ve istida olunur. 7.8.953 Ankara C.M.U. Hakkı EGESELİ»

C. Başmüddeiumumiliğinin tebliğnamesi :

Ankara C. Müddeiumumiliğinin bu şekildeki temyizi üzerine dosya Temyiz Mahkemesi Cumhuriyet Başmüddeiumumiliğini gönderilmiştir. Başmüddeiumumilikçe yapılan inceleme sonunda mahkemece verilen beraet kararı usul ve kanuna uygun görmüş ve mahallî müddeiumumiliğin bozma isteğinin reddiyle mümeyyezünbih kararın tasdiki talebi ile, dosya Temyiz Mahkemesi Birinci Ceza Dairesine tevdi olunmuştur.

Temyiz Birinci Ceza Dairesinin onama ilâmı :

Birinci Ceza Dairesinin 953/3141 esas numarasına kaydedilen dosya, mezkûr dairece tetkik olunmuş ve 14.10.1953 tarihinde 3141 Esas, 2768 Karar, 8/338 Tebliğ sayılı ilâmiyle tasdik olunmuştur. İlâm aynen şudur :

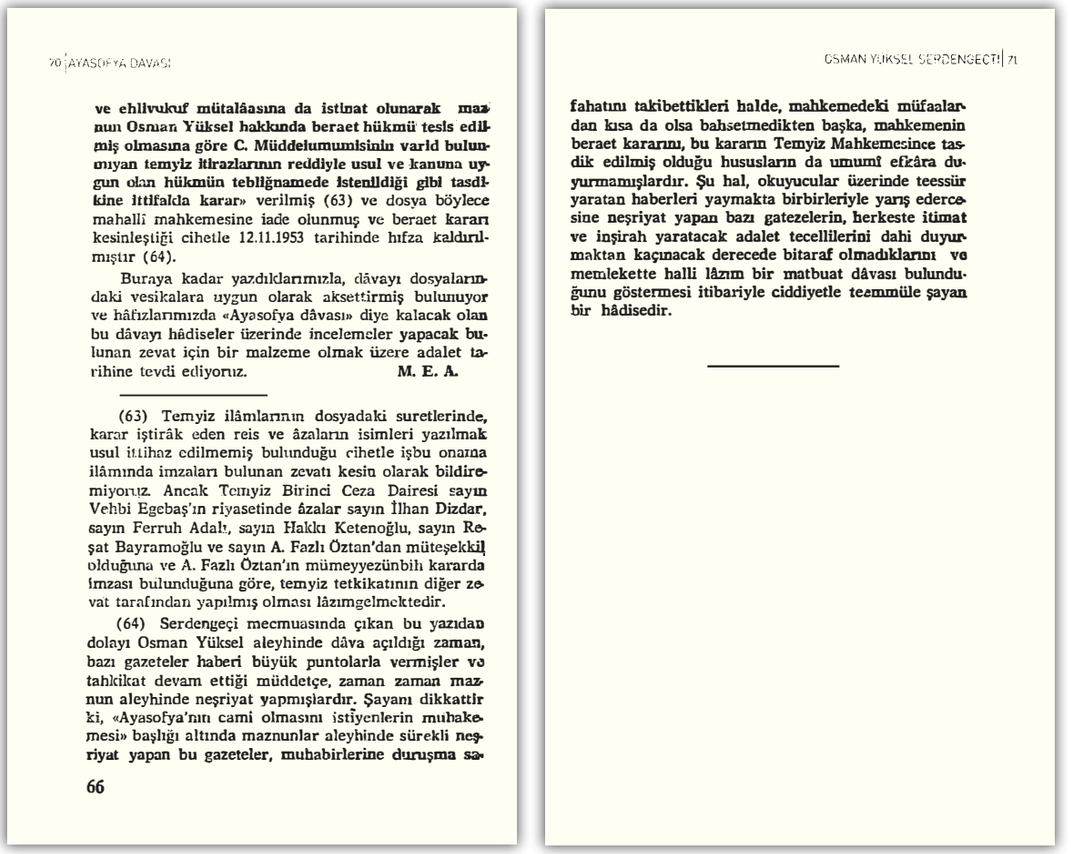
«Hukuk-u âmme dâvasının mevzuu olan Serdengeçti mecmuasının 17 sayılı nüshasında münteşir (Ayasofya) başlıklı yazıda millî menfaatlere zarar verici ve lâikliğe aykırı propaganda mahiyeti görülmediği, ancak Ayasofya'nın cami olmaktan çıkarılarak müze haline ifrağ edilmesi üzerine, duyulan heyecan ve tahassüslerin, romantik ve estetik üslûpla ifade edilmesinden ibaret bulunduğu karar yerinde tavzih ve teşrih

65

Temyiz Birinci Ceza Dairesinin onama ilâmı:

Birinci Ceza Dairesinin 953-3141 esas numarasına kaydedilen dosya, mezkûr dairece tetkik olunmuş ve 14.10.1953 tarihinde 3141 Esas, 2768 Karar, 8/338 Tebliğ sayılı ilâmıyla tasdik olunmuştur. İlâm aynen şudur:

Hukuk-u âmme dâvasının mevzuu olan Serdengeçti mecmuasının 17 sayılı nüshasında münteşir (Ayasofya) başlıklı yazıda millî menfaatlere zarar verici ve lâikliğe aykırı propaganda mahiyeti görülmediği, ancak Ayasofya'nın cami olmaktan çıkarılarak müze haline ifrağ edilmesi üzerine, duyulan heyecan tahassüslerin, romantik ve estetik üslûpla ifade edilmesinden ibaret bulunduğu karar yerinde tavzih ve teşrih ve ehlivukuf mütalâasına da istinat olunarak maznun Osman Yüksel hakkında beraet hükmü tesis edilmiş olmasına göre C. Müddeiumumisinin varid bulunmayan temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün

70 AYASOFYA DAVASI

ve ehlivukuf mütalâasına da istinat olunarak maznun Osman Yüksel hakkında beraet hükmü tesis edilmiş olmasına göre C. Müddelumumisinin varid bulunmıyan temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün tebliğnamede istenildiği gibi tasdikine ittifakla karar» verilmiş (63) ve dosya böylece mahallî mahkemesine iade olunmuş ve beraet kararı kesinleştiği cihetle 12.11.1953 tarihinde hıfza kaldırılmıştır (64).

Buraya kadar yazdıklarımızla, dâvayı dosyalarındaki vesikalara uygun olarak aksettirmiş bulunuyor ve hâfızlarımızda «Ayasofya dâvası» diye kalacak olan bu dâvayı hâdiseler üzerinde incelemeler yapacak bulunan zevat için bir malzeme olmak üzere adalet tarihine tevdi ediyoruz. M. E. A.

(63) Temyiz ilâmlarının dosyadaki suretlerinde, karar iştirâk eden reis ve âzaların isimleri yazılmak usul ittihaz edilmemiş bulunduğu cihetle işbu onama ilâmında imzaları bulunan zevatı kesin olarak bildiremiyoruz. Ancak Temyiz Birinci Ceza Dairesi sayın Vehbi Egebaş'ın riyasetinde âzalar sayın İlhan Dizdar, sayın Ferruh Adalı, sayın Haklı Ketenoğlu, sayın Reşat Bayramoğlu ve sayın A. Fazlı Öztan'dan müteşekkil olduğuna ve A. Fazlı Öztan'ın mümeyyezünbih kararda imzası bulunduğuna göre, temyiz tetkikatının diğer zevat tarafından yapılmış olması lâzımgelmektedir.

(64) Serdengeçti mecmuasında çıkan bu yazıdan dolayı Osman Yüksel aleyhinde dâva açıldığı zaman, bazı gazeteler haberi büyük puntolarla vermişler ve tahkikat devam ettiği müddetçe, zaman zaman maznun aleyhinde neşriyat yapmışlardır. Şayanı dikkattir ki, «Ayasofya'nın cami olmasını istiyenlerin muhakemesi» başlığı altında maznunlar aleyhinde sürekli neşriyat yapan bu gazeteler, muhabirlerine duruşma safahatını takibettikleri halde, mahkemedeki müfaalardan kısa da olsa bahsetmedikten başka, mahkemenin beraet kararını, bu kararın Temyiz Mahkemesince tasdik edilmiş olduğu hususların da umumî efkâra duyurmamışlardır. Şu hal, okuyucular üzerinde teessür yaratan haberleri yaymakta birbirleriyle yarış edercesine neşriyat yapan bazı gatezelerin, herkeste itimat ve inşirah yaratacak adalet tecellilerini dahi duyurmaktan kaçınacak derecede bitaraf olmadıklarını ve memlekette halli lâzım bir matbuat dâvası bulunduğunu göstermesi itibariyle ciddiyetle teemmüle şayan bir hâdisedir.

66

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ 71

tebliğnamede istenildiği gibi tasdikine ittifakla karar verilmiş[13] ve dosya böylece mahallî mahkemesine iade olunmuş ve beraet kararı kesinleştiği cihetle 12.11.1953 tarihinde hıfza kaldırılmıştır.[14]

Buraya kadar yazdıklarımızla, dâvayı dosyalarındaki vesikalara uygun olarak aksettirmiş bulunuyor ve hâfızalarımızda Ayasofya Dâvası diye kalacak olan bu dmâvayı hâdiseler üzerinde incelemeler yapacak bulunan zevat için bir malzeme olmak üzere adalet tarihine tevdi ediyoruz.

M.E.A.

13 Temyiz ilâmlarının dosyadaki suretlerinde, karar iştirâk eden reis ve âzaların isimleri yazılmak usul ittihat edilmemiş bulunduğu cihetle işbu onama ilâmında imzaları bulunan zevatı kesin olarak bildiremiyoruz. Ancak Temyiz Birinci Ceza Dairesi sayın Vehbi Egebaş'ın riyasetinde âzalar sayın İlhan Dizdar, sayın Ferruh Adalı, sayın Hakkı Ketenoğlu, sayın Reşat Bayramoğlu ve sayın A. Fazlı Öztan'dan müteşekkil olduğuna ve A. Fazlı Öztan'ın mümeyyezünbih kararda imzası bulunduğuna göre, temyiz tetkikatının diğer zevat tarafından yapılmış olması lâzımgelmektedir.

14 Serdengeçti mecmuasında çıkan bu yazıdan dolayı Osman Yüksel aleyhinde dâva açıldığı zaman, bazı gazeteler haberi büyük puntolarla vermişler ve tahkikat devam ettiği müddetçe, zaman zaman maznun aleyhinde neşriyat yapmışlardır. Şayanı dikkattir ki, Ayasofya'nın cami olmasını istiyenlerin muhakemesi başlığı altında maznunlar aleyhinde sürekli neşriyat yapan bu gazeteler, muhabirlerine duruşma safahatını takibettikleri halde, mahkemedeki müdafaalardan kısa da olsa bahsetmedikten başka, mahkemenin beraet kararını bu kararın Temyiz Mahkemesince tasdik edilmiş olduğu hususların da umumî efkâra duyurmamışlardır. Şu hal, okuyucular üzerinde teessür yaratan haberleri yaymakta birbirleriyle yarış edercesine neşriyat yapan bazı gazetelerin, herkeste itimat ve inşirah yaratacak adalet tecellilerini dahi duyurmaktan kaçınacak derecede bitaraf olmadıklarını ve memlekette halli lâzım bir matbuat dâvası bulunduğunu göstermesi itibarıyla ciddiyetle teemmüle şayan bir hâdisedir.

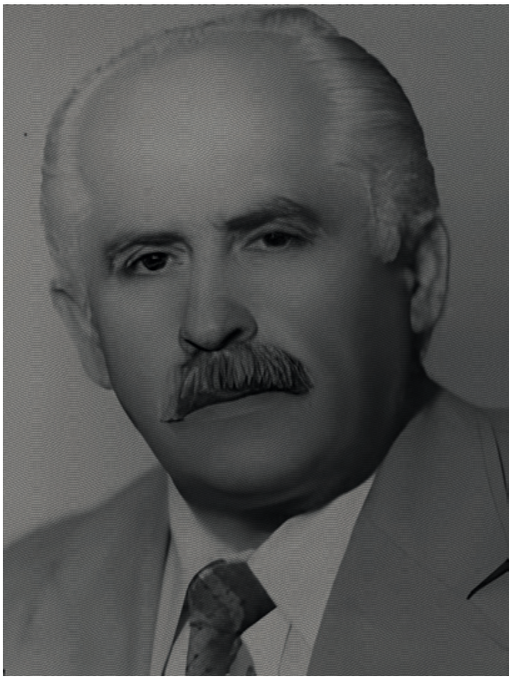
CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

Fatih ve Ayasofya

Kemal Fedai Coşkuner

Kemal Fedai Coşkuner, "Fatih ve Ayasofya", *Yeni İstiklal*, Sayı: 78, 13 Haziran 1962, s. 4.

Kemal Fedai Coşkuner

29 Mayıs 1453... Tarihimizde bunun gibi yer tutan yüzlerce rakamı arka arkaya sıralayabilmek mümkündür. Fakat kalpleri ilâhi bir vecd ile tutuşturan onun heybetinde bir tarihi hemen hemen pek göremeyiz. Fetih bizim millî mefahirimizdir. Bir an düşünelim ki; büyük Roma İmparatorluğunun devamı olan bin küsur yıllık Bizans devleti, o gün 23 yaşında bir sultanın kılıcına ram olmuş, orta zaman bu hünkârın kılıcında can vermiştir. Bir an derin bir heyecanla hatırlayalım ki; Hazret-i Peygamberimizin, "Kostantiniye elbette fetholunacaktır. Onu fethetmeye muvaffak olan hükümdar ve asker ne güzel askerdir." mealindeki, sekiz asır sonra gelecek hükümdarı tebcile lâyık görüşünün ifadesi olan hadîs-i şeriflerine nail olabilmek için miladın yedinci asrından itibaren İstanbul birçok Türk ve İslâm kumandanlarının muhasarasına maruz kalmıştır. Fetihten sekiz asır evvel Peygamberimizin müjdelediği ilâhî gerçek değişmemiş ve nihayet 23 yaşında elinde gürz, ak küheylan üzerinde uçan bir emîr bu müjdeyi gerçekleştirmiştir.

Fetih büyük ihtişamına yaraşır bir coşkunlukla kutlanacak en müstesna günlerimizden birisidir. Fethin, millî bayramlarımız arasında yeri olmalıdır. Maalesef fetih günlerinin, lâyık olduğu ölçüde bugüne kadar değerlendirilememiş olması millî bir yaradır.

Bu yazımızda bilhassa temas etmek istediğimiz noktaya doğru geliyoruz. Malûmdur ki, fetih deyince Fatih'i dolayısıyla Ayasofya'yı hatırlamaya imkân yoktur.

SAYI 78

Yeni İSTİKLÂL

13 Haziran 1962

Çağaloğlu Şeref. ef. sok. No. 15 — İSTANBUL SİYASETTE İKTİSATTA KÜLTÜRDE RUHTA... FİYATI 50 KURUŞ

Sayfa 4

Fatih ve Ayasofya

Kemâl Fedai COŞKUNER

29 Mayıs 1453.. Tarihimizde bunun gibi yer tutan yüzlerce rakamı arka arkaya sıralayabilmek mümkündür. Fakat kalbleri ilâhi bir vecd ile tutuşturan onun heybetinde bir tarihi hemen hemen pek göremeyiz. Fetih bizim milli mefahirimizdir. Bir an düşünelim ki; büyük Roma İmparatorluğunun devamı olan bin küsur yıllık Bizans devleti, o gün 23 yaşında bir sultanın kılıcına ram olmuş, orta zaman bu hünkâr'ın kılıcında can vermiştir. Bir an derin bir heyecanla hatırlıyalım ki; Hazreti Peygamberimizin: «Kostantiniye elbette fetholunacaktır. Onu fethetmeye muvaffak olan hükümdar ve asker ne güzel askerdir.» mealindeki, sekiz asır sonra gelecek hükümdarı tebcile lâyik görüşünün ifadesi olan bu hâdis-i şeriflerine nail olabilmek için milâdın yedinci asrından itibaren İstanbul birçok Türk ve İslâm kumandanlarının muhasarasına maruz kalmıştır. Fetihten sekiz asır evvel Peygamberimizin müjdelediği ilâhi gerçek değişmemiş ve nihayet 23 yaşında elinde gürz ak küheylân üzerinde uçan bir emir bu müjdeyi gerçekleştirmiştir.

Fetih büyük ihtişamına yaraşır bir coşkunlukla kutlanacak en müstesna günlerimizden birisidir. Fethin, milli bayramlarımız arasında yeri olmalıdır. Maalesef fetih günlerinin, lâyık olduğu ölçüde bugüne kadar değerlendirilememiş olması milli bir yaradır.

Bu yazımızda bilhassa temas etmek istediğimiz noktaya doğru geliyoruz. Malûmdur ki, fetih deyince Fatih'i dolayısıyle Ayasofya'yı hatırlamamağa imkân yoktur.

Fatih tarafından camiye çevrilen Ayasofya fasılasız (481) sene Türklere mabetlik yapmış, şerefelerinden Allaha yükselen ezan sesleriyle, kubbelerinden taşan tekbir sadalarıyla Türk ve islâmın gururu, fethin ise bir remzi haline gelmiştir. Ayasofya eski hüviyetinden tamamen sıyrılmış, bütün maddiyatıyla İslâmiyete inkilâp ederek Türklere muhteşem bir mâbet olmuştur.

Roma İmparatoru Konstantin'in daha küçük ebatta inşa ettirdiği Ayasofya, birkaç defa yangına maruz kaldıktan sonra İmparator Justinien tarafından (532) yılında bugünkü haline getirilmiş, böylece bin yıldan fazla bir zaman hiristiyan âlemine mabetlik yapan Ayasofya, nihayet bir minare ilâvesiyle Fatih tarafından camiye tahvil ettirilmiştir.

Beyazıt II, Selim II devirlerinde yapılan ilâvelerle Ayasofya'nın dörde tamamlanan minareleri maalesef bugün sessiz sadasız boynu bükülmüş yetimler gibidir. Asırlarca İslâmın nurunu ışıl ışıl şerefelerinden fezalara neşreden, tekbir ve tehlil sadalarıyla dalgalanan Ayasofya şimdi durgun ve mahzundur. Şanlı ve şevketli günlerin Ayasofyası bugün dinmiş, dindirilmiş, yüz milyonların secdeye vardığı mermerler üzerinde hoyrat insanlar dolaşmaktadır.

Ayasofya'nın beş asırlık vakfiyetine bakılmaksızın icra vekilleri heyetinin iki satırlık bir yazısı ile müze haline getirilişini tashih edilmesi icap eden bir hâta olarak kabul etmek gerekir. Esasen Vakıflar Umum Müdürlüğünün «Türk vakfiyeleri» adlı eserinin 32. sahifesinde Fatih'in Ayasofya'yı cami yaptığı, bilâhare birçok müesseselerle birlikte Ayasofya'yı da vakfettiği bildirilmektedir. Büyük hukukçu Ali Himmet Berkinin «vakıflar» hakkındaki eserinden de anlaşıldığına göre: «Bir cami vakfiyeti tamam olduktan sonra hali aslisi tebdil ve tağyir olunamaz» denilmektedir. Bu hale göre Ulu Fatih'in mezarında rahat yattığına inanmak büyük safdillik olur. Hattâ Türk ve Müslüman Ayasofya müze haline getirilirken, milyonlarca müslümanın hissiyatına önem verilmeyişinde lâikliye uymayan bir cihetin mevcudiyeti, mübalâğa olarak kabul edilmemelidir. İşin en hazin taraflarından birisi de, Ayasofya'nın müzeye çevrilişinde, hiristiyanlığın Papalık makamı dahi üzüntülerini gizliyememiş: «Müze olarak kullanılmasından bir dine hizmet etmesini tercih ederdik» demiştir.

Sözde dost bir milletin matbuatında Ayasofya'nın kiliseye çevrilmesi için yazılar yazılır; bu hususta zaman zaman beyinleri tırmalayıcı yaygaraları ayyuka yükselirken; milliyetçi kalemlerin bu yazılarında mahzur arayanların; en normal ifadesiyle hüsniniyetlerinden ümidi kesmek icapedecektir. İstanbul kapıları önünde kefensiz yatan ecdadımın, Ulu Fatih'in ruhlarını daha fazla incitmiyecek, ağlayan anamın gözyaşlarını dindirmek isteyeceksek, yeniden bir fetih olmuşçasına Ayasofya'nın kapıları tekrar İslâmiyetin hizmetine açılmalıdır. Türk ve İslâm âlemi bu müjdeyi beklemektedir

Fatih tarafından camiye çevrilen Ayasofya fasılasız 481 sene Türklere mabetlik yapmış, şerefelerinden Allah'a yükselen ezan sesleriyle, kubbelerinden taşan tekbir sadalarıyla Türk ve İslâm'ın gururu, fethin ise bir remzi haline gelmiştir. Ayasofya eski hüviyetinden tamamen sıyrılmış, bütün maddiyatıyla İslâmiyet'e inkılâp ederek Türklere muhteşem bir mâbet olmuştur.

Roma İmparatoru Kostantin'in daha küçük ebatta inşa ettirdiği Ayasofya, birkaç defa yangına maruz kaldıktan sonra İmparator Jüstinien tarafından 532 yılında bugünkü haline getirilmiş, böylece bin yıldan fazla bir zaman hıristiyan âlemine mâbetlik yapan Ayasofya, nihayet bir minâre ilâvesiyle Fatih tarafından camiye tahvil ettirilmiştir.

Beyazıt II, Selim II devirlerinde yapılan ilâvelerle Ayasofya'nın dörde tamamlanan minâreleri maalesef bugün sessiz sadasız boynu bükülmüş yetimler gibidir. Asırlarca İslâm'ın nurunu ışıl ışıl şerefelerinden fezalara neşreden, tekbîr ve tehlil sadalarıyla dalgalanan Ayasofya şimdi durgun ve mahzundur. Şanlı ve şevketli günlerin Ayasofyası bugün dinmiş, dindirilmiş, yüz milyonların secdeye vardığı mermerler üzerinde hoyrat insanlar dolaşmaktadır.

Ayasofya'nın beş asırlık vakfiyetine bakılmaksızın icra vekilleri heyetinin iki satırlık bir yazısı ile müze haline getirilişini tashih edilmesi icap eden bir hata olarak kabul etmek gerekir. Esasen Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün "Türk Vakfiyeleri" adlı eserinin 32. sahifesinde Fatih'in Ayasofya'yı cami yaptığı, bilâhare birçok müesseselerle birlikte Ayasofya'yı da vakfettiği bildirilmektedir. Bu hale göre Ulu Fatih'in mezarında rahat yattığına inanmak büyük safdillik olur. Hatta Türk ve Müslüman Ayasofya müze haline getirilirken, milyonlarca müslümanın hissiyatına önem verilmeyişinde lâikliğe uymayan bir cihetin mevcudiyeti, mübalâğa olarak kabul edilmemelidir. İşin en hazin taraflarından birisi de, Ayasofya'nın müzeye çevrilişinde, hıristiyanlığın Papalık makamı dahi üzüntülerini gizleyememiş, "Müze olarak kullanılmasından bir dine hizmet etmesini tercih ederdik" demiştir.

Sözde dost bir milletin matbuatında Ayasofya'nın kiliseye çevrilmesi için yazılar yazılır; bu hususta zaman zaman beyinleri tırmalayıcı yaygaraları ayyuka yükselirken; milliyetçi kalemlerin bu yazılarında mahzur arayanların; en normal ifadesiyle hüsnüniyetlerinden ümidi kesmek icap edecektir. İstanbul kapıları önünde kefensiz yatan ecdadımın, Ulu Fatih'in ruhlarını daha fazla incitmeyecek, ağlayan anamın gözyaşlarını dindirmek isteyeceksek, yeniden bir fetih olmuşçasına Ayasofya'mın kapıları tekrar İslâmiyetin hizmetine açılmalıdır. Türk ve İslâm âlemi bu müjdeyi beklemektedir.

İtalyan mimar Gaspare Fossati, İstanbul'da yirmi yıl yaşamış ve başta Ayasofya'nın restorasyonu olmak üzere birçok önemli mimarî projede kardeşi Giuseppe Fossati ile birlikte görev almıştır. Bu sürede Ayasofya'nın dış ve iç mekânını nefis çizimlerle resmetmiştir.

Eyüb Sultan Türbesi'nin Tekrar Ziyarete Açılması ve Halep Müftüsü'nün Dikkate Şayan Sözleri

F. Cemâl Oğuz Öcal

F. Cemâl Oğuz Öcal, "Eyüb Sultan Türbesinin Tekrar Ziyarete Açılması ve Halep Müftüsü'nün Dikkate Şayan Sözleri", *Yeni İstiklal*, Sayı: 80, 27 Haziran 1962, ss. 6, 8.

F. Cemâl Oğuz Öcal

Geçirdiğim ânî bir kalp rahatsızlığı dolayısıyla sık sık fakirhânemizi şereflendiren vefakâr dost, meslektaş ve ülküdaşlarımızla bol bol "Edebî Sohbetler" yapıyor, "Memleket Meseleleri"ni konuşuyoruz. Böylece ben hem nekahet devremi yalnız içinde bunalmadan atlatmış hem de birçok olaydan haberdar edilmiş oluyorum. Kendilerine ne kadar teşekkür etsem azdır. Allah, cümlesinden razı olsun!..

20 Haziran Çarşamba günü ziyaretime gelen, aziz ve değerli meslektaşım, İstanbul Alman Lisesi Edebiyat Öğretmeni Rüştü Altunbay, sohbet esnasında:

"Yarın, tâmirat ve tefrişâtı bitirilen Eyüp Sultan Türbesi, tekrar halkın ziyaretine açılacak. Bu münasebetle bir tören yapacaklar. Kendinde kuvvet hissediyorsan sen de gel, biraz ferahlarsın." dedi.

Bu güzel ve iç açıcı haber, günlerden beri bozuk olan moralimi bir anda düzeltmeye yetti ve ertesi günü sabırsızlıkla beklemeye başladım.

***

21 Haziran 1962, Perşembe, saat: 10.00... 3-4 sene evvel büyük himmet ve gayretlerle gayet esaslı bir şekilde tâmir, tezyin ve tefriş edilen Eyüp Cami-i Şerifi'nin geniş avlusundaki bekleme odasındayız. Resmî ve hususî dâvetliler, şarkkâri döşenen bu küçük ve zarif salonda yerlerini almışlar... Etrafıma dikkat ediyorum: Göze batan tek kadın meşhur Nimet Abla... Birkaç yıl önce hacı olan bu dindar ve hayırsever Türk hanımı bu törene koşup gelmiş... Kendisiyle konuşurken, yakında bir cami yaptıracağını öğreniyor, son derece memnun kalıyoruz. Hayırlı teşebbüsü başarıyla neticelenir inşaallah...

* * *

Vakit geldiği halde, açılış töreni, bir türlü başlamıyor. Sebebini soruyorum: "Vali Bey'i bekliyoruz." diyorlar. Fakat sayın Niyazi Akı, görünürlerde yok... Meğer mühim bir işi çıkmış ve yerine Fatih Kaymakamı'nı göndermiş.

Derken, İstanbul Evkaf Umum Müdürü sayın Ali Orhon refakatinde, Halep Müftüsü Muhammed Belengü ile meslektaşı Ömer Tatarî de teşrif ettiler.

Gayet temiz ve mükemmel bir dinî kisveye bürünmüş olan Halep Müftüsünün huzûru, bizlere ayrı bir memnunluk verdi. Çok sevdiği İstanbul'umuzda bir turist olarak bulunan ve mesut bir tesadüf neticesi bu törene katılan Muhammed Belengü Efendi, uzun boylu, iri yapılı, nur yüzlü, hoşsohbet ve sempatik bir zât... Camiülezher'den mezunmuş. Gayet fasih Arapça konuşuyor. Bize tercümanı vasıtasıyla[1] şunları söylüyor:

SAYI 80 Yeni İSTİKLÂL 27 Haziran 1962

SİYASETTE İKTİSATTA KÜLTÜRDE AHLÂKTA

Yeni İstiklâl — 27 HAZİRAN 1962

Olaylar ve Düşünceler

«Eyüb Sultan Türbesi» nin tekrar ziyarete açılması ve «Halep Müftüsü» nün dikkate şayan sözleri

F. Cemâl Oğuz ÖCAL

Mahterem okuyucularımız:

Yeni İstiklâl perşembe 28. sayısıyle 4 üncü cildine başlamıştır. Hamd ederiz. Gazetemiz gittikçe ilerliyor, okuyucu âlâcal bergün artmaktadır.

Yeni İstiklâl milliyetçi ve İslâmcı bir gazetedir. Kültür ve hayat anlayışı bellidir. Milliyetçiliği bu iki ana hüküm ayırmaz, sayısız türlü bütün yıkıcı cereyanlarla mücadele eder. Milletimizin yaşamasını devamlılık sayesinde gördüğü için, milletimizi bu iki ana hüküm ayırmaz, sayısız türlü bütün yıkıcı cereyanlarla mücadele eder. Milletimizin yaşamasını devamlılık sayesinde gördüğü için, milletimizi bu iki ana hüküm ayırmaz, sayısız türlü bütün yıkıcı cereyanlarla mücadele eder.

Yeni İstiklâl milliyetçi ve İslâmcı bir gazetedir. Kültür ve hayat anlayışı bellidir. Milliyetçiliği

dise olmuştur. Buna bir "Siyonist Tehlikesi" de diyebiliriz. Onlarla mücadelemiz berdevamdır ve hiçbir zaman bitmeyecektir. Eğer İslâm âlemi bu mukadderat ve mukaddesat mücadelemizde bize yardımcı olursa, zafere ulaşmamız muhakkaktır. Çünkü, bütün kalbimizle inanıyor ve îman ediyoruz ki, Allah, daima bizimle beraberdir."

Halep Müftüsü'ne, bir ara, İstanbul'u nasıl bulduğunu soruyorum. Gayet beşuş bir çehreyle şu cevabı veriyor:

"İstanbul, yeryüzünde eşi bulunmayan, bir İslâm memleketi... Eyüp ise, mübârek bir belde.. Bu muazzez ve mukaddes beldeye gelip EYÜPSULTAN HAZRETLERİ'ni ziyaret etmekten son derece memnun ve mes'uduz."

***

Olaylar ve Düşünceler

(Baştarafı 6. Sayfada)

rum. Gayet beşuş bir çehreyle şu cevabı veriyor:

— «İstanbul, yeryüzünde eşi bulunmıyan, bir İslâm memleketi... Eyüp ise, mübârek bir belde.. Bu muazzez ve mukaddes beldeye gelip EYÜPSULTAN HAZRETLERİ'ni ziyaret etmekten son derece memnun ve mes'uduz.»

* * *

Sayın misafirimiz Muhammed Belengü Efendi Hazretleri, yurdumuzda din tedrisatı yapan müesseseleri soruyor. Kendisine, Ankarada Bir İlâhiyat Fakültesi, İstanbul'da bir Yüksek İslâm Enstitüsü ve memleketimizin muhtelif yerlerinde sayısı 20 yi geçen İmam — Hatip Okulları bulunduğunu söylüyoruz. Memnun kalıyor ve — yalnız cuma günleri değil — her gün en az onar dakika ve bütün radyolarımızda birden Kur'an-ı Kerim okunması tavsiyesinde bulunuyor.

TÜRBE—İ ŞERİFİ VE CAMİ—İ KEBİRİ ZİYARET

Bu samimi hasbihalden sonra, «TÜRBE—İ ŞERİF»in açılış merasimi başladı. Hep birden, büyük bir intizam, hürmet ve ta'zim ile «HAZRET—İ HALİD»in ebedi istirahatgâhına girdik. Eyüp Camii müezzinlerinden genç ve değerli hâfız Tahsin Sözkesen, o güzel ve tatlı sesiyle bir aşr-ı şerif okudu. Gerek türbenin içinde ki, gerekse dışındaki yüzlerce mü'min kardeşimiz bu Kur'ân ziyafetini huşû ve huzûr içinde dinlediler. Eyüp Müftüsü Cevdet Ediz ve Eyüp Camii İkinci İmamı Hâfız Rahmi Günay'ın okudukları Kur'an-i Kerim'den sonra da dualar yapıldı. Eyüp Müftüsünün açılış hakkındaki kısa hitâbesini müteâkip, her tarafı pırıl pırıl olan, Hazret-i Hâlid'in sandukası, ondan sonra da «KADEM—İ SAADET—İ HAZRET—İ RİSALETPENAHİ» ve Câmi-i Kebîr ziyaret edildi.

Sevgili Peygamberimiz Haz-

ret-i Muhammedin sağlıklarında mübârek ayaklarını bastıkları taşın sağ ve sol tarafını süsleyen şu eşsiz mısraları, muhterem okuyucularımız için, buraya geçiriyorum:

Sakın taş sanma yâhu, gevher-i âlem-i bahâdır bu,
Gel ey bîçâre! Yüz sür, nakş-ı pây-i Mustafadır bu!..

Sezâ arş-ı muallâ, zînet-ârây-ı makam olsa,
Reh-i cây-ı muazzam, mevki-i hâcet revâdır bu!

(★) Bu vazifeyi, Eyüp Câmii 2. ci İmamı Hafız Rahmi Günay yapmıştır.

Teşekkür

Okulda geçirdiğim ani kalp rahatsızlığı üzerine gerek, hastahaneye yatırılmam ve gerek tedavim sırasında yakın şefkât ve alâkalarını esirgemiyen meslekdaşlarıma ve tam bir «insan-ı kâmil» den ikinci dahiliye şefi Dr. Avni Teoman beyefendiye, diğer doktor ve yardımcı arkadaşlara, beni ayrayan dost ve talebelerime, (geçmiş olsun) demek suretiyle yakın ilgi ve sevgilerini gösteren (Yeni Istiklâl) ve (Hüryol) gazetelerine, sonsuz minnet ve şükranlarımın ulaştırılmasına değerli gazetenizin tavassutunu saygıyla rica ederim.

Ist. — Eyüp — Nişancı İlk Okulu Öğretmeni
F. Cemal Oğuz OCAL

ŞAHDAMAR
Sezai Karakoç'un
YENİ ŞİİR KİTABI ÇIKTI
İdarehanemizden 15 kuruşluk pul mukabili sipariş edilebilir.
(Yeni Istiklâl: 94)

Sayın misafirimiz Muhammed Belengü Efendi Hazretleri, yurdumuzda din tedrisatı yapan müesseseleri soruyor. Kendisine, Ankara'da bir İlâhiyat Fakültesi, İstanbul'da bir Yüksek İslâm Enstitüsü ve memleketimizin muhtelif yerlerinde sayısı 20'yi geçen İmam Hatip Okulları bulunduğunu söylüyoruz. Memnun kalıyor ve –yalnız Cuma günleri de değil– her gün en az onar dakika ve bütün radyolarımızda birden Kur'ân-ı Kerîm okunması tavsiyesinde bulunuyor.

Türbe-i Şerifi ve Cami-i Kebiri Ziyaret

Bu samimi hasbihalden sonra, Türbe-i Şerif'in açılış merasimi başladı. Hep birden, büyük bir intizam, hürmet ve ta'zim ile Hazret-i Halid'in ebedî istirahatgâhına girdik. Eyüp Camii müezzinlerinden genç ve değerli hâfız Tahsin Sözkesen, o güzel ve tatlı sesiyle bir aşr-ı şerif okudu. Gerek türbenin içindeki, gerekse dışındaki yüzlerce mümin kardeşimiz bu Kur'ân ziyafetini huşû ve huzûr içinde dinlediler. Eyüp Müftüsü Cevdet Ediz ve Eyüp Camii İkinci İmamı Hafız Rahmi Günay'ın okudukları Kur'ân-ı Kerîm'den sonra da dualar yapıldı. Eyüp Müftüsünün açılış hakkındaki kısa hitabesini müteakip, her tarafı pırıl pırıl olan, Hazret-i Hâlid'in sandukası, ondan sonra da "Kadem-i Saadet-i Hazret-i Risaletpenahi" ve Cami-i Kebîr ziyaret edildi.

Sevgili Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'in sağlıklarında mübârek ayaklarını bastıkları taşın sağ ve sol tarafını süsleyen şu eşsiz mısraları, muhterem okuyucularımız için, buraya geçiriyorum:

Sakın taş sanma yâhu, gevher-i âlem-i bahâdır bu,
Gel ey bîçâre! Yüz sür, nakş-ı pây-i Mustafa'dır bu!..

Sezâ arş-ı muallâ, zînet-ârây-ı makam olsa,
Reh-i cây-ı muazzam, mevki-i hâcet revâdır bu!

Rumların Ayasofya ve Anadolu İdeali

"Rumların Ayasofya ve Anadolu İdeali", *Yeni İstiklal*, Sayı: 151, 15 Ocak 1964, s. 7

yeni istiklâl

15 OCAK 1964
Yıl: 4 — SAYI: 151

Rumların Ayasofya ve Anadolu İdeali

«Bizans İmparatorluğu zamanın da din düşmanı barbar akıncılar, Küçük Asya'dan gelip buralara akın ettikleri zaman biz, Panayia'mıza sığınmıştık. Konstantinopolis (yâni İstanbul) daki Ayasofya kilisesinde âyini yarıda bırakıp bırakıp çanlarımızı susturdukları zaman da yine Panayiamıza sığınmıştık. Yunan milleti, Türk esareti altında geçirdiği yıllar boyunca da Panayia'dan imdat bekledi. Bu dualar boşa gitmedi. Bir gün elbet Panayia'mızın yardımıyla Ayasofya'da çanlarımız yine çalacaktır.»

Yukarıdaki sözler 1954 yılı Eylül ayının dokuzunda Kıbrıs Başpiskoposu Makaryosun ağzından çıkmıştır. O papaz bugün Kıbrısın Cumhurbaşkanı.. Ve Kıbrıs Rumlarına «Türkleri imha emri» vermiştir. Siz şu satırları süzerken kimbilir nice bin Kıbrıs Türkü daha ya yaralanıp düşüyor ya Rum kurşunuyla can veriyor. Demek, Makaryos on senede hayli merhale almış..

Bir de İzmir şiiri okumak istemez misiniz?

İZMİR

Sen Anadolunun yâkut renkli gözüydün
Arzın, semâların, denizlerin sevimli perisiydin
Bir tek bakışını bile kendinden esirgediğin Türk
Mecnun bir iştiyakla sana «Gâvur İzmir» derdi
Sana kan ve alevden yapılmış ferâce giydirdi
Sana ümitsizlikten doğmuş bir cenâze ağıtı okumuyorum
Yüreklerimizin içinde haykıran
tarihin kanunu diyor ki:
İstanbul'umuza giden yol İzmir'den geçer.

Nasıl buldunuz?.. Enosisci, yâni ilhakcı, yâni Anadolu ve İstanbulu Yunanistana katma emeliyle yanan şâir Anemoni duya duya yazmış değil mi?

Bu çılgın Yunan idealine karşı haddinize düşmüsse «Rodos da bizim olsa..» deyiniz. Size Yunanlıdan önce bizdeki ilerici, sosyalist, «Yurtta sulh cihanda sulh»cu milli şuuru uyuşuk kozmopolitler, Nocici devrimbazlar itiraz edecek «Irkçı turancı, emperyalist düşüncel!» diye yaygarayı basacaklardır.

1453 Mayısından önceki Türk devletinin bir İstanbul ideali olmasaydı bu gün şu Yeni İstiklâl şehire basılamazdı. Milletleri ideal'leri ayakta tutar.

Anadoluya birkaç kulaç ötedeki eski adalarımızı hatırımızdan çıkarmıyalım. Ayasofyayı Ezana kavuşturmak, idealimizin ilk adımıdır.

Uyanış

Ben millete «uyan!» dedim
Düşündüm ki, gussa yedim::
Aynaya baktım da; dedim:
— Birâder, sen uyansan a!..

Mahmud Kirazlı

"Bizans İmaparatorluğu zamanında din düşmanı barbar akıncılar, Küçük Asya'dan gelip buralara akın ettikleri zaman biz, Panayia'mıza sığınmıştık. Konstantinopolis'teki (yani İstanbul'daki) Ayasofya kilisesinde âyini yarıda bırakıp bırakıp çanlarımızı susturdukları zaman da yine Panayia'mıza sığınmıştık. Yunan milleti, Türk esareti altında geçirdiği yıllar boyunca da Panayia'dan imdat bekledi. Bu dualar boşa gitmedi. Bir gün elbet Panayia'mızın yardımıyla Ayasofya'da çanlarımız yine çalacaktır."

Yukarıdaki sözler 1954 yılı Eylül ayının dokuzunda Kıbrıs Başpiskoposu Makaryos'un ağzından çıkmıştır. O papaz bugün Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı... Ve Kıbrıs Rumlarına "Türkleri imha emri" vermiştir. Siz şu satırları süzerken kimbilir nice bin Kıbrıs Türkü daha ya yaralanıp düşüyor ya Rum kurşunuyla can veriyor. Demek, Makaryos on senede hayli merhale almış.

Bir de İzmir şiiri okumak istemez misiniz?

İZMİR

Sen Anadolu'nun yakut renkli gözüydün
Arzın, semâların, denizlerin sevimli perisiydin
Bir tek bakışını bile kendinden esirgediğin Türk
Mecnun bir iştiyakla sana "Gâvur İzmir" derdi
Sana kan ve alevden yapılmış ferâce giydirdi
Sana ümitsizlikten doğmuş bir cenaze ağıtı okumuyorum

Yüreklerimizin içinde haykıran tarihin kanunu diyor ki;
İstanbul'umuza giden yol İzmir'den geçer.

Nasıl buldunuz?.. Enosisci, yâni ilhakçı, yâni Anadolu ve İstanbul'u Yunanistan'a katma emeliyle yanan şair Anemoni duya duya yazmış değil mi?

Bu çılgın Yunan idealine karşı haddinize düşmüşse "Rodos da bizim olsa..." deyiniz. Size Yunanlıdan önce bizdeki ilerici, sosyalist, "Yurtta sulh cihanda sulh"cu millî şuuru uyuşuk kozmopolitler, Noelci devrimbazlar itiraz edecek "Irkçı turancı, emperyalist düşünceli" diye yaygarayı basacaklardır.

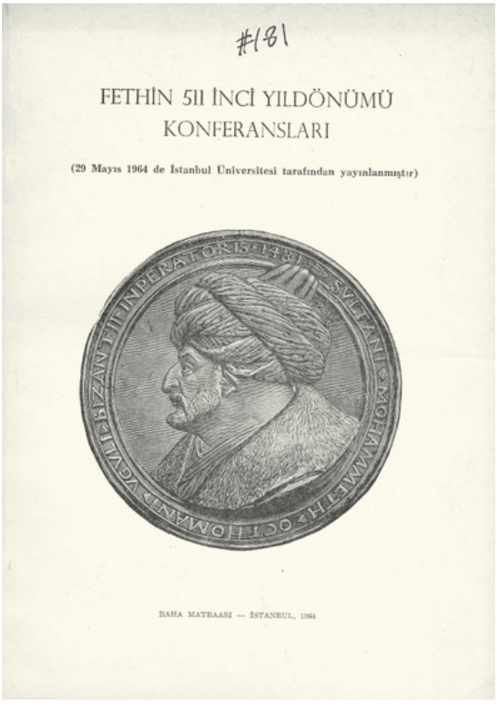
1453 Mayıs'ından önceki Türk devletinin bir İstanbul ideali olmasaydı bugün şu *Yeni İstiklâl* bu şehirde basılamazdı. Milletleri idealleri ayakta tutar.

Anadolu'ya birkaç kulaç ötedeki eski adalarımızı hatırımızdan çıkarmayalım. Ayasofya'yı ezana kavuşturmak, idealimizin ilk adımıdır.

Fatih ve Ayasofya

Prof. Dr. M. C. Şehâbeddin Tekindağ

Prof. Dr. M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Fatih ve Ayasofya", *Fethin 511. Yıldönümü Konferansları*, İstanbul, 1964, ss. 86-91.

#181

FETHİN 511 İNCİ YILDÖNÜMÜ
KONFERANSLARI

(29 Mayıs 1964 de İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanmıştır)

BABA MATBAASI — İSTANBUL, 1964

Prof. Dr. M. C. Şehabeddin Tekindağ

İstanbul'un fethi günü doğru Ayasofya'ya gidip bu eski kiliseye karşı hürmetkâr bir şekilde hareket eden Fâtih hakkında çağdaş müelliflerin verdikleri haberler muhteliftir. Umumiyetle, muhasara müelliflerinin hurâfe ile karışık rivâyetlerini hıristiyanlık taassubu ile bir hakikat gibi benimseyen muahhar müellifler, ezcümle Fransa Akademisi azâsından müteveffâ Gustav Schlumberger, **"İstanbul'un muhasarası ve zaptı"** adlı eserinde [1], mağlûplar hakkında hudutsuz müsamaha gösteren Türklere dolayısı ile Fâtih'e bâzı müfrit hareketler isnad etmektedir. Hemen belirtelim ki çağdaş rum ve lâtin kaynaklarına, ne yazık ki türk kaynağı olarak muahhar müelliflerden Hoca Sa'deddin'in **Tâcü't-Tevârih**'ine [2] istinaden muhasaranın mükemmel bir kronolojisini meydana getiren müellif, bu hususda bir takım zuhullerde bulunmuş ve imparatorun müşavir-i hassı Phrantzès[3], Midillili Dukas [4], Laonikos Chalkokondiles [5] ve Kritoblos [6] gibi

İstanbul'un fethi günü doğru Ayasofya'ya gidip bu eski kiliseye karşı hürmetkâr bir şekilde hareket eden Fatih hakkında çağdaş müelliflerin verdikleri haberler muhteliftir. Umumiyetle, muhasara müelliflerinin hurafe ile karışık rivayetlerini hıristiyanlık taassubu ile bir hakikat gibi benimseyen muahhar müellifler, ezcümle Fransa Akademisi azasından müteveffa Gustav Schlumberger, *"İstanbul'un Muhasarası ve Zaptı"* adlı eserinde[1], mağluplar hakkında hudutsuz müsamaha gösteren Türklere dolayısı ile Fatih'e bazı müfrit hareketler isnad etmektedir. Hemen belirtelim ki çağdaş Rum ve Lâtin kaynaklarına, ne yazık ki Türk kaynağı olarak muahhar müelliflerden Hoca Sa'deddin'in *Tacü't-Tevarih*'ine[2] istinaden muhasaranın mükemmel bir kronolojisini meydana getiren müellif, bu hususta bir takım zuhullerde bulunmuş ve imparatorun müşavir-i hassı Phrantzès[3], Midillili Dukas[4], Laonikos Chalkokondiles[5] ve Kri-

1 Bkz.: *La Siège, la Prise et le Sac de Constantinople par les Turcs en 1453*, Paris, 1915, Türk terc. M. Nahid, İstanbul, 1331.

2 Müellif, Hoca Sa'deddin'in (1536-1599) 1279-1280'de basılan, *Tâcü't-Tevârih*'ini daha önce yapılmış Fransızca tercümelerinden takip etmiş görünüyor: *Saad-ed-Din, Relation de la Prise de Constantinople par Mahomed II.*, trad. Du turc par Garcin de Tassy, Paris, 1925 ve Michaut, *Biblioth. Des Croisades*, III, 1953.

3 Muhasara devamınca şehirde bulunan Georgios Phrantzès, bizzat vekayi içinde yaşamıştır. Bkz.: *Chronicon*, nşr. I. Bekker, Bonnae, 1939, s. 325 vdm.

4 Bkz.: *Historia Byzantina*, nşr. I. Bekker, Bonnae, 1834, s. 270 vd. Türkçe terc. VL. Mirmiroğlu, İstanbul, 1956, s. 183.

5 Şahid olmayanların başında Loanikos Chalkokondiles geliyor. Bkz.: nşr. Darko, *Laonici Chalcocondylae Historiarum Demonstrationes*, Budapestini, 1922/27, II, 131 vd. Fransızca terc. V. Burbonnois, Paris, 1620, s. 218 vd.

toblos[6] gibi çağdaş Rum ve Nicolo Barbaro[7], Zorzo Dolfin[8], Jacopo Tedaldi[9] gibi Lâtin müelliflerin, imparatorun ölümünde olduğu gibi, Ayasofya'da cereyan eden hadiselere de şahid olmadıklarını nazar-ı dikkate almamıştır. Bu sahada otorite olarak tanınan Schlumberger'nin, Türkler aleyhindeki şahsî düşüncelerini de ihtiva eden eserinde muhasara müelliflerinin hilaf-ı hakikat haberlerini benimsemesine rağmen, hadiseye şahid Polonyalı yeniçerinin sonradan diğer bir kaynak tarafından da teyid olunan ifadesini[10] meskut geçmesi şayan-ı dikkat ve teessüftür. Esasen, muhasara hakkında bilgi veren çağdaş lâtin ve rum kaynaklarını Osmanlı kaynaklarında mevcud malumatla karşılaştırıp her iki tarafın bu hususdaki kayıtlarına aynı zamanda önem vermek icap eder.[11] Bu bakımdan, biz, Fatih'in Ayasofya hakkındaki fikir ve düşüncelerini her iki tarafın ifadelerine, bilhassa hadisenin şahidi Polonyalı yeniçerinin 1498'de kaleme almış olduğu hatıratına müsteniden izah etmeye çalışacağız.

1453 senesi Mayısının 29'uncu salı günü sabahından itibaren İstanbul'u işgale başlayan Türkler, vekayie muasır müelliflerden Phrantzes'e göre saat 2,5'da, Dukas'a göre ise 8'de bütün şehre hakim olmuşlardır. Olayların muasırı Polonyalı yeniçerinin ifadesine göre, şehrin mukavemetinin kırılmış ve şehirlilerin itaati temin edilmiş olmasına rağmen, herhangi bir suikasta maruz kalmak endişesiyle Sancak beyleri ile maiyetindeki askerleri daha evvel şehre sokan Fatih, bütün sokakları tutturmuş ve Bizans imparatorluğunun tevârüs ettiği servete hukuken sahip olarak merasimle[12], Topkapısı'ndan (=Porta Ste. Romano) şehre girmiştir. Polonyalı yeniçerinin ifadesiyle bağdaşan bir kaynakta Atmeydanı'ndan (Hipodrom) geçerek[13] Doğu Roma İmparatorluğunun embleme'i Ayasofya'ya vasıl olan Fatih'in Türk ve Rum ölülerinin toplatılıp yakılmasını emrettiği kayıtlıdır.[14]

Polonyalı yeniçerinin belirttiğine göre, Patrik (?)[15], ruhban ve ahalinin

---

6 Şahit olmayanlardan biri de Kritoblos'tur. nşr. C. Müller, Critobule d'Imbros, *Biosbtu Mohameth* (*Frag. Hist. Grae.*, V. Paris, 1870). Aynı nşr. Dethier *Mon. Hist. Hung.*, XXI, Türk. terc. Karolidi, *Tarih-i Sultan Muhammed Hân-ı Sânî*, TOEM 1331, s. 23 vd.

7 Bk. *Giornale del l'Assedio di Constantinopoli 1453*, nşr. E. Cornet; trc. Ş. T. Diler, İstanbul, 1953.

8 Bk. *Assedio e Presa di Contantinopoli Nell Anno 1453*, nşr. G. M. Thomas, trc. Samim Sinanoğlu, Suat Sinanoğlu, *Fatih ve İstanbul*, I, 1953, s. 19-62.

9 *La Prise de Constantinople par l'Empereur Turc*, nşr. Dethier, *Mon. Hist. Hung.* XXII, 891-904.

10 Bk. *Mémoires d'un Janissair Polonais, Témoin Oculaire et Actif du Siège et de la Prise de C.P.*, éd. Et trad. Th. d'Oksza, nşr. Déthier, *Mon. Hung. Hist.* XXII, s. 1116 Ayr. bkz. not. 14.

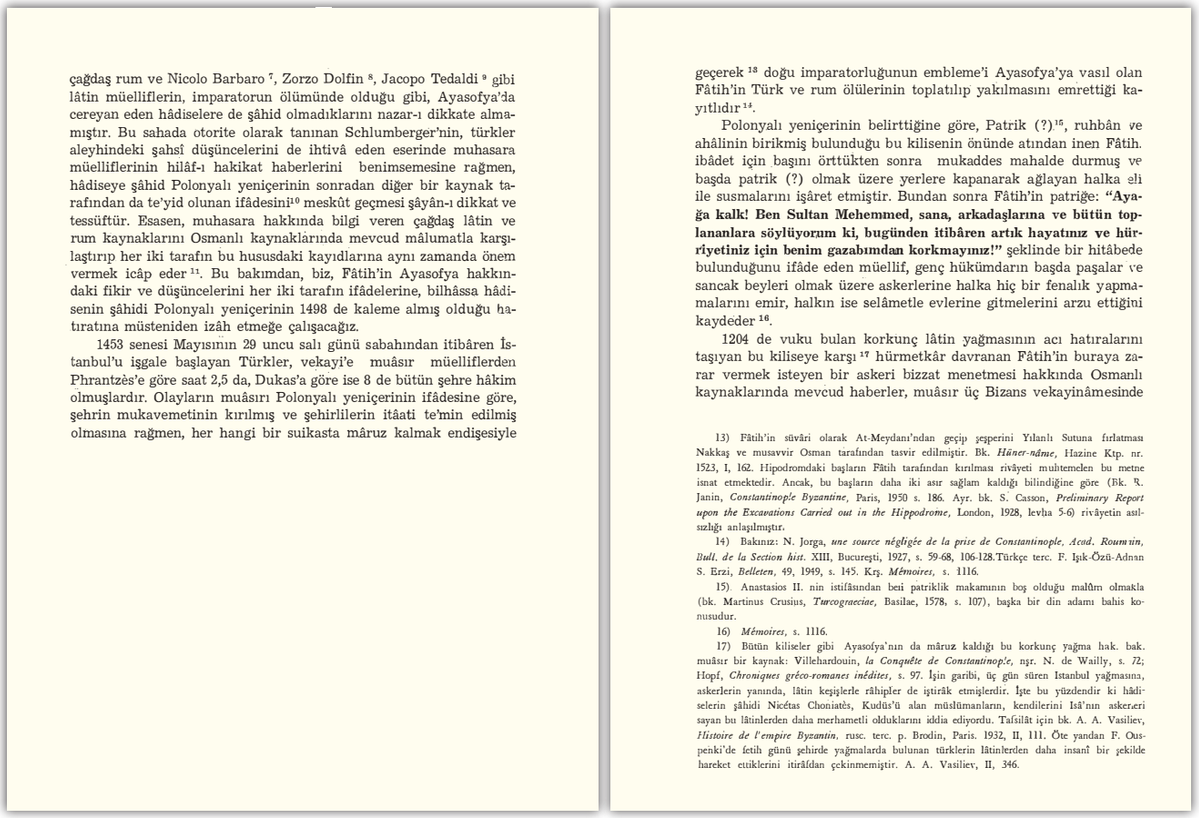
11 Bu hususta yapılan bir karşılaştırma: M. C. Şehabeddin Tekindağ, İbn Kemâl'e Göre Fatih'in İstanbul'u Muhasara ve Zaptı, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, I, 1955, s. 1-26.

12 Fatih'in İstanbul'a Girişi Merasimi hak. bkz. Dukas, s. 183; Cafer Çelebi, *Mahrûse-i Istanbul Fetih-nâmesi*, TOEM, 1331, s. 22; Dursun Bey, *Târih-i Ebul'l-Feth*, *TOEM*, 1330, s. 56; İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, Ankara, 1954, s. 72.

13 Fatih'in süvari olarak At Meydanı'ndan geçip şeşperini Yılanlı Sutuna fırlatması Nakkaş ve Musavvir Osman tarafından tasvir edilmiştir. Bkz.: *Hüner-nâme*, Hazine Ktp. Nr. 1523, I, 162. Hipodrom'daki başların Fatih tarafından kırılması rivayeti muhtemelen bu metne isnat etmektedir. Ancak, bu başların daha iki asır sağlam kaldığı bilindiğine göre (Bk. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, Paris, 1950, s. 186. Ayr. Bk. S. Casson, *Preliminary Report Upon The Excavations Carried Out in the Hippodrome*, London, 1928, levha 5-6) rivayetin asılsızlığı anlaşılmıştır.

14 Bakınız: N. Jorga, *Une Source Négligée de la Prise de Constantinople, Acad. Romain, Bull. de la Sectiou Hist.* XIII, Bucureşti, 1927, s. 59-68, 106-128. Türkçe terc. F. Işık-Özü-Adnan S. Erzi, *Belleten*, 49, 1949, s. 145. Krş. *Mémoires*, s. 1116.

15 Anastasios II. nin istifasından beıi patriklik makamının boş olduğu malûm olmakla (bk. Martinus Crusius, *Turcograeciae*, Basilae, 1578, s. 107), başka bir din adamı bahis konusudur.

çağdaş rum ve Nicolo Barbaro [7], Zorzo Dolfin [8], Jacopo Tedaldi [9] gibi lâtin müelliflerin, imparatorun ölümünde olduğu gibi, Ayasofya'da cereyan eden hâdiselere de şâhid olmadıklarını nazar-ı dikkate almamıştır. Bu sahada otorite olarak tanınan Schlumberger'nin, türkler aleyhindeki şahsî düşüncelerini de ihtivâ eden eserinde muhasara müelliflerinin hilâf-ı hakikat haberlerini benimsemesine rağmen, hâdiseye şâhid Polonyalı yeniçerinin sonradan diğer bir kaynak tarafından da te'yid olunan ifâdesini[10] meskût geçmesi şâyân-ı dikkat ve tessüftür. Esasen, muhasara hakkında bilgi veren çağdaş lâtin ve rum kaynaklarını Osmanlı kaynaklarında mevcud mâlumatla karşılaştırıp her iki tarafın bu hususdaki kayıdlarına aynı zamanda önem vermek icâp eder[11]. Bu bakımdan, biz, Fâtih'in Ayasofya hakkındaki fikir ve düşüncelerini her iki tarafın ifâdelerine, bilhâssa hâdisenin şâhidi Polonyalı yeniçerinin 1498 de kaleme almış olduğu hatıratına müsteniden izâh etmeğe çalışacağız.

1453 senesi Mayısının 29 uncu salı günü sabahından itibâren İstanbul'u işgale başlayan Türkler, vekayi'e muâsır müelliflerden Phrantzès'e göre saat 2,5 da, Dukas'a göre ise 8 de bütün şehre hâkim olmuşlardır. Olayların muâsırı Polonyalı yeniçerinin ifâdesine göre, şehrin mukavemetinin kırılmış ve şehirlilerin itâati te'min edilmiş olmasına rağmen, her hangi bir suikasta mâruz kalmak endişesiyle geçerek [18] doğu imparatorluğunun embleme'i Ayasofya'ya vasıl olan Fâtih'in Türk ve rum ölülerinin toplatılıp yakılmasını emrettiği kayıtlıdır [19].

Polonyalı yeniçerinin belirttiğine göre, Patrik (?)[15], ruhbân ve ahâlinin birikmiş bulunduğu bu kilisenin önünde atından inen Fâtih. ibâdet için başını örttükten sonra mukaddes mahalde durmuş ve başda patrik (?) olmak üzere yerlere kapanarak ağlayan halka eli ile susmalarını işâret etmiştir. Bundan sonra Fâtih'in patriğe: **"Ayağa kalk! Ben Sultan Mehemmed, sana, arkadaşlarına ve bütün toplananlara söylüyorum ki, bugünden itibâren artık hayatınız ve hürriyetiniz için benim gazabımdan korkmayınız!"** şeklinde bir hitâbede bulunduğunu ifâde eden müellif, genç hükümdarın başda paşalar ve sancak beyleri olmak üzere askerlerine halka hiç bir fenalık yapmamalarını emir, halkın ise selâmetle evlerine gitmelerini arzu ettiğini kaydeder [16].

1204 de vuku bulan korkunç lâtin yağmasının acı hatıralarını taşıyan bu kiliseye karşı [17] hürmetkâr davranan Fâtih'in buraya zarar vermek isteyen bir askeri bizzat menetmesi hakkında Osmanlı kaynaklarında mevcud haberler, muâsır üç Bizans vekayinâmesinde

13) Fâtih'in süvâri olarak At-Meydanı'ndan geçip şeşperini Yılanlı Sutuna fırlatması Nakkaş ve musavvir Osman tarafından tasvir edilmiştir. Bk. *Hüner-nâme*, Hazine Ktp. nr. 1523, I, 162. Hipodromdaki başların Fâtih tarafından kırılması rivâyeti muhtemelen bu metne isnat etmektedir. Ancak, bu başların daha iki asır sağlam kaldığı bilindiğine göre (Bk. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, Paris, 1950 s. 186. Ayr. bk. S. Casson, *Preliminary Report upon the Excavations Carried out in the Hippodrome*, London, 1928, levha 5-6) rivâyetin asılsızlığı anlaşılmıştır.

14) Bakınız: N. Jorga, *une source négligée de la prise de Constantinople, Acad. Roumain, Bull. de la Section hist.* XIII, Bucureşti, 1927, s. 59-68, 106-128.Türkçe terc. F. Işık-Özü-Adnan S. Erzi, *Belleten*, 49, 1949, s. 145. Krş. *Mémoires*, s. 1116.

15) Anastasios II. nin istifâsından beri patriklik makamının boş olduğu malûm olmakla (bk. Martinus Crusius, *Turcograeciae*, Basilae, 1578, s. 107), başka bir din adamı bahis konusudur.

16) *Mémoires*, s. 1116.

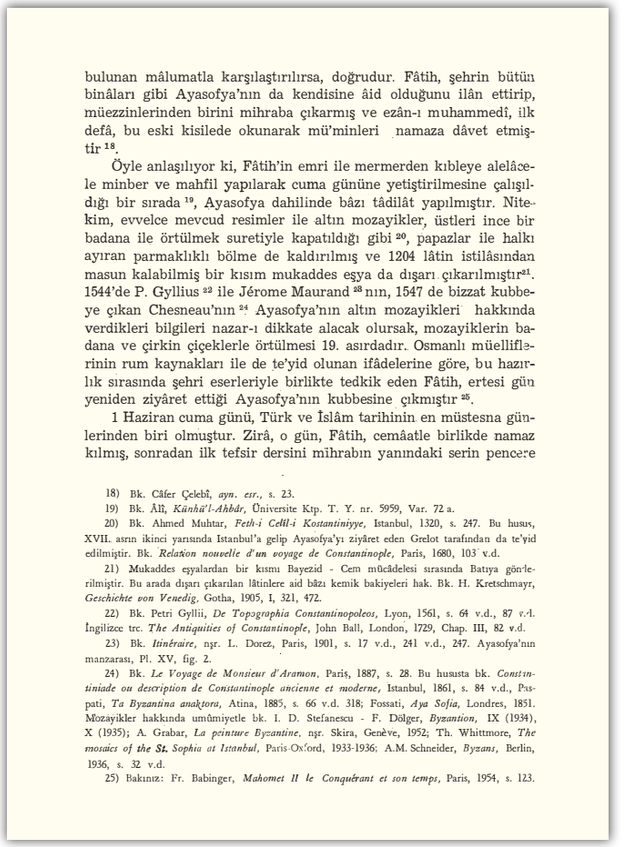
17) Bütün kiliseler gibi Ayasofya'nın da mâruz kaldığı bu korkunç yağma hak. bak. muâsır bir kaynak: Villehardouin, *la Conquête de Constantinople*, nşr. N. de Wailly, s. 72; Hopf, *Chroniques gréco-romanes inédites*, s. 97. İşin garibi, üç gün süren Istanbul yağmasına, askerlerin yanında, lâtin keşişlerle râhipler de iştirâk etmişlerdir. İşte bu yüzdendir ki hâdiselerin şâhidi Nicétas Choniatès, Kudüs'ü alan müslümanların, kendilerini Isâ'nın askerleri sayan bu lâtinlerden daha merhametli olduklarını iddia ediyordu. Tafsilât için bk. A. A. Vasiliev, *Histoire de l'empire Byzantin*, rusc. terc. p. Brodin, Paris. 1932, II, 111. Öte yandan F. Ouspenki'de fetih günü şehirde yağmalarda bulunan türklerin lâtinlerden daha insanî bir şekilde hareket ettiklerini itirâfdan çekinmemiştir. A. A. Vasiliev, II, 346.

birikmiş bulunduğu bu kilisenin önünde atından inen Fatih ibadet için başını örttükten sonra mukaddes mahalde durmuş ve başta patrik (?) olmak üzere yerlere kapanarak ağlayan halka eli ile susmalarını işaret etmiştir. Bundan sonra Fatih'in patriğe: "Ayağa kalk! Ben Sultan Mehemmed, sana, arkadaşlarına ve bütün toplananlara söylüyorum ki, bugünden itibaren artık hayatınız ve hürriyetiniz için benim gazabımdan korkmayınız!" şeklinde bir hitabede bulunduğunu ifade eden müellif, genç hükümdarın başta paşalar ve sancak beyleri olmak üzere askerlerine halka hiç bir fenalık yapmamalarını emir, halkın ise selametle evlerine gitmelerini arzu ettiğini kaydeder.[16]

1204'te vuku bulan korkunç Lâtin yağmasının acı hatıralarını taşıyan bu kiliseye karşı[17] hürmetkar davranan Fatih'in buraya zarar vermek isteyen bir askeri bizzat menetmesi hakkında Osmanlı kaynaklarında mevcut haberler, muasır üç Bizans vekayinamesinde bulunan malumatla karşılaştırılırsa, doğrudur. Fatih, şehrin bütün binaları gibi Ayasofya'nın

16 *Memoires*, s. 1116.

17 Bütün kiliseler gibi Ayasofya'nın da maruz kaldığı bu korkunç yağma hak. bak. muasır bir kaynak: Villehardouin, *La Conquête de Constantinople*, nşr. N. de Wailly, s. 72; Hopf, *Chroniques Gréco-Romanes Inédites*, s. 97. İşin garibi, üç gün süren Istanbul yağmasına, askerlerin yanında, lâtin keşişlerle rahipler de iştirak etmişlerdir. İşte bu yüzdendir ki hadiselerin şahidi Nicétas Choniatès, Kudüs'ü alan müslümanların, kendilerini Isa'nın askerleri sayan bu lâtinlerden daha merhametli olduklarını iddia ediyordu. Tafsilat için bk. A. A. Vasiliev, *Histoire de l'Empire Byzantin*, rusc. terc. P. Brodin, Paris. 1932, II, III. Öte yandan F. Ouspenki de fetih günü şehirde yağmalarda bulunan Türklerin Lâtinlerden daha insanî bir şekilde hareket ettiklerini itiraftan çekinmemiştir. A. A. Vasiliev, II, 346.

bulunan mâlumatla karşılaştırılırsa, doğrudur. Fâtih, şehrin bütün binâları gibi Ayasofya'nın da kendisine âid olduğunu ilân ettirip, müezzinlerinden birini mihraba çıkarmış ve ezân-ı muhammedî, ilk defâ, bu eski kisilede okunarak mü'minleri namaza dâvet etmiştir [18].

Öyle anlaşılıyor ki, Fâtih'in emri ile mermerden kıbleye alelâcele minber ve mahfil yapılarak cuma gününe yetiştirilmesine çalışıldığı bir sırada [19], Ayasofya dahilinde bâzı tâdilât yapılmıştır. Nitekim, evvelce mevcud resimler ile altın mozayikler, üstleri ince bir badana ile örtülmek suretiyle kapatıldığı gibi [20], papazlar ile halkı ayıran parmaklıklı bölme de kaldırılmış ve 1204 lâtin istilâsından masun kalabilmiş bir kısım mukaddes eşya da dışarı çıkarılmıştır[21]. 1544'de P. Gyllius [22] ile Jérome Maurand [23] nın, 1547 de bizzat kubbeye çıkan Chesneau'nın [24] Ayasofya'nın altın mozayikleri hakkında verdikleri bilgileri nazar-ı dikkate alacak olursak, mozayiklerin badana ve çirkin çiçeklerle örtülmesi 19. asırdadır. Osmanlı müelliflerinin rum kaynakları ile de te'yid olunan ifâdelerine göre, bu hazırlık sırasında şehri eserleriyle birlikte tedkik eden Fâtih, ertesi gün yeniden ziyâret ettiği Ayasofya'nın kubbesine çıkmıştır [25].

1 Haziran cuma günü, Türk ve İslâm tarihinin en müstesna günlerinden biri olmuştur. Zirâ, o gün, Fâtih, cemâatle birlikte namaz kılmış, sonradan ilk tefsir dersini mihrabın yanındaki serin pencere

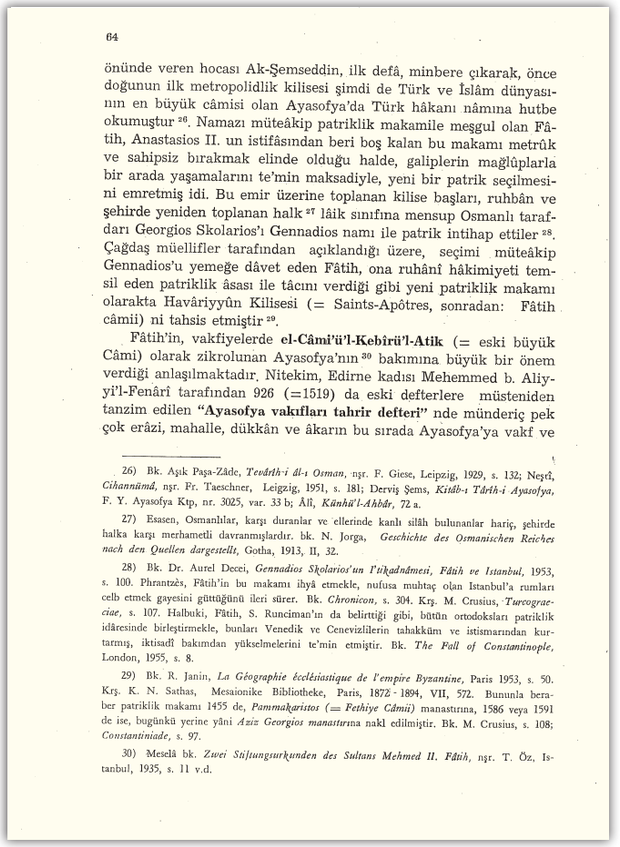
18) Bk. Câfer Çelebî, *ayn. esr.*, s. 23.
19) Bk. Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Üniversite Ktp. T. Y. nr. 5959, Var. 72 a.
20) Bk. Ahmed Muhtar, *Feth-i Celîl-i Kostantiniyye*, Istanbul, 1320, s. 247. Bu husus, XVII. asrın ikinci yarısında Istanbul'a gelip Ayasofya'yı ziyâret eden Grelot tarafından da te'yid edilmiştir. Bk. *Relation nouvelle d'un voyage de Constantinople*, Paris, 1680, 103 v.d.
21) Mukaddes eşyalardan bir kısmı Bayezid - Cem mücâdelesi sırasında Batıya gönderilmiştir. Bu arada dışarı çıkarılan lâtinlere aid bâzı kemik bakiyeleri hak. Bk. H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, Gotha, 1905, I, 321, 472.
22) Bk. Petri Gyllii, *De Topographia Constantinopoleos*, Lyon, 1561, s. 64 v.d., 87 v.d. İngilizce trc. *The Antiquities of Constantinople*, John Ball, London, 1729, Chap. III, 82 v.d.
23) Bk. *Itinéraire*, nşr. L. Dorez, Paris, 1901, s. 17 v.d., 241 v.d., 247. Ayasofya'nın manzarası, Pl. XV, fig. 2.
24) Bk. *Le Voyage de Monsieur d'Aramon*, Paris, 1887, s. 28. Bu hususta bk. *Constantiniade ou description de Constantinople ancienne et moderne*, Istanbul, 1861, s. 84 v.d., Paspati, *Ta Byzantina anaktora*, Atina, 1885, s. 66 v.d. 318; Fossati, *Aya Sofia*, Londres, 1851. Mozayikler hakkında umûmiyetle bk. I. D. Stefanescu - F. Dölger, *Byzantion*, IX (1934), X (1935); A. Grabar, *La peinture Byzantine*, nşr. Skira, Genève, 1952; Th. Whittmore, *The mosaics of the St. Sophia at Istanbul*, Paris-Oxford, 1933-1936; A.M. Schneider, *Byzans*, Berlin, 1936, s. 32 v.d.
25) Bakınız: Fr. Babinger, *Mahomet II le Conquérant et son temps*, Paris, 1954, s. 123.

da kendisine ait olduğunu ilan ettirip, müezzinlerinden birini mihraba çıkarmış ve ezan-ı Muhammedî, ilk defa, bu eski kilisede okunarak müminleri namaza davet etmiştir.[18]

Öyle anlaşılıyor ki, Fatih'in emri ile mermerden kıbleye alelacele minber ve mahfil yapılarak cuma gününe yetiştirilmesine çalışıldığı bir sırada,[19] Ayasofya dahilinde bazı tadilat yapılmıştır. Nitekim, evvelce mevcut resimler ile altın mozayikler, üstleri ince bir badana ile örtülmek suretiyle kapatıldığı gibi[20], papazlar ile halkı ayıran parmaklıklı bölme de kaldırılmış ve 1204 Lâtin istilasından masun kalabilmiş bir kısım mukaddes eşya da dışarı çıkarılmıştır.[21] 1544'te P. Gyllius[22] ile Jerome Maurand'ın[23], 1547'de bizzat kubbeye çıkan Chesneau'nın[24] Ayasofya'nın altın mozayikleri hakkında verdikleri bilgileri nazar-ı dikkate alacak olursak, mozayiklerin badana ve çirkin çiçeklerle örtülmesi 19. asırdadır. Osmanlı müelliflerinin Rum kaynakları ile de teyid olunan ifadelerine göre, bu hazırlık sırasında şehri eserleriyle birlikte tedkik eden Fatih, ertesi gün yeniden ziyaret ettiği Ayasofya'nın kubbesine çıkmıştır.[25]

1 Haziran cuma günü, Türk ve İslâm tarihinin en müstesna günlerinden biri olmuştur. Zira, o gün, Fatih, cemaatle birlikte namaz kılmış, sonradan ilk tefsir dersini mihrabın yanındaki serin pencere önünde veren hocası

18 Bk. Cafer Çelebi, *ayn. esr.*, s. 23.
19 Bk. Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Üniversite Ktp. T. Y. nr. 5959, Var. 72 a.
20 Bk. Ahmed Muhtar, *Feth-i Celîl-i Kostantiniyye*, Istanbul, 1320, s. 247. Bu husus, XVII. asrın ikinci yarısında Istanbul'a gelip Ayasofya'yı ziyaret eden Grelot tarafından da teyid edilmiştir. Bkz.: *Relation Nouvelie d'Un Voyage de Constantinople*, Paris, 1680, 103 vd.
21 Mukaddes eşyalardan bir kısmı Bayezid-Cem mücadelesi sırasında Batıya gönderilmiştir. Bu arada dışarı çıkarılan lâtinlere ait bazı kemik bakiyeleri hak. bkz.: H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, Gotha, 1905, I, 321, 472.
22 Bk. Petri Gyllii, De Topagraphia Constantinopoleos, Lyon, 1561, s. 64 vd., 87 vd. İngilizce trc. The Antiquities of Constantinople, John Bali, London, 1729, Chap. III, 82 vd.z
23 Bk. *Itinéraire*, nşr. L. Dorez, Paris, 1901, s. 17 vd., 241 vd., 247. Ayasofya'nın manzarası, Pl. XV, fig. 2.
24 Bk. *Le Voyage de Monsieur d'Aramon*, Pariş, 1887, s. 28. Bu hususta bkz.: Constantiniade ou Description de Constantinople Ancienne et Moderne, Istanbul, 1861, s. 84 vd., Paspati, *Ta Byzantina Anaktora*, Atina, 1885, s. 66 vd. 318; Fossati, *Aya Sofia*, Londres, 1851. Mozayikler hakkında umûmiyetle bkz.: I. D. Stefanescu - F. Dölger, *Byzantion*, IX (1934), X (1935); A. Grabar, *La Peinture Byzantine*, nşr. Skira, Genève, 1952; Th. Whittmore, *The Mosaics of the St. Sophia at Istanbul*, Paris-Oxford, 1933-1936; A. M. Schneider, *Byzans*, Berlin, 1936, s. 32 vd.
25 Bz. Fr. Babinger, *Mahomet II le Conquérant et Son Temps*, Paris, 1954, s. 123.

64

önünde veren hocası Ak-Şemseddin, ilk defâ, minbere çıkarak, önce doğunun ilk metropolidlik kilisesi şimdi de Türk ve İslâm dünyasının en büyük câmisi olan Ayasofya'da Türk hâkanı nâmına hutbe okumuştur [26]. Namazı müteâkip patriklik makamile meşgul olan Fâtih, Anastasios II. un istifâsından beri boş kalan bu makamı metrûk ve sahipsiz bırakmak elinde olduğu halde, galiplerin mağlûplarla bir arada yaşamalarını te'min maksadiyle, yeni bir patrik seçilmesini emretmiş idi. Bu emir üzerine toplanan kilise başları, ruhbân ve şehirde yeniden toplanan halk [27] lâik sınıfına mensup Osmanlı taraftarı Georgios Skolarios'ı Gennadios namı ile patrik intihap ettiler [28]. Çağdaş müellifler tarafından açıklandığı üzere, seçimi müteakip Gennadios'u yemeğe dâvet eden Fâtih, ona ruhânî hâkimiyeti temsil eden patriklik âsası ile tâcını verdiği gibi yeni patriklik makamı olarakta Havâriyyûn Kilisesi (= Saints-Apôtres, sonradan: Fâtih câmii) ni tahsis etmiştir [29].

Fâtih'in, vakfiyelerde **el-Câmi'ü'l-Kebirü'l-Atik** (= eski büyük Câmi) olarak zikrolunan Ayasofya'nın [30] bakımına büyük bir önem verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Edirne kadısı Mehemmed b. Aliyyi'l-Fenârî tarafından 926 (=1519) da eski defterlere müsteniden tanzim edilen **"Ayasofya vakıfları tahrir defteri"** nde münderiç pek çok erâzi, mahalle, dükkân ve âkarın bu sırada Ayasofya'ya vakf ve

26) Bk. Aşık Paşa-Zâde, *Tevârîh-i âl-ı Osman*, nşr. F. Giese, Leipzig, 1929, s. 132; Neşrî, *Cihannümâ*, nşr. Fr. Taeschner, Leigzig, 1951, s. 181; Derviş Şems, *Kitâb-ı Târîh-i Ayasofya*, F. Y. Ayasofya Ktp, nr. 3025, var. 33 b; Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, 72 a.

27) Esasen, Osmanlılar, karşı duranlar ve ellerinde kanlı silâh bulunanlar hariç, şehirde halka karşı merhametli davranmışlardır. bk. N. Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt*, Gotha, 1913, II, 32.

28) Bk. Dr. Aurel Decei, *Gennadios Skolarios'un I'tikadnâmesi, Fâtih ve Istanbul*, 1953, s. 100. Phrantzès, Fâtih'in bu makamı ihyâ etmekle, nufusa muhtaç olan Istanbul'a rumları celb etmek gayesini güttüğünü ileri sürer. Bk. *Chronicon*, s. 304. Krş. M. Crusius, *Turcograeciae*, s. 107. Halbuki, Fâtih, S. Runciman'ın da belirttiği gibi, bütün ortodoksları patriklik idâresinde birleştirmekle, bunları Venedik ve Cenevizlilerin tahakküm ve istismarından kurtarmış, iktisadî bakımdan yükselmelerini te'min etmiştir. Bk. *The Fall of Constantinople*, London, 1955, s. 8.

29) Bk. R. Janin, *La Géographie écclésiastique de l'empire Byzantine*, Paris 1953, s. 50. Krş. K. N. Sathas, Mesaionike Bibliotheke, Paris, 1872 - 1894, VII, 572. Bununla beraber patriklik makamı 1455 de, *Pammakaristos* (= *Fethiye Câmii*) manastırına, 1586 veya 1591 de ise, bugünkü yerine yâni *Aziz Georgios manastır*ına nakl edilmiştir. Bk. M. Crusius, s. 108; *Constantiniade*, s. 97.

30) Meselâ bk. *Zwei Stiftungsurkunden des Sultans Mehmed II. Fâtih*, nşr. T. Öz, Istanbul, 1935, s. 11 v.d.

Akşemseddin, ilk defa, minbere çıkarak, önce doğunun ilk metropolitlik kilisesi, şimdi de Türk ve İslâm dünyasının en büyük camii olan Ayasofya'da Türk hakanı namına hutbe okumuştur.[26] Namazı müteakip patriklik makamı ile meşgul olan Fatih, Anastasios II.'un istifasından beri boş kalan bu makamı metruk ve sahipsiz bırakmak elinde olduğu halde, galiplerin mağluplarla bir arada yaşamalarını temin maksadıyla, yeni bir patrik seçilmesini emretmiş idi. Bu emir üzerine toplanan kilise başları, ruhban ve şehirde yeniden toplanan halk[27] lâik sınıfına mensup Osmanlı taraftarı Georgios Skolarios'ı Gennadios namı ile patrik intihap ettiler.[28] Çağdaş müellifler tarafından açıklandığı üzere, seçimi müteakip Gennadios'u yemeğe davet eden Fatih, ona ruhani hakimiyeti temsil eden patriklik asası ile tacını verdiği gibi yeni patriklik makamı olarak da Havariyyun Kilisesi'ni (=Saints-Apôtres, sonradan: Fatih Camii) tahsis etmiştir.[29]

Fatih'in, vakfiyelerde el-Cami'ü'l-Kebirü'l Atik (=eski büyük Cami) olarak zikrolunan Ayasofya'nın[30] bakımına büyük bir önem verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Edirne kadısı Mehemmed b. Aliyyi'l-Fenari tarafından 926'da (=1519) eski defterlere müsteniden tanzim edilen "Ayasofya Vakıfları Tahrir Defteri"nde münderiç pek çok arâzi, mahalle, dükkan ve aka-

26 Bkz.: Aşık Paşa-Zade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. F. Giese, Leipzig, 1929, s. 132; Neşrî, *Cihannümâ*, nşr. Fr. Taeschner, Leigzig, 1951, s. 181; Derviş Şems, *Kitâb-ı Târîh-i Ayasofya*, F. Y. Ayasofya Ktp, nr. 3025, var. 33 b; Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, 72 a.

27 Esasen, Osmanlılar, karşı duranlar ve ellerinde kanlı silah bulunanlar hariç, şehirde halka karşı merhametli davranmışlardır. bk. N. Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches Nach den Quellen Dargestellt*, Gotha, 1913, il, 32.

28 Bk. Dr. Aurel Decei, Gennadios Skolarios'un I'tikadnâmesi, *Fatih ve Istanbul*, 1953, s. 100. Phrantzès, Fatih'in bu makamı ihya etmekle, nufusa muhtaç olan Istanbul'a rumları celb etmek gayesini güttüğünü ileri sürer. Bk. *Chronicon*, s. 304. Krş. M. Crusius, *Turcograeciae*, s. 107. Halbuki, Fatih, S. Runciman'ın da belirttiği gibi, bütün ortodoksları patriklik idaresinde birleştirmekle, bunları Venedik ve Cenevizlilerin tahakküm ve istismarından kurtarmış, iktisadî bakımdan yükselmelerini temin etmiştir. Bk. *The Fall of Constantinople*, London, 1955, s. 8.

29 Bk. R. Janin, *La Géographie Écclésiastique de l'Empire Byzantine*, Paris 1953, s. 50. Krş. K. N. Sathas, Mesaionike Bibliotheke, Paris, 1872-1894, VII, 572. Bununla beraber patriklik makamı 1455'te, *Pammakaristos* (= Fethiye Camii) manastırına, 1586 veya 1591'de ise, bugünkü yerine yani *Aziz Georgios Manastırı*'na nakl edilmiştir. Bk. M. Crusius, s. 108; *Constantiniade*, s. 97.

30 Mesela bk. *Zwei Stiftungsurkunden des Sultans Mehmed II, Fatih*, nşr. T. Öz, İstanbul, 1935, s. 11 v.d.

(III. Ayasofya'nın 1493 yılına ait en eski Alman tasviri.)

tahsis edildiğine dâir elimizde sağlam deliller vardır [31]. Öte yandan Fâtih, Ayasofya'nın menşei hakkında sayısız efsânelerin toplanarak yazılmasını da emretmiş idi [32]. Bu emir üzerine, Derviş Şems [33] ile İbn Müneccim [34], rumcadan tercümelerde bulundukları gibi daha Fâtih devrinde câmi'in vakıflarını tesbit etmekle vazifeli olduğu yukarıda ismi geçen **tahrir defteri**'nde kayıdlı Ahmed b. Ahmed el-Münşiyü'l-Cîlanî'de 1489/90 da rumca numenelerine göre, Ayasofya'nın farsca bir tarihini yazmış [35], Şemseddin-i Karamânî gibi müellifler de [36], Ayasofya'nın önemi ve mimârî durumunu belirten eserler kaleme almışlardır.

Fâtih'in, aynı isim altında büyük bir hürmetle muhâfaza ettiği Ayasofya câmii, aynı hürmetin nişânesi olarak, 1934'de Atatürk'ün emriyle müze haline getirilmiş ve bütün ziyâretçilere açılmıştır.

31) I3clcdiyc lüp. M. Ceydct Yazm. nr. O, 64. Krş. M'. C. Şelıabeddin 'r:ekindağ, lstan-bııl, İs/dm A nsikJopedisi 53, 19.;i9; s. 1205.

32) Ayasofya'nın casanevı tarihi hak. bk. H. Russack, Byzans ıwd ·stambul, Sagen und Legenden vom Goldenen Horıı, Berlin, 1941, s. 15, 60; M. Speranski, Festschrift lür V . .Zla-tarskJ, Sofia, 1925; Felix Tauer, Notice sur !es versions .persanes de la Lf:gende de-l' f:dijication d'Aya Sofya, Fuad Köprülü Armağanı, 1953, s. 487 v.<l.

33) "bcferman-ı Han-ı Mehemmed Gazı in hikairet ez zebfin-ı rı'ı.mı belisan-ı deri der dcst-i derviş Şems-i fakir eslahallahu şanchtı tahrır yaft ... » I3k:Kı'tab-ı 'I'artİı i A.yasofya, F.-Y. Ayasofya I<..tp. nr. ,3025, Var. 33 b.

34) Tarth-i Ayasofya Tercemesi, T. Y. ÜniYersite Ktp. nr. 2545 (yazılışı: 884/1479) ..

35) Bk. Kitdb-ı Zil(r-i Kal'ari Kostantiniyye ve Bina.ı Ayasofya fi't:Sdrth, F. Y. Ayasofya Ktp. nr. 3024, Var. 73 a.

36) Tarih-i Cami' -i Ayasofya, Üniversite I<.tp. nr .. 259: Ayasofyanın tasvıri: Meâlî, Hünkârname, F. Y. Hazine Ktp. nr. 1417, Var. 8 a „el,' (manzuin). Dk. Resim III •

rın bu sırada Ayasofya'ya vakf ve tahsis edildiğine dair elimizde sağlam deliller vardır.[31] Öte yandan Fatih, Ayasofya'nın menşei hakkında sayısız efsanelerin toplanarak yazılmasını da emretmiş idi.[32] Bu emir üzerine, Derviş Şems[33] ile İbn Müneccim[34], Rumcadan tercümelerde bulundukları gibi daha Fatih devrinde camiin vakıflarını tesbit etmekle vazifeli olduğu yukarıda ismi geçen Tahrir Defteri'nde kayıtlı Ahmed b. Ahmed el-Münşiyü'l-Cîlanî de 1489/90'da Rumca numunelerine göre, Ayasofya'nın Farsça bir tarihini yazmış[35], Şemseddin-i Karamanî gibi müellifler de[36], Ayasofya'nın önemi ve mimari durumunu belirten eserler kaleme almışlardır.

Fatih'in, aynı isim altında büyük bir hürmetle muhafaza ettiği Ayasofya Camii, aynı hürmetin nişanesi olarak, 1934'te Atatürk'ün emriyle müze haline getirilmiş ve bütün ziyaretçilere açılmıştır.

---

31 Belediye Ktp. M. Cevdet Yazm. Nr. 0,64. Krş. M. C. Şehabeddin Tekindağ, Istanbul, *İslâm Ansiklopedisi* 53, 1939, s. 1205.

32 Ayasofya'nın efsânevî tarihi hak. bk. H. Russack, *Byzans und Stambul, Sagen and Legenden vom Goldenen Horn*, Berlin, 1941, s. 15, 60; Speranski, *Festschrift für V. Zlatarski*, Sofia, 1925; Felix Tauer, Notice Sur Les Versions Persanes de la Légende de l'Édification d'Aya Sofya, *Fuad Köprülü Armağanı*, 1953, s. 487 vd.

33 "befermân-ı Hân-ı Mehemmed Gâz"î in hikâyet ez zebân-ı rûmî belisân-ı deri der dest-i derviş Şems-i fakir eslahallahu şanehu tahrîr yaft..." Bkz.: *Kitâb-ı Târîh-i Ayâsofya*, F. Y. Ayasofya Ktp. Nr. 3025, Var. 33b

34 *Târîh-i Ayasofya Tercemesi*, T. Y. Üniversite Ktp. nr. 2545 (yazılışı: 884/1479).

35 Bk. *Kitâb-ı Zikr-i Kal'a-i Konstantiniyye ve Binâ-ı Ayâsofya fi't-Târîh*, F.Y. Ayasofya Ktp. Nr. 3024, Var. 73a

36 *Târîh-i Cami'-i Ayâsofya*, Üniversite Ktp. Nr. 259. Ayasofya'nın tasvîri: Meâlî, *Hünkarnâme*, F. Y. Hazine Ktp. Nr. 1417n, Var. 8a vd. Bk. Resim III.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

1938, Galata Kulesi tarafından Haliç girişi, Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi ve Sultanahmet Camii'nden görünüşü.

Camiler Kilise Olurken

"Camiler Kilise Olurken", *Yeni İstiklal*, Sayı: 159, 26 Ağustos 1964, ss. 1, 12.

YENİ İSTİKLÂL

SAYI: 159 — 26 AĞUSTOS 1964 — GAZETEMİZ 12 SAYFADIR

CAMİLER KİLİSE OLURKEN

Yunan Merkez Bankasının banknotlarında haçlı Ayasofya resmi; bizim Türkiye Cumhuriyeti P.T.T. pullarında Noel Baba, Meryem Ana..

Bugün komünist Rusya'nın eline düşmüş bulunan Türkistan'da, Kafkasya ve Kırım'da, komünist Macaristan'da, Romanya ve Bulgaristan'da; komünist Yugoslavya ve Ortodoks Yunanistan'da binlerce cami ahır yapılmış, binlercesi bar ve fuhuş yerine çevrilmiştir. Elli sene önce şerefesinde ezanlar yayılan bir Selânik camisini mihrabında bugün Rum kaltağı göbek atıyor.. Müezzin mahfilinde sarhoş palikaryalar dans ediyor. Yâd ellerde kalan Türk camiinin kubbesinde, minâresinin ucunda bugün ya salip, ya orak çekiç görüyorsunuz. Hilâli kırıp yere atmakta kara Hıristiyanlık ve kızıl komünizm eleledir.

(Arkası 12. nci Sayfada)

Yunan Merkez Bankasının banknotlarında haçlı Ayasofya resmi; bizim Türkiye Cumhuriyeti P.T.T. pullarında Noel Baba, Meryem Ana..

Bugün komünist Rusya'nın eline düşmüş bulunan Türkistan'da, Kafkasya ve Kırım'da, komünist Macaristan'da, Romanya ve Bulgaristan'da; komünist Yugoslavya ve Ortodoks Yunanistan'da binlerce cami ahır yapılmış, binlercesi bar ve fuhuş yerine çevrilmiştir. Elli sene önce şerefesinde ezanlar yayılan bir Selânik Camiinin mihrabında bugün Rum kaltağı göbek atıyor. Müezzin mahfilinde sarhoş palikaryalar dans ediyor. Yâd ellerde kalan Türk camiinin kubbesinde, minâresinin ucunda bugün ya salip ya orak çekiç görüyorsunuz. Hilâli kırıp yere atmakta kara Hıristiyanlık ve kızıl komünizm eleledir.

Bir de dönüp yurt içine göz atın:

İstanbul bir yıkık minâreler şehridir. Bu şehri sokak sokak, kıyı bucak gezerseniz sayılamayacak kadar çok yıkık minâre, kubbe, harabeleşmiş ecdat türbesi görürsünüz.

Atalarımızın bıraktıklarına saygısız, kayıtsız davranan ilgililer, nerede bir Bizans artığı görürlerse diriltmek için elden geleni yapıyorlar. Yol yaparken bir Bizans kanalı çıksa yol unutuluyor. "Historik bölge" çalışmaları başlıyor. Koskoca saha dikenli telle çevriliyor. İşte Sultanahmet meydanındaki park çalışmalarının âkıbeti!

Bununla da yetinmiyorlar. 500 yıllık fetih sembolü Ayasofya'yı sağır ve dilsiz bırakan, onu bayram gecelerinde zulmete boğan zihniyet yeniden hortladı. Edirnekapı surları berisindeki Kariye Camiini kiliseleştiren, Fethiye Camiine el atıp yarıyarıya müzeleştiren hep o zihniyettir.

Halis zihniyet, bizi içli dışlı kemiriyor: Şimdi de bir Bizans Enstitüsü türedi. Bu enstitüsü Amerika'da Yunanistanlı ve Türkiye kaçkını Rum'lar tarafından kurulmuştur. Amerika'daki Rum milyonerler tarafından bütün masrafları karşılanmaktadır. Bu enstitü, hele Türkiye'de bir Bizans taşını dikleyebilmek için milyonlarca dolar harcamayı göze alıyor. Çünkü asıl gaye Anadolu ve İstanbul'u Rumlara mal edip, Yirminci Asır içinde, Türk vatanı üzerinde yeni bir Bizans devleti kurmaktır.

Rumların hayâlinde bütün Anadolu... Türk nesillerine Ayasofya ideali bile haram...

Yunanistanlı müzik hocası, Rum çocuklara yedi yaşından itibaren "İstanbul'un yolu İzmir'den geçer", "Ayasofya, Ayasofya, kubbene haç takacağız" marşlarını belletirken; Türkiyeli tarih hocası, talebesine millî ve dinî eserler tavsiye ettiği için vekâlet emrine alınıyor. Çoluk çocuğu sefâlete mahkûm ediliyor.

Yunan Merkez Bankası'nın banknotlarında haçlı Ayasofya; bizim Türkiye Cumhuriyeti PTT pullarında Noel Baba, Meryem Ana...

Ayasofya'lı fetih pulunu ne zaman çıkaracağız? Yirminci asırda bu müyesser olmayacak bize?

*

İşte bizim sahip olamayışımız yüzünden yıkılıp giden ecdat camilerini

(Başlarafı 1. nci sayfada)

Bir de dönüp yurd içine göz atın:

İstanbul bir yıkık minâreler şehridir. Bu şehri sokak sokak, kıyı bucak gezerseniz sayılamıyacak kadar çok yıkık minâre, kubbe, harâbeleşmiş ecdat türbesi görürsünüz.

Atalarımızın bıraktıklarına saygısız, kayıtsız davranan ilgililer, nerede bir Bizans artığı görürlerse diriltmek için elden geleni yapıyorlar. Yol yaparken bir Bizans kanalı çıksa yol unutuluyor.. «Historik bölge» çalışmaları başlıyor.. Koskoca saha dikenli telle çevriliyor. İşte Sultanahmet meydanındaki park çalışmalarının âkıbeti!

Bununla da yetinmiyorlar. 500 yıllık fetih sembolü Ayasofya'yı sağır ve dilsiz bırakan, onu bayram gecelerinde zulmete boğan zihniyet yeniden hortladı. Edirnekapı surları berisindeki Kariye camiini kiliseleştiren, Fethiye camiine el atıp yarıyarıya müzeleştiren hep o zihniyettir.

Halis zihniyet, bizi içli dışlı kemiriyor: Şimdi de bir Bizans Enstitüsü türedi. Bu enstitü Amerika'da Yunanistan'lı ve Türkiye kaçkını Rum'lar tarafından kurulmuştur. Amerika'daki Rum milyonerler tarafından bütün masrafları karşılanmaktadır. Bu enstitü, hele Türkiye'de bir Bizans taşını dikleyebilmek için milyonlarca dolar harcamayı göze alıyor. Çünkü asıl gaye Anadolu ve İstanbul'u Rumlara mal edip, Yirminci Asır içinde, Türk Vatanı üzerinde yeni bir Bizans devleti kurmaktır.

Rum'ların hayâlinde bütün Anadolu.. Türk nesillerine Ayasofya ideali bile haram..

Yunanistan'lı müzik hocası, Rum çocuklara yedi yaşından itibaren «İstanbul'un yolu İzmir'den geçer»; «Ayasofya, Ayasofya, kubbene haç takacağız» marşlarını belletirken; Türkiye'li tarih hocası, talebesine millî ve dinî eserler tavsiye ettiği için vekâlet emrine alınıyor. Çoluk çocuğu sefâlete mahkûm ediliyor.

Yunan Merkez Bankası'nın banknotlarında haçlı Ayasofya; bizim Türkiye Cumhuriyeti PTT pullarında Noel baba, Meryem Ana..

Ayasofya'lı fetih pulunu ne zaman çıkaracağız? Yirminci asırda bu müyesser olmıyacak mı bize?

★

İşte bizim sahip olamayışımız yüzünden yıkılıp giden ecdat camilerini bugün, onarmak bahanesiyle Bizans Enstitüsü ele alıyor. Öktemin idaresindeki Maarif Vekâleti de belesten bir tarihî eser kazanacağız diyerek bu Rum teşkilâtına müsaade ediyor. Rum Bizans Enstitüsü İstanbul'daki Bizans eserlerini diriltmekle kalmıyor, camileri de kilise şeklinde restore ediyor. Yıkık minâreleri bütün bütün ortadan kaldırıyor.

Vatan Caddesi üzeindeki Fenârî İsa camiini gidin görün. Kendinizi bir kilise karşısında bulacaksınız.

Câmi vaktiyle yanmış. Ve yıllarca nisyana gömülmüş.. Fırsatçı Rum'lar kiliseye çevirmişler. Fenârî İsa câmiinin eski hâlini, semtin ihtiyarlarından dinleyelim:

«Yanmından önce kalabalık bir cemaati, Alim bir hocası vardı. Câmide birçok talebe ders okurdu. Fenârî İsa ilim yuvası idi.»

Kilise iken câmiye çevrilen, bilâhare bakımsız kalan bazı câmilerin eski Bizans plânlarına göre restore edilmesi ve Türk İslâm san'at eserlerinin kasten çıkartılması ile ilgili olarak İstanbul Üniversitesi Profesörleri bakınız neler diyorlar:

★

BİZANS SAN'ATI TARİHİ PROFESÖRÜ Dr. SEMAVİ EYİCE:

«İstanbul'un fethinden sonra câmiye çevrilen kiliselerin tekrar kilise olarak restore edilmesi aslâ doğru değildir. Bir devri ifade eden ve bir san'at değerini haiz olan bu eserlerin Türk devri ilâvelerinden kemer, mihrab, minber, minare, maksure, yazı ve motiflerin kaldırılmasını aslâ uygun görmem hele ek unsurlar bu eserlerin bu günlere kadar gelebilmesini sağlamıştır. Bilhassa Fenârî İsa câmiinin kırmızı - beyaz mefekârî bir mihrabı vardır ki, bir san'at eseridir. Bu eserlerin mahvolmasına göz yumamayız. Eğer biz bu câmiin içini at mezbahası hâline getirmeseydik ve 500 senelik bir câmi olduğunu düşünseydik, bu gibi müdahaleler bu gün asla olamazdı» demiş ve üzül düğünü belirtmiştir.

TÜRK SAN'AT TARİHİ PROFESÖRÜ Dr. OKTAY ASLANAPA:

«Kiliseden câmiye çevrilen eserlerde tamirat maksadıyla her hangi bir değişiklik yapılamaz. Esasen bu kiliselerin câmiye çevrilişinde yapılan değişikliklerin tarihî ve mimarî bir değeri vardır. Bu binalar, Türklerin yaptıkları san'at müdahaleleriyle yaşayabilmişlerdir. Biz bu eserleri, kendi san'at ve mimarimizi de nakşetmek suretiyle benimsedik. Türklerin yaptıkları tarihî ve mimarî değişiklikleri kaldırmak suretiyle eserleri tekrar kilise hâlinde restore etmek yersizdir. Esasen bu hareketi arzulamak dahi doğru olmaz» demiş ve Michel Angelo'nun Roma kapılcalarını kilise hâline getirdiğini naklederek, «bu kiliseyi tekrar hamam hâline getirmek barbarlık olur» demiştir. Aslanapa, Hıristiyanların elinde bulunan Türk eserlerinin de sistematik bir şekilde mahvedildiğini anlatarak kalan bir kısım câmilerimizin depo olarak kullanıldığını söylemiştir.

YENİ ÇAĞ PROFESÖRÜ Dr. ŞAHABEDDİN TEKİNDAĞ

«Ceddimizin zevki bizden üstündü, bıraksınlar da o zevki tadalım Türk san'at ve mimarisiyle yaşatılan eserlerin restorasyonunda Bizans plânlarını ele alarak Türk san'at ve mimarisini zedelemek olamaz. Esasen bu eserlerin restorasyonunda Türk - İslâm san'atını çok iyi bilen ve bizden olan mimar ve mühendislerin vazifelendirilmesi icab eder. Böyle bir imar tarzı yanlıştır. Bu hususta resmî makamın Vakıflar olması lâzım gelir, yabancıları bu gibi işlere karıştırmak yersizdir. Ecnebiler modern binalarda metod bakımından kullanılmalıdır. Türkler, esasen, harap oldukları batılı müelliflerce de kabul edilen fetihten sonraki eserlerin tâdilâtında san'at telâkkilerini de belirtmeğe muvaffak olmuşlardır. Onun için ecnebilerin imâr etmek istedikleri bu gibi eserlerde Türk san'at v mimarisinin mümtaz bir mevkii vardır, devrin karekterini taşımaktadır. Câmiye çevrilmiş kiliselerin artık kiliselikle alâkaları kalmamıştır. Bu eserlerin imârında Bizans plânlarını tatbik etmek suretiyle yapılacak her hangi bir değişikliğe taraftar değilim ve bu da yapılamaz. Şayet böyle bir şey olursa Türk san'at ve mimarisinin kaybı büyük olacaktır.»

200

bugün, onarmak bahanesiyle Bizans Enstitüsü ele alıyor. Öktem'in idaresindeki Maarif Vekâleti de beleşten bir tarihî eser kazanacağız diyerek bu Rum teşkilâtına müsaade ediyor. Rum Bizans Enstitüsü İstanbul'daki Bizans eserlerini diriltmekle kalmıyor, camileri de kilise şeklinde restore ediyor. Yıkık minâreleri bütün bütün ortadan kaldırıyor.

Vatan Caddesi üzerindeki Fenârî İsa Camiini gidin görün, kendinizi bir kilise karşısında bulacaksınız.

Cami vaktiyle yanmış ve yıllarca nisyana gömülmüş. Fırsatçı Rumlar kiliseye çevirmişler. Fenâri İsa Camiinin eski hâlini, semtin ihtiyarlarından dinleyelim:

"Yangından önce kalabalık bir cemaati, âlim bir hocası vardı. Camide birçok talebe ders okurdu. Fenâri İsa ilim yuvası idi."

Kilise iken camiye çevrilen, bilâhare bakımsız kalan bazı camilerin eski Bizans planlarına göre restore edilmesi ve Türk İslâm san'at eserlerinin kasten çıkartılması ile ilgili olarak İstanbul Üniversitesi profesörleri bakınız neler diyorlar:

Bizans Sanatı Tarihi Profesörü Dr. Semavi Eyice:

"İstanbul'un fethinden sonra camiye çevrilen kiliselerin tekrar kilise olarak restore edilmesi asla doğru değildir. Bir devri ifade eden ve bir sanat değerini haiz olan bu eserlerin Türk devri ilavelerinden kemer, mihrab, minber, minâre, maksure, yazı ve motiflerin kaldırılmasını asla uygun görmem, hele ek unsurlar bu eserlerin bu günlere kadar gelebilmesini sağlamıştır. Bilhassa Fenârî İsa Camiinin, kırmızı-beyaz fekâri bir mihrabı vardır ki, bir sanat eseridir. Bu eserlerin mahvolmasına göz yumamayız. Eğer biz bu camiin içini at mezbahası haline getirmeseydik ve 500 senelik bir cami olduğunu düşünseydik asla olamazdı" demiş ve üzüldüğünü belirtmiştir.

Türk Sanat Tarihi Profesörü Dr. Oktay Aslanapa:

"Kiliseden camiye çevrilen eserlerde tamirat maksadıyla herhangi bir değişiklik yapılamaz. Esasen bu kiliselerin camiye çevrilişinde yapılan değişikliklerin tarihî ve mimarî bir değeri vardır. Bu binalar, Türklerin yaptıkları sanat müdahaleleriyle yaşayabilmişlerdir. Biz bu eserleri, kendi sanat ve mimarimizi de nakşetmek suretiyle benimsedik. Türklerin yaptıkları tarihî ve mimarî değişiklikleri kaldırmak suretiyle eserleri tekrar kilise halinde restore etmek yersizdir. Esasen bu hareketi arzulamak dahi doğru olmaz" demiş ve Michel Angello'nun Roma kaplıcalarını kilise hâline getirdiğini naklederek, "Bu kiliseyi tekrar hamam haline getirmek barbarlık olur" demiştir. Aslanapa, Hıristiyanların elinde bulunan Türk eserlerinin de sistematik bir şekilde mahvedildiğini anlatarak kalan bir kısım camilerimizin depo olarak kullanıldığını söylemiştir.

Yeni Çağ Profesörü Dr. Şehabeddin Tekindağ:

"Ceddimizin zevki bizden üstündü, bıraksınlar da o zevki tadalım. Türk sanat ve mimarisiyle yaşatılan eserlerin restorasyonunda Bizans planlarını ele alarak Türk sanat ve mimarisini zedelemek olmaz. Esasen bu eserlerin restorasyonunda Türk-İslâm sanatını çok iyi bilen ve bizden olan mimar ve mühendislerin vazifelendirilmesi icab eder. Böyle bir imar tarzı yanlıştır. Bu hususta resmî makamın Vakıflar olması lâzım gelir, yabancıları bu gibi işlere karıştırmak yersizdir. Ecnebiler modern binalarda metod bakımından kullanılmalıdır. Türkler, esasen, harap oldukları batılı müelliflerce de kabul edilen fetihten sonraki eserlerin tâdilatında sanat telâkkilerini de belirtmeye muvaffak olmuşlardır. Onun için ecnebilerin imar etmek istedikleri bu gibi eserlerde Türk sanat mimarisinin mümtaz bir mevkii vardır, devrin karakterini taşımaktadır. Camiye çevrilmiş kiliselerin artık kiliselikle alâkaları kalmamıştır. Bu eserlerin imarında Bizans planlarını tatbik etmek suretiyle yapılacak herhangi bir değişikliğe taraftar değilim ve bu da yapılamaz. Şayet böyle bir şey olursa Türk sanat ve mimarîsinin kaybı büyük olacaktır."

1938, Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

CHP Zamanında Bizans Müzesi Haline Getirilen Ayasofya Cami Yapılmalıdır

"CHP Zamanında Bizans Müzesi Haline Getirilen Ayasofya Cami Yapılmalıdır", *Yeni İstiklal*, Sayı: 194, 28 Nisan 1965, s. 1.

“Ayasofya’nın camilik beratı, Fatih’in ordusunda savaşıp şehit düşen binlerce mücahidin mübarek kanlarıyla yazılmıştı.

Milletin dediği mi olacak, yoksa Haçlıların mı?

Şekli bir istiklâl karşılığında, milletimizin mânevî temellerini yıkan meşum Lozan Muahedesinin gizli maddelerinden biri de, Müslüman Türk’ün millî sembolü olan Ayasofya’ya çan takılmasını mı âmir idi? Bunu ancak, Lozan’ın lüpçü kahramanı ve hempaları bilir... Ancak bizim iyi bildiğimiz bir şey varsa, o da günlerden bir gün CHP’nin Vekiller Heyeti kararıyla 500 yıllık bu ulu İslâm mabedinin müzeye çevrilmiş olduğudur. Asırlardan beri imparatorluğumuzu yıkmak için savlet eden Moskof, Nemçe, Bulgar, Sırp, Yunan ordularının yapamadığı bu işi CHP niçin yapmıştı? Mütareke yıllarında İstanbul’u işgal altına alan İngiliz, Fransız ve diğer düşman devletler bile –o kadar arzu ettikleri halde– halkın ve âlem-i İslâm’ın reaksiyonundan korkarak buna teşebbüs edememişlerdi.

Heyhat ki, ne 1293 Türk-Rus harbi bozgununun, ne Balkan muharebesi hezimetinin ne de Birinci Cihan Harbi felâketinin Ayasofya minârelerinde susturamadığı ezan seslerini, CHP İcra Vekilleri Heyeti, bir kararnamesiyle susturuvermişti. Bu cür’et ve cesareti nereden almıştı bu beyler? Lozan Muahedesinden mi, yoksa başka bir gizli anlaşmadan mı? Ayasofya’nın camilik beratı, Fatih’in ordusunda savaşıp şehit düşen binlerce mücahidin mübarek kanlarıyla yazılmıştı. O şehitler ki, İstanbul Müslümanların eline geçsin, Ayasofya cami yapılsın diye döğüşüp ölmüşlerdi. Ya bu beyler ne yapmışlardı?

E 2 TEMMUZ 1965

YENİ
Sayı: 194 | 28 Nisan 1965
İstiklâl
12 Sayfa 50 Kuruş
• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •

C. H. P. Zamanında Bizans Müzesi Haline Getirilen

AYASOFYA CAMİ YAPILMALIDIR

Milletin dediği mi olacak, yoksa Haçlıların mı?

Şekil bir istiklâl karşılığında, milletimizin mânevî temellerini yıkan meş'um Lozan Muahedesinin gizli maddelerinden biri de, Müslüman Türk'ün milli semboloj olan Ayasofyaya çan takılmasını mı âmir idi? Bunu ancak, Lozan'ın lüpçü kahramanı ve hempaları bilir... Ancak bizim iyi bildiğimiz bir şey varsa, o da, günlerden bir gün C.H.P.'nin Vekiller Heyeti kararıyla 500 yıllık bu ulu İslâm mâbedinin müzeye çevrilmiş olduğudur. Asırlardan beri İmparator, Padişahlarımızın yıkmak için savlet eden Moskof, Nemçe, Bulgar, Sırp, Yunan ordularının yapamadığı bu işi C.H.P. niçin yapmıştı? Mütareke yıllarında İstanbulu işgal altına alan, İngiliz, Fransız ve diğer düşman devletler bile — o kadar arzu ettikleri halde — halkın ve âlem-i İslâmın reaksiyonundan korkarak buna teşebbüs edememişlerdi.

Heyhat ki, ne 1293 Türk - Rus harbi bozgununun, ne Balkan muharebesi hezimetinin, ne de Birinci Cihan Harbi felâketinin Ayasofya minarelerinde susturamadığı ezan seslerini, C.H.P. İcra Vekilleri Heyeti, bir kararnamesiyle susturuvermişti. Bu cür'et ve cesareti nerden almıştı bu beyler? Lozan Muahedesinden mi, yoksa başka bir gizli anlaşmadan mı? Ayasofyanın câmilik beratı, Fâtih'in ordusunda savaşıp şehit düşen binlerce mücahidin mübârek kanlarıyla yazılmıştı. O şehitler ki, İstanbul Müslümanlarının eline geçsin, Ayasofya câmi yapılsın diye döğüşüp ölmüşlerdi. Ya bu beyler ne yaomışlardı?

Garplı ihayet bizi gafil avlamıştı. Bize, öz mukaddesatımızı çiğnetmeğe, bindiğimiz dalı kesmeğe muvaffak olmuştu. Haçlı ruhu, Ayasofyadaki ezan seslerini susturabilmek ümidiyle, ikinci Viyana bozgunundan beri giriştiği savaşlarda elde edemediğini, bizzat bizim vasıtamızla devirivermişti. Müslüman Türk'ün millî remzi olan Ayasofya Bizans müzesi haline getirilmişti. Bu, ilk adımdı. Önce câmilikten çıkarılır, sonra kilise yapılırdı tabii...

İçimizden bazı hainler ve ahmaklar, Ayasofyada ezan seslerinin susturulmasının, Haçlı Batının, Müslüman Türk'e karşı duyduğu kin ve düşmanlığı ortadan kaldıracağını zannediyorlardı. Boş hayâl, tehlikeli kuruntu... Onlar için Ayasofya son değil, başlangıçtı. Gaveleri Ayasofyadan başlayarak bütün minarelere çan takmak ve kâhne Bizansı hortlatarak Türklüğü cihan haritasından silmekti.

Acı tecrübelerden sonra, milletimiz bu gerçeği artık anlamış bulunmaktadır. Bütün temennimiz, başımızdaki idarecilerin de bu şuura ermeleridir.

Bu tarihî hatayı tâmir etmenin zamanı gelmiş ve geçmiştir. Arzumuz şudur: İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Ayasofya tekrar câmi haline getirilmelidir. Buna kimin karışmaya hakkı vardır? Esbab-ı mucibe istenilyorsa, milletin umumi arzusu kâfi değil midir?

Ayasofyayı câmi yapmak sadece millî değil, aynı zamanda insanî bir vazifedir. Zira asırlar boyunca insanların içinde Allaha ibadet ettikleri bir binanın müze yapılması, topyekûn insanlığa karşı bir tecavüz mahiyetini taşımaktadır.

Ayasofya, Türkiyenin ve Türk İstanbulun tapu senedidir. Onu câmilikten çıkarıp Bizansa maletmek en büyük zulüm ve haksızlıktır. Milletimiz böyle bir zulüm ve haksızlığa lâyık bir toplum değildir.

Hukukun her yerde ve her zamanda cârî olan değişmez bir kaidesi vardır: «Kimse kendisine ait olmayan bir şeyi başkasına devredemez». Ayasofyayı başlangıçta câmi haline getiren ve binaenaleyh onun mânevî sahibi durumunda bulunanlar, başta Cennetmekân Fâtih Sultan Mehmed Han olmak üzere binlerce Türk şehidi ve gazisidir. Onlar İstanbula canları ve kanları pahasına sahip olmuşlardır. Şimdi soruyoruz: Onu Türk'ten alıp Bizansa bağışlayanlar, onun üzerinde hangi hakka sahiptirler? Onların bu tasarrufu tarih, vicdan ve tabii hukuk yönünden batıldır, hükümsüzdür.

Ayasofyayı milletin arzusuna rağmen, Bizans müzesi haline getirmenin tasvibi zelil aşağılık duygusu ve yaltaklanma düşüncesi tarihimizde silinmez bir leke olarak kalacaktır. İnsanların içinde Allaha ibadet ettikleri bir yerin, zorla başka bir işe tahsisi, vicdan hürriyetine ve insan haklarına açık bir tecavüzdür. Lâikliğe de aykırıdır.

Ayasofyanın müze yapılması onu câmi çevrelerî haksız ve kabahatli göstermeğe yeltenen bir mâna taşır. Türk Milleti bu mânayı reddedecek hakkaniyet duygusundan ve şeref saygısından mahrum değildir.

Fâtih'in Ayasofyayı meriçe, kahramanca savaşarak Bizanstan almıştı. Şimdi ise birtakım dolambaçlı yollarla Türkün elinden alınıp Bizansa verilmiş bulunuyor.

Hak yerini bulmalı ve Ayasofya tekrar câmi olmalıdır. Bunu bütün millet istemektedir.

Ey şimdiki Hükûmetin muhterem Reisi ve âzaları, sizlere sesleniyoruz: Şahslarınız ve mevkilerinize gelip geçici ve fânidir. Gerçek icraatınız kalacaktır. Ayasofyanın sizin zamanınızda tekrar câmi yapılması, size büyük şeref kazandıracaktır. Vakit geçirmeden bu hayırlı işi yapınız ve milletin şükran ve minnet duygularını kazanınız.

YENİ İSTİKLAL

BİZANSI HORTLATMAK İSTİYENLERE KARŞI
AYASOFYA TEKRAR CAMİ YAPILMALIDIR!..

AYASOFYA

«Ey İslâmın nûru, Türklüğün gururu Ayasofya! Şerefelerinde fethin, Fâtih'in şerefi ışıl ışıl yanan muhteşem mâbet!.. Neden böylesin bomboş, neden böyle bir hoşsun? Hani minarelerinden, göklere yükselen, tâ... mâverâdan gelen, ezanlar?! Hani o ilâhî devir, ilâhî nizâmlar!..

Ayasofya ses vermiyor! Ayasofya bir hoş, Ayasofya bomboş!..

Hani nerde, şu muhteşem minberde, binlerce erin, binlerce gazinin baş koyduğu şu temiz yerde, şimdi hangi kirli ayaklar dolaşıyor?! Ayasofya, Ayasofya! Seni bu hale koyan kim? Seni çırılçıplak soyan kim?

Hani, gönüllerden kubbelere, kubbelerden gönüllere gürül gürül akan sineler yakan Kur'an sesleri?!

Kur'an sesleri dindirilmiş, Müslümanlar sindirilmiş!.. Allah, Muhammed, Hulefa-i Râşidin, bu din ulularının isimleri kubbelerden yerlere indirilmiş!..

Fethin, Fâtih'in mâbedinden Kitâb-ı Mübini, bu ulu dini kaldıran kim?.. Dinimize, imanımıza saldıran kim?..

Asırlık şûrlarış arkasından köhne Bizansı hortlatmak istiyen kimin eli, bunu söyleyenler kimin dili, Ayasofyayı puthane yapan hangi deldâl?!..

Eller kurusun, dilleri kurusun! Ayasofya Ayasofya, seni bu hale koyan kim?.. Seni çırılçıplak soyan kim?!..

Ayasofya! Ey muhteşem mâbet! Merak etme. Fâtih'in torunları bütün putları devirip seni camiye çevirecekler. Göz yaşlarıyla abdest alarak secdelere kapanacaklar... Tehlil ve tekbir sadaları boş kubbelerini yeniden dolduracak.. İkinci bir fetih olacak... Ozanlar bunun destanını yazacaklar, ezanlar ilâhını yapacaklar... Sessiz ve öksüz minarelerinden yükselen tek bir sesleri fezaları yeniden inletecek. Şerefelerin yine Allahın ve O'nun sevgili Peygamberi Hz. Muhammed'in şerefine ışıl ışıl yanacak... Bütün dünya Fâtih dirildi sanacak... Bu olacak Ayasofya, bu olacak!.. İkinci bir fetih, yeni bir bâsübadelmevt... Bu muhakkak... Bugünler yakın, belki yarın, belki yarından da yakın!..

Osman YÜKSEL

Mutlu Azınlık Marşı

Bırakıp gayreti, her zevk ü sefaya daldık,
Süfen-i himmeti, çeryâ-yı hevâya saldık.
Ceyb-i millette ne bulduksa tamamen çaldık;
Akıbet, bak ne yaman hufre içinde kaldık;
İşiten yok, başa püskürtülü bellar aldık...
Yazık eflâkı tutan sıytımıza, şanımıza;
«Kâfir ağlar bizim ahval-i perişanımıza!»

★★★

Gündüzün cerr-i menâfi', gece, «sâki bol sun!»
Kime ne, ehl-i elem mâtem edip saç yolsun!
Gül-i sadberk-i vatan ister hep solsun!
Durmasın tek, kasa, sandık, sepet, anbar dolsun!
Elimizden ne gelir, çeşm-i sitem kör olsun!
Yazık eflâkı tutan sıytımıza şanımıza;
«Kâfir ağlar bizim ahval-i perişanımıza!»

ADANALI ZİYA

Komünist, mason, siyonist ve misyonerlere karşı İslâm Milletleri Birleşiyor

MEKKE — Dünya İslâm Konferansı, «İslâmlığı Yayma» Komisyonunun tavsiyelerini ittifakla tasvip etmiştir.

Mekke'de yayınlanan «El Bilad» gazetesine göre, Komisyon «Komünist, mason, siyonist ve hıristiyan misyonerleri ile İslâmiyete aykırı bütün doktrinlerin misyonerlerinin İslâmiyete karşı hazırladıkları komplolara karşı savaşmak üzere bütün İslâm ve Arap devletlerin birlik olmalarını» tavsiye etmiştir.

190

Garplı nihayet bizi gafil avlamıştı. Bize, öz mukaddesatımızı çiğnetmeye, bindiğimiz dalı kestirmeye muvaffak olmuştu. Haçlı ruhu, Ayasofya'daki ezan seslerini susturabilmek ümidiyle, ikinci Viyana bozgunundan beri giriştiği savaşlarda elde edemediğini, bizzat bizim vasıtamızla devşirivermişti. Müslüman Türk'ün millî remzi olan Ayasofya Bizans müzesi haline getirilmişti. Bu, ilk adımdı. Önce camilikten çıkarılır, sonra kilise yapılırdı tabiî...

İçimizden bazı hainler ve ahmaklar, Ayasofya'da ezan seslerinin susturulmasının, Haçlı Batının, Müslüman Türk'e karşı duyduğu kin ve düşmanlığı ortadan kaldıracağını zannediyorlardı. Boş hayal, tehlikeli kuruntu... Onlar için Ayasofya son değil, başlangıçtı. Gayeleri Ayasofya'dan başlayarak bütün minârelere çan takmak ve köhne Bizans'ı hortlatarak Türklüğü cihan haritasından silmekti.

Acı tecrübelerden sonra, milletimiz bu gerçeği artık anlamış bulunmaktadır. Bütün temennimiz, başımızdaki idarecilerin de bu şuura ermeleridir.

Bu tarihi hatayı tamir etmenin zamanı gelmiş ve geçmiştir. Arzumuz şudur: İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Ayasofya tekrar cami haline getirilmelidir. Buna kimin karışmaya hakkı vardır? Esbab-ı mucibe isteniyorsa, milletin umumî arzusu kâfi değil midir?

Ayasofya'yı cami yapmak sadece millî değil, aynı zamanda insanî bir vazifedir. Zira asırlar boyunca insanların içinde Allah'a ibadet ettikleri bir binanın müze yapılması, topyekûn insanlığa karşı bir tecavüz mahiyetini taşımaktadır.

Ayasofya, Türkiye'nin ve Türk İstanbul'un tapu senedidir. Onu camilikten çıkarıp Bizans'a maletmek en büyük zulüm ve haksızlıktır. Milletimiz öyle bir zulüm ve haksızlığa lâyık bir toplum değildir.

Hukukun her yerde ve her asırda câri olan değişmez bir kaidesi vardır: "Kimse kendisine ait olmayan bir şeyi başkasına devredemez!" Ayasofya'yı başlangıçta cami haline getiren ve binaenaleyh onun mânevi sahibi durumunda bulunanlar, başta Cennetmekân Fatih Sultan Mehmed Han olmak üzere binlerce Türk şehidi ve gazisidir. Onlar İstanbul'a canları ve kanları pahasına sahip olmuşlardı. Şimdi soruyoruz. Onu Türk'ten alıp Bizans'a bağışlayanlar, onun üzerinde hangi hakka sahiptirler? Onların bu tasarrufu tarih, vicdan ve tabiî hukuk yönünden batıldır, hükümsüzdür.

Ayasofya'yı milletin arzusuna rağmen, Bizans müzesi haline getirmenin taşıdığı zelil aşağılık duygusu ve yaltaklanma düşüncesi tarihimizde silinmez bir leke olarak kalacaktır. İnsanların içinde Allah'a ibadet ettikleri bir yerin, zorla başka bir işe tahsisi, vicdan hürriyetine ve insan haklarına açık bir tecavüzdür. Lâikliğe de aykırıdır.

Ayasofya'nın müze yapılması onu camiye çevirenleri haksız ve kabahatli göstermeye yeltenen bir mânâ taşır. Türk milleti bu mânâyı redde-

decek hakkaniyet duygusundan ve ecdat saygısından mahrum değildir.

Ecdadımız Ayasofya'yı mertçe, kahramanca, savaşarak Bizans'tan almıştı. Şimdi ise birtakım dolambaçlı yollarla Türk'ün elinden alınıp Bizans'a verilmiş bulunuyor.

Hak yerini bulmalı ve Ayasofya tekrar cami olmalıdır. Bunu bütün millet istemektedir.

Ey şimdiki hükûmetin muhterem reisi ve âzaları, sizlere sesleniyoruz: Şahıslarınız ve mevkileriniz gelip geçici ve fânidir. Geriye icraatınız kalacaktır. Ayasofya'nın sizin zamanınızda tekrar cami yapılması, size büyük şeref kazandıracaktır. Vakit geçirmeden bu hayırlı işi yapınız ve minnet duygularını kazanınız.

Ayasofya Cami Olmalıdır

"Ayasofya Cami Olmalıdır", *Yeni İstiklal*, Sayı: 194, 28 Nisan 1965, s. 6.

YENİ
İstiklâl

masraflarını karşılar mı dersiniz?

Ayasofya Cami Olmalıdır

C.K.M.P. Konya Milletvekili Kadircan Kaflı, Meclis Başkanlığına verdiği bir soru önergesinde, Hükûmetin, hâlen Bizans müzesi olarak kullanılan Ayasofya'yı, tekrar cami hâline getirmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştur.

Kadircan Kaflı'nın bu hareketi Müslümanlar arasında büyük memnuniyete sebep olmuştur. Sayın Kaflı'nın bütün Türk milletine tercüman olduğu bu çalışmasında muvaffak olmasını dileriz.

CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) Konya Milletvekili Kadircan Kaflı, Meclis Başkanlığına verdiği bir soru önergesinde, Hükûmetin, hâlen Bizans müzesi olarak kullanılan Ayasofya'yı, tekrar cami hâline getirmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştur.

Kadircan Kaflı'nın bu hareketi Müslümanlar arasında büyük memnuniyete sebep olmuştur. Sayın Kaflı'nın bütün Türk milletine tercüman olduğu bu çalışmasında muvaffak olmasını dileriz.

İtalyan mimar Gaspare Fossati'nin Ayasofya'nın iç mekân çizimlerinden.

Ayasofya'yı Ziyaret

Sen böyle yetim mi duracaktın Ayasofya,
Sen böyle sağır mı olacaktın Ayasofya?
Bir taş yığını, kümbeti olmak mı nasibin?
Boynunda asılmak mı salîbi salîbin?..
Hasretzede olmak ne acı öz vatanda;
Bir benzeri yok hiç gamının cümle cihanda.
Mânâ-yı münîfi bu değil gerçi fetîhin
Ağlattı hep İslâmı bu hâl-i garibîn.
Ağlattı büyük Fatih'i, Osmân'ı, Selim'i...
Ağlattı bütün cedd-i necibi ve kerimi...
Ağlattı melâikeyi, gazi, şühedayı,
Ağlattı nebâtâtı, cemadatı, semâyı...
Ey boynu bükük kubbeler, ey tozlu mihrap,
Ey minberi bîasvt-u hamuş bâzed-i bîtap,
Haykır bize şiddetli hitabınla, haykır;
Küf bağlamış ervahını İslâmın uyandır;
Kaç yıl daha yerlerde sürünsün cebinim?
Kaç yıl daha tutsun bütün âfâkı enînim?
Kaç yıl daha âtıl duracaksın yüce millet?
Silkin hadi, artık, bu ne gaflet, bu ne zillet?..
Çan sesleri duymaksa muradın beni yık yak;
Etmez sana Fatih ata hakkın helâl bak.
Bıktım müze olmaktan uyan ümmet-i Ahmed(sav)
Kurtar beni sen, pây-ı küfürden yâ Muhammed(sav)
Çıksın gene tâ gözlere tekbir-ü ezanlar,
Tehlîl ü dualar ve selât ü selâmlar...
Aksın, sulasın bağrımı avlumda şadırvan,
Yıllarca yanan ruhumu elhan-ı Kur'ân,
Olsun bu fetih nusret ü ihsanını lütfet.
Kalksın üzerimden şu ağırlık, şu âfet!..

Kalksın ebediyyen, Ayasofya, bu duamız,
Yıllar boyu hep gördüğümüz tatlı rüyamız.
Bizler de usandık sana lâyık görülenden;
Sen, böyle melûl durmayacaktın, Ayasofya.
Sen, böyle yetim olmayacaktın, Ayasofya,
Sabret, gelecek leşker-i Fatih-i Sânî.
Artık ebediyyen olacaksın bize cami.
Her gamlı minârenden ezanlar taşacak bil;
İlk beyt-i küşâdını ozanlar yazacak, bil...

Devlet Nüshesi

Sayı: 199 | 2 Haziran 1965

YENİ **İSTİKLÂL**

12 sayfa 50 kuruş

• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 35, ALTI AYLIK 17,5 LİRA •

SAYFA 9

AVVUF HİKMET

AYASOFYA'YI ZİYARET...

Sen böyle yetim mi duracaktın Ayasofya,
Sen böyle sağır mı olacaktın Ayasofya?
Bir taş yığını, kümbeti olmak mı nasibin?
Boynunda asılmak mı salîbi salîbin?..
Hasretzede olmak ne acı öz vatanda;
Bir benzeri yok hiç gamının cümle cihanda.
Mânâ-yı münîfi bu değil gerçi fetihin
Ağlattı hep İslâmı bu hal-i garîbin.
Ağlattı büyük Fâtihi, Osmân'ı, Selim'i...
Ağlattı bütün cedd-i necîbi ve kerimi...
Ağlattı melâikeyi, gazi, şühedayı.
Ağlattı nebâtâtı, cemadatı, semâyı...
Ey boynu bükük kubbeler, ey tozlu mihrap,
Ey minberi bîasvt-u hamuş bâzed-i bîtap,
Haykır bize şiddetli hitabımla, haykır;
Küf bağlamış ervahını İslâmın uyandır;
«Kaç yıl daha yerlerde sürünsün cebinim?
Kaç yıl daha tutsun bütün âfâkı enînim?
Kaç yıl daha âtıl duracaksın yüce millet?
Silkin hadi, artık, bu ne gaflet, bu ne zillet?..
Çan sesleri duymaksa muradın beni yık yak;
Etmez sana Fâtih ata hakkın helâl bak.
Bıktım müze olmaktan uyan ümmet-i Ahmed (S.A.)
Kurtar beni sen, pây-ı küfürden yâ Muhammed (S.A)
Çıksın gene tâ gözlere tekbir-ü ezanlar,
Tehlîl ü dualar ve selât ü selâmlar...
Aksın, sulasın bağrımı avlumda şadırvan,
Yıllarca yanan ruhumu elhan-ı Kur'an,
Olsun bu Fetih nusret ü ihsanını lütfet.
Kalksın üzerimden şu ağırlık, şu âfet!..»
Kalksın ebediyyen, Ayasofya, bu duamız,
Yıllar boyu hep gördüğümüz tatlı rüyamız.
Bizler de usandık sana lâyık görülenden;
Sen, böyle melûl durmayacaktın, Ayasofya.
Sen, böyle yetim olmayacaktın, Ayasofya,
Sabret, gelecek leşker-i Fâtih-i Sânî.
Artık ebediyyen olacaksın bize câmi.
Her gamlı minârenden ezanlar taşacak bil;
İlk beyt-i küşâdını ozanlar yazacak, bil...

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

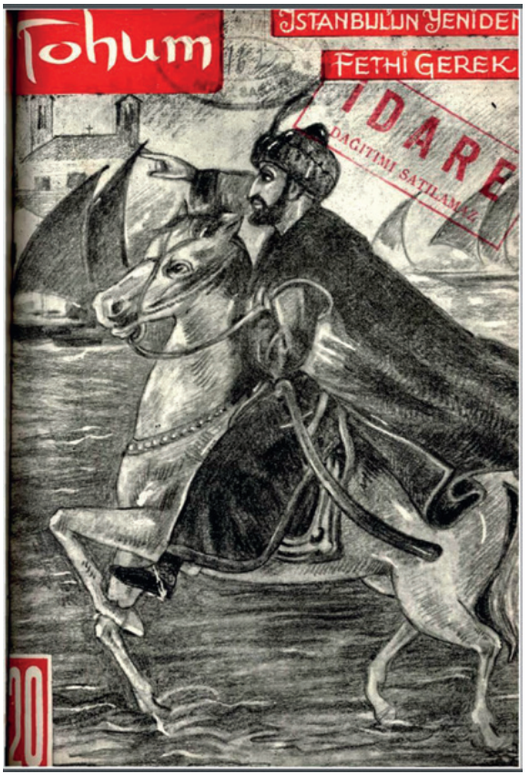

Ayasofya'nın Üç Yüzü

Refik İkbal

Refik İkbal, "Ayasofya'nın Üç Yüzü", *Fikre Sanata Ruha Tohum*, Yıl: 2, Sayı: 20, Mayıs 1965, s. 14.

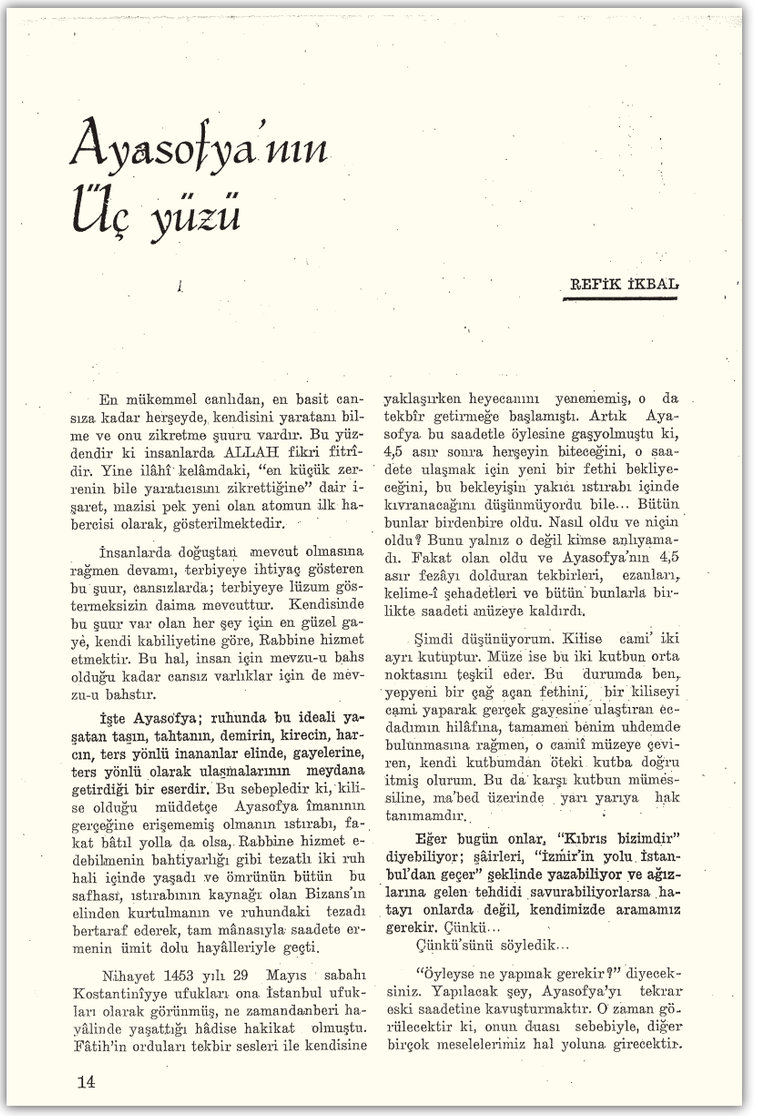

En mükemmel canlıdan, en basit cansıza kadar herşeyde, kendisini yaratanı bilme ve onu zikretme şuuru vardır. Bu yüzdendir ki insanlarda Allah fikri fıtrîdir. Yine ilâhî kelamdaki, "en küçük zerrenin bile yaratıcısını zikrettiğine" dair işaret, mazisi pek yeni olan atomun ilk habercisi olarak, gösterilmektedir.

İnsanlarda doğuştan mevcut olmasına rağmen devamı, terbiyeye ihtiyaç gösteren bu şuur, cansızlarda; terbiyeye lüzum göstermeksizin daima mevcuttur. Kendisinde bu şuur var olan herşey için en güzel gaye, kendi kabiliyetine göre, Rabbine hizmet etmektir. Bu hal, insan için mevzu-u bahs olduğu kadar cansız varlıklar için de mevzu-u bahstır.

İşte Ayasofya; ruhunda bu ideali yaşatan taşın, tahtanın, demirin, kirecin, harcın, ters yönlü inananlar elinde, gayelerine, ters yönlü olarak ulaşmalarının meydana getirdiği bir eserdir. Bu sebepledir ki, kilise olduğu müddetçe Ayasofya îmanının gerçeğine erişememiş olmanın ıstırabı, fakat bâtıl yolla da olsa, Rabbine hizmet edebilmenin bahtiyarlığı gibi tezatlı iki ruh hali içinde yaşadı ve ömrünün bütün bu safhası, ıstırabının kaynağı olan Bizans'ın elinden kurtulmanın ve ruhundaki tezadı bertaraf ederek, tam mânâsıyla saadete ermenin ümit dolu hayalleriyle geçti.

Nihayet 1453 yılı 29 Mayıs sabahı Kostantiniyye ufukları ona İstanbul ufukları olarak görünmüş, ne zamandan beri hayalinde yaşattığı hadise hakikat

Ayasofya'nın Üç yüzü

I

REFİK İKBAL

En mükemmel canlıdan, en basit cansıza kadar herşeyde, kendisini yaratanı bilme ve onu zikretme şuuru vardır. Bu yüzdendir ki insanlarda ALLAH fikri fitrîdir. Yine ilâhî kelâmdaki, "en küçük zerrenin bile yaratıcısını zikrettiğine" dair işaret, mazisi pek yeni olan atomun ilk habercisi olarak, gösterilmektedir.

İnsanlarda doğuştan mevcut olmasına rağmen devamı, terbiyeye ihtiyaç gösteren bu şuur, cansızlarda; terbiyeye lüzum göstermeksizin daima mevcuttur. Kendisinde bu şuur var olan her şey için en güzel gaye, kendi kabiliyetine göre, Rabbine hizmet etmektir. Bu hal, insan için mevzu-u bahs olduğu kadar cansız varlıklar için de mevzu-u bahstır.

İşte Ayasofya; ruhunda bu ideali yaşatan taşın, tahtanın, demirin, kirecin, harcın, ters yönlü inananlar elinde, gayelerine, ters yönlü olarak ulaşmalarının meydana getirdiği bir eserdir. Bu sebepledir ki, kilise olduğu müddetçe Ayasofya îmanının gerçeğine erişememiş olmanın ıstırabı, fakat bâtıl yolla da olsa, Rabbine hizmet edebilmenin bahtiyarlığı gibi tezatlı iki ruh hali içinde yaşadı ve ömrünün bütün bu safhası, ıstırabının kaynağı olan Bizans'ın elinden kurtulmanın ve ruhundaki tezadı bertaraf ederek, tam mânasıyla saadete ermenin ümit dolu hayâlleriyle geçti.

Nihayet 1453 yılı 29 Mayıs sabahı Kostantînîyye ufukları ona İstanbul ufukları olarak görünmüş, ne zamandanberi hayâlinde yaşattığı hâdise hakikat olmuştu. Fâtih'in orduları tekbir sesleri ile kendisine yaklaşırken heyecanını yenememiş, o da tekbîr getirmeğe başlamıştı. Artık Ayasofya bu saadetle öylesine gaşyolmuştu ki, 4,5 asır sonra herşeyin biteceğini, o saadete ulaşmak için yeni bir fethi bekliyeceğini, bu bekleyişin yakıcı ıstırabı içinde kıvranacağını düşünmüyordu bile... Bütün bunlar birdenbire oldu. Nasıl oldu ve niçin oldu? Bunu yalnız o değil kimse anlıyamadı. Fakat olan oldu ve Ayasofya'yı 4,5 asır fezâyı dolduran tekbirleri, ezanları, kelime-î şehadetleri ve bütün bunlarla birlikte saadeti müzeye kaldırdı.

Şimdi düşünüyorum. Kilise cami' iki ayrı kutuptur. Müze ise bu iki kutbun orta noktasını teşkil eder. Bu durumda ben, yepyeni bir çağ açan fethini, bir kiliseyi cami yaparak gerçek gayesine ulaştıran ecdadımın hilâfına, tamamen benim uhdemde bulunmasına rağmen, o camii müzeye çeviren, kendi kutbumdan öteki kutba doğru itmiş olurum. Bu da karşı kutbun mümessiline, mâbed üzerinde yarı yarıya hak tanımamdır.

Eğer bugün onlar, "Kıbrıs bizimdir" diyebiliyor; şâirleri, "İzmir'in yolu İstanbul'dan geçer" şeklinde yazabiliyor ve ağızlarına gelen tehdidi savurabiliyorlarsa hatayı onlarda değil, kendimizde aramamız gerekir. Çünkü...

Çünkü'sünü söyledik...

"Öyleyse ne yapmak gerekir?" diyeceksiniz. Yapılacak şey, Ayasofya'yı tekrar eski saadetine kavuşturmaktır. O zaman görülecektir ki, onun duası sebebiyle, diğer birçok meselelerimiz hal yoluna girecektir.

14

olmuştu. Fatih'in orduları tekbir sesleri ile kendisine yaklaşırken heyecanını yenememiş, o da tekbir getirmeye başlamıştı. Artık Ayasofya bu saadetle öylesine gaşyolmuştu ki, 4,5 asır sonra herşeyin biteceğini, o saadete ulaşmak için yeni bir fethi bekleyeceğini, bu bekleyişin yakıcı ıstırabı içinde kıvranacağını düşünmüyordu bile... Bütün bunlar birdenbire oldu. Nasıl oldu ve niçin oldu? Bunu yalnız o değil, kimse anlayamadı. Fakat olan oldu ve Ayasofya'nın 4,5 asır fezâyı dolduran tekbirleri, ezanları, kelime-i şehadetleri ve bütün bunlarla birlikte saadeti müzeye kaldırdı.

Şimdi düşünüyorum. Kilise cami iki ayrı kutuptur. Müze ise bu iki kutbun orta noktasını teşkil eder. Bu durumda ben, yepyeni bir çağ açan fethini, bir kiliseyi cami yaparak gerçek gayesine ulaştıran ecdadımın hilâfına, tamamen benim uhdemde bulunmasına rağmen, o camii müzeye çeviren, kendi kutbumdan öteki kutba doğru itmiş olurum. Bu da karşı kutbun mümessiline, mâbed üzerinde yarı yarıya hak tanımamdır.

Eğer bugün onlar, "Kıbrıs bizimdir" diyebiliyor; şairleri, "İzmir'in yolu İstanbul'dan geçer." şeklinde yazabiliyor ve ağızlarına gelen tehdidi savurabiliyorlarsa, hatayı onlarda değil, kendimizde aramamız gerekir. Çünkü...

Çünkü'sünü söyledik...

"Öyleyse ne yapmak gerekir?" diyeceksiniz. Yapılacak şey, Ayasofya'yı tekrar eski saadetine kavuşturmaktır. O zaman görülecektir ki, onun duası sebebiyle, diğer birçok meselelerimiz hal yoluna girecektir.

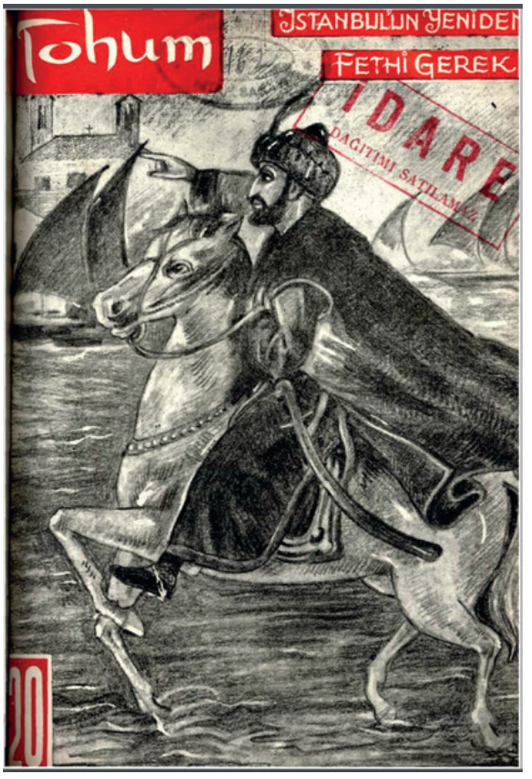
İtalyan mimar Gaspare Fossati'nin
Ayasofya'nın iç mekân çizimlerinden.

الله

Ayasofya'nın Mânen Fethi

İ. Semahaddin Cem

İ. Semahaddin Cem "Ayasofya'nın Mânen Fethi", *Fikre Sanata Ruha Tohum*, Yıl: 2, Sayı: 20, Mayıs 1965, s. 29.

İstanbul, Fatih Sultan Mehmed tarafından fetholunmuştur; Ayasofya da tabii ki İstanbul ile birlikte fethedilerek kiliseden camiye çevrilmiştir. Bu durum 20. asırda Lozan sulhuna kadar böyle devam etmiş, sonra Ayasofya'nın tâlihi dönmüş ve Müslüman mâbedi olmaktan çıkarılmıştır.

İstanbul'un mânen de fetholunması lâzımdır. Şehir bugün bu fethe müstahak bir vaziyete girmiştir.

İstanbul evvela pistir ve biz içinde oturanlar bu güzel şehri insafsızca kirletiyoruz.

İstanbul bir irfan ve medeniyet şehri olmaktan çıkmıştır. Yığınla ve adım başında kahvehane ve oyun-kumar salonları, tembel yuvaları halinde dolup taşmaktadır.

Lâleli'de, tam da Lâleli Camii'nin vakfına dahil çarşıda ve mübarek mâbedin altında Petek adlı pastahane diye gösterilen bir karanlık yer vardı.

Burasını gezip biraz oturanlar hemen farkına varmışlardır ki alenî bir randevu yeri olmuştur.

Cami altında, bir vakıf içinde buna nasıl müsaade edilmiş, ne şartlarda kiraya verilmiştir?

İstanbul'da caddelerde sokaklarda yürüyenler yürüme şuurlarını kaybetmişe benziyorlar; bir çarpışmadır, bir hoyratlıktır gidiyor. Ne oluyoruz?

Evet, bu şehir mânen bir fethe muhtaçtır.

Bu fethi de biz içindekiler yapmalıyız.

Ayasofya'nın hali, bu şehrin sakinlerinin hallerine göre Allah tarafından bir ceza mahiyetindedir.

Ayasofya'nın mânen fethi

İ. Semahaddin CEM

İstanbul, Fatih Sultan Mehmed tarafından fetholunmuştur; Ayasofya da tabii ki İstanbul ile birlikte fethedilerek kiliseden câmiye çevrilmiştir. Bu durum 20. Asırda Lozan sulhuna kadar böyle devam etmiş, sonra Ayasofya'nın tâlii dönmüş ve Müslüman mâbedi olmaktan çıkarılmıştır.

İstanbul'un mânen de fetholunması lâzımdır. Şehir bugün bu fethe müstahak bir vaziyete girmiştir.

İstanbul evvelâ pistir ve biz içinde oturanlar bu güzel şehri insafsızca kirletiyoruz.

İstanbul bir irfan ve medeniyet şehri olmaktan çıkmıştır. Yığınla ve adım başında kahvehane ve oyun - kumar salonları, tembel yuvaları hâlinde dolup taşmaktadır.

Lâleli'de, tam da Lâleli Câmiinin vakfına dahil çarşıda ve mübarek mâbedin altında PETEK adlı pastahane diye gösterilen bir karanlık yer vardır.

Burasını gezip biraz oturanlar hemen farkına varmışlardır ki âlenî bir randevu yeri olmuştur...

Câmi altında, bir vakıf içinde buna nasıl müsaade edilmiş, ne şartlarla kiraya verilmiştir?

İstanbul'da caddelerde sokaklarda yürüyenler yürüme şuurlarını kaybetmişe benziyorlar; bir çarpışmadır, bir hoyratlıktır gidiyor... Ne oluyoruz?

Evet, bu şehir mânen bir fethe muhtaçtır.

Bu fethi de biz içindekiler yapmalıyız.

Ayasofya'nın hâli, bu şehrin sâkinlerinin hâllerine göre Allah tarafından bir ceza mahiyetindedir. İstanbul halkı evvelâ cürmünü idrâk ve itiraf etmeli, bu suretle de Ayasofya adlı (Fetih Câmii) nin mânen fethine lâyık olmalıdır. Vaziyet acıdır ama, maalesef hakikat budur.

Fetih Câmii, İstanbul'un mânen de fethinin en güzel ve en kuvvetli timsalidir. Köhne Bizans'ın kocamış ganîmeti olan Ayasofya'ya şahsiyet veren ve onu yeniden inşa edercesine islâh ile san'at dünyasına canlı bir şekilde sunan Müslüman Türklerin tarihî büyük hükümdârı Fâtih Sultan Mehmed, o ortadoks tapınağını câmiye çevirterek İslâm âlemine hediye etti. 1926 senesinde Paris'te, bu katolik merkezinde, Fâtih Sultan Mehmed'in târihî ve askerî şahsiyeti, büyüklüğü ve tesiri üzerine âlimler tarafından konferanslar verilir ve konferansçı, gözleri yaş içinde, Fâtih'in dehâsını anlatırken biz de bu büyük Türk cihangirinin türbesi kapalı idi, ziyaret yasak edilmişti...

Sümer, Elâm, Etiler'den çok evvel Selçuklularla ve Osmanlılarla iftihar etmemiz lâzımgeldiğini bugün daha iyi anlıyoruz.

Biz Oğuzlardanız. Bu topraklardan Oğuzlar geçti, bize buralarını Oğuzlar ve onların aziz evlâdları fethederek verdi. Bu vatan bizimdir. Bu vatanın mâbedleri de bizimdir; Hıristiyan âleminin değildir. Câmilerimizi kullanma hakkına ancak biz sâhibiz; bu sebeple köhne Ayasofya, 1453 den itibaren de Fetih Câmii, bizim kılıcımızın ganîmetidir. O artık bizim mâbedimiz, bizim câmimizdir.

İstanbul'un askerî bakımdan ve maddeten fethinden sonra mânen de fethi şart olduğunu düşünürken Büyük Fâtih'in meşhur Vakfiye'sinin 142 nci sahifesinde yazılı "lânetleme" sini ürpererek hatırladım. Her hâl ve vaziyette Vakıf şartlarının en ufak şekilde dahi değiştirilmesine aslâ râzı olmayan zekî hükümdar bu Vakıf şartlarını değiştirecekler hakkında "Allahın ve meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerine olsun! Onlar hiç bir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar! Yüzlerine bakan ve onlara şefâat eden hiç bir kimse bulunmasın!" diye beddua ediyordu (Bakınız: Yeni İstiklâl Gazetesi 1965/192 nci sayıda "Türk Ayasofya" yazısı).

İstanbul'un mânen fethine en muhtaç semt, muhakkak ki Beyoğlu tarafıdır. Me-

sai saatleri ve ders zamanları içinde Beyoğlunun hemen bütün sinemaları, o sırada vazifelerinde veya mekteplerinde bulunmaları icabeden insanlarla vıcık vıcık doludur. Memur hanımlar sabahları, vazifeye giderken, baloya dâvetli imiş gibi giyinir ve sokağa çıkar.

Ayasofya'nın Fetih Câmii olarak fethi ile birlikte bu şehrin birçok insanlarının da mânen fethedilmeğe şiddetle ihtiyacı vardır.

Bu mânevî fethi ise biz içindekiler başarmalıyız; çalışmalı, tenbih, iykaz ve ihtar etmeliyiz.

Hemşehrilik vazifemizi hakkıyla yapmamız şarttır.

İstanbul halkı evvela cürmünü idrak ve itiraf etmeli, bu suretle de Ayasofya adlı Fetih Camii'nin manen fethine layık olmalıdır. Vaziyet acıdır ama, maalesef hakikat budur.

Fetih Camii, İstanbul'un manen de fethinin en güzel ve kuvvetli timsalidir. Köhne Bizans'ın kocamış ganimeti olan Ayasofya'ya şahsiyet veren ve onu yeniden inşa edercesine ıslah ile sanat dünyasına canlı bir şekilde sunan Müslüman Türklerin tarihî, büyük hükümdarı Fatih Sultan Mehmed, o ortodoks tapınağını camiye çevirterek İslâm âlemine hediye etti. 1926 senesinde Paris'te, bu katolik merkezinde, Fatih Sultan Mehmed'in tarihi ve askeri şahsiyeti, büyüklüğü ve tesiri üzerine alimler tarafından konferanslar verilir ve konferansçı, gözleri yaş içinde, Fatih'in dehasını anlatırken bizde bu büyük Türk cihangirinin türbesi kapalı idi, ziyaret yasak edilmişti.

Sümer, Elâm, Etiler'den çok evvel Selçuklularla ve Osmanlılarla iftihar etmemiz lâzım geldiğini bugün daha iyi anlıyoruz.

Biz Oğuzlar'danız. Bu topraklardan Oğuzlar geçti, bize buralarını Oğuzlar ve onların aziz evlatları fethederek verdi. Bu vatan bizimdir. Bu vatanın mabedleri de bizimdir; Hıristiyan aleminin değildir. Camilerimizi kullanma hakkına ancak biz sahibiz; bu sebeple köhne Ayasofya, 1453'ten itibaren de Fetih Camii, bizim kılıcımızın ganimetidir. O artık bizim mabedimiz, bizim camimizdir.

İstanbul'un askeri bakımdan ve maddeten fethinden sonra manen de fethi şart olduğunu düşünürken Büyük Fatih'in meşhur Vakfiye'sinin 142'inci sahifesinde yazılı "lânetleme"sini ürpererek hatırladım. Her hâl ve vaziyette vakıf şartlarının en ufak şekilde dahi değiştirilmesine aslâ razı olmayan zeki hükümdar bu vakıf şartlarını değiştirecekler hakkında "Allah'ın ve meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerine olsun! Onlar hiçbir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar! Yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın!" diye beddua ediyordu. (Bkz.: *Yeni İstiklal Gazetesi*, 1965/192'inci sayıda "Türk Ayasofya" yazısı.)

İstanbul'un manen fethine en muhtaç semt, muhakkak ki Beyoğlu tarafıdır. Mesai saatleri ve ders zamanları içinde Beyoğlu'nun hemen bütün sinemaları, o sırada vazifelerinde veya mekteplerinde bulunmaları icabeden insanlarla vıcık vıcık doludur. Memur hanımlar sabahları, vazifeye giderken, baloya davetli imiş gibi giyinir ve sokağa çıkar.

Ayasofya'nın Fetih Camii olarak fethi ile birlikte bu şehrin birçok insanlarının da manen fethedilmeye şiddetle ihtiyacı vardır.

Bu manevi fethi ise biz içindekiler başarmalıyız; çalışmalı, tenbih, ikaz ve ihtar etmeliyiz.

Hemşehrilik vazifemizi hakkıyla yapmamız şarttır.

Yürekler Acısı Ayasofya

Râci Putsevmez

Râci Putsevmez, "Yürekler Acısı Ayasofya", *Yeni İstiklal*, Sayı: 201, 16 Haziran 1965, s. 2.

Millî birlik ruhunu ihyâ edip milleti millet yapan değerleri sağlam tutmakla mümkün olacağını anlamayan kaldı mı? Atalarımızın yadigârı olarak, millî mirasımız ve mukaddesatımız arasında en parlak bir mevkide olan Ayasofya'yı artık ibadete açalım!

Sosyolojik tedkikler göstermiştir ki, aşağılık hissi denen o meşum kompleks, insanlar gibi milletleri de pençesinde kıvrandırabilmektedir.

Bu acıklı hâle, bir çok faktörlerin tesiriyle milletlerin de duçar olduğu tarihî bir hakikattir.

Allah'ın ve Resul-i Ekremi, sevgili Peygamberimizin(sav) yüksek takdirlerine mazhar olarak tarihte devirler açıp, devirler kapayan şanlı milletimizin karanlık zillet vadilerine düşmanlar tarafından sürüklenmek istendiği haller olmuş, içinden çıkan kahramanlar, esasen ruhu cevher dolu Türk milletini izzet ve şerefin evc-i bâlasına yükseltmişlerdir.

Birinci Cihan Harbinde Avrupalı zalimlerin çizmeleriyle boğazımıza basarak, bedenimizle birlikte ruhumuzu da öldürmek istedikleri bir hengâmda mert bir şair çıkmış:

Garbın cebin-i zâlimi affetmedim seni,
Türküm ve düşmanım sana, kalsam da tek kişi.

diye erkekçe haykırmıştır.

"Aç canavara tahabbüb (sevgi göstermek), merhametini değil iştihasını celb eder. Bir de üstelik diş kirası da ister." Hakikatli bir âlim bu vecizesi ile ruhumuzu bedenimizden ayrımak, bizi maddeten ve manen çökertmek, zillet derelerine yuvarlayıp tarihin nisyan sinesine gömmek isteyen meşum zihniyete karşı nasıl davranmamız gerektiğini göstermekte, yolumuza ışık tutmaktadır.

Hâdiseler gösteriyor ki, henüz dostumuzu düş-

YENİ

Devlet Nüshası

Sayı: 261 | 16 Haziran 1965

İstiklâl

12 sayfa 50 kuruş

HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA

YÜREKLER ACISI AYASOFYA

Ayasofya Türkün Kahramanlık Ruhunun Sembolüdür. Câmi Yapılması Millî Şerefimiz ve İzzet-i Nefsimizin İcabıdır

Râci Pulsevmez

SOSYOLOJİK tedkikler göstirmişti ki, aşağılık hissi denen o meş'um kompleks, insanlar gibi milletleri de pençesinde kıvrandırabilmektedir.

Bu acıklı hâle, bir çok faktörlerin tesiriyle milletlerin de duçar olduğu tarihi bir hakikattir.

Allah'ın ve Resul-i Ekremi, sevgili peygamberimizin (S.A.) yüksek takdirlerine mazhar olarak tarihte devirler açıp, devirler kapayan şanlı milletimizin karanlık zillet vâdilerine düşmanlar tarafından sürüklenmek istendiği haller olmuş, içinden çıkan kahramanlar, esasen ruhu cevher dolu Türk milletini izzet ve şerefin evc-i bâlasına yükseltmişlerdir.

Birinci Cihan Harbinde Avrupalı zâlimlerin çizmeleriyle boğazımıza basarak, bedenimizle birlikte ruhumuzu da öldürmek istedikleri bir hengâmda mert bir şâir çıkmış:

«Garbın cebin-i zâlimi affetmedim seni,
Türküm ve düşmanım sana, kalsam da tek kişi.»

diye erkekce haykırmıştır.

«Aç canavara tahabbüb (sevgi göstermek), merhametini değil, iştihasını celb eder. Bir de üstelik diş kirası da ister.» Hakikatli bir âlim bu vecizesi ile, ruhumuzu bedenimizden ayırmak, bizi maddeten ve mânen çökertmek zillet derelerine yuvarlayıp tarihin nisyan sinesine gömmek isteyen meş'um zihniyete karşı nasıl davranmamız gerektiğini göstermekte, yolumuza ışık tutmaktadır.

Hâdiseler gösteriyor ki, henüz dostumuzu düşmanımızdan ayırabilecek bir rüşde erişmiş değiliz. Nitekim, güya medeniyetin ve hümanizmanın öncüsü olduklarını iddia eden Yunanlılar efendilerinin «aport!» deyip üzerimize saldırtmaları üzerine, Anadolumuzda taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmadılar, yakıp yıktıkları yerler, kirlettikleri ırz ve namus hadd ü hesabı aştı. İnsanlığın yüz karası bu şenaati cezasız, kefaretsiz, tazminatsız atlattılar. Avrupalı hâmileri onlara kanat gerdi, eski Yunanın dalkavukları, zelilce mağlûp olan palikaryalara alkış tuttu. Emr-i vâkilerle, diplomasi oyunları ile arslan payı aldılar, onlara verildi. Dünkü uşaklarımız bizden hem tokat, hem de ganimet aldılar.

Dökülen mübarek kanlar kurumadan, harb malûllerinin yaraları kapanmadan, geride boynu bükük yetim ve dul kalanların âh-ü enînleri dinmeden kendimizi bir Yunan dostluğu cezbesine kaptırdık. Bu ham hayaller içinde vermediğimiz taviz, açmadığımız kapı kalmadı. Hattâ sâkıt bir Cumhurbaşkanı bir ziyafet sofrasının verdiği mestlikle bir Türk—Yunan birliğinden bile bahsetti. Kafamızı Kıbrıs taşına çarpıp dünk edinceye kadar bu boş hülyalar içinde laklakiyat yaptık.

Yunan dostluğu kimin hesabına ve kime karşıdır? Anlaşılmaz!... Rusya'ya karşı Türkiyeyi Yunan dostluğu mu koruyacaktır? Türkiyenin bu dostluktan şimdiye kadar ne kazancı olmuştur, bilinmez... Yunan millî politikasının «Büyük Yunan dâvası», yâni Türkiye toprakları üzerinde Bizans devleti kurmak siyaseti, maalesef Türkiyede hakkiyle idrak edilememiş ve bu yüzden varlığımızın düşmanı olan bu dâvaya hizmet eden öyle hareketlerimiz olmuştur ki, bunları yaparken düşünmediğimiz gibi, hâlâ tenkid edilmesini de istemeyiz. Meselâ Avasofya Bizans hâkimiyetinin, Bizans idealinin sembolüdür. 1453 de fethin ve Türk hâkimiyetinin bir sembolü olarak câmi haline getirilmiş ve maddeten de Mimar Koca Sinan tarafından tâmir edilerek bu sayede bugüne kadar yıkılmadan durabilmiş, beş asra yakın bir zaman câmi vasfını muhafaza etmiş. Hattâ İstanbulun 1918—1922 işgal yıllarında bile Yunanlıların onu kilise haline sokmak teşebbüsleri —Ona el sürdürmektense berhava etmeyi bile göze alacak kadar fiilen müdafaaya kararlı olduğumuzun anlaşılması üzerine— âkim bırakılmış idi. İşte böyle bir vasfa mâlik olan Avasofya câmiini Yunan dostluğu ve Garb âlemine hoş görünmek düşüncesile (!) kendi elimizle hodbehod vakfiyesini bozup câmilikten çıkarmış ve müze adı altında fiilen onu fetihten önceki haline sokmuşuzdur.

Bir milleti ayakta tutan mânevi temelleri pervasızca zedelemenin tipik bir örneği olan bu tutumun bize milletçe hiç bir şey kazandırmadığı ortadadır. İslâm âlemin den yükselen kadirşinas sesler müstesna, hakiki bir dostumuz olmadığını Kıbrıs meselesi bize iyice öğretti.

Millî birlik ruhunu ihyâ edip milleti millet yapan değerleri sağlam tutmakla mümkün olacağını anlamayan kaldı mı? Atalarımızın yadigârı olarak, millî mirasımız ve mukaddesatımız arasında en parlak bir mevkide olan Ayasofyayı artık ibadete açalım! Milletimizin derin bir iştiyak ve hasretle beklediği bu müsbet karar, Ayasofya ile birlikte İstanbulumuzu da yutmak ve Bizans devleti kurmak isteyen zorbalara verilecek en güzel ve unutulmaz bir ders olacaktır. Aksi halde - Allah korusun! - milletce göz yaşları dökerken Endülüs hükümdarına annesinin söylediği:

— Sus! erkekler gibi savaşmadığın bir sehir için, kadınlar gibi ağlama! ihtarını sonra hatırlarız. Fakat bize acıyan kimse olmaz. Zira:

«Zarara razı olana acınmaz ve bakılmaz.»

278

manımızdan ayırabilecek bir rüşde erişmiş değiliz. Nitekim, güya medeniyetin ve hümanizmanın öncüsü olduklarını iddia eden Yunanlılar efendilerinin "aport!" deyip üzerimize saldırtmaları üzerine, Anadolumuzda taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmadılar, yakıp yıktıkları yerler, kirlettikleri ırz ve namus hadd ü hesabı aştı, insanlığın yüz karası bu şenaati cezasız, kefaretsiz, tazminatsız atlattılar. Avrupalı hâmileri onlara kanat gerdi, eski Yunanın dalkavukları, zelilce mağlûp olan palikaryalara

alkış tuttu. Emr-i vâkilerle, diplomasi oyunları ile arslan payı aldılar, onlara verildi. Dünkü uşaklarımız bizden hem tokat hem de ganimet aldılar.

Dökülen mübarek kanlar kurumadan, harb malûllerinin yaraları kapanmadan, geride boynu bükük yetim ve dul kalanların âh-ü eninleri dinmeden kendimizi bir Yunan dostluğu cezbesine kaptırdık. Bu ham hayaller içinde vermediğimiz taviz, açmadığımız kapı kalmadı. Hattâ sâkıt bir Cumhurbaşkanı bir ziyafet sofrasının verdiği mestlikle bir Türk-Yunan birliğinden bile bahsetti. Kafamızı Kıbrıs taşına çarpıp dank edinceye kadar bu boş hülyalar içinde laklakiyat yaptık.

Yunan dostluğu kimin hesabına ve kime karşıdır? Anlaşılmaz!.. Rusya'ya karşı Türkiye'yi Yunan dostluğu mu koruyacaktır? Türkiye'nin bu dostluktan şimdiye kadar ne kazancı olmuştur, bilinmez... Yunan millî politikasının "Büyük Yunan" dâvası, yani Türkiye toprakları üzerinde Bizans devleti kurmak siyaseti, maalesef Türkiye'de hakkıyla idrak edilememiş ve bu yüzden varlığımızın düşmanı olan bu dâvaya hizmet eden öyle hareketlerimiz olmuştur ki, bunları yaparken düşünmediğimiz gibi, hâlâ tenkid edilmesini de istemeyiz. Meselâ Ayasofya Bizans hâkimiyetinin, Bizans idealinin sembolüdür. 1453'te fethin ve Türk hâkimiyetinin bir sembolü olarak cami haline getirilmiş ve maddeten de Mimar Koca Sinan tarafından tâmir edilerek bu sayede bugüne kadar yıkılmadan durabilmiş, beş asra yakın bir zaman cami vasfını muhafaza etmiş. Hatta İstanbul'un 1918-1922 işgal yıllarında bile Yunanlıların onu kilise haline sokmak teşebbüsleri –ona el sürdürmektense berhava etmeyi bile göze alacak kadar fiilen müdafaaya kararlı olduğumuzun anlaşılması üzerine!– akîm bırakılmış idi. İşte böyle bir vasfa mâlik olan Ayasofya Camiini Yunan dostluğu ve Garb âlemine hoş görünmek düşüncesiyle (!) kendi elimizle hod-be-hod vakfiyesini bozup camilikten çıkarmış ve müze adı altında fiilen onu fetihten önceki haline sokmuşuzdur.

Bir milleti ayakta tutan mânevi temelleri pervasızca zedelemenin tipik bir örneği olan bu tutumun bize milletçe hiçbir şey kazandırmadığı ortadadır. İslâm âleminden yükselen kadirşinas sesler müstesna, hakiki bir dostumuz olmadığını Kıbrıs meselesi bize iyice öğretti.

Millî birlik ruhunu ihyâ edip milleti millet yapan değerleri sağlam tutmakla mümkün olacağını anlamayan kaldı mı? Atalarımızın yadigârı olarak, millî mirasımız ve mukaddesatımız arasında en parlak bir mevkide olan Ayasofya'yı artık ibadete açalım! Milletimizin derin bir iştiyak ve hasretle beklediği bu müsbet karar, Ayasofya ile birlikte İstanbul'umuzu da yutmak ve Bizans devleti kurmak isteyen zorbalara verilecek en güzel ve unutulmaz bir ders olacaktır. Aksi halde –Allah korusun!– milletçe göz yaşları dökerken Endülüs hükümdarına annesinin söylediği:

"Sus! erkekler gibi savaşmadığın bir şehir için, kadınlar gibi ağlama!" ihtarını sonra hatırlarız. Fakat bize acıyan kimse olmaz. Zira:

"Zarara razı olana acınmaz ve bakılmaz."

Ayasofya Nasıl Müze Yapıldı?

Hulusi Yavaşlar

Hulusi Yavaşlar, "Ayasofya Nasıl Müze Yapıldı", *Yeni İstiklal*, Sayı: 204, 7 Temmuz 1965, s. 9.

"Sofya'da toplanan misyonerlerden kurulu "Bizans Asarını İhya Cemiyeti Kongresi"nin mahiyeti ve aldığı kararlardan bahsolunmakta ve Ayasofya'nın Türk eserlerinden temizlenerek bir Bizans müzesi haline getirilmesinin kararlaştırıldığı" belirtilmektedir.

Genel Kurmay Başkanlığı arşivlerindeki bir rapora göre; Ayasofya Camii, 32 sene önce Bulgaristan'da toplanan "Bizans Asarını İhya Cemiyeti"nin kararına uyularak müze haline getirilmiştir.

Ayasofya Camii müze yapılmadan önce, devrin Başbakanı olan şimdiki CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Bulgaristan'ın hükûmet merkezi olan Sofya'da toplanan ve delegelerinin çoğunluğunu Hıristiyan misyonerlerin teşkil ettiği "Bizans Asarını İhya Cemiyeti Kongresi"ne, bir milletvekilini murahhas olarak Sofya'ya göndermiştir. Bu milletvekilinin, dönüşünde İnönü'ye verdiği gizli bir rapordan sonra Ayasofya'nın ibadete kapatılması konusu ortaya atılmış ve İnönü'ye yakın çevreler, Atatürk'e telkinata başlamışlardır. Nitekim bir süre sonra Ayasofya müze haline getirilmiş, fakat buna dair karar, nedense *Resmî Gazete*'de yayınlanmamıştır.

Genelkurmay'daki Rapor

Öte yandan Bulgaristan Türklerinden olup senelerce önce vefat eden avukat Halil Bey'in, zamanın Genel Kurmay Başkanı merhum Mareşal Mustafa Fevzi Çakmak'a verdiği gizli bir raporda da bu husus yer almaktadır. Halen Genelkurmay Başkanlığı arşivlerindeki bu raporda, Sofya'da toplanan misyonerlerden kurulu "Bizans Asarını İhya Cemiyeti Kongresi"nin mahiyeti ve aldığı kararlardan bahsolunmakta ve Ayasofya'nın Türk eserlerinden temizlenerek bir Bizans müzesi haline getirilmesinin kararlaştırıldığı" belirtilmektedir. Bu hususu bazı

YENİ
Sayı: 204 | 7 TEMMUZ 1965
istiklâl
12 sayfa
50 kuruş
• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •

Ayasofya Nasıl Müze Yapıldı?

Hulusi YAVAŞLAR

Genel Kurmay Başkanlığı arşivlerindeki bir rapora göre; Ayasofya Camii, 32 sene önce Bulgaristan'da toplanan «Bizans Asarını Ihya Cemiyeti» nin kararına uyularak müze haline getirilmiştir.

Ayasofya camii müze yapılmadan önce, devrin Başbakanı olan şimdiki CHP Genel Başkanı İsmet Inönü, Bulgaristan'ın hükûmet merkezi olan Sofya'da toplanan ve delegelerinin çoğunluğunu Hıristiyan misyonerlerinin teşkil ettiği «Bizans Esarını İhya Cemiyeti Kongresi» ne, bir milletvekilini murahhas olarak Sofya'ya göndermiştir. Bu milletvekilinin, dönüşünde Inönü'ye verdiği gizli bir rapordan sonra Ayasofya'nın ibadete kapatılması konusu ortaya atılmış ve Inönü'ye yakın çevreler, Atatürk'e telkinata başlamışlardır. Nitekim bir süre sonra Ayasofya müze haline getirilmiş, fakat buna dair karar, nedense, Resmî Gazete'de yayınlanmamıştır.

GENEL KURMAYDAKI RAPOR

Öte yandan Bulgaristan Türklerinden olup senelerce önce vefat eden avukat Halil Beyin, zamanın Genel Kurmay Başkanı merhum Mareşal Mustafa Fevzi Çakmak'a verdiği gizli bir raporda da bu husus yer almaktadır. Halen Genel Kurmay Başkanlığı arşivlerindeki bu raporda, Sofya'da toplanan misyonerlerden kurulu «Bizans Asarını Ihya Cemiyeti Kongresi» nin mahiyeti ve aldığı kararlardan bahsolunmakta ve Ayasofya'nın Türk eserlerinden temizlenerek bir Bizans müzesi haline getirilmesinin kararlaştırıldığı» belirtilmektedir. Bu hususu bazı tarihçiler de doğrulamakta ve Bizans hülyası içinde yaşayan Rumları memnun etmek için Ayasofya'nın müze yapılması kararının alındığını söylemektedirler.

tarihçiler de doğrulamakta ve Bizans hülyası içinde yaşayan Rumları memnun etmek için Ayasofya'nın müze yapılması kararının alındığını söylemektedirler.

Bir Galata Kavgası Bana Ayasofya Camii Şerifini Bir Daha Hatırlattı

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, "Bir Galata Kavgası Bana Ayasofya Camii Şerifini Bir Daha Hatırlattı", *Yeni İstiklal*, Sayı: 219, 20 Ekim 1965, s. 3.

"Ayasofya'da ibadetin müslüman için bir "Fetih hakkı" olduğunu, benim neslime, Ayasofya imam-ı evveli efendi hazretleri Cuma günlerinde minbere çıkarken elinde tuttuğu kılınçla ne güzel hatırlatırdı!

Papa Birinci Eftim'le, İkinci Athenagoras arasındaki çatışmalara, Papa Altıncı Pol de karıştı... Yahut karıştırıldı. Yâni Galatalılarla Fenerliler arasındaki sokak kavgalarına Vatikanlılar da müdahale etmek meylini gösterdiler. Memleketimizde Eshâb-ı Çelîpâ arasında zaman zaman kopan bu çeşit kavgalar, âdi zâbıta vak'alarıdır. Tıpkı İsevî kutsal makamların Osmanlı saltanatı himayesinde bulunduğu devirlerde Kudüs'ün "Fener"e bağlı Ortodoks keşişleri ile "Vatikan"a bağlı Katolik keşişlerinin boğaz boğaza gelmeleri gibi... Âdi, bayağı zabıta vak'aları.

O zaman, böyle tepişmeler oldu mu, hâlis tiftik birinci Lûi çuhalardan ısmarlama yapılmış üniformaları, ayna gibi pırıl pırıl çizmeleri ve mavi püsküllü kırmızı ipek fesleri içinde pek heybetli zaptiyelerimiz, Kammâme gibi en ulu mâbetlerinin hariminde bile din saygısızlığı gösteren o pis heriflerin aralarına dalarlar, edepsizliklerine son verirlerdi. Bazen bu kavgalar çok kanlı olurdu. Meselâ bu asrın ilk yıllarında bir yortu arifesinde iki tarafın da gözleri kararmış, hele Fenerliler sopalar ve bıçaklarla öylesine bir "veryansın etmişlerdi" ki zaptiyelerimiz kamçı ve dipçik kullanmaya mecbur olmuşlardı. Ortodoks keşişlerin bir hayli Katolik keşişi yere serdikleri o kavgaya benzemedi bu seferki Galata-Fener dırıltısı... Benzeyemezdi, benzetilemezdi de tabiî... Ama ne de olsa can sıkıcı bir durum yarattı.

Hele memleket dışına aksettirilişi?

Rimpapa'ya verilen jurnaller?

23 Ekim 1965

YENİ

istiklâl

Devlet Nüshası

Sayı: 219 — 20 EKİM 1965 — 12 Sayfa — 50 Kuruş

• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •

Bir Galata kavgası bana Ayasofya Camii Şerifini bir daha hatırlattı

«... Biz, ecdadın asırlarca içinde tek gerçek Allah'a dua ettiği camileri, içimiz sızlamadan müze yaparız... Ayasofyada ibadetin müslümanlar için bir «Fetih hakkı» olduğunu, benim neslime, Ayasofya imam-ı evveli efendi hazretleri, Cuma günleri minbere çıkarken elinde tuttuğu kılıçla ne kadar güzel anlatırdı!

Yazan: Nizamettin Nazif TEPEDELENLİOĞLU

PAPA birinci Eftim'le Papa ikinci Athenagoras arasındaki çatışmalara, Papa altıncı Pol de karıştı... Yahut karıştırıldı. Yâni Galata'lılarla Fener'liler arasındaki sokak kavgalarına Vatikan'lılar da müdahale etmek meylini gösterdiler. Memleketimizde Eshâb-ı Çelîpâ arasında zaman zaman kopan bu çeşit kavgalar, âdi zâbıta vak'alarıdır. Tıpkı İsevî kutsal makamlarının Osmanlı saltanatı himayesinde bulunduğu devirlerde Kudüs'ün «Fener»e bağlı Ortodoks keşişleri ile, «Vatikan»a bağlı katolik keşişlerinin boğaz boğaza gelmeleri gibi... Adi, bayağı zâbıta vak'aları.

O zaman, böyle tepişmeler oldu mu, bâlis tüfük birinci Lûi çuhalardan ısmarlama yaptırmış üniformaları, ayna gibi pırıl pırıl çizmeleri ve mavi püsküllü kırmızı ipek fesleri içinde pek heybetli zaptiyelerimiz, Kammâme gibi en ulu mâbetlerinin hârimînde bile din saygısızlığı gösteren o pis heriflerin aralarına dalarlar, edepsizliklerine son verirlerdi. Bazen bu kavgalar çok kanlı olurdu. Meselâ bu asrın ilk yıllarında bir yortu arifesinde iki tarafın da gözleri kararmış, hele Fenerliler sopalar ve bıçaklarla öylesine bir «veryansın etmişlerdi» ki zaptiyelerimiz kamçı ve dipçik kullanmıya mecbur olmuşlardı. Ortodoks keşişlerin bir hayli katolik keşişi yere serdikleri o kavgaya benzemedi bu seferki Galata - Fener dırıltısı... Benziyemezdi, benzetilemezdi de tabii... Ama ne de olsa can sıkıcı bir durum yarattı.

Hele memleket dışına aksettirilişi?

Rimpapa'ya verilen jurnaller?

Bâzı yabancıların, Türkiyedeki en âdi zâbıta vak'alarını dahi vesile edinerek âdeta «haçlı müdahale ittifakları» dokumıya kalkışmaları?

Tüy diktiler, tüy!

ÖNCE Paris'te çıkan «Le Monde» gazetesinin bu ay başında 6443 numaralı nüshasında dokuzuncu sahifenin beşinci ve altıncı sütunlarında neşredilen şu yazıyı beraberce okuyalım:

«Fransa'daki Grek Ortodoks kilisesinin başı metropolit Meletiyos bize şu notu göndermiştir:

«Kostantiniye cihan patriki, bütün dünya ortodokslarının en üstün mânevi makamı, yeni ve tehlikeli bir duruma karşı cephe almağa zorlanmıştır.»

«Kullanılan vasıta, bir defa daha sahnede beliren ve oğlundan yardım gören eski tahrikçi Papa Eftim'dir.»

«22 eylül gecesinde Galatadaki Aya Nikola ve Aya Yani kiliselerinin kapıları, Papa Eftim'in parayla tuttuğu adamlar tarafından kırılmış ve polis müdahale etmemiştir (1). Bu tasallutun devam ettiği müddet içinde polis, bir iki kilise önünde nöbet tutan memurlarını uzaklaştırmış ve saldırganlar kiliseleri işgal ettikten sonra, sırf onları korumak için, polis memurları tekrar o civarda belirmişlerdir.»

«Aya Nikola ile Aya Yani'nin duvarlarına (Türk Ortodoks kilisesine ait) olduklarını bildiren levhalar asılmış ve Türk resmi ajansı (bundan sonra bu kiliselerde ruhânî âyinlerin Türkçe yapılacağını) ilân etmiştir.»

«Bu Papa Eftim bir Türk Ortodoks kilisesi kurmuş olduğunu iddia etmektedir ve kendi kendini (Türk Ortodoksları baş piskoposu), (Cihan Patriki) ünvanları ile bu kilisenin başına geçirmiştir. Patrik Athenagoras'ı afaroz etmek, kutsal Sinod meclisini feshetmek ve Kostantiniye patrikliğini lâğvetmek gibi tehditler savurmaktadır.»

«Milyonlarca Ortodoks hıristiyan, şu ânda, en üstün mânevi makamlarının geçirmekte olduğu bu acı durumu ıstırapla düşünmekte ve bütün dünya hıristiyanlarından hayırhah bir ilgi beklemektedir.»

Nasıl?

Beğendiniz mi?

Size soruyorum eeey Bizans müzecileri! Beğendiniz mi?

Paris'te zünnar'ı kimbilir kaç bin zındıya çözülmüş şu Meletiyos'un bir Galata - Fener kavgasından neler söylemek fırsatını aldığını gördünüz mü?

Herif tam bir Piyer Lermit ağzı ile konuşuyor. Cenetmekân Fatih Sultan Muhammed Hân'ın İstanbul surlarından girdiği gün Papa beşinci Nikola ve hemen ardından Papa üçüncü Kalikst (2) Batıda Haçlı seferi bayrağı açmak için daha ateşli konuşmuş değillerdi...

ONLARIN tahtında oturan bugünkü Papa Pol VI. bu sırada kırk sekiz saat için Amerika'ya uçmuş bulunuyordu. Amerikadaki baş metropolit Yakovas da fırsat kaçırır mı? Hoş geldiniz demek bahanesi ile Rimpapa'nın yanına vardığı anda hemen: «İstanbul'da karşılaşılan güçlüklerden» bahsetti... Ve kimbilir neler söyledi, nasıl acındırdı Altıncı Polü ki pek yufka yürekli olan bu biçâre Rimpapa-ı hâzır hemen istavroz çıkarıp Yakovos ile birlikte secde-i Yesûğ'a vardı. Kim bilir ne afsunlar okudular, kim bilir cehennemin hangi yıldırımlarını bize musallat etmek istediler.

Bunun dahi gizli bir tarafı yok. Çünkü yüzde kırk grek sermâyeli Amerikan ajansı Associated Press New York'tan telsizle bütün dünyaya açık açık yaydı:

«Papa mümkün olan yardımı yapmağa istekli olduğunu Yakavos'a söylemiştir...»

Kendisi de ilâve ediyor:

«Katolik kilisesi ruhânî liderinin Türkiyedeki Ortodoks kardeşlerimize gösterdiği ilgiden ötürü çok mütehassis oldum.»

Bu kırılış kıyamet hep iki kilisenin el değiştirmesinden... Ne olmuş bu kiliselere? Papa Eftim Aya Nikolada bar mı açmış, yoksa Aya Yani bir sinemacıya mı verilmiş?

Yoooo... Ne o, ne bu. Kiliseler gene kilise ama, Papa Eftim bunlarda Türkçe âyîn yaptırıyor.

Adamlardaki taassuba bakınız... Adamlardaki Türk düşmanlığına bakınız... Bir kilisenin İslâm eline geçmesi şöyle dursun, içinde Türkçe dua okunmasına ve gâliba bir Ortodoksun «Türküm» demesine bile tahammülleri yok.

Böyledir de a efendiler, ecdâd yâdigârlarımızı müzeleştirince sız kime, ortodoksa mı, katoliğe mi, kime, gâvurun ne türlüsüne yaranabileceğinizi sandınız? Tarih gösteriyor ki şimdi «Türkiyede ortodoksluğun karşılaştığı güç lükler (!!) için birlikte dua ettikleri» söylenenler, yüz on yıl önce, Kudüsteki Kammâme kilisesinin bilinem nesinden aşırılmış bir mermer parçası için, bizi bir Kırım harbine sürükleyecek derecede birbirlerine kanlı bıçaklı düşman olmuşlardı. 1453'e yaklaşan günlerde ise İstanbul Grek Ortodokslarına en menfûr olan şey, Roma kardinallerinin şapkası değil miydi? Galatadaki Aya Nikola ve Aya Yani kiliselerinde Papa Eftim'in yerini Papa Pol almak isterse acaba Yakavos ona rahmet okur mu?

Ne gezer... Billâh adamı kazığa oturtur.

Ve bu derece katılaşmış bir taassup ortasında biz, ecdâdın asırlarca içinde tek gerçek Allaha dua ettiği câmileri, içimiz zerre kadar sızlamadan müze yaparız. İçimiz sızlamadan mı dedim? Hay dilim kopaydı da bir ân kalemim bu hataya düşmeyeydi:

İçleri sızlamadan demek gerekti.

Ayasofya müze...

Ve müzeciliğimizin bütün gayreti en âdi tuğla kırıklarını dahi toplayıp azametli câmiin en göze vuran yerine dizmek:

— Bakın, bakın, bakın! Bütün bu vesikalar bu eserin bir kilise olduğunu ispat ediyor!

Diye bağırmak.

Ayasofya'da ibadetin müslümanlar için bir «Fetih hakkı» olduğunu, benim neslime, Ayasofya imam-ı evveli efendi hazretleri Cuma günlerinde minbere çıkarken elinde tuttuğu kılıçla ne güzel hatırlatırdı!

Evet, bizim olduğunu ve dünya durdukça İslâmın nûru içinde ışıldaması mukadder olduğunu hiç unutmazdık. Unutmadığımızın delili son elli beş yılda Orta Doğuda temiz kasımızla sulanmış tek karış toprak kalmamış olmasıdır.

Ayasofya câmii müze, Kariye camii müze, Fenârî Isa camii müze, Imrahor Bodrum müze!

Sorarım, gâvur içinde kalmış Türk yapısı hangi câmi, hangi gâvur tarafından müze hâline sokuldu? Hudâvendigâr Murad'ın Kosovası ile Sultan Reşad'ın Kosovası arasında geçen beşyüz otuz yıllık bir hayat boyunca, Osmanlı, hüküm sürdüğü yerlerde hiç mi hiç bir beğenilir hâtıra bırakmadı? Acaba bunların hangisi, müze hâline konmuş bir eski Osmanlı câmii içinde saklanıyor?

Macarı da, Almanı da, Erdillisi, Todolyalısı da, Bulgarı, Greki, Sırbı ve Ulahı da ellerine geçirdikleri câmileri ya yıkmışlardır, yahut hemen kiliseye çevirmişlerdir.

Papa Eftimle Atenagoras'ın, iki Galata kilisesi için nasıl gırtlaklaştıklarına bakarak ibret alalım.

Allah indinde ve insanlar arasında ecdâdın kazandığı sevapları ve şerefleri sersem hovardalar gibi har vurup harcamıyalım.

(1) Tam tercümesi : «Türk polisinin hayırhah nazarları önünde gerçekleştirildi».
(2) Calixte III.

Bazı yabancıların, Türkiye'deki en âdi zâbıta vak'alarını dahi vesile edinerek âdeta "haçlı müdahale ittifakları" dokumaya kalkışmaları?

Tüy diktiler, tüy!

Önce Paris'te çıkan *Le Monde* gazetesinin bu ay başında 6443 numaralı nüshasında dokuzuncu sahifenin beşinci ve altıncı sütunlarında neşredilen şu yazıyı beraberce okuyalım:

"Fransa'daki Grek Ortodoks kilisesinin başı Metropolit Meletiyos bize şu notu göndermiştir:

"Kostantiniye cihan patriki, bütün dünya Ortodokslarının en üstün mânevî makamı, yeni ve tehlikeli bir duruma karşı cephe almaya zorlanmıştır."

"Kullanılan vasıta, bir defa daha sahnede beliren ve oğlundan yardım gören eski tahrikçi Papa Eftim'dir."

"22 Eylûl gecesinde Galata'daki Aya Nikola ve Aya Yani kiliselerinin kapıları, Papa Eftim'in parayla tuttuğu adamlar tarafından kırılmış ve polis müdahale etmiştir.[1] Bu tasallutun devam ettiği müddet içinde polis, bir iki kilise önünde nöbet tutan memurlarını uzaklaştırmış ve saldıranlar kiliseleri işgal ettikten sonra, sırf onları korumak için, polis memurları tekrar o civarda belirmişlerdir."

"Aya Nikola ile Aya Yani'nin duvarlarına 'Türk Ortodoks kilisesine ait' olduklarını bildiren levhalar asılmış ve Türk resmî ajansı 'Bundan sonra bu kiliselerde ruhânî âyinlerin Türkçe yapılacağını' ilân etmiştir."

"Bu Papa Eftim bir Türk Ortodoks kilisesi kurmuş olduğunu iddia etmektedir ve kendi kendini 'Türk Ortodoksları Baş Piskoposu', 'Cihan Patriki' ünvanları ile bu kilisenin başına geçirmiştir. Patrik Athenagoras'ı aforoz etmek, kutsal Sinod Meclisi'ni feshetmek ve Kostantiniye Patrikliği'ni lağvetmek gibi tehditler savurmaktadır."

"Milyonlarca Ortodoks hıristiyan, şu anda, en üstün manevi makamlarının geçirmekte olduğu bu acı durumu ıstırapla düşünmekte ve bütün dünya hıristiyanlarından hayırhah bir ilgi beklemektedir."

Nasıl?

Beğendiniz mi?

Size soruyorum eeey Bizans müzecileri! Beğendiniz mi?

Paris'te zünnar'ı kimbilir kaç bin zinâya çözülmüş şu Meletiyos'un bir Galata-Fener kavgasından neler söylemek fırsatını aldığını gördünüz mü?

Herif tam bir Piyer Lermit ağzı ile konuşuyor. Cennetmekân Fatih Sultan Muhammed Hân'ın İstanbul surlarından girdiği gün Papa Beşinci Nikola ve hemen ardından Papa Üçüncü Kalikst[2] Batıda Haçlı seferi bayrağı açmak için daha ateşli konuşmuş değillerdi...

Onların tahtında oturan bugünkü Papa Pol VI. bu sırada kırk sekiz saat için Amerika'ya uçmuş bulunuyordu. Amerika'daki Baş Metropolit Yakovas da fırsat kaçırır mı? Hoş geldiniz demek bahanesi ile Rimpapa'nın yanına vardığı ânda hemen, "İstanbul'da karşılaşılan güçlüklerden" bahsetti... Ve kimbilir neler söyledi, nasıl acındırdı Altıncı Pol'ü ki pek yufka yürekli olan bu bîçâre Rimpapa-i hâzır hemen istavroz çıkarıp Yakavos ile birlikte secde-i Yesûğ'a vardı. Kim bilir ne afsunlar okudular, kim bilir cehennemin hangi yıldırımlarını bize musallat etmek istediler.

Bunun dahi gizli bir tarafı yok. Çünkü yüzde kırk Grek sermayeli Amerikan ajansı Associated Press New York'tan telsizle bütün düyaya açık açık yaydı:

---

1 Tam tercümesi: "Türk polisinin hayırhah nazarları önünde..." şeklindedir.
2 Calixte III.

"Papa mümkün olan yardımı yapmaya istekli olduğunu Yakavos'a söylemiştir..."

"Katolik kilisesi ruhânî liderinin Türkiye'deki Ortodoks kardeşlerimize gösterdiği ilgiden ötürü çok mütahassıs oldum."

Bu kırılış kıyamet hep iki kilisenin el değiştirmesinden... Ne olmuş bu kiliselere? Papa Eftim Aya Nikola'da bar mı açmış, yoksa Aya Yani bir sinemacıya mı verilmiş?

Yooooo.... Ne o, ne bu. Kiliseler gene kilise ama, Papa Eftim bunlarda Türkçe âyîn yaptırıyor.

Adamlardaki taassuba bakınız... Adamlardaki Türk düşmanlığına bakınız... Bir kilisenin İslâm eline geçmesi şöyle dursun, içinde Türkçe dua okunmasına ve galiba bir Ortodoks'un "Türküm" demesine bile tahammülleri yok.

Böyledir de a efendiler, ecdâd yâdigârlarımızı müzeleştirince siz kime, ortodoksa mı, katoliğe mi, kime, gâvurun ne türlüsüne yaranabileceğinizi sandınız? Tarih gösteriyor ki şimdi "Türkiye'de ortodoksluğun karşılaştığı güçlükler(!) için birlikte dua ettikleri" söylenenler, yüz on yıl önce, Kudüs'teki Kammâme kilisesinin bilmem neresinden ayırılmış bir mermer parçası için, bizi bir Kırım harbine sürükleyecek derecede birbirlerine kanlı bıçaklı düşman olmuşlardı. 1453'e yaklaşan günlerde ise İstanbul Grek Ortodokslarına en menfur olan şey, Roma kardinallerinin şapkası değil miydi? Galata'daki Aya Nikola ve Aya Yani kiliselerinde Papa Eftim'in yerini Papa Pol almak isterse acaba Yakavos ona rahmet okur mu?

Ne gezer... Billâh adamı kazığa oturtur.

Ve bu derece katılaşmış bir taassup ortasında biz, ecdâdın asırlarca içinde tek gerçek Allah'a dua ettiği camileri, içimiz zerre kadar sızlamadan müze yaparız. İçimiz sızlamadan mı dedim? Hay dilim kopaydı da bir ân kalemim bu hataya düşmeyeydi:

İçleri sızlamadan demek gerekti.

Ayasofya müze...

Ve müzeciliğimizin bütün gayreti en âdi tuğla kırıklarını dahi toplayıp azametli camiin en göze vuran yerine dizmek:

"Bakın, bakın, bakın! Bütün bu vesikalar bu eserin bir kilise olduğunu ispat ediyor!" diye bağırmak.

Ayasofya'da ibadetin müslüman için bir "Fetih hakkı" olduğunu, benim neslime, Ayasofya imam-ı evveli efendi hazretleri Cuma günlerinde minbere çıkarken elinde tuttuğu kılınçla ne güzel hatırlatırdı!

Evet bizim olduğunu ve dünya durdukça İslâm'ın nuru içinde ışıldaması mukadder olduğunu hiç unutmazdık. Unutmadığımızın delili son elli beş yılda Orta Doğu'da temiz kanımızla sulanmış tek karış toprak kalmamış olmasıdır.

Ayasofya Camii müze, Kariye Camii müze, Fenârî İsa Camii müze, İmrahor Bodrum müze!

Sorarım, gâvur içinde kalmış Türk yapısı hangi cami, hangi gâvur tarafından müze haline sokuldu? Hudâvendigâr Murad'ın Kosovası ile Sultan Reşad'ın Kosovası arasında geçen beşyüz otuz yıllık bir hayat boyunca, Osmanlı, hüküm sürdüğü yerlerde hiç mi hiç, bir beğenilir hâtıra bırakmadı? Acaba bunların hangisi, müze haline konmuş bir eski Osmanlı camii içinde saklanıyor?

Macarı da Almanı da Erdillisi, Todolyalısı da Bulgarı, Greki, Sırbı ve Ulahı da ellerine geçirdikleri camileri ya yıkmışlardır, yahut hemen kiliseye çevirmişlerdir.

Papa Eftim'le Atenagoras'ın, iki Galata kiliseciği için nasıl gırtlaklaştıklarına bakarak ibret alalım.

Allah indinde ve insanlar arasında ecdâdın kazandığı sevapları ve şerefleri sersem hovardalar gibi har vurup harcamayalım.

Ayasofya Camii Şerifi

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu

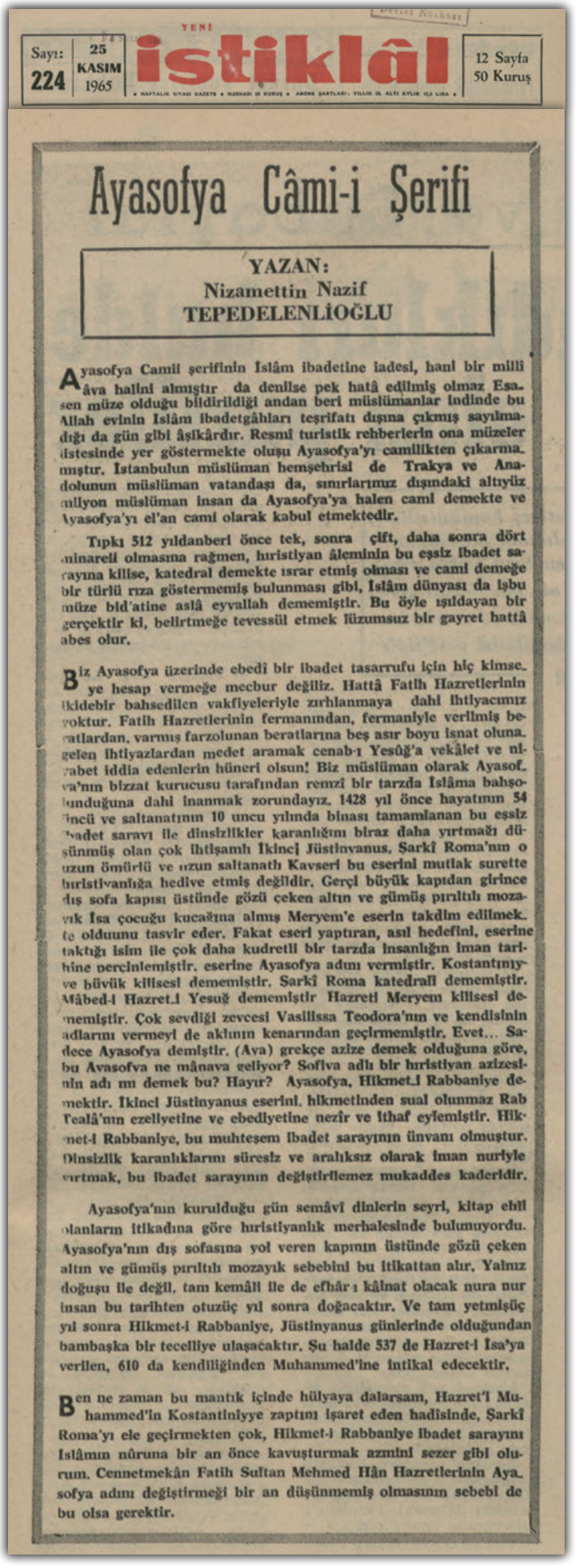
Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, "Ayasofya Camii Şerifi", *Yeni İstiklal*, Sayı: 224, 25 Kasım 1965, s. 3.

Biz Ayasofya üzerinde ebedî bir ibadet tasarrufu için hiç kimseye hesap vermeye mecbur değiliz. Hatta Fatih Hazretlerinin ikide bir bahsedilen vakfiyeleriyle zırhlanmaya dahi ihtiyacımız yoktur.

Ayasofya Cami-i Şerifi'nin İslâm ibadetine iadesi, hani bir millî dava halini almıştır da denilse pek hata edilmiş olmaz. Esasen müze olduğu bildirildiği andan beri müslümanlar indinde bu Allah evinin İslâm ibadetgâhları teşrifatı dışına çıkmış sayılmadığı da gün gibi âşikârdır. Resmî turistik rehberlerin ona müzeler listesinde yer göstermekte oluşu Ayasofya'yı camilikten çıkarmamıştır. İstanbul'un müslüman hemşehrisi de Trakya ve Anadolu'nun müslüman vatandaşı da, sınırlarımız dışındaki altı yüz milyon insan da Ayasofya'ya halen cami demekte ve Ayasofya'yı el'an cami olarak kabul etmektedir.

Tıpkı 512 yıldan beri önce tek, sonra çift, daha sonra dört minâreli olmasına rağmen, hıristiyan âleminin bu eşsiz ibadet sarayına kilise, katedral demekte ısrar etmiş olması ve cami demeye bir türlü rıza göstermemiş bulunması gibi, İslâm dünyası da iş bu müze bid'atine asla eyvallah dememiştir. Bu öyle ışıldayan bir gerçektir ki, belirtmeye tevessül etmek lüzumsuz bir gayret hatta abes olur.

Biz Ayasofya üzerinde ebedî bir ibadet tasarrufu için hiç kimseye hesap vermeye mecbur değiliz. Hatta Fatih Hazretlerinin ikide bir bahsedilen vakfiyeleriyle zırhlanmaya dahi ihtiyacımız yoktur. Fatih Hazretlerinin fermanından, fermanıyla verilmiş beratlardan, varmış farzolunan beratlarına beş asır boyu isnat olunagelen imtiyazlardan medet aramak Cenab-ı Yesûğ'a vekâlet ve niyabet iddia edenlerin hüneri olsun! Biz müslüman olarak Ayasofya'nın bizzat kurucusu tarafından remzî bir tarzda İslâm'a

YENİ

Sayı: 224 | 25 KASIM 1965 | **İstiklâl** | 12 Sayfa 50 Kuruş

Ayasofya Câmi-i Şerifi

YAZAN:
Nizamettin Nazif
TEPEDELENLİOĞLU

Ayasofya Camii şerifinin İslâm ibadetine iadesi, hani bir milli âva halini almıştır da denilse pek hatâ edilmiş olmaz Esasen müze olduğu bildirildiği andan beri müslümanlar indinde bu Allah evinin İslâm ibadetgâhları teşrifatı dışına çıkmış sayılmadığı da gün gibi âşikârdır. Resmi turistik rehberlerin ona müzeler listesinde yer göstermekte oluşu Ayasofya'yı camilikten çıkarmamıştır. İstanbulun müslüman hemşehrisi de Trakya ve Anadolunun müslüman vatandaşı da, sınırlarımız dışındaki altıyüz milyon müslüman insan da Ayasofya'ya halen cami demekte ve Ayasofya'yı el'an cami olarak kabul etmektedir.

Tıpkı 512 yıldanberi önce tek, sonra çift, daha sonra dört minareli olmasına rağmen, hıristiyan âleminin bu eşsiz ibadet sarayına kilise, katedral demekte ısrar etmiş olması ve cami demeğe bir türlü rıza göstermemiş bulunması gibi, İslâm dünyası da işbu müze bid'atine aslâ eyvallah dememiştir. Bu öyle ışıldayan bir gerçektir ki, belirtmeğe tevessül etmek lüzumsuz bir gayret hattâ abes olur.

Biz Ayasofya üzerinde ebedî bir ibadet tasarrufu için hiç kimseye hesap vermeğe mecbur değiliz. Hattâ Fatih Hazretlerinin ikidebir bahsedilen vakfiyeleriyle zırhlanmaya dahi ihtiyacımız yoktur. Fatih Hazretlerinin fermanından, fermaniyle verilmiş beratlardan, varmış farzolunan beratlarına beş asır boyu isnat oluna gelen ihtiyazlardan medet aramak cenab-ı Yesûğ'a vekâlet ve nizabet iddia edenlerin hüneri olsun! Biz müslüman olarak Ayasofya'nın bizzat kurucusu tarafından remzî bir tarzda İslâma bahşolunduğuna dahi inanmak zorundayız. 1428 yıl önce hayatının 54 üncü ve saltanatının 10 uncu yılında binası tamamlanan bu eşsiz ibadet sarayı ile dinsizlikler karanlığını biraz daha yırtmayı düşünmüş olan çok ihtişamlı İkinci Jüstinyanus, Şarkî Roma'nın o uzun ömürlü ve uzun saltanatlı Kayseri bu eserini mutlak surette hıristiyanlığa hediye etmiş değildir. Gerçi büyük kapıdan girince dış sofa kapısı üstünde gözü çeken altın ve gümüş pırıltılı mozayik İsa çocuğu kucağına almış Meryem'e eserin takdim edilmekte olduunu tasvir eder. Fakat eseri yaptıran, asıl hedefini, eserine taktığı isim ile çok daha kudretli bir tarzda insanlığın iman tarihine perçinlemiştir, eserine Ayasofya adını vermiştir. Kostantiniyye büyük kilisesi dememiştir. Şarkî Roma katedrali dememiştir. Mâbed-i Hazret-i Yesûğ dememiştir Hazreti Meryem kilisesi dememiştir. Çok sevdiği zevcesi Vasilissa Teodora'nın ve kendisinin adlarını vermeyi de aklının kenarından geçirmemiştir. Evet... Sadece Ayasofya demiştir. (Ava) grekçe azize demek olduğuna göre, bu Avasofva ne mânava geliyor? Sofiva adlı bir hıristiyan azizesinin adı mı demek bu? Hayır? Ayasofya, Hikmet-i Rabbaniye demektir. İkinci Jüstinyanus eserini, hikmetinden sual olunmaz Rab Teâlâ'nın ezeliyetine ve ebediyetine nezir ve ithaf eylemiştir. Hikmet-i Rabbaniye, bu muhteşem ibadet sarayının ünvanı olmuştur. Dinsizlik karanlıklarını süresiz ve aralıksız olarak iman nuriyle yırtmak, bu ibadet sarayının değiştirilemez mukaddes kaderidir.

Ayasofya'nın kurulduğu gün semâvî dinlerin seyri, kitap ehli olanların itikadına göre hıristiyanlık merhalesinde bulunuyordu. Ayasofya'nın dış sofasına yol veren kapının üstünde gözü çeken altın ve gümüş pırıltılı mozayık sebebini bu itikattan alır. Yalnız doğuşu ile değil, tam kemâli ile de efhâr-ı kâinat olacak nura nur insan bu tarihten otuziç yıl sonra doğacaktır. Ve tam yetmişüç yıl sonra Hikmet-i Rabbaniye, Justinyanus günlerinde olduğundan bambaşka bir tecelliye ulaşacaktır. Şu halde 537 de Hazret-i İsa'ya verilen, 610 da kendiliğinden Muhammed'ine intikal edecektir.

Ben ne zaman bu mantık içinde hülyaya dalarsam, Hazret'i Muhammed'in Kostantiniyye zaptını işaret eden hadisinde, Şarkî Roma'yı ele geçirmekten çok, Hikmet-i Rabbaniye ibadet sarayını İslâmın nûruna bir an önce kavuşturmak azmini sezer gibi olurum. Cennetmekân Fatih Sultan Mehmed Hân Hazretlerinin Ayasofya adını değiştirmeği bir an düşünmemiş olmasının sebebi de bu olsa gerektir.

bahşolunduğuna dahi inanmak zorundayız. 1428 yıl önce hayatının 54'üncü ve saltanatının 10'uncu yılında binası tamamlanan bu eşsiz ibadet sarayı ile dinsizlikler karanlığını biraz daha yırtmayı düşünmüş olan çok ihtişamlı İkinci Jüstinyanus, Şarkî Roma'nın o uzun ömürlü ve uzun saltanatlı Kayseri bu eserini mutlak surette hıristiyanlığa hediye etmiş değildir. Gerçi büyük kapıdan girince dış sofa kapısı üstünde gözü çeken altın ve gümüş pırıltılı mozayik İsa çocuğu kucağına almış Meryem'e eserin takdim edilmekte olduğunu tasvir eder. Fakat eseri yaptıran, asıl hedefini, eserine taktığı isim ile çok daha kudretli bir tarzda insanlığın iman tarihine perçinlemiştir, eserine Ayasofya adını vermiştir. Kostantiniyye büyük kilisesi dememiştir. Şarkî Roma katedrali dememiştir. Mâbed-i Hazret-i Yesûğ dememiştir. Hazret-i Meryem Kilisesi dememiştir. Çok sevdiği zevcesi Vasilissa Teodora'nın ve kendisinin adlarını vermeyi de aklının kenarından geçirmemiştir. Evet... Sadece Ayasofya demiştir. "Aya" Grekçe azize demek olduğuna göre, bu Ayasofya ne mânâya geliyor? Sofiya adlı bir Hristiyan azizesinin adı mı demek bu? Hayır? Ayasofya, Hikmet-i Rabbaniye demektir. İkinci Jüstinyanus eserini, hikme-

tinden sual olunmaz Rab Teâlâ'nın ezeliyetine ve ebediyetine nezîr ve ithaf eylemiştir. Hikmet-i Rabbaniye, bu muhteşem ibadet sarayının ünvanı olmuştur. Dinsizlik karanlıklarını süresiz ve aralıksız olarak iman nuruyla yırtmak, bu ibadet sarayının değiştirilemez mukaddes kaderidir.

Ayasofya'nın kurulduğu gün semâvî dinlerin seyri, kitap ehli olanların itikadına göre hıristiyanlık merhalesinde bulunuyordu. Ayasofya'nın dış sofasına yol veren kapının üstünde gözü çeken altın ve gümüş pırıltılı mozayik sebebini bu itikattan alır. Yalnız doğuşu ile değil, tam kemâli ile de mefhâr-ı kâinat olacak nura nur insan bu tarihten otuz üç yıl sonra doğacaktır. Ve tam yetmiş üç yıl sonra Hikmet-i Rabbaniye, Jüstinyanus günlerinde olduğundan bambaşka bir tecelliye ulaşacaktır. Şu halde 537'de Hazret-i İsa'ya verilen, 610'da kendiliğinden Muhammed'ine intikal edecektir.

Ben ne zaman bu mantık içinde hülyaya dalarsam, Hazret-i Muhammed'in Kostantiniyye zaptını işaret eden hadisinde, Şarkî Roma'yı ele geçirmekten çok, Hikmet-i Rabbaniye ibadet sarayını İslâm'ın nuruna bir an önce kavuşturmak azmini sezer gibi olurum. Cennetmekân Fatih Sultan Mehmed Han Hazretlerinin Ayasofya adını değiştirmeyi bir an düşünmemiş olmasının sebebi de bu olsa gerektir.

محمد عليه السلام

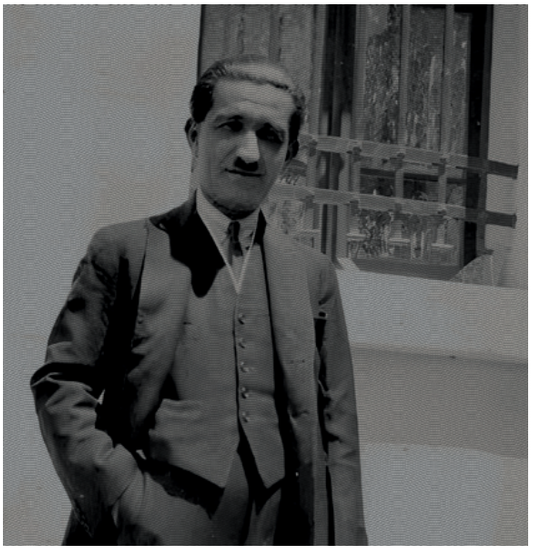

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

Ayasofya Kızıl-Elması

İsmail Hami Danişmend

İsmail Hami Danişmend, "Ayasofya Kızıl-Elması", *İslâm'ın İlk Emri Oku Mecmuası,* Sayı: 52, Aralık 1965, s. 222.

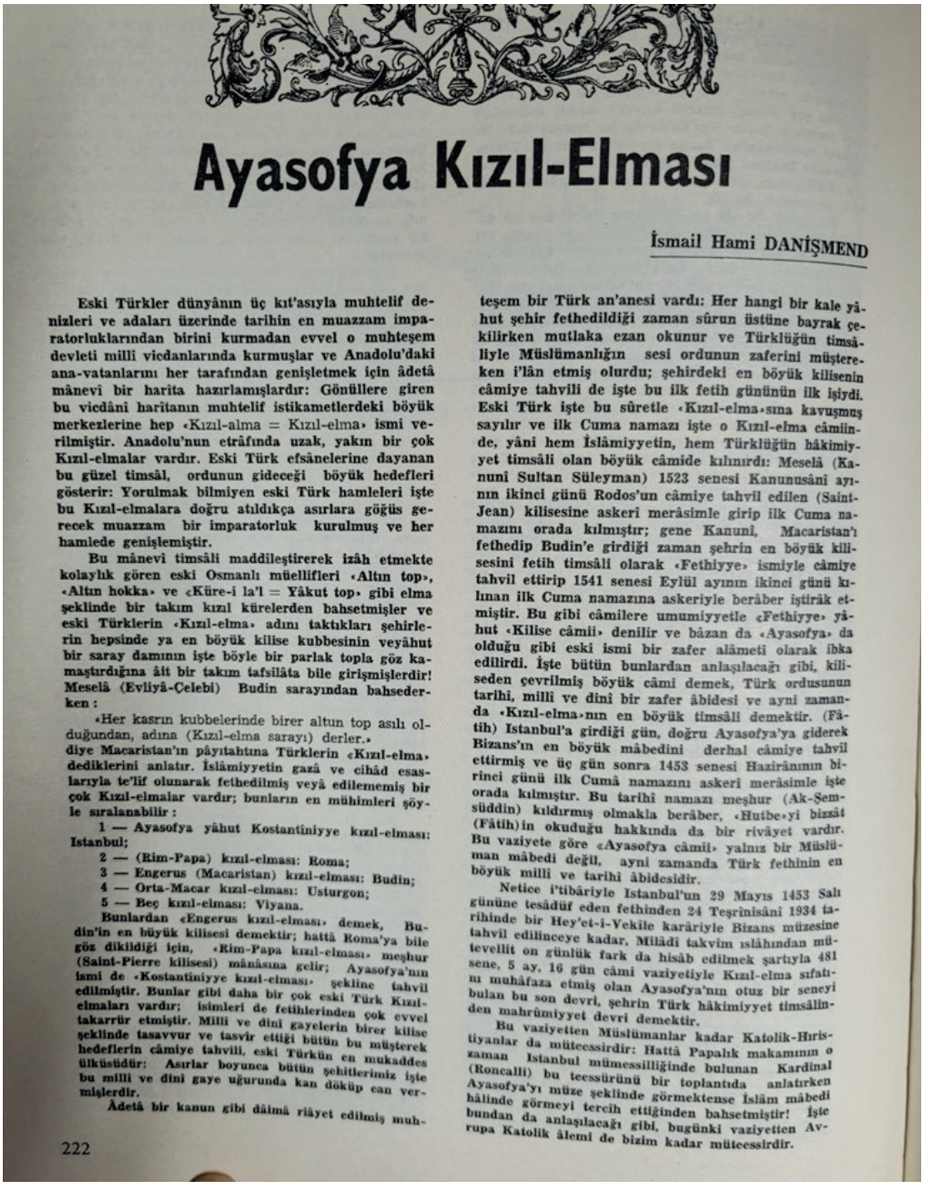

İsmail Hami Danişmend

Eski Türkler dünyanın üç kıtasıyla muhtelif denizleri ve adaları üzerinde tarihin en muazzam imparatorluklarından birini kurmadan evvel o muhteşem devleti millî vicdanlarında kurmuşlar ve Anadolu'daki ana-vatanlarını her tarafından genişletmek için âdetâ mânevî bir harita hazırlamışlardır: Gönüllere giren bu vicdani haritanın muhtelif istikametlerdeki büyük merkezlerine hep "Kızıl-alma = Kızıl-elma" ismi verilmiştir. Anadolu'nun etrafında uzak, yakın bir çok Kızıl-elmalar vardır. Eski Türk efsanelerine dayanan bu güzel timsal, ordunun gideceği büyük hedefleri gösterir: Yorulmak bilmeyen eski Türk hamleleri işte bu Kızıl-elmalara doğru atıldıkça asırlara göğüs gerecek muazzam bir imparatorluk kurulmuş ve her hamlede genişlemiştir.

Bu manevi timsali maddileştirerek izah etmekte kolaylık gören eski Osmanlı müellifleri "Altın top", "Altın hokka" ve "Küre-i la'l=Yâkut top" gibi elma şeklinde bir takım kızıl kürelerden bahsetmişler ve eski Türklerin "Kızıl-elma" adını taktıkları şehirlerin hepsinde ya en büyük kilise kubbesinin veyahut bir saray damının işte böyle bir parlak topla göz kamaştırdığına ait bir takım tafsilata bile girişmişlerdir! Mesela Evliya Çelebi Budin Sarayından bahsederken:

"Her kasrın kubbelerinde birer altun top asılı olduğundan, adına 'Kızıl-Elma Sarayı' derler." diye Macaristan'ın payitahtına Türklerin "Kızıl-Elma" dediklerini anlatır. İslâmiyetin gazâ ve cihâd esaslarıyla telif olunarak fethedilmiş veya edilememiş bir

Ayasofya Kızıl-Elması

İsmail Hami DANİŞMEND

Eski Türkler dünyânın üç kıt'asıyla muhtelif denizleri ve adaları üzerinde tarihin en muazzam imparatorluklarından birini kurmadan evvel o muhteşem devleti milli vicdanlarında kurmuşlar ve Anadolu'daki ana-vatanlarını her tarafından genişletmek için âdetâ mânevî bir harita hazırlamışlardır: Gönüllere giren bu vicdânî haritanın muhtelif istikametlerdeki büyük merkezlerine hep «Kızıl-alma = Kızıl-elma» ismi verilmiştir. Anadolu'nun etrâfında uzak, yakın bir çok Kızıl-elmalar vardır. Eski Türk efsânelerine dayanan bu güzel timsâl, ordunun gideceği büyük hedefleri gösterir: Yorulmak bilmiyen eski Türk hamleleri işte bu Kızıl-elmalara doğru atıldıkça asırlara göğüs gerecek muazzam bir imparatorluk kurulmuş ve her hamlede genişlemiştir.

Bu mânevî timsâli maddileştirerek izâh etmekte kolaylık gören eski Osmanlı müellifleri «Altın top», «Altın hokka» ve «Küre-i la'l = Yâkut top» gibi elma şeklinde bir takım kızıl kürelerden bahsetmişler ve eski Türklerin «Kızıl-elma» adını taktıkları şehirlerin hepsinde ya en büyük kilise kubbesinin veyâhut bir saray damının işte böyle bir parlak topla göz kamaştırdığına âit bir takım tafsilâta bile girişmişlerdir! Meselâ (Evliyâ-Çelebi) Budin sarayından bahsederken :

«Her kasrın kubbelerinde birer altın top asılı olduğundan, adına (Kızıl-elma sarayı) derler.»

diye Macaristan'ın pâyitahtına Türklerin «Kızıl-elma» dediklerini anlatır. İslâmiyyetin gazâ ve cihâd esaslarıyla te'lif olunarak fethedilmiş veyâ edilememiş bir çok Kızıl-elmalar vardır; bunların en mühimleri şöyle sıralanabilir :

1 — Ayasofya yâhut Kostantîniyye kızıl-elması: Istanbul;
2 — (Rim-Papa) kızıl-elması: Roma;
3 — Engerus (Macaristan) kızıl-elması: Budin;
4 — Orta-Macar kızıl-elması: Usturgon;
5 — Beç kızıl-elması: Viyana.

Bunlardan «Engerus kızıl-elması» demek, Budin'in en büyük kilisesi demektir; hattâ Roma'ya bile göz dikildiği için, «Rim-Papa kızıl-elması» meşhur (Saint-Pierre kilisesi) mânâsına gelir; Ayasofya'nın ismi de «Kostantiniyye kızıl-elması» şekline tahvil edilmiştir. Bunlar gibi daha bir çok eski Türk Kızıl-elmaları vardır; isimleri de fetihlerinden çok evvel takarrür etmiştir. Millî ve dinî gayelerin birer kilise şeklinde tasavvur ve tasvir ettiği bütün bu müşterek hedeflerin câmiye tahvili, eski Türkün en mukaddes ülküsüdür: Asırlar boyunca bütün şehitlerimiz işte bu millî ve dinî gaye uğurunda kan dökûp can vermişlerdir.

Âdetâ bir kanun gibi dâimâ riâyet edilmiş muhteşem bir Türk an'anesi vardı: Her hangi bir kale yâhut şehir fethedildiği zaman sûrun üstüne bayrak çekilirken mutlaka ezan okunur ve Türklüğün timsâliyle Müslümanlığın sesi ordunun zaferini müştereken i'lân etmiş olurdu; şehirdeki en büyük kilisenin câmiye tahvili de işte bu ilk fetih gününün ilk işiydi. Eski Türk işte bu sûretle «Kızıl-elma»sına kavuşmuş sayılır ve ilk Cuma namazı işte o Kızıl-elma câmiinde, yâni hem İslâmiyyetin, hem Türklüğün hâkimiyyet timsâli olan büyük câmide kılınırdı: Meselâ (Kanunî Sultan Süleyman) 1523 senesi Kanunusânî ayının ikinci günü Rodos'un câmiye tahvil edilen (Saint-Jean) kilisesine askeri merâsimle girip ilk Cuma namazını orada kılmıştır; gene Kanunî, Macaristan'ı fethedip Budin'e girdiği zaman şehrin en büyük kilisesini fetih timsâli olarak «Fethiyye» ismiyle câmiye tahvil ettirip 1541 senesi Eylül ayının ikinci günü kılınan ilk Cuma namazına askeriyle beraber iştirâk etmiştir. Bu gibi câmilere umumiyyetle «Fethiyye» yâhut «Kilise câmii» denilir ve bâzan da «Ayasofya» da olduğu gibi eski ismi bir zafer alâmeti olarak ibka edilirdi. İşte bütün bunlardan anlaşılacağı gibi, kiliseden çevrilmiş böyük câmi demek, Türk ordusunun tarihî, millî ve dinî bir zafer âbidesi ve aynı zamanda «Kızıl-elma»nın en böyük timsâli demektir. (Fâtih) Istanbul'a girdiği gün, doğru Ayasofya'ya giderek Bizans'ın en böyük mâbedini derhal câmiye tahvil ettirmiş ve üç gün sonra 1453 senesi Hazirânının birinci günü ilk Cumâ namazını askeri merâsimle işte orada kılmıştır. Bu tarihî namazı meşhur (Ak-Şemsüddin) kıldırmış olmakla beraber, «Hutbe»yi bizzât (Fâtih)in okuduğu hakkında da bir rivâyet vardır. Bu vaziyete göre «Ayasofya câmii» yalnız bir Müslüman mâbedi değil, aynı zamanda Türk fethinin en böyük millî ve tarihî âbidesidir.

Netice i'tibâriyle Istanbul'un 29 Mayıs 1453 Salı gününe tesâdüf eden fethinden 24 Teşrinisânî 1934 tarihinde bir Hey'et-i-Vekile kararıyle Bizans müzesine tahvil edilinceye kadar, Milâdî takvim ıslâhından mütevellit on günlük fark da hisâb edilmek şartıyla 481 sene, 5 ay, 16 gün câmi vaziyetiyle Kızıl-elma sıfatını muhâfaza etmiş olan Ayasofya'nın otuz bir seneyi bulan bu son devri, şehrin Türk hâkimiyyet timsâlinden mahrûmiyyet devri demektir.

Bu vaziyetten Müslümanlar kadar Katolik-Hıristiyanlar da müteessirdir: Hattâ Papalık makamının o zaman Istanbul mümessilliğinde bulunan Kardinal (Roncalli) bu teessürünü bir toplantıda anlatırken Ayasofya'yı müze şeklinde görmektense İslâm mâbedi hâlinde görmeyi tercih ettiğinden bahsetmiştir! İşte bundan da anlaşılacağı gibi, bugünki vaziyetten Avrupa Katolik âlemi de bizim kadar müteessirdir.

222

çok Kızıl-Elmalar vardır; bunların en mühimleri şöyle sıralanabilir.

1. Ayasofya yahut Kostantiniyye kızıl-elması: Istanbul
2. "Rim-Papa" kızıl-elması: Roma
3. Engerus (Macaristan) kızıl-elması: Budin
4. Orta-Macar kızıl-elması: Usturgon (Estergon)
5. Beç kızıl-elması: Viyana

Bunlardan "Engerus kızıl-elması" demek, Budin'in en büyük kilisesi demektir. Hatta Roma'ya bile göz dikildiği için, "Rim-Papa kızıl-elması" meşhur (Saint Pierre kilisesi) mânâsına gelir. Ayasofya'nın ismi de "Kostantiniyye kızıl-elması" şekline tahvil edilmiştir. Bunlar gibi daha bir çok eski Türk Kızıl-elmaları vardır; isimleri de fetihlerinden çok evvel takarrür etmiştir. Millî ve dinî gayelerin birer kilise şeklinde tasavvur ve tas-

vir ettiği bütün bu müşterek hedeflerin camiye tahvili, eski Türk'ün en mukaddes ülküsüdür. Asırlar boyunca bütün şehitlerimiz işte bu millî ve dini gaye uğurunda kan döküp can vermişlerdir.

Âdetâ bir kanun gibi daima riayet edilmiş muhteşem bir Türk an'anesi vardı: Her hangi bir kale yahut şehir fethedildiği zaman sûrun üstüne bayrak çekilirken mutlaka ezan okunur ve Türklüğün timsali Müslümanlığın sesi ordunun zaferini müştereken ilan etmiş olurdu. Şehirdeki en büyük kilisenin camiye tahvili de işte bu ilk fetih gününün ilk işiydi. Eski Türk işte bu suretle "Kızıl-elma"sına kavuşmuş sayılır ve ilk Cuma namazı işte o Kızıl-elma camiinde, yani hem İslâmiyetin, hem Türklüğün hakimiyet timsali olan büyük camide kılınırdı.

Mesela Kanuni Sultan Süleyman 1523 senesi Kânûnusânî ayının ikinci günü Rodos'un camiye tahvil edilen Saint Jean kilisesine askeri merasimle girip ilk Cuma namazını orada kılmıştır. Yine Kânuni, Macaristan'ı fethedip Budin'e girdiği zaman şehrin en büyük kilisesini fetih timsali olarak "Fethiyye" ismiyle camiye tahvil ettirip 1541 senesi Eylül ayının ikinci günü kılınan ilk Cuma namazına askeriyle beraber iştirak etmiştir.

Bu gibi camilere umumiyetle "Fethiyye" yahut "Kilise Camii" denilir ve bazan da "Ayasofya"da olduğu gibi eski ismi bir zafer alameti olarak ibka edilirdi. İşte bütün bunlardan anlaşılacağı gibi, kiliseden çevrilmiş büyük cami demek, Türk ordusunun tarihi, millî ve dini bir zafer âbidesi ve aynı zamanda "Kızıl-elma"nın en büyük timsali demektir. Fatih İstanbul'a girdiği gün, doğru Ayasofya'ya giderek Bizans'ın en büyük mabedini derhal camiye tahvil ettirmiş ve üç gün sonra 1453 senesi Haziranının birinci günü ilk Cuma namazını askeri merasimle işte orada kılmıştır. Bu tarihi namazı meşhur Akşemsüddin kıldırmış olmakla beraber, Hutbe'yi bizzat Fatih'in okuduğu hakkında da bir rivayet vardır. Bu vaziyete göre Ayasofya Camii yalnız bir Müslüman mabedi değil, aynı zamanda Türk fethinin en büyük millî ve tarihi âbidesidir.

Netice itibariyle Istanbul'un 29 Mayıs 1453 Salı gününe tesadüf eden fethinden 24 Teşrinisani 1934 tarihinde bir Hey'et-i Vekile kararıyle Bizans müzesine tahvil edilinceye kadar, miladi takvim ıslahından mütevellit on günlük fark da hesap edilmek şartıyla 481 sene, 5 ay, 16 gün cami vaziyetiyle Kızıl-elma sıfatını muhafaza etmiş olan Ayasofya'nın otuz bir seneyi bulan bu son devri, şehrin Türk hakimiyet timsalinden mahrumiyet devri demektir.

Bu vaziyetten Müslümanlar kadar Katolik Hıristiyanlar da müteessirdir. Hatta Papalık makamının o zaman İstanbul mümessilliğinde bulunan Kardinal Roncalli bu teessürünü bir toplantıda anlatırken Ayasofya'yı müze şeklinde görmektense İslâm mabedi halinde görmeyi tercih ettiğinden bahsetmiştir! İşte bundan da anlaşılacağı gibi, bugünkü vaziyetten Avrupa Katolik âlemi de bizim kadar müteessirdir.

Mübarek Hatıra: Ayasofya

Mustafa Yazgan

Mustafa Yazgan, "Mübarek Hatıra: Ayasofya", *İslâm'ın İlk Emri Oku Mecmuası*, Sayı: 52, Aralık 1965, s. 223.

Mustafa Yazgan

Muhterem okuyucum!

Türk milletinin bağrında kanayan bir hasret gibi yaşayan Ayasofya, senelerden beri için için kurtuluşunu beklemektedir. Bu büyük eser, sadece eski bir kilise, daha sonra "Allah!" nidalarıyla çınlayan bir cami ve günümüzde de mahzun ve küskün bir müze olmaktan çok, doğu ve batı âlemleri arasında ideolojik bir mücadelenin mihrakı olmak gibi fevkalâde önemi haiz mübarek bir hâtıra ve semboldür.

Ayasofya, İstanbul'u İslâm bayrağına kavuşturan cennetmekân Sultan Fatih Mehmet Han'ın ilk Cuma namazını kıldığı tarihi şükür mekanıdır.

Ayasofya, hakkın batıla ebedi galibiyetinin asırlardan seslenen ispatıdır.

Ayasofya, çevresini saran bahçelerde zikreden ilahi tevhidi dört koldan fezalara haykıran bir nur otağıdır.

Ayasofya, hâlâ başı ezilmemiş olan barbarların "Bizansı ihya" parolasının kof hayallerde gölgesidir.

Ayasofya, büyük fethin şerefini payimâl etmek ihtirasıyla kuduran kanlı papazların "Megalo İdea"larının ufkudur.

Ayasofya, 26 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da efzun alaylarının şerefsiz bozgunlarının intikamını, Kıbrıs taktiği ile almaya yeltenen cılız bir küfrün, kara bir ruhun, mütecaviz bir serseri güruhunun Müslüman Türklüğe saldırısının sebebidir.

Nihayet, herşeyiyle Ayasofya bir tarih ve mukad-

desat hazinesi veya bu hazinenin en kıymetli incisidir.

Muhterem okuyucum!..

Bir zamanlar dört kıt'aya hakim olan dedelerimiz, o topraklarda sayısız dini, millî eserler bırakarak bu son vatan parçasını yurt edindiler. Bugün o topraklarda kaç eser kalmıştır acaba?

Şu müzmin Kıbrıs buhranı bize hiçbir şey anlatmıyor mu?

Süleymaniye Atina'da bir cami olsa idi, şu şartlarda Yunan hükûmeti acaba ne yapardı? Kıbrıs'a her değiştirme birliğimiz çıktıkça bir minâresini kin olsun diye yıkardı. Hiçbir Yunanlı da çıkıp: "Yunanistan'da lâiklik var. Azınlık hakları var. San'ata hürmet var!" demezdi.

Akla gelmesin ki, biz bu kaba ve medeniyetsiz hareketi tasvip ediyoruz. Bilakis ibretle düşünüyoruz. Sultan Fatih'in verdiği din hürriyeti sûistimal edile edile bugüne ulaştık. Müslümanlık ve Türklük gerçekten centilmenliğin, efendiliğin sembolüdür. Bunu takdir edenler ise pek az.

O halde ne istiyoruz?

Devletler Hukukunun tanıdığı müstakil bir devlet olarak mülki hakimiyetimizin bütün dünyaya ilânını ve buna muktedir olduğumuzun en açık delilini istiyoruz:

"Ayasofya cami olmalıdır."

Bahtsız Milletin Bahtsız Camii Esir Ayasofya

"Bahtsız Milletin Bahtsız Camii Esir Ayasofya", *Yeni İstiklal*, Sayı: 225, 1 Aralık 1965, s. 1.

> **..Ve biz hâlâ Ayasofya'yı müze olarak tutuyoruz. Hâlâ pısırıklık, korkaklık, aşağılık duygusu içinde bocalayıp duruyoruz. Hâlâ zillet, meskenet ve gaflet içinde günlerimizi geçiriyoruz.**

Bu nasıl millî irade ki, bir müzeyi cami yaptıramıyor?

Fethin ezanları bu kubbeden aksetmiş, daha sonra bu minârelerden semâya dağılmıştı. Fakat bu en güzel fetih yadigârı, Fatih'in vasiyetine rağmen mü'minlere kapalıdır.

Yunanlılar Türk katili Hrisostomos'un heykelini diktiler, zalim Makarios'u Kıbrıs'a reisicumhur yaptılar, Türkiye'den sürülen Rumlar Kıbrıs'a gönüllü olarak gidip zavallı Türkleri kestiler, Selânik'te kral Konstantin'i karşılayan halk "İstanbul'a... İstanbul'a..." diye haykırdı. Ve biz hâlâ Ayasofya'yı müze olarak tutuyoruz. Hâlâ pısırıklık, korkaklık, aşağılık duygusu içinde bocalayıp duruyoruz. Hâlâ zillet, meskenet ve gaflet içinde günlerimizi geçiriyoruz.

Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Bu günleri de mi görecek, bu felâkete de mi uğrayacaktık. Bu ne biçim millî iradedir ki, yıllardan beri bir camiyi bile açtıramıyor?.. Bu ne sırdır, bu ne muammadır? Lozan'da Türkün mukaddesatını Haçlı düşmanlara satan Hayim Naum'ların çömezleri sizi affetmeyeceğiz, sizinle olan davamızı mahşer gününün yanılmaz mahkemesine götüreceğiz. Sizi Resûlullah'a(sav) şikâyet edeceğiz. "Ayasofya'da bize ibadet etmeye izin vermediler. Atamız Fatih'in, İstanbul şehitlerinin, gazilerin, velilerin vasiyetlerini çiğnediler" diyeceğiz.

Ey zavallı millet! Bu nasıl hürriyet, bu nasıl de-

Devlet Nushası

YENİ

Sayı: 225 | 1 ARALIK 1965

istiklâl

12 Sayfa 50 Kuruş

HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NUSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA

Bahtsız Milletin - Bahtsız Câmii

ESİR AYASOFYA

Bu nasıl millî irade ki, bir müzeyi câmi yaptıramıyor?

Fethin ezanları bu kubbeden aksetmiş, daha sonra bu minârelerden semâya dağılmıştı. Fakat bu en güzel fetih yadigârı, Fatih'in vasiyetine rağmen Mü'minlere kapalıdır.

Yunanlılar Türk kaatili Hrisostomos'un heykelini diktiler, zalim Makarios'u Kıbrıs'a reisicumhur yaptılar, Türkiye'den sürülen rumlar Kıbrıs'a gönüllü olarak gidip zavallı Türkleri kestiler, Selânik'te kral Konstantin'i karşılayan halk «İstanbul'a... İstanbul'a...» diye haykırdı... Ve biz hâlâ Ayasofya'yı müze olarak tutuyoruz. Hâlâ pısırıklık, korkaklık, aşağılık duygusu içinde bocalayıp duruyoruz. Hâlâ zillet, meskenet ve gaflet içinde günlerimizi geçiriyoruz.

Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Bu günleri de mi görecek, bu felâkete de mi uğrıyacaktık. Bu ne biçim millî iradedir ki, yıllardan beri bir camiyi bile açtıramıyor?.. Bu ne sırdır, bu ne muammadır? Lozan'da Türkün mukaddesatını Haçlı düşmanlara satan Hayim Nahum'ların çömezleri sizi affetmiyecek, sizi unutmıyacağız... Ölsek bile, sizinle olan dâvamızı Mahşer gününün yanılmaz mahkemesine götüreceğiz, sizi Allaha şikâyet edeceğiz. Sizi Resûlullah'a (S.A.) şikâyet edeceğiz. «Ayasofya'da bize ibadet etmeğe izin vermediler. Atamız Fatih'in, İstanbul şehidlerinin, gazilerin, velilerin vasiyetlerini çiğnediler» diyeceğiz.

Ey zavallı millet! Bu nasıl hürriyet, bu nasıl demokrasi, bu nasıl halk idaresi ki, bütün feryatlarına, niyazlarına, gözyaşlarına rağmen bir camiye bile sahip olamıyorsun?

Ey seçim zamanları türlü şaklabanlıklarla milletin gözünü boyayanlar! Ey politika cambazları! Bize Ayasofya'yı bile çok gördünüz.

Eyvah size, yazık size, vah size...

Allahım, bu zavallı, Türk milletinin elinden tut; hidayet ver, gayret ver, zafer ver...

İNÖNÜ ORTANIN SOLUNDA ISRAR EDİYOR
(Gazeteler)

— Paşam, inad etme de doğru yoldan gidelim.. Bizim araba bu bozuk yola dayanamaz...

YENİ İSTİKLAL

BOKSÖR MUHAMMED ALİ

«Allahın yardımiyle her zaman zafer bizim olacaktır» diyor

Amerikalı siyah müslüman C. Muhammed Ali yine muzaffer. Soyunurken «Bende din kuvveti var» demişti.

Haçlı umumî efkârı bu son maçta da ona karşı idi. Çünkü Clay müslüman. Amerikalı siyah adamdan nefret ettiği halde, sırf hıristiyan olduğu için öteki siyahi Patterson'u tuttu. Fakat Allah Clay Muhammed Ali'yi muvaffak kıldı...

Maçtan önce, Patterson hıristiyan Amerikalılar.n hislerine hitap ederek şöyle diyordu:

«Boksta siyah müslümanların nüfuzunu sona erdirip şampiyonluk türlna Amerikaya iade etmek için döğüşeceğim.»

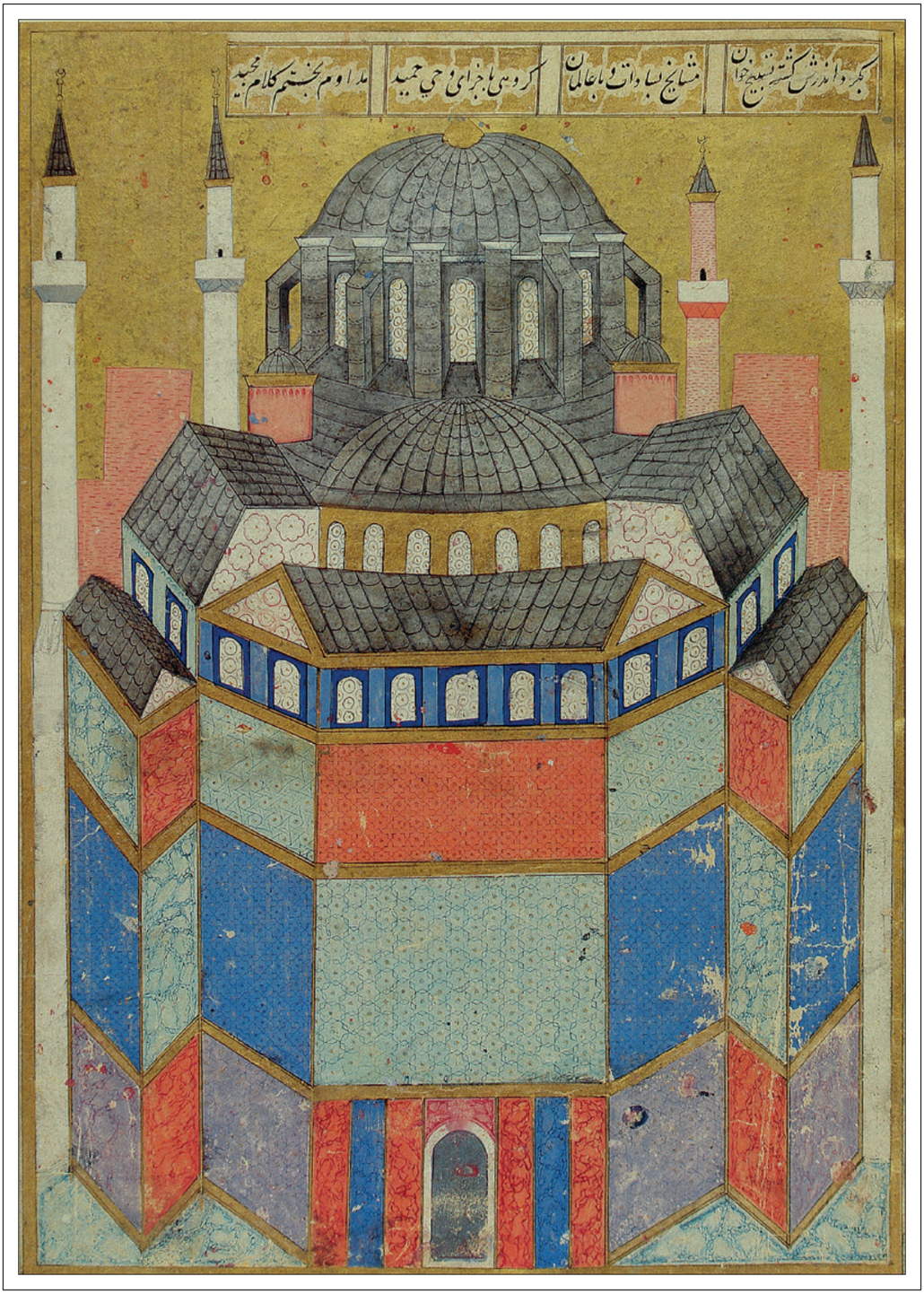
Tesadüfe bakın ki müslüman olduğu için doğma büyüme Amerikalı olan Clay Amerikalı sayılmıyor. Hatırlarsanız ilk şampiyonluğuna kadar Clay, müslüman liğini ilân etmemişti. Zaferden sonra «Ben müslümanım» deyince hıristiyan teşkilâtları onun şampiyonluğunu iptale kalkışmışlardı.

Şu «Lâilâhellallah» dediği için gerek Patterson'un gerekse hıristiyan Amerikalıların şiddetli hücumlarına maruz kalan Clay, bu defa, ringe çıkmadan önce «Patterson'a karşı dinî bir sefer açtım» dedi.

İlk şampiyonluğunda Clay M. Ali'yi kurnaz Nâsır Mısıra davet etmişti. Ve bu Mısır lehine bir propaganda olmuştu.

Türkiyenin şimdiki sağcı iktidarı da Clay M. Ali'yi davet ederse çok kârlı bir iş yapmış olur.

TRT.ye gelince... Bir müslümanın dünya şampiyonu olmasından hiç bahsetmedi. «Clay kazandı» deyverdi. Amerikan anane efkârında dinî yönden bu kadar hücumlara uğrayan bu gencin İslâma geçişi, Muhammed Ali adını alışı bu kadar belirtilmiye değmez bir haber miydi. Böyle laik radyo olmaz olsun!

Seyyid Lokman tarafından Farsça ve manzum olarak yazılan ve Topkapı Sarayı Müzesi III.Ahmed Kitaplığına kayıtlı olan 1581 tarihli *Şehname-i Selim Han* el yazması içinde Ayasofya minyatürü.

عثمان رضي الله عنه

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

“Erzurumlular Başbakan’dan Ayasofya’nın Bir An Önce İbadete Açılmasını İstediler”

“Erzurumlular Başbakan’dan Ayasofya’nın Bir An Önce İbadete Açılmasını İstediler”, *Yeni İstiklal*, Sayı: 228, 22 Aralık 1965, s. 8.

“Ayasofya’nın müze haline getirildiği günün ahval ve şeraitini yaşamış olanlar, millî gururun rencidesi karşısında reaksiyon gösterip, bu mâbedi tekrar cami olarak hizmete açmak suretiyle müstevlilerin hakettiği dersi vermiş olacaklarından asla şüphemiz yoktur.

Ayasofya’nın ibadete açılması milletçe arzu edilmektedir. Bu davanın bir an önce halledilmesini isteyen vatandaşlar, dernekler ve sendikalar, dileklerini telgraf ve dilekçelerle Başbakana ve ilgili makamlara bildirmektedirler. Aşağıdaki telgraf Erzurum’da bulunan dernek, teşekkül, sendika ve cemiyetler tarafından Başbakan’a çekilmiştir:

Muhterem SÜLEYMAN DEMİREL

Başbakan

ANKARA

Trakya, 12 ada, Kıbrıs’tan sonra: İzmir, İstanbul ve Ege sahilleri üzerindeki sinsî Yunan emellerinin, Müslüman Türk kasabı Hrisostomos’un heykel kaidesindeki “Şehrimiz İzmir’in Yunanlılığını koruyan, kahraman.” ifadesiyle alenen tatbik safhasına konuluşu karşısında, Cennet Mekân Fatih’in kılıcı ve Ecdad Ordusunun şüheda kanlarıyla yazılı Ayasofya’nın camilik beratının yeniden ihyası günü gelmiştir. Vatan sathında yedisinden yetmişine millî varlığını, itibar ve şerefini muhafaza gibi meşrû bir esbab-ı mucibe ile meşbu her Müslüman Türk, bu karar anını sabırsızlıkla beklemektedir.

Millet emrinde, millî bir hizmetçi olan Hükûmetimizin önüne geçilmez bu millî arzuyu tahakkuk ettirmesi 32 milyonun yeni bir fetih günü yaşamasına iman ve gücünün tazelenmesine vesile olacaktır.

Ayasofya’nın müze haline getirildiği günün ahval ve şeraitini yaşamış olanlar, bugünün ahval ve şera-

9 Mart 1966

Devlet Nüshası

YENİ

Sayı: 228 — 22 ARALIK 1965

İstiklâl

12 Sayfa 50 Kuruş

• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •

Erzurumlular Başbakandan Ayasofyanın bir an önce ibadete açılmasını istediler

Ayasofya'nın ibâdete açılması milletçe arzu edilmektedir. Bu dâvanın bir an önce halledilmesini isteyen vatandaşlar, dernekler ve sendikalar, dileklerini telgraf ve dilekçelerle Başbakana ve ilgili makamlara bildirmektedirler. Aşağıdaki telgraf Erzurum'da bulunan dernek, teşekkül, sendika ve cemiyetler tarafından Başbakana çekilmiştir:

Muhterem SÜLEYMAN DEMİREL
BAŞBAKAN
ANKARA

Trakya, 12 ada, Kıbrıs'tan sonra: İzmir, İstanbul ve Ege sahilleri üzerindeki sinsî Yunan emellerinin, Müslüman TÜRK kasabı Hrisostomos'un heykel kaidesindeki «Şehrimiz İzmir'in Yunanlılığını koruyan, kahraman.» ifadesiyle alenen tatbik safhasına konuluşu karşısında, Cennet Mekân Fatihin kılıcı ve Ecdad Ordusunun şüheda kanlarıyla yazılı AYASOFYA'nın camilik beratının yeniden ihyası günü gelmiştir. Vatan sathında yedisinden yetmişine millî varlığını, itibar ve şerefini muhafaza gibi meşrû bir esbab-ı mucibe ile meşbu her Müslüman Türk, bu karar anını sabırsızlıkla beklemektedir.

Millet emrinde, milli bir hizmetçi olan Hükûmetimizin önüne geçilmez bu millî arzuyu tahakkuk ettirmesi 32 milyonun yeni bir fetih günü yaşamasına iman ve gücünün tazelenmesine vesile olacaktır.

Ayasofya'nın müze haline getirildiği günün ahval ve şeraitini yaşamış olanlar, bugünün ahval ve şeraiti içinde, millî gururun rencidesi karşısında bizden daha çok reaksiyon gösterip, bu mâbedi tekrar cami olarak hizmete açmak suretiyle müstevlilerin hakkettiği dersi vermiş olacaklarından asla şüphemiz yoktur.

Cefakâr Milletin bu şiddetli arzusunun, onun meşrû hükûmetince yalnız bir hükûmet kararından ibaret olan basit bir mani ile tavsanmıyacağından emin bulunuyoruz. Kaldı ki, artık millet, bu kendi öz arzusuna karşı çıkacak iç, dış veya gizli, aşikâr hiç bir kuvveti tanımıyacaktır. Artık millet reyinin mânasını idrâk ve namusunu korumak şuuruna ermiştir. Hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız Hakkın ve Halkın olduğu asrımızda millet emanetini alanların ona hürmet ve inkiyadında hassasiyet göstermelerini milletçe beklemek tabiî hakkımızdır.

Bu millî ve tarihî dâvayı şimdilik biz aşağıdaki teşekkül, dernek, sendika, cemiyetler ile binlerce Erzurumlu mühür ve imzaları ile Hükûmet huzuruna getiriyor. Ayasofyanın cami olarak hizmetinde Hükûmetin Millet karşısındaki ilk imtihanına intizar ediyoruz.

Cenab-ı Hakdan millet, hak ve hakikat uğrundaki dâvalarında hükûmetimizin muvaffakiyetlerini temenni ve her hak dâvada milletçe yanlarında olduğumuzu teyid ederiz.

Ayasofya'nın cami olarak tekrar hizmete açılmasını hükûmetten talep eden Dernek, Teşekkül, Sendika, Cemiyet ve vatandaşlar:

Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Erzurum Şubesi, Erzurum Esnaf Dernekleri Birliği, Araba ve Faytoncular Derneği, Alçı - Boya - Sıvacılar Derneği, Bakırcılar ve Kalaycılar Derneği, Elbseciler Derneği, Berberler Derneği, Demirciler Derneği, Fırın ve Pastacılar Derneği, Hancılar Derneği, Küçük Celepler Derneği, Kasaplar Derneği, Kuyumcular Derneği, Kunduracılar Derneği, Maden-İş Sanatkârları Derneği, Madenî Sanatlar Tamir ve İmalâtçılar Derneği, Nal - Mıh İmalâtçılar Cemiyeti, Otel ve Kahveciler Cemiyeti, Marangoz - Mobilya ve Duvarcılar Derneği, Sıhhî Su - Kaloriferciler Derneği, Lokantacılar Derneği, Elektrik Teknisyenleri Derneği, Otomobilciler Derneği, Terziler Derneği, Tuğlacılar Derneği, Fotoğrafçılar Derneği, İmam - Hatip Okulu Açma Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, Türk Basın Birliği, Yüksek Ticaret ve İktisatçılar Derneği, Erzurum Harb - İş Sendikası, Matbaacılar Derneği.

Geçmişten ibret levhaları:

CENAZE NAMAZI

iti içinde, millî gururun rencidesi karşısında bizden daha çok reaksiyon gösterip, bu mâbedi tekrar cami olarak hizmete açmak suretiyle müstevlilerin hakettiği dersi vermiş olacaklarından asla şüphemiz yoktur.

Cefakâr milletin bu şiddetli arzusunun, onun meşrû hükûmetince yalnız bir hükûmet kararından ibaret olan basit bir mani ile tavsanmayacağından emin bulunuyoruz. Kaldı ki, artık millet, bu kendi öz arzusuna karşı çıkacak iç, dış veya gizli, aşikâr hiç bir kuvveti tanımayacaktır. Artık millet reyinin mânasını idrâk ve namusunu korumak şuuruna ermiştir. Hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız Hakkın ve halkın olduğu asrımızda millet

emanetini alanların ona hürmet ve inkiyadında hassasiyet göstermelerini milletçe beklemek tabiî hakkımızdır.

Bu millî ve tarihî dâvayı şimdilik biz aşağıdaki teşekkül, dernek, sendika, cemiyetler ile binlerce Erzurumlu mühür ve imzaları ile Hükûmet huzuruna getiriyor. Ayasofya'nın cami olarak hizmetinde Hükûmetin millet karşısındaki ilk imtihanına intizar ediyoruz.

Cenab-ı Hakk'tan millet, hak ve hakikat uğrundaki dâvalarında Hükûmetimizin muvaffakiyetlerini temenni ve her hak dâvada milletçe yanlarında olduğumuzu teyid ederiz.

Ayasofya'nın cami olarak tekrar hizmete açılmasını hükûmetten talep eden Dernek, Teşekkül, Sendika, Cemiyet ve vatandaşlar:

Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Erzurum Şubesi, Erzurum Esnaf Dernekleri Birliği, Araba ve Faytoncular Derneği, Alçı, Boya, Sıvacılar Derneği, Bakırcılar ve Kalaycılar Derneği, Elbiseciler Derneği, Berberler Derneği, Demirciler Derneği, Fırın ve Pastacılar Derneği, Hancılar Derneği, Küçük Celepler Derneği, Kasaplar Derneği, Kuyumcular Derneği, Kunduracılar Derneği, Maden-İş Sanatkârları Derneği, Madeni Sanatlar Tamir ve İmalâtçılar Derneği, Nal-Mıh İmalâtçılar Cemiyeti, Otel ve Kahveciler Cemiyeti, Marangoz-Mobilya ve Duvarcılar Derneği, Sıhhî Su-Kaloriferciler Derneği, Lokantacılar Derneği, Elektrik Teknisyenleri Derneği, Otomobilciler Derneği, Terziler Derneği, Tuğlacılar Derneği, Fotoğrafçılar Derneği, İmam Hatip Okulu Açma Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, Türk Basın Birliği, Yüksek Ticaret ve İktisatçılar Derneği, Erzurum Harb-İş Sendikası, Matbaacılar Derneği.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

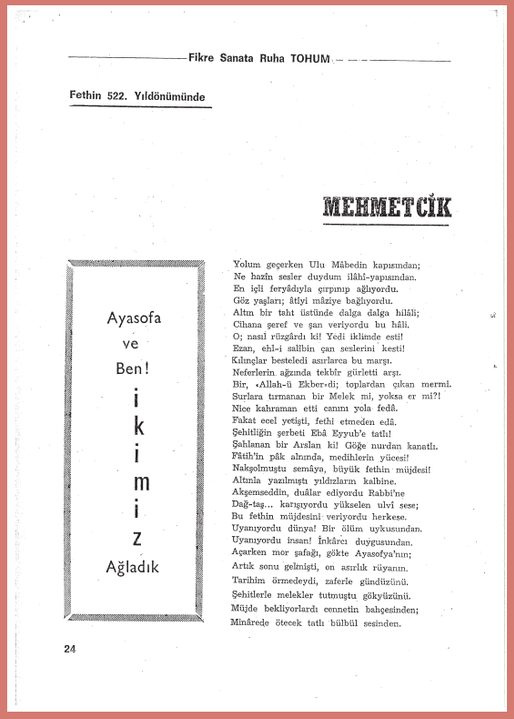
1938, Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerifi ve civarı.

Fethin 522. Yıldönümünde Ayasofya ve Ben Ağladık

Mehmetçik

Mehmetçik, "Fethin 522. Yıldönümünde Ayasofya ve Ben Ağladık", *Fikre Sanata Ruha Tohum*, Yıl: 8, Sayı: 88, Haziran 1975, ss. 24-25.

Fikre Sanata Ruha TOHUM

Fethin 522. Yıldönümünde

MEHMETÇİK

Ayasofya ve Ben! i k i m i z Ağladık

Yolum geçerken Ulu Mâbedin kapısından;
Ne hazîn sesler duydum ilâhî yapısından.
En içli feryâdıyla çırpınıp ağlıyordu.
Göz yaşları; âtîyi maziye bağlıyordu.
Altın bir taht üstünde dalga dalga hilâli;
Cihana şeref ve şan veriyordu bu hâli.
O; nasıl rüzgârdı ki! Yedi iklimde esti!
Ezan, ehl-i salîbin çan seslerini kesti!
Kılınçlar besteledi asırlarca bu marşı.
Neferlerin ağzında tekbîr gürletti arşı
Bir, «Allah-ü Ekber»di; toplardan çıkan mermi.
Surlara tırmanan bir Melek mi, yoksa er mi?!
Nice kahraman etti canını yola fedâ.
Fakat ecel yetişti, fethi etmeden edâ.
Şehitliğin şerbeti Ebâ Eyyub'e tatlı!
Şahlanan bir Arslan ki! Göğe nurdan kanatlı.
Fâtih'in pâk alnında, medihlerin yücesi!
Nakşolmuştu semâya, büyük fethin müjdesi!
Altınla yazılmıştı yıldızların kalbine.
Akşemseddin, duâlar ediyordu Rabbi'ne
Dağ-taş... karışıyordu yükselen ulvî sese;
Bu fethin müjdesini veriyordu herkese.
Uyanıyordu dünya! Bir ölüm uykusundan.
Uyanıyordu insan! İnkârcı duygusundan.
Açarken mor şafağı, gökte Ayasofya'nın;
Artık sonu gelmişti, on asırlık rüyanın.
Tarihim örmedeydi, zaferle gündüzünü.
Şehitlerle melekler tutmuştu gökyüzünü.
Müjde bekliyorlardı cennetin bahçesinden;
Minârede ötecek tatlı bülbül sesinden.

24

Yolum geçerken Ulu Mâbedin kapısından;
Ne hazîn sesler duydum ilâhî yapısından.
En içli feryâdıyla çırpınıp ağlıyordu.
Göz yaşları; âtîyi maziye bağlıyordu.
Altın bir taht üstünde dalga dalga hilâli;
Cihana şeref ve şan veriyordu bu hâli.
O; nasıl rüzgârdı ki! Yedi iklimde esti!
Ezan, ehl-i salîbin çan seslerini kesti!
Kılınçlar besteledi asırlarca bu marşı.
Neferlerin ağzında tekbîr gürletti arşı
Bir, "Allah-u Ekber"di; toplardan çıkan mermi.
Surlara tırmanan bir melek mi, yoksa er mi?
Nice kahraman etti canını yola fedâ.
Fakat ecel yetişti, fethi etmeden edâ.
Şehitliğin şerbeti Ebâ Eyyub'e tatlı!
Şahlanan bir arslan ki, göğe nurdan kanatlı.
Fatih'in pâk alnında, medihlerin yücesi!
Nakşolmuştu semaya, büyük fethin müjdesi!
Altınla yazılmıştı yıldızların kalbine.
Akşemseddin, duâlar ediyordu Rabbi'ne
Dağ-taş... karışıyordu yükselen ulvî sese
Bu fethin müjdesini veriyordu herkese.
Uyanıyordu dünya! Bir ölüm uykusundan.
Uyanıyordu insan, inkârcı duygusundan.
Açarken mor şafağı, gökte Ayasofya'nın;
Artık sonu gelmişti, on asırlık rüyanın.
Tarihim örmedeydi, zaferle gündüzünü.
Şehitlerle melekler tutmuştu gökyüzünü.
Müjde bekliyorlardı cennetin bahçesinden;
Minârede ötecek tatlı bülbül sesinden.

Zaferin rüzgârıyla, ezanlar dalgalandı!
Nur okyanusu gibi, gönüller çalkalandı!
Ayasofya! Kulların dünyada güzel yurdu!
Bir fethin müjdesini, ezanlarla duyurdu.
Şimdi, nerde ezanlar? Susmuş, taşların dili!
Ramazan gecesinde, yanmaz olmuş kandili!
Tatlı bülbül sesleri, bahçesinden gelmiyor!
Artık, Kur'ân sesleri, kubbede yükselmiyor!
Taşıyla toprağıyla ağlayan bu âbide;
Göz yaşından bir umman, sanki, durur camide.
Elem, üstüne yuva yapmış kûfî hatların;
Bir numunesi olmuş yükselen feryatların.
Güzelim Ayasofyam; mahkûm edilmiş hiç'e,
Kalbindeki yanardağ, elem, keder iç içe.
Boynunda yalnız zincir, ellerinde kelepçe!
İçinde karanlıklar deniz, korkular kepçe!
Nur tahtını kapatmış, kara kara perdeler.
Çiçeklerin öptüğü secdelerim nerdeler?
Arşa uzanan yollar; secdelerde düğümlü.
İbâdet kula kanat, fakat insan ölümlü.
Sen... Garip Ayasofya'm! Ağlama çağındasın.
O kanlı yaşlarınla; zehirin ağındasın.
Yeni tarihimizi; hüznünle yazacağız!
Kurulan tuzakları, kökünden kazacağız!
Fethimin müjdesini, yine Sen vereceksin.
Zaferli günlerimi, yine, Sen dereceksin.
Yarın biz, senin için, çıkacağız akına!
Ağlama... Ayasofya'm! Yeter... Allah aşkına.

İstanbul, 7 Mayıs 1975

Ayasofya'ya Haçlı Bayrak Dikmek Sevdasında Olanlar

T. Reis

T. Reis, "Ayasofya'ya Haçlı Bayrak Dikmek Sevdasında Olanlar", *Yeni İstiklal*, Sayı: 228, 22 Aralık 1965, s. 9.

"Ayasofya'nın müze haline getirildiği günün ahval ve şeraitini yaşamış olanlar, millî gururun rencidesi karşısında reaksiyon gösterip, bu mâbedi tekrar cami olarak hizmete açmak suretiyle müstevlilerin hakettiği dersi vermiş olacaklarından asla şüphemiz yoktur.

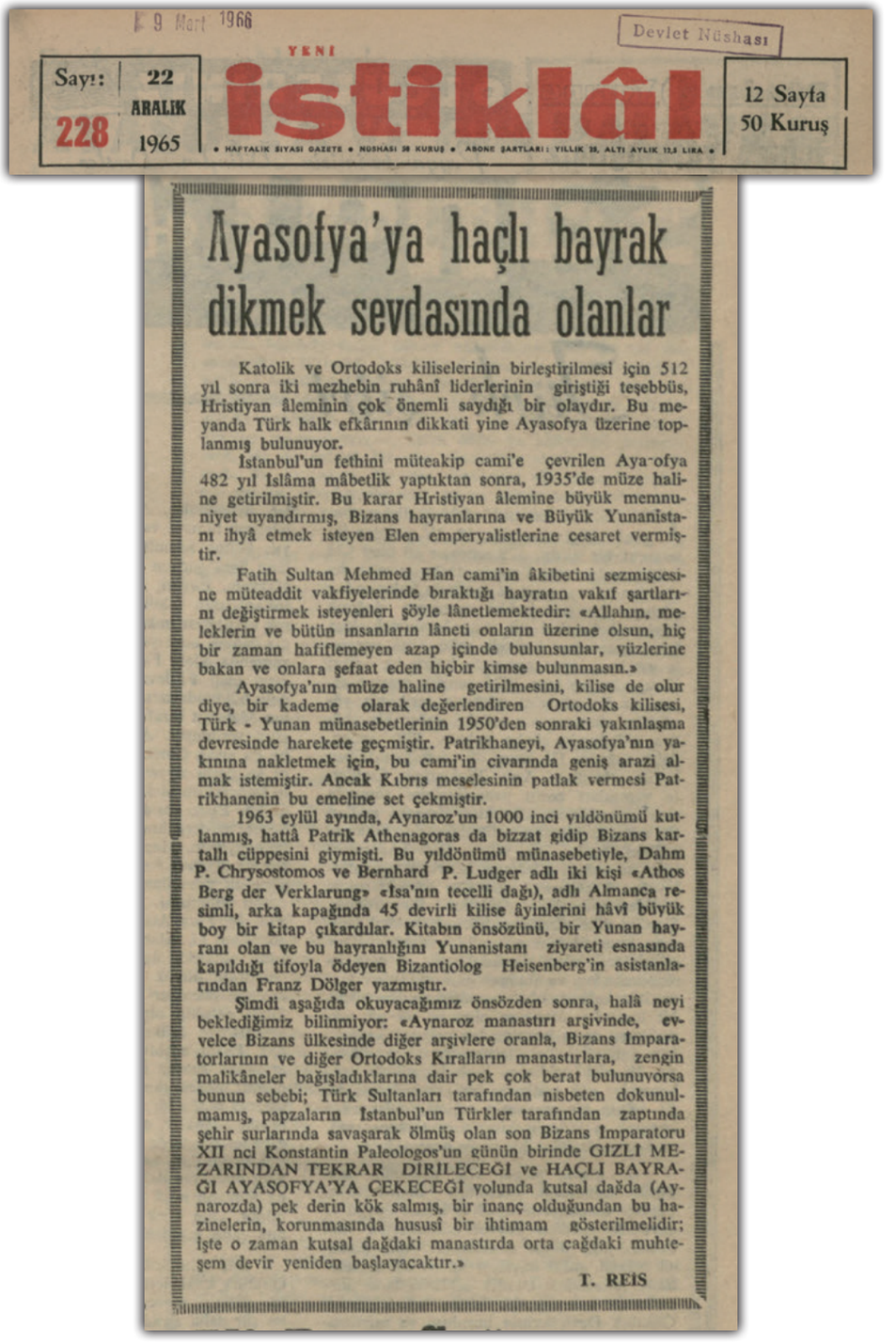
Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesi için 512 yıl sonra iki mezhebin ruhânî liderlerinin giriştiği teşebbüs, Hıristiyan âleminin çok önemli saydığı bir olaydır. Bu meyanda Türk halk efkarının dikkati yine Ayasofya üzerine toplanmış bulunuyor.

İstanbul'un fethini müteakip camiye çevrilen Ayasofya 482 yıl İslâm'a mâbetlik yaptıktan sonra, 1935'te müze haline getirilmiştir. Bu karar Hıristiyan âleminde büyük memnuniyet uyandırmış, Bizans hayranlarına ve büyük Yunanistan'ı ihyâ etmek isteyen Elen emperyalistlerine cesaret vermiştir.

Fatih Sultan Mehmed Han caminin âkıbetini sezmişçesine ve müteaddit vakfiyelerinde bıraktığı hayratın vakıf şartlarını değiştirmek isteyenleri şöyle lânetlemektedir: "Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerine olsun, hiçbir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar, yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın."

Ayasofya'nın müze haline getirilmesini, kilise de olur diye, bir kademe olarak değerlendiren Ortodoks kilisesi, Türk-Yunan münasebetlerinin 1950'den sonraki yakınlaşma devresinde harekete geçmiştir. Patrikhaneyi, Ayasofya'nın yakınına nakletmek için, bu camiin civarında geniş arazi almak istemiştir. Ancak Kıbrıs meselesinin patlak vermesi Patrikhanenin bu emeline set çekmiştir.

1963 Eylül ayında Aynaroz'un 1000'inci yıldönü-

9 Mart 1966

Devlet Nüshası

YENİ
Sayı: 228 — 22 ARALIK 1965
istiklâl
• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •
12 Sayfa 50 Kuruş

Ayasofya'ya haçlı bayrak dikmek sevdasında olanlar

Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesi için 512 yıl sonra iki mezhebin ruhânî liderlerinin giriştiği teşebbüs, Hristiyan âleminin çok önemli saydığı bir olaydır. Bu meyanda Türk halk efkârının dikkati yine Ayasofya üzerine toplanmış bulunuyor.

İstanbul'un fethini müteakip cami'e çevrilen Aya-ofya 482 yıl Islâma mâbetlik yaptıktan sonra, 1935'de müze haline getirilmiştir. Bu karar Hristiyan âlemine büyük memnuniyet uyandırmış, Bizans hayranlarına ve Büyük Yunanistanı ihyâ etmek isteyen Elen emperyalistlerine cesaret vermiştir.

Fatih Sultan Mehmed Han cami'in âkibetini sezmişcesine müteaddit vakfiyelerinde bıraktığı hayratın vakıf şartlarını değiştirmek isteyenleri şöyle lânetlemektedir: «Allahın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerine olsun, hiç bir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar, yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın.»

Ayasofya'nın müze haline getirilmesini, kilise de olur diye, bir kademe olarak değerlendiren Ortodoks kilisesi, Türk - Yunan münasebetlerinin 1950'den sonraki yakınlaşma devresinde harekete geçmiştir. Patrikhaneyi, Ayasofya'nın yakınına nakletmek için, bu cami'in civarında geniş arazi almak istemiştir. Ancak Kıbrıs meselesinin patlak vermesi Patrikhanenin bu emeline set çekmiştir.

1963 eylül ayında, Aynaroz'un 1000 inci yıldönümü kutlanmış, hattâ Patrik Athenagoras da bizzat gidip Bizans kartallı cüppesini giymişti. Bu yıldönümü münasebetiyle, Dahm P. Chrysostomos ve Bernhard P. Ludger adlı iki kişi «Athos Berg der Verklarung» «İsa'nın tecelli dağı), adlı Almanca resimli, arka kapağında 45 devirli kilise âyinlerini hâvî büyük boy bir kitap çıkardılar. Kitabın önsözünü, bir Yunan hayranı olan ve bu hayranlığını Yunanistanı ziyareti esnasında kapıldığı tifoyla ödeyen Bizantiolog Heisenberg'in asistanlarından Franz Dölger yazmıştır.

Şimdi aşağıda okuyacağımız önsözden sonra, halâ neyi beklediğimiz bilinmiyor: «Aynaroz manastırı arşivinde, evvelce Bizans ülkesinde diğer arşivlere oranla, Bizans İmparatorlarının ve diğer Ortodoks Kıralların manastırlara, zengin malikâneler bağışladıklarına dair pek çok berat bulunuyorsa bunun sebebi; Türk Sultanları tarafından nisbeten dokunulmamış, papzaların İstanbul'un Türkler tarafından zaptında şehir surlarında savaşarak ölmüş olan son Bizans İmparatoru XII nci Konstantin Paleologos'un günün birinde GİZLİ MEZARINDAN TEKRAR DİRİLECEĞİ ve HAÇLI BAYRAĞI AYASOFYA'YA ÇEKECEĞİ yolunda kutsal dağda (Aynarozda) pek derin kök salmış, bir inanç olduğundan bu hazinelerin, korunmasında hususî bir ihtimam gösterilmelidir; işte o zaman kutsal dağdaki manastırda orta cağdaki muhteşem devir yeniden başlayacaktır.»

T. REİS

mü kutlanmış, hatta Patrik Athenagoras da bizzat gidip Bizans kartallı cüppesini giymiştir Bu yıldönümü münasebetiyle, Dahm P. Chrysostomos ve Bernhard P. Ludger adlı iki kişi "Athos Berg der Verklarung" (İsa'nın tecelli dağı), adlı Almanca resimli, arka kapağında 45 devirli kilise âyinlerini hâvî büyük boy bir kitap çıkardılar. Kitabın önsözünü, bir Yunan hayranı olan ve bu hayranlığını Yunanistan'ı ziyareti esnasında

kapıldığı tifoyla ödeyen Bizantiolog Heisenberg'in asistanlarından Franz Dölger yazmıştır.

Şimdi aşağıda okuyacağımız önsözden sonra, hâlâ neyi beklediğimiz bilinmiyor: "Aynaroz manastırı arşivinde, evvelce Bizans ülkesinde diğer arşivlere oranla, Bizans imparatorlarının ve diğer Ortodoks krallarının manastırlara, zengin malikâneler bağışladıklarına dair pek çok berat bulunuyorsa bunun sebebi; Türk Sultanları tarafından nisbeten dokunulmamış, papazların İstanbul'un Türkler tarafından zaptında şehir surlarında savaşarak ölmüş olan son Bizans İmparatoru XII'nci Konstantin Paleologos'un günün birinde GİZLİ MEZARINDAN TEKRAR DİRİLECEĞİ VE HAÇLI BAYRAĞI AYASOFYA'YA ÇEKECEĞİ yolunda kutsal dağda (Aynaroz'da) pek derin kök salmış, bir inanç olduğundan bu hazinelerin, korunmasında hususî bir ihtimam gösterilmelidir. İşte o zaman kutsal dağdaki manastırda orta çağdaki muhteşem devir yeniden başlayacaktır."

Fatih ve Ayasofya

Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ

Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ, "Fatih ve Ayasofya", *Tarih Dünyası*, Sayı: 26, Mart 1966, ss. 2192-2194.

TARİH Dünyası

FATİH ve AYASOFYA

Batılı tarihçiler bu büyük Türk hükümdarı hakkında kasıtlı hükümler vermiştir. Görgü şahidi Polonyalı bir Yeniçerinin hâtıraları ise, aksini ortaya koymaktadır

Yazan : Prof. Dr. ŞEHABEDDİN TEKİNDAĞ

İstanbul'un fethi günü, doğru gittiği Ayasofya'ya karşı hürmetkâr bir şekilde hareket eden Fâtih Sultan Mehmed hakkında çağdaş Lâtin ve Rum müelliflerinin hurâfe ile karışık verdikleri haberler, hıristiyanlık taassubu ile hareket eden batılı müellifler tarafından bir hakikat gibi benimsenmiş, mağlûplar hakkında hudutsuz müsâmaha gösteren bu büyük Türk Hakanı'na bir takım müfrit hareketler isnat edilmiştir. Hemen belirtelim ki, başta müteveffâ Gustav Schlumberger olmak üzere Franz Babinger ve S. Runciman gibi Bizans hayranı batılı müellifler, bu hususta bir takım zuhullerde bulunmuş, hâdiseye şâhid çağdaş, fakat bitaraf müelliflerin kayıtlarını sükûtla geçerek, Ayasofya'da cereyan eden hâdiselere şâhid olmayan hayalperest Grek ve Lâtin müelliflerin hakikatle ilgisi olmayan haberlerini benimsemişlerdir. Şüphesiz, bitaraf bir ilim adamının, çağdaş Lâtin ve Rum kaynaklarını, Osmanlı - Türk kaynaklarında mevcud malûmatla karşılaştırması, bu suretle iki tarafın haberlerine aynı zamanda önem vermesi icap eder.

Bu bakımdan, biz, Fâtih'in Ayasofya hakkındaki fikir ve düşüncelerini her iki tarafın ifâdelerine, bilhassa, hâdisenin şâhidi Polonyalı Yeniçerinin 1498 de kaleme almış olduğu hatıratına ve ihmal edilmiş çağdaş bir kaynağa istinat etmek suretiyle belirtmeğe çalışacağız.

POLONYALI BİR YENİÇERİNİN ANLATTIKLARI

1453 senesi Mayısının 29 uncu Salı günü sabahından itibâren İstanbul'u iş-

Grelot'ya göre 18 nci yüzyılda Ayasofya

— 2192 —

Batılı tarihçiler bu büyük Türk hükümdarı hakkında kasıtlı hükümler vermiştir. Görgü şahidi Polonyalı bir Yeniçerinin hâtıraları ise, aksini ortaya koymaktadır.

İstanbul'un fethi günü, doğru gittiği Ayasofya'ya karşı hürmetkâr bir şekilde hareket eden Fatih Sultan Mehmed hakkında çağdaş Lâtin ve Rum müelliflerinin hurâfe ile karışık verdikleri haberler, hıristiyanlık taassubu ile hareket eden batılı müellifler tarafından bir hakikat gibi benimsenmiş, mağluplar hakkında hudutsuz müsamaha gösteren bu büyük Türk Hakanı'na bir takım müfrit hareketler isnat edilmiştir. Hemen belirtelim ki, başta müteveffa Gustav Schlumberger olmak üzere Franz Babinger ve S. Runciman gibi Bizans hayranı batılı müellifler, bu hususta bir takım zuhullerde bulunmuş, hadiseye şahid çağdaş, fakat bîtaraf müelliflerin kayıtlarını sükûtla geçerek, Ayasofya'da cereyan eden hadiselere şahit olmayan hayalperest Grek ve Lâtin müelliflerin hakikatle ilgisi olmayan haberlerini benimsemişlerdir. Şüphesiz, bîtaraf bir ilim adamının, çağdaş Lâtin ve Rum kaynaklarını, Osmanlı-Türk kaynaklarında mevcud malumatla karşılaştırması, bu suretle iki tarafın haberlerine aynı zamanda önem vermesi icap eder.

Bu bakımdan, biz, Fatih'in Ayasofya hakkındaki fikir ve düşüncelerini her iki tarafın ifadelerine, bil-

hassa, hadisenin şahidi Polonyalı Yeniçerinin 1498'de kaleme almış olduğu hatıratına ve ihmal edilmiş çağdaş bir kaynağa istinat etmek suretiyle belirtmeye çalışacağız.

Polonyalı Bir Yeniçerinin Anlattıkları

1453 senesi Mayısının 29'uncu Salı günü sabahından itibaren İstanbul'u işgale başlayan Türkler, hadiseye çağdaş müelliflerden Phrantzes'e göre saat iki buçukta, Dukas'a göre ise sekizde bütün şehre hakim olmuşlardı. Olayların çağdaşı Polonyalı Yeniçerinin ifadesine göre[1], şehrin mukavemetinin kırılmış ve şehirlilerin itaati temin edilmiş olmasına rağmen, herhangi bir suikasta maruz kalmak endişesiyle, Sancak Beyleri ile maiyetindeki askerleri daha evvel şehre sokan Fatih, bütün sokakları tutturmuş ve Bizans İmparatorluğunun tevarüs ettiği servete hukuken sahip olarak, merasimle, Topkapu (Porta Ste. Romano) sundan şehre girmiştir. Polonyalı Yeniçerinin ifadesi ile bağdaşan bir kaynak da[2], At Meydanı (Hipodrom) dan geçerek doğu imparatorluğunun embleme'i Ayasofya'ya vasıl olan Fatih'in Türk ve Rum ölülerinin toplatılıp yakılmasını emrettiği kayıtlıdır.

Polonyalı Yeniçerinin belirttiğine göre, patrik, (?)[3] ruhban ve ahalinin birikmiş bulunduğu bu kilisenin önünde atından inen Fatih, ibadet için başını örttükten sonra mukaddes mahalde durmuş ve başta patrik (?) olmak üzere yerlere kapanarak ağlayan halka eli ile susmalarını işaret etmiştir. "Ayağa kalk! Ben Sultan Mehemmed, sana, arkadaşlarına ve bütün toplananlara söylüyorum ki, bu günden itibaren artık hayatınız ve hürriyetiniz için benim gazabımdan korkmayınız!" şeklinde bir hitabede bulunduğunu ifade eden müellif, genç hükümdarın başta paşalar ve sancak beyleri olmak üzere askerlerine, halka hiçbir fenalık yapmamalarını emir, halkın ise selametle evlerine gitmelerini arzu ettiğini kaydeder.

1204'te vuku bulan korkunç Lâtin yağmasının acı hatıralarını taşıyan bu kiliseye karşı[4] hürmetkâr davranan Fatih, buraya zarar vermek isteyen bir askeri bizzat menetmiş, şehrin bütün binaları gibi burasının da kendisine ait olduğunu ilan ettirip, müezzinlerinden birini mihraba çıkarmış ve ezan-ı Muhammedî, ilk defa, bu eski kilisede okunarak mü'minleri namaza davet etmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki, Fatih'in emriyle mermerden kıbleye alelacele min-

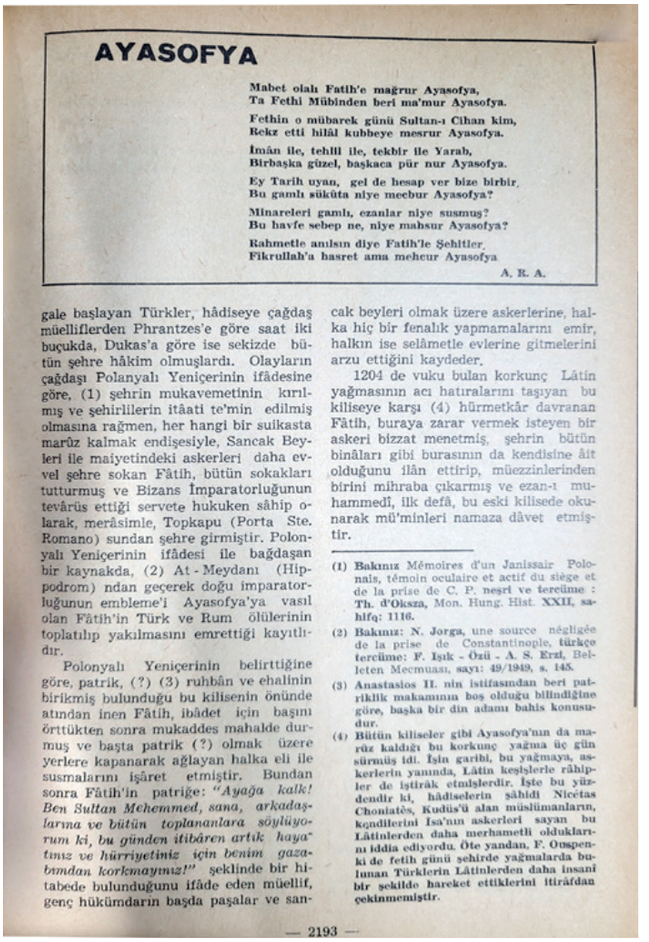
---

1 Bkz.: Mémories d'un Janissair Polonais, témoin oculaire et actif du siège et de la prise de C.P. neşir ve tercüme: Th. d'Oksza, Mon. Hung. Hist. XXII, s. 1116.

2 Bkz.: N. Jorga, une source négligée de la prise de Constantinople, Türkçe Tercüme: F. Işık Özü, A.S. Erzl, Belleten Mecmuası, Sayı: 49, 1949, s. 145.

3 Anastasios II'nin istifasından beri patriklik makamının boş olduğu bilindiğine göre, başka bir din adamı bahis konusudur.

4 Bütün kiliseler gibi Ayasofya'nın da maruz kaldığı bu korkunç yağma üç gün sürmüş idi. İşin garibi, bu yağmaya, askerlerin yanında, Lâtin keşişlerle rahipler de iştirak etmişlerdir. İşte bu yüzdendir ki, hadiselerin şahidi Nicétas Choniatès, Kudüs'ü alan müslümanların, kendilerini İsa'nın askerleri sayan bu Lâtinlerden daha merhametli olduklarını iddia ediyordu. Öte yandan, F. Ouspenki de fetih günü şehirde yağmalarda bulunan Türklerin Lâtinlerden daha insani bir şekilde hareket ettiklerini itiraftan çekinmemiştir.

AYASOFYA

Mabet olalı Fatih'e mağrur Ayasofya,
Ta Fethi Mübinden beri ma'mur Ayasofya.

Fethin o mübarek günü Sultan-ı Cihan kim,
Rekz etti hilâl kubbeye mesrur Ayasofya.

İmân ile, tehlil ile, tekbir ile Yarab,
Birbaşka güzel, başkaca pür nur Ayasofya.

Ey Tarih uyan, gel de hesap ver bize birbir,
Bu gamlı süküta niye mecbur Ayasofya?

Minareleri gamlı, ezanlar niye susmuş?
Bu havfe sebep ne, niye mahsur Ayasofya?

Rahmetle anılsın diye Fatih'le Şehitler,
Fikrullah'a hasret ama mehcur Ayasofya

A. R. A.

gale başlayan Türkler, hâdiseye çağdaş müelliflerden Phrantzes'e göre saat iki buçukda, Dukas'a göre ise sekizde bütün şehre hâkim olmuşlardı. Olayların çağdaşı Polanyalı Yeniçerinin ifâdesine göre, (1) şehrin mukavemetinin kırılmış ve şehirlilerin itâati te'min edilmiş olmasına rağmen, her hangi bir suikasta marûz kalmak endişesiyle, Sancak Beyleri ile maiyetindeki askerleri daha evvel şehre sokan Fâtih, bütün sokakları tutturmuş ve Bizans İmparatorluğunun tevârüs ettiği servete hukuken sâhip olarak, merâsimle, Topkapu (Porta Ste. Romano) sundan şehre girmiştir. Polonyalı Yeniçerinin ifâdesi ile bağdaşan bir kaynakda, (2) At-Meydanı (Hippodrom) ndan geçerek doğu imparatorluğunun embleme'i Ayasofya'ya vasıl olan Fâtih'in Türk ve Rum ölülerinin toplatılıp yakılmasını emrettiği kayıtlıdır.

Polonyalı Yeniçerinin belirttiğine göre, patrik, (?) (3) ruhbân ve ehalinin birikmiş bulunduğu bu kilisenin önünde atından inen Fâtih, ibâdet için başını örttükten sonra mukaddes mahalde durmuş ve başta patrik (?) olmak üzere yerlere kapanarak ağlayan halka eli ile susmalarını işâret etmiştir. Bundan sonra Fâtih'in patriğe: *"Ayağa kalk! Ben Sultan Mehemmed, sana, arkadaşlarına ve bütün toplananlara söylüyorum ki, bu günden itibâren artık haya"tınız ve hürriyetiniz için benim gazabımdan korkmayınız!"* şeklinde bir hitabede bulunduğunu ifâde eden müellif, genç hükümdarın başda paşalar ve sancak beyleri olmak üzere askerlerine, halka hiç bir fenalık yapmamalarını emir, halkın ise selâmetle evlerine gitmelerini arzu ettiğini kaydeder.

1204 de vuku bulan korkunç Lâtin yağmasının acı hatıralarını taşıyan bu kiliseye karşı (4) hürmetkâr davranan Fâtih, buraya zarar vermek isteyen bir askeri bizzat menetmiş, şehrin bütün binâları gibi burasının da kendisine âit olduğunu ilân ettirip, müezzinlerinden birini mihraba çıkarmış ve ezan-ı muhammedî, ilk defâ, bu eski kilisede okunarak mü'minleri namaza dâvet etmiştir.

(1) Bakınız Mémoires d'un Janissair Polonais, témoin oculaire et actif du siège et de la prise de C. P. neşri ve tercüme : Th. d'Okssa, Mon. Hung. Hist. XXII, sahife: 1116.

(2) Bakınız: N. Jorga, une source négligée de la prise de Constantinople, türkçe tercüme: F. Işık - Özü - A. S. Erzi, Belleten Mecmuası, sayı: 49/1949, s. 145.

(3) Anastasios II. nin istifâsından beri patriklik makamının boş olduğu bilindiğine göre, başka bir din adamı bahis konusudur.

(4) Bütün kiliseler gibi Ayasofya'nın da marûz kaldığı bu korkunç yağma üç gün sürmüş idi. İşin garibi, bu yağmaya, askerlerin yanında, Lâtin keşişlerle râhipler de iştirâk etmişlerdir. İşte bu yüzdendir ki, hâdiselerin şâhidi Nicetas Choniatès, Kudüs'ü alan müslümanların, kendilerini İsa'nın askerleri sayan bu Lâtinlerden daha merhametli olduklarını iddia ediyordu. Öte yandan, F. Ouspenski de fetih günü şehirde yağmalarda bulunan Türklerin Lâtinlerden daha insanî bir şekilde hareket ettiklerini itirâfdan çekinmemiştir.

— 2193 —

Ayasofya'nın 1493 yılına ait eski bir Alman tasviri.

Öyle anlaşılıyor ki, Fâtih'in emri ile mermerden kıbleye alelâcele minber ve mahfil yapılarak cuma gününe yetiştirilmesine çalışıldığı bir sırada, Ayasofya dahilinde bâzı tâdilât yapılmıştır. Nitekim, evvelce mevcut resimler ile altın mozayikler, üstleri ince bir badana ile örtülmek suretiyle kapatıldığı gibi, papazlar ile halkı ayıran parmaklıklı bölme de kaldırılmış ve 1204 Lâtin istilâsından masûn kalabilmiş bir kısım mukaddes eşya da dışarı çıkarılmıştır (5). 1544 de P. Gyllius ile Jerome Maurand'nın, 1547 de bizzat kubbeye çıkan Chesneau'nın Ayasofya'nın altın mozayikleri hakkında verdikleri bilgileri dikkat nazarına alacak olursak, mozayiklerin badana ve çirkin çiçeklerle örtülmesi 19. yüzyıldadır.

Bu hazırlıklar sırasında şehri eserleriyle birlikte tetkik eden Fâtih, ertesi gün yeniden ziyâret ettiği Ayasofya'nın kubbesine çıkmıştır.

AYASOFYA'DA İLK CUMA NAMAZI

1 Haziran Cuma günü, Türk ve İslâm tarihinin en müstesnâ günlerinden biri olmuştur. Zirâ, o gün, Fâtih, cemâatle birlikte namaz kılmış, sonradan ilk tefsir dersini mihrabın yanındaki serin pencere önünde veren hocası Ak-Şemseddîn, ilk defâ, minbere çıkarak, önce doğunun ilk metropolidlik kilisesi, şimdi de Türk ve İslâm dünyasının en büyük câmisi olan Ayasofya'da Türk Hakanı namına hutbe okumuştur. Namazı müteakip patriklik makamı ile meşgul olan Fâtih, Anastasios II. nin istifâsından beri boş kalan bu makamı metrûk ve sahipsiz bırakmak elinde olduğu halde, galiplerin mağlûplarla bir arada yaşamalarını te'min maksadiyle, yeni bir patrik seçilmesini emretmişti. Bu emir üzerine toplanan kilise başları, ruhbân ve şehirde yeniden toplanan halk, lâik sınıfına mensup Osmanlı tarafdarı Georgios Skolarios'ı Gennadios nâmı ile patrik intihap ettiler. Seçimi müteakip Gennadios'u yemeğe dâvet eden Fâtih, ona ruhânî hâkimiyeti temsil eden patriklik âsası ile tâcını verdiği gibi, yeni patriklik makamı olarak da Havâriyûn Kilisesi (St.-Apotres, sonradan: Fâtih câmii) ni tahsis etmiştir. (6)

Fâtih'in, vakfiyelerde *el-Câmi'ü'l-Kebîr'ü'l-Atik* (Eski Büyük Câmi) olarak zikredilen Ayasofya'nın bakımına büyük bir önem verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim, pek çok erazi, mahalle, dükkân ve akarın bu sırada Ayasofya'ya vakf ve tahsis edildiği bilinmektedir. Öte yandan, Fâtih, Ayasofya'nın menşei hakkında sayısız efsânelerin toplanarak yazılmasını emretmişti. Bu emir üzerine, Derviş Şems ile İbn Müneccim, rumcadan tercümelerde bulundukları gibi, daha Fâtih devrinde Câmiin vakıflarını tespit etmekle vazifeli olduğu *Ayasofya Vakıfları Tahrir Defteri*'nde kayıtlı Ahmed b. Ahmed el-Münşiyü'l-Cilâni de 1489 da, rumca numunelerine göre, Ayasofya'nın farsça bir tarihini yazmış. Şemseddin-i Karamanî gibi müellifler de, Ayasofya'nın önemi ve mimarî durumunu belirten eserler kaleme almışlardır.

(5) Mukaddes eşyalardan bir kısmı Bayezid-Cem mücâdelesi sırasında batıya gönderilmiştir.

(6) Bununla beraber patriklik makamı 1455 de Pammakaristos manastırı (Fethiye Câmii) na, 1586 veya 1591 de ise, bugünkü yerine, yâni Aziz Georgios manastırı'na nakledilmiştir.

— 2194 —

ber ve mahfil yapılarak Cuma gününe yetiştirilmesine çalışıldığı bir sırada, Ayasofya dahilinde bazı tadilat yapılmıştır. Nitekim, evvelce mevcut resimler ile altın mozayikler, üstleri ince bir badana ile örtülmek suretiyle kapatıldığı gibi, papazlar ile halkı ayıran parmaklıklı bölme de kaldırılmış ve 1204 Lâtin istilasından masun kalabilmiş bir kısım mukaddes eşya da dışarı çıkarılmıştır.[5] 1544'te P. Gyllius ile Jerome Maurand'ın, 1547'de bizzat kubbeye çıkan Chesneau'nın Ayasofya'nın altın mozayikleri hakkında verdikleri bilgileri dikkat nazarına alacak olursak, mozayiklerin badana ve çirkin çiçeklerle örtülmesi 19. yüzyıldadır.

Bu hazırlıklar sırasında şehri eserleriyle birlikte tedkik eden Fatih, ertesi gün yeniden ziyaret ettiği Ayasofya'nın kubbesine çıkmıştır.

5 Mukaddes eşyalardan bir kısmı Bayezid-Cem mücadelesi sırasında batıya gönderilmiştir.

Ayasofya'da İlk Cuma Namazı

1 Haziran Cuma günü, Türk ve İslâm tarihinin en müstesna günlerinden biri olmuştur. Zira, o gün, Fatih, cemaatle birlikte namaz kılmış, sonradan ilk tefsir dersini mihrabın yanındaki serin pencere önünde veren hocası Akşemseddin, ilk defa, minbere çıkarak, önce doğunun ilk metropolitlik kilisesi, şimdi de Türk ve İslâm dünyasının en büyük camisi olan Ayasofya'da Türk Hakanı namına hutbe okumuştur. Namazı müteakip patriklik makamı ile meşgul olan Fatih, Anastasios II'nin istifasından beri boş kalan bu makamı metruk ve sahipsiz bırakmak elinde olduğu halde, galiplerin mağluplarla bir arada yaşamalarını temin maksadıyla, yeni bir patrik seçilmesini emretmişti. Bu emir üzerine toplanan kilise başları, ruhban ve şehirde yeniden toplanan halk, lâik sınıfına mensup Osmanlı taraftarı Georgios Skolarios'ı Gennadios namı ile patrik intihap ettiler. Seçimi müteakip Gennadios'u yemeğe daven eden Fatih, ona ruhani hakimiyeti temsil eden patriklik asası ile tacını verdiği gibi, yeni patriklik makamı olarak da Havâriyyûn Kilisesi'ni (St. Apotres, sonradan: Fatih Camii) tahsis etmiştir.[6]

Fatih'in, vakfiyelerde el-Cami'ü'l-Kebîrü'l-Atik (Eski Büyük Cami) olarak zikredilen Ayasofya'nın bakımına büyük bir önem verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim, pek çok arazi, mahalle, dükkân ve akarın bu sırada Ayasofya'ya vakf ve tahsis edildiği bilinmektedir. Öte yandan, Fatih, Ayasofya'nın menşei hakkında sayısız efsanelerin toplanarak yazılmasını emretmişti. Bu emir üzerine, Derviş Şems ile İbn Müneccim, rumcadan tercümelerde bulundukları gibi daha Fatih devrinde Camiin vakıflarını tespit etmekle vazifeli olduğu Ayasofya Vakıfları Tahrir Defteri'nde kayıtlı Ahmed b. Ahmed el-Münşiyü'l-Cîlânî de 1489'da rumca numunelerine göre, Ayasofya'nın Farsça bir tarihini yazmış, Şemseddin-i Karamanî gibi müellifler de Ayasofya'nın önemini ve mimari durumunu belirten eserler kaleme almışlardır.

6 Bununla beraber patriklik makamı 1455'te Pammakaristos Manastırı'na (Fethiye Camii), 1586 veya 1591'de ise, bugünkü yerine, yani Aziz Georgios Manastırı'na nakledilmiştir.

Ayasofya Minârelerini Nasıl Kurtardım?

İbrahim Hakkı Konyalı

İbrahim Hakkı Konyalı, "Ayasofya Minârelerini Nasıl Kurtardım?", *Yeni İstiklal*, Sayı: 244, 13 Nisan 1966, s. 4.

İbrahim Hakkı Konyalı

Aşağıdaki yazı yakın tarihimizin yüz kızartıcı teşebbüslerinden birinin hikâyesidir. Yıl bin dokuz yüz otuz küsur... CHP oligarşisinin azgın günlerinden biri... İstanbul Müzeler Müdürlüğüne Ankara'dan bir telefon geliyor. "Küçük ve Büyük Ayasofya camilerinin minârelerini bu gece yıkacaksınız!.." İbrahim Hakkı Konyalı Üstadımız o günleri yaşamış bir Türk tarihçisi olarak, aşağıdaki satırlarda bu korkunç teşebbüsün nasıl önlendiğini anlatıyor:

Bir gün bana İstanbul Müzeler Mimarı merhum Kemal Altan geldi. İki gözü iki çeşme ağlıyordu.

Kemal Altan, tarihî Türk ve İslâm eserlerinin üstüne titreyen, dede yadigârlarının üstüne toz kondurmayan Allah'ını, şerefli tarihini seven, yeni deyimle milliyetçi, mukaddesatçı büyük bir sanatkâr idi.

"Yıktılar, bu gece yıktılar!", diyordu. Hıçkırıklarını tutamıyor, "Sülün gibi minâreyi bir gecede temeline kadar yıktılar, yerle bir ettiler!" diyordu. İri göz yaşı tanelerini mendiline içirdikten sonra:

"Nereye gideyim? Sana geldim. Dertlerimi dökeyim", dedi. Kırık ve ağlayan bir sesle anlattı.

İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan, evvelki gün beni çağırdı.

"Ayasofyaların (Büyük ve Küçük Ayasofya Cami-

lerinin) minârelerini yıkacağız. Emir aldım", dedi. "Dün gece sabaha kadar Kadırga civarındaki Küçük Ayasofya Camiinin, bulutlarla öpüşen, şerefe altı istalaktitli, muntazam kesme taşlarla yapılmış, Türk minârecilik mimarisinin şaheser bir örneği olan minâresi temeline kadar yıkıldı yok oldu. Bu gece de Büyük Ayasofya'nın minârelerini yıkacağız. Bir Bizans kilisesi haline getireceğiz."

Kemal Altan ağlıyordu.

Bu kilise (Küçük Ayasofya) Bizans İmparatoru Birinci Jüstinyen tarafından Serkiyo ve Baküs adlı iki Hristiyan azizi adına 527 ve 536 milâdî yılları arasında yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u aldığı zaman yerlere serilmek üzere idi. Ankara'da kadim kayıtlar arşivinde 543 numaralı defterin 25'inci sayfasında bulduğumuz 913 hicrî, 1507 milâdî yılında tanzim edilen bir vakfiye ile burasını Kapuağası Abdü'l-Hayy oğlu Hüseyin Ağa camiye çevirmiştir. Yanında Ağa'nın türbesi, 36 hücreli, 3 kapılı zaviye, mektep, imarethane, Darülhadîs, avlusunda şadırvan vardır. Tam teşekküllü bir hayır ve irfan külliyesi halinde idi.

Kemal Altan'ın yanan kalbine teselli suyu serptim:

"Otur", dedim. "Büyük Ayasofya'nın minârelerini yıkamazlar. Bir rapor ver, ben söyleyeyim sen yaz!" dedim.

Dikte ettiğim rapor özetle şöyle idi.

"... Bizans İmparatoru Jüstinyen'in milâdi 537 yılında 'Ey Süleyman senin mabedini geçtim' diye öğünerek ibadete açtığı Ayasofya, Bizans'ın çökme ve çözülme devrinde çok haraptı. Bizans'ın bunu tamir edecek kudrette mimarı yoktu. İmparator, Sultan İkinci Murad'a müracaat ederek bir mimar istemişti. Padişah, Neccar vasfı ile anılan Ali isminde bir sanatkârı göndermişti. Çökmek ve yerlere serilmek üzere olan mabede payandalar, göğüsleme duvarları yaparak ömrünü uzattı. Rivayete göre Bizans'ın Türkler tarafından alınacağına inandığı için kıble tarafının sağındaki bir payandayı minâre temeli ve kaidesi olarak yapmıştır.

"Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bu yaralı mabedi esaslı bir şekilde tamir ettirmiştir. İlk tahta minâre yerine sonra tuğla minâre, oğlu soluna ikinci minâreyi yaptırmıştır. Hemen her Osmanlı padişahı bu tarih yadigârını, ilk fetih mabedini ayakta tutmak için tamirler yaptırmıştır. Fatih Ayasofya'yı aldığı zaman etrafı plansız, adi yapılar örümcek ağı gibi sarmıştı. Fatih bunları temizletti. Yanına mektep, medrese yaptırdı. İkinci Selim zamanında mabed 1037 yaşını dolduruyordu. Bir tarafına 1,5 arşın kadar eğilmişti. Dört tarafına kırlangıç yuvaları gibi evler, dükkânlar yaptırılmıştı. Padişah mimarlar başı Koca Sinan'ı çağırdı. Beraberce mabedi incelediler. Esaslı bir surette tamir edilmesine karar verildi. Sinan derhal işe başladı. Evvelâ etrafını saran köhne binaları yıktı. Civar fare, sansar, gelincik, yarasa istilâsına uğradı. Yıkılan tufeyli binalardan kaçan zararlı hayvanlar senelerce civar mahalleleri rahatsız etti. Sinan mabedi kalın ve yayvan payandalarla destekledi. Ana kubbeyi tutmak için bunları yeter

6 Mayıs 1966

Devlet Nüshası

Sayı: 244 | 13 NİSAN 1966

YENİ
İSTİKLÂL

12 Sayfa
50 Kuruş

• HAFTALIK SIYASİ GAZETE • NUSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •

Ayasofya Minarelerini Nasıl Kurtardım

Aşağıdaki yazı yakın tarihimizin yüz kızartıcı teşebbüslerinden birinin hikâyesidir. Yıl bin dokuz yüz otuz küsur... CHP oligarşisinin azgın günlerinden biri.. İstanbul Müzeler Müdürlüğüne Ankara'dan bir telefon geliyor: «Küçük ve Büyük Ayasofya camilerinin minarelerini bu gece yıkacaksınız!..» İbrahim Hakkı Konyalı üstadımız o günleri yaşamış bir Türk tarihçisi olarak, aşağıdaki satırlarda bu korkunç teşebbüsün nasıl önlendiğini anlatıyor:

İbrahim Hakkı KONYALI

Bir gün bana İstanbul Müzeler Mimarı merhum Kemal Altan geldi. İki gözü iki çeşme ağlıyordu.

Kemal Altan, tarihi Türk ve İslâm eserlerinin üstüne titreyen, dede yadigârlarının üstüne toz kondurmayan Allahını, şerefli tarihini seven, yeni deyimle milliyetçi, muhaddesatçı büyük bir sanatkâr idi.

— Yıktılar, bu gece yıktılar, diyordu. Hıçkırıklarını tutamıyor, sülün gibi minareyi bir gecede temeline kadar yıktılar, yerle bir ettiler, diyordu. İri göz yaşı tanelerini mendiline içirdikten sonra :

— Nereye gideyim? Sana geldim. Dertlerimi dökeyim, dedi. Kırık ve ağlayan bir sesle anlattı.

İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan, evvelki gün beni çağırdı.

— Ayasofyaların (Büyük ve Küçük Ayasofya Camilerinin) minarelerini yıkacağız. Emir aldım, dedi. Dün gece sabaha kadar Kadırga civarındaki Küçük Ayasofya Camiinin, bulutlarla öpüşen, serefe altı istalaktitli, muntazam kesme taşla yapılmış, Türk minaregilik mimarisinin şaheser bir örneği olan minaresi temeline kadar yıkıldı. yok oldu... Bu gece de Büyük Ayasofya'nın minarelerini yıkacağız. Bir Bizans kilisesi haline getireceğiz.

Kemal Altan ağlıyordu.

Bu kilise (Küçük Ayasofya) Bizans İmparatoru Birinci Justinyen tarafından Serkiyo ve Bakûs adlı iki hıristiyan azizi adına 527 ile 536 miladi yılları arasında yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u aldığı zaman yerlere serilmek üzere idi. Ankara'da kadim kayıtlar arşivinde 543 numaralı defterin 25 inci sayfasında bulduğumuz 913 hicri, 1507 miladi yılında tanzim edilen bir vakfiye ile burasını Kapuağası Abd-ül-Hayy oğlu Hüseyin Ağa Camiye çevirmiştir. Yanında Ağanın türbesi, 36 hücreli, 3 kapılı zaviye, mektep, imarethane, Darülhadis, avlusunda şadırvan vardır. Tam tesekküllü bir hayır ve irfan külliyesi halinde idi.

Kemal Altanın yanan kalbine teselli suyu serptim :

— Otur, dedim. Büyük Ayasofya'nın minarelerini yıkamazlar. Bir rapor ver, ben söyliyeyim sen yaz, dedim.

Dikte ettiğim rapor özetle şöyle idi.

«... Bizans İmparatoru Justinyen'in miladi 537 yılında (Ey Süleyman senin mabedini geçtim) diye özünerek ibadete açtığı Ayasofya, Bizansın çökme ve çözülme devrinde çok haraptı. Bizansın bunu tamir edecek kudrette mimarı yoktu. İmparator, Sultan İkinci Murad'a müracaat ederek bir mimar istemişti. Padişah, Neccar vasfı ile anılan Ali isminde bir sanatkârı göndermişti. Çökmek ve yerlere serilmek üzere olan mabede payandalar, göğüsleme duvarları yaparak ömrünü uzattı. Rivayete göre Bizansın Türkler tarafından alınacağına inandığı için kıble tarafının sağındaki bir payandayı minare temeli ve kaidesi olarak yapmıştır.

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bu yaralı mabedi esaslı bir sekilde tamir ettirmiştir. İlk tahta minare yerine sonra tuğla mipare, oğlu soluna ikinci minareyi yaptırmıştır. Hemen her Osmanlı padişahı bu tarih yadigârını, ilk fetih mabedini ayakta tutmak için tamirler yaptırmıştır. Fatih Ayasofya'yı aldığı zaman etrafı, plânsız, adi yapılar örümcek ağı gibi sarmıştı. Fatih bunları temizletti. yanına mektep, medrese yaptırdı. İkinci Selim zamanında mabed 1037 yaşını dolduruyordu. Bir tarafına 1,5 arsın kadar eğilmişti. Dört tarafına kırlangıç yuvaları gibi evler, dükkânlar yaptırılmıştı. Padişah mimarlar başı Koca Ağa Sinan'ı çağırdı. Beraberce mabedi incelediler. Esaslı bir surette tamir edilmesine karar verildi. Sinan derhal işe başladı. Evvelâ etrafını saran köhne binaları yıktı. Civar fare, sansar, gelincik, yarasa istilâsına uğradı. Yıkılan tufeyli binalardan kaçan zararlı hayvanlar seneler ce civar mahalleleri rahatsız etti. Sinan mabedi kalın ve yayvan payandalarla destekledi. Ana kubbeyi tutmak için bunları yeter görmedi. Kuzeybatı tarafına kubbe büyüklüğüne uyan iki kalın minare yapmak suretiyle kubbenin ve mabedin ömrünü uzattı. Aradan hayli zaman geçtikten sonra zaman ve zelzeleler yine mabedi tamire muhtaç bir hale getirmişti. Sultan Abdülmecid zamanında kubbesinden insan girecek kadar bir yarık peyda olmuştu. Kubbeden içeriye yağmur, kar yağıyordu. Kubbeyi tutan kemerlerinin baskısıyla hücre ve dehlizlerin 13 sütunu eğrilmişti. Mabed bir daha esaslı bir surette tamir edildi.

Şimdi mabedin yaşı daha ilerlemiştir. Minareler ana kubbenin dayandığı son payandalar olmuştur. Minareler yıkılırken ana kubbe de muhakkak yere serilecektir. Hıristiyanlık âlemi Türklerin bu teşebbüsüne (Türkler Ayasofyayı yıktılar) kara damgasını basacaklardır...»

Kemal Altan bu mealdeki raporunu ilgililere verdi. Minarelerin yıkılmasını böylece önleme hizmetini yapmıştım.

Arkeoloji müzesi müdürü Aziz Ogan kraldan ziyade kral taraftarı idi. Minarelerin yıkılması durduruldu ğu halde, mabedin kubbe kasnağını süsliyen meşhur hattat Rakım'ın Peygamber Efendimizin dört seckin yarinin ve Cennetle müjdelenen ashabın isimlerini havi şaheser levhalarını indirmişti. Bunlar o kadar büyük hazırlanmış ve cercevelenmişti ki kapılardan cıkarılamadığı için indirildiği yerlerde kaldılar. Ayasofyadaki mihrabı yekpare halıları makaslarla parçalara ayrılarak camilere dağıtıldı. Bu halıların tarihi kıymetleri çok yüksekti. Üstlerinde vakfedenlerin adları yazılı kıymetli şamdanlar toplattırılarak devletin döküm fabrikalarına gönderildi. Bunları önlivemedim. Yalnız damad İbrahim Pasanın Budin kilisesinden aldığı ve üstlerine vakfiyelerini kazıttığı iki şamdanı kurtarabilmiştim. Simdi bunlar mihrabın önündedir. Atatürk tarafından locaları kapatılan masonlarla Bizans rahipleri elele verdiler. Fatihin vakfiyesinde lânetlediği bir işi yaptılar. Camiden Allahın adını sildiler...

Lânet olsun onlara....

görmedi. Kuzeybatı tarafına kubbe büyüklüğüne uyan iki kalın minâre yapmak suretiyle kubbenin ve mabedin ömrünü uzattı. Aradan hayli zaman geçtikten sonra zaman ve zelzeleler yine mabedi tamire muhtaç bir hale getirmişti. Sultan Abdülmecid zamanında kubbesinden insan girecek kadar bir yarık peyda olmuştu. Kubbeden içeriye yağmur, kar yağıyordu. Kubbeyi tutan kemerlerinin baskısıyla hücre ve dehlizlerin 13 sütunu eğrilmişti. Mabed bir daha esaslı bir surette tamir edildi.

"Şimdi mabedin yaşı daha ilerlemiştir. Minâreler ana kubbenin dayandığı son payandalar olmuştur. Minâreler yıkılırken ana kubbe de muhakkak yere serilecektir. Hıristiyanlık âlemi Türklerin bu teşebbüsüne 'Türkler Ayasofya'yı yıktılar' kara damgasını basacaklardır..."

Kemal Altan bu mealdeki raporunu ilgililere verdi. Minârelerin yıkıl-

masını böylece önleme hizmetini yapmıştım.

Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan kraldan ziyade kral taraftarı idi. Minârelerin yıkılması durdurulduğu halde, mabedin kubbe kasnağını süsleyen meşhur hattat Rakım'ın Peygamber Efendimizin dört seçkin yârinin ve cennetle müjdelenen ashabının isimlerini havi şaheser levhalarını indirmişti. Bunlar o kadar büyük hazırlanmış ve çevrelenmişti ki bu kapulardan çıkarılmadığı için indirildiği yerlerde kaldılar. Ayasofya'daki mihraplı yekpare halıları makaslarla parçalara ayrılarak camilere dağıtıldı. Bu halıların tarihî kıymetleri çok yüksekti. Üstlerinde vakfedenlerin adları yazılı kıymetli şamdanlar toplattırılarak devletin döküm fabrikalarına gönderildi. Bunları önleyemedim. Yalnız Damad İbrahim Paşa'nın Budin kilisesinden aldığı ve üstlerine vakfiyelerini kazıttığı iki şamdanı kurtarabilmiştim. Şimdi bunlar mihrabın önündedir. Atatürk tarafından locaları kapatılan masonlarla Bizansperestler el ele verdiler. Fatih'in vakfiyesinde lânetlediği bir işi yaptılar. Camiden Allah'ın adını sildiler.

Lânet olsun onlara...

Ayasofya'ya Çan Takılamaz

Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu

Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu, "Ayasofya'ya Çan Takılamaz", *Yeni İstiklal*, Sayı: 250, 25 Mayıs 1966, s. 3.

Sakarya zaferinde Yunan'ın şarapnelinden ve süngüsünden ziyade, tetanos şırıngası bulunmadığı için, ufak bir yara alınca revirlerde kaskatı kesilip ölmek suretiyle şehit olan arslan gençlere ve Dumlupınar ordularına kim çıkıp "Günün birinde istiklâle kavuşunca Ayasofya müze olacak!" diyebilirdi... demeye cesaret edebilirdi?.. Cevap verin bakalım!

Yeni nesillerin Ayasofya'ya çevrilen gözlerinde, artık, o çok kerre yüzyıllanmış tarih, gereği gibi ışıldamaktadır!

Yeni nesillerin bu gözlerle Ayasofya'ya hayran hayran bakmalarını hafife almamalıdır. Ve yadırgamamalıdır bu yeni, temiz nesilleri! Bilâkis, lekelenmiş ruhlarda an'anevî Ayasofya anlayışının yeniden canlanmasına sevinmelidir. Çünkü yüreklerindeki bu Ayasofya deprenişi, onların nihayet kaybedilen bir cevheri bulduklarına delâlet eder... Dedelerinin ve dedelerinin dedelerinin şuuruna tekrar kavuştuklarına delâlet eder.

Yeni nesillerin yüreklerindeki bu Ayasofya deprenişi, onların nihayet kaybedilen bir cevheri bulduklarına delâlet eder... Dedelerinin ve dedelerinin dedelerinin şuuruna tekrar kavuştuklarına delâlet eder.

* * *

Şimdi, bir bunların nâsiyelerindeki iman asaletine bakınız, göğüslerini geren millî asâletin yüceliğini düşününüz; bir de karşılarındaki züppelerin çarpık yavanlıklarını...

Bir yanda:

"Başka büyük cami mi yok efendim? Gitsinler, namazlarını öteki camilerde kılsınlar!" diyebilenlerin kabalığı... Bir yanda da dedeler yadigârı kutsal bir emanet üzerine titreyen özlü ve cevherli insanların masum ürperişi.

***

Bre cahiller! Siz bu millet için Ayasofya'nın ne demek olduğunu bile öğrenememişsiniz... Ayasofya bu memleketin bağrında sadece bir "ibadetgâh" mıdır? Hayır ibadetgâh olması asıl olmakla beraber, bir de "çok başka bir şey"dir.

Namazlarımızın ve niyazlarımızın yerini seçmek ve yönünü korumak hakkımızı hiçbir hoyrat iradeye ram etmek niyetinde olmadığımızı bir daha belirterek söyleyelim. Bu yolda emir dinlemek şöyle dursun, hatta rica edilmesine dahi müsamahamız olmadığını, bir kere daha haykırarak söyleyelim:

"İslâm'da dua ve niyaz gönül temizliğinden, iman salâbetinden kıymet alır. İslâm'da ibadet için, hatta saltanatlı yapıya da ihtiyaç yoktur. Dua ve niyazın ululuk derecesi makam, dekor, depdebe ve tumturak ile ölçülmez. Seccadesini nereye sererse, Allah'ına nerede teveccüh ederse bir Müslüman için ibadet yeri orasıdır. Bostan, sahra, çöl, dere kenarı, göl kenarı, pınarbaşı, tepe, dağ... Ve dört duvarla sınırlanmayan, bir ibadet yeri, insanoğlunun bütün âbidelerinden de, tasavvurlarından da, nâmütenahi derecede muhteşemdir. Zira anın adına 'Cümle Âlem' denir. Söyleyin... 'Tak-ı sipihr' ile ölçüşecek kubbe mi vardır?"

***

Milyonda bir ihtimal ile bile sizde bir doğru taraf vehmedilebileceğini sanabilseydik, içimize zerrenin zerresi miktarında bir şüphe düşebilseydi, kendimizi avutmak veya aldatmak için bazı sebepler icad etmeye çalışır, bahaneler uydurur, "Hikmet-i Rabbâniye" Cami-i Şerifi'nin İslâm ibadetine devrini istemekten vazgeçerdik ve o kutsal yerin de arpa ambarı, erzak deposu, hatta hatta belediye tanzifat ahırı veya itfaiye garajı haline sokulmayıp, müze sıfatı takıldığına şükrederdik, susardık. Ama kazın ayağı böyle değildir. Bilhassa son iki buçuk asır içinde Ayasofya bizde vatan anlamının başlıca unsurlarından biri olmuştur. Batı Müslüman devletinin duraklayıp müdafaaya geçişinden sonra, gâvurun kuvvetlenişinden hıncı ve hıncından da taarruzlarındaki şiddet arttıkça Ayasofya bizim dayanışımızın âdeta sembolü halini almıştır.

Sözü uzatmadan söyleyelim:

"Hey gaziler..."i gümbürdeten davullarla o yanık zurnaların ardından gelip bazısına "İnnâ fetehnâ leke fethen mübinâ..." bazısına "Nasrun min Allah ve fethûn karîb..." sırmalanmış o altun saçaklı al sancakların gölgelerinde ateş hatlarına sürülen nice milyonlarla genç, hep Ayasofya'ya çan taktırmamak için canlarını fedâ etmişlerdir... Her Türk süngü hücu-

11 Temmuz 1966

Devlet Nüshası

YENİ

25 MAYIS 1961 | Sayı: 250

istiklâl

12 Sayfa 50 Kuruş

• HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 50 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 25, ALTI AYLIK 12,5 LİRA •

Ayasofya'ya Çan Takılamaz!

Sakarya zaferinde Yunanın şarapnelinden ve süngüsünden ziyade, tetanos şırıngası bulunmadığı için, ufak bir yara alınca revirlerde kaskatı kesilip ölmek sureti ile şehid olan arslan gençlere ve Dumlupınar ordularına kim çıkıp. «— Günün birinde istiklâle kavuşunca Ayasofya müze olacak!» diyebilirdi... demeğe cesaret edebilirdi?.. Cevap verin bakalım!

Yazan: Nizamettin Nazif TEPEDELENLİOĞLU

Yeni nesillerin Ayasofya'ya çevrilen gözlerinde, artık, o çok kerre yüzyıllanmış tarih, geregi gibi ışıldamaktadır!

Yeni nesillerin bu gözlerle Ayasofya'ya hayran hayran bakmalarını hafife almamalıdır.. Ve yadırgamamalıdır bu yeni, temiz nesilleri! Bil'âkis, lekelenmiş ruhlarda an'anevî Ayasofya anlayışının yeniden canlanmasına sevinmelidir. Çünkü yüreklerindeki bu Ayasofya deprenişi, onların nihayet kaybedilen bir cevheri bulduklarına delâlet eder... Dedelerinin ve dedelerinin dedelerinin şuuruna tekrar kavuştuklarına delâlet eder.

★ ★ ★

Şimdi, bir bunların nâsiyelerindeki imân asaletine bakınız, gögüslerini geren millî asâletin yüceliğini düşününüz; bir de karşılarındaki züppelerin çarpık yavanlıklarını...

Bir yanda :

«Başka büyük câmi mi yok efendim? Gitsinler, namazlarını ötekî câmilerde kılsınlar!»

Diyebilenlerin kabalığı... Bir yanda da dedeler yadigârı kutsal bir emânet üzerine titreyen özlü ve cevherli insanların mâsum ürperişi.

★ ★ ★

Bre câhiller! Siz bu millet için Ayasofya'nın ne demek olduğunu bile öğrenememişsiniz... Ayasofya bu memleketin bağrında sadece bir «ibadetgâh» mıdır? Hayır ibadetgâh olması asıl olmakla beraber, bir de «çok başka bir şey» dir.

Namazlarımızı nye niyazlarımızın yerini seçmek ve yönünü korumak hakkımız hiçbir hoyrat irâdeye ram etmek niyetinde olmadığımızı bir daha belirterek söyliyelim. Bu yolda emir dinlemek şöyle dursun, hattâ rica edilmesine dahi müsamahamız olmadığını, bir kere daha haykırarak söyliyelim :

«İslâmda dua ve niyaz gönül temizliğinden, imân salâbetinden kıymet alır. İslâmda ibadet için, hattâ şaltanatlı yapıya da ihtiyaç yoktur. Dua ve niyazın ululuk derecesi makam, dekor, depdebe ve tumturak ile ölçülmez. Secadesini nereye sererse, Allahına nerede tevecüh ederse bir Müslüman için ibadet yeri orasıdır. Bostan, sahra, çöl, dere kenarı, göl kenarı, pınarbaşı, tepe, dağ... Ve dört duvarla sınırlanmıyan, bir ibadet yeri, insanoğlunun bütün âbidelerinden de, tasavvurlarından da, nâmütenahi derecede muhteşemdir. Zira anın adına «Cümle Âlem» denir. Söyleyin... «Tak-ı sipihr» ile ölçüşecek kubbe mi vardır?

★ ★ ★

Milyonda bir ihtimal ile bile sizde bir doğru taraf vehmedilebileceğini sanabilseydik, içimize zerrenin zerresi miktarında bir şüphe düşebilseydi, kendimizi avutmak veya aldatmak için bazı sebepler icad etmeğe çalışır, bahaneler uydurur, «Hikmeti Rabbâniye» câmi-i şerifinin İslâm ibadetine devrini istemekten vazgeçerdik ve o kutsal yerin de arpa ambarı, erzak deposu, hattâ hattâ Belediye tanzifat ahırı veya itfaiye garajı haline sokulmayıp, müze sıfatı takıldığına şükrederdik, susardık. Ama kazın ayağı böyle değildir. Bilhassa son iki buçuk asır içinde Ayasofya bizde vatan anlamının başlıca unsurlarından biri olmuştur. Batı Müslüman devletinin duraklayıp müdafaaya geçişinden sonra, gâvurun kuvvetlenişinden hınzı ve hıncından da taarruzlarındaki şiddet arttıkça Ayasofya bizim dayanışmızın âdeta sembolü halini almıştır.

Sözü uzatmadan söyliyeyim:

«Hey gaziler...» i gümbürdeten davullarla o yanık zurnaların ardından gelip bazısına «Innâ fetehnâ leke. fethen mubînâ...» bâzısına «Nasrun min Allah ve fethûn karîb...» sırmalanmış o altun saçaklı al sancakların gölgelerinde ateş hatlarına sürülen nice milyonlarla genç, hep Ayasofya'ya çan taktırmamak için canlarını fedâ etmişlerdir... Her Türk süngü hücumunun «Allah Allah» gülbankında, dalma «Ayasofya'ya çan takılamaz!» kasemi, andı uğuldamıştır.

Prut kenarında böyleydi, Salankamen'de de böyle...

93 te böyleydi, 313 te de böyle...

Balkan harbinde, dizlerimize kadar kana batırılarak parampârça edildiğimiz günlerde ve Birinci Dünya Harbinde, gözlerimizi kan bürüdüğü o hengâmede meydana koyduğumuz eşsiz destanlarda beyinlerimiz ve kulaklarımız hep «Ayasofya'ya çan takılamaz!» gulgulesi ile uğuldamıştır.

Düşmanlar da bütün kötü kararlarını daima şu şiâr ile hulâsa etmişlerdir :

— Ayasofya'ya çan takacağız!

Birinci Petro (Deli) güneye hep bu emelle sarkmıştır. Onun ölümünü İkinci Katerina'nın ikbalinden ayıran otuz yedi yıl boyunca, Rusya'nın her tarafı hep Ayasofya ihtirası ile sarsılmıştır. Kırım elimizden çıktıktan sonra yarımadanın Karadeniz'e yaslanan en sivri noktasını, İkinci Katerina sırf İstanbul'a uzatılmış bir hançer haline sokmak için Sivastopol şehrini ve deniz üssünü kurmuştur, Kırım hanlığının Ahtiyar adlı bir küçük balıkçı kasabacığı üzerine bu Sivastopol'un kuruluşu bu yıl tam 180 inci yılını dolduruyor.

Sivastopol... Yâni kıral şehri, imparatorluk beldesi!

2 nci Katerina, bir atlama tahtası olarak kullanmak istediği bu Sivastopol'dan Ayasofya'ya ulaşamadı. Fakat oğlu birinci Poi ile iki torunu yâni 1 inci Aleksandr ve 1 inci Nikola, biç durmadan Ayasofya'ya çan takmak için çalıştılar. Birinci Aleksandr, Osmanlı Devletinin her tarafını paylaşmak için anlaştığı o Napoleone adlı Korsika serserisi ile, sırf İstanbul ve Ayasofya üzerinde uzlaşamadığı için bozuştu. Napoleone Moskova'ya dayanıncaya kadar ve Aleksandr Paris'e dahıncaya kadar boğazlaştılar. Aleksandr, zaferinden edindiği prestiji sırf Ayasofya'yı ele geçirmek için harcadı. Korsikalı serserinin ardından yeni bir Avrupa kurmağa kalkışanlar, harita üzerinde toprakları mikroskopla dahi farkedilmiyecek mini mini prensliklerî dahi Viyana kongresine (1814) dâvet etmiler, yalnız bize söz hakkı tanımadılar.

Aleksandr böyle olmasını istediği için...

Bütün Balkan yarımadasına, Adriyatik'in bütün doğu kıyılarına, bugünkü Yugoslavya'ya, Arnavutluğa, Yunanistan'a, Bulgarya'ya, Romanya'ya sahip olduğumuz halde... Avusturya ile sınırdaş olduğumuz halde, bizi Avrupa içinde yok farzettiler. Çünkü biz İstanbul'a sahiptik ve 1 inci Aleksandr Ayasofya'ya çan takmak istiyordu... Onun kardeşi var 1 inci Nikola ve bu Nikola'nın oğlu 2 nci Aleksandr'ın devirlerinde Türkiye, Rusların çeşitli ihtilâl tahrikleri yüzünden devamlı surette huzursuzluk içindedir. Elli üç yılda ikisi orta çapta, ikisi büyük, dört Osmanlı - Rus harbi patlar. Ayasofya hep ön plândadır. Bu arada bir de Yunanistan türeyiverir. Daha pa lazlanmadan cıyak cıyak bağırmağa başlar :

— Ayasofya, Ayasofya!...

1868 de veliahd prens doğduğu zaman ilk akla gelen isim Konstantin olur. Vaftiz edilirken mini mini devletin bir avuç tebaası «Ayasofya! Ayasofya!» diye gösteri yapar. 1896 da bu çocuk 21 inci yaşına ulaşıp Almanya imparatoru Vilhelm'in kızkardeşi ile evlendiği zaman, çılgınlık arttıkça artar. Bir borç taksitinin ödenmesi için kendisini zorlıyan Fransa elçisine Yunan Başbakanı ciddî bir tavır takınarak şu cevabı verir :

— Az daha sabrediniz ekselâns... Henüz Ayasofya elimize geçmedi!

★ ★ ★

Bu şımarıklığın cezasını Sultan 2 nci Abdülhamit Han cenetmekân vermekte gecikmez. «Ayasofya! Ayasofya!» diye kızıştırılan Yunan Ordusuna karşı», «Ayasofya'ya çan takılamaz!» diye süngüye davranan ordumuz, öyle bir şehâmetle ileriye fırlar ki Yunan Başkumandanı veliahd Konstantin hiçbir yerde tutunamaz... Paniğe uğrar, memleket dışına kaçar.

Ama Atina'da da, Petrograd'ta da Ayasofya unutulmaz... Çar Üçüncü Aleksandr'la oğlu 2 nci Nikola'nın 1881 den 1917 ye kadar süren saltanatları hep Ayasofya mihverinde döner. Bu arada bir üçüncü «Ayasofyacı düşman» daha belirir :

Bulgar krallığı...

— «Marş marş Çarigirad naş...» (1) nakaratlı millî marşı ile Bulgarya ortada belirince küçük Yunanistan bu rakibi de çiğnemek hırsına tutuldu. Bulgar millî marşına karşılık bir Yunan şâiri, Maçukas, yazdığı çok tutulan bir manzumesinde şöyle dedi :

«Mutlâka mutlâka kıral Sofya'ya da girecek, Ayasofya'ya da...»

Ve önce Avrupa Türkiyesinin her tarafında bir kanlı Balkan savaşına, sonra İmparatorluğun bütün sınırlarında korkunç bir dünya savaşına göğüs gerdik. Kafkas cephesinde Allahüekber dağında yüz bin genç sırf Ayasofya'ya çan takılmaması için karlar altında can verdiler. Osmancık taburu fedâîleri Kanalda boğulurlarken; Gazetelerde en mükemmel atlara bindirilmiş Gurka süvarilerine kattra bindirilmiş olarak taarruz eden düşman atlılarımız ilgar ederlerken ve çöllerde kavrulanlar Allahlarına kavuşurlarken hep Ayasofya'ya çan takılamaz inancı içindeydiler.

Çanakkale'de yarım milyon en seçme evlâdımız, dünyanın en azametli donanmasına ve en kudretli düşmanlara karşı savaşıp şehid olurlarken «Ayasofya'ya çan takılamaz!» sözünün sembolleştirdiği idealden başka bir dâvaları var mıydı?

★ ★ ★

1919 Mayısındaki İstanbul mitinglerinde Atmeydanını dolduran ikiyüz bin kişi başka ne düşünüyordu? Anadolu'ya fevç fevç akıp giden yüksek tahsil gençlerinde, yedek ve muvazzaf subaylarda yeni bir savaş kararının başka bir motoru mu vardı? Sakarya zaferinde Yunan'ın şarapnelinden ve süngüsünden ziyade, tetanos şırıngası bulunmadığı için, ufak bir yara alınca revirlerde kaskatı kesilip ölmek sureti ile şehid olan arslan gençlere ve Dumlupınar ordularına kim çıkıp :

«— Günün birinde istiklâle kavuşunca Ayasofya müze olacak!»

Diyebilirdi... Demeğe cesaret edebilirdi?

★ ★ ★

Bizden hangi ülke koparılmışsa, önce orada bir muhtar idare kurulmuştur. Ardından hepsi müstakil devlet oluvermişlerdir.

Ayasofya'nın müze oluşu gerçi hıristiyanlığın devredilişi demek değildir... Ama mutlâka İslâm dünyasından çıkarılışı mânasına alınabilir.

Bu hatânın tashihi idrak erba bı için ihmal edilemez bir vazifedir.

(1) Yürü, yürü. İstanbul bizim...

munun "Allah Allah" gülbankında, daima "Ayasofya'ya çan takılamaz!" kasemi, andı uğuldamıştır.

Prut kenarında böyleydi, Salankamen'de de böyle...

93'te böyleydi, 313'te de böyle...

Balkan harbinde, dizlerimize kadar kana batırılarak paramparça edildiğimiz günlerde ve Birinci Dünya Harbinde, gözlerimizi kan bürüdüğü o hengâmede meydana koyduğumuz eşsiz destanlarda beyinlerimiz ve kulaklarımız hep "Ayasofya'ya çan takılamaz!" gulgulesi ile uğuldamıştır.

Düşmanlar da bütün kötü kararlarını daima şu şiâr ile hulâsa etmişlerdir:

"Ayasofya'ya çan takacağız!"

Birinci Petro (Deli) güneye hep bu emelle sarkmıştır. Onun ölümünü İkinci Katerina'nın ikbalinden ayıran otuz yedi yıl boyunca, Rusya'nın her tarafı hep Ayasofya ihtirası ile sarsılmıştır. Kırım elimizden çıktıktan sonra yarımadanın Karadeniz'e yaslanan en sivri noktasını, İkinci Katerina sırf İstanbul'a uzatılmış bir hançer haline sokmak için Sivastopol şehrini ve deniz üssünü kurmuştur. Kırım hanlığının Ahtiyar adlı bir küçük balıkçı kasabacığı üzerine bu Sivastopol'un kuruluşu bu yıl tam 180'inci yılını dolduruyor.

Sivastopol... Yani kral şehri, imparatorluk beldesi!

İkinci Katerina, bir atlama tahtası olarak kullanmak istediği bu Sivastopol'dan Ayasofya'ya ulaşamadı. Fakat oğlu birinci Pol ile iki torunu yâni Birinci Aleksandr ve Birinci Nikola, hiç durmadan Ayasofya'ya çan takmak için çalıştılar. Birinci Aleksandr, Osmanlı Devleti'nin her tarafını paylaşmak için anlaştığı o Napoleone adlı Korsika serserisi ile sırf İstanbul ve Ayasofya üzerine uzlaşamadığı için bozuştu. Napoleone Moskova'ya dayanıncaya kadar boğazlaştılar. Aleksandr, zaferinden edindiği prestiji sırf Ayasofya'yı ele geçirmek için harcadı. Korsikalı serserinin ardından yeni bir Avrupa kurmaya kalkışanlar, harita üzerinde toprakları mikroskopla dahi farkedilmeyecek mini mini prenslikleri dahi Viyana kongresine (1814) davet ettiler, yalnız bize söz hakkı tanımadılar.

Aleksandr böyle olmasını istediği için...

Bütün Balkan yarımadasına, Adriyatik'in bütün doğu kıyılarına, bugünkü Yugoslavya'ya, Arnavutluk'a, Yunanistan'a, Bulgarya'ya, Romanya'ya sahip olduğumuz halde... Avusturya ile sınırdaş olduğumuz halde, bizi Avrupa içinde yok farzettiler. Çünkü biz İstanbul'a sahiptik ve Birinci Aleksandr Ayasofya'ya çan takmak istiyordu... Onun kardeşi var Birinci Nikola ve bu Nikola'nın oğlu İkinci Aleksandr'ın devirlerinde Türkiye, Rusların çeşitli ihtilâl tahrikleri yüzünden devamlı surette huzursuzluk içindedir. Elli üç yılda ikisi orta çapta, ikisi büyük, dört Osmanlı-Rus harbi patlar. Ayasofya hep ön plandadır. Bu arada bir de Yunanistan türeyiverir. Daha palazlanmadan cıyak cıyak bağırmaya başlar:

"Ayasofya, Ayasofya!.."

1868'de veliaht prens doğduğu zaman ilk akla gelen isim Konstantin olur. Vaftiz edilirken mini mini devletin bir avuç tebaası "Ayasofya! Ayasofya!" diye gösteri yapar. 1896'da bu çocuk 21'inci yaşına ulaşıp Almanya İmparatoru Wilhelm'in kızkardeşi ile evlendiği zaman, çılgınlık arttıkça artar. Bir borç taksitinin ödenmesi için kendisini zorlayan Fransa elçisine Yunan Başbakanı ciddî bir tavır takınarak şu cevabı verir:

"Az daha sabrediniz ekselâns... Henüz Ayasofya elimize geçmedi!"

***

Bu şımarıklığın cezasını Sultan İkinci Abdülhamid Han cennetmekân vermekte gecikmez. "Ayasofya! Ayasofya!" diye kızıştırılan Yunan Ordusuna karşı, "Ayasofya'ya çan takılamaz!" diye süngüye davranan ordumuz, öyle bir şehâmetle ileriye fırlar ki Yunan Başkumandanı Veliaht Konstantin hiçbir yerde tutunamaz... Paniğe uğrar, memleket dışına kaçar.

Ama Atina'da, Petrograd'ta da Ayasofya unutulmaz... Çar Üçüncü Aleksandr'la oğlu İkinci Nikola'nın 1881'den 1917'ye kadar süren saltanatları hep Ayasofya mihverinde döner. Bu arada bir üçüncü "Ayasofyacı düşman" daha belirir:

Bulgar krallığı...

"Marş marş Çarigirad naş..."[7] nakaratlı millî marşı ile Bulgarya ortada belirince küçük Yunanistan bu rakibi de çiğnemek hırsına tutuldu. Bulgar millî marşına karşılık bir Yunan şairi, Maçukas, yazdığı çok tutulan bir manzumesinde şöyle dedi:

"Mutlaka mutlaka kral Sofya'ya da girecek, Ayasofya'ya da..."

Ve önce Avrupa Türkiyesi'nin her tarafında bir kanlı Balkan savaşına, sonra İmparatorluğun bütün sınırlarında korkunç bir dünya savaşına göğüs gerdik. Kafkas cephesinde Allahuekber dağında yüz bin genç sırf Ayasofya'ya çan takılmaması için karlar altında can verdiler. Osmancık taburu fedâileri Kanal'da boğulurlarken; gazetelerde en mükemmel atlara bindirilmiş Gurka süvarilerine katıra bindirilmiş olarak taarruz eden dilâver atlılarımız ılgar ederlerken ve çöllerde kavrulanlar Allah'larına kavuşurlarken hep Ayasofya'ya çan takılamaz inancı içindeydiler.

Çanakkale'de yarım milyon en seçme evlâdımız, dünyanın en azametli donanmasına ve en kudretli düşmanlara karşı savaşıp şehit olurlarken "Ayasofya'ya çan takılamaz!" sözünün sembolleştirdiği idealden başka bir davaları var mıydı?

***

1919 Mayısındaki İstanbul mitinglerinde Atmeydanı'nı dolduran ikiyüz bin kişi başka ne düşünüyordu? Anadolu'ya fevc fevc akıp giden

7 "Yürü yürü, İstanbul bizim..."

yüksek tahsil gençlerinde, yedek ve muvazzaf subaylarda yeni bir savaş kararının başka bir motoru mu vardı? Sakarya zaferinde Yunan'ın şarapnelinden ve süngüsünden ziyade, tetanos şırıngası bulunmadığı için, ufak bir yara alınca revirlerde kaskatı kesilip ölmek sureti ile şehit olan arslan gençlere ve Dumlupınar ordularına kim çıkıp:

"Günün birinde istiklâle kavuşunca Ayasofya müze olacak!" diyebilirdi; demeye cesaret edebilirdi?

***

Bizden hangi ülke koparılmışsa, önce orada bir muhtar idare kurulmuştur. Ardından hepsi müstakil devlet oluvermişlerdir.

Ayasofya'nın müze oluşu gerçi hıristiyanlığın devredilişi demek değildir... Ama mutlaka İslâm dünyasından çıkarılışı mânâsına alınabilir.

Bu hatanın tashihi idrak erbabı için ihmal edilemez bir vazifedir.

Fatih'in Vakfiyesi ve Ayasofya

İbrahim Hakkı Konyalı

İbrahim Hakkı Konyalı, "Fatih'in Vakfiyesi ve Ayasofya", *Yeni İstiklal*, Sayı: 257, 13 Temmuz 1966, s. 4.

İbrahim Hakkı Konyalı

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra camiye çevirdiği, kıyamete kadar cami olarak kalmasını şart koştuğu ve Arapça vakfiyelerinde "El Keniset-ün-nefiset-ül-mevsûmeti bî Ayasofya"[1] şeklinde vasıflandırdığı Ayasofya'yı, yanına yaptırdığı medreseyi ve mektebi, yaşadığı müddetçe kendisi idare edecektir. Yani mütevelliliğini kendisi yapacaktır. Ölümünden sonra tevliyet en iyi erkek evladına geçecektir. Bu, nesiller boyunca böyle devam edecektir. Arapça vakfiyenin tevliyet şartlarını tesbit eden satırlarını dilimize çeviriyorum:

"Mütevelliliği, aziz ruhu kendisine arkadaşlık ettikçe nefsi için şart koşmuştur. Allah onun ömrünü uzun ve geniş etsin. O'nu bütün âfetlerden korusun. (Âmin)

"O, Ayasofya'yı ve yeni tesislerini dilediği gibi idare edecektir. İsterse verdiği vazifeleri, maaşları ve tahsisleri arttırabilecek, dilerse indirecektir. Bunu da nefis kiliseyi 'Ayasofyayı' çok iyi istediği gibi yönetmek için yapacaktır. Doğu ve Batı sultanları üzerine gölgesi uzanan, bütün halka, nimetleri ve iyilikleri serpilen Sultan ömrünü tamamlayıp Tanrısına yükseldiği zaman Ayasofya'nın mütevelliliği nesiller ve kuşaklar boyunca, en iyi erkek evladına verilecektir. Allah onların şerefli vârislerini kıyamete kadar eksik etmesin. Ama bâkî ancak Samed olan Allah'tır. Her şey fânidir. Evlâdından ve torunların-

1 "Ayasofya adı verilen nefis kilise" demektir.

dan hiç kimse kalmazsa, o vakit bu saltanat makarrına hâkim olan ve memleket tahtına oturan kişi, benim mütevelliyetimi üstüne alacaktır. O, Ayasofya'nın koyduğum şartlara göre idaresini, dindar, her cihetle kendisine güvenilebilir, mütevelliliğe ve nezarete ehil bir kimseyi bu işe memur edecektir."

Allah'tan başka her şeyin fenâ bulacağına inanan ve cami olarak vakfettiği Ayasofya'nın kıyamete kadar öyle devam etmesini sağlamak için kanuni müeyyidelerin hüküm süremediği zamanları da gözönüne alan büyük Sultan vicdanlara müracaat ve şartlarını yerine getirmeyenlere inkisar ediyor.

Ayasofya Kıyamete Kadar Camidir:

Biz Arapça vakfiyenin bu kısmını da dilimize çeviriyoruz:

"Yerler ve gökler devam ettiği müddetçe benim vakfettiğim şeyin (Ayasofya'nın) bu vakfiyemde koştuğum şartlarımı kimse değiştiremez, bozamaz. Koyduğum esaslar birer kanundur. Bunların bir tek noktasını kimse ne eksiltebilir, ne de çoğaltabilir. Bunları yapmak Allah'ın haram kıldığı şeylerdendir. Koyduğum şartların ve esasların muhafazacısı Allah'tır. O Allah ki, levhin, kalemin, arşın, kürsî'nin, yerlerin ve göklerin hâlıkı ve muhafızıdır.

"Nefis kilise (Ayasofya) kıyamete kadar cami olarak vakfedilmiştir. Bunu Allah'a, âhirete, O'nun heybetine inanan hiçbir yaratık, –Sultan olsun, hâkim olsun, bir mütagallibe olsun– değiştiremez. Vakıf şartlarını kim değiştirirse, Allah'ın, meleklerin, bütün insanların ve lânet edenlerin lâneti onların üzerlerine olsun. Onlar hiçbir zaman hafiflememiş azap içinde bulunsunlar. Yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın!"

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bir zeytin ormanlığı halinde bulunan Bizans'ın eski akrapolinin (Sarayburnu'nun) yerine yeni sarayını (Topkapı Sarayı'nı) yaptırırken de eski ve harap patrikhânenin eşiğindeki Aya İrini Kilisesi Sarayı'nı kuşatan sûr içine almıştır. Vakfiyesinde bu kiliseye Fatih, "Kenise-i Sultaniyye = padişah kilisesi" diyor.

Patrikhânenin eşiğindeki Aya İrini kilisesi sultanî vasfına lâyık bir hale gelmiş ve sonra burası Osmanlı Devleti'nin bir cephanesi[2] haline getirilmiştir. Burada eski ve tarihî silâhlar, dede yâdigârları, harb ganimetleri, kitaplar, mübarek emanetler de saklanırdı. Burası Osmanlı İmparatorluğu'nun bir hazinesi, yeni deyimle bir müzesi idi. Aya İrini kilisesi, Türklerin İstanbul'da ilk askerî müzeleri idi. İkinci Cihan Harbine kadar da müze idi. Büyük bir Türk keşşafı olan Ayasofya müzesinin eski merhum müdürü Muzaffer Ramazanoğlu, bu kilisenin etrafında kazı yaparken Bi-

2 Türkçe "Cebe" zırh demektir. Demir zincirlerle örülmüş zırha böyle deniyor. Demir levhalardan yaftalardan yapılan zırha da "Cevşen" derler. Zırh saklanan yere Türkler "Cebehane" demişler. Bu kelime sonra avamın dilinde "cephane" olmuştur.

Sayı: 257 | 13 TEMMUZ 1966 | YENİ istiklâl | 12 Sayfa 50 Kuruş

HAFTALIK SİYASİ GAZETE • NÜSHASI 30 KURUŞ • ABONE ŞARTLARI: YILLIK 33, ALTI AYLIK 13,5 LİRA

FATİH'in Vakfiyesi ve AYASOFYA

2

FATİH İstanbul'u aldıktan sonra camiye çevirdiği, kıyamete kadar cami olarak kalmasını şart koştuğu ve arapça vakfiyelerinde «El Keniset - ün - nefiset - ül - mevsûmeti bi Ayasofya» (1) şeklinde vasıflandırdığı Ayasofya'yı, yanına yaptırdığı medreseyi ve mektebi, yaşadığı müddetçe kendisi idare edecektir. Yâni mütevelliğini kendisi yapacaktır. Ölümünden sonra tevliyet en iyi erkek evlâdına geçecektir. Bu, nesiller boyunca böyle devam edecektir. Arapça vakfiyenin tevliyet şartlarını tesbit eden satırlarını dilimize çeviriyorum :

«Mütevelliliği, aziz ruhu kendisine arkadaşlık ettikçe nefsi için şart koşmuştur. Allah onun ömrünü uzun ve geniş etsin. O'nu bütün âfetlerden korusun. (Âmin)

O, Ayasofya'yı ve yeni tesislerini dilediği gibi idare edecektir. İsterse verdiği vazifeleri, maaşları ve tahsisleri arttırabilecek, dilerse indirecektir. Bunu da nefis kiliseyi 'Ayasofyayı' çok iyi istediği gibi yönetmek için yapacaktır. Doğu ve Batı sultanları üzerine gölgesi uzanan, bütün halka, nimetleri ve iyilikleri serpilen Sultan ömrünü tamamlayıp Tanrısına yükseldiği zaman Ayasofya'nın mütevelliliği nesiller ve kuşaklar boyunca en iyi erkek evlâdına verilecektir. Allah onların şerefli vârislerini kıyamete kadar eksik etmesin. Ama bâki ancak Sâmed olan Allah'tır. Her şey fânidir. Evlâdından ve torunlarından hiç kimse kalmazsa, o vakit bu saltanat makarrına hâkim olan ve memleket tahtına oturan kişi, benim mütevelliyetimi üstüne alacaktır. O, Ayasofya'nın koyduğum şartlara göre idaresini, dindar, her cihetle kendisine güvenilebilir, mütevelliliğe ve nezarete ehil bir kimseyi bu işe memur edecektir.»

Allah'tan başka her şeyin fenâ bulacağına inanan ve cami olarak vakfettiği Ayasofya'nın kıyamete kadar böyle devam etmesini sağlamak için kanuni müeyyidelerin büküm süremediği zamanları da gözönüne alan büyük Sultan, vicdanlara müracaat ve şartlarını yerine getirmiyenlere inkisar ediyor.

AYASOFYA KIYAMETE KADAR CAMİDİR :

BİZ Arapça vakfiyenin bu kısmını da dilimize çeviriyoruz :

«Yerler ve gökler devam ettiği müddetçe benim vakfettiğim şeyin (Ayasofya'nın) bu vakfiyemde koştuğum şartlarını kimse değiştiremez, bozamaz. Koyduğum esaslar birer kanundur. Bunların bir tek noktasını kimse ne eksiltebilir, ne de çoğaltabilir. Bunları yapmak Allah'ın haram kıldığı şeylerdendir. Koyduğum şartların ve esasların muhafazacısı Allahtır. O Allah ki, levhin, kalemin, arşın, kürsi'nin, yerlerin ve göklerin haliki ve muhafızıdır.

Nefis kilise (Ayasofya) kıyamete kadar cami olarak vakfedilmiştir. Bunu Allaha, ahirete, O'nun heybetine inanan hiçbir yaratık, —Sultan olsun, hâkim olsun, bir mütagallibe olsun— değiştiremez. Vakıf şartlarını kim değiştirirse, Allahın, meleklerin, bütün insanların ve lânet edenlerin lâneti onların üzerlerine olsun... Onlar hiçbir zaman hafiflememiş azâp içinde bulunsunlar. Yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın!»

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bir zeytin ormanlığı halinde bulunan Bizans'ın eski akropolinin (Saraybur-nu'nun) yerine yeni sarayını (Topkapı Sarayını) yaptırırken de eski ve harâp patrikhânenin eşiğindeki Aya'rini kilisesi sarayını kuşatan sûr içine almıştır. Vakfiyesinde bu kiliseye Fatih, «Kenise-i Sultaniyye = padişah kilisesi» diyor.

patrikhânenin eşiğindeki Ayairini kisultani vasfına lâyık bir hale gelmiş ve sonra burası Osmanlı Devletinin bir cebehânesi (2) haline getirilmiştir. Burada eski ve tarihi silâhlar, dede yâdigârları, harb ganimetleri, kitaplar, mübarek emanetler de saklanırdı. Burası Osmanlı İmparatorluğunun bir hâzinesi, yeni deyimle bir müzesi idi. Ayairini kilisesi, Türklerin İstanbul'da ilk askeri müzeleri idi. İkinci Cihan Harbine kadar da müze idi. Büyük bir Türk keşşafı olan Ayasofya müzesinin eski merhum müdürü Muzaffer Ramazanoğlu, bu kilisenin etrafında kazı yaparken Bizans'ın eski mâbedinin temellerini bulduğu ve etrafını açtığı için, İstanbul'un en rütubetsiz bir binası haline getirmişti.

KORKUNÇ TAHRİPLER :

Ayasofya'yı kilise ve Ayairini'yi patrikhâne yapmak isteyen Bizansperestler, korkunç mason teşkilâtı İkinci Cihan Harbinde askeri müzeyi buradan çıkartmışlar, senelerce Niğde'nin harap ve rütubetli kilise bodrumlarında İslâm ve Türk eserlerini çürüttükten sonra da Türk'ün mâzisi ile, tarihi ile, dini ile, güzel gelenekleriyle alâkasını kesmek için İstanbul'a getirdikleri müze eşyasını Maçka silâhhanesinin bir sarnıç halindeki bodrumlarına ve sonra eski Harbiye Mektebinin bir spor salonuna arttırmışlardır. Maksatları eski ve tarihi eserleri yok etmek suretiyle Türk'ün diniyle, mukaddesatıyla ,eski eserleriyle bağlarını koparmaktır.

ŞİMDİ ahirete göçmüş olan bir Hariciye Vekili, bir ara İstanbul'daki rum ekalliyetinin reylerini o partisine kazandırmak için Ayairini'yi patrike vâdetmişti. Ben bunu şiddetli bir seri yazımla duyurabilmiştim. Ama göçebe halinde bulunan askeri müzeyi bir türlü buraya getirtememiştim. Bu bina tâmir edilmiştir. Hâlâ bomboş durmaktadır. Bizans - perestler (eski vaadlarını tutmuş olmak için burasını boş tutuyorlar.) Askeri müzemizi çürütüyorlar... Patrikhâne varlığını kurtaran ve bugüne kadar yaşamasını sağlayan Fatih'in hârimi ismetine ,sarayının içindeki sultani kilisesine göz koymaktan çekinmiyorlar. Orasını patrikhâne, Ayasofya'yı da kilise yapmak hususundaki ham hayâllerinden vazgeçmiyorlar. «Hergün» gazetesinin sahibi ve başmuharriri Sayın Faruk Gürtunca Atina'dan birçok yunanca kitap getirtmiştir. Bunların arasında yunan mekteplerinde okutulmak için yazılmış «Ayasofya ve Bizans» adlı bir kitap da vardır. Yunanlılar çocuklarına «Bizans'ı alacağız, Ayasofya'yı kilise yapacağız!.» diyorlar.

Fatih vakfiyesinde sultani kilisesini bu hale getirenlere de lânet ediyor.

(1) «Ayasofya adı verilen nefis kilise» demektir.

(2) Türkçe «Cebe» zırh demektir. Demir zincirlerle örülmüş zırha böyle deniyor. Demir levhalardan, yaf talardan yapılan zırha da «Cevşen» derler. Zırh saklanan yere de Türkler «Cebehane» demişler. Bu kelime sonra âvamın dilinde «cephane» olmuştur.

İbrahim Hakkı KONYALI

zans'ın eski mâbedinin temellerini bulduğu ve etrafını açtığı için İstanbul'un en rutubetsiz bir binası haline getirmişti.

Korkunç Tahripler

Ayasofya'yı kilise ve Aya İrini'yi patrikhâne yapmak isteyen Bizansperestler, korkunç mason teşkilâtı İkinci Cihan Harbinde askerî müzeyi buradan çıkartmışlar, senelerce Niğde'nin harap ve rutubetli kilise bodrumlarında İslâm ve Türk eserlerini çürüttükten sonra da Türk'ün mazisi ile, tarihi ile, dini ile, güzel gelenekleriyle alâkasını kesmek için İstanbul'a getirdikleri müze eşyasını Maçka silâhhanesinin bir sarnıç halindeki bodrumlarına ve sonra eski Harbiye Mektebinin bir spor salonuna arttırmışlardır. Maksatları eski ve tarihî eserleri yok etmek suretiyle Türk'ün diniyle, mukaddesatıyla eski eserleriyle bağlarını koparmaktır.

Şimdi âhirete göçmüş olan bir Hariciye Vekili, bir ara İstanbul'daki Rum ekalliyetinin reylerini partisine kazandırmak için Aya İrini'yi patriğe vadetmişti. Ben bunu şiddetli bir seri yazımla duyurabilmiştim. Ama göçebe halinde bulunan askerî müzeyi bir türlü buraya getirtememiştim. Bu bina tamir edilmiştir. Hâlâ bomboş durmaktadır. Bizansperestler (eski vaadlarını tutmuş olmak için burasını boş tutuyorlar). Askerî müzemizi çürütüyorlar... Patrikhâne varlığını kurtaran ve bugüne kadar yaşamasını sağlayan Fatih'in harîm-i ismetine, sarayının içindeki sultanî kilisesine göz koymaktan çekinmiyorlar. Orasını patrikhâne, Ayasofya'yı da kilise yapmak hususundaki ham hayallerinden vazgeçmiyorlar. "Hergün" gazetesinin sahibi ve başmuharriri Sayın Faruk Gürtunca Atina'dan birçok Yunanca kitap getirtmiştir. Bunların arasında Yunan mekteplerinde okutulmak için yazılmış "Ayasofya ve Bizans" adlı bir kitap da vardır. Yunanlılar çocuklarına "Bizans'ı alacağız, Ayasofya'yı kilise yapacağız!" diyorlar.

Fatih vakfiyesinde sultanî kilisesini bu hale getirenlere de lânet ediyor.

Ayasofya'yı Affediniz ve Tekrar Cami Yapınız!

"Ayasofya'yı Affediniz ve Tekrar Cami Yapınız!", *Yeni İstiklal*, Sayı: 258, 20 Temmuz 1966, s. 1.

SAYI: 258 | 20 TEMMUZ 1966

Yeni İstiklâl

HAKKIN ve HAKLILARIN HİZMETİNDE HAFTALIK SİYASÎ MÜŞTEREK GAZETE

Fiatı: 50 krş. Abone şartları

İDAREHANE

Ayasofya'yı da Affediniz ve Tekrar Câmi Yapınız!

ŞU Ayasofya'nın suçu ne büyükmüş ki, peşpeşe çıkan afların hiçbirine dâhil edilmiyor. Suç mu?.. Ayasofya'nın suçu olur mu hiç!.. Câmi olmak, içinde Allaha ibâdet edilen mukaddes bir bina olmak suç mudur ki?.. Ama vaktiyle bunu suç saymışlar, Ayasofya'nın kandillerini söndürmüş, tehlillerini sindirmiş, ezanlarını susturmuşlardı. Ayasofya, İslâm'ın, fetih timsâli, Türk'ün kızıl elması idi. Şimdi ise müzedir. Secde eden alınların aşındırdığı mermerleri şimdi pis ayakkabılar çiğniyor; lâhûti Kur'ân tilâvetlerinin yerine, kubbesinde artık turist tercümanlarının hımhım sesleri çınlıyor...

Evet, aflar çıkıyor, kaatiller, zâniler, dolandırıcılar, ırz düşmanları, eroinciler, ihtilâlciler, yankesiciler, bütün suçlular, bütün suçlar affediliyor. Fakat, Ayasofya ve Türk'ün yaralı ve esir mukaddesatı af dışı bırakılıyor... Ayasofya yine karanlık, yine ezânsız...

Ayasofya'da yeniden Ezân-ı Muhammedî okunmasına müsaade etmedikçe millet, mes'ulleri affetmiyecektir.

Şu Ayasofya'nın suçu ne büyükmüş ki, peşpeşe çıkan afların hiçbirine dâhil edilmiyor. Suç mu?.. Ayasofya'nın suçu olur mu hiç!.. Cami olmak, içinde Allah'a ibâdet edilen mukaddes bir bina olmak suç mudur ki?.. Ama vaktiyle bunu suç saymışlar, Ayasofya'nın kandillerini söndürmüş, tehlillerini sindirmiş, ezanlarını susturmuşlardı. Ayasofya, İslâm'ın fetih timsali, Türk'ün kızılelması idi. Şimdi ise müzedir. Secde eden alınların aşındırdığı mermerleri şimdi pis ayakkabılar çiğniyor; lâhûtî Kur'ân tilâvetlerinin yerine, kubbesinde artık turist tercümanlarının hımhım sesleri çınlıyor...

Evet, aflar çıkıyor, kâtiller, zâniler, dolandırıcılar, ırz düşmanları, eroinciler, ihtilâlciler, yankesiciler, bütün suçlular, bütün suçlar affediliyor. Fakat Ayasofya ve Türk'ün yaralı ve esir mukaddesatı af dışı bırakılıyor... Ayasofya yine karanlık, yine ezansız...

Ayasofya'da yeniden Ezân-ı Muhammedî okunmasına müsaade etmedikçe millet, mes'ulleri affetmeyecektir.

Brindesi'nin gravüründe III. Ahmed Çeşmesi ve Ayasofya-i Kebîr Camii. Caminin bu cephesinde Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılan hünkâr kasrının girişi ve en sağda I. Mahmud'un yaptırdığı imarethanenin Bab-ı Hümayun'a açılan muhteşem kapısı görülmektedir.

Ayasofyam

Nuri Baş

Nuri Baş, "Ayasofyam", *İslâm'ın İlk Emri Oku Mecmuası*, Sayı: 112, Temmuz 1971, s. 112.

AYASOFYAM

Nuri BAŞ

Yıllar yılı geçtim, yüce, heybetli önünden,
Mâtem dolu, bir külçeye benzer Ayasofya'm.
Bin hâtıra canlandı da haşmetli gününden,
Rûhumda derin bir yara, kanser Ayasofya'm.

Hâlâ mı garipsin, yine sen öz vatanında?
Bir bekçi mi vardır yalnız şimdi yanında?

Hep yas'da mı mihrab ile minber ve minâren?
Mâzîleri andıkça helâk olmadasın sen.

İsmin anılırken yakıyorsun beni içten,
Sesler geliyor Topkapı'dan, dertli Haliç'den.

Nurlar dolu çehrende tebessüm hani, nerde?
Mehtap mı ziyâretçin o ıssız gecelerde?

Mânânda Fetih hamlesi volkanlaşıyorken,
Binlerle cihâd ordusu arslanlaşıyorken,

Her ân, gece gündüz gözü sendeydi erâtın,
Şükrân dolu secdeyle onaylandı berâtın.

Bahtın, yeniden çağ açılan günleri gördü.
Ömrün, ne tecelli dolu nur demleri sürdü.

Âvizeyin altında gönüller yıkanırdı.
İnsan, yüce, Feyyâz olan ALLAH'ı tanırdı.

Gündüz, ışık almıştı o aydın gecelerden,
Hakk, bâtıl'ı çözmüştü bütün bilmecelerden.

Arştan dökülen feyz ile Kur'an okunurken,
Kalbler, nice mânâ ile baştan başa nûrken,

Kudsî, ulu ma'bet, sana hayrandı felekler!
Âhengini seyretmeye âşıktı melekler.

Fâtih ile Fethin, o büyük sembolü sendin,
Mânândaki haşmetle bütün güçleri yendin.

Haykırmadasın şimdi: «O Türk Gençleri nerde?
Bir çâre bulunmaz mı şu sinemdeki derde?»

Elbet bulunur, kendimi evvel bulabilsem,
Ruhumdaki mânâlara lâyık olabilsem.

Teşhis ve tedâvimize bir bir inebilsem,
Bir gün, bu büyük illeti kökten yenebilsem,

Her yönde Fetihler bize lâyık olacaktır.
Ergeç Ayasofya'm, bu yasın, son bulacaktır.

Ruhlar, gene bir Fatih'e muhtaç yeni baştan,
YARABB, ne olur te'yidini indir bize arştan...

Yıllar yılı geçtim, yüce, heybetli önünden,
Matem dolu, bir külçeye benzer Ayasofya'm.
Bin hâtıra canlandı da haşmetli gününden,
Rûhumda derin bir yara, kanser Ayasofya'm.

Hâlâ mı garipsin, yine sen öz vatanında?
Bir bekçi mi vardır yalnız şimdi yanında?

Hep yas'da mı mihrab ile minber ve minâren?
Mâzîleri andıkça helâk olmadasın sen.

İsmin anılırken yakıyorsun beni içten,
Sesler geliyor Topkapı'dan dertli Haliç'ten

Nurlar dolu çehrende tebessüm hani, nerde?
Mehtap mı ziyâretçin o ıssız gecelerde?

Mânânda Fetih hamlesi volkanlaşıyorken,
Binlerle cihâd ordusu arslanlaşıyorken,

Her ân, gece gündüz gözü sendeydi erâtın,
Şükrân dolu secdeyle onaylandı berâtın.

Bahtın, yeniden çağ açılan günleri gördü.
Ömrün, ne tecelli dolu nur demleri sürdü.

Avizenin altında gönüller yıkanırdı.
İnsan, yüce, feyyâz olan Allah'ı tanırdı.

Gündüz, ışık almıştı o aydın gecelerden,
Hakk, bâtıl'ı çözmüştü bütün bilmecelerden

Arştan dökülen feyz ile Kur'ân okunurken,
Kalbler, nice mânâ ile baştan başa nûrken,

Kudsî, ulu mâbet, sana hayrandı felekler!
Âhengini seyretmeye âşıktı melekler.

Fatih ile fethin, o büyük sembolü sendin,
Mânândaki haşmetle bütün güçleri yendin.

Haykırmadasın şimdi: "O Türk gençleri nerde?
Bir çare bulunmaz mı şu sînemdeki derde?"

Elbet bulunur, kendimi evvel bulabilsem,
Ruhumdaki mânâlara lâyık olabilsem.

Teşhis ve tedavimize bir bir inebilsem,
Bir gün, bu büyük illeti kökten yenebilsem,

Her yönde fetihler bize lâyık olacaktır.
Ergeç Ayasofya'm, bu yasın, son bulacaktır.

Ruhlar, gene bir Fatih'e muhtaç yeni baştan,
Ya Rabb, ne olur te'yidini indir bize arştan...

İtalyan mimar Gaspare Fossati'nin
Ayasofya çizimlerinden.

Fatih'in Vakfiyeleri

İbrahim Hakkı Konyalı

İbrahim Hakkı Konyalı, "Fatih'in Vakfiyeleri", *Yeni İstiklal*, Sayı: 263, 24 Ağustos 1966, s. 4.

İbrahim Hakkı Konyalı

Fatih İstanbul'u zaptedip, Osmanlı ülkesine katmakla, yalnız üçgen bir kale içine sıkışmış kalmış, açlık, sefalet içinde çırpınan bir avuç bedbaht Bizanslıları kurtarmış değil, aynı zamanda, yerlere serilmek üzere olan Bizans'ın tarihî âbidelerinin ömürlerini de uzatmıştır. Eğer Bizans'ın fethi çok değil, beş on sene daha gecikse idi, ayakta tek bir Bizans âbidesi kalmayacaktı. Geniş sınırlı muazzam Doğu Roma İmparatorluğu üç köşeli İstanbul kalesinin içinde toplanmıştı. Büyük âbidelerini tamir edecek bütçesi, mimarı, fen adamı yoktu. Pırlanta değerindeki mimarî eserler, bakımsızlıktan yıkılıyordu.

Eğer Türk mimarı Neccar Ali, İkinci Murad zamanında Ayasofya'yı tamir etmeseydi, Türkler içeriye girmeden önce bu muazzam mâbed yerlere serilecekti. Fatih çok iyi tarih bilirdi. Eski eserlerin nabzını onun kadar isabetle tutan yoktu. Mensup olduğu din her türlü taassubu menediyordu.

İstanbul'u aldıktan sonra üçgen surların içindeki, Galata'daki ve Silivri'deki tarih yadigârı, mimarî değerleri yüksek Bizans âbidelerini gözden geçirdi. Bunların yerlere serilmesine, yok olmasına razı olmadı. Bunlara camilik veya diğer hayırlı vazifeler vererek kurtarmak istedi. Vakfiyesinde "Nefis Kilise" şeklinde vasıflandırdığı Ayasofya'ya en büyük vazifeyi verdi. Orasını Allah'ın evi yaptı. Müminlerin kıyamete kadar burada Allah'a secde etmelerini şart koştu. Yanına bir medrese, bir de mektep yaptırarak, Peygamberimizin(sav) "İlim, kadın erkek ve mü'mine farzdır." emrini yerine getirdi. İslâm'ın

YENİ
İstiklâl

SAYI: 263 — 24 AĞUSTOS 1966
İDARE HANE
Nuruosmaniye Cad. No. 17/1
Cağaloğlu - İstanbul

HAKKIN ve HAKLILARIN HİZMETİNDE HAFTALIK SİYASİ MÜSTAKİL GAZETE

Fiatı: 50 krş.
Abone şartları
1 Yıllık : 25 lira
6 Aylık : 12,5 lira

Fâtih Vakfiyeleri

Kalenderhâne, asırlar boyu nezih bir edep, terbiye ve sohbet yeri olmuştu. Kilisede beş vakit namaz da kılınırdı. Bu muhteşem tarih bergüzârı, Fatih'in mü'minlere hediye ve vakfettiği bu âbide, son yarım asır içinde bir köpek yuvası haline getirilmiştir. Fırlanta kadar kıymetli eserin sırasına, burasına delikler açılmış, kırlangıç yuvaları gibi çirkin ilâveler yapılmış, etrafı doldurularak bir kuyu haline getirilmiştir.

İbrahim Hakkı KONYALI

Fatih İstanbul'u zaptedip, Osmanlı ülkesine katmakla, yalnız üçgen bir kale içine sıkışmış kalmış; açlık, sefalet içinde çırpınan bir avuç bedbaht Bizanslıları kurtarmış değil, aynı zamanda, yerlere serilmek üzere olan Bizansın tarihî âbidelerinin ömürlerini de uzatmıştır. Eğer Bizans'ın fethi çok değil, beş, on sene daha gecikse idi, ayakta tek bir Bizans âbidesi kalmıyacaktı. Geniş sınırlı muazzam Doğu Roma İmparatorluğu üç köşeli İstanbul kalesinin içinde toplanmıştı. Büyük âbidelerini tâmir edecek bütçesi, mimarı, fen adamı yoktu. Fırlanta değerindeki mimarî eserler, bakımsızlıktan yıkılıyordu.

Eğer Türk mimarı Necmeddin Ali, İkinci Murad zamanında Ayasofya'yı tamir etmeseydi, Türkler içeriye girmeden önce bu muazzam mâbed yerlere serilecekti. Fatih çok iyi tarih bilirdi. Eski eserlerin nahmını onun kadar isabetle tutan yoktu. Mensup olduğu din her türlü taassubu menediyordu.

İstanbul'u aldıktan sonra üçgen sırların içindeki, Galatadaki ve Silivrideki tarih yadigârı, mimarî değerleri, yüksek Bizans âbidelerini gözden geçirdi. Bunların yerlere serilmesine, yok olmasına rızı olmadı. Bunlara câmilik veya diğer hayırlı vazifeler vererek kurtarmak istedi. Vakfiyesinde (Nefis kilise) şeklinde vasıflandırdığı Ayasofya'ya en büyük vazifeyi verdi. Orasını Allah'ın evi yaptı. Mü'minlerin kıyamete kadar burada Allah'a secde etmelerini şart koştu. Yanına bir medrese, bir de mektep yaptırarak, Peygamberimizin «aleyhisselâm» (İlim, kadın erkek her mü'minе farzdır) emrini yerine getirdi. İslâm'ın ilme verdiği yüksek değeri gösterdi. Zeyrek'de, Şehzâdebaşında, Fatih'te tarihî değerleri yüksek birer kilise daha vardı. Bunlar da yüzüstü bırakılmışlardı. Bunlara da vazife verdi.

Bu yazımda bunlardan Şehzâdebaşında Talebe Yurdunun karşısında Bozdoğan Kemerinin yanındaki Kalenderhane Camiinden bahsedeceğim. Bu, Bizanslıların AYA MARİYA DİYA KONİSİS dedikleri pek muhteşem bir kilise idi. Burası KİRYAKOS tarafından 593 ile 611 miladî yılları arasında yapılmıştı. Mermer kaplamaları ile pek meşhurdu. Yıkılmak üzere idi. Fatih kurtardı. Burasını Kalenderhane yaptı. (Kalenderhane) yoksulların barınacakları, sığınacakları yer demektir. Kiliseyi bir sosyal yardım müessesesi haline getirdi. Arabî vakfiyesinde burası şöyle anlatılıyor: «Büyük hükümdarın Kostantaniyyede vakfettiği yerlerden birisi de şimdi Kalenderhane denilen kilisedir. Burası, pek meşhur olduğu için, sınırlarıyla tarif etmeğe lüzum yoktur. Fakirlere ve yoksullara vakfetti.»

Fatih burasının kıyamete kadar ayakta kalması, fakirleri barındırması için büyük gelir kaynakları da sağladı. Yanına da, sonra medrese haline getirilen (Tabhane) denilen dinlenme yurdunu yaptı. Tekkeler İslâm dünyasında bilhassa yeni fethedilen yerlerde birer birleştirme, kaynaştırma âmili olmuştur. Osmanlılar Erzurum'u ve çevresini aldıkları zaman burralarda tek insan kalmamıştı. Erzurumda tam 60 sene tek bir insan yoktu. Muazzam ve muhteşem âbidelerde baykuşlar tünemişti. Yavuz, Çaldıran'a giderken bu kimsesiz ve metrûk şehre bile uğramamıştı. Yoluna Çermük denilen kaplıcadan devam etmişti. Oğlu Kanuni Sultan Süleyman büyük vaadlerle Erzurum'a sekeen kişi göndermişti. Burlarda küçük, büyük tekkeler açtı. İnsanların burlarda oturmaları, yiyip içmeleri için paralar tahsis etti. O yurd parçası ancak tekkeler, zâviyelerle kalkındı. Eğer zâviyeler olmasaydı orralar genlenmiyecek, i'mar edilmiyecekti. Tekkelerin yurdun kalkınmasında büyük rolleri vardı. İşte Fatih yeni alınan, nüfusunun çoğunu kaybeden İstanbul'u şenlendirmek, nüfusunu artırmak için bu Kalenderhâneyi açtı.

Fatih burasını aynı zamanda bir ilim ve terbiye mahfeli haline sokmuştu. Burada toplantılar yapılır, şiirler okunur, konferanslar verilirdi. Gelenklere göre Mesnevi okunurdu. Fatih'in Topkapı müzesinde bulunan arabî vakfiyesinden bu Kalenderhâneye ayrılan satırları dilimize çevireceğim: «Allah onun saadetlerini artırsın, Kalenderhâne denilen şerefli yere, dindâr, sâlih, Allahtan korkan, mücahede, riyazet ashabına sâlik ve terbiye yollarını göstermeyi iyi bilir, zenginlerden kendisini daima uzak tutan, onlardan bir şey istemeyen, onlardan daima müstağni kalan, Kalenderhâneye ve seccadesine devam eden bir şeyh ta'yin edilecektir. Buna her gün 20 dirhem (gümüş para) verilecektir. Buraya bir de nâzır tayin edilecektir. Bu, misafirlerin rahatça yiyip - içmelerini, ağırlanacak itibarlı misafirlere verilecek ziyafetlerin iyi ve memnun edici bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Bunun için her gün beş dirhem (gümüş para) alacaktır.

Buraya bir de hâfız ta'yin edilecektir. Bu da her Cuma günü fakirlerin sohbetlerinden, Mesnevînin okunmasından sonra aşır okuyacak, buna da her gün bir gümüş para verilecektir. Buraya çok güzel sesli iki kişi daha alınacaktır. Bunlar orada yapılacak toplantılarda yüksek sesle güzel şiirler veya başka parçalar okuyacaklar, bunların her birisine her gün için birer gümüş para verilecektir. Buraya Cuma günleri zamandan sonra kendi âdet ve an'anelerine göre vazife görecek dört mutrib de alınacaktır. Bunlara her gün için sekiz gümüş para verilecektir. Kalenderhânenin yiyeceği için her gün 40 dirhem, misafirler için de on beş dirhem sarfedilecektir.»

Fatih bu Kalenderhaneyi aynı zamanda bir Mevlevîhâne yapmıştı. İstanbulda ilk Mevlevîhânenin neresi olduğu şimdiye kadar bilinmiyordu. İşte bu Kalenderhâne aynı zamanda İstanbulun ilk Mevlevîhânesi idi.

Kalenderhâne asırlar boyu nezih bir edep, terbiye ve sohbet yeri olmuştu. Kilisede beş vakit namaz da kılınırdı.

Bu muhteşem tarih bergüzârı, Fatih'in mü'minlere hediye ve vakfettiği bu âbide son yarım asır içinde bir köpek yuvası haline getirilmiştir. Fırlanta kadar kıymetli eserin sırasına burasına delikler açılmış, kırlangıç yuvaları gibi çirkin ilâveler yapılmış, etrafı doldurularak bir kuyu haline getirilmiştir. Kubbeleri bir alyanöz ormanı olmuştur. Edebî sohbetlere sahne olan salonları, misafirhâneleri yıkılarak yerine beton bir binaya başlanmıştır. Kalenderhane bir sıra yangın da geçirmiştir.

Camî'in içindeki muhtelif devirlere âit kitâbeler, pislikten, örümcek ağlarından okunmaz bir hale gelmiştir. Ben Kalenderhâne ma'mur iken kitabelerini not almıştım.

Şimdi bu baykuş tüneğine sarmca iner gibi 9 taş ve adî basamaklı bir merdivenle iniliyor. İç kapısının üstündeki dört satırlık kitabeye göre Sultan Birinci Mahmud zamanında devrinin büyük hayırseverlerinden Darüssaade Ağası Beşir ağa burasını, yenilercesine ta'mir etmişti. Şimdiye kadar tam doğru olarak negredilmeyen bu kitabeyi buraya alıyorum:

«Hazret-i Sultan Mahmud-ı mekârim pervere
Hak Beşir Ağa gibi bir bende 'ita eyledi
Yani kim dar-üs-saade mesned-i vâlâsını
İdeli teşrif, lütfu çok dil ihya eyledi.
İşte ez-cümle harabe meylini bu câmiin
Göş edüb evvelkiden Pâkize inşa eyledi
Oldu el-hak öyle âbidan ki hayrını değil
Anda secde bir kalender hayr-i vâlâ eyledi.
Cevherün sarf eyleyüb nimet-i dünyayı dahi
Böyle beyt-i pak ile tarihin imlâ eyledi
Nâzır-i beyt-il-harem beşraga tecdid ü ihya eyledi.)

1160

Kitabenin son tarih mısraı EBCED hesabına vurulunca 1160 yılı çıkar ki, bunu da zaten altına rakkamla da yazmıştır. Câmî 1160 Hicrî 1747 Mîlâdî yılında tamir edilmişti.

İç orta kapadan girince sağdaki duvarda da tâlik ile kazılmış ikinci bir kitâbe vardır. O da bugün okunmaz hale gelmiştir. On iki mısralık bir kitabedir. Câmî yazdıktan sonra Hacı Kadri tarafından bir hayırsever câmîi 1271 Hicrî, 1854 Mîlâdî yılında tamir ettirmiştir. Şâir Kadri'nin hazırladığı bu manzumenin tarih beyti şudur:

Lutfile imdad eyleyüb mevlâ, dedi gevheri târihin kadriya
Gelüb bu bânisi, eyledi gaye bu câmi kılındı ihya.
1271

Mâ'bedin sağındaki sülün minaresi de medreseleri, tekkeleri kapayan kanun yürürlüğe girdikten sonra, yerlere serilmiş yok olup gitmiştir. Câmiin yanındaki mekteb ve medrese de bu kanun yürürlüğe girdikten sonra yıkılmıştır.

Medresesinde Buhârî dersleri okutulması için ayrı vakıf gelirleri de vardı. Camiin içinde padişahlar için yapılmış bir de mahfel bulunuyordu.

Bu sene Teknik Üniversite burasını tamire teşebbüs etmiştir. Ve vakıfların da büyük çaptaki bir yardımıyle bu tarih yadigârının, Fatih'in mü'minlere hediye ettiği bu âbidenin biran evvel kurtarılması lâzımdır.

Gelecek sayımızda Fatih'in imarethane yaptığı kiliseyi anlatacağız.

ilme verdiği yüksek değeri gösterdi. Zeyrek'te, Şehzâdebaşı'nda, Fatih'te tarihî değerleri yüksek birer kilise daha vardı. Bunlar da yüzüstü bırakılmışlardı. Bunlara da vazife verdi.

Bu yazımda bunlardan Şehzâdebaşında Talebe Yurdunun karşısında Bozdoğan Kemeri'nin yanındaki Kalenderhane Camiinden bahsedeceğim. Bu, Bizanslıların Aya Mariya Diya Konisis dedikleri pek muhteşem bir kilise idi. Burası Kiryakos tarafından 593 ile 611 milâdî yılları arasında yapılmıştı. Mermer kaplamaları ile pek meşhurdu. Yıkılmak üzere idi. Fatih kurtardı. Burasını Kalenderhane yaptı. "Kalenderhane" yoksulların barınacakları, sığınacakları yer demektir. Kiliseyi bir sosyal yardım müessesi haline getirdi. Arabî vakfiyesinde burası şöyle anlatılıyor: "Büyük hükümdarın Kostantaniyye'de vakfettiği yerlerden birisi de şimdi Kalenderhane denilen kilisedir. Burası, pek meşhur olduğu için, sınırlarıyla tarif etmeye lüzum yoktur. Fakirlere ve yoksullara vakfetti."

Fatih burasının kıyamete kadar ayakta kalması, fakirleri barındırma-

sı için büyük gelir kaynakları da sağladı. Yanına da, sonra medrese haline getirilen "Tabhane" denilen dinlenme yurdunu yaptı. Tekkeler İslâm dünyasında bilhassa yeni fethedilen yerlerde birer birleştirme, kaynaştırma âmili olmuştur. Osmanlılar Erzurum'u ve çevresini aldıkları zaman buralarda tek insan kalmamıştı. Erzurum'da tam 60 sene tek bir insan yoktu. Muazzam ve muhteşem âbidelerde baykuşlar tünemişti. Yavuz, Çaldıran'a giderken bu kimsesiz ve metrûk şehre bile uğramamıştı. Yolu-na Çermik denilen kaplıcadan devam etmişti. Oğlu Kanunî Sultan Süleyman büyük vaadlerle Erzurum'a seksen kişi göndermişti. Buralarda küçük, büyük tekkeler açtı. İnsanların buralarda oturmaları, yiyip içmeleri için paralar tahsis etti. O yurt parçası ancak tekkeler, zaviyelerle kalkındı. Eğer zaviyeler olmasaydı oralar şenlenmeyecek, imar edilmeyecekti. Tekkelerin yurdun kalkınmasında büyük rolleri vardı. İşte Fatih yeni alınan, nüfusunun çoğunu kaybeden İstanbul'u şenlendirmek, nüfusunu artırmak için bu Kalenderhâne'yi açtı.

Fatih burasını aynı zamanda bir ilim ve terbiye mahfeli haline sokmuştu. Burada toplantılar yapılır, şiirler okunur, konferanslar verilirdi. Geleneklere göre Mesnevî okunurdu. Fatih'in Topkapı Müzesinde bulunan arabî vafkiyesinden bu Kalenderhâneye ayrılan satırları dilimize çevireceğim: "Allah onun saadetlerini artırsın, Kalenderhâne denilen şerefli yere, dindâr, sâlih, Allah'tan korkan mücahede, riyazet ashabına sülûk ve terbiye yollarını göstermeyi iyi bilir, zenginlerden kendisini daima uzak tutan, onlardan bir şey istemeyen, onlardan daima müstağni kalan, Kalenderhâne'ye ve seccadesine devam eden bir şeyh tayin edilecektir. Buna her gün 20 dirhem (gümüş para) verilecektir. Buraya bir de nâzır tayin edilecektir. Bu, misafirlerin rahatça yiyip-içmelerini, ağırlanacak itibarlı misafirlere verilecek ziyafetlerin iyi ve memnun edici bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Bunun için her gün beş dirhem (gümüş para) alacaktır.

"Buraya bir de hâfız tayin edilecektir. Bu da her Cuma günü fakirlerin sohbetlerinden, Mesnevî'nin okunmasından sonra aşır okuyacak, buna da her gün bir gümüş para verilecektir. Buraya çok güzel sesli iki kişi daha alınacaktır. Bunlar orada yapılacak toplantılarda yüksek sesle güzel şiirler veya başka parçalar okuyacaklar, bunların her birisine her gün için birer gümüş para verilecektir. Buraya Cuma günleri namazdan sonra kendi âdet ve ananelerine göre vazife görecek dört mutrib de alınacaktır. Kalenderhâne'nin yiyeceği için her gün 40 dirhem, misafirler için de on beş dirhem sarfedilecektir."

Fatih bu Kalenderhane'yi aynı zamanda bir Mevlevîhâne yapmıştı. İstanbul'da ilk Mevlevîhânenin neresi olduğu şimdiye kadar bilinmiyordu. İşte bu Kalenderhâne aynı zamanda İstanbul'un ilk Mevlevîhanesi idi.

Kalenderhâne asırlar boyu nezih bir edep, terbiye ve sohbet yeri olmuştu. Kilisede beş vakit namaz da kılınırdı.

Bu muhteşem tarih bergüzârı, Fatih'in müminlere hediye ve vakfettiği

bu âbide son yarım asır içinde bir köpek yuvası haline getirilmiştir. Pırlanta kadar kıymetli eserin şurasına burasına delikler açılmış kırlangıç yuvaları gibi çirkin ilâveler yapılmış etrafı doldurularak bir kuyu haline getirilmiştir. Kubbeleri bir alyandoz ormanı olmuştur. Edebî sohbetlere sahne olan salonları, misafirhaneleri yıkılarak yerine beton bir bina başlanmıştır. Kalenderhane bir ara yangın da geçirmiştir.

Camiin içindeki muhtelif devirlere ait kitabeler, pislikten, örümcek ağlarından okunmaz bir hale gelmiştir. Ben Kalenderhâne mamur iken kitabelerini not almıştım.

Şimdi bu baykuş tüneğine sarnıca iner gibi 9 taş ve adî basamaklı bir merdivenle iniliyor. İç kapısının üstündeki dört satırlık kitabeye göre Sultan Birinci Mahmud zamanında devrinin büyük hayırseverlerinden Darüssaade Ağası Beşir Ağa burasını, yenilercesine tamir etmişti. Şimdiye kadar tam doğru olarak neşredilmeyen bu kitabeyi buraya alıyorum:

"Hazret-i Sultan Mahmud-ı mekârim pervere
Hak Beşir Ağa gibi bir bende 'i'ta eyledi
Yani kim dar-üs-seade mesned-i vâlâsını
İdeli teşrif, lütfu çok dil ihya eyledi.
İşte ez-cümle harabe meylini bu camiin
Gûş edüb evvelkiden Pâkize inşa eyledi
Oldu el-hak öyle âbâdan ki hayranı değil
Anda secde bir kalender hayr-i vâlâ eyledi.
Cevherün sarf eyleyüp nimet-i düâgîyi dahi
Böyle beyt-i pak ile tarihin imlâ eyledi
Nâzır-i beyt-il-harem Beşrağa tecdid ü ihya eyledi."
1160

Kitabenin son tarih mısraı Ebced hesabına vurulunca 1160 yılı çıkar ki, bunu da zaten altına rakamla da yazmıştır. Cami 1160 Hicrî 1747 Milâdî yılında tamir edilmişti.

İç orta kapısından girince sağdaki duvarda da tâlik ile kazılmış ikinci bir kitabe vardır. O da bugün okunmaz hale gelmiştir. On iki mısralık bir kitabedir. Cami yandıktan sonra Hacı Kadri isminde bir hayırsever camii 1271 Hicrî, 1854 Milâdî yılında tamir ettirmiştir. Şair Kadri'nin hazırladığı bu manzumenin tarih beyti şudur:

Lutfile imdad eyleyüp Mevlâ, dedi gevheri tarihin kadriya
Gelüp bu bânisi, eyledi gaye bu cami kılındı ihya.
1271

Mâbedin sağındaki sülün minâresi de medreseleri, tekkeleri kapayan kanun yürürlüğe girdikten sonra, yerlere serilmiş yokolup gitmiştir. Ca-

miin yanındaki mekteb ve medrese de bu kanun yürürlüğe girdikten sonra yıkılmıştır.

Medresesinde Buhârî dersleri okutulması için ayrı vakıf gelirleri de vardı. Camiin içinde paşalar için yapılmış bir de mahfel bulunuyordu.

Bu sene Teknik Üniversite burasını tamire teşebbüs etmiştir. Ve vakıfların da büyük çaptaki bir yardımıyla bu tarih yadigârının, Fatih'in müminlere hediye ettiği bu âbidenin bir an evvel kurtarılması lâzımdır.

Yüksek Din Kurulu Kararı: "Ayasofya, İslâmî Hükümlere Göre Bir Camidir!"

"Yüksek Din Kurulu'nun Kararı: Ayasofya, İslâmî Hükümlere Göre Bir Camidir!", *Yeni İstiklal*, Sayı: 277, 30 Kasım 1966, s. 9.

"Ayasofya, Allah'a ibadet gayesiyle inşa edilen bir mabettir. Bu mabet 1453 yılına kadar kilise olarak kullanılmış, İstanbul'un fethini müteakip, Fatih Sultan Mehmed tarafından cami haline getirilerek vakfedilmiştir.

T.C.
Diyanet İşleri Başkanlığı

Sayı: 427
Konu: Adnan Saygun'un Oratoryosu Hk.
Karar No: 289

Yüksek Başkanlıkça 21/9/1966 tarih ve 472 sayı ile Kurulumuza havale buyrulan Dışişleri Bakanlığı 122-602/IV-1 Dairesi Gn. Md.nün 21/9/1966 tarih ve 15 sayılı yazısı incelendi:

Bu evrakın müzakeresinde Kurul Başkanı Ali Rıza Hakses, üyelerden M. Şehit Oral, İsmail Ezherli, İbrahim Eken, Dr. A. A. Aydın, Dr. Esad Kılıçer, Ahmet Baltacı ve Hasan Ege hazır bulunmuşlardır.

Orkestra Şefi Leopold Stokowsy'nin halen müze olarak kullanılan Ayasofya Camii'nde "Yunus Emre Oratoryosu"nu bir Türk senfoni orkestrası iştirakiyle icra etmek istediğinin müzakeresi sonunda:

Ayasofya, Allah'a ibadet gayesiyle inşa edilen bir mabettir. Bu mabet 1453 yılına kadar kilise olarak kullanılmış, İstanbul'un fethini müteakip, Fatih Sultan Mehmed tarafından cami haline getirilerek vakfedilmiştir. Dinî ve hukukî bir hükme bağlanan "Vakıf Şartı"nın icapları 500 yıla yakın bir zaman tatbik edilmiş ve Ayasofya cami olarak ibadete açık tutulmuştur. Bu bakımdan Ayasofya halen müze olarak kullanılıyorsa da aslında bir mabet, İslâmî hüküm-

SAYI: 277 — 30 KASIM 1966
İDARE HANE
Nuruosmaniye Cad. No. 17/1
Cağaloğlu - İstanbul

YENİ
İSTİKLÂL
HAKKIN ve HAKLILARIN HİZMETİNDE HAFTALIK SİYASİ MÜSTAKİL GAZETE

Fiatı: 50 krş.
Abone şartları
1 Yıllık : 25 lira
6 Aylık : 12,5 lira

DİN ★ EDEP ★ AHLÂK ★ TAS

Yüksek Din Kurulu'nun Kararı:

«Ayasofya, islâmî Hükümlere Göre Bir Camidir!»

T. C.
DİYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞI
Sayı : 427

Konu : Adnan Saygun'un Oratoryosu Hk.
Karar No.: 239

Yüksek Başkanlıkça 21/9/1966 tarih ve 472 sayı ile Kurulumuza havâle buyurulan Dışişleri Bakanlığı 122-602/IV-1 Dairesi Gn. Md. nün 21/9/1966 tarih ve 15 sayılı yazısı incelendi:

Bu evrakın müzâkeresinde Kurul Başkanı Ali Rıza Hakses, üyelerden M. Şehit Oral, İsmail Ezherli, İbrahim Eken, Dr. A. A. Aydın, Dr. Esad Kılıçer, Ahmet Baltacı ve Hasan Ege hazır bulunmuşlardır.

Orkestra Şefi Leopold Stokowsky'nin hâlen müze olarak kullanılan Ayasofya Câmii'nde «Yunus Emre Oratoryosu» nu bir Türk senfoni orkestrası iştirâkiyle icra etmek isteğinin müzâkeresi sonunda:

Ayasofya, Allah'a ibâdet gayesiyle inşa edilen bir mâbettir. Bu mâbet 1453 yılına kadar kilise olarak kullanılmış, İstanbul'un fethini müteakip, Fatih Sultan Mehmed tarafından câmi haline getirilerek vakfedilmiştir. Dini ve hukuki bir hükme bağlanan «Vakıf şartı» nın icapları 500 yıla yakın bir zaman tatbik edilmiş ve Ayasofya câmi olarak ibâdete açık tutulmuştur. Bu bakımdan Ayasofya hâlen müze olarak kullanılıyorsa da, aslında bir mâbet, İslâmî hükümlere göre bir câmidir. Câmiler, müslümanların ibâdetine va'z ve nasihat edilmesine tahsis edilen mukaddes yerlerdir.

Bu sebeple, fetih yâdigârı ve tarihimizin büyük bir zafer timsali olan Ayasofya Câmii'nde böyle bir oratoryonun icra edilmesinin dinen câiz olmadığına ittifakla karar verildi.

27/9/1966
İbrahim Elmalı
Diyanet İşleri Reisi

lere göre bir camidir. Camiler, müslümanların ibadetine va'z ve nasihat edilmesine tahsis edilen mukaddes yerlerdir.

Bu sebeple, fetih yâdigârı ve tarihimizin büyük bir zafer timsali olan Ayasofya Camii'nde böyle bir oratoryonun icra edilmesinin dinen câiz olmadığına ittifakla karar verildi.

27/9/1966
İbrahim Elmalı
Diyanet İşleri Reisi

Ayasofya

Necip Fazıl Kısakürek

Necip Fazıl Kısakürek, "Ayasofya", *İslâm Medeniyeti, Dînî, İlmî, Fikrî Aylık Mecmua*, Yıl: 3, Sayı: 10 (İstanbul'un 515. Fetih Yıldönümü Münasebetiyle, Fetih Özel Sayısı), Mayıs 1968, ss. 11-13.

Necip Fazıl Kısakürek

Gençler!

Ayasofya üzerine çok laf ettik.

Amma lafta bile onu tasarruf edebilmiş, mülkiyetimiz altına alabilmiş değiliz!

Bana öyle geliyor ki, yalnız mânayı anlasak, yalnız onu yerine getirebilsek, Ayasofya'nın kapıları sabır taşı gibi çatlar, kendi kendisine açılır. İsterse açılmasın; ondan sonra her şey, küçük bir tatbikat işinden ibaret kalır.

Biz kimden, neyi istiyoruz? Yemen'den Viyana'ya Fas'tan Kafkasya'ya kadar en aşağı 10 milyon kilometrekarelik bir zemin üzerinde... Evet, böyle bir zemin üzerinde... Atalarımızın... Ata derken halimize bakıp başımızı dövdüğümüz nur insanların... Tohum atarcasına her tarafa serptiği kubbelerden birini... 700 bin kilometre kareye indikten ve bu halin ismine Millî Kurtuluş dedikten sonra... Evet, bütün bunlardan sonra... Toprağı kaybedilmiş kubbelerden birini mi istiyoruz?

İnsana gülerler! Herhangi bir yıldızda, bu türlü iddialara girişen milletleri sürecek bir tımarhane olsa, bizi oraya sürerler.

Âlemde cüceleşmiş devlerin, eski rollerini takınmasından daha çirkin bir tablo yoktur.

"Cüceleşmeyeydin! Şimdi devin hakkından nasıl bahsediyorsun?.." derler, böyle insanlara, milletlere?...

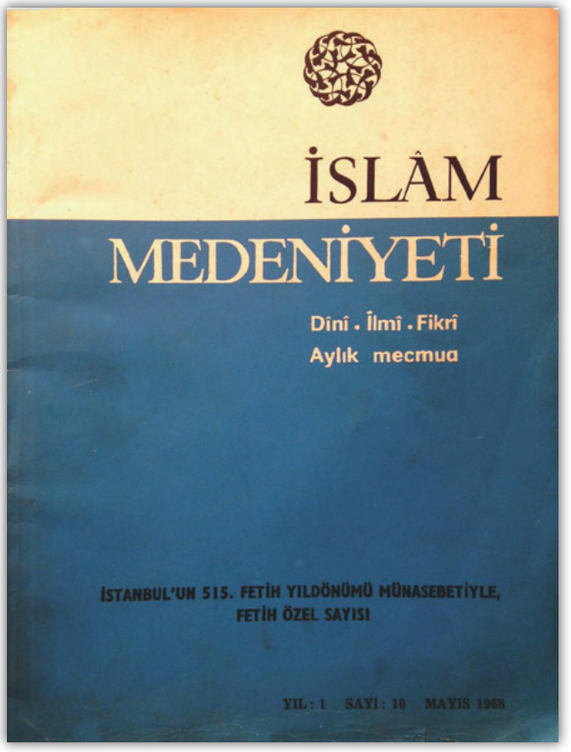
Evet, sevgili gençler; bir manzumemde söylediğim gibi, kellelerimizi tırnaklarımızla yerinden sö-

küp iki diz kapağımıza yerleştirmenin ve sonra ikinci bir başla onu seyretmenin, kısaca ulvî nefs muhasebesine girişmenin artık günü geldiğini kabul edelim. Ve avaz avaz haykıralım ki, bizi şiltesi 3 kıtayı kaplayan devi, cüceleştirdiler. Sonra ona iki santim boy ilave edip batının bat pazarı veya bit pazarı elbiselerini giydirdiler.

Peşinden de, "İşte sana layık 'özgürlük' ve 'uygarlık' budur!" dediler.

Bu bakımdan Ayasofya, bakın nedir? Bu bakımdan Ayasofya...

Bizi bu hâle getiren, annemizin cennet kokulu başörtüsünü sarhoş kusmuğuna bez diye kullanan, ahlâkımızı Paris'in dünya çapındaki şahane kerhanesinden daha aşağıya düşüren, millî kültürümüzü çöplüğe ve millî iktisadımızı tımarhaneye çeviren, zekamızı maymunlaştıran ve kalbimizi kanserleştiren tarihî 126 yıllık cereyanın, kendi öz evimizde, yüzümüze kapadığı oda, ruh ve mukaddesat odamız... Ayasofya budur!

126 yıl boyunca dışarıdan Batı emparyalizmasının, içeriden de onların sadık ajanları sıfatıyla kozmopolitlerin, yahudilerin, dönmelerin, masonların ve nihayet hepsinin birden ana sermayesi ve gönüllü fedaisi halinde, adı Türk küfür tip ve zümrelerin idare ettiği bu cereyan, Ayasofya'yı müzeye çevirmekle, sağlık müzelerindeki bal mumundan firengili suratlar şeklinde, Türk'ün öz ruhunu müzeye kaldırmış oldu.

Frenk kelimesinden gelen firengiye veya "firengi" ismine dikkat ediniz! Türk'ün mukaddesatına firengili bir surat gibi bakan bu insanlardır ki, "firengi" mefhumunun ta kendisidirler ve ciğerlerine kadar frengilidirler.

Şimdi buradan saffet devrimize geçelim.

Şairin:

Şâyestedir denilse,

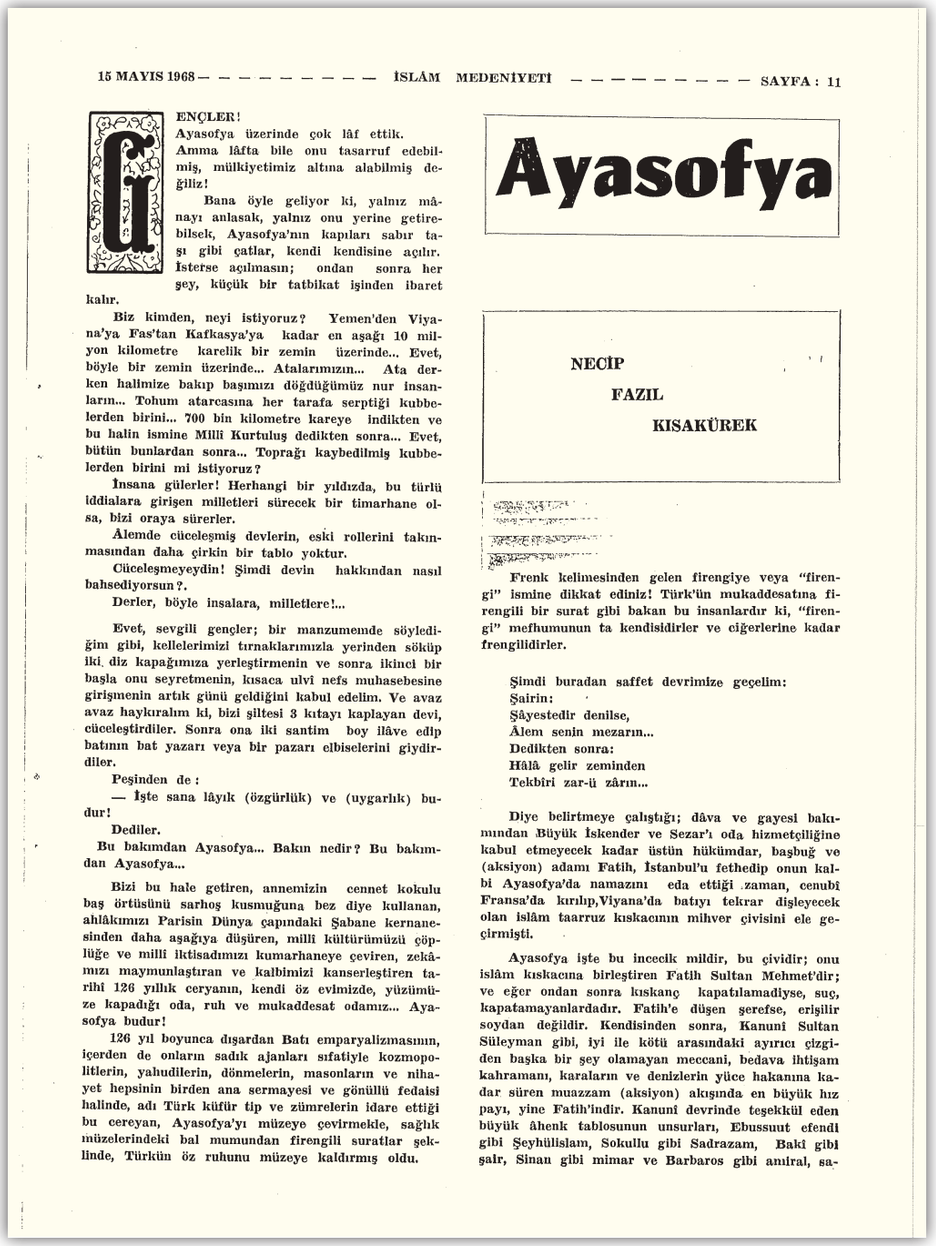
Âlem senin mezarın...

dedikten sonra,

Hâlâ gelir zeminden

Tekbîri zâr-ü zârın ...

diye belirtmeye çalıştığı; dava ve gayesi bakımından, Büyük İskender ve Sezar'ı oda hizmetçiliğine kabul etmeyecek kadar üstün hükümdar, baş-

15 MAYIS 1968 — — — — — — — — — İSLÂM MEDENİYETİ — — — — — — — — — SAYFA : 11

Ayasofya

NECİP
FAZIL
KISAKÜREK

GENÇLER!

Ayasofya üzerinde çok lâf ettik. Amma lâfta bile onu tasarruf edebilmiş, mülkiyetimiz altına alabilmiş değiliz!

Bana öyle geliyor ki, yalnız mânayı anlasak, yalnız onu yerine getirebilsek, Ayasofya'nın kapıları sabır taşı gibi çatlar, kendi kendisine açılır. İsterse açılmasın; ondan sonra her şey, küçük bir tatbikat işinden ibaret kalır.

Biz kimden, neyi istiyoruz? Yemen'den Viyana'ya Fas'tan Kafkasya'ya kadar en aşağı 10 milyon kilometre karelik bir zemin üzerinde... Evet, böyle bir zemin üzerinde... Atalarımızın... Ata derken halimize bakıp başımızı döğdüğümüz nur insanların... Tohum atarcasına her tarafa serptiği kubbelerden birini... 700 bin kilometre kareye indikten ve bu halin ismine Milli Kurtuluş dedikten sonra... Evet, bütün bunlardan sonra... Toprağı kaybedilmiş kubbelerden birini mi istiyoruz?

İnsana gülerler! Herhangi bir yıldızda, bu türlü iddialara girişen milletleri sürecek bir timarhane olsa, bizi oraya sürerler.

Âlemde cüceleşmiş devlerin, eski rollerini takınmasından daha çirkin bir tablo yoktur.

Cüceleşmeyeydin! Şimdi devin hakkından nasıl bahsediyorsun?.

Derler, böyle insalara, milletlere!...

Evet, sevgili gençler; bir manzumemde söylediğim gibi, kellelerimizi tırnaklarımızla yerinden söküp iki diz kapağımıza yerleştirmenin ve sonra ikinci bir başla onu seyretmenin, kısaca ulvi nefs muhasebesine girişmenin artık günü geldiğini kabul edelim. Ve avaz avaz haykıralım ki, bizi siltesi 3 kıtayı kaplayan devi, cüceleştirdiler. Sonra ona iki santim boy ilâve edip batının bat yazarı veya bir pazarı elbiselerini giydirdiler.

Peşinden de :

— İşte sana lâyık (özgürlük) ve (uygarlık) budur!

Dediler.

Bu bakımdan Ayasofya... Bakın nedir? Bu bakımdan Ayasofya...

Bizi bu hale getiren, annemizin cennet kokulu baş örtüsünü sarhoş kusmuğuna bez diye kullanan, ahlâkımızı Parisin Dünya çapındaki Şabane kernanesinden daha aşağıya düşüren, milli kültürümüzü çöplüğe ve milli iktisadımızı kumarhaneye çeviren, zekâmızı maymunlaştıran ve kalbimizi kanserleştiren tarihi 126 yıllık ceryanın, kendi öz evimizde, yüzümüze kapadığı oda, ruh ve mukaddesat odamız... Ayasofya budur!

126 yıl boyunca dışardan Batı emparyalizmasının, içerden de onların sadık ajanları sıfatiyle kozmopolitlerin, yahudilerin, dönmelerin, masonların ve nihayet hepsinin birden ana sermayesi ve gönüllü fedaisi halinde, adı Türk küfür tip ve zümrelerin idare ettiği bu cereyan, Ayasofya'yı müzeye çevirmekle, sağlık müzelerindeki bal mumundan firengili suratlar şeklinde, Türkün öz ruhunu müzeye kaldırmış oldu.

Frenk kelimesinden gelen firengiye veya "firengi" ismine dikkat ediniz! Türk'ün mukaddesatına firengili bir surat gibi bakan bu insanlardır ki, "firengi" mefhumunun ta kendisidirler ve ciğerlerine kadar frengilidirler.

Şimdi buradan saffet devrimize geçelim:
Şairin:
Şâyestedir denilse,
Âlem senin mezarın...
Dedikten sonra:
Hâlâ gelir zeminden
Tekbîri zar-ü zârın...

Diye belirtmeye çalıştığı; dâva ve gayesi bakımından Büyük İskender ve Sezar'ı oda hizmetçiliğine kabul etmeyecek kadar üstün hükümdar, başbuğ ve (aksiyon) adamı Fatih, İstanbul'u fethedip onun kalbi Ayasofya'da namazını eda ettiği zaman, cenubi Fransa'da kırılıp,Viyana'da batıyı tekrar dişleyecek olan islâm taarruz kıskacının mihver çivisini ele geçirmişti.

Ayasofya işte bu incecik mildir, bu çividir; onu islâm kıskacına birleştiren Fatih Sultan Mehmet'dir; ve eğer ondan sonra kıskanç kapatılamadiyse, suç, kapatamayanlardadır. Fatih'e düşen şerefse, erişilir soydan değildir. Kendisinden sonra, Kanuni Sultan Süleyman gibi, iyi ile kötü arasındaki ayırıcı çizgiden başka bir şey olamayan meccani, bedava ihtişam kahramanı, karaların ve denizlerin yüce hakanına kadar süren muazzam (aksiyon) akışında en büyük hız payı, yine Fatih'indir. Kanuni devrinde teşekkül eden büyük âhenk tablosunun unsurları, Ebussuut efendi gibi Şeyhülislam, Sokullu gibi Sadrazam, Baki gibi şair, Sinan gibi mimar ve Barbaros gibi amiral, sa-

buğ ve aksiyon adamı Fatih, İstanbul'u fethedip onun kalbi Ayasofya'da namazını eda ettiği zaman, cenubi Fransa'da kırılıp, Viyana'da batıyı tekrar dişleyecek olan İslâm taarruz kıskacının mihver çivisini ele geçirmişti.

Ayasofya işte bu incecik mildir, bu çividir; onu İslâm kıskacına birleştiren Fatih Sultan Mehmed'dir; ve eğer ondan sonra kıskaç kapatılamadıysa, suç, kapatamayanlardadır. Fatih'e düşen şerefse, erişilir soydan değildir. Kendisinden sonra, Kanunî Sultan Süleyman gibi, iyi ile kötü arasındaki ayırıcı çizgiden başka bir şey olamayan meccani, bedava ihtişam kahramanı, karaların ve denizlerin yüce hakanına kadar süren muazzam aksiyon akışında en büyük hız payı, yine Fatih'indir. Kanunî devrinde teşekkül eden büyük âhenk tablosunun unsurları, Ebussuud

Efendi gibi Şeyhülislâm, Sokullu gibi Sadrazam, Baki gibi şair, Sinan gibi mimar ve Barbaros gibi amiral, sadece ve sadece ve sadece, Fatih'in, hareket noktasına bu millî yerleştirmeyi kıskaç yüzüsuyu hürmetine yetişmiş büyükler...

Tarihimizde, Fatih'ten başka her hükümdarın aksiyonu, isterse vatana eklediği toprak Fatih'inkinden bin misli fazla olsun, ulvi kemâl ve noksansızlık mânâsına, tamam olmaktan uzaktır. Yalnız Fatih'tedir ki, kendi zaman ve mekanına göre, dava hedefini, muhteşem veya muazzam bir tamamlık içinde buluyoruz.

İşte bütün bunları sembolize eden, remizlendiren de, doğu ve batı dünyalarının kavşak noktası, cihanın en güzel beldesi İstanbul ve onun kalbi Ayasofya...

Salibin ağırlığından kurtarılıp hilâlin kanatlarıyla kendisine gök kubbe yolu açılan, böylece 20. asır dünyasına gerçek medeniyet ve ebediyet mimarisinin ne olduğunu kendisiyle gösterdiği batı aklı ve doğu ruhunu birleştirici, eski Bizans eseri ve yeni Tekbir Yuvası tarihî kubbe...

Demek ki, Ayasofya, ne taş, ne çizgi, ne renk, ne hacim, ne cisim ne de bütün bunların madde senfonisi; sadece mânâ, yalnız mânâ ...

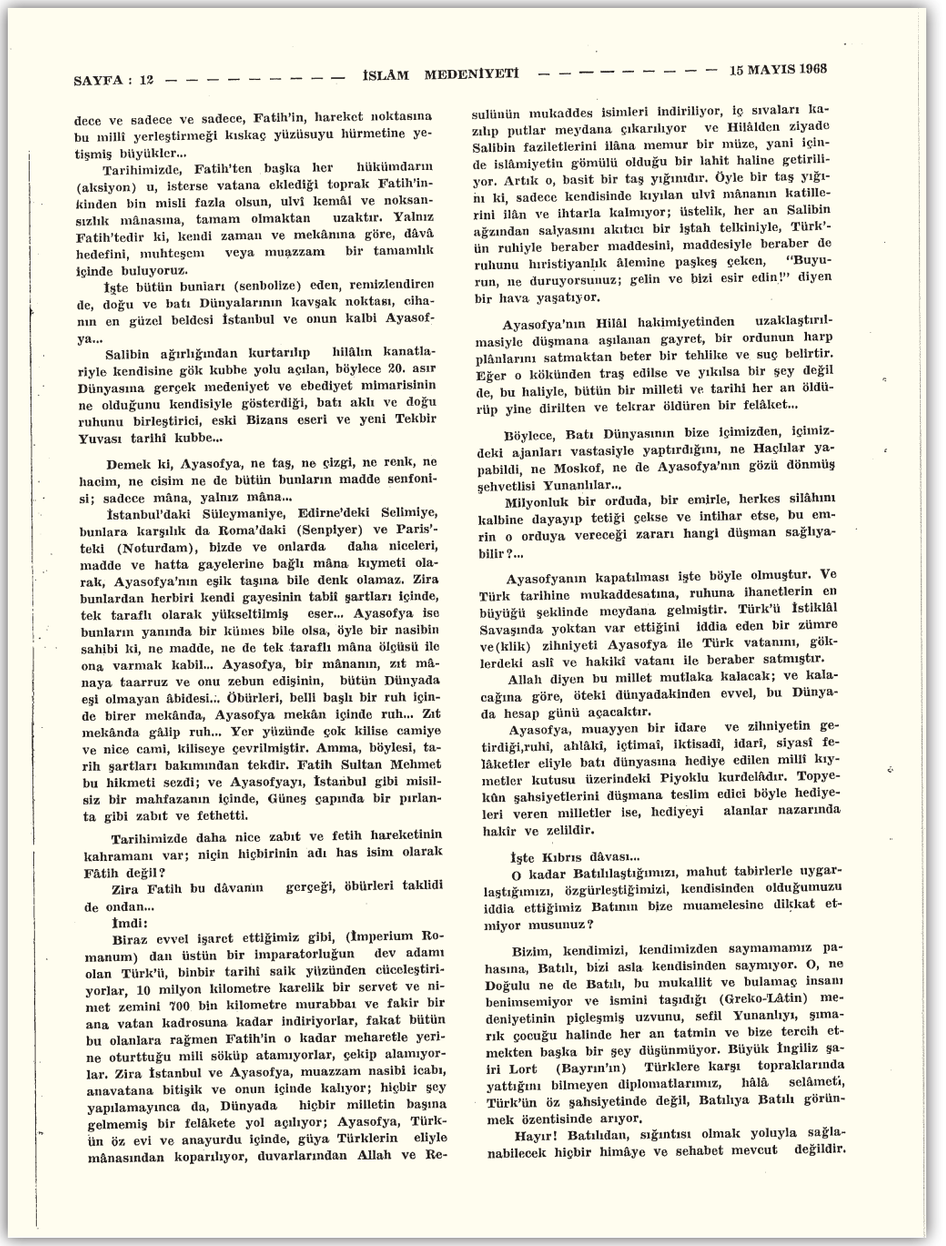
İstanbul'daki Süleymaniye, Edirne'deki Selimiye, bunlara karşılık da Roma'daki Senpiyer ve Paris'teki Noturdam, bizde ve onlarda daha niceleri, madde ve hatta gayelerine bağlı mânâ kıymeti olarak, Ayasofya'nın eşik taşına bile denk olamaz. Zira bunlardan herbiri kendi gayesinin tabiî şartları içinde, tek taraflı olarak yükseltilmiş eser... Ayasofya ise bunların yanında bir kümes bile olsa, öyle bir nasibin sahibi ki, ne madde, ne de tek taraflı mânâ ölçüsü ile ona varmak kabil... Ayasofya, bir mânânın, zıt mânâya taarruz ve onu zebun edişinin, bütün dünyada eşi olmayan âbidesi... Öbürleri, belli başlı bir ruh içinde birer mekanda, Ayasofya mekan içinde ruh... Zıt mekanda galip ruh... Yer yüzünde çok kilise camiye ve nice cami, kiliseye çevrilmiştir. Amma, böylesi, tarih şartları bakımından tektir. Fatih Sultan Mehmed bu hikmeti sezdi; ve Ayasofya'yı, İstanbul gibi misilsiz bir mahfazanın içinde, güneş çapında bir pırlanta gibi zapt ve fethetti.

Tarihimizde daha nice zapt ve fetih hareketinin kahramanı var; niçin hiçbirinin adı has isim olarak Fatih değil?

Zira Fatih bu davanın gerçeği, öbürleri taklidi de ondan...

İmdi:

Biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, İmperium Romanum'dan üstün bir imparatorluğun dev adamı olan Türk'ü, binbir tarihî saik yüzünden cüceleştiriyorlar, 10 milyon kilometrekarelik bir servet ve nimet zemini 700 bin kilometre murabbaı ve fakir bir ana vatan kadrosuna kadar indiriyorlar, fakat bütün bu olanlara rağmen Fatih'in o kadar meharetle yerine oturttuğu mili söküp atamıyorlar, çekip alamıyorlar. Zira İstanbul ve Ayasofya,

SAYFA : 12 — — — — — — — — — İSLÂM MEDENİYETİ — — — — — — — — — 15 MAYIS 1968

dece ve sadece ve sadece, Fatih'in, hareket noktasına bu milli yerleştirmeği kıskaç yüzüsuyu hürmetine yetişmiş büyükler...

Tarihimizde, Fatih'ten başka her hükümdarın (aksiyon) u, isterse vatana eklediği toprak Fatih'inkinden bin misli fazla olsun, ulvî kemâl ve noksansızlık mânasına, tamam olmaktan uzaktır. Yalnız Fatih'tedir ki, kendi zaman ve mekânına göre, dâvâ hedefini, muhteşem veya muazzam bir tamamlık içinde buluyoruz.

İşte bütün buniarı (senbolize) eden, remizlendiren de, doğu ve batı Dünyalarının kavşak noktası, cihanın en güzel beldesi İstanbul ve onun kalbi Ayasofya...

Salibin ağırlığından kurtarılıp hilâlın kanatlariyle kendisine gök kubbe yolu açılan, böylece 20. asır Dünyasına gerçek medeniyet ve ebediyet mimarisinin ne olduğunu kendisiyle gösterdiği, batı aklı ve doğu ruhunu birleştirici, eski Bizans eseri ve yeni Tekbir Yuvası tarihi kubbe...

Demek ki, Ayasofya, ne taş, ne çizgi, ne renk, ne hacim, ne cisim ne de bütün bunların madde senfonisi; sadece mâna, yalnız mâna...

İstanbul'daki Süleymaniye, Edirne'deki Selimiye, bunlara karşılık da Roma'daki (Senplyer) ve Paris'teki (Noturdam), bizde ve onlarda daha niceleri, madde ve hatta gayelerine bağlı mâna kıymeti olarak, Ayasofya'nın eşik taşına bile denk olamaz. Zira bunlardan herbiri kendi gayesinin tabii şartları içinde, tek taraflı olarak yükseltilmiş eser... Ayasofya ise bunların yanında bir kümes bile olsa, öyle bir nasibin sahibi ki, ne madde, ne de tek taraflı mâna ölçüsü ile ona varmak kabil... Ayasofya, bir mânanın, zıt mânaya taarruz ve onu zebun edişinin, bütün Dünyada eşi olmayan âbidesi... Öbürleri, belli başlı bir ruh içinde birer mekânda, Ayasofya mekân içinde ruh... Zıt mekânda gâlip ruh... Yer yüzünde çok kilise camiye ve nice cami, kiliseye çevrilmiştir. Amma, böylesi, tarih şartları bakımından tekdir. Fatih Sultan Mehmet bu hikmeti sezdi; ve Ayasofyayı, İstanbul gibi misilsiz bir mahfazanın içinde, Güneş çapında bir pırlanta gibi zabıt ve fethetti.

Tarihimizde daha nice zabıt ve fetih hareketinin kahramanı var; niçin hiçbirinin adı has isim olarak Fâtih değil?

Zira Fatih bu dâvanın gerçeği, öbürleri taklidi de ondan...

İmdi:

Biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, (İmperium Romanum) dan üstün bir imparatorluğun dev adamı olan Türk'ü, binbir tarihi saik yüzünden cüceleştiriyorlar, 10 milyon kilometre karelik bir servet ve nimet zemini 700 bin kilometre murabbaı ve fakir bir ana vatan kadrosuna kadar indiriyorlar, fakat bütün bu olanlara rağmen Fatih'in o kadar meharetle yerine oturttuğu mili söküp atamıyorlar, çekip alamıyorlar. Zira İstanbul ve Ayasofya, muazzam nasibi icabı, anavatana bitişik ve onun içinde kalıyor; hiçbir şey yapılamayınca da, Dünyada hiçbir milletin başına gelmemiş bir felâkete yol açılıyor; Ayasofya, Türkün öz evi ve anayurdu içinde, güya Türklerin eliyle mânasından koparılıyor, duvarlarından Allah ve Resulünün mukaddes isimleri indiriliyor, iç sıvaları kazılıp putlar meydana çıkarılıyor ve Hilâlden ziyade Salibin faziletlerini ilâna memur bir müze, yani içinde islâmiyetin gömülü olduğu bir lahit haline getiriliyor. Artık o, basit bir taş yığınıdır. Öyle bir taş yığını ki, sadece kendisinde kıyılan ulvî mânanın katillerini ilân ve ihtarla kalmıyor; üstelik, her an Salibin ağzından salyasını akıtıcı bir iştah telkiniyle, Türk'ün ruhiyle beraber maddesini, maddesiyle beraber de ruhunu hıristiyanlık âlemine paşkeş çeken, "Buyurun, ne duruyorsunuz; gelin ve bizi esir edin!" diyen bir hava yaşatıyor.

Ayasofya'nın Hilâl hakimiyetinden uzaklaştırılmasiyle düşmana aşılanan gayret, bir ordunun harp plânlarını satmaktan beter bir tehlike ve suç belirtir. Eğer o kökünden traş edilse ve yıkılsa bir şey değil de, bu haliyle, bütün bir milleti ve tarihi her an öldürüp yine dirilten ve tekrar öldüren bir felâket...

Böylece, Batı Dünyasının bize içimizden, içimizdeki ajanları vastasiyle yaptırdığını, ne Haçlılar yapabildi, ne Moskof, ne de Ayasofya'nın gözü dönmüş şehvetlisi Yunanlılar...

Milyonluk bir orduda, bir emirle, herkes silâhını kalbine dayayıp tetiği çekse ve intihar etse, bu emrin o orduya vereceği zararı hangi düşman sağlıyabilir?...

Ayasofyanın kapatılması işte böyle olmuştur. Ve Türk tarihine mukaddesatına, ruhuna ihanetlerin en büyüğü şeklinde meydana gelmiştir. Türk'ü İstiklâl Savaşında yoktan var ettiğini iddia eden bir zümre ve(klik) zihniyeti Ayasofya ile Türk vatanını, göklerdeki asli ve hakiki vatanı ile beraber satmıştır.

Allah diyen bu millet mutlaka kalacak; ve kalacağına göre, öteki dünyadakinden evvel, bu Dünyada hesap günü açacaktır.

Ayasofya, muayyen bir idare ve zihniyetin getirdiği,ruhi, ahlâki, içtimaî, iktisadi, idari, siyasî felâketler eliyle batı dünyasına hediye edilen milli kıymetler kutusu üzerindeki Piyoklu kurdelâdır. Topyekûn şahsiyetlerini düşmana teslim edici böyle hediyeleri veren milletler ise, hediyeyi alanlar nazarında hakir ve zelildir.

İşte Kıbrıs dâvası...

O kadar Batılılaştığımızı, mahut tabirlerle uygarlaştığımızı, özgürleştiğimizi, kendisinden olduğumuzu iddia ettiğimiz Batının bize muamelesine dikkat etmiyor musunuz?

Bizim, kendimizi, kendimizden saymamamız pahasına, Batılı, bizi asla kendisinden saymıyor. O, ne Doğulu ne de Batılı, bu mukallit ve bulamaç insanı benimsemiyor ve ismini taşıdığı (Greko-Latin) medeniyetinin piçleşmiş uzvunu, sefil Yunanlıyı, şımarık çocuğu halinde her an tatmin ve bize tercih etmekten başka bir şey düşünmüyor. Büyük İngiliz şairi Lort (Bayrın'ın) Türklere karşı topraklarında yattığını bilmeyen diplomatlarımız, hâlâ selâmeti, Türk'ün öz şahsiyetinde değil, Batılıya Batılı görünmek özentisinde arıyor.

Hayır! Batılıdan, sığıntısı olmak yoluyla sağlanabilecek hiçbir himâye ve sehabet mevcut değildir.

muazzam nasibi icabı, anavatana bitişik ve onun içinde kalıyor; hiçbir şey yapılamayınca da, dünyada hiçbir milletin başına gelmemiş bir felakete yol açılıyor; Ayasofya, Türk'ün öz evi ve anayurdu içinde, güya Türklerin eliyle mânasından koparılıyor, duvarlarından Allah ve Resulünün mukaddes isimleri indiriliyor, iç sıvaları kazılıp putlar meydana çıkarılıyor ve Hilâl'den ziyade Salibin faziletlerini ilana memur bir müze, yani içinde İslâmiyetin gömülü olduğu bir lahit haline getiriliyor. Artık o, basit bir taş yığınıdır. Öyle bir taş yığını ki, sadece kendisinde kıyılan ulvî mânânın katillerini ilan ve ihtarla kalmıyor; üstelik, her an Salibin ağzından salyasını akıtıcı bir iştah telkiniyle, Türk'ün ruhuyla beraber maddesini, maddesiyle beraber de ruhunu hıristiyanlık âlemine peşkeş çeken, "Buyurun,

ne duruyorsunuz; gelin ve bizi esir edin!" diyen bir hava yaşatıyor.

Ayasofya'nın Hilâl hakimiyetinden uzaklaştırılmasıyla düşmana aşılanan gayret, bir ordunun harp planlarını satmaktan beter bir tehlike ve suç belirtir. Eğer o kökünden traş edilse ve yıkılsa bir şey değil de, bu haliyle, bütün bir milleti ve tarihi her an öldürüp yine dirilten ve tekrar öldüren bir felaket...

Böylece, Batı dünyasının bize içimizden, içimizdeki ajanları vasıtasıyla yaptırdığını, ne Haçlılar yapabildi, ne Moskof, ne de Ayasofya'nın gözü dönmüş şehvetlisi Yunanlılar...

Milyonluk bir orduda, bir emirle, herkes silahını kalbine dayayıp tetiği çekse ve intihar etse, bu emrin o orduya vereceği zararı hangi düşman sağlayabilir?..

Ayasofya'nın kapatılması işte böyle olmuştur ve Türk tarihine, mukaddesatına, ruhuna ihanetlerin en büyüğü şeklinde meydana gelmiştir. Türk'ü İstiklal Savaşında yoktan var ettiğini iddia eden bir zümre ve klik zihniyeti Ayasofya ile Türk vatanını, göklerdeki asli ve hakiki vatanı ile beraber satmıştır.

Allah diyen bu millet mutlaka kalacak ve kalacağına göre, öteki dünyadakinden evvel, bu dünyada hesap günü açacaktır.

Ayasofya, muayyen bir idare ve zihniyetin getirdiği, ruhî, ahlâkî, içtimaî, iktisadî, idarî, siyasî felaketler eliyle batı dünyasına hediye edilen millî kıymetler kutusu üzerindeki Piyoklu kurdelâdır. Topyekûn şahsiyetlerini düşmana teslim edici böyle hediyeleri veren milletler ise, hediyeyi alanlar nazarında hakîr ve zelildir.

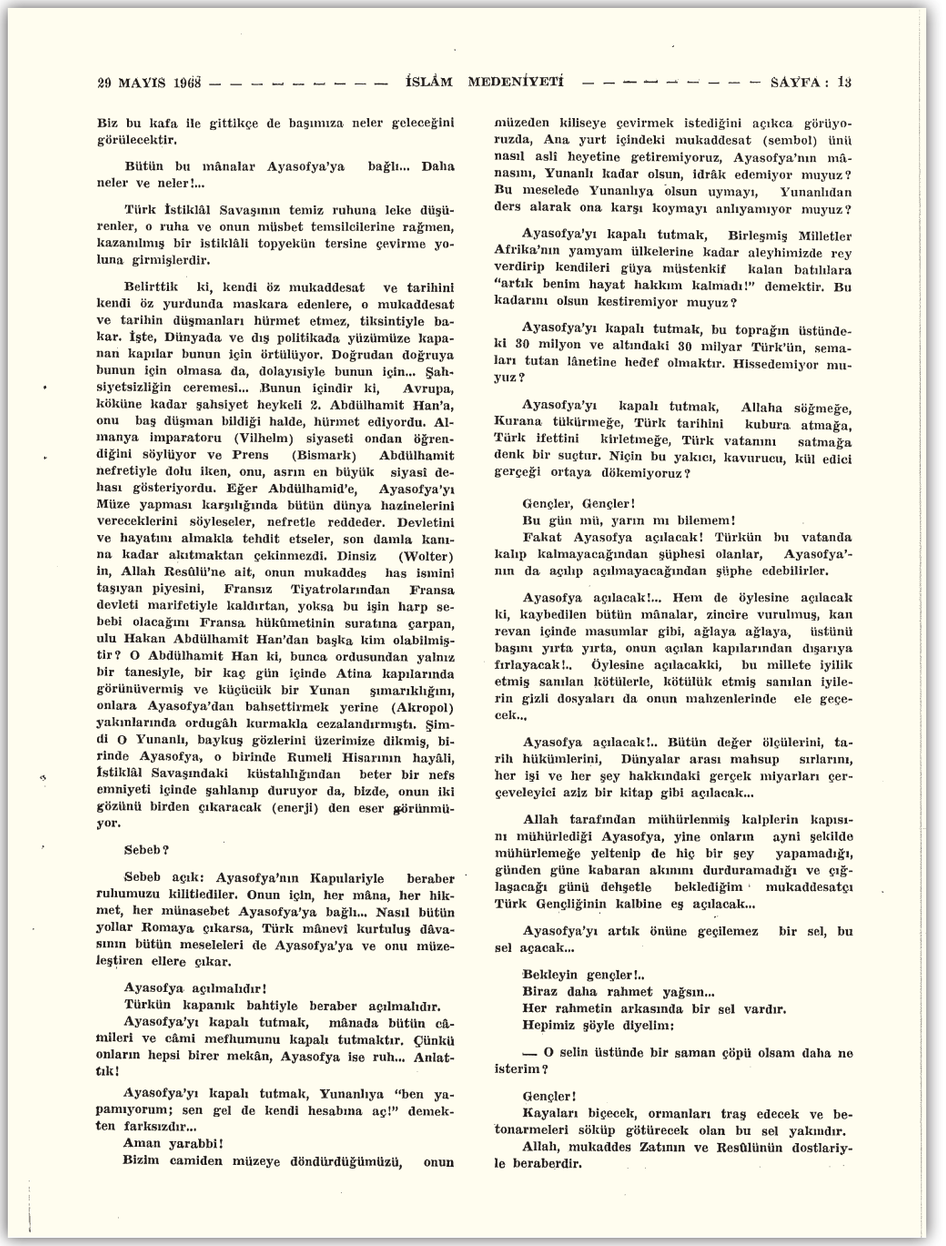
İşte Kıbrıs davası...

O kadar Batılılaştığımızı, mahut tabirlerle uygarlaştığımızı, özgürleştiğimizi, kendisinden olduğumuzu iddia ettiğimiz Batının bize muamelesine dikkat etmiyor musunuz?

Bizim, kendimizi, kendimizden saymamamız pahasına, Batılı, bizi asla kendisinden saymıyor. O, ne Doğulu ne de Batılı, bu mukallit ve bulamaç insanı benimsemiyor ve ismini taşıdığı Greko-Lâtin medeniyetinin piçleşmiş uzvunu, sefil Yunanlıyı, şımarık çocuğu halinde her an tatmin ve bize tercih etmekten başka bir şey düşünmüyor. Büyük İngiliz şairi Lord Byron'ın Türklere karşı topraklarında yattığını bilmeyen diplomatlarımız, hâlâ selameti, Türk'ün öz şahsiyetinde değil, Batılıya Batılı görünmek özentisinde arıyor.

Hayır! Batılıdan, sığıntısı olmak yoluyla sağlanabilecek hiçbir himaye ve sehabet mevcut değildir. Biz bu kafa ile gittikçe de başımıza neler geleceği görülecektir. Bütün bu mânâlar Ayasofya'ya bağlı... Daha neler ve neler!..

Türk İstiklal Savaşının temiz ruhuna leke düşürenler, o ruha ve onun müsbet temsilcilerine rağmen, kazanılmış bir istiklâli topyekûn tersine

29 MAYIS 1968 — — — — — — — — — İSLÂM MEDENİYETİ — — — — — — — — — SAYFA : 13

Biz bu kafa ile gittikçe de başımıza neler geleceğini görülecektir.

Bütün bu mânalar Ayasofya'ya bağlı... Daha neler ve neler!...

Türk İstiklâl Savaşının temiz ruhuna leke düşürenler, o ruha ve onun müsbet temsilcilerine rağmen, kazanılmış bir istiklâli topyekün tersine çevirme yoluna girmişlerdir.

Belirttik ki, kendi öz mukaddesat ve tarihini kendi öz yurdunda maskara edenlere, o mukaddesat ve tarihin düşmanları hürmet etmez, tiksintiyle bakar. İşte, Dünyada ve dış politikada yüzümüze kapanan kapılar bunun için örtülüyor. Doğrudan doğruya bunun için olmasa da, dolayısiyle bunun için... Şahsiyetsizliğin ceremesi... Bunun içindir ki, Avrupa, köküne kadar şahsiyet heykeli 2. Abdülhamit Han'a, onu baş düşman bildiği halde, hürmet ediyordu. Almanya imparatoru (Vilhelm) siyaseti ondan öğrendiğini söylüyor ve Prens (Bismark) Abdülhamit nefretiyle dolu iken, onu, asrın en büyük siyasi dehası gösteriyordu. Eğer Abdülhamid'e, Ayasofya'yı Müze yapması karşılığında bütün dünya hazinelerini vereceklerini söyleseler, nefretle reddeder. Devletini ve hayatını almakla tehdit etseler, son damla kanına kadar akıtmaktan çekinmezdi. Dinsiz (Wolter) in, Allah Resûlü'ne ait, onun mukaddes has ismini taşıyan piyesini, Fransız Tiyatrolarından Fransa devleti marifetiyle kaldırtan, yoksa bu işin harp sebebi olacağını Fransa hükûmetinin suratına çarpan, ulu Hakan Abdülhamit Han'dan başka kim olabilmiştir? O Abdülhamit Han ki, bunca ordusundan yalnız bir tanesiyle, bir kaç gün içinde Atina kapılarında görünüvermiş ve küçücük bir Yunan şımarıklığını, onlara Ayasofya'dan bahsettirmek yerine (Akropol) yakınlarında ordugâh kurmakla cezalandırmıştı. Şimdi O Yunanlı, baykuş gözlerini üzerimize dikmiş, birinde Ayasofya, o birinde Rumeli Hisarının hayâli, İstiklâl Savaşındaki küstahlığından beter bir nefs emniyeti içinde şahlanıp duruyor da, bizde, onun iki gözünü birden çıkaracak (enerji) den eser görünmüyor.

Sebeb?

Sebeb açık: Ayasofya'nın Kapulariyle beraber ruhumuzu kilitlediler. Onun için, her mâna, her hikmet, her münasebet Ayasofya'ya bağlı... Nasıl bütün yollar Romaya çıkarsa, Türk mânevi kurtuluş dâvasının bütün meseleleri de Ayasofya'ya ve onu müzeleştiren ellere çıkar.

Ayasofya açılmalıdır!
Türkün kapanık bahtiyle beraber açılmalıdır.
Ayasofya'yı kapalı tutmak, mânada bütün câmileri ve câmi mefhumunu kapalı tutmaktır. Çünkü onların hepsi birer mekân, Ayasofya ise ruh... Anlattık!

Ayasofya'yı kapalı tutmak, Yunanlıya "ben yapamıyorum; sen gel de kendi hesabına aç!" demekten farksızdır...
Aman yarabbi!
Bizim camiden müzeye döndürdüğümüzü, onun müzeden kiliseye çevirmek istediğini açıkca görüyoruzda, Ana yurt içindeki mukaddesat (sembol) ünü nasıl asli heyetine getiremiyoruz, Ayasofya'nın mânasını, Yunanlı kadar olsun, idrâk edemiyor muyuz? Bu meselede Yunanlıya olsun uymayı, Yunanlıdan ders alarak ona karşı koymayı anlıyamıyor muyuz?

Ayasofya'yı kapalı tutmak, Birleşmiş Milletler Afrika'nın yamyam ülkelerine kadar aleyhimizde rey verdirip kendileri güya müstenkif kalan batılılara "artık benim hayat hakkım kalmadı!" demektir. Bu kadarını olsun kestiremiyor muyuz?

Ayasofya'yı kapalı tutmak, bu toprağın üstündeki 30 milyon ve altındaki 30 milyar Türk'ün, semaları tutan lânetine hedef olmaktır. Hissedemiyor muyuz?

Ayasofya'yı kapalı tutmak, Allaha söğmeğe, Kurana tükürmeğe, Türk tarihini kubura atmağa, Türk ifettini kirletmeğe, Türk vatanını satmağa denk bir suçtur. Niçin bu yakıcı, kavurucu, kül edici gerçeği ortaya dökemiyoruz?

Gençler, Gençler!
Bu gün mü, yarın mı bilemem!
Fakat Ayasofya açılacak! Türkün bu vatanda kalıp kalmayacağından şüphesi olanlar, Ayasofya'nın da açılıp açılmayacağından şüphe edebilirler.

Ayasofya açılacak!... Hem de öylesine açılacak ki, kaybedilen bütün mânalar, zincire vurulmuş, kan revan içinde masumlar gibi, ağlaya ağlaya, üstünü başını yırta yırta, onun açılan kapılarından dışarıya fırlayacak!.. Öylesine açılacakki, bu millete iyilik etmiş sanılan kötülerle, kötülük etmiş sanılan iyilerin gizli dosyaları da onun mahzenlerinde ele geçecek...

Ayasofya açılacak!.. Bütün değer ölçülerini, tarih hükümlerini, Dünyalar arası mahsup sırlarını, her işi ve her şey hakkındaki gerçek miyarları çerçeveleyici aziz bir kitap gibi açılacak...

Allah tarafından mühürlenmiş kalplerin kapısını mühürlediği Ayasofya, yine onların ayni şekilde mühürlemeğe yeltenip de hiç bir şey yapamadığı, günden güne kabaran akımını durduramadığı ve çığlaşacağı günü dehşetle beklediğim mukaddesatçı Türk Gençliğinin kalbine eş açılacak...

Ayasofya'yı artık önüne geçilemez bir sel, bu sel açacak...

Bekleyin gençler!..
Biraz daha rahmet yağsın...
Her rahmetin arkasında bir sel vardır.
Hepimiz şöyle diyelim:

— O selin üstünde bir saman çöpü olsam daha ne isterim?

Gençler!
Kayaları biçecek, ormanları traş edecek ve betonarmeleri söküp götürecek olan bu sel yakındır.
Allah, mukaddes Zatının ve Resûlünün dostlariyle beraberdir.

çevirme yoluna girmişlerdir.

Belirttik ki, kendi öz mukaddesat ve tarihini kendi öz yurdunda maskara edenlere, o mukaddesat ve tarihin düşmanları hürmet etmez, tiksintiyle bakar. İşte, dünyada ve dış politikada yüzümüze kapanan kapılar bunun için örtülüyor. Doğrudan doğruya bunun için olmasa da, dolayısıyla bunun için... Şahsiyetsizliğin ceremesi... Bunun içindir ki, Avrupa, köküne kadar şahsiyet heykeli İkinci Abdülhamid Han'a, onu baş düşman bildiği halde, hürmet ediyordu. Almanya İmparatoru Wilhelm siyaseti ondan öğrendiğini söylüyor ve Prens Bismark Abdülhamid nefretiyle dolu iken, onu, asrın en büyük siyasî dehası gösteriyordu. Eğer Abdülha-

mid'e, Ayasofya'yı müze yapması karşılığında bütün dünya hazinelerini vereceklerini söyleseler, nefretle reddeder. Devletini ve hayatını almakla tehdit etseler, son damla kanına kadar akıtmaktan çekinmezdi. Dinsiz Wolter'in, Allah Resûlü'ne ait, onun mukaddes has ismini taşıyan piyesini, Fransız tiyatrolarından Fransa devleti marifetiyle kaldırtan, yoksa bu işin harp sebebi olacağını Fransa hükümetinin suratına çarpan, Ulu Hakan Abdülhamid Han'dan başka kim olabilmiştir? O Abdülhamid Han ki, bunca ordusundan yalnız bir tanesiyle, bir kaç gün içinde Atina kapılarında görünüvermiş ve küçücük bir Yunan şımarıklığını, onlara Ayasofya'dan bahsettirmek yerine Akropol yakınlarında ordugâh kurmakla cezalandırmıştı. Şimdi o Yunanlı, baykuş gözlerini üzerimize dikmiş, birinde Ayasofya, o birinde Rumeli Hisarı'nın hayali, İstiklâl Savaşındaki küstahlığından beter bir nefs emniyeti içinde şahlanıp duruyor da, bizde, onun iki gözünü birden çıkaracak enerjiden eser görünmüyor.

Sebep?

Sebeb açık: Ayasofya'nın kapılarıyla beraber ruhumuzu kilitlediler. Onun için, her mâna, her hikmet, her münasebet Ayasofya'ya bağlı... Nasıl bütün yollar Roma'ya çıkarsa, Türk manevi kurtuluş davasının bütün meseleleri de Ayasofya'ya ve onu müzeleştiren ellere çıkar.

Ayasofya açılmalıdır!

Türk'ün kapanık bahtıyla beraber açılmalıdır. Ayasofya'yı kapalı tutmak, mânada bütün camileri ve cami mefhumunu kapalı tutmaktır. Çünkü onların hepsi birer mekân, Ayasofya ise ruh... Anlattık!

Ayasofya'yı kapalı tutmak, Yunanlıya "Ben yapamıyorum; sen gel de kendi hesabına aç!" demekten farksızdır...

Aman yarabbi!

Bizim camiden müzeye döndürdüğümüzü, onun müzeden kiliseye çevirmek istediğini açıkca görüyoruz da, anayurt içindeki mukaddesat sembolünü nasıl aslî heyetine getiremiyoruz. Ayasofya'nın mânasını, Yunanlı kadar olsun, idrak edemiyor muyuz? Bu meselede Yunanlıya olsun uymayı, Yunanlıdan ders alarak ona karşı koymayı anlayamıyor muyuz?

Ayasofya'yı kapalı tutmak, Birleşmiş Milletler Afrika'nın yamyam ülkelerine kadar aleyhimizde rey verdirip kendileri güya müstenkif kalan batılılara "artık benim hayat hakkım kalmadı!" demektir. Bu kadarını olsun kestiremiyor muyuz?

Ayasofya'yı kapalı tutmak, bu toprağın üstündeki 30 milyon ve altındaki 30 milyar Türk'ün, semaları tutan lanetine hedef olmaktır. Hissedemiyor muyuz?

Ayasofya'yı kapalı tutmak, Allah'a sövmeye, Kur'ân'a tükürmeye, Türk tarihini kubura atmaya, Türk iffettini kirletmeye, Türk vatanını satmaya denk bir suçtur. Niçin bu yakıcı, kavurucu, kül edici gerçeği ortaya dökemiyoruz?

Gençler, Gençler!

Bugün mü, yarın mı bilemem!

Fakat Ayasofya açılacak! Türk'ün bu vatanda kalıp kalmayacağından şüphesi olanlar, Ayasofya'nın da açılıp açılmayacağından şüphe edebilirler.

Ayasofya açılacak!.. Hem de öylesine açılacak ki, kaybedilen bütün mânalar, zincire vurulmuş, kan revan içinde masumlar gibi, ağlaya ağlaya, üstünü başını yırta yırta, onun açılan kapılarından dışarıya fırlayacak!.. Öylesine açılacak ki, bu millete iyilik etmiş sanılan kötülerle, kötülük etmiş sanılan iyilerin gizli dosyaları da onun mahzenlerinde ele geçecek...

Ayasofya açılacak!.. Bütün değer ölçülerini, tarih hükümlerini, dünyalar arası mahsup sırlarını, her işi ve her şey hakkındaki gerçek miyarları çerçeveleyici aziz bir kitap gibi açılacak...

Allah tarafından mühürlenmiş kalplerin kapısını mühürlediği Ayasofya, yine onların aynı şekilde mühürlemeye yeltenip de hiç bir şey yapamadığı, günden güne kabaran akınını durduramadığı ve çığlaşacağı günü dehşetle beklediğim mukaddesatçı Türk Gençliğinin kalbine eş açılacak...

Ayasofya'yı artık önüne geçilemez bir sel, bu sel açacak...

Bekleyin gençler!

Biraz daha rahmet yağsın...

Her rahmetin arkasında bir sel vardır.

Hepimiz şöyle diyelim:

"O selin üstünde bir saman çöpü olsam daha ne isterim?"

Gençler!

Kayaları biçecek, ormanları traş edecek ve betonarmeleri söküp götürecek olan bu sel yakındır.

Allah, mukaddes Zâtının ve Resûlünün dostlarıyla beraberdir.

Ayasofya

H. Tevfik Paksu

H. Tevfik Paksu, "Ayasofya", Fetih ve Ayasofya, *Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 14.

AYASOFYA

Ey Ulu Fatih'imin mukaddes emaneti,
İmân ehli gençliğim sana sahib olacak.
Ağlayan gönlümüzün sen en büyük hasreti
Harimini kirleten o putlar kırılacak.

Kalsak da yer yüzünde imân ehli tek bir kol,
Kurtaracağız seni Ayasofya emîn ol.

★

Baş koymuşlar uğruna nice gazi yiğitler,
Kan dökmüştü yoluna ne mübârek şehîdler
Kilise olamazsın, ürse de kızıl itler
İmân nesli geliyor, sende namaz kılacak

Tevhîd ehli uyandı, hakka ulaşacak yol
Gene geleceğiz biz Ayasofya emîn ol.

★

İnletecek semâyı yine ezan sesleri
Bağrını dolduracak İslâm'ın nefesleri
Ebediyyen sönecek firenklik hevesleri
Yeni feth-i mübin de yakında yapılacak

Yönümüz kıbleyedir, sapa düşer bize sol
Açacağız seni biz, Ayasofya emîn ol!

H. Tevfik PAKSU

Ey ulu Fatih'imin mukaddes emaneti,
İmân ehli gençliğim sana sahib olacak.
Ağlayan gönlümüzün sen en büyük hasreti
Harimini kirleten o putlar kırılacak.

Kalsak da yer yüzünde imân ehli tek bir kol,
Kurtaracağız seni Ayasofya emîn ol.

*

Baş koymuşlar uğruna nice gazi yiğitler.
Kan dökmüştü yoluna ne mübârek şehîdler
Kilise olamazsın, ürüse de kızıl itler
İmân nesli geliyor, sende namaz kılacak

Tevhîd ehli uyandı, hakka ulaşacak yol
Gene geleceğiz biz Ayasofya emîn ol.

*

İnletecek semâyı yine ezan sesleri
Bağrını dolduracak İslâm'ın nefesleri
Ebediyyen sönecek firenklik hevesleri
Yeni feth-i mübin de yakında yapılacak

Yönümüz kıbleyedir, sapa düşer bize sol
Açacağız seni biz, Ayasofya emîn ol!

1875, Basil Kargopoulo'nun objektifinden, III. Selim ve III. Mehmed Türbeleri ile arkalarında Ayasofya-i Kebîr Camii. Sağda Kabasakal Caddesi'nde bekleyen faytonlar. Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Ayasofya, Ne Kadar Sabırlısın!

Sezai Karakoç

Sezai Karakoç "Ayasoya, Ne Kadar Sabırlısın", *İslâm Medeniyeti, Dînî, İlmî, Fikrî Aylık Mecmua*, Yıl: 3, Sayı: 10 (İstanbul'un 515. Fetih Yıldönümü Münasebetiyle, Fetih Özel Sayısı), Mayıs 1968, s. 36. (*Sabah*, 9 Aralık 1967.)

Sezai Karakoç

Artık Ayasofya'nın açılması, bu oruç günlerinde ışığa susamış şerefelerinin hakikatin aydınlığına ve sesine kavuşturulması, umudun uzayan gün ışığı altın mahyalarla donatılması bir zaruret haline gelmiştir. İlerisine geçilmez ve geri dönülmez bir zaruret haline.

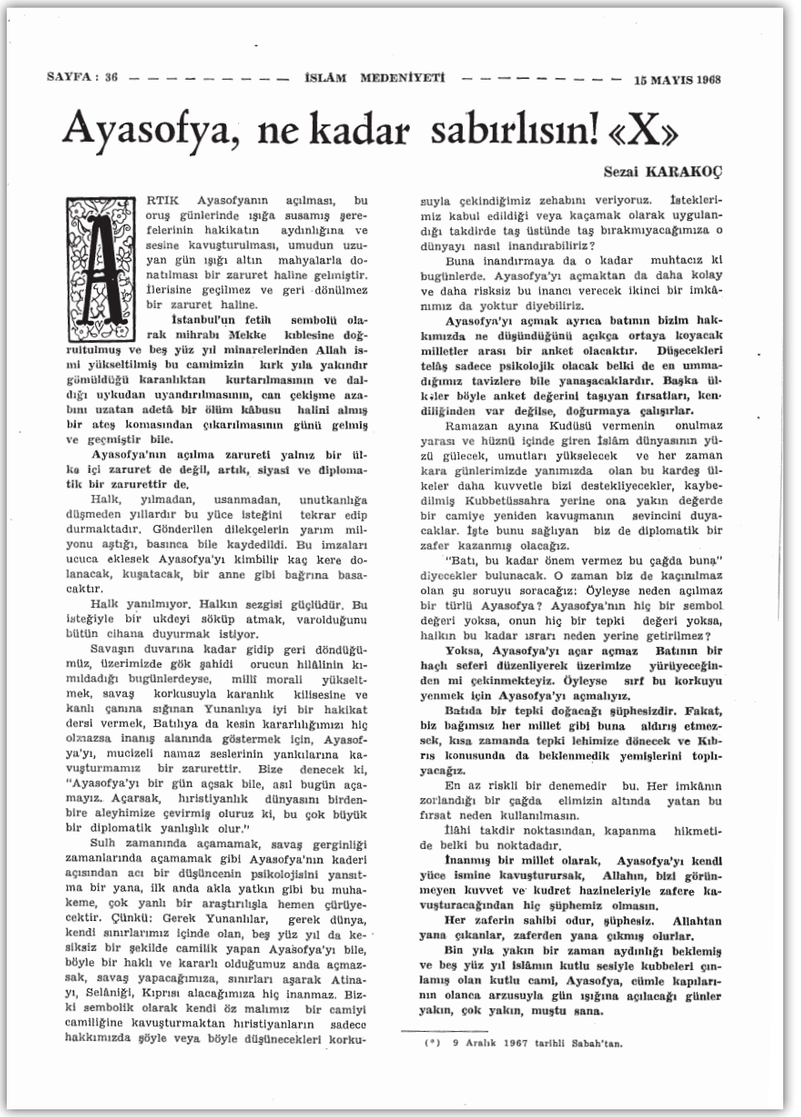
İstanbul'un fetih sembolü olarak mihrabı Mekke kıblesine doğrultulmuş ve beşyüz yıl minârelerinden Allah ismi yükseltilmiş bu camimizin kırk yıla yakındır gömüldüğü karanlıktan kurtarılmasının ve daldığı uykudan uyandırılmasının, can çekişme azabını uzatan âdetâ bir ölüm kâbusu halini almış bir ateş komasından çıkarılmasının günü gelmiş ve geçmiştir bile.

Ayasofya'nın açılma zarureti yalnız bir ülke içi zaruret değil, artık, siyasî ve diplomatik bir zaruret tir de.

Halk, yılmadan, usanmadan, unutkanlığa düşmeden yıllardır bu yüce isteğini tekrar edip durmaktadır. Gönderilen dilekçelerin yarım milyonu aştığı, basınca bile kaydedildi. Bu imzaları ucuca eklesek Ayasofya'yı kimbilir kaç kere dolanacak, kuşatacak, bir anne gibi bağrına basacaktır.

Halk yanılmıyor. Halkın sezgisi güçlüdür. Bu isteğiyle bir ukdeyi söküp atmak, varolduğunu bütün cihana duyurmak istiyor.

Savaşın duvarına kadar gidip geri döndüğümüz, üzerimizde gök şahidi orucun hilâlinin kımıldadığı bugünlerdeyse, millî morali yükseltmek, savaş

SAYFA : 36 — İSLÂM MEDENİYETİ — 15 MAYIS 1968

Ayasofya, ne kadar sabırlısın! «X»

Sezai KARAKOÇ

ARTIK Ayasofyanın açılması, bu oruç günlerinde ışığa susamış gerefelerinin hakikatın aydınlığına ve sesine kavuşturulması, umudun uzuyan gün ışığı altın mahyalarla donatılması bir zaruret haline gelmiştir. İlerisine geçilmez ve geri dönülmez bir zaruret haline.

İstanbul'un fetih sembolü olarak mihrabı Mekke kıblesine doğrultulmuş ve beş yüz yıl minarelerinden Allah ismi yükseltilmiş bu camimizin kırk yıla yakındır gömüldüğü karanlıktan kurtarılmasının ve daldığı uykudan uyandırılmasının, can çekişme azabını uzatan adetâ bir ölüm kâbusu halini almış bir ateş komasından çıkarılmasının günü gelmiş ve geçmiştir bile.

Ayasofya'nın açılma zarureti yalnız bir ülke içi zaruret de değil, artık, siyasi ve diplomatik bir zarurettir de.

Halk, yılmadan, usanmadan, unutkanlığa düşmeden yıllardır bu yüce isteğini tekrar edip durmaktadır. Gönderilen dilekçelerin yarım milyonu aştığı, basınca bile kaydedildi. Bu imzaları ucuca eklesek Ayasofya'yı kimbilir kaç kere dolanacak, kuşatacak, bir anne gibi bağrına basacaktır.

Halk yanılmıyor. Halkın sezgisi güçlüdür. Bu isteğiyle bir ukdeyi söküp atmak, varolduğunu bütün cihana duyurmak istiyor.

Savaşın duvarına kadar gidip geri döndüğümüz, üzerimizde gök şahidi orucun hilâlinin kımıldadığı bugünlerdeyse, millî morali yükseltmek, savaş korkusuyla karanlık kilisesine ve kanlı çanına sığınan Yunanlıya iyi bir hakikat dersi vermek, Batılıya da kesin kararlılığımızı hiç olmazsa inanış alanında göstermek için, Ayasofya'yı, mucizeli namaz seslerinin yankılarına kavuşturmamız bir zarurettir. Bize denecek ki, "Ayasofya'yı bir gün açsak bile, asıl bugün açamayız. Açarsak, hıristiyanlık dünyasını birdenbire aleyhimize çevirmiş oluruz ki, bu çok büyük bir diplomatik yanlışlık olur."

Sulh zamanında açamamak, savaş gerginliği zamanlarında açamamak gibi Ayasofya'nın kaderi açısından acı bir düşüncenin psikolojisini yansıtma bir yana, ilk anda akla yatkın gibi bu muhakeme, çok yanlı bir araştırılışla hemen çürüyecektir. Çünkü: Gerek Yunanlılar, gerek dünya, kendi sınırlarımız içinde olan, beş yüz yıl da kesiksiz bir şekilde camilik yapan Ayasofya'yı bile, böyle bir haklı ve kararlı olduğumuz anda açmazsak, savaş yapacağımıza, sınırları aşarak Atinayı, Selânikî, Kıprısı alacağımıza hiç inanmaz. Bizki sembolik olarak kendi öz malımız bir camiyi camiliğine kavuşturmaktan hıristiyanların sadece hakkımızda şöyle veya böyle düşünecekleri korkusuyla çekindiğimiz zehabını veriyoruz. İsteklerimiz kabul edildiği veya kaçamak olarak uygulandığı takdirde taş üstünde taş bırakmıyacağımıza o dünyayı nasıl inandırabiliriz?

Buna inandırmaya da o kadar muhtacız ki bugünlerde. Ayasofya'yı açmaktan da daha kolay ve daha risksiz bu inancı verecek ikinci bir imkânımız da yoktur diyebiliriz.

Ayasofya'yı açmak ayrıca batının bizim hakkımızda ne düşündüğünü açıkça ortaya koyacak milletler arası bir anket olacaktır. Düşecekleri telâş sadece psikolojik olacak belki de en ummadığımız tavizlere bile yanaşacaklardır. Başka ülkeler böyle anket değerini taşıyan fırsatları, kendiliğinden var değilse, doğurmaya çalışırlar.

Ramazan ayına Kudüsü vermenin onulmaz yarası ve hüznü içinde giren İslâm dünyasının yüzü gülecek, umutları yükselecek ve her zaman kara günlerimizde yanımızda olan bu kardeş ülkeler daha kuvvetle bizi destekliyecekler, kaybedilmiş Kubbetüssahra yerine ona yakın değerde bir camiye yeniden kavuşmanın sevincini duyacaklar. İşte bunu sağlıyan biz de diplomatik bir zafer kazanmış olacağız.

"Batı, bu kadar önem vermez bu çağda buna" diyecekler bulunacak. O zaman biz de kaçınılmaz olan şu soruyu soracağız: Öyleyse neden açılmaz bir türlü Ayasofya? Ayasofya'nın hiç bir sembol değeri yoksa, onun hiç bir tepki değeri yoksa, halkın bu kadar ısrarı neden yerine getirilmez?

Yoksa, Ayasofya'yı açar açmaz Batının bir haçlı seferi düzenliyerek üzerimize yürüyeceğinden mi çekinmekteyiz. Öyleyse sırf bu korkuyu yenmek için Ayasofya'yı açmalıyız.

Batıda bir tepki doğacağı şüphesizdir. Fakat, biz bağımsız her millet gibi buna aldırış etmezsek, kısa zamanda tepki lehimize dönecek ve Kıbrıs konusunda da beklenmedik yemişlerini toplıyacağız.

En az riskli bir denemedir bu. Her imkânın zorlandığı bir çağda elimizin altında yatan bu fırsat neden kullanılmasın.

İlâhi takdir noktasından, kapanma hikmetide belki bu noktadadır.

İnanmış bir millet olarak, Ayasofya'yı kendi yüce ismine kavuşturursak, Allahın, bizi görünmeyen kuvvet ve kudret hazineleriyle zafere kavuşturacağından hiç şüphemiz olmasın.

Her zaferin sahibi odur, şüphesiz. Allahtan yana çıkanlar, zaferden yana çıkmış olurlar.

Bin yıla yakın bir zaman aydınlığı beklemiş ve beş yüz yıl islâmın kutlu sesiyle kubbeleri çınlamış olan kutlu cami, Ayasofya, cümle kapılarının olanca arzusuyla gün ışığına açılacağı günler yakın, çok yakın, muştu sana.

(*) 9 Aralık 1967 tarihli Sabah'tan.

korkusuyla karanlık kilisesine ve kanlı çanına sığınan Yunanlıya iyi bir hakikat dersi vermek, Batılıya da kesin kararlılığımızı hiç olmazsa inanış alanında göstermek için, Ayasofya'yı, mucizeli namaz seslerinin yankılarına kavuşturmamız bir zarurettir. Bize denecek ki, "Ayasofya'yı bir gün açsak bile, asıl bugün açamayız. Açarsak, hıristiyanlık dünyasını birdenbire aleyhimize çevirmiş oluruz ki, bu çok büyük bir diplomatik yanlışlık olur."

Sulh zamanında açamamak, savaş gerginliği zamanlarında açamamak gibi Ayasofya'nın kaderi açısından acı bir düşüncenin psikolojisini yansıtma bir yana, ilk anda akla yatkın gibi bu muhakeme, çok yanlı bir araştırılışla hemen çürüyecektir. Çünkü, gerek Yunanlılar, gerek dünya, kendi sınırlarımız içinde olan, beş yüz yıl da kesiksiz bir şekilde camilik yapan Ayasofya'yı bile, böyle haklı ve kararlı olduğumuz anda açmasak,

savaş yapacağımıza, sınırları aşarak Atina'yı, Selanik'i, Kıbrıs'ı alacağımıza hiç inanmaz. Biz ki sembolik olarak kendi öz malımız bir camiyi camiliğine kavuşturmaktan hıristiyanların sadece hakkımızda şöyle veya böyle düşünecekleri korkusuyla çekindiğimiz zehabını veriyoruz. İsteklerimiz kabul edildiği veya kaçamak olarak uygulandığı takdirde taş üstünde taş bırakmayacağımıza o dünyayı nasıl inandırabiliriz?

Buna inandırmaya da o kadar muhtacız ki bugünlerde, Ayasofya'yı açmaktan da daha kolay ve daha risksiz bu inancı verecek ikinci bir imkânımız da yoktur diyebiliriz.

Ayasofya'yı açmak ayrıca batının bizim hakkımızda ne düşündüğünü açıkça ortaya koyacak milletler arası bir anket olacaktır. Düşecekleri telâş sadece psikolojik olacak, belki de en ummadığımız tavizlere bile yanaşacaklardır. Başka ülkeler böyle anket değerini taşıyan fırsatları, kendiliğinden var değilse, doğurmaya çalışırlar.

Ramazan ayına Kudus'ü vermenin onulmaz yarası ve hüznü içinde giren İslâm dünyasının yüzü gülecek, umutları yükselecek ve her zaman kara günlerimizde yanımızda olan bu kardeş ülkeler daha kuvvetle bizi destekleyecekler, kaybedilmiş Kubbetüssahra yerine ona yakın değerde bir camiye yeniden kavuşmanın sevincini duyacaklar. İşte bunu sağlayan biz de diplomatik bir zafer kazanmış olacağız.

"Batı, bu kadar önem vermez bu çağda buna" diyecekler bulunacak. O zaman biz de kaçınılmaz olarak şu soruyu soracağız: Öyleyse neden açılmaz bir türlü Ayasofya? Ayasofya'nın hiçbir sembol değeri yoksa, onun hiçbir tepki değeri yoksa, halkın bu kadar ısrarı neden yerine getirilmez?

Yoksa, Ayasofya'yı açar açmaz Batının bir haçlı seferi düzenleyerek üzerimize yürüyeceğinden mi çekinmekteyiz. Öyleyse sırf bu korkuyu yenmek için Ayasofya'yı açmalıyız.

Batıda bir tepki doğacağı şüphesizdir. Fakat biz bağımsız her millet gibi buna aldırış etmezsek, kısa zamanda tepki lehimize dönecek ve Kıbrıs konusunda da beklenmedik yemişlerini toplayacağız.

En az riskli bir denemedir bu. Her imkânın zorlandığı bir çağda elimizin altında yatan bu fırsat neden kullanılmasın.

İlâhi takdir noktasından, kapanma hikmeti de belki bu noktadadır.

İnanmış bir millet olarak, Ayasofya'yı kendi yüce ismine kavuşturursak, Allah'ın, bizi görünmeyen kuvvet ve kudret hazineleriyle zafere kavuşturacağından hiç şüphemiz olmasın.

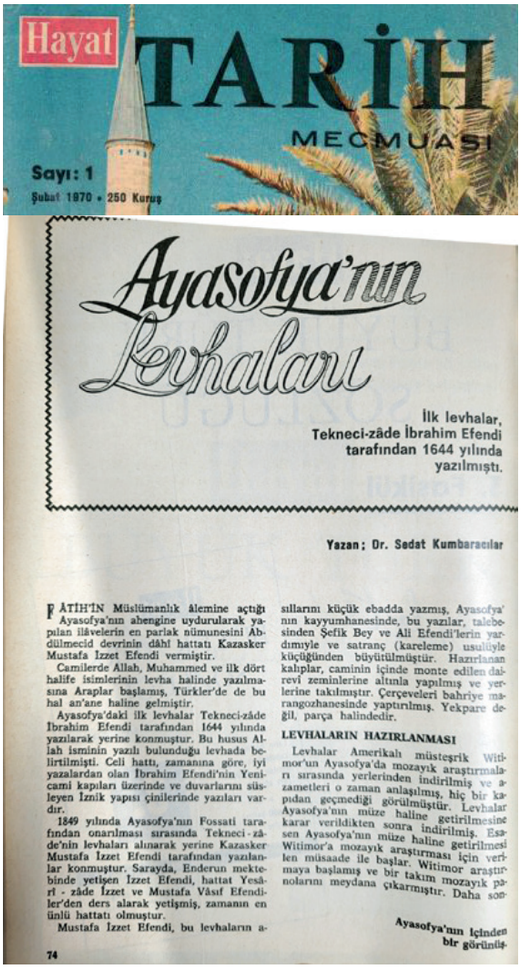
Her zaferin sahibi odur, şüphesiz. Allah'tan yana çıkanlar, zaferden yana çıkmış olurlar.

Bin yıla yakın bir zaman aydınlığı beklemiş ve beş yüz yıl İslâm'ın kutlu sesiyle kubbeleri çınlamış olan kutlu cami, Ayasofya, cümle kapılarının olanca arzusuyla gün ışığına açılacağı günler yakın, çok yakın, muştu sana.

Ayasofya'nın Levhaları

Dr. Sedat Kumbaracılar

Dr. Sedat Kumbsaracılar, "Ayasofya'nın Levhaları", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 1, Şubat 1970, ss. 74-77.

Hayat
TARİH
MECMUASI
Sayı: 1
Şubat 1970 • 250 Kuruş

Ayasofya'nın Levhaları

İlk levhalar, Tekneci-zâde İbrahim Efendi tarafından 1644 yılında yazılmıştı.

Yazan: Dr. Sedat Kumbaracılar

FATİH'İN Müslümanlık âlemine açtığı Ayasofya'nın ahengine uydurularak yapılan ilâvelerin en parlak nümunesini Abdülmecid devrinin dâhî hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi vermiştir.

Camilerde Allah, Muhammed ve ilk dört halife isimlerinin levha halinde yazılmasına Araplar başlamış, Türkler'de de bu hal an'ane haline gelmiştir.

Ayasofya'daki ilk levhalar Tekneci-zâde İbrahim Efendi tarafından 1644 yılında yazılarak yerine konmuştur. Bu husus Allah isminin yazılı bulunduğu levhada belirtilmişti. Celi hattı, zamanına göre, iyi yazanlardan olan İbrahim Efendi'nin Yeni Cami kapıları üzerinde ve duvarlarını süsleyen İznik yapısı çinilerinde yazıları vardır.

1849 yılında Ayasofya'nın Fossati tarafından onarılması sırasında Tekneci-zâde'nin levhaları alınarak yerine Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından yazılanlar konmuştur. Sarayda, Enderun mektebinde yetişen İzzet Efendi, hattat Yesârîzâde İzzet ve Mustafa Vâsıf Efendiler'den ders alarak yetişmiş, zamanın en ünlü hattatı olmuştur.

Mustafa İzzet Efendi, bu levhaların asıllarını küçük ebadda yazmış, Ayasofya'nın kayyumhanesinde, bu yazılar, talebesinden Şefik Bey ve Ali Efendi'lerin yardımıyla ve satranç (kareleme) usulüyle küçüğünden büyütülmüştür. Hazırlanan kalıplar, caminin içinde monte edilen dairevî zeminlerine altınla yapılmış ve yerlerine takılmıştır. Çerçeveleri bahriye marangozhanesinde yaptırılmış. Yekpare değil, parça halindedir.

LEVHALARIN HAZIRLANMASI

Levhalar Amerikalı müsteşrik Witmor'un Ayasofya'da mozayik araştırmaları sırasında yerlerinden indirilmiş ve azametleri o zaman anlaşılmış, hiç bir kapıdan geçmediği görülmüştür. Levhalar Ayasofya'nın müze haline getirilmesine karar verildikten sonra indirilmiş. Esasen Witmor'a mozayik araştırması için verilen müsaade ile başlar. Witmor araştırmaya başlamış ve bir takım mozayik parçalarını meydana çıkarmıştır. Daha son-

Ayasofya'nın içinden bir görünüş

74

Fatih'in Müslümanlık âlemine açtığı Ayasofya'nın ahengine uydurularak yapılan ilâvelerin en parlak nümunesini Abdülmecid devrinin dâhî hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi vermiştir.

Camilerde Allah, Muhammed ve ilk dört halife isimlerinin levha halinde yazılmasına Araplar başlamış, Türkler'de de bu hal an'ane haline gelmiştir.

Ayasofya'daki ilk levhalar Teknecizâde İbrahim Efendi tarafından 1644 yılında yazılarak yerine konmuştur. Bu husus Allah isminin yazılı bulunduğu levhada belirtilmişti. Celi hattı, zamanına göre, iyi yazanlardan olan İbrahim Efendi'nin Yeni Cami kapıları üzerinde ve duvarlarını süsleyen İznik yapısı çinilerinde yazıları vardır.

1849 yılında Ayasofya'nın Fossati tarafından onarılması sırasında Teknecizâde'nin levhaları alınarak yerine Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından yazılanlar konmuştur. Sarayda, Enderun mektebinde yetişen İzzet Efendi, hattat Yesârîzâde İzzet ve Mustafa Vâsıf Efendiler'den ders alarak yetişmiş, zamanın en ünlü hattatı olmuştur.

Mustafa İzzet Efendi, bu levhaların asıllarını küçük ebatta yazmış, Ayasofya'nın kayyumhanesinde, bu yazılar, talebesinden Şefik Bey ve Ali Efendiler'in yardımıyla ve satranç (kareleme) usulüyle küçüğünden büyütülmüştür. Hazırlanan kalıplar, caminin içinde monte edilen dairevî zeminlerine altınla yapılmış ve yerlerine takılmıştır. Çerçeveleri bahriye marangozhanesinde yaptırılmış. Yekpare değil, parça halindedir.

Levhaların Hazırlanması

Levhalar Amerikalı müsteşrik Witimor'un (Whittemore) Ayasofya'da mozayik araştırmaları sırasında yerlerinden indirilmiş ve azametleri o zaman anlaşılmış, hiçbir kapıdan geçmediği görülmüştür. Levhalar Ayasofya'nın müze haline getirilmesine karar verildikten sonra indirilmiş. Esasen Ayasofya'nın müze haline getirilmesi Witimor'a mozayık araştırması için verilen müsaade ile başlar. Witimor araştırmaya başlamış ve bir takım mozayık panolarını meydana çıkarmıştır. Daha sonra Ayasofya'nın her tarafında, Kazasker'in levhalarının altında da araştırma yapmayı tasarlamış ve bu hususta teşebbüsleri olmuştur.

Ayasofya Müze Oluyor

Ayasofya'nın müze olması fikrini ilk defa Maarif Vekili Abidin Özmen benimsemiş, fikrini Atatürk'e açmıştır. Bunun üzerine 1933 yılında bu hususu incelemek ve karar vermek üzere bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. 1934'te kurulan komisyon şu şahıslardan müteşekkildi:

İstanbul Müzeler Genel Müdürü Aziz Ogan (levhaların yerlerine konulmasına itiraz etmiştir), Tahsin Öz, Ali Koşay, Osman Ferid, Niyazi Kemal, Aga Zıyâ, Efdalüddin, Nihad, E. Ongar.

Komisyon 27.8.1934'te şu esasları uygulamıştır:

a) Ayasofya'nın kendisi zaten bir müzedir. Ona ilmî şeklini almış bir müze mahiyetini vermek her şeyden önce temizliğe ve tamire bağlıdır. Bunun için ise Witimor tarafından yeniden çıkarılmaya başlanan mozayıklerin alacağı son şekil ve bu ameliyenin binada bırakacağı izleri bilmek ve beklemek lâzımdır.

b) Şimdilik binanın dışında bozuk olan batı cephesini sıva ve badana bakımından onarmak ve taraflardaki kapı ve pencereleri sağlam hale getirmek, nihayet dış narteksini eşya teşhirine müsait bir hale koymak bahis konusudur.

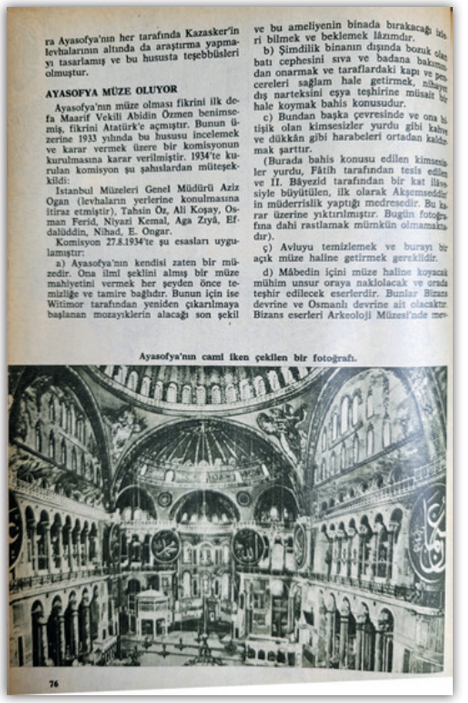
c) Bundan başka çevresinde ve ona bitişik olan kimsesizler yurdu gibi, kahve ve dükkân gibi harabeleri ortadan kaldırmak şarttır.

(Burada bahis konusu edilen kimsesizler yurdu, Fatih tarafından tesis edilen ve II. Bâyezid tarafından bir kat ilâvesiyle büyütülen, ilk olarak Akşemseddin'in müderrislik yaptığı medresedir. Bu karar üzerine yıktırılmıştır. Bugün fotoğrafına dahi rastlamak mümkün olmamaktadır.)

ç) Avluyu temizlemek ve burayı bir açık müze haline getirmek gereklidir.

d) Mâbedin içini müze haline koyacak mühim unsur oraya naklolacak ve orada teşhir edilecek eserlerdir. Bunlar Bizans devrine ve Osmanlı devrine ait olacaktır. Bizans eserleri Arkeoloji Müzesi'nde mevcut lahitler ve teşhire lâyık diğer kabartmalarla mimarî parçalar, Nuruosmaniye Camii avlusundaki kırmızı lahitler, Zeyrek Camii önündeki lahit ve nihayet İstanbul'a mütemadiyen çıkacak sütun başlık vesairedir.

Osmanlı eserleri ise, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nden alınacak münhasıran Osmanlı devrine ait halılar, yazılar, kitap kapları, rahleler, şamdanlar, gülabdanlar, çekmeceler vesairedir.

ra Ayasofya'nın her tarafında Kazasker'in levhalarının altında da araştırma yapmayı tasarlamış ve bu hususta teşebbüsleri olmuştur.

AYASOFYA MÜZE OLUYOR

Ayasofya'nın müze olması fikrini ilk defa Maarif Vekili Abidin Özmen benimsemiş, fikrini Atatürk'e açmıştır. Bunun üzerine 1933 yılında bu hususu incelemek ve karar vermek üzere bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. 1934'te kurulan komisyon şu şahıslardan müteşekkildi:

İstanbul Müzeleri Genel Müdürü Aziz Ogan (levhaların yerlerine konulmasına itiraz etmiştir), Tahsin Öz, Ali Koşay, Osman Ferid, Niyazi Kemal, Aga Ziyâ, Efdaliddin, Nihad, E. Ongar.

Komisyon 27.8.1934'te şu esasları uygulamıştır:

a) Ayasofya'nın kendisi zaten bir müzedir. Ona ilmî şeklini almış bir müze mahiyetini vermek her şeyden önce temizliğe ve tamire bağlıdır. Bunun için temizlik ve tamire Mimar Wilhelm tarafından yeniden çıkarılmaya başlanan mozayıklerin alacağı son şekil ve bu ameliyenin binada bırakacağı tahri bilmek ve beklemek lâzımdır.

b) Şimdilik binanın dışında bozuk olan batı cephesini sıva ve badana bakımından onarmak ve taraflardaki kapı ve pencereleri sağlam hale getirmek, nihayet dış narteksini eşya teşhirine müsait bir hale koymak bahis konusudur.

c) Bundan başka çevresinde ve ona bitişik olan kimsesizler yurdu gibi kahve ve dükkân gibi harabeleri ortadan kaldırmak şarttır.

(Burada bahis konusu edilen kimsesizler yurdu, Fâtih tarafından tesis edilen ve II. Bâyezid tarafından bir kat ilâvesiyle büyütülen, ilk olarak Akşemseddin'in müderrislik yaptığı medresedir. Bu karar üzerine yıktırılmıştır. Bugün fotoğrafına dahi rastlamak mümkün olmamaktadır.).

ç) Avluyu temizlemek ve burayı bir açık müze haline getirmek gereklidir.

d) Mâbedin içini müze haline koyacak mühim unsur oraya naklolacak ve orada teşhir edilecek eserlerdir. Bunlar Bizans devrine ve Osmanlı devrine ait olacaktır. Bizans eserleri Arkeoloji Müzesi'nde mevcut lahitler ve teşhire lâyık diğer kabartmalarla mimarî parçalar, Nuruosmaniye camii avlusundaki kırmızı lahitler, Zeyrek camii önündeki lahit ve nihayet İstanbul'a mütemadiyen çıkacak sütun başlık vesairedir.

Osmanlı eserleri ise, Türk ve İslâm eserleri müzesinden alınacak münhasıran Osmanlı devrine ait halılar, yazılar, kitap kapları, rahleler, şamdanlar, gülabdanlar, çekmeceler vesairedir.

Ayasofya'daki yerlerinden indirilen büyük yazı levhaları çok kıymetli Türk eserleridir. Bunların, evkafın dediği gibi Sultanahmet camiine nakli doğru olamaz. Çünkü eserler caminin mimarisiyle mütenasip değildir. Bunları hünkâr mahfelinin civarında tabakaların altına yerleştirmek gerekir.

Komisyonda, Ayasofya'nın müze olmasına Prof. E. Ongar itirazda bulunmuş: «Cami olsun, kilise olsun, bunlar esasen birer müzedirler,» demiştir.

Prof E. Ongar'dan başka komisyon üyelerinden hiç biri muhalefette bulunmamıştır.

Atatürk, Ayasofya'yı ziyaretle bu konu ile yakından ilgilenmiş, «Ayasofya'yı müze yapıp, ilim âlemine hediye ediyoruz.» diye beyanatta bulunmuştur. Bir defaki ziyaretlerinde III. Murad tarafından konulan mermer küplerle de ilgilenmiştir.

Müzeler Genel Müdürü Remzi Oğuz'un başkanlığında toplanan bu komisyonda «En güzel ve eşsiz birer Osmanlı eseri olan ve bugün yerlerinden indirilmiş ve son galerinin bir yerinde terk edilmiş bulunan sekiz büyük yazı levhası» üzerinde durulmuştur. Çapları 7,50 m'yi geçen bu azametli ve nefis eserlerin uzaktan yüksekte görülmek üzere yapıldığı, sanat kıymetlerini bozmadan büyüklükleriyle mütenasip başka bir yerde teşhirleri imkânı bulunmadığı tesbit edildikten sonra, onları en iyi teşhir yerinin eski yerleri olduğuna ve hepsinin de eski yerlerine asılmasına karar verilmiştir (28.5.1939).

Bu karara rağmen, tahsisat yokluğundan, yerde dayalı olarak duran levhalar yükseğe asılamamış, nihayet bazı hayırsever zevatın maddî yardımıyla önce tamir olunmuş ve 28 Ocak 1949'da eski yerlerine asılmıştır.

Top kandilden başka diğer avizelerin de kaldırılmasına dair ilk komisyonun kararı da tatbik mevkiine konmamıştır.

Ayasofya'nın cami iken çekilen bir fotoğrafı.

76

Ayasofya'daki levhalardan biri.

77

علي رضي الله عنه
محمد عليه السلام

25 Kasım 1971, Nuri Arlasez'in objektifinden Ayasofya Meydanı'ndan Ayasfoya-i Kebîr Camii, soldan itibaren III. Murad, II. Selim ve III. Mehmed Türbeleri.

Ağlayan Ayasofya*

Ali Ulvi Kurucu

Ali Ulvi Kurucu, "Ağlayan Ayasofya", Fetih ve Ayasofya, *Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 16.
* Medine-i Münevvere, 1964.

Ali Ulvi Kurucu

Ağlayan boynu bükük; dünkü fetih sembolüdür,
Müslüman birliğinin, bahçede solmuş gülüdür.

Muhteşem çevresi, hicrâna bürünmüş yatıyor,
Aklı târâc edecek menkabeler anlatıyor...

Şanlı mâzîler –yaşlar döküyor– andıkça,
Gamlı yâdında fetih levhası canlandıkça.

Acı bir sam yeli, gülşenleri tekmil vurmuş,
Goncalar hep yere düşmüş, iri güller kurumuş...

Ne çiçek var, ne de sevdalı baharlardaki renk,
Soldu, yüzlerce yılın ördüğü şahane çelenk...

Bu yeşil bahçeyi, bir çöl gibi görmek ne acı!
Kurumak üzere harimindeki iman ağacı...

Müslüman âleminin gül gibi solmuş emeli,
Buna, târih yanarak, mersiyeler söylemeli.

Kaybolan ülkelerin ağlar ufuklarda yası,
Bu aziz varlığı kaybetmenin engin acısı...

Perdelerken o şefkatsiz geceler gündüzünü,
Gurbet akşamlarının mâtemi örter yüzünü...

Doludur kubbesi, hicranla yanan hislerle,
Sonbahar akşamı dağlardan inen sislerle...
***

tiniye, S. 273.

Ağlayan Ayasofya

Ağlayan boynu bükük; dünkü fetih sembolüdür,
Müslüman birliğinin, bahçede solmuş gülüdür,
Muhteşem çevresi, hicrâna bürünmüş yalnız,
Akıl tarâc edecek menkabeler anlatıyor...

Şanlı mâzileri — yaşlar döküyor — andıkça,
Gamlı yüzünde fetih levhası canlandıkça
Acı bir sazın yeli, gülşenleri tekmil vurmuş,
Goncalar hep yere düşmüş, iri güller kurumuş...
Ne çiçek var, ne de sevdalı baharlardaki renk,
Soldu, yüzlerce yılın ördüğü şahane çelenk...
Bu yeşil bahçeyi, bir çöl gibi görmek ne acı!
Kurumak üzere harimindeki iman ağacı...
Müslüman âleminin gül gibi solmuş emeli,
Buna târih yanarak, mersiyeler söyleneli,
Kaybolan ülkelerin ağlar ufuklarda yası,
Bu aziz varlığı kaybetmenin engin acısı...
Perdelerken o şefkatsiz geceler gündüzünü,
Gurbet akşamlarının mâtemi örter yüzünü...
Doludur kubbesi, hicranla yanan hislerle,
Sonbahar akşamı dağlardan inen sislerle...

***

Ulu mâbed, niye hicrâna büründün böyle?
Fâtihin devrini, bir nebzecik olsun söyle...
Ben o şen günleri, rüzgârlara ağlar sorarım,
Gözlerimden boşanırken yaş olup duygularım...
Şanlı mâziler, ezanlarla gelirken yâda,
Kubbeler sanki geçit resmi yapar ecdâda...
Ağlatır ruhumu mâziye tahassür şevki,
O, Fetih devrini hicrânla tahayyül zevki,
Senin uğrunda dökülmüştü mübarek kanlar,
Seni bin aşk ile sevmişti büyük hakanlar.
Şimdi güller gibi, şahane emeller soluyor,
Sanki Fâtih bugün ölmüş gibi gözler doluyor...
Nûr inen beldelerin hüznü o nisbette derin,
Ağlar ufkunda gurublar, kararan servilerin...
Akıyor şi'rime, bir göz yaşı halinde yasın,
Çünkü sen şimdi «şifâsız, kanayan bir yarasın...»
Kararan bahtına engin geceler diz çöksün,
Fâtih'in ordusu göklerden inip yaş döksün...

Nice viraneler ağlar bu fetih kıssasına,
Gurbet akşamlarının hüznünü örter yasına...

ALİ ULVİ KURUCU
(Medine-i Münevvere, 1964)

Ulu mâbed, niye hicrâna büründün böyle?
Fatih'in devrini, bir nebzecik olsun söyle...

Ben o şen günleri, rüzgârlara ağlar sorarım,
Gözlerimden boşanırken yaş olup duygularım...

Şanlı mâzîler, ezanlarla gelirken yâda,
Kubbeler sanki geçit resmi yapar ecdâda...

Ağlatır ruhumu mâziye tahassür şevki,
O, fetih devrini hicrânla tahayyül zevki,

Senin uğrunda dökülmüştü mübarek kanlar,
Seni bin aşk ile sevmişti büyük hakanlar.

Şimdi güller gibi, şahane emeller soluyor,
Sanki Fatih bugün ölmüş gibi gözler doluyor...

Nûr inen beldelerin hüznü o nisbette derin,
Ağlar ufkunda gurublar, kararan servilerin...

Akıyor şi'rime, bir göz yaşı halinde yasın,
Çünkü sen şimdi "şifâsız, kanayan bir yarasın..."

Kararan bahtına engin geceler diz çöksün,
Fatih'in ordusu göklerden inip yaş döksün...

Nice viraneler ağlar bu fetih kıssasına,
Gurbet akşamlarının hüznünü örter yasına...

Kiliseden Camie Çevrilen İbâdethaneler: Ayasofya

Erhan Demirutku

Erhan Demirutku, "Kiliseden Camie Çevrilen İbâdethaneler: Ayasofya", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 1, Şubat 1970, ss. 74-77.

İstanbul, tabiî güzelliklerinin yanısıra kökü çok eskilere dayanan, üzerinde büyük medeniyetlerin kurulduğu ve kudretli devletlerin uzun süreler hükümranlıklarını sürdürdüğü, tarihi çok zengin olan bir şehirdir.

Bugün dünyada benzerine az rastlanır özellikte bir şehir olması, ondaki çeşitli zenginliklerin bir arada toplanmasının da ötesinde, iki ayrı medeniyetin ve bu medeniyetlerin temsilcileri sayılan iki büyük devletin elinde başkent olarak el değiştirmesinden ileri gelir.

Türkler İstanbul'u batı kültürünün ve batı dünyasının elinden almakla, yalnız bir çağı kapayıp yeni bir çağı açmakla kalmamış, bu şehirde kendi kültür ve san'atlarını da yerleştirerek, dünyaya kabul ettirmişlerdir.

Bu kültür değişikliğinin yanısıra, dinî inançlarının bir neticesi olarak mâbedler de değiştirilmiştir. Hıristiyanlığın örf ve âdetlerinin yerini Müslümanlığın örf ve âdetleri almıştır. Türkler buradan başlayarak batıya doğru topraklarını genişletirken, soylarının yüceliğini de beraberlerinde götürmüşlerdir.

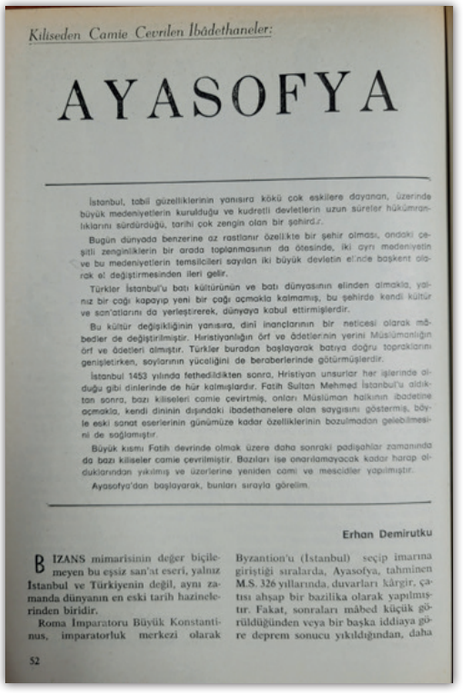
İstanbul 1453 yılında fethedildikten sonra, Hıristiyan unsurlar her işlerinde olduğu gibi dinlerinde de hür kalmışlardır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u aldıktan sonra, bazı kiliseleri camie çevirtmiş, onları Müslüman halkının ibadetine açmakla, kendi dininin dışındaki ibadethanelere olan saygısını göstermiş, böyle eski sanat eserlerinin günümüze kadar özelliklerinin bozulmadan gelebilmesini de sağlamıştır.

Büyük kısmı Fatih devrinde olmak üzere daha sonraki padişahlar zamanında da bazı kiliseler camie çevrilmiştir. Bazıları ise onarılamayacak kadar harap olduklarından yıkılmış ve üzerlerine yeniden cami ve mescidler yapılmıştır.

Ayasofya'dan başlayarak, bunları sırayla görelim.

Bizans mimarisinin değer biçilemeyen bu eşsiz san'at eseri, yalnız İstanbul ve Türkiye'nin değil, aynı zamanda dünyanın en eski tarih hazinelerinden biridir.

Roma İmparatoru Büyük Konstantinus, imparatorluk merkezi olarak Byzantion'u (İstanbul) seçip imarına giriştiği sırada, Ayasofya, tahminen M.S. 326 yıllarında, duvarları kârgir, çatısı ahşap bir bazilika olarak yapılmıştır. Fakat, sonraları mâbed küçük görüldüğünden veya bir başka iddiaya göre deprem sonucu yıkıldığından, daha büyük ve süslü olarak İmparatorun oğlu II. Konstantinus tarafından yaptırılarak 15 Şubat 360 tarihinde törenle ibadete açılmıştır.

Kiliseden Camie Çevrilen İbâdethaneler:

AYASOFYA

İstanbul, tabii güzelliklerinin yanısıra kökü çok eskilere dayanan, üzerinde büyük medeniyetlerin kurulduğu ve kudretli devletlerin uzun süreler hükümranlıklarını sürdürdüğü, tarihi çok zengin olan bir şehirdir.

Bugün dünyada benzerine az rastlanır özellikte bir şehir olması, ondaki çeşitli zenginliklerin bir arada toplanmasının da ötesinde, iki ayrı medeniyetin ve bu medeniyetlerin temsilcileri sayılan iki büyük devletin elinde başkent olarak el değiştirmesinden ileri gelir.

Türkler İstanbul'u batı kültürünün ve batı dünyasının elinden almakla, yalnız bir çağı kapayıp yeni bir çağı açmakla kalmamış, bu şehirde kendi kültür ve san'atlarını da yerleştirerek, dünyaya kabul ettirmişlerdir.

Bu kültür değişikliğinin yanısıra, dini inançlarının bir neticesi olarak mâbedler de değiştirilmiştir. Hıristiyanlığın örf ve âdetlerinin yerini Müslümanlığın örf ve âdetleri almıştır. Türkler buradan başlayarak batıya doğru topraklarını genişletirken, sayılarının yüceliğini de beraberlerinde götürmüşlerdir.

İstanbul 1453 yılında fethedildikten sonra, Hıristiyan unsurlar her işlerinde olduğu gibi dinlerinde de hür kalmışlardır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u aldıktan sonra, bazı kiliseleri camie çevirtmiş, onları Müslüman halkının ibadetine açmakla, kendi dininin dışındaki ibadethanelere olan saygısını göstermiş, böylece eski sanat eserlerinin günümüze kadar özelliklerinin bozulmadan gelebilmesini de sağlamıştır.

Büyük kısmı Fatih devrinde olmak üzere daha sonraki padişahlar zamanında da bazı kiliseler camie çevrilmiştir. Bazıları ise onarılamayacak kadar harap olduklarından yıkılmış ve üzerlerine yeniden cami ve mescidler yapılmıştır.

Ayasofya'dan başlayarak, bunları sırayla görelim.

Erhan Demirutku

BIZANS mimarisinin değer biçilemeyen bu eşsiz san'at eseri, yalnız İstanbul ve Türkiyenin değil, aynı zamanda dünyanın en eski tarih hazinelerinden biridir.

Roma İmparatoru Büyük Konstantinus, imparatorluk merkezi olarak Byzantion'u (Istanbul) seçip imarına giriştiği sıralarda, Ayasofya, tahminen M.S. 326 yıllarında, duvarları kârgir, çatısı ahşap bir bazilika olarak yapılmıştır. Fakat, sonraları mâbed küçük görüldüğünden veya bir başka iddiaya göre deprem sonucu yıkıldığından, daha

52

9 Haziran 404 tarihinde, devrin meşhur din adamlarından Patrik İonnes Khrysostomos'un sürgüne gönderilmesi üzerine başgösteren halk ayaklanması sonucu, kilisenin bir kısmı yakılıp yıkıldı. Hemen ardından İmparator Honorius çağında tekrar yanınca, bu defa İmrapator II. Theodosios tarafından yeniden inşa edilerek, 10 Ekim 415 günü halkın ibadetine açıldı.

O sıralarda ismi "İlâhi Hikmet" mânasına gelen "Hagia Sophia" oldu. Hıristiyanlara göre, bu, Hazret-i İsa'nın bir özelliği olan sonsuz hikmetten alınmaydı. Zamanla isim benimsenerek yerleşmiş ve Bizans devri boyunca sürmüştür. Türkler devrinde de "Aya Sofia" şekline bürünerek süregelmiştir.

532 yılının 13 Ocak gecesi Hipodrom'da patlayan "Nika" ihtilâli öylesine korkunç oldu ki, hızla gelişip ortalığı kasıp kavurdu. İmrapator Justinianus az kalsın tahtından oluyordu. Şehrin büyük kısmı alevler içinde yanarak kül oldu. Tarihçi Codinus'a göre yangında 437 büyük sütunu bulunan Ayasofya da yakılmıştır. Ayaklanma bastırıldıktan sonra, İmpa-

rator, Ayasofya'yı yeniden yaptırmaya karar verdi. Yangına ve depreme dayanıklı, o güne kadar görülmemiş büyüklükte ve zenginlikte olmasını dilediği bu mabed, kemer ve kubbelerle örtüldü. Yapı malzemesi olarak hemen hemen hiç tahta kullanılmadı. Böylece, fil ayakları hatıllar ve İmparatorluğun çeşitli yörelerinden getirtilen kıymetli taşlarla, sütunlar, başlıklar, kaplamalar, söveler beyaz veya renkli mermerden mozaikler kullanılarak yapıldı. Duvar, kubbe ve kemerlerinde tuğlalar kullanıldı.

İnşaatın tamamlanması görevini devrin en büyük matematik bilgini Aydınlı Artemius ve Miletli İsodor yüklenmişlerdi. Açılış töreni 537 yılında yapıldı.

Bundan önce yapılan Ayasofya inşaatlarına göre, mâbedin daha geniş tutulup kubbesinin zamanın ölçülerinin üstünde olması, yapının bünyesinde bazı sakatlıkların doğmasına yol açmıştı. Nitekim 22 yıl sonra, imparatorun sağlığında 558 yılında bir deprem sonucu büyük kubbenin bir yanı çökmüş ve bazı yerler yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bunun üzerine Miletli İsodor'un yeğeni ve adaşı küçük İsodor tarafından yeniden onarılarak 24 Aralık 562 yılında muhteşem bir törenle açılmıştır. Dört atlı arabasıyla kiliseye gelerek içeri giren İmparator Justinianus'un mâbedin haşmeti karşısında heyecanlanarak *"Ey Süleyman seni geçtim"* diye söylediği rivayet edilir. Ayasofya'nın inşâsı sırasında da çeşitli efsaneler halk arasında dolaşmıştır.

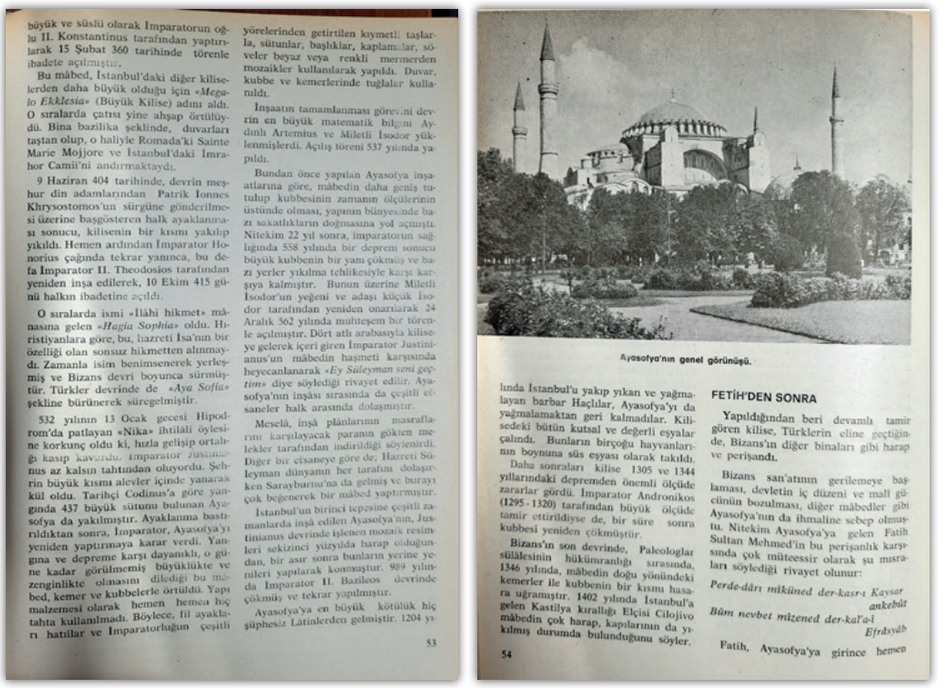
Meselâ, inşâ plânlarının masraflarını karşılayacak paranın gökten melekler tarafından indirildiği söylenirdi. Diğer bir efsaneye göre de; Hazreti Süleyman dünyanın her tarafını dolaşırken Sarayburnu'na da gelmiş ve burayı çok beğenerek bir mâbed yaptırmıştır.

İstanbul'un birinci tepesine çeşitli zamanlarda inşâ edilen Ayasofya'nın, Justinianus devrinde işlenen mozaik resimleri sekizinci yüzyılda harap olduğundan, bir asır sonra bunların yerine yenileri yapılarak konmuştur. 989 yılında İmparator II. Bazileos devrinde çökmüş ve tekrar yapılmıştır.

Ayasofya'ya en büyük kötülük hiç şüphesiz Lâtinlerden gelmiştir. 1204 yılında İstanbul'u yakıp yıkan ve yağmalayan barbar Haçlılar, Ayasofya'yı da yağmalamaktan geri kalmadılar. Kilisedeki bütün kutsal ve değerli eşyalar çalındı. Bunların birçoğu hayvanlarının boynuna süs eşyası olarak takıldı.

Daha sonraları kilise 1305 ve 1344 yıllarındaki depremden önemli ölçüde zararlar gördü. İmparator Andronikos (1295-1320) tarafından büyük ölçüde tamir ettirildiyse de, bir süre sonra kubbesi yeniden çökmüştür.

Bizans'ın son devrinde, Paleologlar sülâlesinin hükümranlığı sırasında, 1346 yılında, mâbedin doğu yönündeki kemerler ile kubbenin bir kısmı hasara uğramıştır. 1402 yılında İstanbul'a gelen Kastilya Krallığı Elçisi Cilojivo mâbedin çok harap, kapılarının da yıkılmış durumda bulunduğunu söyler.

büyük ve süslü olarak İmparatorun oğlu II. Konstantinus tarafından yaptırılarak 15 Şubat 360 tarihinde törenle ibadete açılmıştır.

Bu mâbed, İstanbul'daki diğer kiliselerden daha büyük olduğu için «*Megalo Ekklesia*» (Büyük Kilise) adını aldı. O sıralarda çatısı yine ahşap örtülüydü. Bina bazilika şeklinde, duvarları taştan olup, o haliyle Romada'ki Sainte Marie Mojjore ve İstanbul'daki İmrahor Camii'ni andırmaktaydı.

9 Haziran 404 tarihinde, devrin meşhur din adamlarından Patrik Ionnes Khrysostomos'un sürgüne gönderilmesi üzerine başgösteren halk ayaklanması sonucu, kilisenin bir kısmı yakılıp yıkıldı. Hemen ardından İmparator Honorius çağında tekrar yanınca, bu defa İmparator II. Theodosios tarafından yeniden inşa edilerek, 10 Ekim 415 günü halkın ibadetine açıldı.

O sıralarda ismi «İlâhi hikmet» mânasına gelen «*Hagia Sophia*» oldu. Hıristiyanlara göre, bu, hazreti İsa'nın bir özelliği olan sonsuz hikmetten alınmaydı. Zamanla isim benimsenerek yerleşmiş ve Bizans devri boyunca sürmüştür. Türkler devrinde de «*Aya Sofia*» şekline bürünerek süregelmiştir.

532 yılının 13 Ocak gecesi Hipodrom'da patlayan «Nika» ihtilâli öylesine korkunç oldu ki, hızla gelişip ortalığı kasıp kavurdu. İmparator Justinianus az kalsın tahtından oluyordu. Şehrin büyük kısmı alevler içinde yanarak kül oldu. Tarihçi Codinus'a göre yangında 437 büyük sütunu bulunan Ayasofya da yakılmıştır. Ayaklanma bastırıldıktan sonra, İmparator, Ayasofya'yı yeniden yaptırmaya karar verdi. Yangına ve depreme karşı dayanıklı, o güne kadar görülmemiş büyüklükte ve zenginlikte olmasını dilediği bu mabed, kemer ve kubbelerle örtüldü. Yapı malzemesi olarak hemen hemen hiç tahta kullanılmadı. Böylece, fil ayakları hatıllar ve İmparatorluğun çeşitli yörelerinden getirtilen kıymetli taşlarla, sütunlar, başlıklar, kaplamalar, söveler beyaz veya renkli mermerden mozaikler kullanılarak yapıldı. Duvar, kubbe ve kemerlerinde tuğlalar kullanıldı.

İnşaatın tamamlanması görevini devrin en büyük matematik bilgini Aydınlı Artemius ve Miletli İsodor yüklenmişlerdi. Açılış töreni 537 yılında yapıldı.

Bundan önce yapılan Ayasofya inşaatlarına göre, mâbedin daha geniş tutulup kubbesinin zamanın ölçülerinin üstünde olması, yapının bünyesinde bazı sakatlıkların doğmasına yol açmıştı. Nitekim 22 yıl sonra, İmparatorun sağlığında 558 yılında bir depremi sonucu büyük kubbenin bir yarı çökmüş ve bazı yerler yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bunun üzerine Miletli İsodor'un yeğeni ve adaşı küçük İsodor tarafından yeniden onarılarak 24 Aralık 562 yılında muhteşem bir törenle açılmıştır. Dört atlı arabasıyla kiliseye gelerek içeri giren İmparator Justinianus'un mâbedin haşmeti karşısında heyecanlanarak «*Ey Süleyman seni geçtim*» diye söylediği rivayet edilir. Ayasofya'nın inşâsı sırasında da çeşitli efsaneler halk arasında dolaşmıştır.

Meselâ, inşâ planlarının masraflarını karşılayacak paranın gökten melekler tarafından indirildiği söylenirdi. Diğer bir efsaneye göre de; Hazreti Süleyman dünyanın her tarafını dolaşırken Sarayburnu'na da gelmiş ve burayı çok beğenerek bir mâbed yaptırmıştır.

İstanbul'un birinci tepesine çeşitli zamanlarda inşâ edilen Ayasofya'nın, Justinianus devrinde işlenen mozaik resimleri sekizinci yüzyılda harap olduğundan, bir asır sonra bunların yerine yeniden yapılarak konmuştur. 989 yılında İmparator II. Bazileos devrinde çökmüş ve tekrar yapılmıştır.

Ayasofya'ya en büyük kötülük hiç şüphesiz Latinlerden gelmiştir. 1204 yı-

53

Ayasofya'nın genel görünüşü.

lında İstanbul'u yakıp yıkan ve yağmalayan barbar Haçlılar, Ayasofya'yı da yağmalamaktan geri kalmadılar. Kilisedeki bütün kutsal ve değerli eşyalar çalındı. Bunların birçoğu hayvanların boynuna süs eşyası olarak takıldı.

Daha sonraları kilise 1305 ve 1344 yıllarındaki depremden önemli ölçüde zararlar gördü. İmparator Andronikos (1295 - 1320) tarafından büyük ölçüde tamir ettirildiyse de, bir süre sonra kubbesi yeniden çökmüştür.

Bizans'ın son devrinde, Paleologlar sülâlesinin hükümranlığı sırasında, 1346 yılında, mâbedin doğu yönündeki kemerler ile kubbenin bir kısmı hasara uğramıştır. 1402 yılında İstanbul'a gelen Kastilya kırallığı Elçisi Cilojivo mâbedin çok harap, kapılarının da yıkılmış durumda bulunduğunu söyler.

54

FETİH'DEN SONRA

Yapıldığından beri devamlı tamir gören kilise, Türklerin eline geçtiğinde, Bizans'ın diğer binaları gibi harap ve perişandı.

Bizans san'atının gerilemeye başlaması, devletin iç düzeni ve malî gücünün bozulması, diğer mâbedler gibi Ayasofya'nın da ihmaline sebep olmuştu. Nitekim Ayasofya'ya gelen Fatih Sultan Mehmed'in bu perişanlık karşısında çok müteessir olarak şu mısraları söylediği rivayet olunur:

Perde-dâri mîküned der-kasr-ı Kaysar ankebût
Bûm nevbet mîzened der-kal'a-ı Efrâsyâb

Fatih, Ayasofya'ya girince hemen

Fetihten Sonra

Yapıldığından beri devamlı tamir gören kilise, Türklerin eline geçtiğinde, Bizans'ın diğer binaları gibi harap ve perişandı.

Bizans san'atının gerilemeye başlaması, devletin iç düzeni ve malî gücünün bozulmasına, diğer mâbedler gibi Ayasofya'nın da ihmaline sebep olmuştu. Nitekim Ayasofya'ya gelen Fatih Sultan Mehmed'in bu perişanlık karşısında çok müteessir olarak şu mısraları söylediği rivayet olunur:

Perde-dâri mîküned der-kasr-ı Kaysar ankebût
Bûm nevbet mîzened der-kal'a-ı Efrâsyâb

Fatih Ayasofya'ya girince hemen secdeye kapanarak Allah'a şükran borcunu ödemek istemiş ve iki rekât namaz kılmış, Ayasofya'da ilk ezan böylece okunmuştur. Padişah, fetihten sonraki Cuma günü olan 1 Haziran 1453'te, Akşemseddin'in imamlığında, askerleriyle birlikte ilk Cuma namazını burada kılmıştır. Hattâ hutbeyi de bizzat kendisinin okuduğu söylenir. Daha sonra Fatih, Ayasofya'yı camiye çevirerek onu yeniden hayata kavuşturmuş ve kurduğu büyük vakfiye ile de ebedîleştirmiştir.

Türkler Ayasofya'ya karşı büyük bir saygı ve ilgi gösterip, duvarlarına yaptıkları dayanaklar ve ustaca tamirlerle, bu eseri zamanımıza kadar, ismini de bozmayarak yaşatmışlardır. Böylece Ayasofya, yaşıtı eserlerin içinde, en mükemmel şekilde ayakta kalabileni olmuştur.

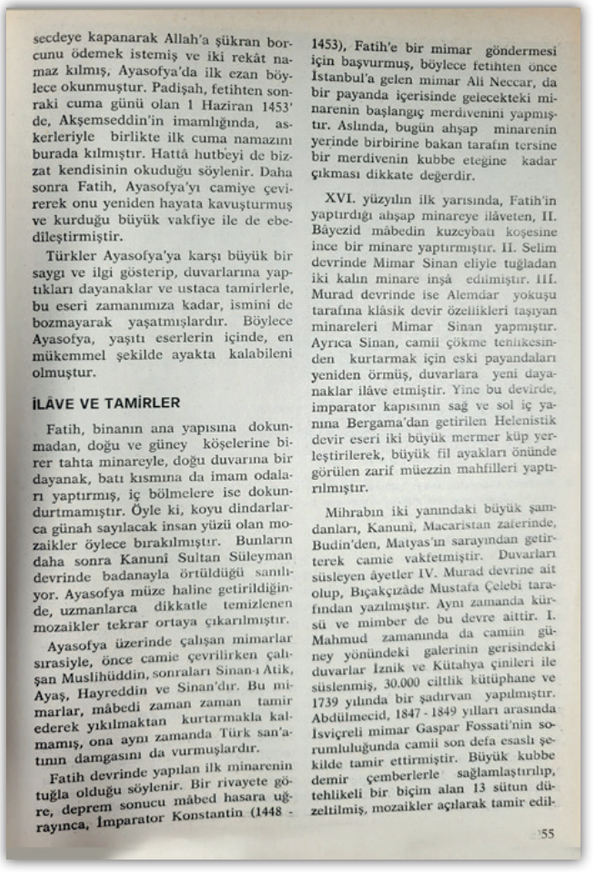
İlâve ve Tamirler

Fatih, binanın ana yapısına dokunmadan, doğu ve güney köşelerine birer tahta minâreyle, doğu duvarına bir dayanak, batı kısmına da imam

odaları yaptırmış, iç bölmelere ise dokundurtmamıştır. Öyle ki, koyu dindarlarca günah sayılacak insan yüzü olan mozaikler öylece bırakılmıştır. Bunların daha sonra Kanunî Sultan Süleyman devrinde badanayla örtüldüğü sanılıyor. Ayasoyfya müze haline getirildiğinde, uzmanlarca dikkatle temizlenen mozaikler tekrar ortaya çıkarılmıştır.

Ayasofya üzerinde çalışan mimarlar sırasıyla, önce camie çevirilirken çalışan Müslihüddin, sonraları Sinan-ı Atik, Ayas, Hayreddin ve Sinan'dır. Bu mimarlar, mâbedi zaman zaman tamir ederek yıkılmaktan kurtarmakla kalmamış ona aynı zamanda Türk san'atının damgasını da vurmuşlardır.

Fatih devrinde yapılan ilk minârenin tuğla olduğu söylenir. Bir rivayete göre, deprem sonucu mâbed hasara uğrayınca, İmparator Konstantin (1448-1453), Fatih'e bir mimar göndermesi için başvurmuş, böylece fetihten önce İstanbul'a gelen mimar Ali Neccar da, bir payanda içerisinde gelecekteki minârenin başlangıç merdivenini yapmıştır. Aslında, bugün ahşap minârenin yerinde birbirine bakan tarafın tersine bir merdivenin kubbe eteğine kadar çıkması dikkate değerdir.

secdeye kapanarak Allah'a şükran borcunu ödemek istemiş ve iki rekât namaz kılmış, Ayasofya'da ilk ezan böylece okunmuştur. Padişah, fetihten sonraki cuma günü olan 1 Haziran 1453'de, Akşemseddin'in imamlığında, askerleriyle birlikte ilk cuma namazını burada kılmıştır. Hattâ hutbeyi de bizzat kendisinin okuduğu söylenir. Daha sonra Fatih, Ayasofya'yı camiye çevirerek onu yeniden hayata kavuşturmuş ve kurduğu büyük vakfiye ile de ebedileştirmiştir.

Türkler Ayasofya'ya karşı büyük bir saygı ve ilgi gösterip, duvarlarına yaptıkları dayanaklar ve ustaca tamirlerle, bu eseri zamanımıza kadar, ismini de bozmayarak yaşatmışlardır. Böylece Ayasofya, yaşıtı eserlerin içinde, en mükemmel şekilde ayakta kalabileni olmuştur.

İLÂVE VE TAMİRLER

Fatih, binanın ana yapısına dokunmadan, doğu ve güney köşelerine birer tahta minareyle, doğu duvarına bir dayanak, batı kısmına da imam odaları yaptırmış, iç bölmelere ise dokundurtmamıştır. Öyle ki, koyu dindarlarca günah sayılacak insan yüzü olan mozaikler öylece bırakılmıştır. Bunların daha sonra Kanunî Sultan Süleyman devrinde badanayla örtüldüğü sanılıyor. Ayasofya müze haline getirildiğinde, uzmanlarca dikkatle temizlenen mozaikler tekrar ortaya çıkarılmıştır.

Ayasofya üzerinde çalışan mimarlar sırasiyle, önce camie çevrilirken çalışan Muslihüddin, sonraları Sinan-ı Atik, Ayaş, Hayreddin ve Sinan'dır. Bu mimarlar, mâbedi zaman zaman tamir ederek yıkılmaktan kurtarmakla kalmamış, ona aynı zamanda Türk san'atının damgasını da vurmuşlardır.

Fatih devrinde yapılan ilk minarenin tuğla olduğu söylenir. Bir rivayete göre, deprem sonucu mâbed hasara uğrayınca, İmparator Konstantin (1448 - 1453), Fatih'e bir mimar göndermesi için başvurmuş, böylece fetihten önce İstanbul'a gelen mimar Ali Neccar, da bir payanda içerisinde gelecekteki minarenin başlangıç merdivenini yapmıştır. Aslında, bugün ahşap minarenin yerinde birbirine bakan tarafın tersine bir merdivenin kubbe etegine kadar çıkması dikkate değerdir.

XVI. yüzyılın ilk yarısında, Fatih'in yaptırdığı ahşap minareye ilâveten, II. Bâyezid mâbedin kuzeybatı köşesine ince bir minare yaptırmıştır. II. Selim devrinde Mimar Sinan eliyle tuğladan iki kalın minare inşâ edilmiştir. III. Murad devrinde ise Alemdar yokuşu tarafına klâsik devir özelliklerı taşıyan minareleri Mimar Sinan yapmıştır. Ayrıca Sinan, camii çökme tehlikesinden kurtarmak için eski payandaları yeniden örmüş, duvarlara yeni dayanaklar ilâve etmiştir. Yine bu devirde, imparator kapısının sağ ve sol iç yanına Bergama'dan getirilerek, büyük fil ayakları önünde görülen zarif müezzin mahfilleri yaptırılmıştır.

Mihrabın iki yanındaki büyük şamdanları, Kanunî, Macaristan zaferinde, Budin'den, Matyas'ın sarayından getirterek camie vakfetmiştir. Duvarları süsleyen âyetler IV. Murad devrine ait olup, Bıçakçızâde Mustafa Çelebi tarafından yazılmıştır. Aynı zamanda kürsü ve minber de bu devre aittir. I. Mahmud zamanında da camiin güney yönündeki galerinin gerisindeki duvarlar İznik ve Kütahya çinileri ile süslenmiş, 30.000 ciltlik kü-

XVI. yüzyılın ilk yarısında, Fatih'in yaptırdığı ahşap minâreye ilâveten, II. Bâyezid mâbedin kuzeybatı köşesine ince bir minâre yaptırmıştır. II. Selim devrinde Mimar Sinan eliyle tuğladan iki kalın minâre inşâ edilmiştir. III. Murad devrinde ise Alemdar Yokuşu tarafında klâsik devir özellikleri taşıyan minâreleri Mimar Sinan yapmıştır. Ayrıca Sinan, camii çökme tehlikesinden kurtarmak için eski payandaları yeniden örmüş, duvarlara yeni dayanaklar ilâve etmiştir. Yine bu devirde, imparator kapısının sağ ve sol iç yanına Bergama'dan getirilen Helenistik devir eseri iki büyük mermer küp yerleştirilerek, büyük fil ayakları önünde görülen zarif müezzin mahfilleri yaptırılmıştır.

Mihrabın iki yanındaki büyük şamdanları, Kanunî, Macaristan zaferinde, Budin'den, Matyas'ın sarayından getirterek camie vakfetmiştir. Duvarları süsleyen âyetler IV. Murad devrine ait olup, Bıçakçızâde Mustafa Çelebi tarafından yazılmıştır. Aynı zamanda kürsü ve minber de bu devre aittir. I. Mahmud zamanında da camiin güney yönündeki galerinin gerisindeki duvarlar İznik ve Kütahya çinileri ile süslenmiş, 30.000 ciltlik kü-

tüphane ve 1739 yılında bir şadırvan yapılmıştır. Abdülmecid, 1847-1849 yılları arasında İsviçreli mimar Gaspar Fossati'nin sorumluluğunda camii son defa esaslı şekilde tamir ettirmiştir. Büyük kubbe demir çemberlerle sağlamlaştırılıp, tehlikeli bir biçim alan 13 sütun düzeltilmiş, mozaikler açılarak tamir edildikten sonra üzerleri tekrar sıvanmıştır.

Türk hat sanatının en güzel örnekleri olan, hattat Teknecizâde İbrahim'in altın yaldızlı ve celi hatlı "Allahü nûrüssemâvât" âyeti kubbe içine yazılıdır. Gene aynı hattatın "ismi Celâl", "ismi Resûl", "Hulefâ-yı Râşidin", "Hasan" ve "Hüseyin" yazıları binanın büyüklüğüne göre küçük görüldüğünden, sonra yerine Kazasker Mustafa İzzet'in 7,5 metre çapındaki muhteşem "Cıharyâr-ı güzin" eserleri yazılarak konmuştur.

Ayasofya'nın önündeki Mimar Sinan, Mimar Davud ve Mimar Dalgıç Ahmed'in yaptığı üç güzel türbe Türk külliyesini oluşturur.

Ayasofya'daki türbelerde, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Mustafa ve İbrahim yatmaktadır.

Atatürk, 1935 yılının 1 Şubat tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Ayasofya'yı müze haline getirmiştir. Alman Prof. Unger cami olarak kalması için ısrar etmişse de, komisyon, Türk eserleri ihmale uğratılmadan, aynen saklanması kaydıyla bu kararı almıştır.[1]

Hz. Meryem'i kucağında İsa'yı tutarken gösteren bu mozaik levhada, Konstantin şehrin, Justinianus ise mâbedin maketini kendisine takdim ederlerken.

dikten sonra üzerleri tekrar sıvanmıştır.

Türk hat sanatının en güzel örnekleri olan, hattat Teknecizâde İbrahim'in altın yaldızlı ve celi hatlı «*Allahü nûrüssemâvât*» âyeti kubbe içine yazılıdır. Gene aynı hattatın «ismi Celâl», «ismi Resûl», «Hulefây-ı Râşidin», «Hasan» ve «Hüseyin» yazıları binanın büyüklüğüne göre küçük görüldüğünden, sonradan yerine Kazasker Mustafa İzzet'in 7,5 metre çapındaki muhteşem «*Cıharyâr-ı güzin*» eserleri yazılarak konmuştur.

Ayasofya'nın önündeki Mimar Sinan, Mimar Davud ve Mimar Dalgıç Ahmed'in yaptığı üç güzel türbe Türk külliyesini oluşturur.

56

Ayasofya'daki türbelerde, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Mustafa ve İbrahim yatmaktadır.

Atatürk, 1935 yılının 1 Şubat tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Ayasofya'yı müze haline getirmiştir. Alman Prof. Unger cami olarak kalması için ısrar etmişse de, komisyon, Türk eserleri ihmale uğratılmadan, aynen saklanması kaydıyla bu kararı almıştır.

MÂBEDİN ÖZELLİKLERİ

Ayasofya kapladığı alan itibariyle kareye yakın bir dikdörtgene benzer. Binanın uzunluğu 80,9 metre, eni ise 70-75 metredir. 24,3 metre yüksekliğindeki dört büyük, fil ayağı denilen, sütunlara dayanan kubbenin çapı 33

Mâbedin Özellikleri

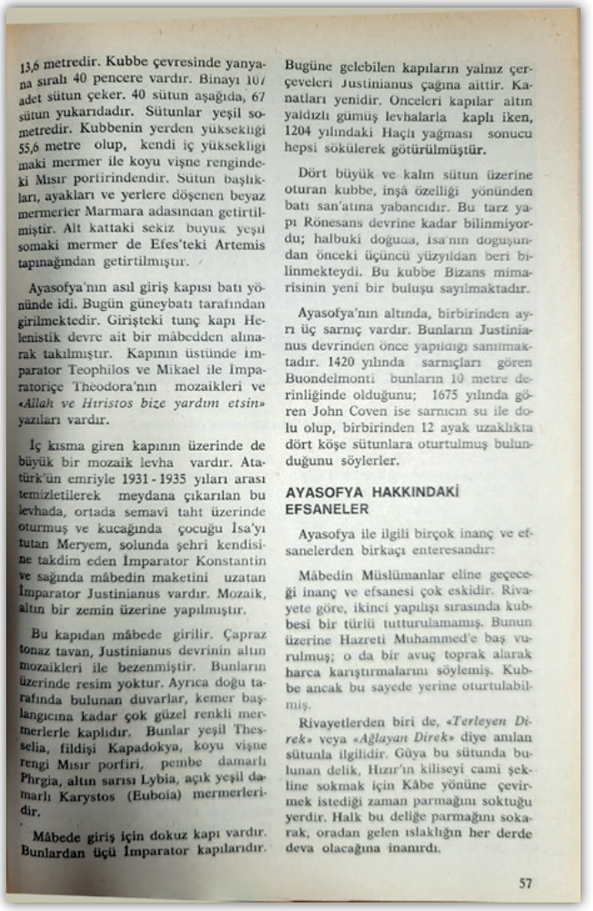
Ayasofya kapladığı alan itibariyle kareye yakın bir diktörtgene benzer. Binanın uzunluğu 80,9 metre, eni ise 70-75 metredir. 24,3 metre yüksekliğindeki dört büyük fil ayağı denilen, sütunlara dayanan kubbenin çapı 33 metredir. Kubbenin yerden yüksekliği 55,6 metre olup, kendi iç yüksekliği 13,6 metredir. Kubbe çevresinde yanyana sıralı 40 pencere vardır. Binayı 107 adet sütun çeker. 40 sütun aşağıda, 67 sütun yukarıdadır. Sütunlar yeşil somaki mermer ile koyu vişne rengindeki Mısır porfirindendir. Sütun başlıkları, ayakları ve yerlere döşenen beyaz mermerler Marmara adasından getirtilmiştir. Alt kattaki sekiz büyük yeşil somaki mermer de Efes'teki Artemis tapınağından getirtilmiştir.

Ayasofya'nın asıl giriş kapısı batı yönünde idi. Bugün güneybatı tarafından girilmektedir. Girişteki tunç kapı helenistik devre ait bir mâbed-

1 Söz konusu Bakanlar Kurulu kararı, bu kitabın başında da yer aldığı şekliyle 24 Kasım 1934 tarihlidir. 1 Şubat 1935 tarihinde ise Ayasofya, müze olarak açılmıştır.

den alınarak takılmıştır. Kapının üstünde İmparatoriçe Teophilos ve Mikael ile İmrapatoriçe Theodora'nın mozaikleri ve "Allah ve Hıristos bize yardım etsin" yazıları vardır.

İç kısma giren kapının üzerinde de büyük bir mozaik levha vardır. Atatürk'ün emriyle 1931-1935 yılları arası temizletilerek meydana çıkarılan bu levhada, ortada semavî taht üzerinde oturmuş ve kucağında çocuğu İsa'yı tutan Meryem, solunda şehri kendisine takdim eden İmparator Konstantin ve sağında mâbedin maketini uzatan İmparator Justinianus vardır. Mozaik, altın bir zemin üzerine yapılmıştır.

13,6 metredir. Kubbe çevresinde yanyana sıralı 40 pencere vardır. Binayı 107 adet sütun çeker. 40 sütun aşağıda, 67 sütun yukarıdadır. Sütunlar yeşil sometredir. Kubbenin yerden yüksekliği 55,6 metre olup, kendi iç yüksekliği maki mermer ile koyu vişne rengindeki Mısır porfirindendir. Sütun başlıkları, ayakları ve yerlere döşenen beyaz mermerler Marmara adasından getirtilmiştir. Alt kattaki sekiz büyük yeşil somaki mermer de Efes'teki Artemis tapınağından getirtilmiştir.

Ayasofya'nın asıl giriş kapısı batı yönünde idi. Bugün güneybatı tarafından girilmektedir. Girişteki tunç kapı Helenistik devre ait bir mâbedden alınarak takılmıştır. Kapının üstünde imparator Teophilos ve Mikael ile İmparatoriçe Theodora'nın mozaikleri ve «*Allah ve Hıristos bize yardım etsin*» yazıları vardır.

İç kısma giren kapının üzerinde de büyük bir mozaik levha vardır. Atatürk'ün emriyle 1931 - 1935 yıları arası temizletilerek meydana çıkarılan bu levhada, ortada semavi taht üzerinde oturmuş ve kucağında çocuğu İsa'yı tutan Meryem, solunda şehri kendisine takdim eden İmparator Konstantin ve sağında mâbedin maketini uzatan İmparator Justinianus vardır. Mozaik, altın bir zemin üzerine yapılmıştır.

Bu kapıdan mâbede girilir. Çapraz tonaz tavan, Justinianus devrinin altın mozaikleri ile bezenmiştir. Bunların üzerinde resim yoktur. Ayrıca doğu tarafında bulunan duvarlar, kemer başlangıcına kadar çok güzel renkli mermerlerle kaplıdır. Bunlar yeşil Thesselia, fildişi Kapadokya, koyu vişne rengi Mısır porfiri, pembe damarlı Phrgia, altın sarısı Lybia, açık yeşil damarlı Karystos (Euboia) mermerleridir.

Mâbede giriş için dokuz kapı vardır. Bunlardan üçü İmparator kapılarıdır. Bugüne gelebilen kapıların yalnız çerçeveleri Justinianus çağına aittir. Kanatları yenidir. Önceleri kapılar altın yaldızlı gümüş levhalarla kaplı iken, 1204 yılındaki Haçlı yağması sonucu hepsi sökülerek götürülmüştür.

Dört büyük ve kalın sütun üzerine oturan kubbe, inşâ özelliği yönünden batı san'atına yabancıdır. Bu tarz yapı Rönesans devrine kadar bilinmiyordu; halbuki doğuda, İsa'nın doğuşundan önceki üçüncü yüzyıldan beri bilinmekteydi. Bu kubbe Bizans mimarisinin yeni bir buluşu sayılmaktadır.

Ayasofya'nın altında, birbirinden ayrı üç sarnıç vardır. Bunların Justinianus devrinden önce yapıldığı sanılmaktadır. 1420 yılında sarnıçları gören Buondelmonti bunların 10 metre derinliğinde olduğunu; 1675 yılında gören John Coven ise sarnıcın su ile dolu olup, birbirinden 12 ayak uzaklıkta dört köşe sütunlara oturtulmuş bulunduğunu söylerler.

Bugüne gelebilen kapıların yalnız çerçeveleri Justinianus çağına aittir. Kanatları yenidir. Önceleri kapılar altın yaldızlı gümüş levhalarla kaplı iken, 1204 yılındaki Haçlı yağması sonucu hepsi sökülerek götürülmüştür.

Dört büyük ve kalın sütun üzerine oturan kubbe, inşâ özelliği yönünden batı san'atına yabancıdır. Bu tarz yapı Rönesans devrine kadar bilinmiyordu; halbuki doğuda, İsa'nın doğuşundan önceki üçüncü yüzyıldan beri bilinmekteydi. Bu kubbe Bizans mimarisinin yeni bir buluşu sayılmaktadır.

Ayasofya'nın altında, birbirinden ayrı üç sarnıç vardır. Bunların Justinianus devrinden önce yapıldığı sanılmaktadır. 1420 yılında sarnıçları gören Buondelmonti bunların 10 metre derinliğinde olduğunu; 1675 yılında gören John Coven ise sarnıcın su ile dolu olup, birbirinden 12 ayak uzaklıkta dört köşe sütunlara oturtulmuş bulunduğunu söylerler.

AYASOFYA HAKKINDAKİ EFSANELER

Ayasofya ile ilgili birçok inanç ve efsanelerden birkaçı enteresandır:

Mâbedin Müslümanlar eline geçeceği inanç ve efsanesi çok eskidir. Rivayete göre, ikinci yapılışı sırasında kubbesi bir türlü tutturulamamış. Bunun üzerine Hazreti Muhammed'e baş vurulmuş; o da bir avuç toprak alarak harca karıştırmalarını söylemiş. Kubbe ancak bu sayede yerine oturtulabilmiş.

Rivayetlerden biri de, «*Terleyen Direk*» veya «*Ağlayan Direk*» diye anılan sütunla ilgilidir. Güya bu sütunda bulunan delik, Hızır'ın kiliseyi cami şekline sokmak için Kâbe yönüne çevirmek istediği zaman parmağını soktuğu yerdir. Halk bu deliğe parmağını sokarak, oradan gelen ıslaklığın her derde deva olacağına inanırdı.

57

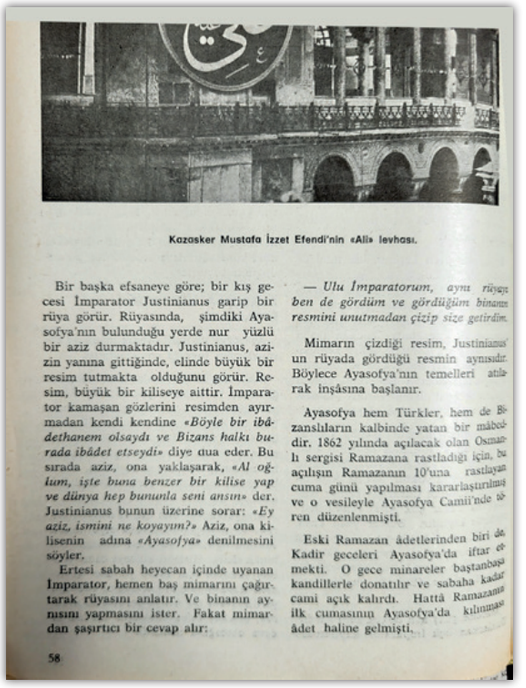
Ayasofya Hakkındaki Efsaneler

Ayasofya ile ilgili birçok inanç ve efsanelerden birkaçı enteresandır:

Mâbedin Müslümanlar eline geçeceği inanç ve efsanesi çok eskidir. Rivayete göre, ikinci yapılışı sırasında kubbesi bir türlü tutturulamamış. Bunun üzerine Hazreti Muhammed'e baş vurulmuş; o da bir avuç toprak alarak harca karıştırmalarını söylemiş. Kubbe ancak bu sayede yerine oturtulabilmiş.

Rivayetlerden biri de, "Terleyen Direk" veya "Ağlayan Direk" diye anılan sütunla ilgilidir. Gûya bu sütunda bulunan delik, Hızır'ın kiliseyi cami şekline sokmak için Kâbe yönüne çevirmek istediği zaman parmağını soktuğu yerdir. Halk bu deliğe parmağını sokarak, oradan gelen ıslaklığın her derde deva olacağına inanırdı.

Bir başka efsaneye göre; bir kış gecesi İmparator Justinianus garip bir rüya görür. Rüyasında, şimdiki Ayasofya'nın bulunduğu yerde nur yüzlü bir aziz durmaktadır. Justinianus, azizin yanına gittiğinde, elinde büyük bir resim tutmakta olduğunu görür. Resim, büyük bir kiliseye aittir. İmparator kamaşan gözlerini resimden ayırmadan kendi kendine "Böyle bir ibâdethanem olsaydı ve Bizans halkı burada ibâdet etseydi" diye dua eder. Bu sırada aziz, ona yaklaşarak, "Al oğlum, işte buna benzer bir kilise yap ve dünya hep bununla seni ansın" der. Justinianus bunun üzerine sorar: "Ey aziz, ismini ne koyayım?" Aziz, ona kilisenin adına "Ayasofya" denilmesini söyler.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin «Ali» levhası.

Bir başka efsaneye göre; bir kış gecesi İmparator Justinianus garip bir rüya görür. Rüyasında, şimdiki Ayasofya'nın bulunduğu yerde nur yüzlü bir aziz durmaktadır. Justinianus, azizin yanına gittiğinde, elinde büyük bir resim tutmakta olduğunu görür. Resim, büyük bir kiliseye aittir. İmparator kamaşan gözlerini resimden ayırmadan kendi kendine *«Böyle bir ibâdethanem olsaydı ve Bizans halkı burada ibâdet etseydi»* diye dua eder. Bu sırada aziz, ona yaklaşarak, *«Al oğlum, işte buna benzer bir kilise yap ve dünya hep bununla seni ansın»* der. Justinianus bunun üzerine sorar: *«Ey aziz, ismini ne koyayım?»* Aziz, ona kilisenin adına *«Ayasofya»* denilmesini söyler.

Ertesi sabah heyecan içinde uyanan İmparator, hemen baş mimarını çağırtarak rüyasını anlatır. Ve binanın aynısını yapmasını ister. Fakat mimardan şaşırtıcı bir cevap alır: *— Ulu İmparatorum, aynı rüyayı ben de gördüm ve gördüğüm binanın resmini unutmadan çizip size getirdim.*

Mimarın çizdiği resim, Justinianus'un rüyada gördüğü resmin aynısıdır. Böylece Ayasofya'nın temelleri atılarak inşâsına başlanır.

Ayasofya hem Türklerin, hem de Bizanslıların kalbinde yatan bir mâbeddir. 1862 yılında açılacak olan Osmanlı sergisi Ramazana rastladığı için, bu açılışın Ramazan'ın 10'una rastlayan Cuma günü yapılması kararlaştırılmış ve o vesileyle Ayasofya Camii'nde tören düzenlenmişti.

Eski Ramazan âdetlerinden biri de, Kadir geceleri Ayasofya'da iftar etmekti. O gece minâreler baştan başa kandillerle donatılır ve sabaha kadar cami açık kalırdı. Hattâ Ramazanın ilk cumasının Ayasofya'da kılınması âdet haline gelmişti.

Ertesi sabah heyecan içinde uyanan İmparator, hemen baş mimarını çağırtarak rüyasını anlatır. Ve binanın aynısını yapmasını ister. Fakat mimardan şaşırtıcı bir cevap alır:

"Ulu İmparatorum, aynı rüyayı ben de gördüm ve gördüğüm binanın resmini unutmadan çizip size getirdim."

Mimarın çizdiği resim, Justinianus'un rüyada gördüğü resmin aynısıdır. Böylece Ayasofya'nın temelleri atılarak inşâsına başlanır.

Ayasofya hem Türklerin, hem de Bizanslıların kalbinde yatan bir mâbeddir. 1862 yılında açılacak olan Osmanlı sergisi Ramazana rastladığı için, bu açılışın Ramazan'ın 10'una rastlayan Cuma günü yapılması kararlaştırılmış ve o vesileyle Ayasofya Camii'nde tören düzenlenmişti.

Eski Ramazan âdetlerinden biri de, Kadir geceleri Ayasofya'da iftar etmekti. O gece minâreler baştan başa kandillerle donatılır ve sabaha kadar cami açık kalırdı. Hattâ Ramazanın ilk cumasının Ayasofya'da kılınması âdet haline gelmişti.

Ayasofyam

Hasan Basri Öztürk

Hasan Basri Öztürk, "Ayasofyam", *Babıâlide Sabah*, 29 Mayıs 1967, s. 2.

İstanbul'un fethinin 514'üncü yıl dönümü dolayısıyla,
muhterem Cumhurbaşkanımız Cevdet Sunay,
Başbakanımız Süleyman Demirel,
Devlet Bakanımız Hüsamettin Atabeyli,
M. Eğitim Bakanımız İlhami Ertem ve
Maliye Bakanımız Cihat Bilgehan'a ithaf!

Sorma; ezan'iyle yer gök titreten,
İbadeti ile yürek ürperten
Mahzun cami Ayasofya nerdedir?..
İstanbul'da müze bir âbidedir!

Ayasofyam, Türk'ün atan kalbidir,
Yüce Fatih, onun ilk sahibidir.
O, egemenliğin öz timsalidir,
Tarihin hoş kokan karanfilidir.

O "Hakan"ın fetih nişanesidir,
Kılıç hakkı, savaş hediyesidir.
Vasiyeti kutsî bir emanettir,
Uz korumak büyük mazhariyettir!

Ayasofyam, eşsiz bir âbidedir,
Özlemi, milletin tâ kalbindedir!
İçinde alınan her tehlil-tekbir;
Mânevî ilaç ve gıda gibidir

Ayasofya'm, Türk'ün bakan gözüdür,
Millî gücümüzün dönmez yüzüdür,
Kubbesi iç açar ve gam giderir,
İçinde yalvaran murada erer...

Beşyüz yıl "Allahü-Ekber!.." sesleri,
Yıkadı içini, ufku, her yeri:
O zafer yıldızı, bayrak benzeri:
Bu muhteşem, gök'e bakan eseri!..

Nasıl üzeriz o Ulu Hakanı,
Yeni çağ açan ve iz bırakanı?
Kalblerde şükrândan alev yakanı,
Zamanın sorumlu devlet başkanı:

O'nun varisi ve mütevellisi
Vakfını yaşatan meşru velisi!
Vasiyet emrini o icra eder,
Etmezse mahşerde suâl eder...

Kazanalım, diye "dost" Avrupayı
Ve sinsî komşumuz Rum'la Papa'yı,
Müze yaparak Türk Ayasofya'yı,
Gücendirdik bütün İslâm dünyayı

Parmak ısırtarak gafletimize!
Gölge düşürdük haysiyetimize!
Bunu revâ görmez medenî dünya,
Duyar, Türklük ile insanlık haya!

O, tilki diplomat Venizelos'u
Kurandır; bu işte siyasî pusu.
"Megalo İdea"yle "Enosis"i:
Hortlatması için, bize hilesi!

Fatih'in ayakta dimdik tuttuğu,
Minâreler, destek duvar, oturttuğu,
Ayasofyam, hangar müze duramaz
Kılınmalı her an içinde namaz!

Gür ezanlariyle nurlaşan gökler,
Kapanmasiyle yas tutan yürekler,
"Açılsın!" diyen tüm Müslüman Türkler,
Hükûmetimizden hak emir bekler.

علي
رضي الله عنه
محمد
عليه السلام

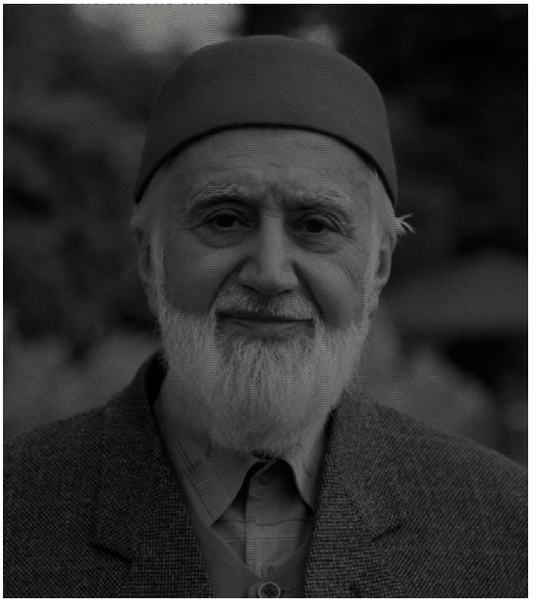

1870'li yıllar.
Basil Kargopoulo'nun objektifinden.
Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'un fethinin sembolü olan Ayasofya-i Kebîr Camii'nin ana mekânından
Basil Kargopoulo'nun objektifinden görünüş.
Ana mekânı örten merkezî kubbenin yerden yüksekliği 56,225 m, doğu-batı çapı 31 m, güney-kuzey çapı 32,5 m'dir. Caminin kuzey sahnı solda, güney sahnı ise sağda sütunlarla ayrılmıştır. Güney cephesinde soldan itibaren hünkâr mahfili, mihrap, minber ve müezzin mahfili görünmektedir.
Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Ayasofya Bizimdir

Mehmed Şevket Eygi

Mehmed Şevket Eygi, "Ayasofya Bizimdir", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 2.

Mehmed Şevket Eygi

Nobel mükafatı kazanan İsveçli bilgin Helmudt Anderson 500 sayfalık bir kitap yazarak "iki kere ikinin dört buçuk" ettiğini isbat etti.

Bir tepkili uçakla ansızın Washington'a gelen Çin diktatörü Mao Çe Tung doğruca Beyaz Saray'a gitti ve ağlayarak Başkan Nikson'un boynuna sarılıp şunları söyledi: "Ah kardeşim Nikson, şimdiye kadar yaptıklarım için beni affet... Bundan sonra ben ve ülkem senin ve devletinin en sadık dostuyuz. Al, sana Pekin'in anahtarlarını veriyorum."

Yunan hükûmeti aralıksız olarak yaptığı sekiz saatlik bir toplantıdan sonra şu kararı verdi: "Kıbrıs Türkiye'nin hakkıdır. Bizim hakkımız yoktur. Ankara hükûmeti Kıbrıs'ı alabilir. Bugüne kadar yaptıklarımızdan dolayı özür dileriz..."

İsrail başvekili bayan Golda Meyer dedi ki: "Bu topraklarda gâsıp sıfatıyla oturuyoruz. Binaenaleyh iki sene zarfında ülkeyi boşaltarak hakiki sahipleri olan Filistinli Araplara teslim edeceğimize vicdanım üzerine söz veriyorum."

***

Yukarıda dört cümleyi okuyup da benim aklımı kaçırdığıma hüküm vermeyiniz. Bunları yazmaktan maksadım, size Ayasofya Camii'nin müze yapılmasındaki saçmalık ve garabete eş hayali birkaç acaiplik misali vermektir.

Heyhat ki, İsveçli Anderson iki kere ikinin dörtbuçuk olduğunu ispat edemedi. Mao, Nikson'dan ağlayarak özür dilemedi, Yunan hükûmeti Kıbrıs'ı

bize bağışlamadı ve Golda Meyer İsrail'i tahliye edeceğine söz vermedi. Ama Ayasofya Camii müze yapıldı ve kaç seneden beri müze olarak duruyor.

Türk tarihinde bundan daha acaip bir vak'a var mıdır?.. Sen bundan beş yüz sene evvel ordunla gel, dereler gibi kan dök, Bizans'ı zapt et, şehri İslâm Türk medeniyetinin merkezi haline getir, Ayasofya'yı cami yap, içinde beşyüz sene namaz kıl ve sonra camiyi kapat müze yap.

İki kere ikinin dörtbuçuk etmesi bunun yanında çok basit kalır!

***

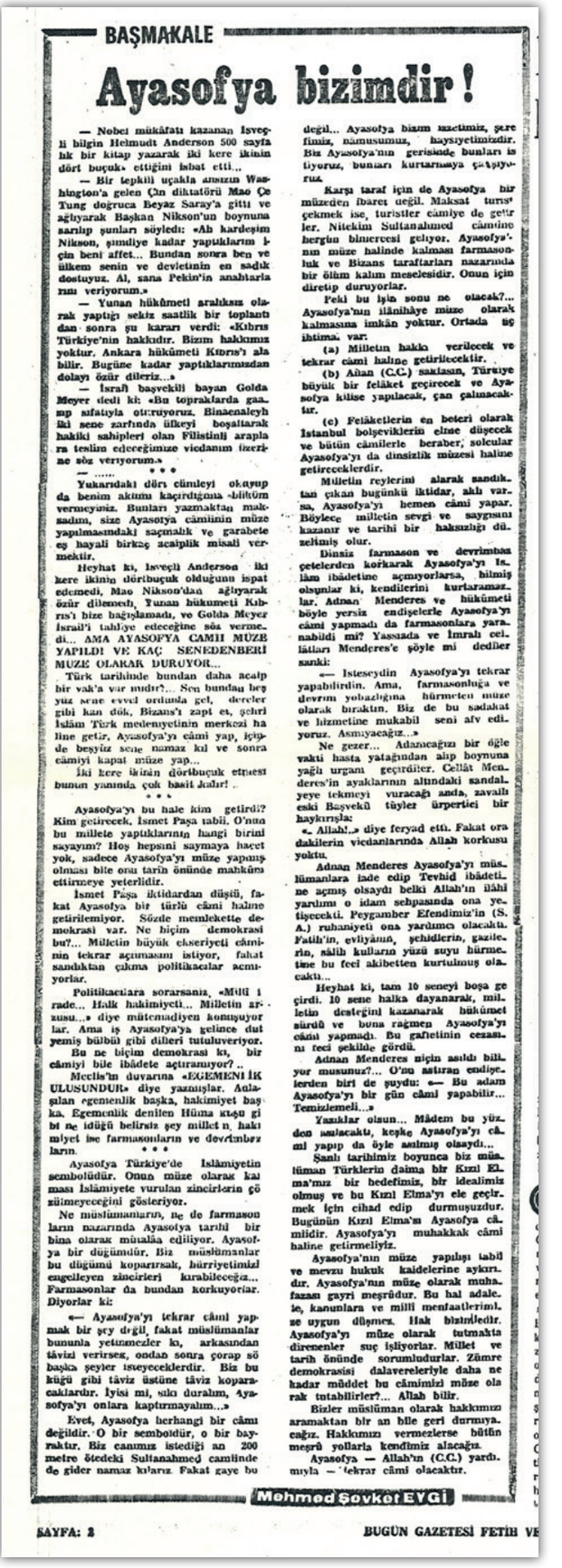
Ayasofya'yı bu hale kim getirdi? Kim getirecek, İsmet Paşa tabii. Onun bu millete yaptıklarının hangi birini sayayım? Hoş hepsini saymaya hacet yok, sadece Ayasofya'yı müze yapmış olması bile onu tarih önünde mahkûm ettirmeye yeterlidir.

İsmet Paşa iktidardan düştü, fakat Ayasofya bir türlü cami haline getirilemiyor. Sözde memlekette demokrasi var. Ne biçim demokrasi bu?.. Milletin büyük ekseriyeti caminin tekrar açılmasını istiyor, fakat sandıktan çıkma politikacılar açmıyorlar.

Politikacılara sorarsanız, "Millî irade... Halk hâkimiyeti... Milletin arzusu..." diye mütemadiyen konuşuyorlar. Ama iş Ayasofya'ya gelince dut yemiş bülbül gibi dilleri tutuluveriyor.

Bu ne biçim demokrasi ki, bir camiyi bile ibadete açtıramıyor?

Meclis'in duvarına "Egemenlik Ulusundur" diye yazmışlar. Anla-

BAŞMAKALE

Ayasofya bizimdir!

— Nobel mükâfatı kazanan İsveçli bilgin Helmudt Anderson 500 sayfa lık bir kitap yazarak iki kere ikinin dört buçuk» ettiğini isbat etti...

— Bir tepeliti uçakla arasızın Washington'a gelen Çin diktatörü Mao Çe Tung doğruca Beyaz Saray'a gitti ve ağlıyarak Başkan Nikson'un boynuna sarılıp şunları söyledi: «Ah kardeşim Nikson, şimdiye kadar yaptıklarım i- çin beni affet... Bundan sonra ben ve ülkem senin ve devletimin en sadık dostuyuz. Al, sana Pekin'in anahtarla rını veriyorum.»

— Yunan hükûmeti aralıksız olarak yaptığı sekiz saatlik bir toplantı dan sonra şu kararı verdi: «Kıbrıs Türkiye'nin hakkıdır. Bizim hakkımız yoktur. Ankara hükûmeti Kıbrıs'ı ala bilir. Bugüne kadar yaptıklarımızdan dolayı özür dileriz...»

— İsrafil başvekili bayan Golda Meyer dedi ki: «Bu topraklarda gaa- nip sıfatıyla oturuyoruz. Binaenaleyh iki sene zarfında ülkeyi boşaltarak hakiki sahipleri olan Filistinli arapla ra teslim edeceğimize vicdanım üzerine söz veriyorum.»

— .....

* * *

Yukarıdaki dört cümleyi okuyup da benim aklımı kaçırdığıma hükûm vermeyiniz. Bunları yazmaktan maksadım, size Ayasofya camiinin müze yapılmasındaki saçmalık ve garabete eş hayali birkaç acaiplik misali vermektir.

Heyhat ki, İsveçli Anderson iki kere ikinin dörtbuçuk olduğunu ispat edemedi, Mao Nikson'dan ağlıyarak özür dilemedi, Yunan hükûmeti Kıbrıs'ı bize bağışlamadı, ve Golda Meyer İsrail'i tahliye edeceğine söz vermedi... AMA AYASOFYA CAMII MÜZE YAPILDI VE KAÇ SENEDENBERİ MÜZE OLARAK DURUYOR...

Türk tarihinde bundan daha acaip bir vak'a var mıdır?.. Sen bundan beş yüz sene evvel ordunla gel, dereler gibi kan dök, Bizans'ı zapt et, şehri İslâm Türk medeniyetinin merkezi ha line getir, Ayasofya'yı cami yap, içinde beşyüz sene namaz kıl ve sonra camiyi kapat müze yap.

İki kere ikinin dörtbuçuk etmesi bunun yanında çok basit kalır!

* * *

Ayasofya'yı bu hale kim getirdi? Kim getirecek, İsmet Paşa tabii. O'nun bu millete yaptıklarının hangi birini sayayım? Hoş hepsini saymaya hacet yok, sadece Ayasofya'yı müze yapmış olması bile onu tarih önünde mahkûm ettirmeye yeterlidir.

İsmet Paşa iktidardan düştü, fakat Ayasofya bir türlü cami haline getirilemiyor. Sözde memlekette demokrasi var. Ne biçim demokrasi bu?... Milletin büyük ekseriyeti caminin tekrar açılmasını istiyor, fakat sandıktan çıkma politikacılar açmıyorlar.

Politikacılara sorarsanız, «Millî irade... Halk hâkimiyeti... Milletin arzusu...» diye mütemadiyen konuşuyorlar. Ama iş Ayasofya'ya gelince dut yemiş bülbül gibi dilleri tutuluveriyor.

Bu ne biçim demokrasi ki, bir camiyi bile ibadete açtıramıyor? ..

Meclis'in duvarına «EGEMENLİK ULUSUNDUR» diye yazmışlar. Anlaşılan egemenlik başka, hakimiyet başka. Egemenlik denilen Hüma kuşu gibi ne idüğü belirsiz şey millet n hakı mıyet ise farmasonların ve devrimcilerin.

* * *

Ayasofya Türkiye'de İslâmiyetin sembolüdür. Onun müze olarak kalması İslâmiyete vurulan zincirlerin çözülmeyeceğini gösteriyor.

Ne müslümanların, ne de farmasonların nazarında Ayasofya tarihî bir bina olarak mütalâa ediliyor. Ayasofya bir düğümdür. Biz müslümanlar bu düğümü koparırsak, hürriyetimizi engelleyen zincirleri kırabileceğiz... Farmasonlar da bundan korkuyorlar. Diyorlar ki:

«— Ayasofya'yı tekrar cami yapmak bir şey değil, fakat müslümanlar bununla yetinmezler ki, arkasından tâvizi verirsek, ondan sonra çorap sö başka şeyler isteyeceklerdir. Biz bu küçü gibi tâviz üstüne tâviz koparacaklardır. İyisi mi, sıkı duralım, Ayasofya'yı onlara kaptırmayalım...»

Evet, Ayasofya herhangi bir cami değildir. O bir semboldür, o bir bayraktır. Biz canımız istediği an 200 metre ötedeki Sultanahmed camiinde de gider namaz kılarız. Fakat gaye bu değil... Ayasofya bizim mâbedimiz, şeref imiz, namusumuz, haysiyetimizdir. Biz Ayasofya'nın gerisinde bunları istiyoruz, bunları kurtarmaya çalışıyoruz.

Karşı taraf için de Ayasofya bir müzeden ibaret değil. Maksat turist çekmek ise, turistler camiye de gelirler. Nitekim Sultanahmed camiine hergün binlercesi geliyor. Ayasofya'nın müze halinde kalması farmasonluk ve Bizans taraftarları nazarında bir ölüm kalım meselesidir. Onun için diretip duruyorlar.

Peki bu işin sonu ne olacak?... Ayasofya'nın ilânihaye müze olarak kalmasına imkân yoktur. Ortada üç ihtimal var:

(a) Milletin hakkı verilecek ve tekrar cami haline getirilecektir.

(b) Ahan (C.C.) saklasın, Türkiye büyük bir felâket geçirecek ve Ayasofya kilise yapılacak, çan çalınacaktır.

(c) Felâketlerin en beteri olarak İstanbul bolşeviklerin eline düşecek ve bütün camilerle beraber, solcular Ayasofya'yı da dinsizlik müzesi haline getireceklerdir.

Milletin reylerini alarak sandıktan çıkan bugünkü iktidar, aklı varsa, Ayasofya'yı hemen cami yapar. Böylece milletin sevgi ve saygısını kazanır ve tarihi bir haksızlığı düzeltmiş olur.

Dinsiz farmason ve devrimbaz çetelerden korkarak Ayasofya'yı İslâm ibâdetine açmıyorlarsa, bilmiş olsunlar ki, kendilerini kurtaramazlar. Adnan Menderes ve hükûmeti böyle yersiz endişelerle Ayasofya'yı cami yapmadı da farmasonlara yaranabildi mi? Yassıada ve İmralı celâtları Menderes'e şöyle mi dediler sanki:

«— İsteseydin Ayasofya'yı tekrar yapabilirdin. Ama, farmasonluğa ve devrim yobazlığına hürmeten müze olarak bıraktın. Biz de bu sadakat ve hizmetine mukabil seni afv ediyoruz. Asmıyacağız...»

Ne gezer... Adamcağızı bir öğle vakti hasta yatağından alıp boynuna yağlı urganı geçirdiler. Cellât Menderes'in ayaklarının altındaki sandalyeye tekmeyi vuracağı anda, zavallı eski Başvekil tüyler ürpertici bir haykırışla:

«- Allah!..» diye feryad etti. Fakat ora dakilerin vicdanlarında Allah korkusu yoktu.

Adnan Menderes Ayasofya'yı müslümanlara iade edip Tevhid ibâdetine açmış olsaydı belki Allah'ın ilâhî yardımı o idam sehpasında ona yetişecekti. Peygamber Efendimiz'in (S. A.) ruhaniyeti ona yardımcı olacaktı. Fatih'in, evliyânın, şehidlerin, gazilerin, sâlih kulların yüzü suyu hürmetine bu feci akibetten kurtulmuş olacaktı...

Heyhat ki, tam 10 seneyi boşa geçirdi. 10 sene halka dayanarak, milletin desteğini kazanarak hükûmet sürdü ve buna rağmen Ayasofya'yı câmi yapmadı. Bu gafletinin cezasını feci şekilde gördü.

Adnan Menderes niçin asıldı biliyor musunuz?... O'nu astıran endişelerden biri de şuydu: «— Bu adam Ayasofya'yı bir gün cami yapabilir... Temizlemeli...»

Yazıklar olsun... Mâdem bu yüzden asılacaktı, keşke Ayasofya'yı câmi yapıp da öyle asılmış olsaydı...

Şanlı tarihimiz boyunca biz müslüman Türklerin daima bir Kızıl Elma'mız bir hedefimiz, bir idealimiz olmuş ve bu Kızıl Elma'yı ele geçirmek için cihad edip durmuşuzdur. Bugünün Kızıl Elma'sı Ayasofya câmiidir. Ayasofya'yı muhakkak cami haline getirmeliyiz.

Ayasofya'nın müze yapılışı tabii ve mevzu hukuk kaidelerine aykırıdır. Ayasofya'nın müze olarak muhafazası gayri meşrûdur. Bu hal adalete, kanunlara ve millî menfaatlerimize uygun düşmez. Hak bizimdedir. Ayasofya'yı müze olarak tutmakta direnenler suç işliyorlar. Millet ve tarih önünde sorumludurlar. Zümre demokrasisi dalaverileriyle daha ne kadar müddet bu câmimizi müze olarak tutabilirler?... Allah bilir.

Bizler müslüman olarak hakkımızı aramaktan bir an bile geri durmıyacağız. Hakkımızı vermezlerse bütün meşrû yollarla kendimiz alacağız.

Ayasofya — Allah'ın (C.C.) yardımıyla — tekrar câmi olacaktır.

Mehmed Şevket EYGİ

SAYFA: 2

BUGÜN GAZETESİ FETİH VE

şılan egemenlik başka, hakimiyet başka. Egemenlik denilen Hüma kuşu gibi ne idüğü belirsiz şey milletin, hakimiyet farmasonların ve devrimbazların.

***

Ayasofya Türkiye'de İslâmiyet'in sembolüdür. Onun müze olarak kalması İslâmiyet'e vurulan zincirlerin çözülmeyeceğini gösteriyor.

Ne müslümanların, ne de farmasonların nazarında Ayasofya tarihî bir bina olarak mütalâa ediliyor. Ayasofya bir düğümdür. Biz müslümanlar bu düğümü koparırsak, hürriyetimizi engelleyen zincirleri kırabileceğiz... Farmasonlar da bundan korkuyorlar. Diyorlar ki:

"Ayasofya'yı tekrar cami yapmak bir şey değil, fakat müslümanlar bununla yetinmezler ki, arkasından tavizi verirsek, ondan sonra çorap söküğü gibi taviz üstüne taviz koparacaklardır. İyisi mi, sıkı duralım, Ayasofya'yı onlara kaptırmayalım..."

Evet, Ayasofya herhangi bir cami değildir. O bir semboldür, o bir bayraktır. Biz canımız istediği an 200 metre ötedeki Sultanahmed Camii'ne de gider namaz kılarız. Fakat gaye bu değil... Ayasofya bizim izzetimiz, şerefimiz, namusumuz, haysiyetimizdir. Biz Ayasofya'nın gerisinde bunları istiyoruz, bunları kurtarmaya çalışıyoruz.

Karşı taraf için de Ayasofya bir müzeden ibaret değil. Maksat turist çekmek ise turistler camiye de gelirler. Nitekim Sultanahmed Camii'ne hergün binlercesi geliyor. Ayasofya'nın müze halinde kalması farmasonluk ve Bizans taraftarları nazarında bir ölüm kalım meselesidir. Onun için diretip duruyorlar.

Peki bu işin sonu ne olacak?.. Ayasofya'nın ilânihâye müze olarak kalmasına imkân yoktur. Ortada üç ihtimal var:

a. Milletin hakkı verilecek ve tekrar cami haline getirilecek.

b. Allah(cc) saklasın, Türkiye büyük bir felâket geçirecek ve Ayasofya kilise yapılacak, çan çalınacaktır.

c. Felâketlerin en beteri olarak İstanbul bolşeviklerin eline düşecek ve bütün camilerle beraber, solcular Ayasofya'yı da dinsizlik müzesi haline getireceklerdir.

Milletin reylerini alarak sandıktan çıkan bugünkü iktidar, aklı varsa, Ayasofya'yı hemen cami yapar. Böylece milletin sevgi ve saygısını kazanır ve tarihî bir haksızlığı düzeltmiş olur.

Dinsiz farmason ve devrimbaz çetelerden korkarak Ayasofya'yı İslâm ibâdetine açmıyorlarsa, bilmiş olsunlar ki, kendilerini kurtaramazlar. Adnan Menderes ve hükûmeti böyle yersiz endişelerle Ayasofya'yı cami yapmadı da farmasonlara yaranabildi mi? Menderes'e şöyle mi dediler sanki:

"İsteseydin Ayasofya'yı tekrar cami yapabilirdin. Ama, farmasonluğa ve devrim yobazlığına hürmeten müze olarak bıraktın. Biz de bu sadakat ve hizmetine mukabil seni afv ediyoruz. Asmayacağız..."

Ne gezer... Adamcağızı bir öğle vakti hasta yatağından alıp boynuna yağlı urganı geçirdiler. Cellât, Menderes'in ayaklarının altındaki sandalyeye tekmeyi vuracağı anda, zavallı eski Başvekil tüyler ürpertici bir haykırışla:

"Allah!.." diye feryad etti. Fakat oradakilerin vicdanlarında Allah korkusu yoktu.

Adnan Menderes Ayasofya'yı Müslümanlara iade edip tevhid ibâdetine açmış olsaydı belki Allah'ın ilâhî yardımı o idam sehpasında ona yetişecekti. Peygamber Efendimiz'in(sav) ruhaniyeti ona yardımcı olacaktı. Fatih'in, evliyânın, şehidlerin, gazilerin, sâlih kulların yüzü suyu hürmetine bu fecî akıbetten kurtulmuş olacaktı...

Heyhat ki, tam 10 seneyi boşa geçirdi. 10 sene halka dayanarak, milletin desteğini kazanarak hükûmet sürdü ve buna rağmen Ayasofya'yı cami yapmadı. Bu gafletinin cezasını fecî şekilde gördü.

Adnan Menderes niçin asıldı biliyor musunuz?.. Onu astıran endişelerden biri de şuydu: "Bu adam Ayasofya'yı bir gün cami yapabilir... Temizlenmeli..."

Yazıklar olsun... Madem bu yüzden asılacaktı, keşke Ayasofya'yı cami yapıp da öyle asılmış olsaydı...

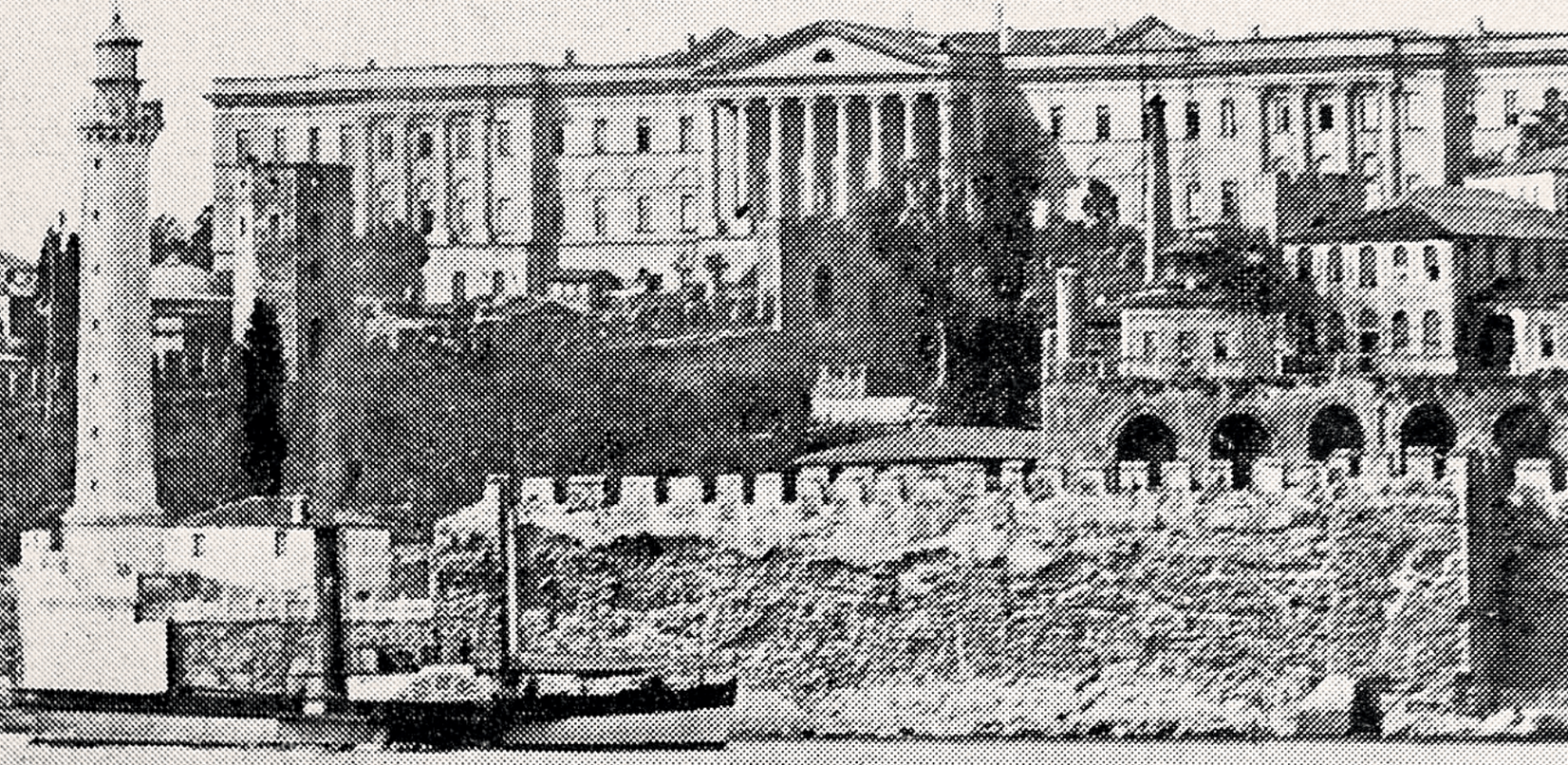
Şanlı tarihimiz boyunca biz müslüman Türklerin daima bir Kızıl Elma'mız, bir hedefimiz, bir idealimiz olmuş ve bu Kızıl Elma'yı ele geçirmek için cihad edip durmuşuzdur. Bugünün Kızıl Elma'sı Ayasofya Camii'dir. Ayasofya'yı muhakkak cami haline getirmeliyiz.

Ayasofya'nın müze yapılışı tabii ve mevzu hukuk kaidelerine aykırıdır. Ayasofya'nın müze olarak muhafazası gayri meşrudur. Bu hal adalete, kanunlara ve millî menfaatlerimize uygun düşmez. Hak bizimledir. Ayasofya'yı müze olarak tutmakta direnenler suç işliyorlar. Millet ve tarih önünde sorumludurlar. Zümre demokrasisi dalavereleriyle daha ne kadar müddet bu camimizi müze olarak tutabilirler?.. Allah bilir.

Bizler müslüman olarak hakkımızı aramaktan bir an bile geri durmayacağız. Hakkımızı vermezlerse bütün meşru yollarla kendimiz alacağız.

Ayasofya –Allah'ın(cc) yardımıyla– tekrar cami olacaktır.

1908, Ahırkapı Feneri, eski Darülfünûn binası ve Ayasofya-i Kebîr Camii'nin Marmara Denizi tarafından görünüşü. Eski Darülfünûn binası Ayasofya'da da büyük bir restorasyon yapan Mimar Fossati'ye 1846-1863 yılları arasında yaptırılmıştı. Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Ayasofya

Peyami Safa

Peyami Safa, "Ayasofya", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 5.

Peyami Safa

Ezanın çana karşı en büyük zaferi, beş yüz küsür sene evvel, kiliseden cami haline getirilen Ayasofya minârelerinden "Hayyâlel-felâh" sesleri yükseldiği zaman ilâhî ifadesine kavuştu. Bu sesler devam ettiği müddetçe, Hıristiyanlık âleminde İstanbul'u yeniden ele geçirmek hayali ancak delilerin rüyasına girebilirdi. Çanakkale harpleri, bu şehri fethetme teşebbüslerinin akıl dışı maceralar olduğunu gösterdi.

Fakat Ayasofya minârelerinden ezan sesleri kesilince, Ortaçağ artığı ihtiraslar kabarmaya başladı. Bu defa İstanbul'a Çanakkale Boğazı'ndan değil, Türk'ün tarih şuuruna çaktırmadan, iğfalin lâstik pabuçlarıyla sessizce ve hırsızca girmek hayalleri doğdu. Başta UNESCO olmak üzere, milletlerarası kültür teşekkülleri vasıtasıyla Ayasofya semtinde bir (Citè Hitorique=Tarih köşesi) vücuda getirmek teşebbüslerine girişildi. UNESCO Paris merkezinin, bir zamanlar İdare Heyetinde bulunduğum millî komisyona kadar intikal eden gayretlerinde Bizantinologların tesiri başta geliyordu. Komisyonda teklifi reddettirmeye muvaffak olduk. Fakat merkez ısrar ediyordu.

Bu teşebbüse muvâzi olarak bir de, Ayasofya ve civarını Vatikan gibi serbest ve müstakil bir bölge halinde ve Patrikhaneye bağlı bir ruhanî merkez şekline sokma gayretleri devam etmektedir. Bu gaye için İskenderi'ye Patrik'inin İstanbul'a geldiği, Yeşilköy Hava Meydanında Rum metropolitleriyle konuştuğu malûmdur. Gazeteler bu metropolitlerin

hava meydanına dinî libaslarıyla ve Türk kanunlarına aykırı olarak gittiklerini de yazmışlardı. Patrik buradan Moskova'ya uçtu ve İstanbul'daki temasının neticelerini Moskoflara sundu. Sovyetlerin de desteklediği bu planın, İstanbul'u, gayr-i askerî tertiplerle ele geçirmenin ilk merhalesi olduğu muhakkaktır.

BASIN HAYATIMIZDA YERİ DOLDURULAMAYAN MERHUM ÜSTAD PEYAMİ SAFA'NIN BU YAZISINI SÜTUNLARIMIZA ALIRKEN, KENDİSİNE HAKTAN RAHMET DİLERİZ.

Ayasofya

Ezanın çana karşı en büyük zaferi, beş yüz küsür sene evvel, kiliseden câmi haline getirilen Ayasofya minarelerinden «Hayyâ-lel-felâh» sesleri yükseldiği zaman ilâhî ifadesine kavuştu. Bu ses ler devam ettiği müddetçe, Hıristiyanlık âleminde İstanbul'u yeniden ele geçirmek hayali ancak delillerin rüyâsına girebilirdi. Çanakkale harbleri, bu şehri fethetme teşebbüslerinin akıl dışı maceralar olduğunu gösterdi.

Fakat Ayasofya minarelerinden ezan sesleri kesilince, Ortaçağ artığı ihtiraslar kabarmağa başladı. Bu defa İstanbul'a Çanakkale Boğazından değil, Türk'ün tarih şuuruna çakıtırmadan, iğfalin lâstik pabuçlariyle sessizce ve hırsızca girmek hayalleri doğdu. Başta UNESCO olmak üzere, milletlerarası kültür teşekkülleri; vasıtasiyle Ayasofya semtinde bir (Cité Historique = Tarih köşesi) vücuda getirmek teşebbüslerine girişildi. UNESCO Paris merkezinin, bir zamanlar İdare Heyetinde bulunduğum millî komisyona kadar intikal eden gayretlerinde bizantinologların tesiri başta geliyordu. Komisyonda teklifi reddettirmeye muvaffak olduk. Fakat merkez ısrar ediyordu.

Bu teşebbüse muvkzi olarak bir de, Ayasofya ve civarını Vatikan gibi serbest ve müstakil bir bölge halinde ve Patrikhaneye bağlı bir ruhanî merkez şekline sokma gayretleri devam etmektedir. Bu gaye için İskenderiye Patrik'inin İstanbul'a geldiği, Yeşilköy Hava Meydanında Rum metropolitleriyle konuştuğu malûmdur. Gazeteler bu metropolitlerin ha ve meydanına dinî libaslariyle ve Türk kanunlarına aykırı olarak gittiklerini de yazmışlar dı. Patrik buradan Moskova' ya uçtu ve İstanbul'daki temasının neticelerini Moskoflara sundu. Sovyetlerin de desteklediği bu plânın, İstanbul'u, gayr-i askerî tertiplerle ele geçirmenin ilk merhalesi olduğu muhakkaktır.

Din mücadelelerinin sona erdiği bir dünyada yaşadığımıza inanmak gaflettir. Kıbrıs dâvasında da Ortodoksluğun oynadığı büyük rol gözönündedir. Ayasofya'nın müze haline getirilmesi Hıristiyanlığın İstanbul üzerindeki emellerini bertaraf etmemiştir. Bilâkis cesaretini artırmış, kışkırtmış ve azdırmıştır. Geçenlerde Athenagoras'ın, Patrikhaneyi kendi muhafızlarıyla korumak için giriştiği teşebbüsler de aynı cüretli planın adımlarından biriydi.

Ayasofya'nın tekrar cami haline gelmesini isteyenlerin emellerini yobazca bir hayal sanmak da gafletlerin gafletidir. Fatih yobaz değildi. Hıristiyanlığa verdiği imtiyazlar bunun delilidir. Fakat Ayasofya minârelerinden yükselecek ezan sesinin bu şehirde İslâm-Türk hâkimiyetini ebedileştireceğini biliyordu. Beş asır sonra torunları arasında bunu unutanların bulunabileceğini tahmin edemezdi.

Babamla beraber tekrarlayayım:

Giranhâb-ı gafletsin ey kavm uyan,
Uyan, belki bir devr-i makûs olur.
Ezanken bu sesler uyan, korkarım,
Vatan bir taningâh-ı nakûs olur,
Bizi rûh-î pâk-i Muhammed bile,
Görür Arş-ı Âlâda me'yus olur.
Uyan, artık ey halk, tâkey sükût!..
Bu samtın sonu bank-i efsûs olur,
— İsmail Safa

Fâtih Ayasofya minârelerinden yükselecek ezan sesinin bu şehirde İslâm-Türk hakimiyetini ebedileştireceğini biliyordu. Beş asır sonra torunları arasında bunu unutanların bulunabileceğini tahmin edemezdi.
PEYAMİ SAFA

Babamla beraber tekrarlayım:
Giranhâb-ı gafletsin ey kavm uyan,
Uyan, belki bir devr-i makûs olur.
Ezanken bu sesler uyan, korkarım,
Vatan bir taningâh-ı nakûs olur,
Bizi rûh-î pâk-i Muhammed bile,
Görür Arş-ı Âlâda me'yus olur.
Uyan, artık ey halk, tâkey sükût!...
Bu samtın sonu bank-i efsûs olur,
(İsmail Safa)

■ AYASOFYA çökmesin diye Türkler tarafından yaptırılan göğüsleme duvarı.

GAZETESİ FETİH VE AYASOFYA İLAVESİ SAYFA: 5

1894, Abdullah Frères'in objektifinden. Beyazıt Kulesi'nden Ayasofya-i Kebîr Camii, Darülfünûn, Kapalıçarşı, Nuruosmaniye ve Sultan Ahmed Camii'nin görünüşü.
Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Fatih'in Vakfiyesi ve Ayasofya

İbrahim Hakkı Konyalı

İbrahim Hakkı Konyalı, "Fatih'in Vakfiyesi ve Ayasofya", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, ss. 6-7.

İbrahim Hakkı Konyalı

Bizans Çökerken...

Medeniyet dünyası İstanbul'daki ve çevresindeki Bizans tarihinin mimarî âbidelerini Türklere borçludur. Eğer Bizans'ın can çekişme devri (koma hali) biraz daha uzasa idi, ayakta tek bir Bizans âbidesi kalmayacaktı. Başta Ayasofya olmak üzere hepsi yerlere serilecekti.

Bir devlet çökerken bütün kıymetleriyle yıkılır. Geniş sınırlı Bizans devleti avuç içi kadar küçük bir üçgen kale duvarları içine hapsolmuştu. Yeter derecede askeri yoktu, parası yoktu, fen ve sanat adamları, mimarları yoktu. Âbide mahiyetindeki bütün eserler harıl harıl yıkılıyordu. Jüstinyen'in açılış töreninde Hz. Süleyman'a:

"Ey Süleyman senin mâbedini geçtim!" diye bağırdığı Ayasofya'sı harap bir halde idi. Ayakta duramıyordu. Bizans İmparatoru, Fatih'in babası İkinci Murad'a müracaat etti. Tamiri için mimar istedi. Ali Neccar isminde bir mimar gönderildi. Bu, Ayasofya'ya birçok payandalar vurdu. Ana kubbesini çökmekten kurtardı. Rivayete göre, nasıl olsa Türkler'in eline geçeceğine inandığı bir mâbedin, Kıble tarafındaki bir payandasını da bir minâre küpü şeklinde yapmıştır.

Fatih İstanbul'u alır almaz, perişan ve harap mimarî eserleri kurtarmak için büyük emek ve para harcamıştır. Bizans'tan arta kalan kilise, manastır, havra gibi harap âbideleri cami, mescid, medrese imarethane ve tekke gibi ibadet, irfan ve sosyal yar-

Fatihin Vakfiyesi ve Ayasofya

■ RESSAM Bellini'ye göre Fatih Sultan Mehmed. (Yağlı boya tablonun aslı İngiltere'dedir)

«EY SÜLEYMAN SENİN MÂBEDİNİ GEÇTİM!» DİYEN JÜSTİNYEN'İN AYASOFYA'SINI; DİN, DÜNYA, DEVLET, HİLÂFET VE SALTANAT GÖKLERİNİN GÜNEŞİ OLAN FATİH YERLERE SERİLMEK ÜZEREYKEN YENİDEN İHYA ETMİŞTİ. HIRİSTİYANLIĞIN VE MÜSLÜMANLIĞIN KUTSAL MÂBEDİ OLAN AYASOFYA 20. NCİ ASRIN SON YARISINA KADAR PIRIL PIRIL VE TERTEMİZ BİR HALDE GELMİŞTİ. ŞİMDİ İSE ALNINA İRTİDAT YAFTASI ASMAK İSTİYORLAR...

İbrahim Hakkı KONYALI

BİZANS ÇÖKERKEN:

MEDENİYET Dünyası İstanbul'daki ve çevresindeki Bizans tarihinin mimarî âbidelerini Türklere borçludur. Eğer Bizansın can çekişme devri (komâ hali) biraz daha uzasa idi, ayakta tek bir Bizans âbidesi kalmıyacaktı. Başta AYASOFYA olmak üzere hepsi yerlere serilecekti.

Bir devlet çökerken bütün kıymetleriyle yıkılır. Geniş sınırlı Bizans devleti avuç içi kadar küçük bir üçgen kale duvarları içine hapsolmuştu. Yeter derecede askeri yoktu, parası yoktu, fen ve sanat adamları, mimarları yoktu. Âbide mahiyetindeki bütün eserler harıl harıl yıkılıyordu. Justinyen'in açılış töreninde. Hz. Süleyman'a:

«Ey Süleyman senin mâbedini geçtim!» diye bağırdığı Ayasofya'sı harap bir halde idi. Ayakta duramıyordu. Bizans imparatoru, Fatih'in babası İkinci Murad'a müracaat etti. Tamiri için mimar istedi. Ali Neccar isminde bir mimar önderildi. Bu, Ayasofya'ya birçok payandalar vurdu, ana kubbesini çökmekten kurtardı. Rivayete göre, nasıl olsa Türk'lerin eline geçeceğine inandığı bu mâbedin, Kible tarafındaki bir payandasını da bir minare küpü şeklinde yaptırıştır.

Fatih İstanbul'u alır almaz, derhal harap mimarî eserleri kurtarmak için büyük emek ve para harcamıştır. Binaların arta kalan kilise, manastır, havra gibi harap âbideleri câmi, mescid, medrese, imâret, hâne ve tekke gibi ibadet, irfan ve sosyal yardım müesseseleri halinde yaşatmak için muzaffer kumandanları arasında bir yarış açtı. Fatih, ibâdet de yerlere serilmek üzere olan altı kiliseyi câmiye, imâret ve medreseye çevirdiştir. Ayasofya bunların başında gelir.

MİMARÎ ESERLERİN İHYASI

FATİH, yıkılan Bizansın abidelerini kendisinin ve fetih arkadaşlarının nasıl ortadıklarını ve bunların ölülerini nasıl uzattıklarını vakfiyelerinde uzun uzun anlatmıştır. Topkapı Sarayında. Hazine Kütüphanesinde 1825 numarada kayıtlı bulunan 149 sahifelik kitap halinde Arapça vakfiyesinde şehrin ibadet, bilgi, sosyal yardım ihtiyaçlarını karşılamak için nasıl çalışıldığı pek açık görülüyor. Vakfiyeden öğrendiğimize göre, fetih sırasında Ayasofya her tarafından kötü ve tufeylî binalarla örümcek ağı gibi sarılmıştı.

Vakfiyenin girişinde, tescil eden kadı, Fatihi yeryüzünün en büyük sultanı, yüce hâkanı, milletlerin dizginlerini ellerinde tutan en âdil ve âlim hükümdarı, kerem ve sehâvun yüceliklerine çıkmış, kendisine itaat edilmesi, eserlerinin kıyamete kadar iyi saklanması vâcib olan bir halîfesi olarak gösterdikten ve Sultan Osman'ın yedinci «dedesi» olduğunu kaydettikten sonra bir şairin Arapça dört mısranını yazıyor. Bu mısralar dilimize şöyle çevrilir:

«Dediler ki, Ebû-l Feth Osman'dandır.
Ben onlara dedim ki:
— Ömrüme yemin ederim
ki, asla öyle değildir. Lâkin Osman oudandır.
Nice babalar vardır ki, şeref sahibi oğulları onlara üstün olmuştur:
Allah'ın Resûlü (Hazret-i Muhammed) in Adnan'dan yüce olduğu gibi.»

FATİH SULTAN MEHMED DİYOR Kİ :
«YERLER VE GÖKLER DEVAM ETTİĞİ MÜDDETÇE BENİM VAKFETTİĞİM AYASOFYA CÂMİİNİN VAKIF ŞARTLARINI KİMSE DEĞİŞTİREMEZ, BOZAMAZ. KOYDUĞUM ŞARTLARIN MUHAFIZI ALLAH'TIR. AYASOFYA KIYAMETE KADAR CÂMİ OLARAK VAKFEDİLMİŞTİR. BUNU ALLAH'A, AHİRETE, ALLAH'IN HEYBETİNE İNANAN HİÇBİR YARATIK — SULTAN OLSUN, HÂKİM OLSUN, MÜTEGALLİBE OLSUN — DEĞİŞTİREMEZ. VAKIF ŞARTLARINI KİM DEĞİŞTİRİRSE ALLAH'IN, MELEKLERİN, BÜTÜN İNSANLARIN VE LÂNET EDENLERİN LÂNETLERİ ONLARIN ÜZERİNE OLSUN... ONLAR HİÇBİR ZAMAN HAFİFLEMEYEN AZAB İÇİNDE BULUNSUNLAR. YÜZLERİNE BAKAN VE ONLARA ŞEFAAT EDEN HİÇBİR KİMSE BULUNMASIN!»

FATİH'İN ÜNVANLARI:

Vakfiyede Fâtih için bunlardan başka tam dört sahife halinde, cidden lâyık olduğu mübarek vasıflar sıralanmıştır.

Ben de bazılarını alıyorum.

«Müminlerin emiri, müslümanların önderi, gazilerin ve mücahidlerin efendisi, âlemlerin Rabbinin teyidile müeyyed; MENNAN olan Allah'a güvenen; din, dünya, devlet, hilâfet ve saltanat göklerinin güneşi; feth ve nusret babası; Arap ve Acem hükümdarlarının efendisi; Beni Asferin boyunlarını yeşil kılıcıyle vuran, siyaha ve kırmızıya sultan olarak gönderilen, bazan kılıncıyle, kargısıyle, bazan muknî delillerle, hikmet ile, tatlı sözlerle insanları Allah yoluna çağıran, muarızlarıyle en güzel şekilde savaşan, bu suretle İslâm dinini teyid eden.»

AYASOFYA'NIN YERİ

FATİH, vakfiyesinde vakfettiği Ayasofya'yı sınırlandırırken, mabedin o günkü durumu pek güzel anlaşılıyor. Vakfiyesinde mabed (Nefis ilise) şeklinde geçer.

Mâbed, yeni Sultanî Kale civarındadır. Doğusunda Sultanî Kilise Kible tarafında umumî yol, İsmail oğlu Ahmedin, İlyas oğlu Musanın, Azatlı Abdullah oğlu Yusuf'un Ahî Mahmud oğlu Hasan'ın binaları, Ayasofya imamının otu Ali'nin Dellâl İshâk oğlu Mustafa'nın yapıları ve saatçı Hacı Mehmedin oğlu Hamzabâl'ın oturduğu Sultanî Kilise ve Kuzeyinde Ayasofya ile medresesinin arasındaki üstü kapalı yol, Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Selçuk Hatun'un mülkü vardır. Ayasofya'ya ayrıca 25 kadar dükkân yaptırılmıştır.

Fâtih Ayasofya'nın kuzeyine «Tetümme» dediği iki katlı muhteşem bir medrese, Kuzey Batı tarafına da bir mektep yaptırmıştı. Bu mektepte yalnız yetim çocuklar okuyacaklardı. Fetih şehidlerinin çocukları... Eğer yetim çocuk olmazsa, buraya yoksul kişilerin çocukları alınacaktır.

CUMHURİYET DEVRİNDE AYASOFYA

Ayasofya'nın Kible tarafında bize kadar gelen bir kilise daha vardı. Fâtih'in medresesi bize kadar gelmişti. Benim tavsiyemle burası «Kimsesizler Yurdu» haline getirilmişti.

Bizansperestlerin, Ayasofya etrafında Türk ve İslâm mimarî eserlerini bırakmamak hususundaki şiddetli ve korkunç saldırıları neticesinde bu eşsiz Fâtih yâdigârı, bir papaz olan Profesör Şinayder'in yeraltı araştırmaları için İstanbul Müzeler Umum Müdürü Aziz Ogan zamanında yıktırılmıştır.

Yeri gelmişken burada şunu da önemle kayd etmek isterim:

«Eski eserlere saygı gösterin!» diyen ve vicdan hürriyetine, İslâm'ın istediği çapta müstesna bir yer veren, vakfiyesinde (halife) olarak tavsif edilen Fatih, Ayasofya mozayiklarına el sürdürmemişti. Salipler bile olduğu gibi duruyordu. Sultan Abdülmecid zamanında salipler çiçek haline getirilmiş, tasvirlerin üstleri kapatılmıştı. Fâtih yâdigârı bu eşsiz mozayıklar son otuz sene içinde tehlikeli bir surette hırpalanmış, ömürleri ve mukavemetleri azalmıştır.

SICAK EKMEKLERLE AÇILAN SALİPLER:

VİTEMOR isminde Amerika'lı bir papaz, salipleri ve tasvirleri açmak için çok iptidaî ve tehlikeli bir iş yapmıştır. Kapanmış mozayıkların önlerine perdeler çekerek sabaha yakın müzeye arabalarla gelen sıcak ekmekleri mozayıklara yapıştırıp çekmek suretiyle bunları açmıştır. Mütehassısların anlattıklarına göre bunu yaparken de mozayıkların bina ile olan iltişakları bozulmuştur. Mozayıkların az bir zaman sonra dökülmelerine müsait bir durum hazırlamıştır.

Vitemor bu işi çok gizli yapardı. Ben gazeteci olarak uzun bir takipten sonra bunu öğrenmiş ve Son Posta gazetesinde tehlikeyi geniş muhite tanıtmıştım.

Fâtih'in, İkinci Selimin, Mimar Sinan'ın, göz bebekleri gibi saklayarak bize kadar, yirminci asır medeniyetine kadar getirdikleri Ayasofya son 30 sene içinde büyük ve korkunç taarruzlara uğramıştır. Minarelerinden ezan sesleri kesilmiş, minare şerefelerinde nurdan bilezikler halindeki çıraklar söndürülmüş, içi müflis dükkânları gibi soyulmuş, yekpare seccadeleri gelişi güzel makaslarla kesilerek şuraya bura dağıtılmıştır. İçine mürtedliğin kasvetli ve kara ruhu getirilmek istenmiştir.

TÜRKÇE VAKFİYE

Fâtih'in Türkçe vakfiyesinde Ayasofya'nın ve altı kilisenin câmie tahvil edilerek kıyamete kadar böyle kalmaları Allah'tan niyaz olunurken şöyle söyleniyor:

«Yıktı hezar bütgedeyi mescid eyledi
Nakûs yerlerinde okuttu ezanları»

Vakfiyeyi tescil eden kadı, burada şu mânâya gelen Arapça bir beytinde şöyle yazar:

«Onun daha bir çok himmet eserleri vardır ki, en büyüklerinin bile sonu yoktur. Onun en küçük himmeti Dünyadan büyüktür.»

Bundan sonra İstanbul'da yaptırılan câmi, mescid, medrese, mektep, han, hamam kervansaray, bedesten.. vesaire sayılmaktadır.

50 KİŞİLİK KADRO

Fâtih vakfiyesinde yalnız Ayasofya Camiinin hizmetine tam 50 kişilik muazzam bir kadro tahsis etmiştir. Bunlar şunlardır:

1 İmam,
1 Hatip,
9 İyi sesli Hâfız,
20 Kur'an okuyan,
1 Tehlilci,
1 Tehlilciler başkanı,
6 Müezzin,
1 Muarif,
1 Muvakkit
1 Müfettiş
1 Noktacı
4 Kayyum.

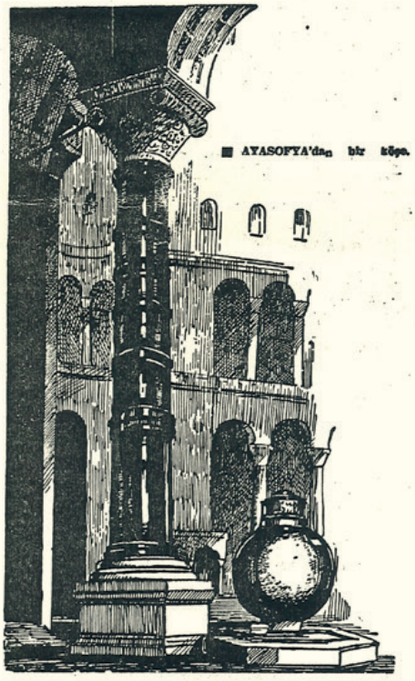
Bunlardan başka devamlı ta'miratını yapmak için mimar, suyolcu, kurşuncu gibi fen ve sanat adamlarına da iş ve hizmet vermiştir.

Fâtih Ayasofya'yı sağlam ve temiz bir ibadethane halinde tutmak için böyle geniş bir kadro vermişti. Yanındaki medresesinin ve mektebinin hocaları, kalfaları, mu'idleri ve diğer müstahdemleri bu yekûna dahil değildir.

Müze halindeki mâbedin kadrosu buna nazaran hiçtir. Ayasofya Câmii büyük ve kalabalık kadrosu ile yirminci asrın son karısına kadar pırıl pırıl, tertemiz bir halde gelmişti. Artık alnına irtidat yaftası asmak istiyorlar.

FATİH'İN VAKFİYESİ

FATİH İstanbul'u aldıktan sonra camiye çevirdiği, kıyamete kadar cami olarak kalmasını şart koştuğu ve Arapça vakfiyelerinde «El Keniset ün nefiset ül mevsûmeti bi Ayasofya» (6) şeklinde vasıflandırdığı Ayasofya'yı, yanına yaptırdığı medreseyi ve megtebi. yaşadı-

■ AYASOFYA'dan bir köşe.

dım müesseseleri halinde yaşatmak için muzaffer kumandanları arasında bir yarış açtı. Fatih, hepsi de yerlere serilmek üzere olan altı kiliseyi camiye, imarete ve medreseye çevirmiştir. Ayasofya bunların başında gelir.

Mimarî Eserlerin İhyası

Fatih, yıkılan Bizans'ın âbidelerini kendisinin ve fetih arkadaşlarının nasıl kurtardıklarını ve bunların ömürlerini nasıl uzattıklarını vakfiyelerinde uzun uzun anlatmıştır. Topkapı Sarayı'nda Hazine Kütüphanesi'nde 1825 numarada kayıtlı bulunan 149 sahifelik kitap halinde Arapça vakfiyesinde şehrin ibadet, bilgi, sosyal yardım ihtiyaçlarını karşılamak için nasıl çalışıldığı pek açık görülüyor. Vakfiyeden öğrendiğimize göre, fetih sırasında Ayasofya her tarafından kötü ve tufeyli binalarla örümcek ağı gibi sarılmıştı.

Vakfiyenin girişinde, tescil eden kadı, Fatih'i yeryüzünün en büyük sultanı, yüce hâkanı, milletlerin dizginlerini ellerinde tutan en âdil ve âlim hükümdarı, kerem ve sehânın yüceliklerine çıkmış, kendisine itaat edilmesi, eserlerinin kıyamete kadar iyi saklanması vacib olan bir halifesi olarak gösterdikten ve Sultan Osman'ın yedinci "dedesi" olduğunu kaydettikten sonra bir şairin Arapça dört mısrasını yazıyor. Bu mısralar dilimize şöyle çevrilidir:

"Dediler ki! Ebü'l-Feth Osman'dandır.

Ben onlara dedim ki:

Ömrüme yemin ederim ki, asla öyle değildir. Lâkin Osman ondandır.

Nice babalar vardır ki, şeref sahibi oğulları onlara üstün olmuştur:

Allah'ın Resulü'nün (Hazret-i Muhammed) Adnan'dan yüce olduğu gibi."

Fatih'in Ünvanları

Vakfiyede Fatih için bunlardan başka tam dört sahife halinde, cidden lâyık olduğu mübarek vasıflar sıralanmıştır.

Ben de bazılarını alıyorum.

"Mü'minlerin emiri, müslümanların önderi, gazilerin ve mücahidlerin efendisi, âlemlerin Rabbinin teyidiyle müeyyed; Mennan olan Allah'a güvenen; din, dünya, devlet, hilâfet ve saltanat göklerinin güneşi; feth ve nusret babası; Arap ve Acem hükümdarlarının efendisi; Benî Asferin boyunlarını yeşil kılıcıyla vuran, siyaha ve kırmızıya sultan olarak gönderilen, bazan kılıcıyla, kargısıyla, bazan mukni delillerle, hikmet ile, tatlı sözlerle insanları Allah yoluna çağıran, muarızlarıyla en güzel şekilde savaşan, bu suretle İslâm dinini teyid eden."

Ayasofya'nın Yeri

Fatih, vakfiyesinde vakfettiği Ayasofya'yı sınırlandırırken, mabedin o günkü durumu pek güzel anlaşılıyor. Vakfiyesinde mabed (Nefis Kilise) şeklinde geçer.

Mâbed, yeni Sultanî Kale civarındadır. Doğusunda Sultanî Kilise, Kıble tarafında umumî yol, İsmail oğlu Ahmed'in, İlyas oğlu Musa'nın, Azatlı Abdullah oğlu Yusuf'un, Ahî Mahmud oğlu Hasan'ın binaları, Ayasofya imamının oğlu Ali'nin, Dellâl İshâk oğlu Mustafa'nın yapıları ve saatçı Hacı Mehmed'in oğlu Hamzabâl'ın oturduğu Sultanî Kilise ve Kuzeyinde Ayasofya ile medresesinin arasındaki üstü kapalı yol, Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Selçuk Hatun'un mülkü vardır. Ayasofya'ya ayrıca 25 kadar dükkân yaptırılmıştır.

Fatih Ayasofya'nın kuzeyine "Tetümme" dediği iki katlı muhteşem bir medrese, Kuzey Batı tarafına da bir mektep yaptırmıştı. Bu mektepte yalnız yetim çocuklar okuyacaklardı. Fetih şehidlerinin çocukları... Eğer yetim çocuk olmazsa, buraya yoksul kişilerin çocukları alınacaktır.

Cumhuriyet Devrinde Ayasofya

Ayasofya'nın Kıble tarafında bize kadar gelen bir kilise daha vardı. Fatih'in medresesi bize kadar gelmişti. Benim tavsiyemle burası "Kimsesizler Yurdu" haline getirilmişti.

Bizansperestlerin, Ayasofya etrafında Türk ve İslâm mimarî eserlerini bırakmamak hususundaki şiddetli ve korkunç saldırıları neticesinde bu eşsiz Fatih yâdigârı, bir papaz olan Profesör Şinayder'in yeraltı araştırmaları için İstanbul Müzeler Umum Müdürü Aziz Ogan zamanında yıktırılmıştır.

Yeri gelmişken burada şunu da önemle kayd etmek isterim:

"Eski eserlere saygı gösterin!" diyen ve vicdan hürriyetine, İslâm'ın istediği çapta müstesna bir yer veren, vakfiyesinde 'halife' olarak tavsif edilen Fatih, Ayasofya mozayıklarına el sürdürmemişti. Salipler bile olduğu gibi duruyordu. Sultan Abdülmecid zamanında salipler çiçek haline getirilmiş, tasvirlerin üstleri kapatılmıştı. Fatih yâdigârı bu eşsiz mozayıklar son otuz sene içinde tehlikeli bir surette hırpalanmış, ömürleri ve mukavemetleri azalmıştır.

Sıcak Ekmeklerle Açılan Salipler

Vitemor (Thomas Whittemore) isminde Amerika'lı bir papaz, salipleri ve tasvirleri açmak için çok iptidai ve tehlikeli bir iş yapmıştır. Kapanmış mozayıkların önlerine perdeler çekerek sabaha yakın müzeye arabalarla gelen sıcak ekmekleri mozayıklara yapıştırıp çekmek suretiyle bunları açmıştır. Mütehassısların anlattıklarına göre bunu yaparken de mozayıkların bina ile olan iltisakları bozulmuştur. Mozayıkların az bir zaman sonra dökülmelerine müsait bir durum hazırlanmıştır.

Vitemor bu işi çok gizli yapardı. Ben gazeteci olarak uzun bir takipten sonra bunu öğrenmiş ve *Son Posta* gazetesinde tehlikeyi geniş muhite tanıtmıştım.

Fatih'in, İkinci Selim'in, Mimar Sinan'ın göz bebekleri gibi saklayarak bize kadar, yirminci asır medeniyetine kadar getirdikleri Ayasofya son

30 sene içinde büyük ve korkunç taarruzlara uğramıştır. Minârelerinden ezan sesleri kesilmiş, minâre şerefelerinde nurdan bilezikler halindeki çırağları söndürülmüş, içi müflis dükkânları gibi soyulmuş, yekpare seccadeleri gelişi güzel makaslarla kesilerek şuraya buraya dağıtılmıştır. İçine mürtedliğin kasvetli ve kara ruhu getirilmek istenmiştir.

Türkçe Vakfiye

Fatih'in Türkçe vakfiyesinde Ayasofya'nın ve altı kilisenin camie tahvil edilerek kıyamete kadar böyle kalmaları Allah'tan niyaz olunurken şöyle söyleniyor:

"Yıktı hezar bütgedeyi mescid eyledi.
Nakûs yerlerinde okuttu ezanları"

Vakfiyeyi tescil eden kadı, burada şu mânâya gelen Arapça bir beytinde şöyle yazar:

"Onun daha birçok himmet eserleri vardır ki, en büyüklerinin bile sonu yoktur. Onun en küçük himmeti dünyadan büyüktür."

Bundan sonra İstanbul'da yaptırılan cami, mescid, medrese, mektep han, hamam, kervansaray, bedesten, vesaire sayılmaktadır.

50 Kişilik Kadro

Fatih vakfiyesinde yalnız Ayasofya Camiinin hizmetine tam 50 kişilik muazzam bir kadro tahsis etmiştir. Bunlar şunlardır:

1 İmam,
1 Hatip,
9 İyi sesli hâfız
20 Kur'ân okuyan,
1 Tehlilci,
1 Tehlilciler başkanı,
6 Müezzin,
1 Muarrif,
1 Muvakkit
1 Müfettiş
1 Noktacı
4 Kayyum.

Bunlardan başka devamlı tamiratını yapmak için mimar, suyolcu, kurşuncu gibi fen ve sanat adamlarına da iş ve hizmet vermiştir.

Fatih Ayasofya'yı sağlam ve temiz bir ibadethane halinde tutmak için böyle geniş bir kadro vermişti. Yanındaki medresesinin ve mektebinin hocaları, kalfaları, mu'idleri ve diğer müstahdemleri bu yekûna dahil değildir.

Müze halindeki mâbedin kadrosu buna nazaran hiçtir. Ayasofya Camii büyük ve kalabalık kadrosu ile yirminci asrın son yarısına kadar pırıl pırıl, tertemiz bir halde gelmişti. Artık alnına irtidat yaftası asmak istiyorlar.

gı müddetçe kendisi idare edecektir. Yâni mütevelliğini kendisi yapacaktır. Ölümünden sonra tevliyet en iyi erkek evlâdına geçecektir. Bu, nesiller boyunca böyle devam edecektir. Arapça vakfiyenin tevliyet şartlarını tesbit eden satırlarını dilimize çeviriyorum:

«Mütevelliliği, aziz ruhu kendisine arkadaşlık ettikçe nefsi için şart koşmuştur. Allah onun ömrünü uzun ve geniş etsin. O'nu bütün âfetlerden korusun. (Âmin)

«O, Ayasofya'yı ve yeni tesislerini dilediği gibi idare edecektir. İsterse verdiği vazifeleri, maaşları ve taysisleri arttırabilecek, dilerse indirecektir. Bunu da nefis kiliseyi (Ayasofya'yı) çok iyi istediği gibi yönetmek için yapacaktır. Doğu ve Batı sultanları üzerine gölgesi uzanan, bütün halka, nimetleri ve iyilikleri serpilen Sultan ömrünü tamamlayıp Rabbine yükseldiği zaman Ayasofya'nın mütevelliği nesiller ve kuşaklar boyunca en iyi erkek evlâdına verilecektir. Allah onların şerefli vârislerini kıyamete kadar eksik etmesin. Ama bâki ancak Sâmed olan Allah'tır. Her şey fânidir. Evlâdından ve torunlarından hiç kimse kalmazsa, o vakit bu saltanat makarrına hâkim olan ve memleket tahtına oturan kişi, benim mütevelliyetimi üstüne alacaktır. O, Ayasofya'nın koyduğum şartlara göre idaresini, dindar, her cihetle kendisine güvenilebilir, mütevelliliğe nezarete ehil bir kimseyi bu işe memur edecektir.»

Allah'tan başka her şeyin fenâ bulacağına inanan ve cami olarak vakfettiği Ayasofya'nın kıymete kadar böyle devam etmesini sağlamak için kanunî müeyyidelerin hüküm sürmediği zamanları da gözönüne alan büyük Sultan, vicdanlara müracaat ve şâirlarını yerine getirmiyenlere inkisar ediyor.

AYASOFYA KIYAMETE KADAR CAMİDİR:

BİZ, Arapça vakfiyenin bu kısmını da dilimize çeviriyoruz:

«Yerler ve gökler devam ettiği müddetçe benim vakfettiğim şeyin (Ayasofya'nın) bu vakfiyemde koştuğum şartlarını kimse değiştiremez, bozamaz. Koyduğum esaslar birer kanundur. Bunların bir tek noktasını kimse ne eksiltebilir, ne de çoğaltabilir. Bunları yapmak Allah'ın haram kıldığı şeylerdendir. Koyduğum şartların ve esasların muhafazacısı Allah'tır. O Allah ki, Levhin, Kalemin, Arşın, Kürsî'nin, yerlerin ve göklerin hâlıkı ve muhafızıdır.

»Nefis kilise (Ayasofya) kıyamete kadar cami olarak, vakfedilmiştir. Bunu Allaha, ahirete, O'nun heybetine inanan hiçbir yaratık, —Sultan olsun, hâkim olsun, bir mütegallibe olsun— değiştiremez. Vakıf şartlarını kim değiştirirse, Allahın, meleklerin, bütün insanların ve lânet edenlerin lâneti onların üzerlerine olsun... Onlar hiçbir zaman hafiflemeyen azâp içinde bulunsular. Yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın!»

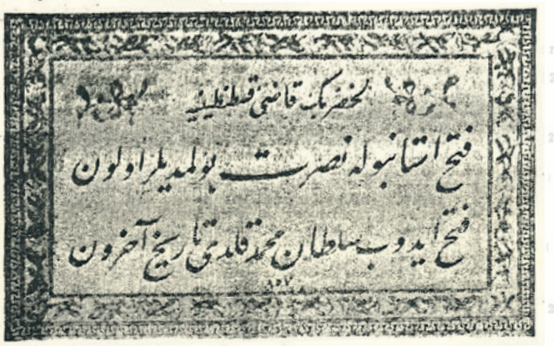
Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bir zeytin ormanlığı halinde bulunan Bizans'ın eski akropolünün (Sarayburnu'nun) yerine yeni sarayını (Topkapı Sarayını) yaptırırken de eski ve harâp patrikhânenin eşiğindeki Ayairini kilisesi sarayını kuşatan sûr içine almıştır. Vak fiyesinde bu kiliseye Fatih, «Kenise-İ Sultaniyye = Padişah kilisesi» diyor.

Ayairini kilisesi sultanî vasfına lâyık bir hale gelmiş ve sonra burası Osmanlı Devletinin bir cebhânesi haline getirilmiştir. Burada eski ve tarihî silâhlar, deyle yâdigârları, harb ganimetleri, kitaplar, mübarek emanetler de saklanırdı. Burası Osmanlı İmparatorluğunun bir, hâzinesi, yeni deyimle bir müzesi idi. Ayairini kilisesi, Türklerin İstanbul'da ilk askerî müzeleri idi. İkinci Cihan Harbine kadar da müze idi.

KORKUNÇ TAHRİPLER:

Ayasofya'yı kilise ve Ayairini'yi patrikhâne yapmak isteyen Bizansperestler, korkunç mason teşkilâtı İkinci Cihan Harbinde askerî müzeyi buradan çıkartmışlar, senelerce Niğde'nin harap ve rütubetli kilise bodrumlarında İslâm ve Türk eserlerini çürüttükten sonra da Türk'ün mâzisi ile, tarihi ile, dini ile, güzel gelenekleriyle alâkasını kesmek için İstanbul'a getirdikleri müze eşyasını Maçka silâhhanesinin bir sarnıç halindeki bodrumlarına ve sonra eski Harbiye Mektebinin bir spor salonuna arttırmışlardır. Maksatları eski ve tarihî eserleri yok etmek suretiyle Türk'ün diniyle, mukaddesatıyla, eski eserleriyle bağlarını koparmaktır.

ŞİMDİ ahirete göçmüş olan bir Hariciye Vekili, bir ara İstanbul'daki

■ İSTANBUL'un ilk Kadısı Molla Hızır Bey Çelebi'nin feth-i mübin için söylediği meşhur tarih.

Rum ekalliyetinin reylerini partisine kazandırmak için Ayairini'yi patriğe vâdetmişti. Ben bunu şiddetli bir seri yazımla millete duyurabilmiştim. Ama göçebe halinde bulunan askerî müzeyi bir türlü buraya getirtememiştim. Bu bina tâmir edilmiştir. Hâlâ bomboş durmaktadır. Bizansperestler (eski vaadlarını tutmuş olmak için burasını boş tutuyorlar.)

Askerî müzemizi çürütüyorlar... Patrikhâne varlığını kurtaran ve bugüne kadar yaşamasını sağlayan Fâtih'in hârim-i ismetine, sarayının içindeki Sultanî kilisesine göz koymaktan çekinmiyorlar. Orasını patrikhâne, Ayasofya'yı da kilise yapmak hususundaki ham hayâllerinden vazgeçmiyorlar.

«Hergün» gazetesinin sahibi ve başmuharriri Sayın Faruk Gürtunca Atina'dan birçok Yunanca kitap getirtmiştir. Bunların arasında Yunan mekteplerinde okutulmak için yazılmış «Ayasofya ve Bizans» adlı bir kitap da vardır. Yunanlılar çocuklarına «Bizans'ı alacağız. Ayasofya'yı kilise yapacağız!.» diyorlar.

Fatih vakfiyesinde Sultanî kilisesini bu hale getirenlere de lânet ediyor.

■ «EHL..İ din İstanbul'u aldı cidal u cenkle.» (Sururi mecmuasında İstanbul fethine ait biç tarih.) Hattat Hamid beyin hattıyla.

Fatih Sultan Mehmed'in Dinî ve Manevî Tarafı

YAZAN : M. Ş. E.

1- Ehl-i sünnet vel cemaat mezhebin den mü'min ve müslim bir kişiydi.

2- İtikadı sağlamdı. Günde 5 vakit namaz kılmak suretiyle bakiki bir müslüman olduğunu gösterirdi.

3- İslâm dininin farzlarını yerine getirdikten başka, nâfile ibadetlerle de meşgul olurdu.

4- Çok zengin bir batınî ve manevî yaşayışı vardı. Kendisi zamanın padişahı idi. İnsanlar ona biat ederlerdi. Mü'minlerin emiri idi. Fakat, kendisi de mürşidi olan şeyh Ak Şemseddin'e biat etmişti.

5- Zikr, tesbih ve evrad ile meşgul olur, Allahu Teâlâ'yı unutmazdı.

6- Bütün niyeti, çalışması, emeli sadece ve sadece Allah'ın rızasını kazanmak gayesine maluptu. Dünya saltanatı şan, şeref ve ikbal için hareket etmemişti. Yâni ihlâs-ı tam sahibi idi.

7- Din alimlerine son derece hürmet ederdi. Nasihatlerini dinlerdi. Her iş

hürriyet, emniyet vermiş, adaletle muamele eylemiştir.

17- O devirde hilâfet müessesesi çok zayıflamıştı. Mısır'daki halife bir gölgeden ibaret kalmıştı. Halbuki zamanın hilâfete lâyık en dindar, en bilgili, en âlim devlet reisi Fatih Sultan Mehmed idi. Bu yüzdendir ki, kendisine «Halife» sıfatını verenler de olmuştur.

18- Din ilimlerini öğrenmişti. İyi Arapça bilirdi. Kıymetli eserlerin hepsini kütüphanesine toplamıştı. En sevdiği şey ilmî toplantılar tertiplemek ve âlimleri konuşturmaktı. Sık sık üniversiteye gider, din âlimlerini ve din talebelerini teşvik ederdi. Bu esnada başına ilmiye sarığı geçirir, mırtına hoca cüppesi giyerdi.

19- Son derece mütevâzi idi. İstanbul'u fethettiği gün zafer alayı ile Ayasofya'nın önüne vardığı zaman atından yere inmiş ve yerden toz toprak alarak başına dökmüştü. Bununla nefsine ders vermiş, «sakın gurur lanma, sen topraktan yaratılmış ve yine toprağa döndürülecek bir kulsun» demek istemişti.

20- İstanbul'u fethettiği zaman 23 yaşın da idi. Ama mânen kâmil idi. Çünkü Allah dostlarını dost bilmuş olanların irşadlarına kulak vermişti.

21- Küçük yaşından ta vefatı anına kadar taat, ibadet, adalet ve cihad ile meşgul bulunmuştu. Son olarak hedefini sadece kendisinin bildiği bir sefere çıkmış, fakat ordusu hümayun Gelibolu çayırında konakladığında, adeta Jakobo Maestro adlı bir yahudi olan, sonra yalancılıktan anâsilmanlığı bırakıp edip Yakub Paşa sıfatıyla Fatih'in yanına sokulan Venedik casusu bir hain tarafından zehirlenerek şehadet şerbetini içmiştir.

22- Doğu Roma İmparatorluğu'nun başşehrini aldıktan sonra gözü Batı hıristiyanlığının merkezi Roma'da idi. Saltanatı zamanında İtalya yarımadasının Cenubundaki Otranto'yu zapt etmişti. Gayesi Papalık merkezini de ele geçirmekti. Belki de son seferi bununla ilgili idi. Ne çare ki, mel'un bir yahudi onu zehirledi.

23- İstanbul halkı Osmanlı padişahlarının büyüklerini son derece tazim eder ve kendilerinde yedi evliya kudreti görür. Doğrusunu Allahu Teâlâ bilir, bizler bu büyük İslâm padişahını evliyaullahdan sayarız. Kendisine rahmet okuruz ve kabrinin İstanbul' umuzu şereflendirdiğine inanırız.

24- Fatih Sultan Mehmed Hazretleri Ayasofya'yı câmi yapmışlar ve kıyamete kadar câmi olarak vakfetmişlerdir. Vakfiyesinde: «Benim bu camimi cemaatten çıkaranlar Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğrasınlar ve şiddetli azaba maruz kalsınlar...» diye beddua eylemişlerdir. Vakfiyedeki bu satırlar O'nun ke rahmetine bir delildir.

25- Fatih Sultan Mehmed ve O'nun zamanındaki âlimler, sâlihler, âbidler, gaziler hep öldüler, baki âleme geçtiler. Sonra başka nesiller geldiler, onlar da öldüler. Böylece nesilleri nesilleri kovaladı ve nihayet şimdi içinde yaşadığımız devir geldi. Bu devir ne kötü bir devirdir ki, Ayasofya câmilikten çıkarılmış, minarelerinde ezan susturulmuş, 500 sene mü'minlerin secdeye vardıkları o temiz mabedde şimdi frenk turistleri ve mürted dinsizler gezer olmuştur!...

Allah'ın mü'min ve müslim kullarına rahmet olsun. Zâlimlere ise binlerce lânet. Filhamdu lillahi Rabbil alemin... Vesselatu vessalamu ala seyyidina Muhammedin ve ala alihi ve ashabihi ve etbahihi ecmain... Vesselamu ala cemi'il müslimin.

Fatih'in Vakfiyesi

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra camiye çevirdiği, kıyamete kadar cami olarak kalmasını şart koştuğu ve Arapça vakfiyelerinde "El Kenisetü'n-nefisetü'l-mevsûmeti bî Ayasofya" şeklinde vasıflandırdığı Ayasofya'yı, yanına yaptırdığı medreseyi ve mektebi, yaşadığı müddetçe kendisi idare edecektir. Yâni mütevelliliğini kendisi yapacaktır. Ölümünden sonra tevliyet en iyi erkek evlâdına geçecektir. Bu nesiller boyunca böyle devam edecektir. Arapça vakfiyenin tevliyet şartlarını tesbit eden satırlarını dilimize çeviriyorum:

"Mütevelliliği, aziz ruhu kendisine arkadaşlık ettikçe nefsi için şart koşmuştur. Allah onun ömrünü uzun ve geniş etsin. O'nu bütün âfetlerden korusun. (Âmin)

"O, Ayasofya'yı ve yeni tesislerini dilediği gibi idare edecektir. İsterse verdiği vazifeleri, maaşları ve tahsisleri artırabilecek, dilerse indirecektir. Bunu da nefis kiliseyi (Ayasofya'yı) çok iyi istediği gibi yönetmek için yapacaktır. Doğu ve Batı sultanları üzerine gölgesi uzanan, bütün halka, nimetleri ve iyilikleri serpilen Sultan ömrünü tamamlayıp Rabbine yükseldiği zaman Ayasofya'nın mütevelliliği nesiller ve kuşaklar boyunca en iyi erkek evlâdına verilecektir. Allah onları, şerefli vârislerini kıyamete kadar eksik etmesin. Ama bâki ancak Sâmed olan Allah'tır. Herşey fânidir. Evlâdından ve torunlarından hiç kimse kalmazsa, o vakit bu saltanat makarrına hâkim olan ve memleket tahtına oturan kişi, benim mütevelliyetimi üstüne alacaktır. O, Ayasofya'nın koyduğum şartlara göre idaresini, dindar, her cihetle kendisine güvenilebilir, mütevelliliğe nezarete ehil bir kimseyi bu işe memur edecektir."

Allah'tan başka her şeyin fenâ bulacağına inanan ve cami olarak vakfettiği Ayasofya'nın kıyamete kadar böyle devam etmesini sağlamak için kanunî müeyyidelerin hüküm süremediği zamanları da gözönüne alan büyük Sultan, vicdanlara müracaat ve şartlarını yerine getirmeyenlere inkisar ediyor.

Ayasofya Kıyamete Kadar Camidir

Biz, Arapça vakfiyesinin bu kısmını da dilimize çeviriyoruz:

"Yerler ve gökler devam ettiği müddetçe benim vakfettiğim şeyin (Ayasofya'nın) bu vakfiyemde koştuğum şartlarımı kimse değiştiremez, bozamaz. Koyduğum esaslar birer kanundur. Bunların bir tek noktasını kimse ne eksiltebilir, ne de çoğaltabilir. Bunları yapmak Allah'ın haram kıldığı şeylerdendir. Koyduğum şartların ve esasların muhafazacısı Allah'tır. O Allah ki, Levhin, Kalemin, Arşın, Kürsî'nin yerlerin ve göklerin hâlıkı ve muhafızıdır.

"Nefis Kilise (Ayasofya) kıyamete kadar cami olarak, vakfedilmiştir. Bunu Allah'a, âhirete, O'nun heybetine inanan hiçbir yaratık, –Sultan olsun, hâkim olsun, bir mütagallibe olsun– değiştiremez. Vakıf şartlarını kim değiştirirse, Allah'ın, meleklerin, bütün insanların ve lânet edenlerin

lâneti onların üzerlerine olsun... Onlar hiçbir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar. Yüzlerine bakan ve onlara şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın!"

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bir zeytin ormanlığı halinde bulunan Bizans'ın eski akropolünün (Sarayburnu'nun) yerine yeni sarayını (Topkapı Sarayı'nı) yaptırırken de eski ve harâp patrikhânenin eşiğindeki Aya İrini Kilisesi sarayını kuşatan sûr içine almıştır. Vakfiyesinde bu kiliseye Fatih, "Kenise-i Sultaniyye=Padişah Kilisesi" diyor.

Aya İrini Kilisesi sultanî vasfına lâyık bir hale gelmiş ve sonra burası Osmanlı Devleti'nin bir cephânesi haline getirilmiştir. Burada eski ve tarihî silâhlar, dede yâdigârları, harb ganimetleri, kitaplar, mübarek emanetler de saklanırdı. Burası Osmanlı İmparatorluğunun bir hazinesi, yeni deyimle bir müzesi idi. Aya İrini Kilisesi, Türklerin İstanbul'da ilk askerî müzeleri idi. İkinci Cihan Harbine kadar da müze idi.

Korkunç Tahripler

Ayasofya'yı kilise ve Aya İrini'yi patrikhâne yapmak isteyen Bizansperestler, korkunç mason teşkilâtı İkinci Cihan Harbinde askerî müzeyi buradan çıkartmışlar, senelerce Niğde'nin harap ve rutubetli kilise bodrumlarında İslâm ve Türk eserlerini çürüttükten sonra da Türk'ün mazisi ile, tarihi ile, dini ile, güzel gelenekleriyle alâkasını kesmek için İstanbul'a getirdikleri müze eşyasını Maçka Silâhhanesi'nin bir sarnıç halindeki bodrumlarına ve sonra eski Harbiye Mektebinin bir spor salonuna attırmışlardır. Maksatları eski ve tarihî eserleri yok etmek suretiyle Türk'ün diniyle, mukaddesatıyla, eski eserleriyle bağlarını koparmaktır.

Şimdi ahirete göçmüş olan bir Hariciye Vekili bir ara İstanbul'daki Rum ekalliyetinin reylerini partisine kazandırmak için Aya İrini'yi patriğe vâdetmişti. Ben bunu şiddetli bir seri yazımla millete duyurabilmiştim. Ama göçebe halinde bulunan Askerî Müzeyi bir türlü buraya getirtememiştim. Bu bina tâmir edilmiştir. Hâlâ bomboş durmaktadır. Bizansperestler eski vaadlarını tutmuş olmak için burasını boş tutuyorlar.

Askerî müzemizi çürütüyorlar... Patrikhâne varlığını kurtaran ve bugüne kadar yaşamasını sağlayan Fatih'in harîm-i ismetine, sarayının içindeki Sultanî kilisesine göz koymaktan çekinmiyorlar. Orasını patrikhâne, Ayasofya'yı da kilise yapmak hususundaki ham hayâllerinden vazgeçmiyorlar.

Hergün gazetesinin sahibi ve başmuharriri Sayın Faruk Gürtunca Atina'dan birçok Yunanca kitap getirtmiştir. Bunların arasında Yunan mekteplerinde okutulmak için yazılmış *Ayasofya ve Bizans* adlı bir kitap da vardır. Yunanlılar çocuklarına "Bizans'ı alacağız, Ayasofya'yı kilise yapacağız!.." diyorlar.

Fatih vakfiyesinde, Sultanî kilisesini bu hale getirenlere de lânet ediyor.

100 yıl öncesinden Basil Kargopoulo'nun objektifinden Ayasofya-i Kebîr Camii'nin içten kıble istikameti, 1902.
Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Ayasofya Meselesinin Etrafındaki Esrar

Eşref Edib

Eşref Edib, "Ayasofya Meselesinin Etrafındaki Esrar", *Fetih ve Ayasofya*, *Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 10; *Yeni İstiklal*, Sayı: 203, 30 Haziran 1965, s. 6.

Eşref Edib

1950'den bu yana, memleketimizde demokratik rejimin teesssüsünden cesaret ve kuvvet alan müslüman Türk milleti Ayasofya Camii'nin ibadete açılacağını ümit edip durmuştur. Fakat, aradan geçen uzun yıllara rağmen halkımızın bu ümidi gerçekleşememiştir.

Senelerden beri muhtelif yerlerde elli, altmış metre uzunluğunda binlerce imzalı dilekçeler hazırlanmış; hükûmete, Meclis'e, basına verilmiş; mebuslar zaman zaman bu mevzuda konuşmalar yapmış, gazeteler devamlı neşriyatta bulunmuş, hukukçular mâbedin ibadete kapalı olmasının kanunlara aykırı düştüğünü beyan etmiş, gençlik miting ve yürüyüşler yapmış, fakat bütün bu haklı isteklere ve milletin feryadına rağmen cami bir türlü ibadete açtırılamamıştır.

Bunun elbette bir sırrı olmak lazım. Demek, bu mabedin ibadete, İslâm ibadetine açılmasını istemeyen bir kuvvet var ki, buna mâni oluyor. Bu kuvvet nedir? Şahıs mıdır, gizli bir teşekkül müdür? İn midir, cin midir! Karakoncolos mudur! Yoksa zihinlere yerleşen bir vâhime, yüreklere sinen bir korku mudur!

Öyle bir muamma ki, kimse halledemiyor. Belki hükûmet de hakikati izah edebilecek vaziyette değildir. Belki söylenemeyecek bir sır vardır. Hiç olmazsa, bunu bildirse! Belki mâzur görülür. Herkes de ümidini keser, üzüntü ve ıztıraptan kurtulur.

Artık yalvarıp yakarmaktan, kanunî, hukukî

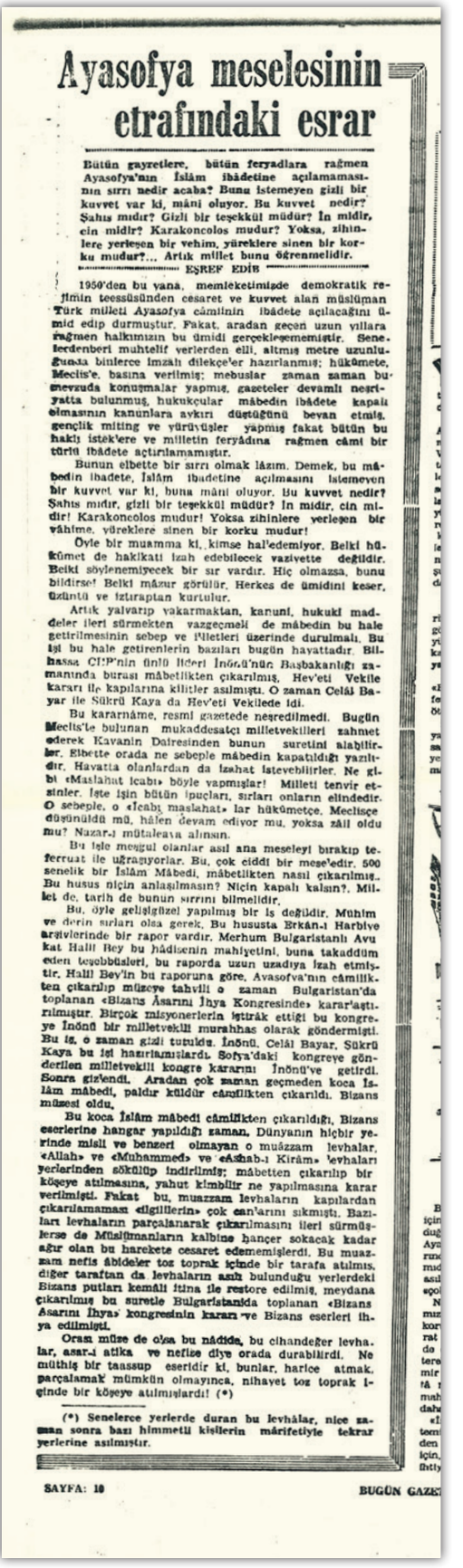
maddeler ileri sürmekten vazgeçmeli de mabedin bu hale getirilmesinin sebep ve illetleri üzerinde durulmalı. Bu işi bu hale getirenlerin bazıları bugün hayattadır. Bilhassa CHP'nin ünlü lideri İnönü'nün Başbakanlığı zamanında burası mabetlikten çıkarılmış, Hey'et-i Vekile kararı ile kapılarına kilitler asılmıştı. O zaman Celâl Bayar ile Şükrü Kaya da Hey'et-i Vekile'de idi.

Bu kararnâme, *Resmî Gazete*'de neşredilmedi. Bugün Meclis'te bulunan mukaddesatçı milletvekilleri zahmet ederek Kavanin Dairesinden bunun suretini alabilirler. Elbette orada ne sebeple mâbedin kapatıldığı yazılıdır. Hayatta olanlardan da izahat isteyebilirler. Ne gibi "Maslahat İcabı" böyle yapmışlar! Milleti tenvir etsinler. İşte işin bütün ipuçları, sırları onların elindedir. O sebeple, o "İcabı Maslahat"lar hükûmetçe, Meclisce düşünüldü mü, hâlen devam ediyor mu, zâil oldu mu? Nazar-ı mütalaaya alınsın.

Bu işle meşgul olanlar asıl ana meseleyi bırakıp teferruat ile uğraşıyorlar. Bu, çok ciddi bir meseledir. 500 senelik bir İslâm mabedi, mabetlikten nasıl çıkarılmış. Bu husus niçin anlaşılmasın? Niçin kapalı kalsın? Millet de, tarih de bunun sırrını bilmelidir.

Bu, öyle gelişigüzel yapılmış bir iş değildir. Mühim ve derin sırları olsa gerek. Bu hususta Erkân-ı Harbiye arşivlerinde bir rapor vardır. Merhum Bulgaristanlı Avukat Halil Bey bu hadisenin mahiyetini buna tekaddüm eden teşebbüsleri, bu raporda uzun uzadıya izah etmiştir. Halil Bey'in bu raporuna göre, Ayasofya'nın camilikten çıkarılıp müzeye tahvili o zaman Bulgaristan'da toplanan "Bizans Âsarını İhya Kongresi"nde kararlaştırılmıştır. Birçok misyonerlerin iştirak ettiği bu kongreye İnönü bir milletvekilini murahhas olarak göndermişti. Bu iş, o zaman gizli tutuldu. İnönü, Celal Bayar, Şükrü Kaya bu işi hazırlamışlardı. Sofya'daki kongreye gönderilen milletvekili kongre kararını İnönü'ye getirdi. Sonra gizlendi. Aradan çok zaman geçmeden koca İslâm mabedi, paldır küldür camilikten çıkarıldı. Bizans müzesi oldu.

Bu koca İslâm mabedi camilikten çıkarıldığı, Bizans eserlerine hangar yapıldığı zaman, dünyanın hiçbir yerinde misli ve benzeri olmayan o muazzam lehvalar, "Allah" ve "Muhammed" ve "Ashab-ı Kiram" levhaları yerlerinden sökülüp indirilmiş; mabetten çıkarılıp bir köşeye atılmasına, yahut kimbilir ne yapılmasına karar verilmişti. Fakat bu, muazzam levhaların kapılardan çıkarılamaması "ilgili-

Ayasofya meselesinin etrafındaki esrar

Bütün gayretlere, bütün feryadlara rağmen Ayasofya'nın İslâm ibâdetine açılamamasının sırrı nedir acaba? Bunu istemeyen gizli bir kuvvet var ki, mâni oluyor. Bu kuvvet nedir? Şahıs mıdır? Gizli bir teşekkül müdür? İn midir, cin midir? Karakoncolos mudur? Yoksa, zihinlere yerleşen bir vehim, yüreklere sinen bir korku mudur?... Artık millet bunu öğrenmelidir.

EŞREF EDİB

1950'den bu yana, memleketimizde demokratik rejimin teessüsünden cesaret ve kuvvet alan müslüman Türk milleti Ayasofya câmiinin ibâdete açılacağını ümid edip durmuştur. Fakat, aradan geçen uzun yıllara rağmen halkımızın bu ümidi gerçekleşememiştir. Senelerdenberi muhtelif yerlerden elli, altmış metre uzunluğunda binlerce imzalı dilekçe'ler hazırlanmış; hükûmete, Meclis'e, basına verilmiş; mebuslar zaman zaman bu mevzuda konuşmalar yapmış, gazeteler devamlı neşriyatta bulunmuş, hukukçular mâbedin ibâdete kapalı olmasının kanunlara aykırı düştüğünü beyan etmiş, gençlik miting ve yürüyüşler yapmış fakat bütün bu hakiî istek'lere ve milletin feryâdına rağmen câmi bir türlü ibâdete açtırılamamıştır.

Bunun elbette bir sırrı olmak lâzım. Demek, bu mâbedin ibadete, İslâm ibadetine açılmasını istemeyen bir kuvvet var ki, buna mâni oluyor. Bu kuvvet nedir? Şahıs mıdır, gizli bir teşekkül müdür? İn mıdır, cin mıdır! Karakoncolos mudur! Yoksa zihinlere yerleşen bir vâhime, yüreklere sinen bir korku mudur!

Öyle bir muamma ki, kimse hal'edemiyor. Belki hükûmet de hakikati izah edebilecek vaziyette değildir. Belki söylenemiyecek bir sır vardır. Hiç olmazsa, bunu bildirse! Belki mâzur görülür. Herkes de ümidini keser, üzüntü ve ıztıraptan kurtulur.

Artık yalvarıp yakarmaktan, kanunî, hukukî maddeler ileri sürmekten vazgeçmeli de mâbedin bu hale getirilmesinin sebep ve illetleri üzerinde durulmalı. Bu işi bu hale getirenlerin bazıları bugün hayattadır. Bilhassa CHP'nin ünlü lideri İnönü'nün Başbakanlığı zamanında burası mâbetlikten çıkarılmış, Hev'eti Vekile kararı ile kapılarına kilitler asılmıştı. O zaman Celâl Bayar ile Şükrü Kaya da Hev'eti Vekilede idi.

Bu kararnâme, resmî gazetede neşredilmedi. Bugün Meclis'te bulunan mukaddesatçı milletvekilleri zahmet ederek Kavanin Dairesinden bunun suretini alabilirler. Elbette orada ne sebeple mâbedin kapatıldığı yazılıdır. Hayatta olanlardan da izahat isteyebilirler. Ne gibi «Maslahat icabı» böyle yapmışlar! Milleti tenvir etsinler. İşte işin bütün ipuçları, sırları onların elindedir. O sebeple, o «İcabı maslahat» lar hükûmetçe, Meclisçe düşünüldü mü, hâlen devam ediyor mu, yoksa zâil oldu mu? Nazar-ı mütaleaya alınsın.

Bu işle meşgul olanlar asıl ana meseleyi bırakıp teferruat ile uğraşıyorlar. Bu, çok ciddî bir mese'edir. 500 senelik bir İslâm Mâbedi, mâbetlikten nasıl çıkarılmış. Bu husus niçin anlaşılmasın? Niçin kapalı kalsın?. Millet de, tarih de bunun sırrını bilmelidir.

Bu, öyle gelişigüzel yapılmış bir iş değildir. Mühim ve derin sırları olsa gerek. Bu hususta Erkân-ı Harbiye arşivlerinde bir rapor vardır. Merhum Bulgaristanlı Avukat Halil Bey bu hâdisenin mahiyetini, buna takaddüm eden teşebbüsleri, bu raporda uzun uzadıya izah etmiştir. Halil Bey'in bu raporuna göre, Avasofya'nın câmilikten çıkarılıp müzeye tahvili o zaman Bulgaristan'da toplanan «Bizans Âsarını İhya Kongresinde» karar'laştırılmıştır. Birçok misyonerlerin iştirâk ettiği bu kongreye İnönü bir milletvekilli murahhas olarak göndermişti. Bu iş, o zaman gizli tutuldu. İnönü, Celâl Bayar, Şükrü Kaya bu işi hazırlamışlardı. Sofya'daki kongreye gönderilen milletvekili kongre kararını İnönü'ye getirdi. Sonra gizlendi. Aradan çok zaman geçmeden koca İslâm mâbedi, paldır küldür câmilikten çıkarıldı. Bizans müzesi oldu.

Bu koca İslâm mâbedi câmilikten çıkarıldığı, Bizans eserlerine hangar yapıldığı zaman, Dünyanın hiçbir yerinde misli ve benzeri olmayan o muâzzam levhalar, «Allah» ve «Muhammed» ve «Ashab-ı Kirâm» levhaları yerlerinden sökülüp indirilmiş; mâbetten çıkarılıp bir köşeye atılmasına, yahut kimbilir ne yapılmasına karar verilmişti. Fakat bu, muazzam levhaların kapılardan çıkarılamaması «ilgililerin» çok can'larını sıkmıştı. Bazıları levhaların parçalanarak çıkarılmasını ileri sürmüşlerse de Müslümanların kalbine hançer sokacak kadar ağır olan bu harekete cesaret edememişlerdi. Bu muazzam nefis âbideler toz toprak içinde bir tarafa atılmış, diğer taraftan da levhaların asılı bulunduğu yerlerdeki Bizans putları kemâli itina ile restore edilmiş, meydana çıkarılmış bu suretle Bulgaristanda toplanan «Bizans Âsarını İhya» kongresinin kararı ve Bizans eserleri ihya edilmişti.

Orası müze de olsa bu nâdide, bu cihandeğer levhalar, asar-ı atika ve nefise diye orada durabilirdi. Ne müthiş bir taassup eseridir ki, bunlar, harice atmak, parçalamak mümkün olmayınca, nihayet toz toprak içinde bir köşeye atılmışlardı! (*)

(*) Senelerce yerlerde duran bu levhâlar, nice zaman sonra bazı himmetli kişilerin mârifetiyle tekrar yerlerine asılmıştır.

SAYFA: 10 BUGÜN GAZE

lerin" çok canlarını sıkmıştı. Bazıları levhaların parçalanarak çıkarılmasını ileri sürmüşlerse de müslümanların kalbine hançer sokacak kadar ağır olan bu harekete cesaret edememişlerdi. Bu muazzam nefis âbideler toz toprak içinde bir tarafa atılmış, diğer taraftan da, levhaların asılı bulunduğu yerlerdeki Bizans putları kemâl-i îtina ile restore edilmiş, meydana çıkarılmış, bu suretle Bulgaristan'da toplanan "Bizans Âsârını İhya" kongresinin kararı ve Bizans eserleri ihya edilmişti.

Orası müze de olsa bu nâdide, bu cihandeğer levhalar, âsâr-ı atika ve nefise diye orada durabilirdi. Ne müthiş bir taassup eseridir ki, bunlar, harice atmak, parçalamak mümkün olmayınca, nihayet toz toprak içinde bir köşeye atılmışlardı!*

---

* Senelerce yerlerde duran bu levhalar, nice zaman sonra bazı himmetli kişilerin marifetiyle tekrar yerlerine asılmıştır.

Zavallı Ayasofya!

Cevat Rıfat Atilhan

Cevat Rıfat Atilhan, "Zavallı Ayasofya", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi ilavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 11.

Cevat Rıfat Atilhan

Bundan on üç buçuk asır önce çöllere ve Arap yarımadasına göklerden bir nur indi. Bu nur karanlıkları yırttı ve bütün insanlığın istikbalini aydınlattı. Cehalete harp açtı ve yer yüzündeki tekmil insanlar için bir saadet ve refah yolu gösterdi. Bu, medeniyet-i Muhammediye idi. Bu nur, Allah'ın en sevgili kulu ve Resûlü olan İslâm'ın büyük Peygamberi idi. Onun her biri bir hikmet olan güzel sözlerinden, hadîs-i şeriflerinden biri de, Kostantiniye'yi feth edecek emîrin ve askerin şanını tebcil eden mübarek bir cümle idi. Bu hadîs-i şerifin ardından, nice nice eshab-ı Muhammed, nice nice kahramanlar İstanbul surlarına dayandılar, dövüştüler ve şehid düştüler. Bunların en büyüğü İstanbul'umuzun manevî fatihi olan Halid Ebâ Eyyübe'l-Ensârî Hazretleridir, nice müslümanlar onun mübarek kabr-i şeriflerine yüz sürerek feyz alır ve gönüllerini aydınlatırlar.

***

Aradan uzun asırlar geçti. Osmanlı Türkleri Liva-yı İslâm'ı yeryüzünün her köşesine götürmeye başladılar. Yeni ve haşmetli devlet kurdular. Bu sırada Manisa sarayında Osmanlı veliahdı ve müstakbel İstanbul fatihi Şehzade Mehmed yaşamaktadır.

Mehmed Bey, her dâhî genç gibi fazla ateşli, ele avuca sığmaz bir delikanlı idi. Kendisini okutmaya gelen hocaları atlara bindirir, kırbaç atar ve hocalarını düşürerek ondan zevk alırdı. Babası Sultan Murad Han, bu halden şikayetçi idi. Çareler aramaya ve oğluna iyi bir tahsil verdirmeye çalışıyordu. Hakana şu tavsiyede bulunuldu:

"Molla Gürânî kulunuz bu işi yapar, efendimiz!"

Ve oldukça zorlukla Molla Gürânî bu vazifeyi üzerine aldı ve Manisa sarayına vardı.

***

Büyük ve heybetli âlim ve din adamı Molla Gürânî, Manisa sarayında Mehmed Bey'in odasına girdi ve hiçbir teşrifata lüzum görmeden söze başladı:

"Mehmed! Sen de, ben de Murad Hanın tebaasıyız. Seni okutmaya geldim: Derslerine dikkat edersen ne âlâ! Aksi takdirde –cübbesinin yeninden çıkardığı gibi kızılcık sopasını göstererek– seni döverim" dedi.

Adına Mehmed Bey denilen dâhî ve asîl delikanlı, heybetli hocasının tesirinde kaldı. Ve çok kısa bir zamanda öyle şeyler öğrendi ki, birkaç dil konuşmaya başladı. İstanbul'u muhasara eden büyük topların balistik hesaplarını o yaptı. Macar döküm ustalarının döktükleri toplar çatlıyordu. Sultan Mehmed'in topları mükemmeldi. Dik mahrekli havan toplarını o icad etti.

Fatih Sultan Mehmed Han kısa bir Mayıs gecesi, tam teçhizatlı donanmasını karadan Haliç'e indirdi ve saymakla tükenmez harikalar ve menkıbelerle, büyük Peygamberimizin müjdelediği Kostantiniye'nin fethi ona ve Müslüman Türkler'e müyesser oldu.

Bu ciltlerle kitaba sığmaz zaferler, menkıbeler ve saymakla tükenmez bu muazzam tarih ve muhteşem zaferin bir âbidesi vardır: Ayasofya...

Hak dinine mensup milyonlarca insan, onun zeminine beş yüz yıl baş koydu, secdeye kapandı. O, artık fethin yıkılmaz bir heykeli ve bir âbidesi olmuştu. Türk, Birinci Dünya Savaşında harbi kaybedip müttefik kuvvetler İstanbul'a girdiği halde, hiçbir kuvvet Ayasofya'yı işgale cür'et edemedi. O mukaddes mabedin asırlar görmüş bir dokunulmazlığı vardı.

Evet, Fatih Sultan Mehmed, büyük anlayışla garba ve haçlılara bir ders vermiştir. Ortodoks kilisesini yerinde bıraktı, fakat bir şart koştu:

Patrik olacak zatın, Türk bayrağının dalgalandığı bir şehirde doğmuş olması lazımdı. Bunda ne ince bir zekâ ve siyaset vardı. Anlayanlara...

Patrik Athenagoras, Amerika'daydı. Yanya'da doğmuştu. Amerikalılar'ı memnun etmek için ona bir kulp takıldı. "Patriğin doğduğu zaman Yanya'da Türk bayrağı dalgalanıyordu.", denildi.

Büyük deha, büyük hükümdar sefere çıkmış, Gebze civarında Sultan Çayırı'na ulaşmıştı. Sefer hangi semte idi kimse bilmezdi bunu. O tarihte İtalya çizmesinin topuğundaki Otranto'da Türk bayrağı dalgalanıyordu. Belki onu tamamlayacak, belki daha ilerilere gidecekti. Karargâhta bir gece hastalandı. Hususi doktoru İtalyan Yahudi dönmesi Maestro Jakobo (Yakup Paşa) büyük insanı Akva Tufana denilen nebatın zehiri ile zehirleyerek öldürdü.

İşte Ayasofya'nın hazin âkıbetini en kısa yoldan böyle bir çerçeve içine aldık. O büyük hükümdar öldüyse eserleri yaşayacaktı. Bu eserlerin en büyüğü olan ve zaferler heykeli gibi şehrin ortasında duran Ayasofya,

günün birinde –bir aşağılık duygusu eseri mi, yoksa bir günahımızın kefareti olarak mı veyahud bilemediğimiz bir sebepten mi– kapılarını ibadete kapadı.

Her Kadir gecesi on binlerce insanın geceldiği ve tekbirlerin kubbeleri çınlattığı o muazzam mabette "Allah" sesi duyulmaz oldu. Büyük bir tarih üstadından şunu işittim:

Bir aşağılık insan, Papanın İstanbul mümessiline bu hadiseden memnun olup olmadığını sormuş, aldığı cevap şu:

"Kat'iyyen!.. Ayasofya'da, Allah'ın binlerce kulu ibadet ediyordu. Siz ona mâni oldunuz. Hiç de iyi etmediniz."

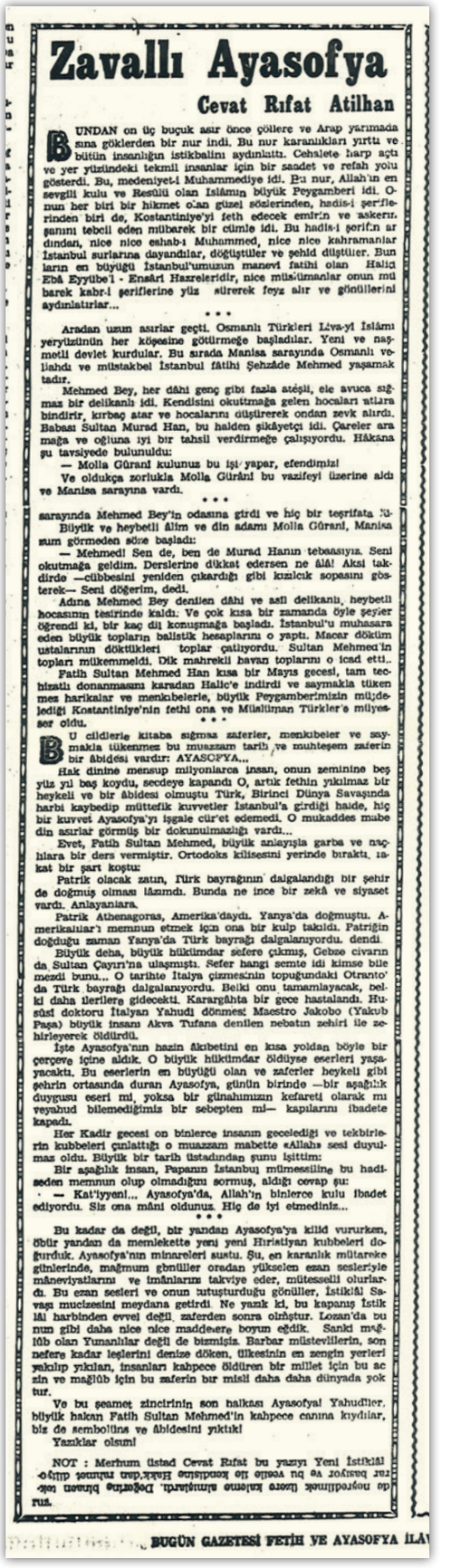
***

Bu kadar da değil, bir yandan Ayasofya'ya kilit vururken, öbür yandan da memlekette yeni yeni Hıristiyan kubbeleri doğurduk. Ayasofya'nın minâreleri sustu. Şu, en karanlık mütareke günlerinde, mağmum gönüller oradan yükselen ezan sesleriyle maneviyatlarını ve imanlarını takviye eder, müteselli olurlardı. Bu ezan sesleri ve onun tutuşturduğu gönüller, İstiklal Savaşı mucizesini meydana getirdi. Ne yazık ki, bu kapanış İstiklal Harbinden evvel değil, zaferden sonra olmuştur. Lozan'da bunun gibi daha nice nice maddelere boyun eğdik. Sanki mağlûb olan Yunanlılar değil de bizmişiz. Barbar müstevlilerin, son nefere kadar leşlerini denize döken, ülkesinin en zengin yerleri yakılıp yıkılan, insanları kahpece öldürülen bir millet için bu aczin ve mağlûb için bu zaferin bir misli daha dünyada yoktur.

Ve bu şeamet zincirinin son halkası Ayasofya! Yahudiler, büyük hakan Fatih Sultan Mehmed'in kahpece canına kıydılar. Biz de sembolünü ve âbidesini yıktık!

Yazıklar olsun!

NOT: Merhum Üstad Cevat Rıfat bu yazıyı Yeni İstiklal'de neşredilmek üzere kaleme almışlardı. Değerine binaen tekrar basıyor ve bu vesile ile kendisine Hakk'tan rahmet diliyoruz.

Zavallı Ayasofya

Cevat Rıfat Atilhan

BUNDAN on üç buçuk asır önce çöllere ve Arap yarımada sına göklerden bir nur indi. Bu nur karanlıkları yırttı ve bütün insanlığın istikbalini aydınlattı. Cehalete harp açtı ve yer yüzündeki tekmil insanlar için bir saadet ve refah yolu gösterdi. Bu, medeniyet-i Muhammediye idi. Bu nur, Allah'ın en sevgili kulu ve Resûlü olan İslâmın büyük Peygamberi idi. Onun her biri bir hikmet olan güzel sözlerinden, hadis-i şeriflerinden biri de, Kostantiniye'yi fetih edecek emirin ve askerin şanını tebcil eden mübarek bir cümle idi. Bu hadis-i şerifin ardından, nice nice eshab-ı Muhammed, nice nice kahramanlar İstanbul surlarına dayandılar, döğüştüler ve şehid düştüler. Bunların en büyüğü İstanbul'umuzun manevi fatihi olan Halid Ebâ Eyyûbe'l - Ensârî Hazretleridir, nice müslümanlar onun mübarek kabr-i şeriflerine yüz sürerek feyz alır ve gönüllerini aydınlatırlar...

* * *

Aradan uzun asırlar geçti. Osmanlı Türkleri Liva-yi İslâmı yeryüzünün her köşesine götürmeğe başladılar. Yeni ve naşmetli devlet kurdular. Bu sırada Manisa sarayında Osmanlı velîahdı ve müstakbel İstanbul fâtihi Şehzâde Mehmed yaşamak tadır.

Mehmed Bey, her dâhi genç gibi fazla ateşli, ele avuca sığmaz bir delikanlı idi. Kendisini okuttmağa gelen hocaları atlara bindirir, kırbaç atar ve hocalarını güşterek ondan zevk alırdı. Babası Sultan Murad Han, bu halden şikâyetçi idi. Çareler aramağa ve oğluna iyi bir tahsil verdirmeğe çalışıyordu. Hâkana şu tavsiyede bulunuldu:

— Molla Gûrani kulunuz bu işi yapar, efendimiz!

Ve oldukça zorlukla Molla Gûrâni bu vazifeyi üzerine aldı ve Manisa sarayına vardı.

* * *

sarayında Mehmed Bey'in odasına girdi ve hiç bir teşrifata tâbi Büyük ve heybetli âlim ve din adamı Molla Gûrani, Manisa sun görmeden söze başladı:

— Mehmed! Sen de, ben de Murad Hanın tebaasıyız. Seni okutmağa geldim. Derslerine dikkat edersen ne âlâ! Aksi takdirde —cübbesini yeniden çıkardığı gibi kızılcık sopasını göstererek— Seni döğerim, dedi.

Adına Mehmed Bey denilen dâhi ve asîl delikanlı, heybetli hocasının tesirinde kaldı: Ve çok kısa bir zamanda öyle şeyler öğrendi ki, bir kaç dil konuşmağa başladı. İstanbul'u muhasara eden büyük topların balistik hesaplarını o yaptı. Macar döküm ustalarının döktükleri toplar çatlıyordu. Sultan Mehmed'in topları mükemmeldi. Dik mahrekli havan toplarını o îcad etti..

Fatih Sultan Mehmed Han kısa bir Mayıs gecesi, tam techizatlı donanmasını karadan Halic'e indirdi ve saymakla tükenmez harikalar ve menkıbelerle, büyük Peygamberimizin müjdelediği Kostantiniye'nin fethi ona ve Müslüman Türkler'e müyesser oldu.

* * *

Bu cildlerle kitaba sığmaz zaferler, menkıbeler ve saymakla tükenmez bu muazzam tarih ve muhteşem zaferin bir âbidesi vardır: AYASOFYA...

Hak dinine mensup milyonlarca insan, onun zeminine beş yüz yıl baş koydu, secdeye kapandı O, artık fethin yıkılmaz bir heykeli ve bir âbidesi olmuştu Türk, Birinci Dünya Savaşında harbi kaybedip müttefik kuvvetler İstanbul'a girdiği haide, hiç bir kuvvet Ayasofya'yı işgale cür'et edemedi. O mukaddes mabedin asırlar görmüş bir dokunulmazlığı vardı...

Evet, Fatih Sultan Mehmed, büyük anlayışla garba ve naçlıklara bir ders vermiştir. Ortodoks kilisesini yerinde bıraktı, ıakat bir şart koştu:

Patrik olacak zatın, Türk bayrağının dalgalandığı bir şehir de doğmuş olması lâzımdı. Bunda ne ince bir zekâ ve siyaset vardı. Anlayanlara.

Patrik Athenagoras, Amerika'daydı. Yanya'da doğmuştu. Amerikalılar'ı memnun etmek için ona bir kulp takıldı. Patriğin doğduğu zaman Yanya'da Türk bayrağı dalgalanıyordu. dendi.

Büyük deha, büyük hükümdar sefere çıkmış, Gebze civarında Sultan Çayırı'na ulaşmıştı. Sefer hangi semte idi kimse bile mezdi bunu... O tarihte İtalya çizmesinin topuğundaki Otranto'da Türk bayrağı dalgalanıyordu. Belki onu tamamlayacak, belki daha ilerilere gidecekti. Karargâhta bir gece hastalandı. Hususi doktoru İtalyan Yahudi dönmesi Maestro Jakobo (Yakub Paşa) büyük insanı Akva Tufana denilen nebatın zehiri ile zehirleyerek öldürdü.

İşte Ayasofya'nın hazin âkıbetini en kısa yoldan böyle bir çerçeve içine aldık. O büyük hükümdar öldüyse eserleri yaşayacaktı. Bu eserlerin en büyüğü olan ve zaferler heykeli gibi şehrin ortasında duran Ayasofya, günün birinde —bir aşağılık duygusu eseri mi, yoksa bir günahımızın kefareti olarak mı veyahud bilemediğimiz bir sebepten mi— kapılarını ibadete kapadı.

Her Kadir gecesi on binlerce insanın geceldiği ve tekbirlerin kubbeleri çınlattığı o muazzam mabette «Allah» sesi duyulmaz oldu. Büyük bir tarih üstadından şunu işittim:

Bir aşağılık insan, Papanın İstanbul mümessiline bu hadiseden memnun olup olmadığını sormuş, aldığı cevap şu:

— Kat'iyyen!... Ayasofya'da, Allah'ın binlerce kulu ibadet ediyordu. Siz ona mâni oldunuz. Hiç de iyi etmediniz...

* * *

Bu kadar da değil, bir yandan Ayasofya'ya kilid vururken, öbür yandan da memlekette yeni yeni Hıristiyan kubbeleri doğurduk. Ayasofya'nın minareleri sustu. Şu, en karanlık mütareke günlerinde, mağmum gönüller oradan yükselen ezan sesleriyle maneviyatlarını ve imanlarını takviye eder, müteselli olurlardı. Bu ezan sesleri ve onun tutuşturduğu gönüller, İstiklâl Savaşı mucizesini meydana getirdi Ne yazık ki, bu kapanış İstiklâl harbinden evvel değil, zaferden sonra olmuştur. Lozan'da bunun gibi daha nice nice maddelere boyun eğdik. Sanki mağlûb olan Yunanlılar değil de bizmişiz. Barbar müstevlilerin, son nefere kadar leşlerini denize döken, ülkesinin en zengin yerleri yakılıp yıkılan, insanları kahpece öldüren bir millet için bu aczin ve mağlûb için bu zaferin bir misli daha daha dünyada yoktur.

Ve bu şeamet zincirinin son halkası Ayasofya! Yahudiler, büyük hakan Fatih Sultan Mehmed'in kahpece canına kıydılar, biz de sembolüne ve âbidesini yıktık!

Yazıklar olsun!

NOT : Merhum üstad Cevat Rıfat bu yazıyı Yeni İstiklâl'de neşredilmek üzere kaleme almışlardı. Değerine binaen tekrar basıyor ve bu vesile ile kendisine Hakk'tan rahmet diliyoruz.

BUGÜN GAZETESİ FETİH VE AYASOFYA İLÂ

الله
محمد
علي

Ayasofya

Ali Ulvi Kurucu

Ali Ulvi Kurucu, "Ayasofya", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi ilavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 11.

Ali Ulvi Kurucu

Ürperdi hayâlim, bu nasıl korkulu rûya?..
Şaştım, neyi temsil ediyorsun, Ayasofya?..

Çöller gibi ıssız, ne hazîn ülke muhîtin,
Yâd el gibi, yurdunda garib olmalı mıydın?..

Beşyüz senelik bezmine ermekti ümîdim.
Çöller gibi sessiz, seni ben görmeli miydim?..

Bayram, Ramazan, Cum'a, mübârek gecelerde,
Âvize değil, mum bile yanmaz mı içerde?..

Gâşyolmuş ibâdetlere hayrandı felekler,
Tekbirine ses verdi, asırlarca melekler!..

Coşmaz mı denizler gibi, yâdındaki âlem?..
Göklerde melekler, tutuyor hep sana mâtem..

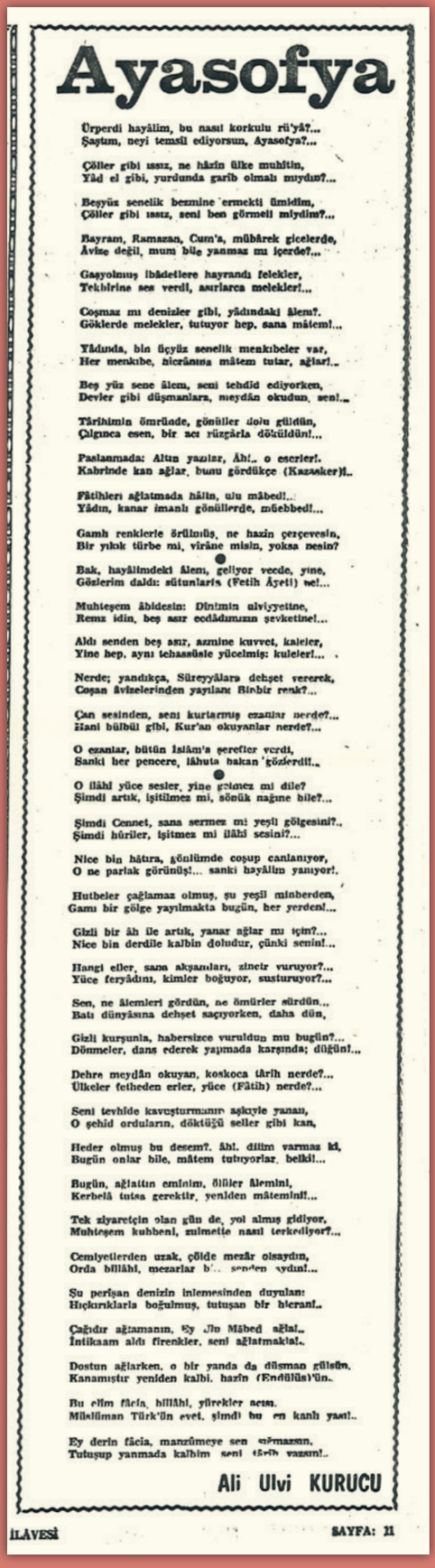
Yâdında bin üçyüz senelik menkıbeler var,
Her menkıbe, hicrânına mâtem tutar, ağlar!.

Beşyüz sene âlem, seni tehdid ediyorken,
Devler gibi düşmanlara, meydân okudun sen!..

Târihimin ömründe, gönüller dolu güldün,
Çılgınca esen, bir acı rüzgârla döküldün!..

Paslanmada altın yazılar, âh! O eserler...
Kabrinde kan ağlar, bunu gördükçe Kazasker.

İtalyan mimar Gaspare Fossati'nin Ayasofya'nın iç mekân çizimlerinden.

Ayasofya

Ürperdi hayâlim, bu nasıl korkulu rü'yâ?...
Şaştım, neyi temsil ediyorsun, Ayasofya?...

Çöller gibi ıssız, ne hâzin ülke muhitin,
Yâd el gibi, yurdunda garib olmalı mıydın?...

Beşyüz senelik bezmine ermekti ümidim,
Çöller gibi ıssız, seni ben görmeli miydim?...

Bayram, Ramazan, Cum'a, mübârek gicelerde,
Âvize değil, mum bile yanmaz mı içerde?...

Gaşyolmuş ibâdetlere hayrandı felekler,
Tekbirine ses verdi, asırlarca melekler!...

Coşmaz mı denizler gibi, yâdındaki âlem?.
Göklerde melekler, tutuyor hep, sana mâtem!...

Yâdında, bin üçyüz senelik menkıbeler var,
Her menkıbe, hicrânına mâtem tutar, ağlar!...

Beş yüz sene âlem, seni tehdid ediyorken,
Devler gibi düşmanlara, meydân okudun, sen!...

Târihinin ömründe, gönüller dolu güldün,
Çılgınca esen, bir acı rüzgârla döküldün!...

Paslanmada: Altın yazılır, Âh!.. o eserler!.
Kabrinde kan ağlar, bunu gördükçe (Kazasker)!..

Fâtihleri ağlatmada hâlin, ulu mâbed!...
Yâdın, kanar imanlı gönüllerde, müebbed!...

Gamlı renklerle örülmüş, ne hazin çerçevesin,
Bir yıkık türbe mi, virâne misin, yoksa nesin?

Bak, hayâlimdeki âlem, geliyor vecde, yine,
Gözlerim daldı: sütunlarla (Fetih Âyeti) ne!...

Muhteşem âbidesin: Dînimin ulviyyetine,
Remz idin, beş asır ecdâdımızın şevketine!...

Aldı senden beş asır, azmine kuvvet, kaleler,
Yine hep, aynı tehassüsle yücelmiş: kuleler!...

Nerde; yandıkça, Süreyyâlara dehşet vererek,
Coşan âvizelerinden yayılan binbir renk!...

Çan sesinden, seni kurtarmış ezanlar nerde?...
Hani bülbül gibi, Kur'an okuyanlar nerde?...

O ezanlar, bütün İslâm'a şerefler verdi,
Sanki her pencere, lâhuta bakan 'gözlerdi!..

O ilâhî yüce sesler, yine gelmez mi dile?
Şimdi artık, işitilmez mi, sönük nağme bile?...

Şimdi Cennet, sana sermez mi yeşil gölgesini?..
Şimdi hûriler, işitmez mi ilâhî sesini?...

Nice bin hâtıra, gönlümde coşup canlanıyor,
O ne parlak görünüş!... sanki hayâlim yanıyor!.

Hutbeler çağlamaz olmuş, şu yeşil minberden,
Gamlı bir gölge yayılmakta bugün, her yerden!...

Gizli bir âh ile artık, yanar ağlar mı için?...
Nice bin derdile kalbin doludur, çünki senin!...

Hangi eller, sana akşamları, zincir vuruyor?...
Yüce feryâdını, kimler boğuyor, susturuyor?...

Sen, ne âlemleri gördün, ne ömürler sürdün...
Batı dünyâsına dehşet saçıyorken, daha dün,

Gizli kurşunla, habersizce vuruldun mu bugün?...
Dönmeler, dans ederek yapmada karşında; düğün!...

Dehre meydân okuyan, koskoca târih nerde?...
Ülkeler fetheden erler, yüce (Fâtih) nerde?...

Seni tevhide kavuşturmanın aşkıyle yanan,
O şehid orduların, döktüğü seller gibi kan,

Heder olmuş bu desem?. Âh!. dilim varmaz kî,
Bugün onlar bile, mâtem tutmıyorlar, belkî!...

Bugün, ağlattın eminim, ölüler âlemini,
Kerbelâ olsa gerektir, yeniden mâteminî!...

Tek ziyaretçin olan gün de, yol almış gidiyor,
Muhteşem kubbeni, zulmetle nasıl terkediyor?...

Cemiyetlerden uzak, çölde mezâr olsaydın,
Orda billâhi, mezarlar b... senden aydın!...

Şu perişan denizin inlemesinden duyulan:
Hıçkırıklarla boğulmuş, tutuşan bir hicranı..

Çağdır ağlamanın, Ey Ulu Mâbed ağla!..
İntikaam aldı firenkler, seni ağlatmaklal..

Dostun ağlarken, o bir yanda da düşman gülsün,
Kanamıştır yeniden kalbi, hazin (Endülüs)'ün.

Bu elim fâcia, billâhi, yürekler acısı.
Müslüman Türk'ün evet, şimdi bu en kanlı yası!..

Ey derin fâcia, manzûmeye sen sığmazsın,
Tutuşup yanmada kalbim seni târîh yazsın!..

Ali Ulvi KURUCU

İLÂVESİ SAYFA: 11

Fatihleri ağlatmada hâlin, Ulu Mâbed,
Yâdın, kanar îmanlı gönüllerde müebbed!

Gamlı renklerle örülmüş, ne hazîn çerçevesin,
Bir yıkık türbe mi, virâne misin, yoksa nesin?

Bak, hayâlimdeki âlem, geliyor vecde yine,
Gözlerim daldı; sütunlarla 'Fetih Âyeti'ne!..

Muhteşem âbidesin: Dînimin ulviyyetine,
Remz idin, beş asır ecdâdımızın şevketine!..

Aldı senden beş asır, azmine kuvvet kaleler
Yine hep, aynı tehassüsle yücelmiş kuleler.

Nerede; yandıkça, Süreyyâlara dehşet vererek,
Coşan âvizelerinden yayılan binbir renk!..

Çan sesinden, seni kurtarmış ezanlar nerede?
Hani bülbül gibi Kur'ân okuyanlar nerede?

O ezanlar, bütün İslâm'a şerefler verdi.
Sanki her pencere, lâhuta bakan gözlerdi!..

O ilâhî yüce sesler, yine gelmez mi dile?..
Şimdi artık, işitilmez mi, sönük nağme bile?..

Şimdi Cennet, sana sermez mi yeşil gölgesini;
Şimdi hûriler, işitmez mi ilâhî sesini?..

Nice bin hâtıra, gönlümde coşup canlanıyor,
O ne parlak görünüş, sanki hayâlim yanıyor!

Hutbeler çağlamaz olmuş, şu yeşil minberden,
Gamlı bir gölge yayılmakta bugün, her yerden!

Gizli bir âh ile artık yanar ağlar mı için?
Nice bin derdile kalbin doludur çünkü senin!

Hangi eller, sana akşamları, zincir vuruyor?
Yüce feryâdını, kimler boğuyor, susturuyor?

Sen, ne âlemleri gördün, ne ömürler sürdün
Batı dünyasına dehşet saçıyorken daha dün,

Gizli kurşunla, habersizce vuruldun mu bugün?
Dönmeler, dans ederek yapmada karşında düğün!..

Dehre meydan okuyan, koskoca tarih nerde?..
Ülkeler fetheden erler, yüce Fatih nerde?

Seni tevhîde kavuşturmanın aşkıyle yanan,
O şehit orduların, döktüğü seller gibi kan,

Heder olmuş mu desem, ah! dilim varmaz ki,
Bugün onlar bile, mâtem tutuyorlar, belki!

Bugün ağlattın eminim, ölüler âlemini,
Kerbelâ tutsa gerektir yeniden mâtemini!

Tek ziyaretçin olan gün de yol almış gidiyor,
Muhteşem kubbeni, zulmette nasıl terkediyor?

Cemiyetlerden uzak, çölde mezâr olsaydın,
Orda billâhi, mezarlar bile senden aydın!..

Çöllerin, Ay-Güneş, en hisli ziyâretçisidir.
Hilkatin Arşa çıkan zikrini her an işitir!

Şu perişan denizin inlemesinden duyulan
Hıçkırıklarla boğulmuş, tutuşan bir hicran!

Çağıdır ağlamanın, ey Ulu Mâbed, ağla,
İntikam aldı Frenkler, seni ağlatmakla!..

Dostun ağlarken, o bir yanda da düşman gülsün,
Kanamıştır yeniden kalbi, hazin Endülüs'ün!..

Bu elim fâcia, billâhi, yürekler acısı,
Müslüman Türk'ün evet, şimdi bu en kanlı yası!..

Ey derin fâcia, manzûmeye sen sığmazsın,
Tutuşup yanmada kalbim, seni târih yazsın!

Hak Yerini Bulmalı: Ayasofya Tekrar Cami Olmalıdır!

"Hak Yerini Bulmalı: Ayasofya Tekrar Cami Olmalıdır", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 11.

"Yeni bir devir açan İstanbul'un fethinin mânâsı Ayasofya'da sembolleşmiştir. Ayasofya Camii Türk gücünün ve zaferinin muhteşem bir işaretidir. Ayasofya Camii'nin mânâsı İstanbul'un Türk'ün olduğu ve Türk kalacağıdır.

Yüzyıllarca, içinde insanların Allah'ı andıkları bir binanın müze yapılması, hem din hürriyetine bir tecavüz, hem o binaya karşı en alçaltıcı muameledir. Bunun kötülüğünü idrak etmek ve tamir etmek her şeyden önce bir insanlık borcudur.

Yeni bir devir açan İstanbul'un fethinin mânâsı Ayasofya'da sembolleşmiştir.

Ayasofya Camii Türk gücünün ve zaferinin muhteşem bir işaretidir. Ayasofya Camii'nin mânâsı İstanbul'un Türk'ün olduğu ve Türk kalacağıdır.

Ayasofya'yı Müslüman Türk İstanbul'un bağrından koparıp Bizans'a mâl etmek haksızlıktır ve zulümdür. Bütün tarihi boyunca hakka hürmet etmiş, en zayıflara bile müsamaha göstermiş olan milletimiz bu zulme ve cezaya müstehak olacak hiçbir suç işlememiştir.

Hukukun her yerde ve her devirde tanınmış ezelî bir kaidesi vardır: "Kimse kendisinin sahibi olduğu haktan fazlasını başkasına devredemez." Ayasofya'yı başlangıçta Türk eden ve Müslüman eden karar binlerce Türk şehidinin kanı hakkıydı. Onu Türk'ten alıp Bizans'a bağışlayanlar acaba oranın üzerinde hangi hakka sahiptiler?

İnsanların Allah'a ibadet ettikleri bir yerin, zorla ibadet yeri olmaktan çıkarılması vicdan hürriyetine açık bir tecavüzdür ve Anayasa'daki "lâiklik" prensibinin de çiğnenmesidir.

Türk milleti Ayasofya'yı Bizans müzesi yapmanın taşıdığı zelil aşağılık duygusunu ve yaltaklanma

Hak yerini bulmalı

Ayasofya tekrar Câmi olmalıdır

Yüzyıllarca, içinde insanların Allahı andıkları bir binanın müze yapılması, hem din hürriyetine bir tecavüz, hem o binaya karşı en alçaltıcı muameledir. Bunun kötülüğünü idrak etmek ve tamir etmek herşeyden önce bir insanlık borcudur.

Yeni bir devir açan İstanbul'un fethinin mânâsı Ayasofya'da sembolleşmiştir.

Ayasofya Camii Türk gücünün ve zaferinin muhteşem bir işaretidir. Ayasofya Camii'nin mânâsı İstanbul'un Türk'ün olduğu ve Türk kalacağıdır.

Ayasofya'yı Müslüman Türk İstanbul'un bağrından koparıp Bizans'a mâl etmek haksızlıktır ve zulüm dür. Bütün tarihi boyunca hakka hürmet etmiş, en zayıflara bile müsamaha göstermiş olan milletimiz bu zulme ve cezaya müstehak olacak hiçbir suç işlememiştir.

Hukukun her yerde ve her devirde tanınmış ezeli bir kaidesi vardır: «Kimse kendisinin sahibi olduğu hakdan fazlasını başkasına devredemez.» Ayasofya'yı başlangıçta Türk eden ve Müslüman eden karar binlerce Türk şehidinin kanı hakkıydı. Onu Türk'den alıp Bizansa bağışlıyanlar acaba oranın üzerinde hangi hakka sahiptiler?

İnsanların Allah'a ibadet ettikleri bir yerin, zorla ibadet yeri olmaktan çıkarılması viçdan hürriyetine açık bir tecavüzdür, ve Anayasa'daki «lâiklik» prensibinin de çiğnenmesidir.

AYASOFYA DERHAL Açılmalıdır!

Türk Milleti Ayasofya'yı Bizans müzesi yapmanın taşıdığı zelil aşağılık duygusunu ve yaltaklanma düşüncesini sezecek zekâya ve buna aslâ gönlü razı olmıyacak milli şuur ve gurura sahiptir.

Ayasofya'nın müze yapılması onu Câmiye çevirenleri haksız ve kabahatli göstermeğe yeltenen bir mânâ taşır. Türk milleti bu mânâyı red edecek hak duygusundan ve ecdat saygısından mahrum değildir.

Tarihin ve binlerce Türk ün kanının çizdiği kader keyfi bir kararla ebediyyen yok edilemez.

Ayasofya'yı Türk mertçe vuruşarak Bizans'tan almıştı. Şimdi o dolambaçlı yollarla, Türk'ten alınıp Bizans'a verilmiş bulunuyor.

Hak yerini bulmalı ve Ayasofya tekrar câmi haline getirilmelidir. Bütün Türk milleti bunu candan temin ni etmektedir.

Sadece Müslümanların değil. Hiristiyanların ve Allah'a inanan bütün insanların da bunu istediklerinden eminiz. Zira bir ibâdethane, içinde Allah'ın anılması için inşa edilmiştir. Onu müze yapmak, gâyesinden başka bir işe tahsis etmek en büyük haksızlıktır.

Hak, inşaallah, yerini bulacaktır.

düşüncesini sezecek zekaya ve buna asla gönlü razı olmayacak millî şuur ve gurura sahiptir.

Ayasofya'nın müze yapılması onu camiye çevirenleri haksız ve kabahatli göstermeye yeltenen bir mânâ taşır. Türk milleti bu mânâyı red edecek hak duygusundan ve ecdat saygısından mahrum değildir.

Tarihin ve binlerce Türk'ün kanının çizdiği kader keyfi bir kararla ebediyyen yok edilemez.

Ayasofya'yı Türk mertçe vuruşarak Bizans'tan almıştı. Şimdi o dolambaçlı yollarla, Türk'ten alınıp Bizans'a verilmiş bulunuyor.

Hak yerini bulmalı ve Ayasofya tekrar cami haline getirilmelidir. Bütün Türk milleti bunu candan temenni etmektedir.

Sadece Müslümanların değil, Hıristiyanların ve Allah'a inanan bütün insanların da bunu istediklerinden eminiz. Zira bir ibadethane, içinde Allah'ın anılması için inşa edilmiştir. Onu müze yapmak, gayesinden başka bir işe tahsis etmek en büyük haksızlıktır.

Hak, inşaallah, yerini bulacaktır.

I. Dünya Savaşı yıllarında her dönem kalabalık olan Ayasofya Meydanı'ndan Ayasfoya-i Kebîr Camii'nin görünüşü. Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Bizans'ı Hortlatmak İsteyenlere Karşı, Ayasofya Tekrar Cami Yapılmalıdır!..

"Bizans'ı Hortlatmak İsteyenlere Karşı, Ayasofya Tekrar Cami Yapılmalıdır", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 13.

“Ayasofya Camii'nin ibadete açılmayıp müze olarak kullanılması kanuna aykırıdır. “Mâbedler kiraya verilemez, ibadethane dışında hiçbir maksatla kullanılamaz”. Kanuna aykırı bir durumun devam ettirilmesi hükûmeti sorumlu kılar.

Ayasofya'yı müze olarak tutmakta ısrar, Yunan emperyalizmine hizmet etmekten başka bir şey değildir.

Doğu Roma İmparatorluğu tarihe karışmıştır, ölmüştür, vârisi de yoktur. Rumlar ve Yunanlılar sahte verâset ilâmı iddiasındadır.

Ayasofya Camii'nin ibadete açılmayıp müze olarak kullanılması kanuna aykırıdır. Zira 6570 numaralı kanunda “Mâbedler kiraya verilemez, ibadethane dışında hiçbir maksatla kullanılamaz” denilmektedir. Kanuna aykırı bir durumun devam ettirilmesi hükûmeti sorumlu kılar.

*

Devletin başındakiler, “Ayasofya Camii tekrar ibadete açılamayacaktır” diyemiyorlar, çünkü bu kanuna karşı olmaktır. “Açılacaktır” da diyemiyorlar ve böylece dâva hükûmetçe askıda bırakılıyor.

*

Ayasofya dâvası Büyük Millet Meclisi teşkilâtı içinde ele alınmıştır; Karma Dilekçe Komisyonu bir karara varmak için bazı dairelerin mütalâalarını sormuştur.

Bu arada Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Büyük Millet Meclisi Dilekçe Karma Komisyonu'na verdiği cevap bize ışık tutmaktadır. 12 Mayıs 1965 tarih ve 7044-12 numaralı olan bu cevapta şöyle denilmektedir.

"Fatih vakfiyesi orijinalinin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nde bulunduğu,

"İstanbul'un fethinden sonra Galata, Küçükayasofya ve Ayasofya kiliselerinin bütün Müslümanların ibadetlerine tahsis edildikleri,

"Ayasofya Camii'nin 24 Kasım 1934 tarih ve 2/1598 sayılı kararname ile müze olarak kullanılmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı'na tahsisi uygun görülmüş olduğu,

"Menşei vakıf olan bütün eski eser ve âbidelerin tamir ve restore işleri genel müdürlüğümüzce vazife olarak yürütüldüğü halde Ayasofya'nın etrafının açılması, tamir ve muhafaza masraflarının Millî Eğitim Bakanlığı'nca ödendiği anlaşılmıştır.

"Genel Müdürlüğümüzce 31 seneden beri fiilen alâkası keşilmiş bulunan Ayasofya'nın müze olarak kullanılmasından sarfı nazar edilmesi ve cami olarak tekrar hizmete girmesi şıklarında, sözü edilen Bakanlıkla Diyanet İşleri Reisliğinin mütalâalarının alınması icabedeceği kanaatinde bulunduğumuz saygı ile arzolunur."

Rumlar Ayasofya Camii ile pek yakından ilgilenirler ve bu muhteşem mâbe-

Ayasofya'yı müze olarak tutmakta ısrar Yunan emperyalizmine hizmet etmekten başka bir şey değildir

DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU TARİHE KARIŞMIŞTIR, ÖLMÜŞTÜR, VÂRİSİ DE YOKTUR. RUMLAR VE YUNANLILAR SAHTE VERÂSET İLÂMI İDDİASINDADIR.

Ayasofya Camiinin ibadete açılmayıp müze olarak kullanılması kanuna aykırıdır. Zira 6570 numaralı kanunda «Mâbedler kiraya verilemez, ibadethane dışında hiçbir maksatla kullanılamaz» denilmektedir. Kanuna aykırı bir durumun devam ettirilmesi hükûmeti sorumlu kılar.

★

Devletin başındakiler: «Ayasofya Camii tekrar ibadete açılamıyacaktır» diyemiyorlar, çünkü bu kanuna karşı olmaktır. «Açılacaktır» da diyemiyorlar ve böylece dâva hükûmetçe askıda bırakılıyor.

★

Ayasofya dâvası Büyük Millet Meclisi teşkilâtı içinde ele alınmıştır; Karma Dilekçe Komisyonu bir karara varmak için bazı dairelerin mütalâalarını sormuştur.

Bu arada Vakıflar Genel Müdürlüğünün Büyük Millet Meclisi Dilekçe Karma Komisyonuna verdiği cevap bize ışık tutmaktadır. 12 Mayıs 1965 tarih ve 7044-12 numaralı olan bu cevapta şöyle denilmektedir.

«Fatih vakfiyesi orijinalının Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünde bulunduğu,

«İstanbulun fethinden sonra Galata, Küçükayasofya ve Ayasofya kiliselerinin bütün Müslümanların ibadetlerine tahsis edildikleri,

«Ayasofya Camiinin 24 Kasım 1934 tarih ve 2/1589 sayılı kararname ile, müze olarak kullanılmak üzere Millî Eğitim Bakanlığına tahsisi uygun görülmüş olduğu

«Menşei vakıf olan bütün eski eser ve âbidelerin tamir ve restore işleri genel müdürlüğümüzce vazife olarak yürütüldüğü halde Ayasofyanın etrafının açılması, tamir ve muhafaza masraflarının Millî Eğitim Bakanlığınca ödendiği anlaşılmıştır.

«Genel Müdürlüğümüzce 31 senedenberi fiilen alâkası kesilmiş bulunan Ayasofya'nın müze olarak kullanılmasından sarfınazar edilmesi ve cami olarak tekrar hizmete girmesi şıklarında, sözü edilen Bakanlıkla Diyanet İşleri Reisliğinin mütalâalarının alınması icabedeceği kanaatinde bulunduğumuz saygı ile arzolunur.»

Rumlar Ayasofya Camii ile pek yakından ilgilenirler, bu muhteşem mâbedi benimserler, bunu «Megalo İdea»nın, yani büyük gayenin Bizans İmparatorluğunu hortlatmanın timsali sayarlar.

Bu emperyalizmin şimdiki adı «Helen Emperyalizmi» dir; ellerinden gelse bütün dünyaya sahip olmak, bütün dünyada Rumdan ve Yunanlıdan başka kimsenin kalmamasını isterler, kalsa bile bütün insanların Rumlara ve Yunanlılara köle olmalarını arzu ederler.

Yunan veya Helen emperyalizminin ilk gayesi Doğu Trakyayı, İstanbulu, Sakaryanın ağzından Antalyaya doğru çizilecek bir çizginin batısında kalan Anadoluyu Türklerden almak, Yunanistana bağlamaktır.

Ayasofyayı bir kilise yapmak Rumlar için bu gayeye ulaşmaktır.

★

Ayasofya Camiinin 1934 Kasım ayında bir kararname ile İslâm ibadetine kapatılmasından ve güya Bizans müzesi yapılmasından sevinenler yalnız Rumlar Yunanlılardı. Kaldı ki buraya şimdi müze de denilemez, zira içinde hiçbir eski eser yoktur, bomboş duruyor, ancak İslâm mâbedlerine mahsus hasırlar, seccadeler ve kilimler kaldırılmış, duvarlardaki veya kubbelerdeki bazı resimler meydana çıkarılmıştır. Bu resimlerden biri İmparatoriçe Zoe'ye aittir ve bu kadın bilhassa ahlâksızlığı ile meşhurdur, bir mâbedde adının anılması bile caiz değildir. Oraya âyık olan eserler ancak Allah ve Muhammed ile ilk altı halifenin isimleri; yazılı büyük ve muhteşem levhalardır. Onları da çıkarmak istemişler.

Belki İslâm eserleri müzesine koyacaklardı, fakat kapılara sığmamış. Bir aralık parçalamayı teklif edenler olmuş ama, bereket versin ki cinayetin bu kadar büyüğüne cesaret edememişler.

Doğu Roma İmparatorluğu tarihe karışmıştır, ölmüştür vârisi de yoktur. Rumlar ve Yunanlılar sahte veraset ilâmı iddiasındadırlar. .

AZETESİ FETİH VE AYASOFYA İLAVESİ — SAYFA: 13

di benimserler, bunu "Megalo İdea"nın, yani büyük gayenin Bizans İmparatorluğu'nu hortlatmasının timsali sayarlar.

Bu emperyalizmin şimdiki adı "Helen Emperyalizmi"dir. Ellerinden gelse bütün dünyaya sahip olmak, bütün dünyada Rumdan ve Yunanlıdan başka kimsenin kalmamasını isterler, kalsa bile bütün insanların Rumlara ve Yunanlılara köle olmalarını arzu ederler.

Yunan veya Helen emperyalizminin ilk gayesi Doğu Trakya'yı, İstanbul'u, Sakarya'nın ağzından Antalya'ya doğru çizilecek bir çizginin batısında kalan Anadolu'yu Türklerden almak, Yunanistan'a bağlamaktır.

Ayasofya'yı bir kilise yapmak, Rumlar için bu gayeye ulaşmaktır.

*

Ayasofya Camii'nin 1934 Kasım ayında bir kararname ile İslâm ibadetine kapatılmasından ve güya Bizans müzesi yapılmasından sevinenler yalnız Rumlar Yunanlılardı. Kaldı ki buraya şimdi müze de denilemez, zira içinde hiçbir eski eser yoktur, bomboş duruyor. Ancak İslâm mâbedlerine mahsus halılar, seccadeler ve kilimler kaldırılmış, duvarlardaki veya kubbelerdeki bazı resimler meydana çıkarılmıştır. Bu resimlerden biri İmparatoriçe Zoe'ye aittir ve bu kadın bilhassa ahlâksızlığı ile meşhurdur, bir mâbedde adının anılması caiz değildir. Oraya lâyık olan eserler ancak Allah ve Muhammed ile ilk altı halifenin isimleri yazılı büyük ve muhteşem levhalardır. Onları da çıkarmak istemişler. Belki İslâm Eserleri Müzesine koyacaklardı, fakat kapılara sığmamış. Bir aralık parçalamayı teklif edenler olmuş ama, bereket versin ki cinayetin bu kadar büyüğüne cesaret edememişler.

Doğu Roma İmparatorluğu tarihe karışmıştır, ölmüştür vârisi de yoktur. Rumlar ve Yunanlılar sahte veraset ilâmı iddiasındadırlar.

Ayasofya Niçin Açılmalıdır?

"Ayasofya Niçin Açılmalıdır?", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 14.

“Ayasofya, İstanbul’da ilk camimizdir. İçinde 500 yıla yakın bir zaman müslüman Türkler ibadet etmişlerdir. Tekrar açılması tarihî bir günü yaşatmak bakımından elzemdir.

Ayasofya’nın cami olarak ibadete açılmasını şu müsbet delillere dayanarak talep ediyoruz:

1. Ayasofya, İstanbul’da ilk camimizdir. İçinde 500 yıla yakın bir zaman müslüman Türkler ibadet etmişlerdir. Tekrar açılması tarihî bir günü yaşatmak bakımından elzemdir.

2. Fatih Ayasofya’ya kıymet takdir ettirerek şahsî servetinden bedelini ödemiş ve vakfetmiştir. Vakıfnamenin kaydı Vakıflar İdaresi’ndedir. Suretleri müzelerimizdedir.

3. Ayasofya’yı her ne kadar Bizanslılar inşâ etmişse de, bugüne kadar ayakta kalabilmesi Osmanlı Türklerinin himmet ve tâmirleriyle mümkün olmuştur. Yoksa çoktan çökmüş olurdu. Caminin dört minâresi, etrafındaki istinad duvarları hep Türk yapısıdır.

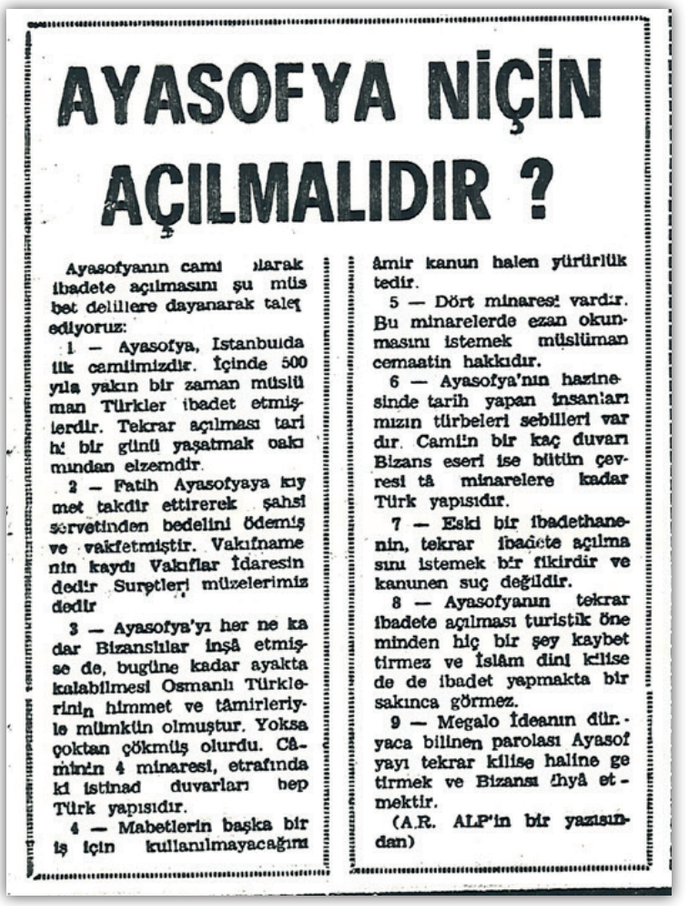
4. Mabetlerin başka bir iş için kullanılmayacağını âmir kanun halen yürürlüktedir.

5. Dört minâresi vardır. Bu minârelerde ezan okunmasını istemek müslüman cemaatin hakkıdır.

6. Ayasofya’nın haziresinde tarih yapan insanlarımızın türbeleri, sebilleri vardır. Camiin birkaç duvarı Bizans eseri ise bütün çevresi tâ minârelere kadar Türk yapısıdır.

7. Eski bir ibadethanenin, tekrar ibadete açılmasını istemek bir fikirdir ve kanunen suç değildir.

8. Ayasofya’nın tekrar ibadete açılması turistik

AYASOFYA NİÇİN AÇILMALIDIR ?

Ayasofyanın camı olarak ibadete açılmasını şu müs bet delillere dayanarak talep ediyoruz:

1 — Ayasofya, Istanbulda ilk camiimizdir. İçinde 500 yıla yakın bir zaman müslü man Türkler ibadet etmişlerdir. Tekrar açılması tari hi bir günü yaşatmak oldu mundan ileridir.

2 — Fatih Ayasofyaya kıy met takdir ettirerek şahsi servetinden bedelini ödemiş ve vakfetmiştir. Vakıfname nin kaydı Vakıflar İdaresin dedir Suretleri müzelerimiz dedir

3 — Ayasofya'yı her ne ka dar Bizanslılar inşâ etmişse de, bugüne kadar ayakta kalabilmesi Osmanlı Türklerinin himmet ve tâmirleriyle mümkün olmuştur. Yoksa çoktan çökmüş olurdu. Câminin 4 minaresi, etrafında ki istinad duvarları hep Türk yapısıdır.

4 — Mabetlerin başka bir iş için kullanılmayacağını âmir kanun halen yürürlük tedir.

5 — Dört minaresi vardır. Bu minarelerde ezan okunmasını istemek müslüman cemaatin hakkıdır.

6 — Ayasofya'nın hazinesinde tarih yapan insanları mızın türbeleri sebilleri var dır. Camiin bir kaç duvarı Bizans eseri ise bütün çevresi tâ minarelere kadar Türk yapısıdır.

7 — Eski bir ibadethanenin, tekrar ibadete açılmasını istemek bir fikirdir ve kanunen suç değildir.

8 — Ayasofyanın tekrar ibadete açılması turistik önemden hiç bir şey kaybettirmez ve İslâm dini kilisede de ibadet yapmakta bir sakınca görmez.

9 — Megalo İdeanın dünyaca bilinen parolası Ayasofyayı tekrar kilise haline getirmek ve Bizansı ihyâ etmektir.

(A.R. ALP'in bir yazısından)

öneminden hiçbir şey kaybettirmez ve İslâm dini kilisede de ibadet yapmakta bir sakınca görmez.

9. Megalo İdea'nın dünyaca parolası Ayasofya'yı tekrar kilise haline getirmek ve Bizans'ı ihya etmektir.

Sultan Vahdettin Zamanında, Ayasofya'da Bir Mevlid

Pietro Quaroni

Pietro Quaroni, "Sultan Vahdettin Zamanında, Ayasofya'da Bir Mevlid", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 14.

> **Binlerce kandilden ruha sükûn veren tatlı bir ışık dökülüyordu. Kur'ân âyetlerinin beyaz harfleri boşluklarda yayılarak, daha da büyüyerek alacakaranlık içinde gözü alıyordu.**

Millî Mücadelede Türk Ordusunun İzmir'i istirdadı (geri alması) üzerine, Sultan Vahidüddin Ayasofya'da bir mevlit okutmuştu. Bu dinî merasimi, zamanın İtalya Sefiri Pietro Quaroni de takip etmiş ve bilâhare, "Croquis d'Ambassade" adıyla neşrettiği hâtıra kitabına dercetmiştir. Aşağıdaki satırlarda, Ayasofya'daki bu tarihî merasimi, o günün heyecanını duyarak okuyacaksınız.

Türk ordusu, bir semti alevler içinde yanan İzmir'e girmişti. Yunanistan'la yapılan harp artık sona ermişti. Birden koca şehri umumî bir hayret sardı.

Sultan'ın Ayasofya'da Türk kuvvetlerinin zaferini tes'id için, teberrüken mevlûd okutacağı duyulmuştu.

Bu, cidden düşündürücü bir haberdi. Zira Ankara Hükûmeti Sultan hakkındaki fikrini, ona karşı neler tasmim ettiğini artık gizlememekte idi. Ve Sultan, kendisini de devirecek olan kuvveti zafere ulaştırdığından ötürü Cenab-ı Hakka hamd edilmesini istiyordu.

Tabiî bu dinî merasim, bu ibadet yalnız Müslümanlara mahsustu. Fakat Ayasofya'yı dolduracak mü'minlerin saflarına karışmak için öyle büyük bir arzu ve meraka tutulmuştum ki, büyük camie gitmekten kendimi alamadım.

Sultan Vahdettin zamanında

MİLLİ MÜCADELEDE TÜRK ORDUSUNUN İZMİR'İ İSTİRBİR MEVLİD OKUTMUŞTU. BU DİNÎ MERÂSİMİ, ZAMANIN İTALYA SEFİRİ PİETRO QUARONİ DA TAKİP ETMİŞ VE BİLÂHARE, «CROQUİS' D'AMBASSADE» ADIYLA NEŞRETTİĞİ HATIRA KİTABINA DERCETMİŞTİR. AŞAĞIDAKİ DADI ÜZERİNE. SULTAN VAHİDÜDDİN AYASOFYA'DA SATIRLARDA, AYASOFYA'DAKİ BU TARİHİ MERÂSİMİ, O GÜNÜN HEYECANINI DUYARAK OKUYACAKSINIZ.

YAZAN : PİETRO QUARONİ

Ayasofyada Bir Mevlid

Türk ordusu, bir semti alevler içinde yanan İzmire girmişti. Yunanistanla yapılan harp artık sona ermişti... Birden koca şehri umumi bir hayret sardı.

Sultanın Ayasofya'da Türk kuvvetlerinin zaferini tes'id için, teberrüken mevlûd okutacağı duyulmuştu.

Bu, cidden düşündürücü bir haberdi. Zira an kara Hükûmeti Sultan hakkındaki fikrini, ona karşı neler tasmim ettiğini artık gizlememekte idi. Ve Sultan, kendisini de devirecek olan kuvveti zafere ulaştırdığından ötürü Cenab-ı Hakka hamd edilmesini istiyordu.

Tabii bu dinî merasim, bu ibadet yalnız Müslümanlara mahsustu. Fakat Ayasofya'yı dolduracak mü'minlerin saflarına karışmak için öyle büyük bir arzu ve meraka tutulmuştum ki, bü yük câmie gitmekten kendimi alamadım.

O devirde İslâmın ibadet şekillerini oldukça iyi kavramıştım, bilirdim. Dış görünüş bakımından bu ibâdet hiç de güç yapılır şey değildi. Kolaylıkla taklid edebilirdim... Önce başa giyilecek şeyi iyi seçmeliydim. Fes giymek tehlikeli olabilirdi. Biri Türkçe bir şey sorsa şivem bana ihanet edebilirdi. Ama Rusya Müslümanlarının giydikleri ve renkli işlemelerle süslü tak kelerden birini başıma geçirirsem tehlike azalabilirdi. Kafkaslarda vazife görmüş olduğum için ora Türklerinin şivelerini iyi biliyordum.

O yıllarda, Rusyada çarlığın devrilişinden sonra kurulmuş müstakil Türk devletlerini kızıllar birer ikişer yok etmiş oldukları için, bütün o talihsiz memleketlerden İstanbula bir çok insan göç etmiş bulunuyordu. Nitekim o gece Ayasofyayı dolduranlar arasında bunlardan bir çoğunu gördüm.

Büyük câmiye vardığım zaman hava kararmış, gece olmuştu. Ayasofya mü'minlerle dolup taşmakta idi. Büyük iç kapıdan girince hemen loş bir yer seçip bir halı üzerine bağdaş kurdum.

Bence Ayasofya'nın içi insan elinin meydana getirebildiği şeylerin en güzellerinden biridir. Yılların cilâ vurduğu o kibar renkli sütunların birbirini kovalayışı ve mermerlerin her birinin bir başka türlü göz alışı hiç unutulabilir mi?

O an'a kadar Ayasofya gecelerini bilmiyordum. Büyük câmiyi geceleyin hiç ziyaret etmemiştim.

Binlerce kandilden ruha sükûn veren tatlı bir ışık dökülüyordu. Kur'an âyetlerinin beyaz harfleri boşluklarda yayılarak daha da büyüyerek alacakaranlık içinde gözü alıyordu. Şurada burada mozayiklerin altın parıltıları esrarengiz kıvılcımlar saçıyordu. O dev kubbe şimdi daha büyük ve âzemetli âdeta sonsuz bir hal alıyordu.

Taa dibden, çok uzaktan, ahenkli ve iyi duyulan sesler geliyordu. Mollalar, hâfızlar sıra ile Kur'an okuyorlardı.

Mihrabın yanında, bu mü'minler kalabalığının önünde O, tek başına duruyordu. Başında gri bir kalpak vardı. İçine kırmızı çuha kaplanmış mavimtrak paltosunun yakaları comertçe açılmıştı.

O.. Majeste Altıncı Mehmet... Osmanlıların İmparatoru, mü'minler emiri, zillullah-ı fil Arz krallar karlı, sultanlar sultanı, âlemdeki hüsrevlere taçlar dağıtan ve daha nice unvanların sahibi Sultan...

Cemaat halinde edâ edilen bir İslâmi ibâdet, yâni namaz kadar ihtişâmlı bir manzara olamaz. Bütün mü'minler hep beraber secdeye varıp alınlarını yere değdirdikleri anda kumsala gelip parçalanan dalgaların gürültüsü gibi bir ses yükselir...

Bu gece loşluk, ve dinî olduğu kadar da vatanperverâne olan heyecan, mevlûd'un ruhâni ululuğunu bir kat daha artırıyordu.

Ulemâdan bir zat mihrapta bir kaç basamak yükseldi. Ben uzaktan onun ancak ak sakalını ve kocaman beyaz sarığını görebiliyordum. Arapçanın bazan peltek, bazen sert sada verişini Türk dilinin kıvrak ahengi takib ediyordu.

Kulaklarım arasıra bir kelimeyi farkedebiliyordu... Ama etrafımı saran halkın ne derece kendinden geçmiş ve alevlenmiş bir halde olduğunu hissediyordum. Ve hutbe biter bitmez bu halktan korkunç bir haykırış yükseldi.

«— Kahrolsun gâvurlar!» (*)

Ve şu anda kendimi bilhassa yalnız ve daha da fazla gâvur bulan ben itiraf ederim, hiç utanmadan itiraf ederim ki ben de, tıpkı onlar gibi gırtlağım yırtıla yırtıla haykırdım:

«— Kahrolsun gâvurlar!»

Namaz, mevlût, âyin ve dua bitince sert bir kumanda duyuldu. Birdenbire beliren iki dizi jandarma halkı güçlükle ayırdı, dar bir yol açtı Majeste Sultan Ayasofya'dan ayrılıyordu.

Yanımdan geçerken dikkat ettim:

Başını biraz sağına eğmiş, gözlerini hafifçe yummuş, dua okur gibi bir hali vardı. Dirsekleri hâlâ bükülmüş, avuçları hala kubbeye doğru açıktı.

Yüzü çok sararmıştı:

Üzgün mahzûn ve dalgındı:

İstanbul hâlâ - işgal altındaydı...

(*) Kitabın aslında aynen Türkçedir.

O devirde İslâm'ın ibadet şekillerini oldukça iyi kavramıştım, bilirdim. Dış görünüş bakımından bu ibâdet hiç de güç yapılır şey değildi. Kolaylıkla taklid edebilirdim. Önce başa giyilecek şeyi iyi seçmeliydim. Fes giymek tehlikeli olabilirdi. Biri Türkçe bir şey sorsa şivem bana ihanet edebilirdi. Ama Rusya Müslümanlarının giydikleri ve renkli işlemelerle süslü takkelerden birini başıma geçirirsem tehlike azalabilirdi. Kafkaslarda vazife görmüş olduğum için ora Türklerinin şivelerini iyi biliyordum.

O yıllarda, Rusya'da çarlığın devrilişinden sonra kurulmuş müstakil Türk devletlerini kızıllar birer ikişer yok etmiş oldukları için, bütün o talihsiz memleketlerden İstanbul'a bir çok insan göç etmiş bulunuyordu. Nitekim o gece Ayasofya'yı dolduranlar arasında bunlardan bir çoğunu gördüm.

Büyük camiye vardığım zaman hava kararmış, gece olmuştu. Ayasofya mü'minlerle dolup taşmakta idi. Büyük iç kapıdan girince hemen loş bir yer seçip bir halı üzerine bağdaş kurdum.

Bence Ayasofya'nın içi insan elinin meydana getirebildiği şeylerin en güzellerinden biridir. Yılların cila vurduğu o kibar renkli sütunların birbirini kovalayışı ve mermerlerin her birinin bir başka türlü göz alışı hiç unutulabilir mi?

O an'a kadar Ayasofya gecelerini bilmiyordum. Büyük camiyi geceleyin hiç ziyaret etmemiştim.

Binlerce kandilden ruha sükûn veren tatlı bir ışık dökülüyordu. Kur'ân âyetlerinin beyaz harfleri boşluklarda yayılarak, daha da büyüyerek alacakaranlık içinde gözü alıyordu. Şurada burada mozayiklerin altın parıltıları esrarengiz kıvılcımlar saçıyordu. O dev kubbe şimdi daha büyük ve azametli, âdeta sonsuz bir hal alıyordu.

Ta dipten, çok uzaktan, âhenkli ve iyi duyulan sesler geliyordu. Mollalar, hafızlar sıra ile Kur'ân okuyorlardı.

Mihrabın yanında, bu mü'minler kalabalığının önünde o, tek başına duruyordu. Başında gri bir kalpak vardı. İçine kırmızı çuha kaplanmış mavimtrak paltosunun yakaları cömertçe açılmıştı.

O... Majeste Altıncı Mehmet... Osmanlıların İmparatoru, mü'minler emiri, zillullah-ı fi'l-arz, krallar kralı, sultanlar sultanı, âlemdeki hüsrevlere taçlar dağıtan ve daha nice unvanların sahibi Sultan...

Cemaat halinde eda edilen bir İslâmî ibadet, yani namaz kadar ihtişamlı bir manzara olamaz. Bütün mü'minler hep beraber secdeye varıp alınlarını yere değdirdikleri anda kumsala gelip parçalanan dalgaların gürültüsü gibi bir ses yükselir.

Bu gece loşluk ve dinî olduğu kadar da vatanperverâne olan heyecan, mevlûd'un ruhâni ululuğunu bir kat daha artırıyordu.

Ulemâdan bir zat mihrapta birkaç basamak yükseldi. Ben uzaktan onun ancak ak sakalını ve kocaman beyaz sarığını görebiliyordum. Arap-

ça'nın bazan peltek, bazen sert sada verişini Türk dilinin kıvrak ahengi takip ediyordu.

Kulaklarım arasıra bir kelimeyi farkedebiliyordu. Ama etrafımı saran halkın ne derece kendinden geçmiş ve alevlenmiş bir halde olduğunu hissediyordum. Ve hutbe biter bitmez bu halktan korkunç bir haykırış yükseldi.

"Kahrolsun gâvurlar!"[1]

Namaz, mevlût, âyin ve dua bitince sert bir kumanda duyuldu. Birdenbire beliren iki dizi jandarma halkı güçlükle ayırdı, dar bir yol açtı, Majeste Sultan Ayasofya'dan ayrılıyordu.

Yanımdan geçerken dikkat ettim:

Başını biraz sağına eğmiş, gözlerini hafifçe yummuş, dua okur gibi bir hâli vardı. Dirsekleri hâlâ bükülmüş, avuçları hâlâ kubbeye doğru açıktı.

Yüzü çok sararmıştı:

Üzgün, mahzûn ve dalgındı.

İstanbul hâlâ işgal altındaydı.

1 Kitabın aslında aynen Türkçe'dir.

Ayasofya'yı Müze Yapmak Eski ve Yeni Hukukumuza Aykırı Kanunsuz Bir Tasarruftur

Osman Tüfekçi

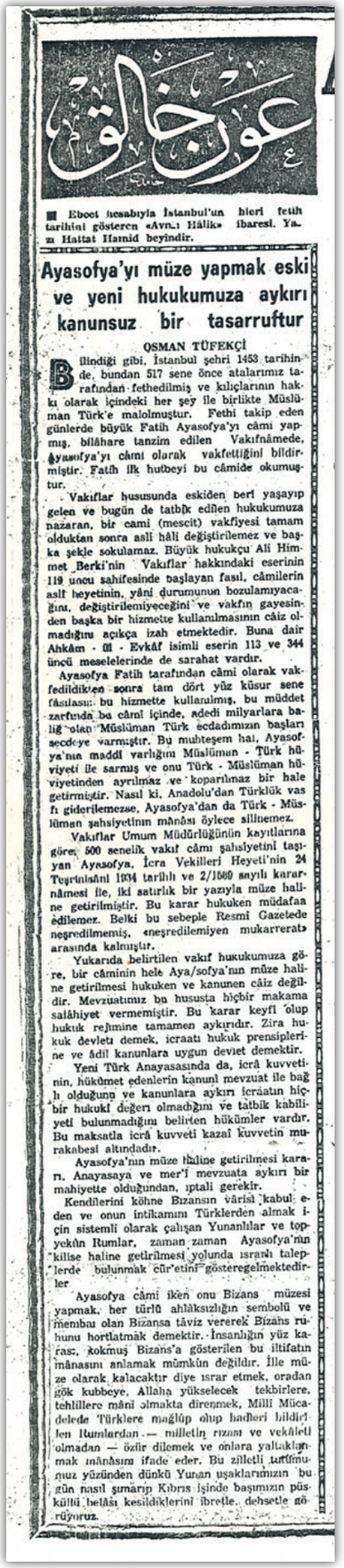
Osman Tüfekçi, "Ayasofya'yı Müze Yapmak Eski ve Yeni Hukukumuza Aykırı Kanunsuz Bir Tasarruftur", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 15.

"Vakıflar hususunda eskiden beri yaşayıp gelen ve bugün de tatbik edilen hukukumuza nazaran, bir cami (mescit) vakfiyesi tamam olduktan sonra aslî hâli değiştirilemez ve başka şekle sokulamaz.

Bilindiği gibi, İstanbul şehri 1453 tarihinde, bundan 517 sene önce atalarımız tarafından fethedilmiş ve kılıçlarının hakkı olarak içindeki her şey ile birlikte Müslüman Türk'e malolmuştur. Fethi takip eden günlerde büyük Fatih Ayasofya'yı cami yapmış, bilâhare tanzim edilen Vakıfnâmede, Ayasofya'yı cami olarak vakfettiğini bildirmiştir. Fatih ilk hutbeyi bu camide okumuştur.

Vakıflar hususunda eskiden beri yaşayıp gelen ve bugün de tatbik edilen hukukumuza nazaran, bir cami (mescit) vakfiyesi tamam olduktan sonra aslî hâli değiştirilemez ve başka şekle sokulamaz. Büyük hukukçu Ali Himmet Berki'nin vakıflar hakkındaki eserinin 119'uncu sahifesinde başlayan fasıl, camilerin asli heyetinin, yani durumunun bozulamayacağını, değiştirilemeyeceğini ve vakfın gayesinden başka bir hizmette kullanılmasının caiz olmadığını açıkça izah etmektedir. Buna dair *Ahkâmü'l-Evkâf* isimli eserin 113 ve 344'üncü meselelerinde de sarahat vardır.

Ayasofya Fatih tarafından cami olarak vakfedildikten sonra tam dört yüz küsur sene fasılasız bu hizmette kullanılmış, bu müddet zarfında bu cami içinde, adedi milyarlara baliğ olan Müslüman Türk ecdadımızın başları secdeye varmıştır. Bu muhteşem hal, Ayasofya'nın maddî varlığını Müslüman-Türk hüviyetinden ayrılmaz ve koparılmaz bir hale getirmiştir. Nasıl ki, Anadolu'dan Türklük vasfı giderilemezse, Ayasofya'dan da Türk-Müslüman şahsiyetinin mânâsı öylece silinemez.

عون خالق

■ Ebced hesabıyla İstanbul'un hicri fetih tarihini gösteren «Avn-ı Hâlik» ibaresi. Yazı Hattat Hamid beyindir.

Ayasofya'yı müze yapmak eski ve yeni hukukumuza aykırı kanunsuz bir tasarruftur

OSMAN TÜFEKÇİ

Bilindiği gibi, İstanbul şehri 1453 tarihinde, bundan 517 sene önce atalarımız tarafından fethedilmiş ve kılıçlarının hakkı olarak içindeki her şey ile birlikte Müslüman Türk'e malolmuştur. Fethi takip eden günlerde büyük Fatih Ayasofya'yı câmi yapmış, bilâhare tanzim edilen Vakıfnâmede, Ayasofya'yı câmi olarak vakfettiğini bildirmiştir. Fatih ilk hutbeyi bu câmide okumuştur.

Vakıflar hususunda eskiden beri yaşayıp gelen ve bugün de tatbik edilen hukukumuza nazaran, bir cami (mescit) vakfiyesi tamam olduktan sonra asli hâli değiştirilemez ve başka şekle sokulamaz. Büyük hukukçu Ali Himmet Berki'nin Vakıflar hakkındaki eserinin 119 uncu sahifesinde başlayan fasıl, câmilerin asli heyetinin, yâni durumunun bozulamıyacağını, değiştirilemiyeceğini ve vakfın gayesinden başka bir hizmette kullanılmasının câiz olmadığını açıkça izah etmektedir. Buna dair Ahkâm - ül - Evkâf isimli eserin 113 ve 344 üncü meselelerinde de sarahat vardır.

Ayasofya Fatih tarafından câmi olarak vakfedildikten sonra tam dört yüz küsur sene fâsılasız bu hizmette kullanılmış, bu müddet zarfında bu câmi içinde, adedi milyarlara baliğ olan Müslüman Türk ecdadımızın başları secdeye varmıştır. Bu muhteşem hatı, Ayasofya'nın maddi varlığını Müslüman - Türk hüviyeti ile sarmış ve onu Türk - Müslüman hüviyetinden ayrılmaz ve koparılmaz bir hale getirmiştir. Nasıl ki, Anadolu'dan Türklük vasfı giderilemezse, Ayasofya'dan da Türk - Müslüman şahsiyetinin manâsı öylece silinemez.

Vakıflar Umum Müdürlüğünün kayıtlarına göre, 500 senelik vakıf câmi şahsiyetini taşıyan Ayasofya, İcra Vekilleri Heyeti'nin 24 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2/1589 sayılı kararnâmesi ile, iki satırlık bir yazıyla müze haline getirilmiştir. Bu karar hukuken müdafaa edilemez. Belki bu sebeple Resmî Gazetede neşredilmemiş, «neşredilemiyen mukarrerat» arasında kalmıştır.

Yukarıda belirtilen vakıf hukukumuza göre, bir câminin hele Aya/sofya'nın müze haline getirilmesi hukuken ve kanunen câiz değildir. Mevzuatımız bu hususta hiçbir makama salâhiyet vermemiştir. Bu karar keyfî olup hukuk rejimine tamamen aykırıdır. Zira hukuk devleti demek, icraatı hukuk prensiplerine ve âdil kanunlara uygun devlet demektir.

Yeni Türk Anayasasında da, icrâ kuvvetinin, hükûmet edenlerin kanunî mevzuat ile bağlı olduğunu ve kanunlara aykırı icraatın hiçbir hukukî değeri olmadığını ve tatbik kabiliyeti bulunmadığını belirten hükümler vardır. Bu maksatla icrâ kuvveti kazaî kuvvetin murakabesi altındadır.

Ayasofya'nın müze haline getirilmesi kararı, Anayasaya ve mer'î mevzuata aykırı bir mahiyette olduğundan, iptali gerekir.

Kendilerini köhne Bizans'ın vârisi kabul eden ve onun intikamını Türklerden almak için sistemli olarak çalışan Yunanlılar ve topyekûn Rumlar, zaman zaman Ayasofya'nın kilise haline getirilmesi yolunda ısrarlı taleplerde bulunmak cür'etini gösteregelmektedirler

Ayasofya câmi iken onu Bizans müzesi yapmak, her türlü ahlâksızlığın sembolü ve menbaı olan Bizansa tâviz vererek Bizans ruhunu hortlatmak demektir. İnsanlığın yüz karası, kokmuş Bizans'a gösterilen bu iltifatın mânâsını anlamak mümkün değildir. İlle müze olarak kalacaktır diye ısrar etmek, oradan gök kubbeye, Allah'a yükselecek tekbirlere, tehlillere mâni olmakta direnmek, Millî Mücadelede Türklere mağlûp olup hadleri bildirilen Rumlardan – milletin rızası ve vekâleti olmadan– özür dilemek ve onlara yaltaklanmak mânâsını ifade eder. Bu zilletli tutumumuz yüzünden dünkü Yunan uşaklarımızın bugün nasıl şımarıp Kıbrıs işinde başımızın püsküllü belâsı kesildiklerini ibretle, dehşetle görüyoruz.

Ayasofya'da Kılınan İlk Cuma

Ahmed Muhtar Paşa

Ahmed Muhtar Paşa, "Ayasofya'da Kılınan İlk Cuma", *Fetih ve Ayasofya, Bugün Gazetesi İlavesi*, 29 Mayıs 1970, s. 15. (Ahmed Muhtar Paşa, *Feth-i Celil-i Kostantiniye*, s. 273.)

Fethi müteakip en mühim hâdise, Ayasofya'da ilk Cuma namazının kılınmasıdır.

Fethi müteakip en mühim hâdise, Ayasofya'da ilk Cuma namazının kılınmasıdır. Mimarlar ve işçiler geceyi gündüze katıp çalışarak Salı günü fetholunan şehrin en büyük kilisesinde Cuma'ya kadar lüzumlu tadilâtı yaptıktan sonra, Padişah, emîrleri, mücahitleri, gazileri ve büyük bir alay ve erkânla gelip içeri adımını atar atmaz, mabedin içinde ilâhî bir gulgule yükseldi, hâfızlar okumaya, müezzinler salâlara, ezanlara başladılar. Cemaat bir ağızdan tekbir alıyor ve kubbe aksisedalarla uğulduyordu. Nice dem bu lâhûtî âvaz sürüp gittikten sonra, müezzinler: "İnnAllahe ve melâiketihi..." âyetini okumaya başlayınca Akşemseddin Hazretleri, Sultan Mehmed Hân-ı Sâni Hazretlerinin koltuğuna girip tâzim ile müşârünileyh hazretlerini minbere çıkardı. Etrafa nur-i hidayet saçan seyf-i Muhammedî elinde parıl parıl parlıyordu. Hazret-i Fatih minberde yüksek ve mehib bir sesle "Elhamdülillâh, Elhamdülillâh..." diye hutbe okumaya başlayıp, Cenab-ı Mün'im ve Muhsin-i Hakiki'ye teveccüh ile şükür ve mahmedet eylediği zamanda idi ki, camide mevcut bütün gaziler, mücahidin-i dîn-i mübîn, bir acib inbisat, sürur ve zevk ile gaşyolmak derecelerine gelip feryad-ı şâdümanî ile gözlerinden sel gibi yaşlar dökmeye başladılar.

Hazret-i Fatih, kaide-i üslûb-ı hatîb üzre hutbeyi okuyup edâ ettikten sonra minberden inerek Akşemseddin Hazretlerini imamete geçirip, Cuma namazını ol vaktin icabatına göre mücahidin-i dîn-i mübin safları önünde ifâ eyledi.

Bugün Gazetesinin Müslüman Türk Milletine Armağanı

29 Mayıs 1970

FETİH VE AYASOFYA

Bugün'ün İlâvesidir Ayrıca parayla Satılmaz

لتفتحن القسطنطينية فلنعم الامير اميرها ولنعم الجيش ذلك الجيش

"İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden kumandan ne güzel bir kumandan ve onun ordusu ne güzel bir ordudur..." (Hadis-i şerif)

AYASOFYA'DA KILINAN İLK CUMA

İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye

GAZEL

Vur!... Pençe-i Alîdeki şemşîr aşkına
Gülbanki âsümânı tutan pîr aşkına

Ey leşker-i müfettihü'l - ebvâb, vur bugün
Feth-i mübînî zâmin o tebşîr aşkına

Vur deyr-i küfrün üstüne rekz-i hilâl içün
Gelmiş o şehsüvâr-ı cihangîr aşkına

Düşsün çelengi Rûm'un, eğilsün ser-i Firenk
Vur, Türk'ü gönderen Yed-i Takdîr aşkına

Son savletinle vur ki açılsın bu sûrlar
Fecr-i hücûm içideki Tekbîr aşkına

YAHYA KEMAL

Fethi müteakip en mühim hâdise, Ayasofya'da ilk Cuma namazının kılınmasıdır. Mimarlar ve işçiler geceyi gündüze katıp çalışarak Salı günü fetholunan şehrin en büyük kilisesinde Cuma'ya kadar lüzumlu tadilâtı yaptıktan sonra, Padişah, emîrleri, mücahitleri, gazileri ve büyük bir alay ve erkânla gelip içeri adımını atar atmaz, mabedin içinde ilâhî bir gulgule yükseldi, hâfızlar okumaya, müezzinler salâlara, ezanlara başladılar. Cemaat bir ağızdan tekbir alıyor ve kubbe aksisedalarla uğulduyordu. Nice dem bu lâhûtî âvaz sürüp gittikten sonra, müezzinler: «Âmenner Allahe ve melâiketihi...» âyetini yanık seslerle okumaya başlayınca, Ak Şemseddin hazretleri, Sultan Mehmed Hân-ı Sânî hazretlerinin koltuğuna girip tâzim ile müşârünileyh hazretlerini minbere çıkardı. Etrafa nur-i hidayet saçan seyf-i Muhammedî elinde parıl parıl parlıyordu. Hazreti Fâtih minberde yüksek ve mehib bir sesle ELHAMDÜLİLLÂH, ELHAMDÜLİLLÂH... diye hutbe okumaya başlayıp, Cenab-ı Mün'im ve Muhsin-i hakikiye teveccüh ile şükür ve mahmedet eylediği zamanda iid ki, câmide mevcut bütün gazileı, mücahid-i din-i mübin, bir acib inbisat, sürur ve zevk ile gaşyolmak derecelerine gelib feryad-ı şâdümanî ile gözlerinden sel gibi yaşlar dökmeğe başladılar.

Merkad-ı Fâtih'i ziyaret

Hazreti Fâtih, kaide-i üslûb-ı hatîb üzre hutbeyi okuyub edâ ettikten sonra minberden inerek Ak Şemseddin hazretlerini imamete geçirip, Cuma namazını ol vaktin icabatına göre mücahidin-i din-i mübin saflarının önünde ifâ eyledi (*).

(*) Ahmet Muhtar Paşa, Feth-i Celîl-i Kostantiniye, S. 273.

ANADOLU AJANSI

حسن رضي الله عنه
حسين رضي الله عنه

Ayasofya'nın Tarihi

M. Hâdi Altay*

M. Hâdi Altay, "Ayasofya'nın Tarihi", *Türkiye'de ve Dünyada Sabah*, 29 Mayıs 1975, ss. 8, 7.
*Ayasofya Müzesi Müdürü

"İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'yı son derece bakımsız ve harap bir halde bulan Fatih Sultan Mehmed bu kiliseyi camiye çevirterek hemen ele almış, ilk Cuma namazını burada kılmış, esaslı bir onarımla büyük bir takviye ile devamlılığını sağlamıştır.

Başlarken

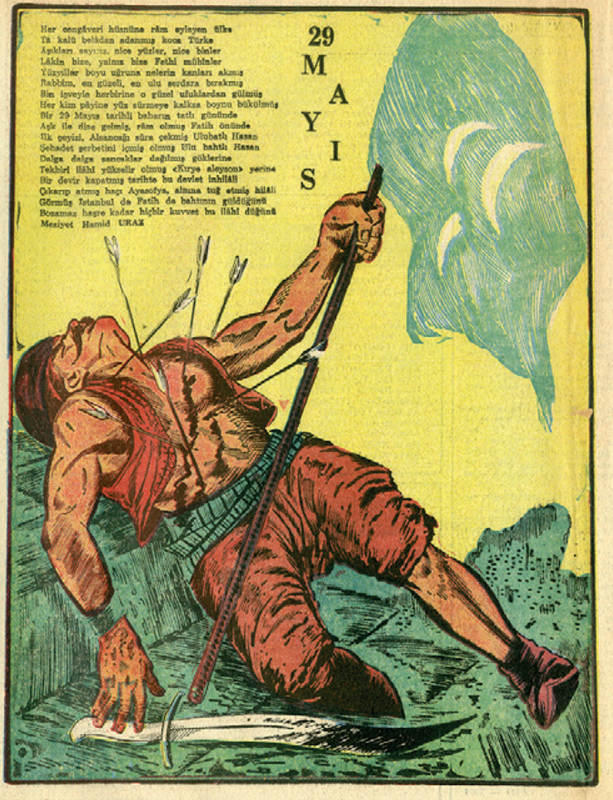
VI. yüzyıl yapısı olan bugünkü Ayasofya'nın yerinde IV. ve V. yüzyıllarda daha küçük ölçüde üzerleri ahşap çatı ile örtülü bazilika tipinde kiliseler bulunuyordu.

Bizans İmparatoru Jüstinianus, 23 Şubat 532'de "Hagia Sophia"yı yeniden yaptırmaya başladı. Hükümdar, kilisenin, Hazret-i Süleyman'ın Kudüs'te yaptırdığı muhteşem tapınaktan daha büyük ve daha süslü olması için büyük bir çaba gösteriyordu. İnşa görevi devrin en büyük mimarı Miletoslu İzidoros ile ünlü matematik bilgini Trallesli Anthemios'a verildi. Bin kalfa ile on bin kadar amelenin bu inşaatta görevlendirildiği söylenir. Bir yandan işçilerin yevmiyeleri günü gününe ödenerek işi bırakıp kaçmaları önlenirken bir yandan da daha çok iş çıkaran ekibe mükâfat verilerek rekabet çabasından yararlanılıyor, işin çabuklaştırılması sağlanıyordu. İnşaatta kullanılan işçi kitlelerinin büyüklüğü yanında imparatorun devamlı takip ve kontrolleri ile bu büyük yapı beş yıl, onbir ay ve yirmi gün gibi –bilhassa o devir için– çok kısa sayılabilecek bir zaman içinde tamamlanmıştır. Açılış töreni 27 Aralık 537'de yapıldı. İmparator zafer arabasından tapınağın atrium'unda indi. Tüm devlet erkânı onu takip ediyorlardı. Başta Patrik Menas olmak üzere Doğu Kilisesi ileri gelenleri tarafından karşılandı. Birlikte dış, sonra da iç nartheks'e geçildi. Asıl binaya girerlerken, teşrifat kuralları gereğince Hükümdar ve Patrik el

S Fetih - ÖZEL 29 MAYIS 1975 PERŞEMBE 8

Hüznünle senin ruh-u fezâ ağlayıp inler...

Her cengâveri hünrâna rahm eyleyen Allâh
Tâ kaltâ beldan adanmış koca Türke
Aşkları sayısız, nice yüzler, nice binler
Lâkin bize, yalnız bize Fethi mühimler
Yüzyıller boyu uğruna nelerin kanları akmış
Rabbim, en güzeli, en ulu serdara bırakmış
Bin isyeyle herbirine o güzel ufuklardan gülmüş
Her kim pâyine yüz sürmeye kalksa boynu bükülmüş
Bir 29 Mayıs tarihli baharın tatlı günüdür
Aşk ile dinç gelmiş, rahm olmuş Fatih önünde
Ilk geyisi, Ahanaplı süra çekmiş Ulubatlı Hasan
Şehadet şerbetini içmiş olmuş Ulu bahtlı Hasan
Dalga dalga sancaklar dağılmış göklerine
Tekbirî Hâkî yükselip olmuş «Kürye alayının» yerine
Bir deviz kapatmış tarihte bu devlet ihtilâli
Çıkarıp atmış hep Ayasofya, alnına tuğ etmiş hilâli
Görmüş İstanbul da Fatih da bahtının güldüğünü
Bonamas hepte kadar hiçbir kuvvet bu ilâhî düğünü
Meziyet Hamid URAZ

Ayasofya

Hülya mı acep!.. Yoksa ki kâbus mu bu rüyâ?..
Eyvah! o ne, zulmette mi kaldın Ayasofya?
Beşyüz sene tevhîd ile inledi zeminin;
Hüzünle senin ruh-u fezâ ağlayıp inler...
Tevhîde nazırane bakarken ulu sînen,
Hüzünle senin ruh-u fezâ ağlayıp inler....
Matemzede bir lahdi musanı esnâma bugün s.
Mâzi ki, senin ruh-u bazinene girdi...
Göz yaşları matemle döker kalb-i semâ rüy-i
Satvet dolu tarih, koca kubbende belirdi...
zeminler;
Sinen ki sezâiplerin esrarını saklar;
Hançerledi imanını kimler?.. AYASOFYA!..
Ey hatıka, Fatih sana, tarih sana ağlar...

M. KAYALAR

ilk cuma namazı Ayasofya'nın tarihi

M. Hâdi ALTAY
(AYASOFYA MÜZESİ MD.)

İSTANBUL'un fethini müteakip derhal camî hâline getirilmesi faaliyetine geçilen Ayasofya'da ilk Cuma namazı fetihten üç gün sonra: 521 yıl önce bugün (1 Haziran 1453) kılınmıştı. İstanbul'un genç fatihi Sultan Mehmet Han başta olmak üzere fetihin bütün vezir ve kumandanları, rahipler ve onbinlerce gazinin katıldıkları bu muhteşem Cuma namazını Fatih'in hocası Akşemseddin Hazretleri kıldırmıştı. Peygamberimizin doğumundan ön ce temel; atılan ve bir rivayete göre Kabe'sindeki harçla Resulullah'ın ülkücü bünyesinden Ayasofya, böylece Müslüman olmuştu. 482 senesi ibadete açık olan bu yüce cami, 1935'ten beri müze olarak kullanılmakta, namaz kılınaya izin verilmemektedir.

Akşemseddin Fatih'e fetih gününü bildirmişti

HZ. Peygamber bir hâdisinde İstanbul'un mutlaka fetholunacağını bildirkem; bu fethi yapacak olan kumandan ve askerlerini de övmüştü. Osmanlı Sultanları bu şerefi elde etmek için İstanbul'un fethini ön plâna almışlardı. Hele Fatih Hz. Peygamber'in övgüsüne muhatap olabilmek için durmadan çırpınıyor; geceleri gözüne uyku girmiyordu.

(Devamı 7. sayfada)

Fatih'in vefatında çanlar çalındı

FATİH Sultan Mehmet, Batıya birçok seferler yaptıktan sonra, 1481'de üç yüz bin kişilik büyük bir ordu ile Doğu'ya doğru büyük bir sefer için hareket etmişti. Büyük babası Yıldırım Bayezid Han'ın intikamını almak için Türkistan üzerine sefere çıktığı söylenmektedir. Hükümdar, ordusu ile Gebze'ye geldiği zaman âni olarak rahatsızlanmıştı. Hünkâr Çayırı denilen yer de ordugâh kuruldu. Burada günlerce, yattı. Fakat iyi olamadı. Nikris denilen hastalıktan, 3 Mayıs 1481 tarihinde vefat etti. Sad-

(Devamı 7. sayfada)

Başlarken

VI. yüzyıl yapısı olan bugünkü Ayasofya'nın yerinde IV. ve V. yüzyıllarda daha küçük ölçüde ibadet alanı çatı ile örtülü basilika tipinde Kiliseler bulunuyordu.

Bizans İmparatoru Justinianus (23 Şubat 532) de «Hagia Sophiasyı yeniden yaptırmağa başladı. Hükümdar, kilisenin, Hazreti Süleyman'ın Kudüs'te yaptırdığı muhteşem tapınaktan daha büyük ve daha süslü olması için büyük bir gayret gösteriyordu. İnşa görevi devrin en büyük mimarı Miletos'lu «Isidoros» ile ünlü matematik bilgini Trulles'li «Anthemiosa» verildi. Bin kalfa ile on bin kadar amelenin bu inşaatta görevlendirildiği söylenir. Bir yandan işçilerin yevmiyeleri günü gününe ödenirdi ki bir kaçının ölçüsünü bir yandan da daha çok iş çıkaran ekibe mükâfat verilerek rekabet çabalarının yaratılmış olduğu, işin çabuklaştırılması sağlanıyordu. İnşaatta kullanılan işçi kitlelerinin büyüklüğü yanında İmparatorun devamlı takip ve kontrolüne de bu büyük yapı beş yıl, sekiz ay ve yirmi gün gibi —bilhassa o devir için— çok kısa sayılabilecek bir zaman içinde tamamlanmıştır. Açılış töreni (27 Aralık 537) de yapıldı. İmparator zafer arabasından tapınağın atriumunda indi. Tüm devlet erkânı onu takip ediyordu. Başta Patrik Menas olmak üzere Doğu Kilisesi ileri gelenleri tarafından karşılandı. Birkaç ay, sonra da iç narthex'e geçildi. Ana binaya girerlerken, teşrifat kuralları gereğince Hükümdar ve Patrik el ele tutuşmuşladı. Abdül'e kadar bu ge-

Kilise'den camiye

İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'yı son derece ihmalkâr ve harap bir halde bulan «Fâtih Sultan Mehmet»in kiliseyi camiye çevirerek hemen ele almış, ilk Cuma namazını burada kılmış, bu arada tahtadan ufak bir minare yaptırmış, sonra bunu kaldırıp camiin güneybatı köşesindeki bugünkü tuğla minareyi yaptırmış, esaslı bir onarımla beraber dışındaki ikinci destek duvarını yaptırmış ve büyük bir tahsisle de devamlılığını sağlamıştır. Bu onarım ve ilâvelerde bina-

(Devamı 7. sayfada)

ele tutuşmuşlardı. Absid'e kadar bu şekilde yürümeleri gerekirken büyük bir heyecan ve gurura kapılan İmparator önce Allah'a şükretmiş, sonra da –Hazreti Süleyman'ın Kudüs'teki tapınağını hatırlayarak– "Ey Süleyman seni geçtim!" diye haykırmıştır. Ancak, bu gururlu İmparator daha sağlığında 553, 557 ve 559 yıllarındaki depremlerden binanın bir hayli zarara uğradığına ve kubbenin doğu kısmının yıkıldığına şahit olmuştu. Yapının mimarının yeğeni kubbeyi 6,25 metre yükselterek yeniden yapmıştır. Dokuz, on ve ondördüncü yüzyıllarda da yeni onarımlar geçirmiştir.

Kiliseden Camiye

İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'yı son derece bakımsız ve harap bir halde bulan Fatih Sultan Mehmed bu kiliseyi camiye çevirterek hemen ele almış, ilk Cuma namazını burada kılmış, bu arada tahtadan ufak bir minâre yaptırmış, sonra bunu kaldırtıp camiin güneybatı köşesindeki bugünkü tuğla minâreyi yaptırmış, esaslı bir onarımla birlikte doğudaki ikinci destek duvarını yaptırmış ve büyük bir takviye ile devamlılığını sağlamıştır. Bu onarım ve ilavelerde binanın esas yapısı olduğu gibi korunmuş; hatta insan figürlü mozaiklere dokunulmamış. Daha sonra, Kanunî Süleyman zamanında sıva ile örtülen bu figüratif mozaikler yapı müze haline getirilince tekrar ortaya çıkarılmıştır.

Türklerin, Ayasofya'ya girdikleri zaman, bina içine sığınmış bulunan Hıristiyan sivil halkı öldürdükleri ve Fatih'in içeriye atla girdiği gibi sonradan düşmanca bazı söylentiler ortaya atılmışsa da, Türk askerlerinin Ayasofya'ya girişini görenlerden hiçbiri, halkın öldürüldüğünden veya mabede karşı yapılmış herhangi en ufak bir hürmetsizlikten söz etmedikleri gibi, büyük Fatih'in buraya yaya olarak girdiği de bir gerçektir.

Sultan II. Bayezid zamanında (1481-1512) binayı bizzat gezerek Mimar Sinan'a tetkik ettirmiş, etrafını açtırmış, önemli bazı onarımlarını sağlamış ve ön yüzüne iki minâre yaptırmaya başlamış; ancak Sinan eseri bu minâreler Sultan III. Murad (1574-1595) zamanında tamamlanmıştır. Bu dört minâreden sonra yapı "Türklük ve Müslümanlık" hüviyetine bürünmüş ve estetik yönden daha cazip bir görünüş kazanmıştır. Sultan III. Murad, Fatih'in yaptırdığı mihrabı yeniletmiş, Türk taşçılık sanatının birer şaheseri olan minber ve mahfiller yaptırılmıştır. Orta Nef'e girişin iki yanındaki Hellenistik Çağ'a (M.Ö. 330-30) ait iki büyük mermer küp de onun zamanında Bergama'dan getirilmiştir.

Sultan III. Ahmed (1703-1730) ve II. Mahmud (1808-1839) zamanlarında, 1717 ve 1809 yıllarında iki onarım daha gören camiin saltanat devrindeki en önemli onarımı Sultan Abdülmecid (1839-1861) zamanında olmuştur. Büyük kubbe demir çemberlerle sağlamlaştırılmış, tehlikeli bir şekilde eğrilen sütunlar doğrultulmuş, mozaikler açılarak onarılmış, minber ve mahfiller restore edilmiş, sıvalar ve bazı kurşun kaplamalar yenilenmiş, eski Hünkâr Mahfili'ne bugünkü yeni şekli verilmiş ve yangına karşı tedbir olarak etrafındaki ahşap evler yıktırılmıştır.

Ayasofya'nın tarihi

M. Hâdi ALTAY
(AYASOFYA MÜZESİ MD.)

Başlarken

VI. yüzyıl yapısı olan bugünkü Ayasofya'nın yerinde IV. ve V. yüzyıllarda daha küçük ölçüde üzerleri ahşap çatı ile örtülü bazilika tipinde kiliseler bulunuyordu.

Bizans İmparatoru Justinianus (23 Şubat 532) de «Hagia Sophia»yı yeniden yaptırmağa başladı. Hükümdar, kilisenin, Hazreti Süleyman'ın Kudüs'te yaptırdığı muhteşem tapınaktan daha büyük ve daha süslü olması için büyük bir çaba gösteriyordu. İnşa görevi devrin en büyük mimarı Miletos'lu «izidoros» ile ünlü matematik bilgini Tralles'li «Anthemios»a verildi. Bin kalfa ile on bin kadar amelenin bu inşaatta görevlendirildiği söylenir. Bir yandan işçilerin yevmiyeleri günü gününe ödenerek işi bırakıp kaçmaları önlenirken bir yandan da daha çok iş çıkaran ekibe mükâfat verilerek rekabet çabasından yararlanılıyor, işin çabuklaştırılması sağlanıyordu. İnşaatta kullanılan işçi kitlelerinin büyüklüğü yanında imparatorun devamlı takip ve kontrolları ile bu büyük yapı beş yıl, onbir ay ve yirmi gün gibi —bilhassa o devir için— çok kısa sayılabilecek bir zaman içinde tamamlanmıştır. Açılış töreni (27 Aralık 537) de yapıldı. İmparator zafer arabasından tapınağın atrium'unda indi. Tüm devlet erkânı onu takip ediyorlardı. Başta Patrik Menas olmak üzere Doğu Kilisesi ileri gelenleri tarafından karşılandı. Birlikte dış, sonra da iç nartheks'e geçildi. Asıl binaya girerlerken, tesrifat kuralları gereğince Hükümdar ve Patrik el ele tutuşmuşladı. Absid'e kadar bu şekilde yürümeleri gerekirken büyük bir heyecan ve gurura kapılan İmparator önce Allah'a şükretmiş, sonra da —Hazreti Süleyman'ın Kudüs'teki tapınağını hatırlayarak— «Ey Süleyman seni geçtim» diye haykırmıştır. Ancak, bu gururlu İmparator daha sağlığında (553), (557) ve (559) yıllarındaki depremlerden binanın bir hayli zarara uğradığına ve kubbenin doğu kısmının yıkıldığına şahid olmuştu. Yapının mimarının yeğeni kubbeyi (6,25) m. yükseltmek yeniden yapmıştır. Dokuz, on ve ondördüncü yüzyıllarda da yeni onarımlar geçirmiştir.

Kilise'den camiye

İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'yı son derece bakımsız ve harap bir halde bulan «Fâtih Sultan Mehmed» bu kilseyi camiye çevirterek hemen ele almış, ilk Cuma namazını burada kılmış, bu arada tahtadan ufak bir minare yaptırmış, sonra bunu kaldırtıp çâmiin güney-batı köşesindeki bugünkü tuğla minareyi yaptırmış, esaslı bir onarımla birlikte doğudaki ikinci destek duvarını yaptırmış ve büyük bir takviye ile devamlılığını sağlamıştır. Bu onarım ve ilâvelerde bina

(Devamı 7. sayfada)

S DEVAM

Ayasofya'nın Tarihî

(Baştarafı 8. Sayfa'da)

bin esas yapısı olduğu gibi korunmuş; hattâ insan figürlü mozaiklara da dokunulmamış. (Daha sonra, Kanûnî Sultan Süleyman zamanında sıva ile örtülen bu figüratif mozaikler yapı müze haline getirilince tekrar ortaya çıkarılmıştır.)

Türklerin, Ayasofya'ya girdikleri zaman, bina içine sığınmış bulunan Hıristiyan sivil halkı öldürdükleri ve Fâtih'in içeriye atla girdiği gibi sonradan düşmanca bazı söylentiler ortaya atılmışsa da, Türk Askerlerinin Ayasofya'ya girişini görenlerden hiçbiri, halkın öldürüldüğünden veya mâbede karşı yapılmış herhangi en ufak bir hürmetsizlikten söz etmedikleri gibi, Büyük Fâtih'in buraya yaya olarak girdiği de bir gerçektir.

Sultan II. Bayezid zamanında (1481-1512) çâmiin kuzey-doğu köşesindeki zarif minare yaptırılmıştır. Sultan II. Selim (1566-1574) binayı bizzat gezerek Mimar Sinan'a tetkik ettiymiş, etrafını açtırmış, önemli bâzı onarımlarını sağlamış ve ön yüzüne iki minare yaptırmağa başlamış; ancak Sinan eseri bu minareler Sultan III. Murad (1574-1595) zamanında tamamlanmıştır. Bu dört minareden sonra yapı «Türklük ve Müslümanlık» hüviyetine bürünmüş ve estetik yönden daha câzib bir görünüş kazanmıştır. Sultan III .Murad, Fâtih'in yaptırdığı mihrabı yenilemiş, Türk taşçılık sanatının birer şaheseri olan minber ve mahfiller yaptırılmıştır; Orta Nef'e girişin iki yanındaki Hellenistik Çağ'a (M.Ö. 330-30) ait iki büyük mermer küp de onun zamanında Bergama'dan getirilmiştir.

Sultan III. Ahmed (1703-1730) ve II. Mahmud (1808-1839) zamanlarında 1717 ve 1809 yıllarında iki onarım daha gören çâmiin saltanat devrindeki en önemli onarımı «Sultan Abdülmecid» (1839-1861) zamanında olmuştur. Büyük kubbe demir çemberlerle sağlamlaştırılmış, tehlikeli bir şekilde eğrilen sütunlar doğrultulmuş, mozaikler açılarak onarılmış, minber ve mahfiller restore edilmiş, sıvalar ve bazı kurşun kaplamalar yenilenmiş, eski Hünkâr Mahfili'ne bugünkü yeni şekli verilmiş ve yangına karşı tedbir olarak etrafındaki ahşap evler yıktırılmıştır.

Cumhuriyet döneminde, (1926) da Hükûmetimiz, Yüksek Mühendis Mektebi profesörlerinin de katıldığı bir uzmanlar heyyeti kurdu ve bu heyete gerekli raporun hazırlanması görevini verdi. Altı ay süren çalışmalar sırasında çeşitli sondajlar yapıldı, binanın plân ve kesitleri hazırlandı; Sonunda yapının muazzam bir kaya üzerine oturtulduğu ve dolayısıyle sağlam zemine iyice yerleşen bina için herhangi bir tehlikenin olmadığı anlaşıldı. Çâmiin zayıf görülen mahalleri takviye olundu, kubbenin kurşun örtüleri yenilendi.

Ayasofya'nın câmi haline getirilişiyle birlikte, Fâtih Sultan Mehmed'den Sultan Abdülmecid'e kadar; yâni dört yüz yıl boyunca dört bir yanına bina olunan medrese, türbe, imaret, kütüphane, sadırvan, sebil, sıbyan mektebi ve muvakkithane gibi yapılarla bir külliye (binalar topluluğu) hâlini almıştır. Bunlardan Fâtih'in Medresesi dışında tüm yapılar ayaktadır. Güney avlusundaki türbelerde Sultan II. Selim, III. Murad, III. Mehmed ile yakınları, câmiin yağ ve sabunhane kısmında ise Sultan İbrahim ile Sultan Mustafa medfun bulunmaktadırlar. Diğerlerine nazaran daha küçük ve sade görünüşlü türbede ise III. Murad'ın dört oğlu ile bir kızı medfundur.

MİMARİ VE TEZYİNİ ÖZELLİKLERİ :

Ayasofya bir kubbeli bazilika'dır. Bir orta nef (sahn, orta boşluk), yanlarda ikişer nef, absid ile bir iç ve bir de dışta iki narthèks'den (son cemaat yeri) meydana gelmiştir. Orta nef (32,27) yan nefler ise (18,20) ve (18,70) metre enindedirler. Absid'den İmparator Kapısına kadar olan uzunluk (79,30) metredir. Bu ölçüye iç ve dış narthèksler ile duvar kalınlıkları da eklendiğinde binanın uzunluğu yüz metreyi bulur. Kubbe yüksekliği (55,60) metredir. Çeşitli onarımlar geçirmiş olması sebebiyle bugünkü kubbenin tam bir daire olmadığı tesbit edilmiştir. Kuzey-güney çapı (31,87) m. olduğu halde doğu-batı (30,86) m. dir. Böylece ortalama çap olarak (31,36) rakamı ortaya çıkmaktadır.

Ayasofya'da ziyaretcilerin dikkatlerini çeken eserler arasında, orta mekânın üstünde sıralanan yedi buçuk metre çapındaki büyük levhalarla kubbedeki yazı vardır. Altın yaldızlı bu yuvarlak levhalarda «ALLAH» (C.C.) ve «MUHAMMED» S.A.S.) isimleri ile «Hazreti Muhammed»i takip eden dört Halife'nin (Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali) (R.A.) ve «Hasan» (R.A.) ile «Hüseyin»in adları ve sıfatları yazılmıştır. Bu yazılar ünlü Türk hattatlarından «Kazesker Mustafa İzzed Efendi» tarafından ondokuzuncu yüzyılda yenilendiği söylenir. Altın yaldızlı bu essiz yazı Kur'an-ı Kerim'den «Nûr Sûresi»dir.

Nato zirvesinde en önemli

(Baştarafı 1 sayfada)

nanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis, Federal Almanya Başbakanı Helmut Schmidt, İngiltere Başbakanı Harold Wilson ile görüşmesi beklenmektedir.

Başbakan Demirel, muhtemelen Belçika Başbakanı Leo Tindemans ve Lüksemburg Başbakanı Gaston Thorn ile de görüşecektir. Demirel, bu arada NATO Genel Sekreteri Joseph Luns ile bir görüşme yapacaktır.

HEYET ÜYELERİ

Başbakan Demirel ile birlikte Brüksel'e gidecek heyetin üyeleri şunlardır:

Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Samsun Millet vekilleri Hüseyin Özalp, Hayati Savaşçı, Kayseri Milletvekili Mehmet Alpmeydioğlu, Çankırı Milletvekili Ali Aşkan, Washington Büyükelçimiz, Milletlerarası Güvenlik İşleri Genel Müdürü Büyükelçi Ercüment Yavuzalp, Enformasyon Genel Müdürü Büyükelçi Semih Akbil Siyasi İşler Genel Müdürü Büyükelçi Necdet Tezel ,Protokol Genel Müdürü Büyükelçi Yalçın Kurtbay, Savunma ve Enfrastrüktür Dairesi Başkan Yardımcısı Galip Balkar,

NATO nezdindeki Daimi Delegemiz Büyükelçi Orhan Eralp ile Brüksel Büyükelçimiz Sulhi Dişlioğlu Brüksel'de heyete katılacaklardır.

Brüksel'de bulunduğu sırada Başbakan Demirel'e Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Dışişleri Bakanı Çağlayangil'le Devlet Bakanı Seyfi Öztürk vekâlet edeceklerdir.

Başbakan Demirel ve Türk heyeti 31 Mayıs Cumartesi günü Ankara'ya dönecektir.

DEMİREL'İN BEYANATI

Başbakan Süleyman Demirel NATO zirve toplantısına katılmak üzere Brüksel'e hareketinden önce Ankara'da verdiği beyanatta, «Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye'ye karşı uyguladığı silâh ambargosunun siyasî ve askerî etkileri konusuna müttefiklerimizin dikkatini önemle çekeceğiz» demiştir.

Başbakan Süleyman Demirel Esenboğa havaalanından Brüksel'e hareketinden önce basın mensuplarına şunları söylemiştir:

İKİLİ GÖRÜŞMELER

«NATO toplantısı münasebetiyle başta Birleşik Amerika Devletleri Cumhurbaşkanı Başkan Ford olmak üzere Alman, İngiliz, Belçika ve Lüksemburg Başbakanlarıyla ve diğer devlet adamlarıyla ikili görüşmeler yapmak imkânını bulacağım. NATO zirve toplantısına kadar, bu ikili görüşmeler de bizim için önem taşımaktadır. Görüşeceğim devlet adamlarına, memleketimizin karşı karşıya bulunduğu dış politika meseleleri ve ayrıca ikili ilişkile rimizi ilgilendiren meseleler hakkındaki görüşlerimizi, bütün açıklığıyla belirteceğim.

Brüksel'de bulunduğum sırada Yunanistan Başbakanı Sayın Karamanlis ile de görüşeceğim. Sayın Karamanlis ile açık ve yapıcı bir konuşma yapmayı ümit ediyorum. Ülkelerimizin karşılıklı çıkarları aramızda normal, dostane işbirliği ilişkilerinin yeniden ihya edilmesini gerektirmektedir. Brüksel temasımızın aramızdaki problemlerin çözümlenmesine imkân hazırlayacak bir karşılıklı anlayış havası yaratması samimi dileğimdir.»

Ölümü den bir

(Baştarafı 5. Sayfada)

nakkale Boğazı kalelerinin inşası.

1463: Fatih külliyesinin temelinin atılması, Bosna'nın fethi, Hersek'in tabiyet altına alınması, Venedik harbinin başlaması.

1466: Konya'da Karaman Beyliğinin fethi.

1467: Arnavutlukta Kroya Akçahisar'ın muhasarası.

1469: Eğriboz Ermenak, Aksaray ve İçel'in fethi.

1471: Fatih külliyesinin tamamlanması, Alanya'nın fethi.

1472: Çinili köşkün inşası. Silifke'nin fethi.

1473: Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'la Otlukbeyi savaşı ve Akkoyunlu devletinin kaldırılması.

1475: Kırımda Kefe'nin Cenevizlilerden alınması, Kırım Hanlığının Osmanlı himayesi altına alınması.

1477: Arnavutluk'ta Akçahisar'ın fethi ile bu ülkenin tamamen ilhakı.

1478: Venedikle sulh yapılması, Topkapı sarayının kara surunun inşaası.

1479: İşkodra'nın fethi, Kuban ve Anapa'nın fethi, Ayamavra, Zanta, Kofalonya adalarının fethi.

1480: Hersek dükalığının ilhakı, Gedik Ahmed Paşa'nın İtalya seferi, Güney Italya'da Otranto' kentinin fethi.

Nihayet 3 Mayıs 1481 günü büyük Hükümdarın vefatı.

Bağışta

(Baştarafı 1. sayfada)

da bulunmuşlardır. Kültür hareketimize yapılan nakdi bağışlar 250.873.20 (İKİYÜZELLİBİN SEKİZYÜZ YETMİŞÜÇ) lira (YİRMİ) kuruşa yükselirken, kitap bağışları 125.598.95 (YÜZYİRMİBEŞBİN BEŞYÜZDOKSANSEKİZ) lira (DOKSANBEŞ) kuruş olmuştur.

Cumhuriyet döneminde, 1926'da Hükûmetimiz, Yüksek Mühendis Mektebi profesörlerinin de katıldığı bir uzmanlar heyeti kurdu ve bu heyete gerekli raporun hazırlanması görevini verdi. Altı ay süren çalışmalar sırasında çeşitli sondajlar yapıldı, binanın plan ve kesitleri hazırlandı. Sonunda yapının muazzam bir kaya üzerine oturtulduğu ve dolayısıyla sağlam zemine iyice yerleşen bina için herhangi bir tehlikenin olmadığı anlaşıldı. Camiin zayıf görülen mahalleri takviye olundu, kubbenin kurşun örtüleri yenilendi.

Ayasofya'nın cami haline getirilişiyle birlikte, Fatih Sultan Mehmed'den Sultan Abdülmecid'e kadar; yani dört yüz yıl boyunca dört bir yanına bina olunan medrese, türbe, imaret, kütüphane, şadırvan, sebil, sıbyan mektebi ve muvakkithane gibi yapılarla bir külliye (binalar topluluğu) halini almıştır. Bunlardan Fatih'in Medresesi dışında tüm yapılar ayaktadır. Güney avlusundaki türbelerde Sultan II. Selim, III. Murad, III. Mehmed ile yakınları, camiin yağ ve sabunhane kısmında ise Sultan İbrahim ile Sultan Mustafa medfun bulunmaktadırlar. Diğerlerine nazaran daha küçük ve sade görünüşlü türbede ise III. Murad'ın dört oğlu ile bir kızı medfundur.

Mimarî ve Tezyinî Özellikleri

Ayasofya bir kubbeli bazilikadır. Bir orta nef (sahın, orta boşluk), yanlarda ikişer nef, absid ile bir iç ve bir de dışta iki nartheks'ten (son cemaat yeri) meydana gelmiştir: Ortadaki büyük nef 32,27, yan nefler ise 18,20 ve 18,70 metre enindedirler. Absid'den İmparator Kapısına kadar olan uzunluk 79,30 metredir. Bu ölçüye iç ve dış nartheksler ile duvar kalınlıkları da eklendiğinde binanın uzunluğu yüz metreyi bulur. Kubbe yüksekliği 55,60 metredir. Çeşitli onarımlar geçirmiş olması sebebiyle bugünkü kubbenin tam bir daire olmadığı tespit edilmiştir. Kuzey-güney çapı 31,87 metre olduğu halde, doğu-batı 30,86 metredir. Böylece ortalama çap olarak 31,36 rakamı ortaya çıkmaktadır.

Ayasofya'da ziyaretçilerin dikkatlerini çeken eserler arasında, orta mekanın üstünde sıralanan yedi buçuk metre çapındaki büyük levhalarla kubbedeki yazı vardır. Altın yaldızlı bu yuvarlak levhalarda "Allah(cc)" ve "Muhammed(sav)" isimleri ile Hazret-i Muhammed'i takip eden dört Halife'nin, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali ve Hasan ile Hüseyin'in adları ve sıfatları yazılmıştır. Bu yazıların ünlü Türk hattatlarından Kazasker Mustafa İzzed Efendi tarafından ondokuzuncu yüzyılda yenilendiği söylenir. Altın yaldızlı bu eşsiz yazı Kur'ân-ı Kerîm'den Nûr Sûresi'dir.

İlk Cuma Namazı

M. Hâdi Altay*

M. Hâdi Altay, "İlk Cuma Namazı", *Türkiye'de ve Dünyada Sabah*, 29 Mayıs 1975, s. 8.
*Ayasofya Müzesi Müdürü

ilk cuma namazı

İSTANBUL'un fethini müteakip derhal cami hâline getirilmesi faaliyetine geçilen Ayasofya'da ilk Cuma namazı fetihten üç gün sonra; 521 yıl önce bugün (1 Haziran 1453) kılınmıştı. İstanbul'un genç fatihi Sultan Mehmet Han başta olmak üzere fethin bütün vezir ve kumandanları, zabitler ve onbinlerce gazinin katıldıkları bu muhteşem Cuma namazını Fatih'in hocası Akşemseddin Hazretleri kıldırmıştı. Peygamberimizin doğumundan önce temeli atılan ve bir rivayete göre kubbesindeki harçta Resulullah'ın tükrüğü bulunan Ayasofya, böylece Müslüman olmuştu. 482 sene ibadete açık olan bu yüce cami, 1935'ten beri müze olarak kullanılmakta, namaz kılmaya izin verilmemektedir.

İstanbul'un fethini müteakip derhal cami haline getirilmesi faaliyetine geçilen Ayasofya'da ilk Cuma namazı fetihten üç gün sonra; 521 yıl önce bugün (1 Haziran 1453) kılınmıştı. İstanbul'un genç fatihi Sultan Mehmet Han başta olmak üzere fethin bütün vezir ve kumandanları, zabitler ve on binlerce gazinin katıldıkları bu muhteşem Cuma namazını Fatih'in hocası Akşemseddin Hazretleri kıldırmıştı. Peygamberimizin doğumundan önce temeli atılan ve bir rivayete göre kubbesindeki harçta Resulullah'ın tükürüğü bulunan Ayasofya, böylece Müslüman olmuştu. 482 sene ibadete açık olan bu yüce cami, 1935'ten beri müze olarak kullanılmakta, namaz kılmaya izin verilmemektedir.

100 yıl öncesinden, Basil Kargopoulo'nun objektifinden Ayasofya-i Kebîr Camii. Sağda bugün olmayan eski Darülfünun binası. Soldan itibaren III. Murad, II. Selim ve III. Mehmed Türbeleri görülüyor. Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Ayasofya'nın Bedbaht Kaderi

Ali Osman Kaya

Ali Osman Kaya, "Ayasofya'nın Bedbaht Kaderi", *Fikre Sanata Ruha Tohum*, Yıl: 8, Sayı: 88, Haziran 1975, ss. 27-29.

Ayasofya'nın İslâm ibadetine kapatılışı Allah'a, Kur'ân'a sövmeye, Türk'ün namusunu kirletmeye ve Türk vatanını satmaya denk bir suç; İslâm âlemine indirilen en büyük darbedir. Hiçbir milletin tarihinde benzeri görülmemiş bir ihanet, bir denâettir.

"Çağıdır ağlamanın, ey ulu mâbed, ağla!
İntikam aldı frenkler, seni ağlatmakla!..

Ayasofya, Roma Şark İmparatorluğu devrinde İstanbul'da yapılmış olan en büyük kilisedir. Ayasofya'nın ilk şeklindeki binası M.S. 416 senesinde, Kostantin tarafından yaptırılmıştır. O zaman buna "Büyük Kilise" ismini vermişlerdi. Sonra kısa fasılalarla epeyce değişikliklere uğramış ve bir yangın neticesinde harap olmuştur. O vakit İmparator Justinianus bu binayı, hiç görülmemiş derecede, muhteşem bir şekilde yeniden yaptırmıştır.

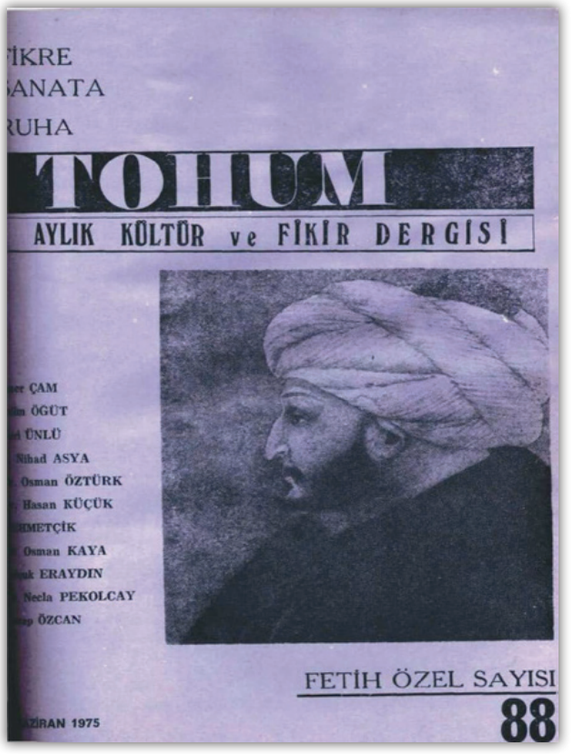
Bu bina 537'den 1453'e kadar 916 sene kilise olarak kalmış, fetihten 1934 senesine kadar 481 sene cami olarak İslâm ibadetine açılmış, 1934'te Atatürk'ün emri ile müzeye tahvil edilmiş ve İstanbul Arkeoloji Müzesi emrine verilmiştir. Halılar ve fil ayaklarına asılı levhalar, Şubat 1935'te kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren, bina bazı tamirat görmüş ve bahçede, Bizans mimarî eserlerinden müteşekkil, bir açık hava müzesi meydana getirilmiştir.

Ayasofya yapıldığı tarihten itibaren, kapanıncaya kadar geçen 1550 senelik zaman içinde asla yapılış gayesinin dışında kullanılmamıştır. Bizanslılar ve fetihten sonra Türkler bu binaya müstesna bir ehemmiyet göstermişlerdir. Türkler Ayasofya'da her zaman din hususundaki serbest düşüncelerini göstermişler, Ayasofya'yı muhafaza için ellerinden geleni yapmışlardır. Bizzat Fatih binanın şeklini boz-

mamış "Cami-i Ayasofya-i Kebîr" şeklinde ismini dahi muhafaza etmiştir. Bu suretle Fatih Ayasofya'nın, fethin sembolü olarak ebediyen müslüman Türk gönlünde yaşamasını, hıristiyan batı dünyasının ise bu ismi hatırlamakla devamlı eziklik duymasını düşünmüştür.

Fakat bugün, Ayasofya kapalıdır. Fethin sembolü ve Fatih'in bize en mukaddes emaneti olan Ayasofya'ya sahip olamamanın ızdırap ve utancını duyuyoruz. Ayasofya, cihanın en güzel beldesi olan İstanbul'un mânâsıdır, kalbidir. Ayasofya Hakkın bâtıla üstün gelişinin, dünayada eşi olmayan bir âbidesidir. Ayasofya taştan, tuğladan, renkten ve cisimden müteşekkil bir madde yığını değil, yalnız ve sadece mânâdır.

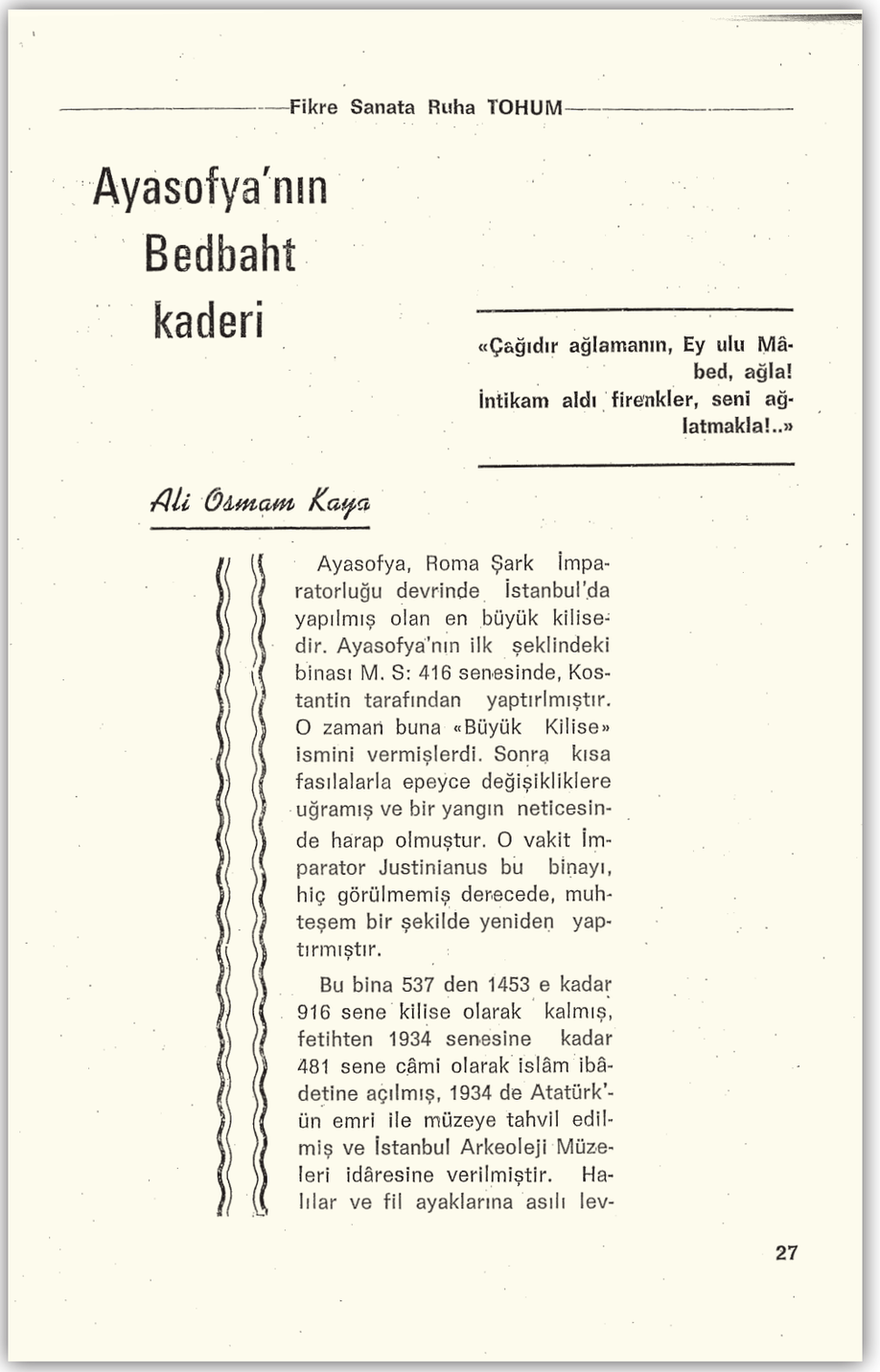
Ayasofya'nın İslâm ibadetine kapatılışı Allah'a, Kur'ân'a sövmeye, Türk'ün namusunu kirletmeye ve Türk vatanını satmaya denk bir suç; İslâm âlemine indirilen en büyük darbedir. Hiçbir milletin tarihinde benzeri görülmemiş bir ihanet, bir denâettir. Daha açıkcası Osmanlı Hânedânı'na karşı duyulan kinin ve ona ait olan her şeye düşmanlığın tezahürü...

Ayasofya, Türk'ü istiklal savaşında yoktan var ettiklerini söyleyerek, Türk tarihini Lozan'dan başlatan bir zümre zihniyetin batı dünyasına hediyesidir. Buna rağmen onları hâlâ memnun edemedik. Batılılaşmak uğruna en mukaddes şeylerimizi kaybettik, maymuna döndük âdeta... Batılılaştığımızı ve kendisinden olduğumuzu iddia ettiğimiz batılı asla bizi kendisinden saymıyor ve şımarık çocuğu, sefil Yunanlı'yı bize tercih ediyor. Biz kendimize gelmediğimiz ve batıyı taklide devam ettiğimiz müddetçe bu durum devam edecektir de...

1922'de düşmanlarımız İstanbul'u işgâl ettikleri zaman Ayasofya'dan ezanı, Hırka-yı Saadet odasından Kur'ân'ı susturmamışlar veya susturmaya muvaffak olamamışlardı. Ne yazıktır ki, 10-15 sene sonra sözde bağımsızlığımızı ve istiklâlimizi kazandığımız hür devrimizde Ayasofya minârelerinden ezanı, Hırkay-ı Saadet odasından Kur'ân'ı kendi içimizden, içimizdeki ajanlar vasıtasıyla kestik. Bu ne acıklı durumdur ki, işgâl kuvvetlerinin yapmadığını, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yaptılar.

Bugün Yunanlı İstanbul'da, İzmir'de, Kıbrıs'ta, hatta Anadolu'nun bütünü üzerinde hak iddia ederken ve "Megali İdea" ilkesini yaşatırken; fe-

Fikre Sanata Ruha TOHUM

Ayasofya'nın Bedbaht kaderi

**«Çağıdır ağlamanın, Ey ulu Mâbed, ağla!
İntikam aldı firenkler, seni ağlatmakla!..»**

Ali Osman Kaya

Ayasofya, Roma Şark İmparatorluğu devrinde İstanbul'da yapılmış olan en büyük kilisedir. Ayasofya'nın ilk şeklindeki binası M. S: 416 senesinde, Kostantin tarafından yaptırlmıştır. O zaman buna «Büyük Kilise» ismini vermişlerdi. Sonra kısa fasılalarla epeyce değişikliklere uğramış ve bir yangın neticesinde harap olmuştur. O vakit İmparator Justinianus bu binayı, hiç görülmemiş derecede, muhteşem bir şekilde yeniden yaptırmıştır.

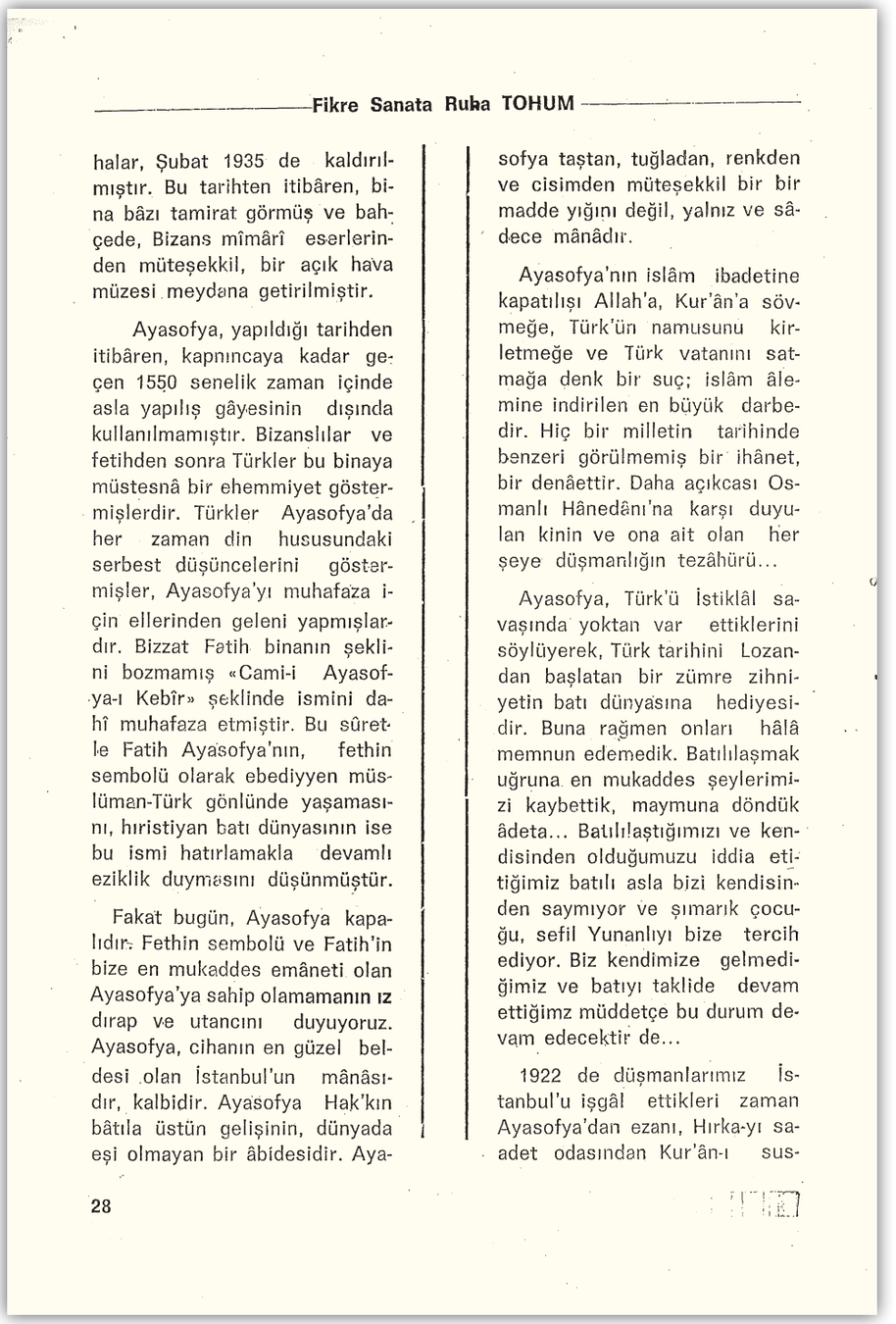
Bu bina 537 den 1453 e kadar 916 sene kilise olarak kalmış, fetihten 1934 senesine kadar 481 sene câmi olarak islâm ibâdetine açılmış, 1934 de Atatürk'ün emri ile müzeye tahvil edilmiş ve İstanbul Arkeoleji Müzeleri idâresine verilmiştir. Halılar ve fil ayaklarına asılı lev-

27

tih sembolü Ayasofya'nın kapısına kara kilit takıp onu mateme boğmanın mânâsı nedir?

Ecdat yâdigarı muhteşem eserleri ve tarihî hazineleri yok edip onun yerine Bizans eserlerini ihya ederek Türk gençliğine Yunan medeniyetini tanıtmanın mânâsı nedir?

Ayasofya'nın bu hali Çanakkale'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da, İnö-

Fikre Sanata Ruha TOHUM

halar, Şubat 1935 de kaldırılmıştır. Bu tarihten itibâren, bina bâzı tamirat görmüş ve bahçede, Bizans mîmârî eserlerinden müteşekkil, bir açık hava müzesi meydana getirilmiştir.

Ayasofya, yapıldığı tarihden itibâren, kapnıncaya kadar geçen 1550 senelik zaman içinde asla yapılış gâyesinin dışında kullanılmamıştır. Bizanslılar ve fetihden sonra Türkler bu binaya müstesnâ bir ehemmiyet göstermişlerdir. Türkler Ayasofya'da her zaman din hususundaki serbest düşüncelerini göstermişler, Ayasofya'yı muhafaza için ellerinden geleni yapmışlardır. Bizzat Fatih binanın şeklini bozmamış «Cami-i Ayasofya-ı Kebîr» şeklinde ismini dahî muhafaza etmiştir. Bu sûretle Fatih Ayasofya'nın, fethin sembolü olarak ebediyyen müslüman-Türk gönlünde yaşamasını, hıristiyan batı dünyasının ise bu ismi hatırlamakla devamlı eziklik duymasını düşünmüştür.

Fakat bugün, Ayasofya kapalıdır. Fethin sembolü ve Fatih'in bize en mukaddes emâneti olan Ayasofya'ya sahip olamamanın ız dırap ve utancını duyuyoruz. Ayasofya, cihanın en güzel beldesi olan İstanbul'un mânâsıdır, kalbidir. Ayasofya Hak'kın bâtıla üstün gelişinin, dünyada eşi olmayan bir âbidesidir. Ayasofya taştan, tuğladan, renkden ve cisimden müteşekkil bir bir madde yığını değil, yalnız ve sâdece mânâdır.

Ayasofya'nın islâm ibadetine kapatılışı Allah'a, Kur'ân'a sövmeğe, Türk'ün namusunu kirletmeğe ve Türk vatanını satmağa denk bir suç; islâm âlemine indirilen en büyük darbedir. Hiç bir milletin tarihinde benzeri görülmemiş bir ihânet, bir denâettir. Daha açıkcası Osmanlı Hânedânı'na karşı duyulan kinin ve ona ait olan her şeye düşmanlığın tezâhürü...

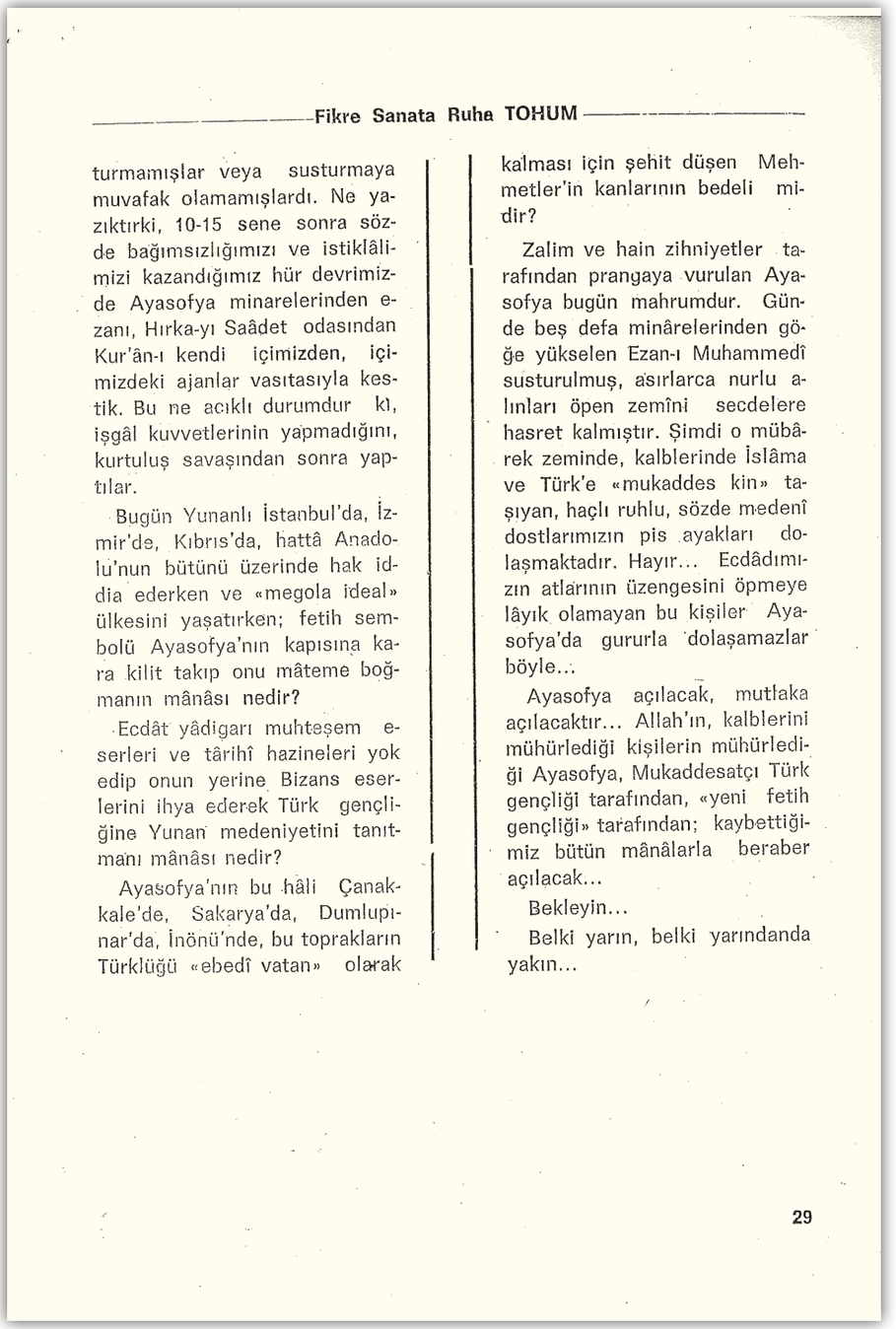
Ayasofya, Türk'ü İstiklâl savaşında yoktan var ettiklerini söylüyerek, Türk tarihini Lozandan başlatan bir zümre zihniyetin batı dünyasına hediyesidir. Buna rağmen onları hâlâ memnun edemedik. Batılılaşmak uğruna en mukaddes şeylerimizi kaybettik, maymuna döndük âdeta... Batılılaştığımızı ve kendisinden olduğumuzu iddia etitiğimiz batılı asla bizi kendisinden saymıyor ve şımarık çocuğu, sefil Yunanlıyı bize tercih ediyor. Biz kendimize gelmediğimiz ve batıyı taklide devam ettiğimz müddetçe bu durum devam edecektir de...

1922 de düşmanlarımız İstanbul'u işgâl ettikleri zaman Ayasofya'dan ezanı, Hırka-yı saadet odasından Kur'ân-ı sus-

28

nü'nde, bu toprakların Türklüğe "ebedî vatan" olarak kalması için şehit düşen Mehmetler'in kanlarının bedeli midir?

Zalim ve hain zihniyetler tarafından prangaya vurulan Ayasofya bugün mahrumdur. Günde beş defa minalerinden göğe yükselen Ezan-ı Muhammedî susturulmuş, asırlarca nurlu alınları öpen zemini secdelere hasret kalmıştır. Şimdi o mübarek zeminde, kalplerinde İslâm'a ve Türk'e "mukaddes kin" taşıyan, haçlı ruhlu, sözde medenî dostlarımızın pis ayakları dolaşmaktadır. Hayır... Ecdadımızın atlarının üzengisini öpmeye

Fikre Sanata Ruha TOHUM

turmamışlar veya susturmaya muvafak olamamışlardı. Ne yazıktırki, 10-15 sene sonra sözde bağımsızlığımızı ve istiklâlimizi kazandığımız hür devrimizde Ayasofya minarelerinden ezanı, Hırka-yı Saâdet odasından Kur'ân-ı kendi içimizden, içimizdeki ajanlar vasıtasıyla kestik. Bu ne acıklı durumdur kı, işgâl kuvvetlerinin yapmadığını, kurtuluş savaşından sonra yaptılar.

Bugün Yunanlı İstanbul'da, İzmir'de, Kıbrıs'da, hattâ Anadolu'nun bütünü üzerinde hak iddia ederken ve «megola ideal» ülkesini yaşatırken; fetih sembolü Ayasofya'nın kapısına kara kilit takıp onu mâteme boğmanın mânâsı nedir?

Ecdât yâdigarı muhteşem eserleri ve târihî hazineleri yok edip onun yerine Bizans eserlerini ihya ederek Türk gençliğine Yunan medeniyetini tanıtmanı mânâsı nedir?

Ayasofya'nın bu hâli Çanakkale'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da, İnönü'nde, bu toprakların Türklüğü «ebedî vatan» olarak kalması için şehit düşen Mehmetler'in kanlarının bedeli midir?

Zalim ve hain zihniyetler tarafından prangaya vurulan Ayasofya bugün mahrumdur. Günde beş defa minârelerinden göğe yükselen Ezan-ı Muhammedî susturulmuş, asırlarca nurlu alınları öpen zemînî secdelere hasret kalmıştır. Şimdi o mübârek zeminde, kalblerinde İslâma ve Türk'e «mukaddes kin» taşıyan, haçlı ruhlu, sözde medenî dostlarımızın pis ayakları dolaşmaktadır. Hayır... Ecdâdımızın atlarının üzengesini öpmeye lâyık olamayan bu kişiler Ayasofya'da gururla dolaşamazlar böyle...

Ayasofya açılacak, mutlaka açılacaktır... Allah'ın, kalblerini mühürlediği kişilerin mühürlediği Ayasofya, Mukaddesatçı Türk gençliği tarafından, «yeni fetih gençliği» tarafından; kaybettiğimiz bütün mânâlarla beraber açılacak...

Bekleyin...

Belki yarın, belki yarındanda yakın...

29

layık olamayan bu kişiler Ayasofya'da gururla dolaşamazlar böyle...

Ayasofya açılacak, mutlaka açılacaktır... Allah'ın, kalplerini mühürlediği kişilerin mühürlediği Ayasofya, mukaddesatçı Türk gençliği tarafından, "yeni fetih gençliği" tarafından; kaybettiğimiz bütün mânâlarla beraber açılacak...

Bekleyin...

Belki yarın, belki yarından da yakın...

1681, Jan Luyken'in Ayasofya gravürü. Eser "Gezicht op de Aya Sophia te İstanbul" başlığı ile Rijks Museum (Amsterdam, Hollanda) envanterinde kayıtlı.

Zincire Vurulan Cami Ayasofya

Ahmed Selâmi

Ahmed Selâmi, "Zincire Vurulan Cami Ayasofya", *Büyük Gazete*, Sayı: 12, 14 Temmuz 1976, s. 10.

234

HAKK'IN VE HAKLILARIN HİZMETİNDE

BÜYÜK GAZETE

Sayı: 12 Fi.: 250 krş Sahibi: M. Şevket Eygi 14 Temmuz 1976

Komünist Yalan Söyler

Panislâmizm ve Pantürkizm Aleyhinde İmza Atanlar

LÜBNAN'DA VAHŞET

Sucuk, Sosis, Salamlara Domuz Eti Karıştırılıyor

... VE SUTLOR

Ayasofya meselesi, Müslüman Türk'ün "Millî Davası" olarak vardır. Fakat o aynı zamanda, iktidarını "millîlik" dışı kuvvet macunlarının ve doğum kontrol haplarının elinden peydahlayanlar için basit bir cami inşaatı meselesi kadar bile bir şey değil... Dün ve bugün bu böyle...

Biz yazımızda, asla "müze" kabul edemeyeceğimiz mukaddes cami Ayasofya'yı; doğumu, çocukluğu ve artık mükellef olduğu gençliği; son olarak zincire vurularak mahkum edildiği çile devri içinde işaretlemek isteriz...

*

Sene, milad sonrası 532... Doğu Roma İmparatorluğu başında, imar ve kilise meraklısı Jüstiniyen vardır. İmrapator Jüstiniyen, o zamana kadar dünyanın en büyük mabedi olan Süleyman Mabedi ile adeta müsabakaya tutuşturmak üzere büyük bir kilise inşaına karar verir. İşte 532 senesinde inşaına başlanıp, 537'nin 27 Aralık'ındaki muhteşem bir merasimle açılışı yapılan ve İmparator'u "Ya Süleyman seni geçtim" diye coşturan ulu mabed, bu Ayasofya'dır.

Ayasofya, büyük fethe kadar mağdur ve mazlum bekler. 537'den 1453'e kadar 917 sene, daha ziyade muharref Hıristiyanlığa kilisedir. Mabedin bu devre içinde, zaman zaman, zelzelelerle temellerine kadar tiril tiril titrediğini görüyoruz. Fakat onu iliklerine kadar sarsan asıl felaketi, bilahere işaretleyeceğiz. Hatta 1204-61 seneleri arasında 4. Haçlı Seferi'nin

10 • B. GAZETE • Sayı: 12 • 14 TEMMUZ 1976 •

Zincire Vurulan Câmi
AYASOFYA
Ahmed Selâmi

Ayasofya mes'elesi, Müslüman Türk'ün «Millî Dâvâsı» olarak vardır. Fakat o aynı zamanda, iktidarını «millîlik» dışı kuvvet mucunlarının ve doğumu kontrol haplarının elinden peydahlayanlar için basit bir câmi inşaatı mes'elesi kadar bile bir şey değil.. Dün ve bugün bu böyle...

Biz yazımızda, asla «müze» kabul edemiyeceğimiz mukaddes câmi Ayasofya'yı; doğumu, çocukluğu, ve artık mükellef olduğu gençliği; son olarak da zincire vurularak mahkûm edildiği çile devri içinde işâretlemek isteriz...

•

Sene, milâd sonrası 532... Doğu Roma İmparatorluğu başında, imar ve kilise meraklısı Jüstiniyen vardır.. İmparator Jüstiniyen, o zamana kadar dünyanın en büyük ma'bedi olan Süleyman Ma'bedi ile, âdeta mûsâbakaya tutuşturmak üzere büyük bir kilise inşâına karar verir. İşte 532 senesinde inşâına başlanıp, 537'nin 27 Aralık'ındaki muhteşem bir merâsimle açılışı yapılan ve İmparator'u *«Yâ Süleyman seni geçtim»* diye coşturan ulu ma'bed bu Ayasofya'dır...

Ayasofya, Büyük Fethe kadar mağdur ve mazlum bekler... 537'den 1453'e kadar 916 sene, daha ziyâde muharref Hıristiyanlığa kilisedir... Ma'bedin bu devre içinde, zaman zaman, zelzelelerle temellerine kadar tir tir titrediğini görüyoruz. Fakat O'nu illiklerine kadar sarsan asıl felâketi, bilâhare işaretleyeceğiz. Hattâ, 1204-61 seneleri arasında 4. Haçlı Seferi'nin Lâtin şövalyeleri elindeki —kapı kaplamalarına varıncaya kadar— soygun kasırgası bile, bu illiklere kadar sarsılışın yanında bir hiçtir.

Kilise emrine râm oluşa başlangıç 537 den, 916 sene sonra 1453 deyiz...

Eşsiz Önder En Büyük Peygamber diliyle övülme ve müjdelenme saadetine kavuşmuş Büyük Başbuğ Fâtih Sultan Mehmed Hân'ın, mukaddes kumandanlığının zirvesinde yaşadığı gündeyiz...

1453'ün 29 Mayıs salı günü...

Fetih müyesser olmuştur... Lâtin yağmaları içinde kavrularak «kardinal külâhı görmektense Müslüman sarığı..» tercihinde karar kılmış Bizanslı, Ayasofya'nın haremine sanki kalıp olmuştur!.. Dıştan da, Ayasofya'yı kuşak kuşak saran çember... Ulu Ma'bed, Bizanslının kendine kalıp olduğu, çember olduğu o gün; o tarif ve tasvir dışı hâliyle kurtarıcısına ihtirâm duruşundadır... Çünkü artık O, sinn-i rüşd devresine girmiş; mükellef olduğu tevhid ve şehâdet getirişe tâlibtir... Ayasofya Büyük İslâm Başbuğuna, Fâtih Sultan Mehmed Hân da Ulu ma'bed"e âşıktır...

Müverrih Âli: «Fâtih'in hemen şehre girmesindeki isticâli; Ayasofya nâm kilise-i azîmeyi, ma'bed-i ehl-i İslâm etmeye mütehâlik idi» diyor. Bu itibarla surlardan giren Ulu Hakan, doğru Ayasofya'ya yönelmiştir. Büyük Sultan'ın Ayasofya'ya girişi, orayı karınca yuvasına çevirmiş Doğu Roma'lının; selâm, hürmet, ümit, emniyet sağnağı, ve çiçek yağmuru altında olur. Fâtih, Bizanslı'nın nazarında işgâlin muzaffer kumandanı değil, ve fakat topyekün Bizans'ın ve sonraları Atina'nın bile kurtarıcısıdır. Çünkü, Ortaçağ geleneklerine göre esirden başka hiçbir hüviyeti olmaması icabeden Bizans'lı tam bir din ve vicdan hürriyetinin garantisi altındadır... O zamanın Bizanslısı «demokratik, laik, sosyal» bir yutturmacanın değil; mutlak adaletin ve mutlak hürriyetin müessisi Mukaddes Nizam'ın devletinde, teminat altındadır. Bizanslı bile, kendini kuşatan bu hukukun; kendisinin yabancısı olduğu bir hukukun kolları arasında mestdir. Ya o Nizam'ın öz sahipleri?..

İşte biz, Fâtih'i, böylesine bir madde ve mâna âleminin cihangîri olarak Ayasofya'ya girer görürüz. Ve ferman eder:

«— Ayasofya benim malımdır!»

Bunun üzerine Ayasofya Lâtin yağmalarının tam tersine, kılına bile dokundurulmayışın muhafazasında kendini bulur. Taa mahkûm edildiği, zincire vurulduğu güne kadar... Ayasofya o güne kadar, adı Hadisle müjdelenen Ulu Hakan'ın «malı» olduğundan, müstesna bir ihtimamla kucaklanır.

Sultan'ın ikindi vaktine kadar Ayasofya'yı gezişini, müverrih Âli'nin deyişiyle *«şolça secde-i şükür»* ediş ler takip eder... İkindi vakti geldiğinde, Ayasofya haremînde okunan ezan ve onu takîben de namaz... Eşsiz önder En Büyük Peygamber hadisi, Devlet-i Âl-i Osman, çağ açıp çağ kapayan bir fetih, 916 senelik koca Ayasofya ve o namazı.. O ikindi namazı... Namazlı atalarımızın herşeyine ölçü ve her muzafferiyetine yol açıcı sır işte budur...

Namaz hitâmında mihrap (apsid) kısmına çıkan Fâtih, orada ayrıca dua ediyor. Gün, bilindiği gibi salıdır...

Soylu Osmanlı Türklerinde bir gelenek şu: Bir kale veya şehir fethedilince ordu içeriye girip burçlara bayrak çekerken, surların üstünde de ezan sesleri yükselir. Ve şehrin en büyük kilisesi derhal câmiye tahvil edildikten sonra ilk cuma namazı bu câmide kılınır...

İşte Ayasofya, bu fetih an'anesi içindeki en büyük câmi... Fetih günü olan salı gününün ikindi namazı ile câmiye tahvil olunan Ayasofya'da ilk cuma namazı ise; üç gün sonra yani 1 Haziran cuma günü kılınacaktır... Ayasofya, 3 gün gece-gündüz cumaya hazırlanır. İmam, mâna âleminin sultanlarından Akşemseddin'dir. Solakzâde'nin cumaya bağlı ifadesi şöyle:

«— Devlet-i Padişâh-ı İslâm için havas ve avam, dudya el kaldırdı.»

Mukaddes Feth'in en canlı temsilcisi ve en aziz hatırası Ayasofya, artık Büyük Hâkân'ın vakfıdır. Fâtih, adının bile değiştirilmesini istemediği Ayasofya'sının KIYAMET'e kadar câmi olarak kalmasını istemiş ve buna riâyet etmeyerek vakfiyesinin şartlarını bozanlara şöyle beddua ve lânet etmiştir:

«— Benim bu câmimi câmilikten çıkaranlar; Allah'ın meleklerin ve bütün müslümanların lânetine uğrasınlar: Onlar hiç bir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar. Yüzlerine bakan ve kendilerine şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın.»

Bu Vakfiye şartlarını yerine getirmekle de, Osmanlı sultanları vazifelidir... Peygamber dilinden övülen ve müjdelenen Ulu Hakan, soylu Osmanlının inkırâzı hâlinde de, vakfiyesini, mekânın devlet reisine, cümhûr reisine emânet etmektedir... Ve bu noktaya şaşmamak mümkün değil... Büyük Fâtih'in, O Ulu Hükümdarın, bir kerâmeti bu da...

Ayasofya, Büyük Fâtih'in nazarında, mukaddes fetihten kalan en aziz hâtırâdır. Bunun içindir ki Sultan, sarayını bile, o Topkapı Sarayı'nı bile, Ayasofya'sının bucağında ve onunla nefes nefese kurar... Ve artık Ayasofya, İmparatorluğun sonuna kadar SARAY CÂMİİ SERİFİ künyesinin sâhibidir.

•

İstiklâl Harbi'mizin işgal günlerindeyiz... Avrupalı emperyalistlerin, Türk'ü zincire vurmak için dört taraftan saldıran kudurmuş müstevlilerin işgâl günlerinde bile, Ayasofya, ezanların, namazların ,hutbelerin câmiidir... Yani işgâl içinde bile hür!.. 1 Şubat 1935'e kadar bu böyle..

Ayasofya'nın tevhid ve şehâdet devresini ilkiye ayıracağız:

1) 1453'den 1935'e kadar olan 482 senelik devre... Ayasofya bu devrede hürdür. Büyük Türk Fâtih'inin elinin emeği ve öz malı olan Ayasofyası, zincire vurulmamıştır... «Allah'ın, meleklerin ve bütün müslümanların lânetine uğrama»yı göze alıcı bir zihniyet bu devrede yoktur, görülmez...

2) 1935 den sonrası... Ayasofya Camii Şerifi'nin hürriyetinin gasbedildiği; zincirli, kelepçeli, zindanlı devre... İşgal günlerinde bile hür olan Ayasofya'nın, soğan-ekmeğe bile hasret kaldığı forsalık devresi... Büyük ve soylu Türk, Fâtih'in; öz malı hakkındaki vakfiye şartlarının, düşünce ve tasavvur parçalayıcı lânete rağmen, meyhâne haysiyetine bile sığmayıcı bir tecavüze uğradığı devre... Ayasofya, 35 senelik bu devrenin içinde; hıçkırmağa, inlemeğe, yaş değil kan akıtmağa terkedilir. İşte Mukaddes Fethin aziz hâtırâsı!..

•

Esâret ve zincirli devrenin hikâyesine geçelim:

Yahudi, Büyük İslâm Fâtih'ini zehirlemekle tatmin olmamış olacak ki, O'nun Ayasofya'sını da zincire vurmak emelindedir. Cumhuriyet devrinde yahudi-mason işbirlikçilerinin bir ara kudurduğu bir zaman vardır. Dini müesseselere serbesti ve hürriyet, vakıflara halk tarafından idâre tanınacağı yerde, laikliğin dinsizlik namına tatbikata geçirildiği devre... Bu cümleden olarak ilk Türkçe hutbenin 3 Şubat 1928'de, ilk Türkçe ezan (!)ın da 18 Temmuz 1932 de, Ayasofya'da okutturulduğuna şâhit oluyoruz... Delâletler üzerinde durmayacağız: Meselâ, neden ilkler, illâ Ayasofya'da da, başka Câmide değil?!.. Büyük Fâtihden başkasının da O'na nazire Fâtihliği (!) düşünülebilir mi?!. v.s., v.s... Bu kabil delâletleri geçiyoruz...

Türkiye'de yahudi - mason işbirlikçiliğinin gürlediği bu devrede, Amerika'da da *«Bizans Araştırmaları Enstitüsü»*nün peydahlandığını görüyoruz!.. Bu enstitü bazı elemanlarını, Ayasofya'nın mozayikları v.s.si hakkında ilmî (!) araştırma yapmak üzere derhal Türkiye'ye gönderir. Aylarca süren araştırmaların, namaz kılanlarına arasında rahatça yapılamadığı (!) görülmüştür. Bu vaziyet, devrin ileri gelenlerine yemek sofralarında (!) ilmî araştırı ve karıştırılar (!) nâm-ı hesâbına izah edilip, namaz kılıcıların başka câmilere gitmeleri temin olunmuştur! Hemen kaydı de-ger ki, Resmi Gazete'de Hey'et-i Vekile'nin bu hususta bir kararına o günden beri hâlâ rastlıyan yoktur! Gûyâ artık, Ayasofya müzedir!..

Bunun üzerine, derhal bir yıkma, kazmalama, kürekleme elçabukluğuna girişilir!.. Ayasofya külliyesi içinde İslâm - Türk mimarisine ait pek çok ekler, hemen yıkılıverir. Bugünkü dünya matematikçileri, astronomları ve şarkiyatçıları nezdinde büyük bir şöhret olan meşhur Ali Kuşçu'nun ders verdiği Fâtih Medreseleri'ni bugün, Ayasofya çevresinde boşuna aramamak icab eder!.. Çünkü onlar tozu dumana katarak kazmalanıp yok edilmişlerdir.

Sıra, Sinan'ın minârelerini kazmalamaya gelir. Fakat, onların Ayasofya'ya destek-lik ettiği, aksi halde ma'bedin çökeceği anlaşıldığından vazgeçilir!.. Ama II. Bâyezid zamanında câmi yapılan «Küçük Ayasofya», bir sabah, mahallelinin karşısında münâsebetsiz olarak arz-ı endâm edivermiştir!..

Bir de hareme bakalım: Sultan Abdülmecid'in, devrinin en büyük hattatlarından Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye kapılardan çıkmayacak kadar (7,5 metre) büyük, ve câminin içinde yaptırdığı levhalar, «mimariyi bozuyor» diye yerlerinden indirilmiş ve kapılardan çıkarılamayınca da yan yana dizilerek rutubetli bir köşede çürümeye terk edilmişti. Çürüme tehlikesi gözlere girercesine ilerleyince de, bizzarure eski yerlerine takılmışlardır... Böylece bu millete güldürülmeyen, Afrikalı yamyamlar bile bırakılmamıştır.

Soylu Türk Hâkânı Fâtih'in, Mukaddes Fethi ile câmiye tahvil olunan birçok kilise, bu Ayasofya fâciesinden sonra çeşitli Sulukule oyunlariyle müzeye (!) çevrilmiştir. Fetihle beraber câmiye tahvil edilis devrinin karşısına, sanki câmileri câmilikten çıkarış divirmeciliği ile çıkış...

Kızıl emperyalizmin çiğnediği ülkelerde de câmiler, en çoğundan câmilikten çıkarılmıştır. O kadar...

Bugün Trabzon Ayasofyası da, İznik Ayasofyası da, ezansız, ve zincirli duruyor...

«Ayasofya'yı müze görmektense İslâm ma'bedi olarak görmeyi tercih edenin-diyen Papa temsilcisi Kardinal Roncalli, üstelik Büyük Fâtih'in nesli de değil.. Halbuki, Ulu Atası Fatih'e en azından minnet ve şükran borçlu olan Fâtih ahfâdı bu Yüce Millet, Ayasofya'yı asla müze olarak kabul edemez... Ayasofya, Büyük Fâtih'in tasarrufundan alınamaz...

• Devamı 15. say/ada •

Lâtin şövalyeleri elinde –kapı kaplamalarına varıncaya kadar– soygun kasırgası bile, bu iliklere kadar sarsılışın yanında bir hiçtir.

Kilise emrine râm oluşa başlangıç 537'den, 916 sene sonra 1453'teyiz...

Eşsiz Önder En Büyük Peygamber diliyle övülme ve müjdelenme saadetine kavuşmuş Büyük Başbuğ Fatih Sultan Mehmed Han'ın, mukaddes kumandanlığının zirvesinde yaşadığı gündeyiz.

1453'ün 29 Mayıs Salı günü.

Fetih müyesser olmuştur. Lâtin yağmaları içinde kavrularak "Kardinal külahı görmektense Müslüman sarığı..." tercihinde karar kılmış Bizanslı, Ayasofya'nın haremine sanki kalıp olmuştur! Dıştan da, Ayasofya'yı kuşak kuşak saran çember... Ulu Mabed, Bizanslı'nın kendine kalıp olduğu, çember olduğu o gün; o tarif ve tasvir dışı haliyle kurtarıcısına ihtiram duruşundadır. Çünkü artık o, sinn-i rüşd devresine girmiş; mükellef olduğu tevhid ve şehadet getirişe taliptir. Ayasofya Büyük İslâm Başbuğuna, Fatih Sultan Mehmed Han da Ulu Mabed'e aşıktır.

Müverrih Âli: "Fatih'in hemen şehre girmesindeki isticâli; Ayasofya nâm kilise-i azîmeyi, mabed-i ehl-i İslâm etmeye müteallik idi" diyor. Bu itibarla surlardan giren Ulu Hakan, doğru Ayasofya'ya yönelmiştir. Büyük Sultan'ın Ayasofya'ya girişi orayı karınca yuvasına çevirmiş Doğu Romalı'nın; selâm, hürmet, ümit, emniyet sağanağı ve çiçek yağmuru altında olur. Fatih, Bizanslı'nın nazarında işgalin muzaffer kumandanı değil ve fakat topyekûn Bizans'ın ve sonraları Atina'nın bile kurtarıcısıdır. Çünkü, Ortaçağ geleneklerine göre esirden başka hiçbir hüviyeti olmaması icabeden Bizanslı tam bir din ve vicdan hürriyetinin garantisi altındadır. O zamanın Bizanslısı "demokratik, lâik, sosyal" bir yutturmacanın değil; mutlak adaletin ve mutlak hürriyetin müessisi Mukaddes Nizam'ın devletinde, teminat altındadır. Bizanslı bile, kendini kuşatan bu hukukun; kendisinin yabancısı olduğu bir hukukun kolları arasında mesttir. Ya o Nizam'ın öz sahipleri?..

İşte biz, Fatih'i, böylesine bir madde ve mânâ âleminin cihangiri olarak Ayasofya'ya girer görürüz. Ve ferman eder:

"Ayasofya benim malımdır!"

Bunun üzerine Ayasofya Lâtin yağmalarının tam tersine, kılına bile dokundurulmayışın muhafazasında kendini bulur. Ta mahkum edildiği, zincire vurulduğu güne kadar. Ayasofya o güne kadar, adı hadisle müjdelenen Ulu Hakan'ın "malı" olduğundan, müstesna bir ihtimamla kucaklanır.

Sultan'ın ikindi vaktine kadar Ayasofya'yı gezişini, müverrih Âli'nin deyişiyle "Çokça secde-i şükür" edişler takip eder. İkindi vakti geldiğinde, Ayasofya harreminde okunan ezan ve onu takiben de namaz. Eşsiz Önder En Büyük Peygamber hadisi, Devlet-i Âl-i Osman, çağ açıp çağ kapayan bir fetih, 916 senelik koca Ayasofya ve o namaz!.. O ikindi namazı... Na-

mazlı atalarımızın herşeyine ölçü ve her muzafferiyetine yol açıcı sır işte budur.

Namaz hitamında mihrap (apsis) kısmına çıkan Fatih, orada ayrıca dua ediyor. Gün, bilindiği gibi salıdır.

Soylu Osmanlı Türklerinde bir gelenek şu: Bir kale veya şehir fethedilince ordu içeri girip burçlara bayrak çekerken, surların üstünde de ezan yükselir. Ve şehrin en büyük kilisesi derhal camiye tahvil edildikten sonra ilk Cuma namazı bu camide kılınır.

İşte Ayasofya, bu fetih an'anesi içindeki en büyük cami. Fetih günü olan Salı gününün ikindi namazı ile camiye tahvil olunan Ayasofya'da ilk Cuma namazı ise; üç gün sonra yani 1 Haziran Cuma günü kılınacaktır. Ayasofya, 3 gün gece gündüz cumaya hazırlanır. İmam, mânâ aleminin sultanlarından Akşemseddin'dir. Solakzâde'nin cumaya bağlı ifadesi şöyle:

"Devlet-i Padişâh-ı İslâm içün havas ve avam, duâya el kaldırdı."

Mukaddes Feth'in en canlı temsilcisi ve en aziz hatırası Ayasofya, artık Büyük Hâkân'ın vakfıdır. Fatih, adının bile değiştirilmesini istemediği Ayasofya'sının kıyamete kadar cami kalmasını istemiş ve buna riayet etmeyerek vakfiyesinin şartlarını bozanlara şöyle beddua ve lanet etmiştir:

"Benim bu camimi camilikten çıkaranlar; Allah'ın, meleklerin ve bütün müslümanların lanetine uğrasınlar. Onlar hiçbir zaman hafiflemeyen azap içinde bulunsunlar. Yüzlerine bakan ve kendilerine şefaat eden hiçbir kimse bulunmasın."

Bu Vakfiye şartlarını yerine getirmekle de, Osmanlı sultanları vazifelidir. Peygamber dilinden övülen ve müjdelenen Ulu Hakan, soylu Osmanlının inkırazı halinde de, vakfiyesini, mekanın devlet reisine, cumhur reisine emanet etmektedir. Ve bu noktaya şaşmamak mümkün değil. Büyük Fatih'in, o Ulu Hükümdarın, bir kerameti de bu...

Ayasofya, Büyük Fatih'in nazarında, mukaddes fetihten kalan en aziz hatıradır. Bunun içindir ki Sultan, sarayını bile, o Topkapı Sarayı'nı bile, Ayasofya'sının bucağında ve onunla nefes nefese kurar. Ve artık Ayasofya, İmparatorluğun sonuna kadar Saray Camii Şerifi künyesinin sahibidir.

*

İstiklal Harbimizin işgal günlerindeyiz... Avrupalı emperyalistlerin, Türk'ü zincire vurmak için dört taraftan saldıran kudurmuş müstevlîlerin işgal günlerinde bile, Ayasofya, ezanların, namazların, hutbelerin camiidir. Yani işgal içinde bile hür!.. 1 Şubat 1935'e kadar bu böyle...

Ayasofya'nın tevhid ve şehadet devresini ikiye ayıracağız:

1) 1453'ten 1935'e kadar olan 482 senelik devre... Ayasofya bu devrede hürdür. Büyük Türk Fatih'inin elinin emeği ve öz malı olan Ayasofyası, zincire vurulmamıştır. "Allah'ın, meleklerin ve bütün müslümanların lanetine uğrama"yı göze alıcı bir zihniyet bu devrede yoktur, görülmez.l

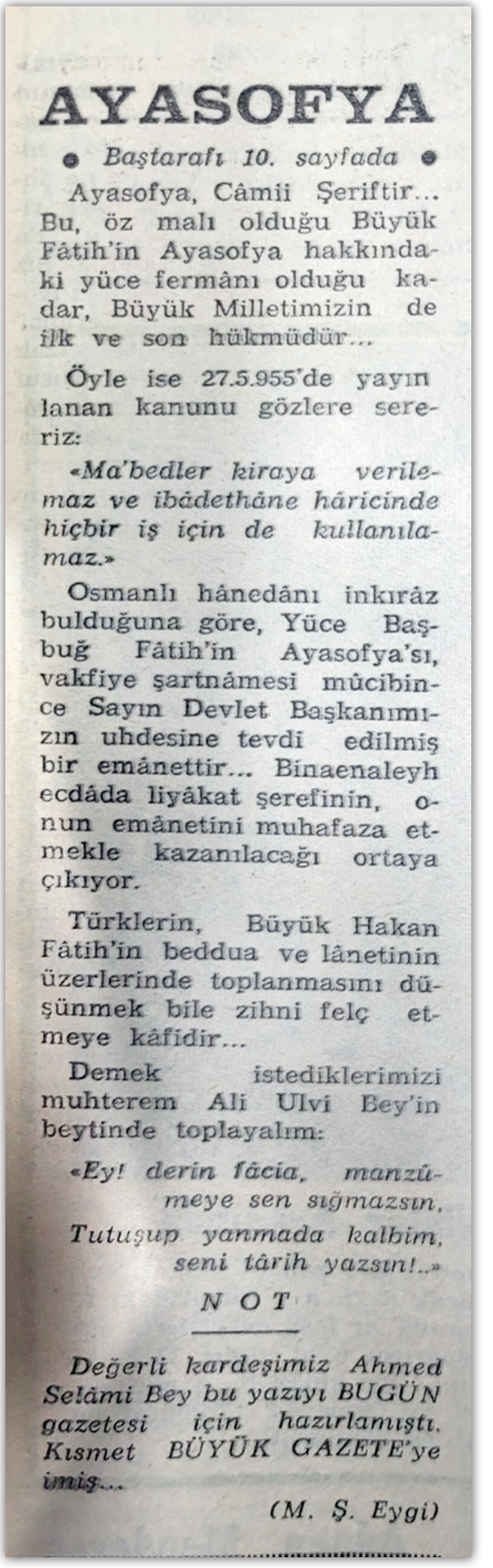
2) 1935'ten sonra... Ayasofya Cami-i Şerifi'nin hürriyetinin gasbedildiği; zincirli, kelepçeli, zindanlı devre... İşgal günlerinde bile hür olan Ayasofya'nın, soğan-ekmeğe bile hasret kaldığı forsalık devresi... Büyük ve soylu Türk, Fatih'in; öz malı hakkındaki vakfiye şartlarının, düşünce ve tasavvur parçalayıcı lanete rağmen, meyhane haysiyetine bile sığmayıcı bir tecavüze uğradığı devre... Ayasofya, 35 senelik bu devrenin içinde; hıçkırmaya, inlemeye, yaş değil kan akıtmaya terk edilir. İşte Mukaddes Fethin aziz hatırası!..

*

Esaret ve zincirli devrenin hikayesine geçelim:

Yahudi, Büyük İslâm Fatih'ini zehirlemekle tatmin olmamış olacak ki, onun Ayasofya'sını da zincire vurmak emelindedir. Cumhuriyet devrinde yahudi-mason işbirlikçilerinin bir ara kudurduğu bir zaman vardır. Dini müesseselere serbesti ve hürriyet, vakıflara halk tarafından idare tanınacağı yerde, lâikliğin dinsizlik namına tatbikata geçirildiği devre... Bu cümleden olarak ilk Türkçe hutbenin 3 Şubat 1928'de, ilk Türkçe ezanın (!) da 18 Temmuz 1932'de, Ayasofya'da okutturulduğuna şahit oluyoruz. Delaletler üzerinde durmayacağız. Mesela, neden ilkler, illa Ayasofya'da da, başka camide değil?.. Büyük Fatih'ten başkasının da ona nazire Fatihliği (!) düşünülebilir mi?... Vs. vs... Bu kabil delaletleri geçiyoruz.

Türkiye'de yahudi-mason işbirlikçiliğinin gürlediği bu devrede, Amerika'da da "Bizans Araştırmaları Enstitüsü"nün peydahlandığını görüyoruz!.. Bu enstitü bazı elemanlarını, Ayasofya'nın mozayıkları vs.'si hakkında ilmî (!) araştırmak yapmak üzere derhal Türkiye'ye gönderir. Aylarca süren araştırmaların, namaz

AYASOFYA

● *Baştarafı 10. sayfada* ●

Ayasofya, Câmii Şeriftir... Bu, öz malı olduğu Büyük Fâtih'in Ayasofya hakkındaki yüce fermânı olduğu kadar, Büyük Milletimizin de ilk ve son hükmüdür...

Öyle ise 27.5.955'de yayınlanan kanunu gözlere sereriz:

«Ma'bedler kiraya verilemaz ve ibâdethâne hâricinde hiçbir iş için de kullanılamaz.»

Osmanlı hânedânı inkıraz bulduğuna göre, Yüce Başbuğ Fâtih'in Ayasofya'sı, vakfiye şartnâmesi mûcibince Sayın Devlet Başkanımızın uhdesine tevdi edilmiş bir emânettir... Binaenaleyh ecdâda liyâkat şerefinin, onun emânetini muhafaza etmekle kazanılacağı ortaya çıkıyor.

Türklerin, Büyük Hakan Fâtih'in beddua ve lânetinin üzerlerinde toplanmasını düşünmek bile zihni felç etmeye kâfidir...

Demek istediklerimizi muhterem Ali Ulvi Bey'in beytinde toplayalım:

«Ey! derin fâcia, manzûmeye sen sığmazsın,
Tutuşup yanmada kalbim, seni târih yazsın!..»

N O T

Değerli kardeşimiz Ahmed Selâmi Bey bu yazıyı BUGÜN gazetesi için hazırlamıştı. Kısmet BÜYÜK GAZETE'ye imiş...

(M. Ş. Eygi)

kılanların arasında rahatça yapılamadığı (!) görülmüştür. Bu vaziyet, devrin ileri gelenlerine yemek sofralarında (!) ilmî araştırı ve karıştırılar (!) nâm-ı hesabına izah edilip, namaz kılıcıların başka camilere gitmeleri temin olunmuştur! Hemen kayda değer ki, *Resmî Gazete*'de Hey'et-i Vekile'nin bu hususta bir kararına o günden beri hâlâ rastlayan yoktur! Güya artık, Ayasofya müzedir!..

Bunun üzerine, derhal bir yıkma, kazmalama, kürekleme elçabukluğuna girilir. Ayasofya külliyesi içinde İslâm-Türk mimarisine ait pek çok ekler, hemen yıktırılıverir. Bugünkü dünya matematikçileri, astronomları ve şarkiyatçıları nezdinde büyük bir şöhret olan meşhur Ali Kuşçu'nun ders verdiği Fatih Medreseleri'ni bugün, Ayasofya çevresinde boşuna aramamak icab eder!.. Çünkü onlar tozu dumana katarak kazmalanıp yok edilmişlerdir.

Sıra, Sinan'ın minârelerini kazmalamaya gelir. Fakat, onların Ayasofya'ya desteklik ettiği, aksi halde mabedin çökeceği anlaşıldığından vazgeçilir. Ama II. Bayezid zamanında cami yapılan "Küçük Ayasofya" bir sabah, mahallelinin karşısında minâresiz olarak arz-ı endam edivermiştir.

Bir de hareme bakalım: Sultan Abdülmecid'in devrinin en büyük hattatlarından Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye kapılardan çıkmayacak kadar (7,5 metre) büyük ve caminin içinde yaptırdığı levhalar, "mimariyi bozuyor" diye yerlerinden indirilmiş ve kapılardan çıkarılamayınca da yan yana dizilerek rutubetli bir köşede çürümeye terk edilmişti. Çürüme tehlikesi gözlere girercesine ilerleyince de, bizzarûre eski yerlerine takılmışlardır. Böylece bu millete güldürülmeyen, Afrikalı yamyamlar bile bırakılmamıştır.

Soylu Türk Hakanı Fatih'in, Mukaddes Fethi ile camiye tahvil olunan birçok kilise, bu Ayasofya faciasından sonra çeşitli Sulukule oyunlarıyla müzeye (!) çevrilmiştir. Fetihle beraber camiye tahvil ediliş devrinin karşısına, sanki camileri camilikten çıkarış devirimciliği ile çıkış...

Kızıl emperyalizmin çiğnediği ülkelerde de camiler, en çoğundan camilikten çıkarılmıştır. O kadar...

Bugün Trabzon Ayasofya'sı da, İznik Ayasofya'sı da ezansız ve zincirli duruyor.

"Ayasofya'yı müze görmektense İslâm mabedi olarak görmeyi tercih ederim!" diyen Papa temsilcisi Kardinal Roncalli, üstelik Büyük Fatih'in nesli de değil. Halbuki, Ulu Atası Fatih'e en azından minnet ve şükran borçlu olan Fatih ahfâdı bu Yüce Millet, Ayasofya'yı asla müze olarak kabul edemez. Ayasofya, Büyük Fatih'in tasarrufundan alınamaz.

Ayasofya, Cami-i Şeriftir. Bu, öz malı olduğu Büyük Fatih'in Ayasofya hakkındaki yüce fermanı olduğu kadar, büyük milletimizin de ilk ve son hükmüdür.

Öyle ise 27.5.1955'te yayınlanan kanunu gözlere sereriz:

"Mabedler kiraya verilemez ve ibadethane haricinde hiçbir iş için de kullanılamaz."

Osmanlı hanedanı inkıraz bulduğuna göre, Yüce Başbuğ Fatih'in Ayasofya'sı, vakfiye şartnamesi mucibince Sayın Devlet Başkanımızın uhdesine tevdi edilmiş bir emanettir. Binaenaleyh ecdada liyakat şerefinin, onun emanetini muhafaza etmekle kazanılacağı ortaya çıkıyor.

Türklerin, Büyük Hakan Fatih'in beddua ve lanetinin üzerlerinde toplanmasını düşünmek bile zihni felç etmeye kafidir.

Demek istediklerimizi muhterem Ali Ulvi Bey'in beytinde toplayalım:

"Ey derin fâcia, manzûmeye sen sığmazsın,
Tutuşup yanmada kalbim seni tarih yazsın!"

Not: Değerli kardeşimiz Ahmed Selâmi Bey bu yazıyı Bugün *gazetesi için hazırlamıştı. Kısmet* Büyük Gazete*'ye imiş... (M. Ş. Eygi)*

ANADOLU AJANSI

Yeniden cami olarak açıldığı Cuma günü, Ayasofya-i Kebîr Camii'nin Sultanahmet'e doğru taşan cemaati.

Sutanahmed'deki Ayasofya

Çelebi Mustafa

Çelebi Mustafa, "Sultanahmed'deki Ayasofya", *Fikre Sanata Ruha Tohum*, Yıl: 9, Sayı: 102, Mayıs 1977, ss. 25-27.

"İstanbul'u fethettikten sonra; Ayasofya Cami-i Şerifi'nde Cuma namazını eda buyuran Hazret-i Fatih, Ayasofya'nın cami olmasını irade etmiştir; müze olmasını değil!..

Tarihin muhteşem derinliklerinden gelen mehabetli bir sesin; benim diyen bahadırları titrettiğini, ruhumun tâ derinliklerine kadar işlediğini hissediyorun. Muştulanmış beldenin, bahtiyar ve azimkâr Padişah'ı kükrüyor:

"Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların la'neti benim mabedlerimi ibadet gayesinden başka işe tahsis edenlerin üzerine olsun! Dünyada ve âhirette, yüzlerine bakan bulunmasın! Şefaat edenleri olmasın!.."

"Âmin yâ Muîn!"

Ardından; ısırdığım dudaklarımdan kan getirten, sıkılmış yumruklarımı olanca hızıyla, küffarın beynine inen balyoz misali, masanın üzerinde patlatan ve kanımı dondurtan şu cümleler, kulaklarımı tırmalamakta:

"Eşsiz bir mimarlık âbidesi olan Ayasofya Camii (Şerifi)'nin tarihî vaziyyeti itibarı ile, müzeye çevrilmesi, bütün şark alemini sevindireceği (?) ve insanlığa yeni bir ilim (!!!?) müessesesi kazandıracağı cihetle, bunun müzeye çevrilmesi... tasvib ve kabul olunmuştur!" Buyurun cenaze namazına!..

Allah-u Teâlâ'nın, uğruna âlemleri yarattığı şanlı Peygamberimizin(sav) iki cihan serverinin manevi medhiyesine mazhar bir Türk Başbuğu'nun; Hazret-i Fatih Sultan Mehmed Han'ın vasiyeti ile onun dininden, onun ırkından bir devlet ricalinin, onun devletine reva gördüğü ve tatbik ettiği hıristiyan hukuku!.. Ne kadar da yakışıyor birbirine, değil mi!

Fikre San'ata Ruha TOHUM

RAHMAN VE RAHİM OLAN
ALLAH'IN ADIYLA :

SULTANAHMED'DEKİ AYASOFYA

Çelebi MUSTAFA

Târihin muhteşem derinliklerinden gelen mehâbetli bir sesin; benim diyen bahâdırları titrettiğini, rûhumun tâ! derinliklerine kadar işlediğini hissediyorum : muştulanmış beldenin, bahtiyâr ve azimkâr Pâdişâh'ı kükrüyor :

— «*Allâh'ın, meleklerinin ve bütün insânların lâ'neti : benim mâbedlerimi ibâdet gâyesinden başka işe tahsîs edenlerin üzerine olsun!.. Dünyâda ve Âhirette, yüzlerine bakan bulunmasın! Şefaât edenleri olmasın!...* «*Âmîn yâ Muîn!*»

Ardından; ısırdığım dudaklarımdan kan getirten, sıkılmış yumruklarımı olanca hızıyla, küffârın beynine inen balyoz misâli, masanın üzerinde patlatan ve kanımı dondurtan şu cümleler, kulaklarımı tırmalamakta :

— «*Eşsiz bir mî'mârlık âbîdesi olan Ayasofya Câmi-î (Şerîfi)'nin târihi vâziyyeti itibârı ile, müzeye çevrilmesi, bütün şark âlemini sevindireceği (?) ve insânlığa yeni bir ilim (!!!?) müessesesi kazandıracağı cihetle, bunun müzeye çevrilmesi... tasvîb ve kabûl olunmuştur!*» *Buyurun cenâze namâzına!..*

Allâh-u Teâlâ'nın, uğruna âlemleri yarattığı şanlı Peygâmberimizin (s.a.v.) iki cihân serverinin mânevî medhiyesine mazhâr bir Türk Başbuğu'nun; Hazret-i Fâtih Sultan Mehmed Han'ın vasiyyeti ile, O'nun Dîninden, O'nun ırkından bir devlet ricâlinin, O'nun devletine revâ gördüğü ve tatbik ettiği hıristiyan hukuku!.. Ne kadar da yakışıyor birbirine, değil mi!?..

İstanbul'u fethettikten sonra; Ayasofya Câmi-î Şerîfi'nde Cum'a namâzını edâ buyuran Hazret-i Fâtih : Ayasofya'nın câmî olmasını irâde eylemiştir : müze olmasını değil!..

Peygâmber-i Zî'Şân'ın muştuladığı bir fetihle, O'nun sevgisini kazanmış bir Belde'yi fetheden ve İstanbul semâsını Câmi-î Şerîf minâreleriyle bezeyen Hazret-i Fâtih ve O'nun kudlu askerinin, O mukaddes mekân «Allâh Evi»nde huşû ile namâzlarını edâ buyuran müslümân - Türk Milleti'nin; şanlı ecdâdım Türk Osmânlı'nın bugünkü hıristiyân kılıklı ve Roma Hukuk'lu batı kuklasıyla aynı nesebden olmasına şaşmıyorum; bu çirkin ve iğrenç kıyas karşısında, kırk sene

25

İstanbul'u fethettikten sonra; Ayasofya Cami-i Şerifi'nde Cuma namazını eda buyuran Hazret-i Fatih, Ayasofya'nın cami olmasını irade etmiştir; müze olmasını değil!..

Peygamber-i Zîşân'ın muştuladığı bir fetihle, onun sevgisini kazanmış bir Belde'yi fetheden ve İstanbul semasını Cami-i Şerif minâreleriyle bezeyen Hazret-i Fatih ve onun kutlu askerinin, o mukaddes mekan "Al-

zır deliler arasında kalmışcasına kuduruyor, kuduruyorum!.. Belki, bana dört ayaklı olmadığımdan, böyle bir hâlin vâki olamayacağını söyleyeceksiniz amma; Türk ve Müslümân olduğu, ecdâdını sevdiğini iddiâ ettiği hâlde : bir Türk Hâkanı'nın vasiyyetini hiçe sayıp, O'nun ve Allâh'ın lâ'netini, Türk Milleti'nin nefretini ebediyyen celbedecek şekilde, ezelî düşmânımız bitli Hâç'ı sevindirmek uğruna Ayasofya Câmi-î Şerîfi'ni müze yapan çarpık zihniyete ne buyuracak, hangi adı takacak, Millî Kîn'inizi içinizde nasıl zabtedebileceksiniz?.. Hemde, yüceltmeye çalıştıkları (!) Anayasa'yı, Dernek ve Vakıf Kanun'larını da; Millî Şerefimiz ve Dînî inancımızla berâber çiğnemek bahâsına!..

Yurdun dört bucağında : mukaddesatından mâneviyâtına ve iffetinden nâmusuna kadar her şeyini istilâ etmiş Millî Düşmânlarla savaşırken bile iffetini, şerefini ve Töre'sini muhâfaza edebilmiş bir Millet; kazanılan mücâdelenin ardından; kendi içinden çıkanlar (!) tarafından hançerlenmiş, «rûhuna kezzâb dökülmüş», önce altı asırlık millî lisânın (Osmânlıca)'dan uzaklaştırılarak; millî kültürünü, İslâm - Türk Medeniyetini bir turistten ziyâde anlayamayacak seviyeye çıkmış (!) sonra da Haç'ın başına balyoz gibi inen namâzının edâsını Ayasofya Câmi-î Şerîfi'nde yapmaktan men edilmiştir... Nasıl sabretsin şimdi Ali ULVİ KURUCU?.. Îmânının verdiği Millî Kîn (Allâh içün düşmânlık) ile berâber, sözde Müslümân - Türk Erkânı'na, onların taşıdıkları Haçlı rûhuna karşı gayzını fışkırırken, bin küsür seneden beri müslümân bir Milletin'de hâline tercümân oluyordu :

«Ürperdi hayâlim! Bu nasıl korkulu rü'yâ!?
Şaştım, neyi temsîl ediyorsun, Ayasofya?...»

Ayasofya'nın şahsında, kemirilen, sömürülen ve Batı'ya bir maymun mukallîdliğiyle döndürülen milletten söz ediyor şâir :

«Yavaş yavaş kemirdi, Batı'lı kurtlar bizi,
Beli kılıçlı yiğid, şimdi fes mi takacak?
Edebsizlik yuvası, ettiler ülkemizi,
Ecdâdım mezârından, mahzûn mahzûn bakacak!..»

Baksındı ecdâdın mezârından da : görsündü şu hâl-i perîşânımızı, «edebsizlik yuvası» olan Müslümân - Türkiye'mizi!..

«Gönüllerde nûr söndü, Ayasofya kapandı,
Karşısında mükedder; Muhteşem Sultan Ahmet!
Kaybettik Sevgili'yi, yüreğimiz çok yandı!
Neden hâlâ gözlerin, önünde duruyor set!?»

Şu kıt'adaki mânânın ve acının ağırlığı; kırk milyona kara çarşaf taktıracak mâhiyyette olsa gerek.. Dilinden Kur'ân (-ı Kerîm)'i,

26

lah'ın Evi"nde huşu ile namazlarını eda buyuran müslüman Türk milletinin; şanlı ecdadım Türk Osmanlı'nın bugünkü hıristiyan kılıklı ve Roma Hukuklu batı kuklasıyla aynı nesebden olmasına şaşmıyorum; bu çirkin ve iğrenç kıyas karşısında, kırk sene zırdeliler arasında kalmışcasına kuduruyor, kuduruyorum! Belki, bana dört ayaklı olmadığımdan, böyle bir halin vâki olamayacağını söyleyeceksiniz amma; Türk ve Müslüman ol-

duğu, ecdadını sevdiğini iddia ettiği halde, bir Türk Hakanı'nın vasiyetini hiçe sayıp, onun ve Allah'ın lanetini, Türk milletinin nefretini ebediyen celbedecek şekilde, ezeli düşmanımız bitli Haç'ı sevindirmek uğruna Ayasofya Cami-i Şerifi'ni müze yapan çarpık zihniyete ne buyuracak, hangi adı takacak, millî kininizi içinizde nasıl zaptedebileceksiniz? Hem de, yüceltmeye çalıştıkları Anayasa'yı, Dernek ve Vakıf Kanunlarını da, millî şerefimiz ve dini inancımızla beraber çiğnemek bahasına!..

Yurdun dört bucağında, mukaddesatından maneviyatına ve iffetinden namusuna kadar her şeyini istila etmiş millî düşmanlarla savaşırken bile iffetini, şerefini ve töresini muhafaza edebilmiş bir millet; kazanılan mücadelenin ardından; kendi içinden çıkanlar tarafından hançerlenmiş, "ruhuna kezzab dökülmüş", önce altı asırlık millî lisanı Osmanlıca'dan uzaklaştırılarak; millî kültürünü İslâm-Türk medeniyetini bir turistten ziyade anlayamayacak seviyeye çıkmış, sonra da Haç'ın başına balyoz gibi inen namazının edasını Ayasofya Cami-i Şerifi'nde yapmaktan men edilmiştir. Nasıl sabretsin şimdi Ali Ulvi Kurucu? İmanının verdiği millî kin (Allah için düşmanlık) ile beraber, sözde Müslüman-Türk erkanına, onların taşıdıkları Haçlı ruhuna karşı gayzını fışkırırken, bin küsur seneden beri müslüman bir milletin de haline tercüman oluyordu:

"Ürperdi hayalim! Bu nasıl korkulu rüya!
Şaştım, neyi temsil ediyorsun, Ayasofya?"

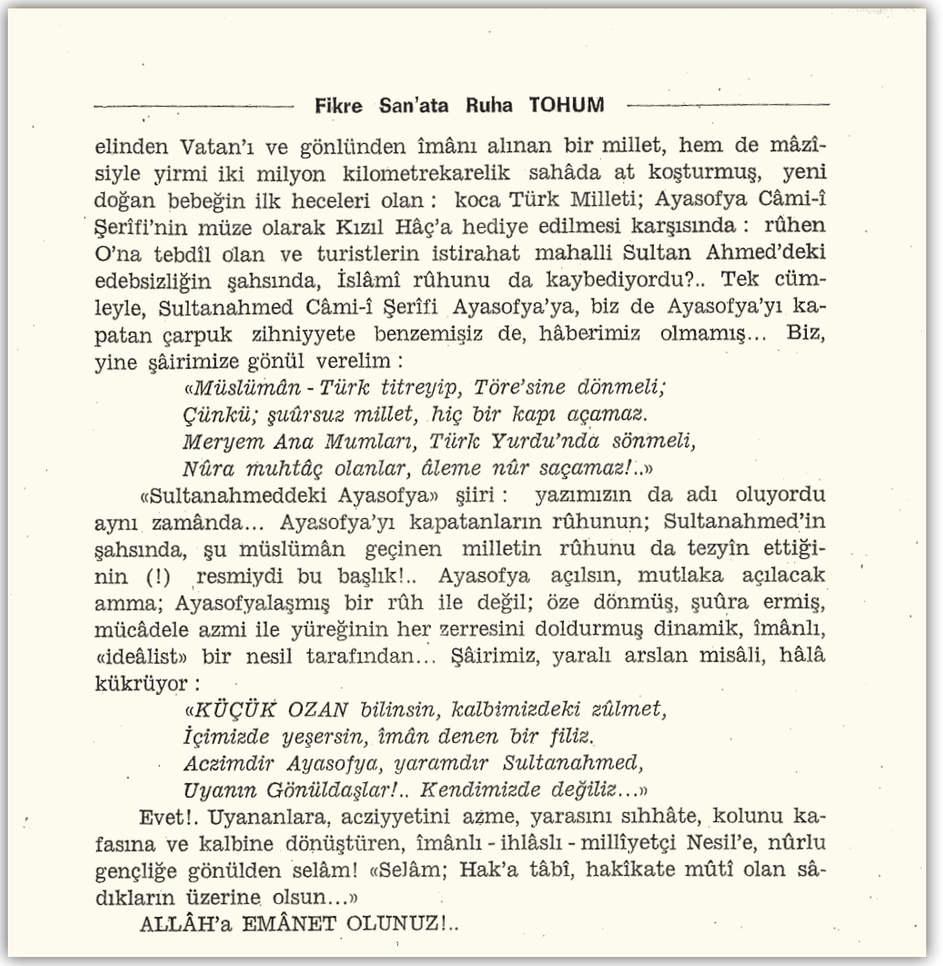
Ayasofya'nın şahsında, kemirilen, sömürülen ve Batıya bir maymun mukallitliğiyle döndürülen milletten söz ediyor şair:

"Yavaş yavaş kemirdi, Batılı kurtlar bizi,
Beli kılıçlı yiğit, şimdi fes mi takacak?
Edebsizlik yuvası, ettiler ülkemizi,
Ecdadım mezarından, mahzun mahzun bakacak!"

Baksındı ecdadın mezarından da, görsün şu hal-i perişanımızı, "edebsizlik yuvası" olan Müslüman Türkiye'mizi!

"Gönüllerde nur söndü, Ayasofya kapandı,
Karşısında mükedder; muhteşem Sultanahmet!
Kaybettik Sevgili'yi, yüreğimiz çok yandı!
Neden hâlâ gözlerin, önünde duruyor set!"

Şu kıt'adaki mânânın ve acının ağırlığı; kırk milyona kara çarşaf taktıracak mahiyette olsa gerek. Dilinden Kur'ân-ı Kerîm'i, elinden vatanı ve gönlünden imanı alınan bir millet, hem de mazisiyle yirmi iki milyon kilometrekarelik sahada at koşturmuş, yeni doğan bebeğin ilk heceleri olan koca Türk milleti, Ayasofya Cami-i Şerifi'nin müze olarak Kızıl Haç'a hediye edilmesi karşısında, ruhen ona tebdil olan ve turistlerin istirahat mahalli Sultanahmed'deki edebsizliğin şahsında, İslâmî ruhunu da kay-

Fikre San'ata Ruha TOHUM

elinden Vatan'ı ve gönlünden îmânı alınan bir millet, hem de mâzîsiyle yirmi iki milyon kilometrekarelik sahâda at koşturmuş, yeni doğan bebeğin ilk heceleri olan : koca Türk Milleti; Ayasofya Câmi-î Şerîfi'nin müze olarak Kızıl Hâç'a hediye edilmesi karşısında : rûhen O'na tebdîl olan ve turistlerin istirahat mahalli Sultan Ahmed'deki edebsizliğin şahsında, İslâmî rûhunu da kaybediyordu?.. Tek cümleyle, Sultanahmed Câmi-î Şerîfi Ayasofya'ya, biz de Ayasofya'yı kapatan çarpuk zihniyyete benzemişiz de, hâberimiz olmamış... Biz, yine şâirimize gönül verelim :

«Müslümân - Türk titreyip, Töre'sine dönmeli;
Çünkü; şuûrsuz millet, hiç bir kapı açamaz.
Meryem Ana Mumları, Türk Yurdu'nda sönmeli,
Nûra muhtâç olanlar, âleme nûr saçamaz!..»

«Sultanahmeddeki Ayasofya» şiiri : yazımızın da adı oluyordu aynı zamânda... Ayasofya'yı kapatanların rûhunun; Sultanahmed'in şahsında, şu müslümân geçinen milletin rûhunu da tezyîn ettiğinin (!) resmiydi bu başlık!.. Ayasofya açılsın, mutlaka açılacak amma; Ayasofyalaşmış bir rûh ile değil; öze dönmüş, şuûra ermiş, mücâdele azmi ile yüreğinin her zerresini doldurmuş dinamik, îmânlı, «ideâlist» bir nesil tarafından... Şâirimiz, yaralı arslan misâli, hâlâ kükrüyor :

«KÜÇÜK OZAN bilinsin, kalbimizdeki zûlmet,
İçimizde yeşersin, îmân denen bir filiz.
Aczimdir Ayasofya, yaramdır Sultanahmed,
Uyanın Gönüldaşlar!.. Kendimizde değiliz...»

Evet!. Uyananlara, acziyyetini azme, yarasını sıhhâte, kolunu kafasına ve kalbine dönüştüren, îmânlı - ihlâslı - millîyetçi Nesil'e, nûrlu gençliğe gönülden selâm! «Selâm; Hak'a tâbî, hakîkate mûtî olan sâdıkların üzerine olsun...»

ALLÂH'a EMÂNET OLUNUZ!..

bediyordu. Tek cümleyle, Sultanahmed Cami-i Şerifi Ayasofya'ya, biz de Ayasofya'yı kapatan çarpık zihniyete benzemişiz de, haberimiz olmamış... Biz, yine şairimize gönül verelim:

Müslüman Türk titreyip, töresine dönmeli,
Çünkü, şuursuz millet, hiçbir kapı açamaz.
Meryem Ana mumları, Türk Yurdu'nda sönmeli,
Nura muhtaç olanlar, aleme nur saçamaz!..

"Sultanahmed'deki Ayasofya!" şiiri, yazımızın da adı oluyordu aynı zamanda. Ayasofya'yı kapatanların ruhunun; Sultanahmed'in şahsında, şu müslüman geçinen milletin ruhunu da tezyin ettiğinin resmiydi bu başlık! Ayasofya açılsın, mutlaka açılacak amma; Ayasofyalaşmış bir ruh ile değil, öze dönmüş, şuura ermiş, mücadele azmi ile yüreğinin her zerresini doldurmuş dinamik, imanlı, idealist bir nesil tarafından. Şairimiz, yaralı arslan misali, hâlâ kükrüyor:

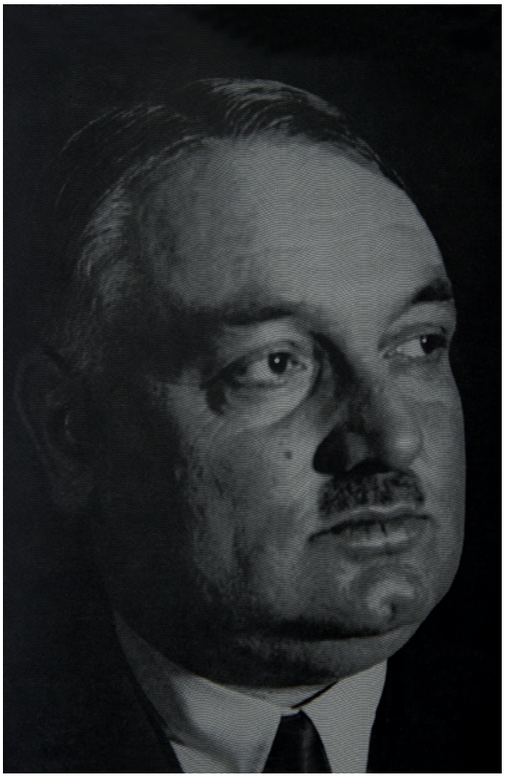
Küçük Ozan bilinsin, kalbimizdeki zulmet,
İçimizde yeşersin, iman denen bir filiz.
Aczimdir Ayasofya, yaramdır Sultanahmed,
Uyanın gönüldaşlar, kendimizde değiliz.

Evet, uyananlara, acziyetini azme, yarasını sıhhate, kolunu kafasına ve kalbine dönüştüren, imanlı, ihlaslı, milliyetçi nesile, nurlu gençliğe gönülden selam! "Selam, Hakk'a tabi, hakikate muti olan sadıkların üzerine olsun."

Topkapı Sarayı'nda

Yahya Kemal Beyatlı

Yahya Kemal, "Topkapı Sarayı'nda", *Fikre Sanata Ruha Tohum*, Yıl: 9, Sayı: 102, Mayıs 1977, ss. 37-39. (Bu yazı ilk defa, "Hilafete Yakın Bir Gün" başlığıyla 14 Şubat 1921 tarihli *İleri* gazetesinde yayımlanmıştır.)

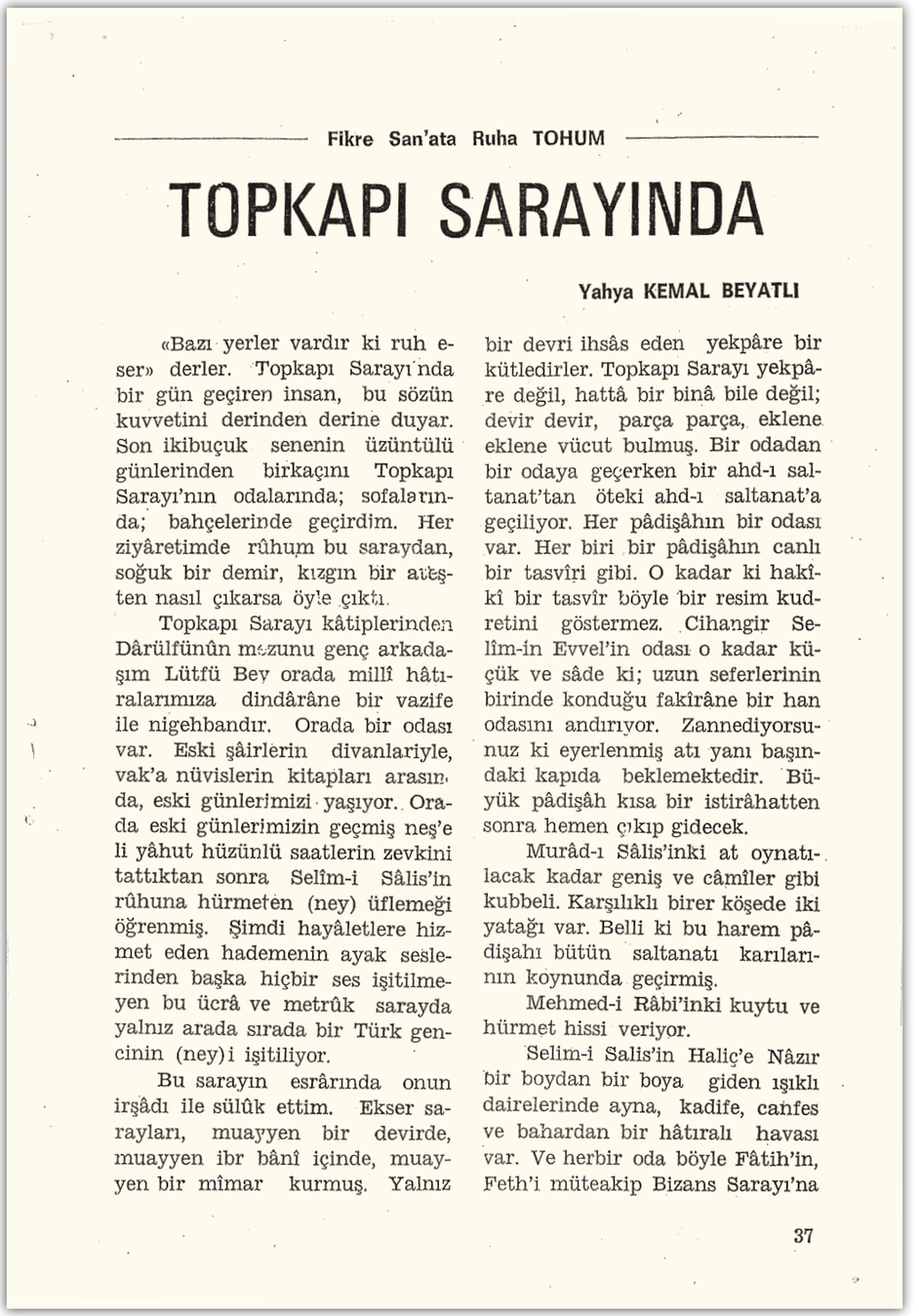

Yahya Kemal Beyatlı

"Bazı yerler vardır ki ruh eser" derler. Topkapı Sarayı'nda bir gün geçiren insan, bu sözün kuvvetini derinden derine duyar. Son iki buçuk senenin üzüntülü günlerinden birkaçını Topkapı Sarayı'nın odalarında; sofalarında; bahçelerinde geçirdim. Her ziyaretimde ruhum bu saraydan, soğuk bir demir, kızgın bir ateşten nasıl çıkarsa öyle çıktı.

Topkapı Sarayı katiplerinden Dârülfünûn mezunu genç arkadaşım Lütfü Bey orada millî hatıralarımıza dindârâne bir vazife ile nigehbandır. Orada bir odası var. Eski şairlerin divanlarıyla, vakanüvislerin kitapları arasında, eski günlerimizi yaşıyor. Orada eski günlerimizin geçmiş neşeli yahut hüzünlü saatlerin zevkini tattıktan sonra Selîm-i Sâlis'in ruhuna hürmeten ney üflemeyi öğrenmiş. Şimdi hayaletlere hizmet eden hademenin ayak seslerinden başka hiçbir ses işitilmeyen bu ücra ve metruk sarayda yalnız arada sırada bir Türk gencinin neyi işitiliyor.

Bu sarayın esrarında onun irşadı ile sülûk ettim. Ekser sarayları, muayyen bir devirde, muayyen bir bânî içinde muayyen bir mimar kurmuş. Yalnız bir devri ihsâs eden yekpâre bir kütledirler. Topkapı Sarayı yekpâre değil, hatta bir bina bile değil; devir devir, parça parça, eklene eklene vücut bulmuş. Bir odadan bir odaya geçerken bir ahd-ı saltanat'tan öteki ahd-ı saltanat'a geçiliyor. Her pâdişahın bir odası var. Her biri bir padişahın canlı bir tasviri gibi. O kadar ki hakiki bir tasvir böyle bir resim kudretini göstermez. Cihangir Selîm-i Evvel'in odası o kadar küçük ve sade ki; uzun seferlerinin birinde kondu-

Fikre San'ata Ruha TOHUM

TOPKAPI SARAYINDA

Yahya KEMAL BEYATLI

«Bazı yerler vardır ki ruh eser» derler. Topkapı Sarayı'nda bir gün geçiren insan, bu sözün kuvvetini derinden derine duyar. Son ikibuçuk senenin üzüntülü günlerinden birkaçını Topkapı Sarayı'nın odalarında; sofalarında; bahçelerinde geçirdim. Her ziyâretimde rûhum bu saraydan, soğuk bir demir, kızgın bir ateşten nasıl çıkarsa öyle çıktı.

Topkapı Sarayı kâtiplerinden Dârülfünûn mezunu genç arkadaşım Lütfü Bey orada millî hâtıralarımıza dindârâne bir vazife ile nigehbandır. Orada bir odası var. Eski şâirlerin divanlariyle, vak'a nüvislerin kitapları arasında, eski günlerimizi yaşıyor. Orada eski günlerimizin geçmiş neş'eli yâhut hüzünlü saatlerin zevkini tattıktan sonra Selîm-i Sâlis'in rûhuna hürmeten (ney) üflemeği öğrenmiş. Şimdi hayâletlere hizmet eden hademenin ayak seslerinden başka hiçbir ses işitilmeyen bu ücrâ ve metrûk sarayda yalnız arada sırada bir Türk gencinin (ney)i işitiliyor.

Bu sarayın esrârında onun irşâdı ile sülûk ettim. Ekser sarayları, muayyen bir devirde, muayyen ibr bânî içinde, muayyen bir mîmar kurmuş. Yalnız bir devri ihsâs eden yekpâre bir kütledirler. Topkapı Sarayı yekpâre değil, hattâ bir binâ bile değil; devir devir, parça parça, eklene eklene vücut bulmuş. Bir odadan bir odaya geçerken bir ahd-ı saltanat'tan öteki ahd-ı saltanat'a geçiliyor. Her pâdişâhın bir odası var. Her biri bir pâdişâhın canlı bir tasvîri gibi. O kadar ki hakîkî bir tasvîr böyle bir resim kudretini göstermez. Cihangir Selîm-in Evvel'in odası o kadar küçük ve sâde ki; uzun seferlerinin birinde konduğu fakîrâne bir han odasını andırıyor. Zannediyorsunuz ki eyerlenmiş atı yanı başındaki kapıda beklemektedir. Büyük pâdişâh kısa bir istirâhatten sonra hemen çıkıp gidecek.

Murâd-ı Sâlis'inki at oynatılacak kadar geniş ve câmîler gibi kubbeli. Karşılıklı birer köşede iki yatağı var. Belli ki bu harem pâdişahı bütün saltanatı karılarının koynunda geçirmiş.

Mehmed-i Râbi'inki kuytu ve hürmet hissi veriyor.

Selim-i Salis'in Haliç'e Nâzır bir boydan bir boya giden ışıklı dairelerinde ayna, kadife, canfes ve bahardan bir hâtıralı havası var. Ve herbir oda böyle Fâtih'in, Feth'i müteakip Bizans Sarayı'na

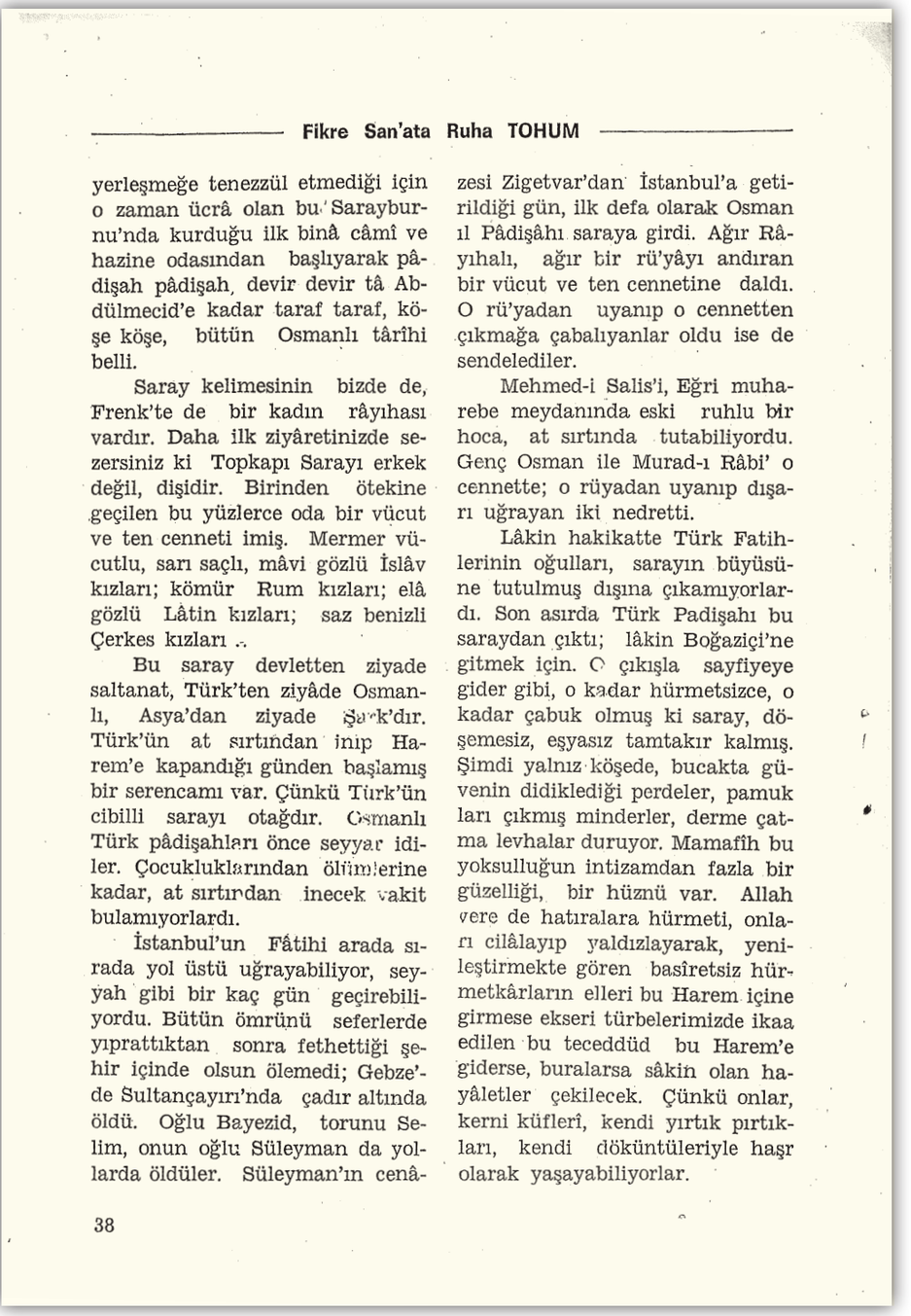
37

ğu fakîrâne bir han odasını andırıyor. Zannediyorsunuz ki eyerlenmiş atı yanı başındaki kapıda beklemektedir. Büyük padişah kısa bir istirahatten sonra hemen çıkıp gidecek.

Murâd-ı Sâlis'inki at oynatılacak kadar geniş ve camiler gibi kubbeli. Karşılıklı birer köşede iki yatağı var. Belli ki bu harem padişahı bütün saltanatı karılarının koynunda geçirmiş.

Mehmed-i Râbi'inki kuytu ve hürmet hissi veriyor.

Selim-i Salis'in Haliç'e nâzır bir boydan bir boya giden ışıklı dairelerin-

Fikre San'ata Ruha TOHUM

yerleşmeğe tenezzül etmediği için o zaman ücrâ olan bu Sarayburnu'nda kurduğu ilk binâ câmî ve hazine odasından başlıyarak pâdişah pâdişah, devir devir tâ Abdülmecid'e kadar taraf taraf, köşe köşe, bütün Osmanlı târîhi belli.

Saray kelimesinin bizde de, Frenk'te de bir kadın râyıhası vardır. Daha ilk ziyâretinizde sezersiniz ki Topkapı Sarayı erkek değil, dişidir. Birinden ötekine geçilen bu yüzlerce oda bir vücut ve ten cenneti imiş. Mermer vücutlu, sarı saçlı, mâvi gözlü İslâv kızları; kömür Rum kızları; elâ gözlü Lâtin kızları; saz benizli Çerkes kızları ..

Bu saray devletten ziyade saltanat, Türk'ten ziyâde Osmanlı, Asya'dan ziyade Şark'dır. Türk'ün at sırtından inip Harem'e kapandığı günden başlamış bir serencamı var. Çünkü Türk'ün cibilli sarayı otağdır. Osmanlı Türk pâdişahları önce seyyar idiler. Çocukluklarından ölümlerine kadar, at sırtından inecek vakit bulamıyorlardı.

İstanbul'un Fâtihi arada sırada yol üstü uğrayabiliyor, seyyah gibi bir kaç gün geçirebiliyordu. Bütün ömrünü seferlerde yıprattıktan sonra fethettiği şehir içinde olsun ölemedi; Gebze'de Sultançayırı'nda çadır altında öldü. Oğlu Bayezid, torunu Selim, onun oğlu Süleyman da yollarda öldüler. Süleyman'ın cenâzesi Zigetvar'dan İstanbul'a getirildiği gün, ilk defa olarak Osman ıl Pâdişâhı saraya girdi. Ağır Râyıhalı, ağır bir rü'yâyı andıran bir vücut ve ten cennetine daldı. O rü'yadan uyanıp o cennetten çıkmağa çabalıyanlar oldu ise de sendelediler.

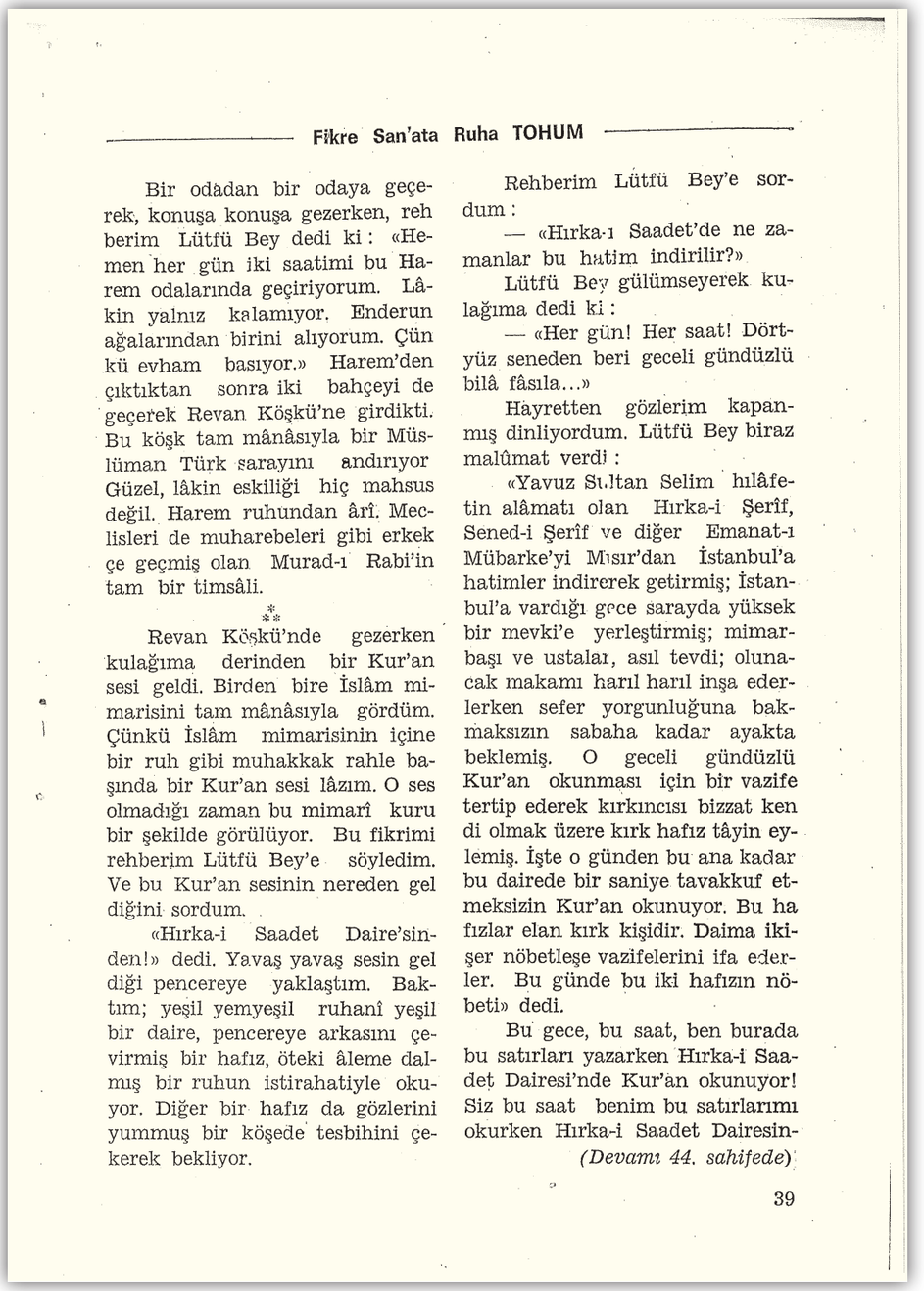
Mehmed-i Salis'i, Eğri muharebe meydanında eski ruhlu bir hoca, at sırtında tutabiliyordu. Genç Osman ile Murad-ı Râbi' o cennette; o rüyadan uyanıp dışarı uğrayan iki nedretti.

Lâkin hakikatte Türk Fatihlerinin oğulları, sarayın büyüsüne tutulmuş dışına çıkamıyorlardı. Son asırda Türk Padişahı bu saraydan çıktı; lâkin Boğaziçi'ne gitmek için. O çıkışla sayfiyeye gider gibi, o kadar hürmetsizce, o kadar çabuk olmuş ki saray, döşemesiz, eşyasız tamtakır kalmış. Şimdi yalnız köşede, bucakta güvenin didiklediği perdeler, pamuk ları çıkmış minderler, derme çatma levhalar duruyor. Mamafih bu yoksulluğun intizamdan fazla bir güzelliği, bir hüznü var. Allah vere de hatıralara hürmeti, onları cilâlayıp yaldızlayarak, yenileştirmekte gören basîretsiz hürmetkârların elleri bu Harem içine girmese ekseri türbelerimizde ikaa edilen bu teceddüd bu Harem'e giderse, buralarsa sâkin olan hayâletler çekilecek. Çünkü onlar, kerni küflerî, kendi yırtık pırtıkları, kendi döküntüleriyle haşr olarak yaşayabiliyorlar.

38

de ayna, kadife, canfes ve bahardan bir hatıralı havası var. Ve herbir oda böyle Fatih'in, fethi müteakip Bizans Sarayı'na yerleşmeye tenezzül etmediği için o zaman ücra olan bu Sarayburnu'nda kurduğu ilk bina cami ve hazine odasından başlayarak padişah padişah, devir devir tâ Abdülmecid'e kadar taraf taraf, köşe köşe, bütün Osmanlı tarihi belli.

Saray kelimesinin bizde de, Frenk'te de bir kadın rayıhası vardır. Daha ilk ziyaretinizde sezersiniz ki Topkapı Sarayı erkek değil, dişidir. Birinden ötekine geçilen bu yüzlerce oda bir vücut ve ten cenneti imiş. Mermer

Fikre San'ata Ruha TOHUM

Bir odadan bir odaya geçerek, konuşa konuşa gezerken, rehberim Lütfü Bey dedi ki: «Hemen her gün iki saatimi bu Harem odalarında geçiriyorum. Lâkin yalnız kalamıyor. Enderun ağalarından birini alıyorum. Çünkü evham basıyor.» Harem'den çıktıktan sonra iki bahçeyi de geçerek Revan Köşkü'ne girdikti. Bu köşk tam mânâsıyla bir Müslüman Türk sarayını andırıyor Güzel, lâkin eskiliği hiç mahsus değil. Harem ruhundan ârî. Meclisleri de muharebeleri gibi erkekçe geçmiş olan Murad-ı Rabi'in tam bir timsâli.

***

Revan Köşkü'nde gezerken kulağıma derinden bir Kur'an sesi geldi. Birden bire İslâm mimarisini tam mânâsıyla gördüm. Çünkü İslâm mimarisinin içine bir ruh gibi muhakkak rahle başında bir Kur'an sesi lâzım. O ses olmadığı zaman bu mimarî kuru bir şekilde görülüyor. Bu fikrimi rehberim Lütfü Bey'e söyledim. Ve bu Kur'an sesinin nereden geldiğini sordum.

«Hırka-i Saadet Daire'sinden!» dedi. Yavaş yavaş sesin geldiği pencereye yaklaştım. Baktım; yeşil yemyeşil ruhanî yeşil bir daire, pencereye arkasını çevirmiş bir hafız, öteki âleme dalmış bir ruhun istirahatiyle okuyor. Diğer bir hafız da gözlerini yummuş bir köşede tesbihini çekerek bekliyor.

Rehberim Lütfü Bey'e sordum:

— «Hırka-ı Saadet'de ne zamanlar bu hatim indirilir?»

Lütfü Bey gülümseyerek kulağıma dedi ki:

— «Her gün! Her saat! Dörtyüz seneden beri geceli gündüzlü bilâ fâsıla...»

Hayretten gözlerim kapanmış dinliyordum. Lütfü Bey biraz malûmat verdi:

«Yavuz Sultan Selim hilâfetin alâmatı olan Hırka-i Şerîf, Sened-i Şerîf ve diğer Emanat-ı Mübarke'yi Mısır'dan İstanbul'a hatimler indirerek getirmiş; İstanbul'a vardığı gece sarayda yüksek bir mevki'e yerleştirmiş; mimarbaşı ve ustaları, asıl tevdi; olunacak makamı harıl harıl inşa ederlerken sefer yorgunluğuna bakmaksızın sabaha kadar ayakta beklemiş. O geceli gündüzlü Kur'an okunması için bir vazife tertip ederek kırkıncısı bizzat kendi olmak üzere kırk hafız tâyin eylemiş. İşte o günden bu ana kadar bu dairede bir saniye tavakkuf etmeksizin Kur'an okunuyor. Bu hafızlar elan kırk kişidir. Daima ikişer nöbetleşe vazifelerini ifa ederler. Bu günde bu iki hafızın nöbeti» dedi.

Bu gece, bu saat, ben burada bu satırları yazarken Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'an okunuyor! Siz bu saat benim bu satırlarımı okurken Hırka-i Saadet Dairesin-

(Devamı 44. sahifede)

39

vücutlu, sarı saçlı, mavi gözlü İslâv kızları; kömür Rum kızları; elâ gözlü Lâtin kızları; saz benizli Çerkes kızları...

Bu saray devletten ziyade saltanat, Türk'ten ziyade Osmanlı, Asya'dan ziyade Şark'tır. Türk'ün at sırtından inip Harem'e kapandığı günden başlamış bir serencamı var. Çünkü Türk'ün cibilli sarayı otağdır. Osmanlı Türk padişahları önce seyyar idiler. Çocukluklarından ölümlerine kadar, at sırtından inecek vakit bulamıyorlardı.

İstanbul'un Fatihi arada sırada yol üstü uğrayabiliyor, seyyah gibi bir-

kaç gün geçirebiliyordu. Bütün ömrünü seferlerde yıprattıktan sonra fethettiği şehir içinde olsun ölemedi; Gebze'de Sultançayırı'nda çadır altında öldü. Oğlu Bayezid, torunu Selim, onun oğlu Süleyman da yollarda öldüler. Süleyman'ın cenazesi Zigetvar'dan İstanbul'a getirildiği gün, ilk defa olarak Osmanlı Padişahı saraya girdi. Ağır rayıhalı, ağır bir rüyayı andıran bir vücut ve ten cennetine daldı. O rüyadan uyanıp o cennetten çıkmaya çabalayanlar oldu ise de sendelediler.

Mehmed-i Salis'i, Eğri muharebe meydanında eski ruhlu bir hoca, at sırtında tutabiliyordu. Genç Osman ile Murad-ı Râbi' o cennette; o rüyadan uyanıp dışarı uğrayan iki nedretti.

Lakin hakikatte Türk Fatihlerinin oğulları, sarayın büyüsüne tutulmuş dışına çıkamıyorlardı. Son asırda Türk Padişahı bu saraydan çıktı; lakin Boğaziçi'ne gitmek için. O çıkışla sayfiyeye gider gibi, o kadar hürmetsizce, o kadar çabuk olmuş ki saray, döşemesiz, eşyasız tamtakır kalmış. Şimdi yalnız köşede, bucakta güvenin didiklediği perdeler, pamukları çıkmış minderler, derme çatma levhalar duruyor. Mamafih bu yoksulluğun intizamdan fazla bir güzelliği, bir hüznü var. Allah vere de hatıralara hürmeti, onları cilalayıp yaldızlayarak, yenileştirmekte gören basiretsiz hürmetkârların elleri bu Harem içine girmese ekseri türbelerimizde ikaa edilen bu teceddüd bu Harem'e girerse, buralarda sakin olan hayaletler çekilecek. Çünkü onlar, kendi küfleri, kendi yırtık pırtıkları, kendi döküntüleriyle haşr olarak yaşayabiliyorlar.

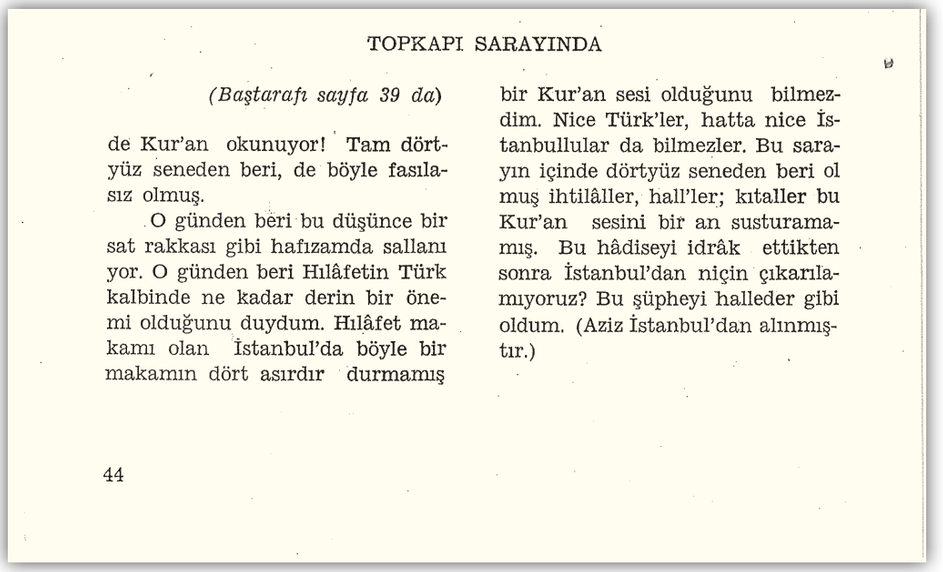
Bir odadan bir odaya geçerek, konuşa konuşa gezerken, rehberim Lütfü Bey dedi ki, "Hemen her gün iki saatimi bu Harem odalarında geçiriyorum. Lakin yalnız kalamıyor. Enderun ağalarından birini alıyorum. Çünkü evham basıyor." Harem'den çıktıktan sonra iki bahçeyi de geçerek Revan Köşkü'ne girdikti. Bu köşk tam mânâsıyla bir Müslüman Türk sarayını andırıyor. Güzel, lakin eksikliği hiç mahsus değil. Harem ruhundan ârî. Meclisleri de muharebeleri gibi erkekçe geçmiş olan Murad-ı Rabi'in tam bir timsali.

***

Revan Köşkü'nde gezerken kulağıma derinden bir Kur'ân sesi geldi. Birden bire İslâm mimarisini tam mânâsıyla gördüm. Çünkü İslâm mimarisinin içine bir ruh gibi muhakkak rahle başında bir Kur'ân sesi lazım. O ses olmadığı zaman bu mimari kuru bir şekilde görülüyor. Bu fikrimi rehberim Lütfü Bey'e söyledim. Ve bu Kur'ân sesinin nereden geldiğini sordum.

"Hırka-i Saadet Dairesi'nden!" dedi. Yavaş yavaş sesin geldiği pencereye yaklaştım. Baktım; yeşil yemyeşil ruhanî yeşil bir daire, pencereye arkasını çevirmiş bir hafız, öteki âleme dalmış bir ruhun istirahatiyle okuyor. Diğer bir hafız da gözlerini yummuş bir köşede tesbihini çekerek bekliyor.

Rehberim Lütfü Bey'e sordum:

TOPKAPI SARAYINDA

(Baştarafı sayfa 39 da)

de Kur'an okunuyor! Tam dörtyüz seneden beri, de böyle fasılasız olmuş.

O günden beri bu düşünce bir sat rakkası gibi hafızamda sallanı yor. O günden beri Hılâfetin Türk kalbinde ne kadar derin bir önemi olduğunu duydum. Hılâfet makamı olan İstanbul'da böyle bir makamın dört asırdır durmamış bir Kur'an sesi olduğunu bilmezdim. Nice Türk'ler, hatta nice İstanbullular da bilmezler. Bu sarayın içinde dörtyüz seneden beri olmuş ihtilâller, hall'ler; kıtaller bu Kur'an sesini bir an susturamamış. Bu hâdiseyi idrâk ettikten sonra İstanbul'dan niçin çıkarılamıyoruz? Bu şüpheyi halleder gibi oldum. (Aziz İstanbul'dan alınmıştır.)

44

"Hırka-i Saaadet'te ne zamanlar bu hatim indirilir?"

Lütfü Bey gülümseyerek kulağıma dedi ki:

"Her gün! Her saat! Dört yüz seneden beri geceli gündüzlü bilâ fâsıla..."

Hayretten gözlerim kapanmış dinliyordum. Lütfü Bey biraz malumat verdi:

"Yavuz Sultan Selim hilâfetin alâmatı olan Hırka-i Şerif, Sened-i Şerif ve diğer Emânât-ı Mübareke'yi Mısır'dan İstanbul'a hatimler indirerek getirmiş, İstanbul'a vardığı gece sarayda yüksek bir mevki'e yerleştirmiş; mimarbaşı ve ustalar, asıl tevdi olunacak makamı harıl harıl inşa ederlerken sefer yorgunluğuna bakmaksızın sabaha kadar ayakta beklemiş. O geceli gündüzlü Kur'ân okunması için bir vazife tertip ederek kırkıncısı bizzat kendi olmak üzere kırk hafız tâyin eylemiş. İşte o günden bu ana kadar bu dairede bir saniye tevakkuf etmeksizin Kur'ân okunuyor. Bu hafızlar elan kırk kişidir. Daima ikişer nöbetleşe vazifelerini ifa ederler. Bugün de bu iki hafızın nöbeti." dedi.

Bu gece, bu saat, ben burada bu satırları yazarken Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'ân okunuyor! Siz bu saat benim bu satırlarımı okurken Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'ân okunuyor! Tam dört yüz seneden beri de böyle fasılasız olmuş.

O günden beri bu düşünce bir saat rakkası gibi hafızamda sallanıyor. O günden beri Hilâfetin Türk kalbinde ne kadar derin bir önemi olduğunu duydum. Hılâfet makamı olan İstanbul'da böyle bir makamın dört asırdır durmamış bir Kur'ân sesi olduğunu bilmezdim. Nice Türkler, hatta nice İstanbullular da bilmezler. Bu sarayın içinde dörtyüz seneden beri olmuş ihtilâller, hall'ler; kıtaller bu Kur'ân sesini bir an susturamamış. Bu hadiseyi idrak ettikten sonra İstanbul'dan niçin çıkarılamıyoruz? Bu şüpheyi halleder gibi oldum.

Ayasofya'da Bir Cuma Namazı

Ahmed Es'ad Ben'im

Ahmed Es'ad Ben'im, "Ayasofya'da Bir Cuma Namazı", *Büyük Gazete*, Sayı: 112, 23 Ağustos 1978.

Aşağıdaki satırları muhterem muharririn 1949'da neşr edilmiş *"Ramazan Geldi Hoş Geldi"* adlı eserinden nakl ediyoruz. Eser İkinci Meşrutiyet devrinde İstanbul Ramazanlarına dair hatıraları dile getirmektedir. Müellif o yıllarda çocuktur. Bir büyüğünün yanında Ayasofya'da kılınan bir Cuma namazını anlatmaktadır. Şimdi o günler için "Baki kalan şu kubbede bir hoş sada imiş" diyoruz.

Efendi Cuma namazlarını Ayasofya'da kılar. Küçük Ahmed'i de bugün beraber götürecek.

Ayasofya mahşer gibi kalabalık. Redingotlu, istanbulinli, siyah ceketli, çizgili pantolonlu Nezaretler (bakanlıklar) ileri gelenleri ile âbâni sarıklı, saltalı, cepkenli esnaf koyu renk cübbeli fes üzerine tülbent sarıklı Molla beyler, Hocaefendilerle yeşil, krem, siyah, kırmızı sarıklı, arakiyeli, sikkeli şeyhler, dervişler omuz omuza...

Arada her rütbeden zâbitler ve yüzlerce Mehmetcik.

Abdestlerini almışlar, temiz çorabı olmayan fıkaralar güzelce yıkadıkları ayaklarıyla değerli halılara basmaktan utanıyormuş gibi muhteriz (çekingen) ve neferden müşire (mareşale) ve âmâ dilenciden nâzıra (bakana) kadar her sınıftan bu halk topluluğu sadece aynı mayadan yaratıldıklarını ve aynı

Hâtıralar

Ayasofya'da Bir Cuma Namazı

Ahmed Es'ad Ben'im

•

Aşağıdaki satırları muhterem muharririn 1949'da neşr edilmiş «Ramazan Geldi Hoş Geldi» adlı eserinden nakl ediyoruz. Eser 2'ci Meşrutiyet devrinde İstanbul Ramazanlarına dair hatıraları dile getirmektedir. Müellif o yıllarda çocuktur. Bir büyüğünün yanında Ayasofya'da kılınan bir cuma namazını anlatmaktadır. Şimdi o günler için «baki kalan şu kubbede bir hoş sada imiş...» diyoruz.

•

Efendi cuma namazlarını Ayasofya'da kılar. Küçük Ahmed'i de bugün beraber götürecek.

Ayasofya mahşer gibi kalabalık. Redingotlu, istanbulinli, siyah ceketli, çizgili pantolonlu Nezaretler (bakanlıklar) ileri gelenleri ile âbâni sarıklı, saltalı, cepkenli esnaf koyu renk cübbeli fes üzerine tülbent sarıklı Molla beyler. Hocafendilerle yeşil, krem siyah, kırmızı sarıklı, arakiyeli, sikkeli şeyhler, dervişler omuz omuza...

Arada her rütbeden zâbitler ve yüzlerce Mehmedcik.

Abdestlerini almışlar, temiz çorabı olmayan fıkaralar güzelce yıkadıkları ayaklarıyla değerli halılara basmaktan utanıyormuş gibi muhteriz (çekingen) ve neferden müşire (mareşale) ve âmâ dilenciden nâzıra (bakana) kadar her sınıftan bu halk topluluğu sadece aynı mayadan yaratıldıklarını ve aynı toprağa gireceklerini düşünerek, her vâhimenin üstünde din kardeşliğinin hakikatine ererek, birbirlerine omuz vererek ve muntazam saflar halinde Mescidiharam'a (Kâbe'ye) yönelerek huşû ile Tanrı huzurunda el bağlıyorlar:

— Allahu Ekber...

İmamın rükû işareti demek olan ikinci tekbiri de müezzin mahfilindeki yirmi, belki yirmiden de fazla güzel sesli tarafından lâhn ile cumhur halinde tekrar ediliyor. Mümin saflarının rükûa varışının ihtişamlı uğultusunu geniş kubbede lâhuti akisler yaratarak ruhu haşyetten hazza, hazdan huzura sürükleyen bu billuri nağmeler bastırıyor.

— Allahu Ekber.

Secde... Yüzler huzur-ı Kibriyada yerlere sürülüyor.

Sür yüzünü yere Âdemoğlu! Kibir ve azamet ancak Allah'a mahsustur. Benlik davasına kalkma. Sen yüzünü Tanrı katında yere sürmezsen O senin burnunu sürttürmeyi bilir. Ne Firavunlar, ne Nemrudlar gördü şu dünya... Onların, toprağın bile kabul etmediği vücudlarının bugüne kalan hatırası, adlarının yanına nesillerin eklediği lânet sıfatlarıdır.

Küçük Ahmed çok hassas. Zaten hutbeyi dinlerken kendinden geçmiş... Hatibin, kıvrık murassa kılıcına tutuna tutuna minber merdivenlerine tırmandığını görünce yavaşça ağababasının kulağına eğilerek sormuştu:

— İmamın elinde kılınç var. Niye?

— İmam değil hatibdir bu efendi. Sarığının üzerindeki sırma da payesini yani rütbesini gösterir. Kılınca gelince gaza ile feth edilen şehirlerde ilk cuma namazı kılındığı zaman hatibin minbere gazayı temsilen böyle kılınçla çıkması Efendimize imtisaldir. İstanbul alındıktan sonra ilk cuma namazı Ayasofya'da kılındığı için ilk hutbe de burada okunmuş ve Akşemseddin Hazretleri kılınç ile minbere çıkmıştır. Bu hatıra devam ettiriliyor. Bursa'da da Ulucamide hatip minbere kılınçla çıkar. Geçen yıl gittiğimiz zaman görmedin mi?

Evet hatırladı: fakat Bursa hatırasıyla meşgul olmaya vakit yok. Hatib efendi davudi sesine verdiği tok ve gürbüz bir ahenkle hutbeyi okuyordu. Kulaklar hep onda. Kulaklar mı yalnız? Bütün cemaatin ruhu minberdeki hatibin ruhiyle kaynaşmış.

Ey güzel İslâm dini ve ey güzel İslam ibadeti. Allah'a varışta senden üstün değil, sana denk gelebilecek başka yol bulunabilir mi? Hâşâ!

Namaz bitti. Artık camiin her köşesinde bir hâfız Kur'an okumaya başladı. Her kürsüde bir şeyh vaaz ediyor.

Bunları dinleye dinleye camiden çıktılar. Fatih ve Beyazıd camilerine de gidecekler...

★

NOTLAR: Eskiden hoparlör olmadığı için büyük camilerde birkaç yerde birden ayrı ayrı hocalar ve şeyhler vaaz verirler; ibâdethânenin başka köşelerinde hafızlar Kur'an okurlardı. Yine Cumhuriyetten evvel hutbeler sadece Arapça okunurdu. Türkçe hutbe bid'attir. Ayasofya'daki cuma namazına müşirlerin (mareşallerin) bile geldiklerine dikkat buyurunuz. Şimdi cumalarda cami cemaati içinde değil general, hatta küçük rütbeli subay bile görmek zorlaşmıştır. Kolay değil bir devir değişti...

(BÜYÜK GAZETE)

Çocuklara Şiir

ALLAH SEVGİSİ

Kim çıkarır sabâhleyin erkenden
Dünyamıza ışık veren güneşi?
Gece vakti denizlere serpilen
Ay doğuyor; kim yapıyor bu işi?

Kışın kuru sandığımız fidana
Baharda kim yeşillikler giydirir?
Bülbül öter, yuva yapmış ormana,
Bu sadayı ona aceb kim verir?

Annenize sizi sevmek hissini,
Onun ruha şifa veren sesini,
Kalbinize doğru olmak hissini,
Kim veriyor bu şeylerin hepsini?

Vatan, millet ne demektir bilmeden
O sevgiyi kalbinize kim verdi,
Babanızdan güzel bir şey isterken
Gönlünüze kim veriyor ümidi?

Akşam üstü karanlıklar içinden
Milyonlarca yıldızı kim parlatır?
İşte bütün bu şeyleri gösteren,
Yapan, eden, yaratan hep Allah'tır.

Hak sevgisi taşımalı vicdanlar,
Böylelikle mesud olur insanlar.

İbrahim Alaaddin

toprağa gireceklerini düşünerek, her vâhimenin üstünde din kardeşliğinin hakikatine ererek, birbirlerine omuz vererek ve muntazam saflar halinde Mescid-i Haram'a (Kâbe'ye) yönelerek huşû ile Tanrı huzurunda el bağlıyorlar:

"Allahu Ekber!.."

İmamın rükû işareti demek olan ikinci tekbiri de müezzin mahfilindeki yirmi, belki yirmiden de fazla güzel sesli tarafından lâhn ile cumhur halinde tekrar ediliyor. Mümin saflarının rükûa varışının ihtişamlı uğultusunu geniş kubbede lâhutî akisler yaratarak ruhu haşyetten hazza, hazdan huzura sürükleyen bu billurî nağmeler bastırıyor.

"Allahu Ekber!"

Secde... Yüzler huzur-ı Kibriya'da yerlere sürülüyor.

Sür yüzünü yere Âdemoğlu! Kibir ve azamet ancak Allah'a mahsustur. Benlik davasına kalkma. Sen yüzünü Tanrı katında yere sürmezsen O senin burnunu sürttürmeyi bilir. Ne Firavunlar, ne Nemrudlar gördü şu dünya... Onların, toprağın bile kabul etmediği vücudlarının bugüne kalan hatırası, adlarının yanına nesillerin eklediği lânet sıfatlarıdır.

Küçük Ahmed çok hassas. Zaten hutbeyi dinlerken kendinden geçmiş... Hatibin, kıvrık murassa kılıcına tutuna tutuna minber merdivenlerine tırmandığını görünce yavaşça ağababasının kulağına eğilerek sormuştu:

"İmamın elinde kılınç var. Niye?"

"İmam değil, hatiptir, bu efendi. Sarığının üzerindeki sırma da pâyesini yani rütbesini gösterir. Kılınca gelince gaza ile feth edilen şehirlerde ilk Cuma namazı kılındığı zaman hatibin minbere gazayı temsilen böyle kılınçla çıkması Efendimiz'e imtisaldir. İstanbul alındıktan sonra ilk Cuma namazı Ayasofya'da kılındığı için ilk hutbe de burada okunmuş ve Akşemseddin Hazretleri kılıç ile minbere çıkmıştır. Bu hatıra devam ettiriliyor. Bursa'da da Ulu Cami'de hatip minbere kılınçla çıkar. Geçen yıl gittiğimiz zaman görmedin mi?

Evet hatırladı; fakat Bursa hatırasıyla meşgul olmaya vakit yok. Hatip efendi davudî sesine verdiği tok ve gürbüz bir ahenkle hutbeyi okuyordu. Kulaklar hep onda. Kulaklar mı yalnız? Bütün cemaatin ruhu minberdeki hatibin ruhuyla kaynaşmış.

Ey güzel İslâm dini ve ey güzel İslâm ibadeti. Allah'a varışta senden üstün değil, sana denk gelebilecek başka yol bulunabilir mi? Hâşâ!

Namaz bitti. Artık camiin her köşesinde bir hâfız Kur'ân okumaya başladı. Her kürsüde bir şeyh vaaz ediyor.

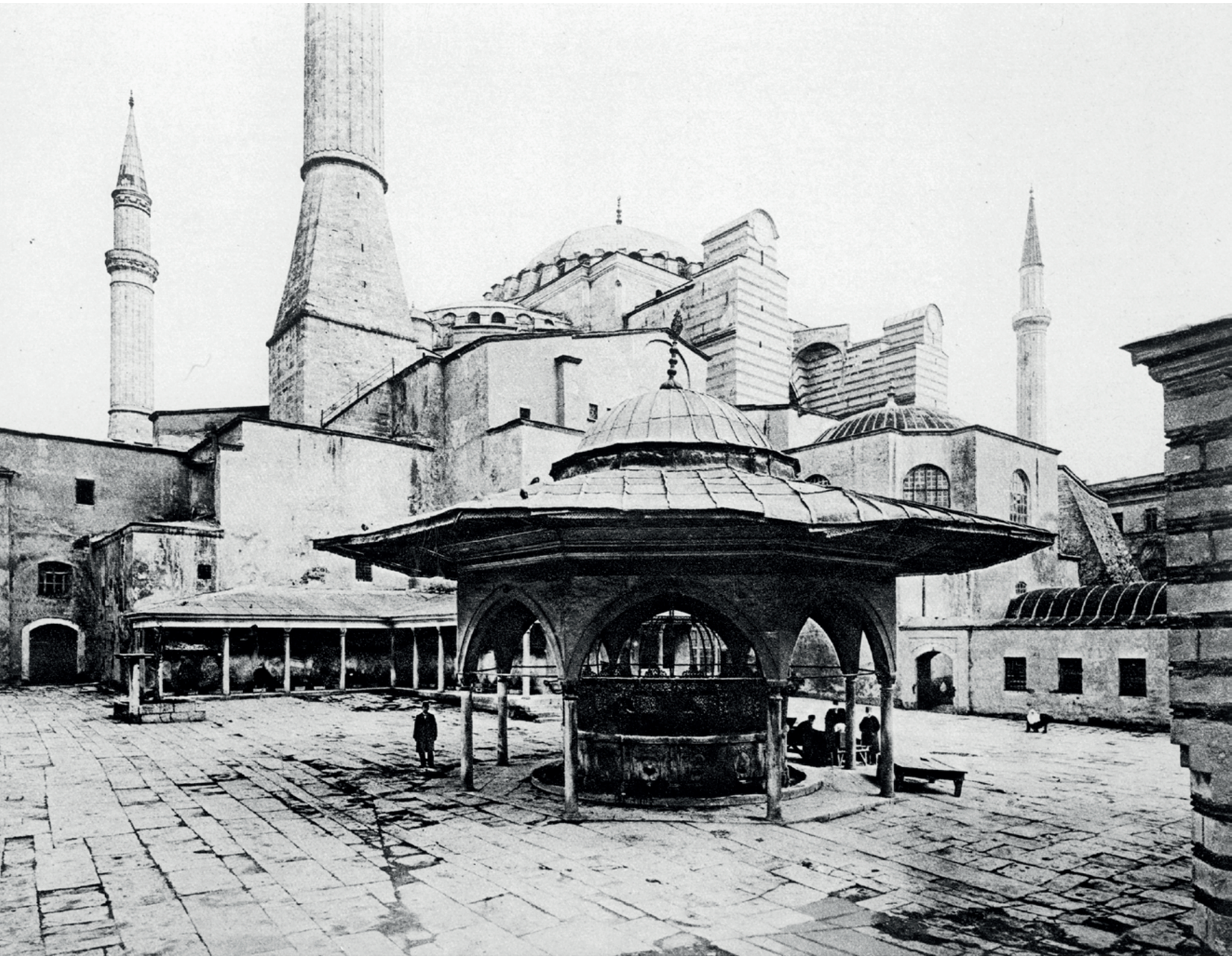
Bunları dinleye dinleye camiden çıktılar. Fatih ve Bayezid camilerine de gidecekler.

1943 yılında yayımlanan dönemin Ayasofya Müzesi Müdürü Ali Sami Boyar'ın yazdığı ve resimlediği *Ayasofya* kitabının içinden bir Ayasofya resmi.

14. yüzyılda yapılmış bir suluboya resmi, kilise olan Ayasofya'nın camiye çevrildiği bilgisiyle yayımlanmış.

1920. Sultan I. Mahmud'un yaptırdığı Ayasofya şadırvanından görünüş. Sultan Ayasofya'da aynı zamanda zengin bir kütüphane, sıbyan mektebi ve imaret inşa ettirmişti.
Sultan II. Abdülhamid Han Arşivi.

Ayasofya İbadete Açılmalıdır

Prof. Dr. Fahir Armaoğlu

Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, "Ayasofya İbadete Açılmalıdır", *Tercüman*, 27 Nisan 1988.

Prof. Dr. Fahir Armaoğlu

Önceki gün Tercüman'da çıkan ve Sayın Ziyad Ebuzziya tarafından yazılmış bulunan "Ayasofya Dramı" başlıklı güzel bir yazıyı okuyucularımız herhalde okumuşlardır. Belgelere ve bir incelemeye dayanan bu yazıdan görülmektedir ki, Ayasofya'nın bir müze haline getirilişi, belirli bir hükûmet politikasının değil, birtakım gayretkeşlerin oynadığı oyunların neticesidir. Bu oyunun içinde, "lâiklik" adı altında, din düşmanlığı değil, İslâm düşmanlığı yatmaktadır. Çünkü yüzyıllar boyu cami olarak kullanılmış olan ve tarihimizin şeref noktasını temsil eden bu ibadethaneyi, Yunan Ortodoksluğu'nun arzularına boyun eğerek müze haline getirmek, İslâm'a değil, Hıristiyanlık'a "biat" etmekten başka bir şey değildir. Başkasının dinini kendi dinimize tercihtir.

Şunu bilhassa belirtmek isteriz: Yunan'dan çekinerek Ayasofya'yı İslâm ibadetine açmaktan kaçınmak, Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlığı üzerinde Yunanistan'a "ipotek hakkı" tanımak demektir. Ne zaman Ayasofya söz konusu olsa, Yunanistan hemen sesini yükseltmekte ve biz de bu sese kulak vermekteyiz. Yunanistan bu hakkı nereden almaktadır? Hangi milletlerarası antlaşma Yunanistan'a Ayasofya hakkında konuşma yetkisini vermektedir? Yunanistan'ın bu yetkiyi nereden "bulduğunu" biz söyleyelim: Türk hükûmetlerinin şimdiye kadar gösterdiği pısırıklıktan. Hükûmetlerimizin, bu konuyu, kendisinin tamamen bir "iç işi", bir "dahilî meselesi" sayıp, cesaretli bir adım atamamasından.

YORUM

PROF. FAHİR ARMAOĞLU

AYASOFYA İBADETE AÇILMALIDIR

Önceki gün **Tercüman**'da çıkan ve Sayın **Ziyad Ebuzziya** tarafından yazılmış bulunan **"Ayasofya Dramı"** başlıklı güzel bir yazıyı okuyucularımız herhalde okumuşlardır. Belgelere ve bir incelemeye dayanan bu yazıdan görülmektedir ki, Ayasofya'nın bir müze haline getirilişi, belirli bir hükûmet politikasının değil, birtakım gayretkeşlerin oynadığı oyunların neticesidir. Bu oyunun içinde, **"laiklik"** adı altında, din düşmanlığı değil, İslâm düşmanlığı yatmaktadır. Çünkü yüzyıllar boyu cami olarak kullanılmış olan ve tarihimizin şeref noktasını temsil eden bu ibadethaneyi, Yunan Ortodoksluğu'nun arzularına boyun eğerek müze haline getirmek, İslâm'a değil Hıristiyanlık'a **"biat"** etmekten başka bir şey değildir. Başkasının dinini kendi dinimize tercihtir.

Şunu bilhassa belirtmek isteriz: Yunan'dan çekinerek Ayasofya'yı İslâm ibadetine açmaktan kaçınmak, Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlığı üzerinde Yunanistan'a **"ipotek hakkı"** tanımak demektir. Ne zaman Ayasofya söz konusu olsa, Yunanistan hemen sesini yükseltmekte ve biz de bu sese kulak vermekteyiz. Yunanistan bu hakkı nereden almaktadır? Hangi milletlerarası antlaşma Yunanistan'a Ayasofya hakkında konuşma yetkisini vermektedir? Yunanistan'ın bu yetkiyi nereden **"bulduğunu"** biz söyleyelim: Türk hükûmetlerinin şimdiye kadar gösterdiği pısırıklıktan. Hükûmetlerimizin, bu konuyu, kendisinin tamamen bir **"iç işi"**, bir **"dahilî meselesi"** sayıp, cesaretli bir adım atamamasından.

Yunanistan'a artık şunu anlatmamız gerekir ki, Fener Patrikliği'nin İstanbul'da bulunması dahi, hiçbir antlaşmaya dayanmayıp, sadece Türkiye'nin **"lûtfundan"** kaynaklanmaktadır. Fakat Patrikhane dahi Türkiye üzerinde bir **"ipotek"** olarak kullanılmaktadır. Kanserli tümör gibi gittikçe tehlikeli bir durum almakta olan bu gidişe, artık bir dur demek gerekir.

Bu konuda atılacak ilk adım da, Ayasofya'yı ibadete açmaktır. İslâm ibadetine. Yalnız bu caminin isminin değiştirilmesi gerekir. Hıristiyan ismi ile cami olmaz. Bu caminin ismi **"Fetih Camii"** olmalıdır. Çünkü Ayasofya'nın cami yapılması, fethin bir sembolü ve İstanbul'un **"Türkleşme"**sinin ilk büyük adımıdır. Zaten Ayasofya'nın **"camileşmesi"** İstanbul'un fethini sembolize ettiği içindir ki, Yunanlı da fethin intikamını canlı tutmak amacı ile, Ayasofya isminin muhafazasına ve cami olarak kullanılmasını engellemek suretile **"kilise"** vasfının devam ettirilmesine çalışmaktadır. Ayasofya onlar için **"megalo idea"**nın en büyük temsilcisidir. Yunanlı için Ayasofya adının muhafazası ve İslâm ibadetine kapalı tutulması, fethin inkârı, fethin tanınmamasıdır. Onlar için, Ayasofya'nın aynen muhafazası, İstanbul'un **"Bizans"**lığının en büyük delilidir. Dolayısile, bir cami olarak Ayasofya'nın isminin değiştirilmesi, Yunanlı'nın bu ümidine öldürücü bir darbe olacak, fakat kangren olmuş bir yarayı da kesip atacaktır.

Tercüman Gazetesi, 27 Nisan 1988.

Yunanistan'a artık şunu anlatmamız gerekir ki, Fener Patrikliği'nin İstanbul'da bulunması dahi, hiçbir antlaşmaya dayanmayıp, sadece Türkiye'nin "lûtfundan" kaynaklanmaktadır. Fakat Patrikhane dahi Türkiye üzerinde bir "ipotek" olarak kullanılmaktadır. Kanserli tümör gibi gittikçe tehlikeli bir durum almakta olan bu gidişe, artık bir dur demek gerekir.

Bu konuda atılacak ilk adım da, Ayasofya'yı ibadete açmaktır. İslâm ibadetine. Yalnız bu caminin isminin değiştirilmesi gerekir. Hıristiyan ismi ile cami olmaz. Bu caminin ismi "Fetih Camii" olmalıdır. Çünkü Ayasofya'nın "camileşmesi" İstanbul'un fethini sembolize ettiği içindir ki, Yunanlı da fethin intikamını canlı tutmak amacı ile Ayasofya isminin muhafazasına ve cami olarak kullanılmasını engellemek suretiyle "kilise" vasfının devam ettirilmesine çalışmaktadır. Ayasofya onlar için "megalo idea"nın en büyük temsilcisidir. Yunanlı için Ayasofya adının muhafazası ve İslâm ibadetine kapalı tutulması, fethin inkârı, fethin tanınmamasıdır. Onlar için, Ayasofya'nın aynen muhafazası, İstanbul'un "Bizans"lığının en büyük delilidir. Dolayısıyla, bir cami olarak Ayasofya'nın isminin değiştirilmesi, Yunanlı'nın bu ümidine öldürücü bir darbe olacak, fakat kangren olmuş bir yarayı da kesip atacaktır.

ANADOLU AJANSI

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

KUTLU ÇAĞRININ İZİNDE

3

Türk Basınında Ayasofya Camii

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından hazırlanan, **Kutlu Çağrının İzinde Türk Basınında Ayasofya Camii** kitabı, 24 Kasım 1934 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye dönüştürülen Ayasofya ile ilgili 1950'lerden itibaren, gazete ve dergilerde çıkan haberleri, köşe yazılarını, dönemin önemli kalemlerine ait makaleleri kronolojik ve derli toplu bir şekilde ortaya koymaktadır.

Fatih Sultan Mehmed'in emaneti, insanlığın ortak hazinesi Ayasofya Camii, aynı zamanda dünyadaki en önemli mâbedlerden biri olarak kabul edilmekte, İstanbul'un manevî merkezini oluşturmaktadır.

481 yıl boyunca cami olarak hizmet veren Ayasofya'nın 1934 yılında müzeye dönüştürülmesi, Türk milletinin mâşerî vicdanında derin yaralar açmıştır. Bu durum, 10 Temmuz 2020 tarihinde son bulmuş ve 86 yıllık hasret sona ermiştir.

İstanbul'un fethinin 571. yıl dönümüne özel olarak hazırlanan bu eser, hasretle dolu yıllarda Ayasofya'nın yeniden camiye çevrilmesi tartışmalarına dair Türk basınında çıkan çok sayıda haber ve makaleyi bir araya getiriyor. Bu eserin, geçmişten geleceğe ecdat yadigârı bir sembol olma vasfını sürdüren Ayasofya'yı anlama çabasına sunacağı katkının yanı sıra, basın yayın tarihimize de ışık tutacağını ve yeni çalışmalara esin kaynağı olacağını ümit ediyoruz.

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

ISBN 978-625-6281-03-5